

A
MEGVÁLTOZOTT
AFRIKA

NAGYBÁNYAI HORTHY JENŐ KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

ÍRTA
KITTENBERGER KÁLMÁN
109 KÉPPEL

HARMADIK KIADÁS

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

A SZERZŐNEK A FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSÁBAN
KORÁBBAN MEGJELENT MŰVE:

VADÁSZ- ÉS GYŰJTŐÚTON KELET-AFRIKÁBAN
1908—1926.

ELŐSZÓ

Első könyvem, «Vadász- és gyűjtőúton Kelet-Afrikában 1903—1926. nem remélt sikert aratott. Lelkes olvasóim hozzám intézett leveleikben arra kértek, hogy egy megírandó új könyvben részletesebben írjam le az élményeket, több néprajzi ismertetést fűzzek hozzá, mint az első könyvemben, hol a nagy anyagra való tekintettel az lehetetlen volt. Igyekeztem ezeknek a kívánságoknak is eleget tenni. Azonkívül gyakran kellett összehasonlításokat tennem a régi és a mostani, a megváltozott viszonyok között.

Ez a könyv az 1928—29. évi ugandai és belga-kongói vadászkirándulásunk leírása.

Egy 6—7 hónapos vadászkirándulás nem nyújthat elég anyagot egy könyv megírásához és nem is vállalkoztam volna erre a feladatra, ha öt előző afrikai vadász- és gyűjtőkirándulás tapasztalata nem lett volna segítségemre. Azonkívül — és talán ezt kellett volna először említenem — nagyon megkönnyítette feladatomat, hogy Horthy Jenő is megszólalt hat fejezetben, ami könyvemnek föltétlenül érdeme, mert Horthy Jenő máskülönben — valószínűleg — nem fogott volna pennát, hogy nagyon érdekes vadászélményeiből egyet-mást megírjon.

Ifj. vitéz Horthy István, a vadászkirándulás harmadik résztvevője, aki a kirándulás során mozgófényképfelvételeket készített, néhány igen érdekes felvételt volt szíves a könyv rendelkezésére bocsájtani.

Budapest, 1930. június.

Kittenberger Kálmán

ELŐSZÓ A HARMADIK KIADÁSHOZ

«A Megváltozott Afrika» is megérte tehát a harmadik kiadást! Nem oly rövid idő alatt, mint az első könyvem, de azóta nemcsak Afrika, hanem az egész világ is megváltozott.

Újra köszönetet mondok a magyar vadászoknak, kiknek áldozatkészsége a harmadik kiadást is szükségessé tette.

Budapest, 1943. szeptember.

Kittenberger Kálmán.

I.

A MEGVÁLTOZOTT AFRIKA

Vörös vonalak, fehér foltok a «Fekete Afrika» térképén — Fehér és fekete elefántcsont — Kegyetlen kereskedés — Felderítő expedíciók — Lassan színessé válnak a fehér foltok — Az úttörés első hősei — Uganda-vasút — Első kirándulásom — Bara-barák, ösvények — Bevándorló búrok — «Wagwaná»-k és «msenzi»-k — Az ősi tűzcsinálás — Rémület a néger faluban — Ültetvények, gulyák az újkorban — A motor a kultúra terjesztője — Cséplőgép — Néger betörő gummikesztyűben — A vadállatok is alkalmazkodnak — Vadvédelem — «Rekord-vadászok» — öreg afrikánusok visszaemlékezése

«Fekete Földrész!» «A legsötétebb Afrika!» Másfél emberöltő előtt mennyire találók, mennyire jellemzők voltak Afrikára a nagy újságíró-utazó, Henry Morton Stanley e főntebbi, fogalommal lett elnevezései! Közép-Keletafrika térképein akkor csak vékony vörös vonalak szerénykedtek. Ezek voltak az ismertebb, a nagy Afrikautazók útvonalai, melyek körül nagy fehér foltok jelezték a teljesen ismeretlen, a fehér ember lábától érintetlen területeket.

A rabszolga-kereskedés még virágát élte és a «fekete elefántcsont»-kereskedelem legkegyetlenebb, legembertelelenebb fejezete, a rabszolga-vadászat is. Egész kis hadsereget kitevő szafárik indultak a földrész belseje felé, hogy az akkori Afrika úgyszólván kizárólagos két kereskedelmi értékből, a «fehér» és a «fekete elefántcsontból» minél nagyobb mennyiséget zsákmányoljanak, harácsoljanak össze és hurcoljanak a keleti partokhoz.

«Fehér elefántcsontot» a «fekete elefántcsont» fején, vállán!

Ezek az embervadász-hordák vad rettegést, kérlelhetetlen, vadállatias gyűlöletet keltettek Közép-Afrika törzseinél.

A gyengébb törzsek falvait a fegyver és az erősebb jogán pusztították-rabolták ki, elhurcolván a rabszolga-piacon értéknek gondolt egyedeket, kegyetlenül legyilkolva az öregeket és más egyéb már nem értékesíthető emberanyagot.

A rabszolga-zsákmányolás és azok parthoz kísérése volt ennek az ocsmány «kereskedelmi ágak» legkegyetlenebb, leggyalázatosabb fejezete! A parthoz ért és gazdára talált rabszolgának aránylag már jól ment a dolga. A gazdának is érdeke volt, hogy rabszolgája jól érezze magát. Sok rabszolga lassan-lassan arab gazdájának bizalmasa lett és a leghírhedtebb rabszolga-kereskedők hadnagyai is rendszeren rabszolgákból kerültek ki.

A rabszolga-kereskedelem borzalmait eltüntetni akaró törekvésekkel kapcsolatosan a koloniális hatalmak figyelme is Közép-Keletafrika felé irányult, különösen 1869. év után, — nevezetes dátum ez Kelet-Afrika történetében — mikor a Szezi-csatorna megnyűt.

Évről-évre újabb és újabb nagy expedíció indult ei a partokról az addig ismeretlen területek átkutatására, a földrajzi feltevések, — mondhatnám rejtélyek — megoldására. Ezen utazások mindegyike egy-egy fehér foltot varázsolt színessé az ismeretlen Afrika térképén. És ezek a színes foltok fokozatosan a rabszolga-vadászat és kereskedelem lassú halálát is jelentették.

Az úttörő utazók, a «megváltózt Afrika pionírjaid hihetetlen szenvedéseket állottak ki utazásaik során és nagyon sokan életükkel fizették meg merész vállalkozásukat. Az is érdekes, hogy ezek az első felfedező utazók, a rabszolga-kereskedelem eltörlésének igazi apostolai, gyakran a rabszolga-kereskedők segítségével tudták csak útiterüket megvalósítani. Így pl. a legnagyobb a nagyok közül, H. M. Stanley is, hogy terveit kereszt ül vihesse, a hírhedten híres rabszolga-vadász és nagykereskedő Tippó Tip, igazi nevén Hamed bin Mohammed segítségére szorult.

Ugyancsak Tippó Tip volt segítője a németek nagy Afrikautazójának és a volt Német-Keletafrika egyik megalapozójának, von Wissmann-nak is.

Magyar nevek is szerepelnek Kelet-Afrika felfedező hősei között. Az egyik: gróf Teleki Sámuel, ki von Höhnel

fregatt-hadnagy társaságában Kilima-Ndjaró és Kenya vidékét átkutatva, Samuru és Turkána területeken át, 1887. évben fedezte fel a Rudolf- és Stefánia-tavakat. A másik: Sir Sámuel Bakernek, Albert-Nyanza felfedezőjének (1863—1865) felesége, a bunyorók «Hajnal csillaga», ez a hőslélkű asszony, ki a nagy utazót veszélyes és örökös harcokkal telt útjaiban mindenüvé kísérte, magyar származású volt; leánykori neve: Sass Flóra.

Aránylag későn vállalkoztak arra, hogy a hírhedt másszaiak földjén hatoljanak keresztül Victoria-Nyanza felé. A német felfedező-utazó, dr. G. A. Fischer 1882-ben fedezte fel a másszaiak és kikuyuk földjén áthatoló utazása alatt a Keletafrikai-Nagyszakadékot. Dr. Fischer nemcsak mint földrajzi utazó szerzett igen nagy érdemeket, hanem mint zoológus, nevezetesen mint óraithologus is nagy nevet szerzett. J. Thomson 1883. évben haladt át a másszaiak földjén, de teljesen más útvonalon, mint dr. Fischer.

Nem is tíz év múlva, 1891-ben, a fentemlített utazó útvonalait gyakran érintve, megkezdődtek az Uganda Vasút előmunkálatai. Ezt a gigantikus munkát 1903-ban fejezték be. Óriási lépésekkel vitte előre Kelet-Afrika fejlődését és megváltozását is ez a vasútvonat.

Ebben az évben, 1903 januárjában tettem először lábam Afrika földjére. Még akkor is, az erősen változó Afrikában, fel-feltalálta az ember a «Sötét Földrészt». Még sok volt a «fehér folt», sok volt a még nem kormányzott terület és előfordult ott a rabszolga-kereskedéstől, a varázslók vérlázás szertartásáig minden borzalom, ami Afrika belsejét «Sötét Földrészé» tette.

Akkor még a nagy bara-barák is csak jól kitaposott gyalogösvények voltak és csak a bómák, a hatósági székhelyek közelében szélesedtek ki némileg; mert akkor még egyedüli teherhordó alkalmatosság a «pagazi», a teherhordozó volt és akkor még nem lehetett másképp, mint szafárral utazni. A pagazik meg mindig libasorban haladtak és azért változott idővel az eredetileg széles bara-bara is gyalogösvénnyé. A cecelégy miatt teherhordó állatokat a legtöbb helyen nem lehetett alkalmazni és így csak bizonyos pontokon kísérleteztek számár- és ökrösfogatokkal.

Milyen óriási feltűnést keltett Kilima-Ndjaró tövében, mikor 1904. év őszén az angol uralomba beletörödni nem akaró délafrikai búrok egy kis, nyugtalanvérű töredéke a jellegzetes délafrikai nagy szekerekkel a partoktól Kilima-Ndjaróig, majd Meru-hegység lábáig hatolt el, hogy ott magának új otthont alapítson. Igaz, hogy nem 16 pár «sózott» ökör («sózott»-nak nevezték a délafrikaiak azt az állatot, amely a parti-lázat már kiállotta), hanem a hatóság által kirendelt bennszülöttek százai vontatták, tolták előre a legtöbbjét.

A szolgálatomban lévő feketék közül egy még résztvett H. M. Stanley expedíciójában, többen gróf Teleki Sámuel expedíciójában szolgáltak és még többen az arab rabszolga-kereskedőknél. Ezek mind partvidékiek, illetőleg ott mohamedánokká vált manyemák* voltak, kik magukat büszkén «wagwánák»-nak (szabadok) mondták, pedig legtöbbjük régebben rabszolga volt. Egy részük még akkor is hűségesen beszolgáltatta arab gazdájának — akit «baba jangu»-nak, «apámnak» titulált — bérének felét.

A «msenzi», a «bushnigger», mint ahogy ezek a mohamedánna «felvilágosodott» feketék a partoktól befelé eső területek nem mohamedán bennszülötteit megvetőleg nevezték, még sok helyen teljesen érintetlenül megőrizhették törzsük ősi szokásait. Bár a missziók és az egyre nagyobb számmal létesülő ültetvények kapcsán a kultúra már mérföldes csizmákkal haladt, Kilima-Ndjarónál is még minden vadászatra induló fekete tegezében hordta a legősibb tűzcsináló készséget, egy laposra faragott puhafadarabot, melyben már egy csomó szenesperemű lyuk volt belefúrva és egy keményfapálcikát, mellyel — két tenyér közé fogva — tüzet pergetett — és nem dörzsölt! — a lapos fadarabból. Nehéz, óriási gyakorlatot igénylő művelet ez, melyet sokszor megpróbáltam, de sohasem sikerült vele eredményt elérnem. Különben így járt minden európai ennél a kísérelletezésnél.

A tűzcsinálásának ezt a módját már nem ismerik, nem is akarnak emlékezni rá a «kultúrától» érintett népek és

* Tanganyikától nyugatra, Kongóban élő néptörzs, hírhedt ember-evők voltak. Ebből a törzsből való volt a híres arabfőnök és rabszolga-kereskedő, H. M. Stanley sikereinek hatalmas előmozdítója, Tip-po-Tip.



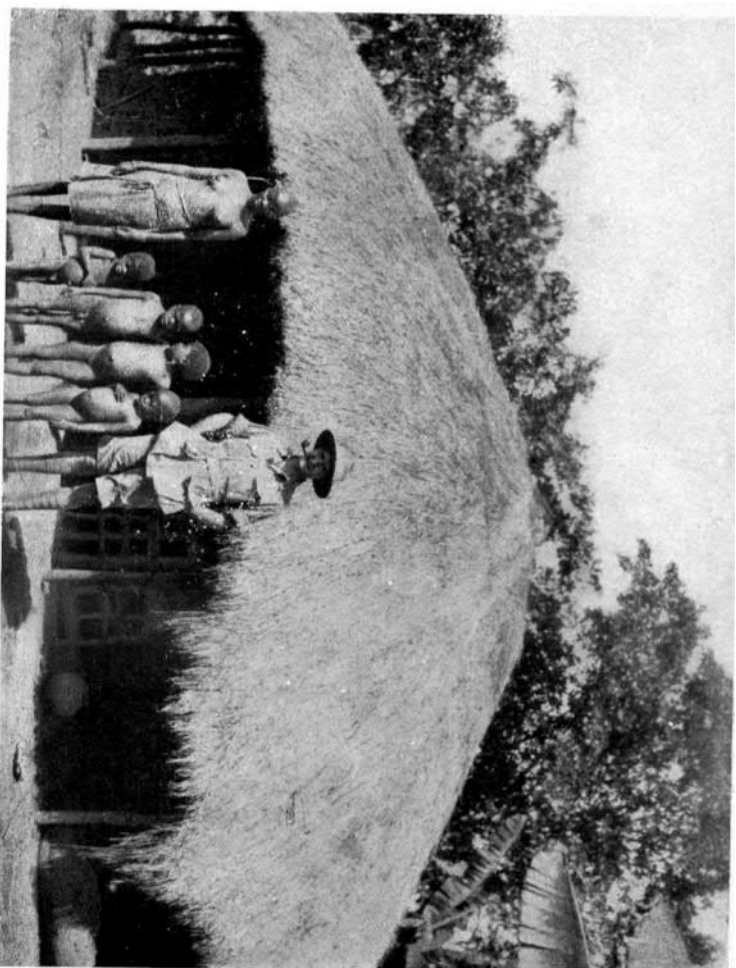
Kittenberger Kálmán felvétele.

A chopei bennszülöttek nyomorúságos kunyhókban laknak.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Felgallyazott keselyűk a «múzeumi» elefánt kadavere körüli fákon.



Horthy István egy chopei amáni» kunyhója előtt.

Kisvárdán, Kálmán féltétele.



Kittenberger Kalban leírtele.

A «múzeumis» elefánt.

Háttérben áll elejtője : Horthy Jenő. Az elefánt fülét tartó őlestermetű néger : Pauló, a fegyverhordozóm.



*felvétele.
Kittenberger Kálmán*

A chopei «nagyfogú» kirongózi.



Kittenberger Kálmán felvétele.

«...a termitadomb mocsár felé eső felét már «megették»
a sóra vágyó elefántok.»

mostanában csak a Ruwenzóritól nyugatra, a félig törpe mbaambáknál láttam a tűzpörgetést újra . . .

Első afrikai utazásom idején még a «hongó» is dívott, melyet az utazó a törzsfőnököknek a területükön való átutaztakor váltság fejében köteles volt fizetni, noha legtöbb helyen a követelés inkább ajándék-kéréssé változott.

Milyen riadalmat okozott néha-néha kis szafárink, mikor az elhagyottabb területeken váratlanul és senkitől észre nem véve betoppant egy-egy eldugott néger faluba, hol még azelőtt soha fehér ember nem járt! Az asszonyok és a gyerekek riadva menekültek a kunyhók körül elterülő sűrűkbe és csak hosszas biztatásra, miket a kirongózi ordított feljűk, szállingóztak elő, akkor is félelemtől reszketve és minden pülanatban menekülésre készen.

Legérdekesebb volt, hogy a kunyhók körül ólálkodó, sakálra emlékeztető kutyákra is mennyire átragadt az elrohanó lakosság vad rémülete! Mintha az eleven sátán jelent volna meg a fehér ember személyében a békés falu kunyhói között, úgy rohantak el a farkukat lábuk közé húzva hangtalanul, még morogni is elfeledtek ezek a máskülönben elég fogas, ösztövérr állatok. Most meg a bara-barán tovarobogó autóra is alig hederít ének, legföljebb vakkantva utána-szaladnak, mint a falusi kuvaszok a tovagördülő kocsi után . . .

1910. évben Kilima-Ndjarónál, mikor Victoria-Nyanzá-tól egy nagy vadász-szafárral a partokhoz mentem, tűnt csak fel először Afrika rohamos megváltozása. Ahol még néhány év előtt töretlen ősvadonban jártam az elefántok nyomában, ott már majdnem minden talpalatnyi föld megművelés alá került. Kávé- és kaucsuk-ültetvények voltak mindenfelé a hatalmas hegytömb termékeny, vízdús lejtőin, míg az alacsonyabb fekvésű helyeken farmok gulyái legeltek a masszái «kraálok» (karámok) állatai helyett.

Ugandában a negyedik afrikai kirándulásom alkalmával, 1913. évben csodálkozva láttam, hogy olyan jó utak vannak mindenfelé, hogy már mindenki biciklin járt. Persze a tehetősebb feketék is. Most már a «bájcikolo» is idejét múlta az ugandai előkelőbb bennszülött előtt és már legalább[^] is motorbicikli járja.

A nagy háború alatt kezdődött a motor diadalmas bevonulása és a «muteká» (motorcar-ból elrontva), a motor a leggyorsabban és a legalaposabban megváltoztatta Afrika ábrázatát.

Mikor a háború után számunkra is megnyíltak a határok és nekem is végre alkalom adatott, hogy Afrikába visszatérhessek, nem ismertem rá az «én» Afrikámra. És ezt az óriási változást elsősorban a motor okozta.

Kelet-Afrika fejlődésének azelőtt legnagyobb akadályá az volt, hogy a cecelegy miatt teherhordó állatokat legtöbb helyen lehetetlen volt tartani. A motor ezt az akadályt majdnem teljesen ledöntötte. Ma már ezer meg ezer motoros készség, a fényes luxusautótól a szerény szafári-Fordig és a több tonnás teherszállítókig, robog Kelet-Afrika területén. Ezer meg ezer traktor töri fel a steppék és szavannák szűz talaját és termékenyé, megművelt földdé varázsolja az ösvadont. ...

1925 decemberében Uassin-Gishu fennsíkjain mentünk át két agyonterhelt «Ford»-dal. Húsz egynéhány év előtt vadászparadicsom volt ez az óriási terület, hova nagyon nehéz is volt bejutni, mert a vad nandi harcosokkal sok baj volt. Utunk alatt ott már vadat alig láttunk, de egy ismerős, Afrikában azonban teljesen szokatlan hang zúgása ütötte meg a fülünket. Egy cséplőgép búgott szabályosan, kihagyás nélkül, jelezvén, hogy a fekete etető jól végzi dolgát. . .

A szafári már csak az úttalan utakat járja, a motorral járható utakon a szafári már anakronizmus.

Mi, öreg afrikánusok is, kik vissza-visszasírjuk a régi «jó» idöket és szidjuk az új, autós korszakot, nélkülözhetetlenek gondoljuk már az autó kényelmét. Szaf árrival a magas hegyek, az őserdők, az elefántfüves szavannák fásasztó, akadályokkal telt ösvényein jární élvezet, de a lehengetelt autóúton a szafári után gyalog ballagni lehetetlenség. Erre a tapasztalatra jutottam, mikor három év előtt egy ilyen úton rövid távolságra szafárrival mentünk.

Mostani utunk alatt még jobban meglátszott a mindenható motor Afrikát megváltoztató diadala! Újabb és újabb utak rövid idő alatt megközelíthetővé teszik a legfélreesőbb részeit is Kelet-Afrikának. Az izzó, szomjas, sivatagszerű

pusztaságokon, hol a vízhiány a szafárik elé majdnem legyőzhetetlen akadályt gördített, játszi könnyedséggel száguld át a motor. A «telekáza», a víznélküli, éjjeli szomjas meneteléseket most már legföljebb egy-egy vadász-szafári szenvedt át, no meg a nemesfémek után kutató prospector.

Mennyi szomjan veszett pagazi csontja hever szerte-szórva a «telekáza» útvonalak szomjas sivárságában?! Ezeket a szenvedéseket, melyekről a tábortüzeknél annyit tudtak regélni a tüzek mesemondói meg a sokatutazottak, a «szafirii»-k, már szinte eltörülte a motor.

A távolságok is megrövidültek. Azt az utat, amely néhány év előtt hosszú hónapok alatt volt csak bejárható a lassan mozgó szafárral, ma már néhány nap alatt futja be még a megrakott teherautó is.

A fehér ember szolgálatában álló feketék is megváltoztak, amint megváltoztak nagy általánosságban az összes bennszülöttek. A kultúra itt is erősen munkába vett mindent. Igaz ugyan, hogy az utazó legtöbbször a kultúrának csak az árnyékoldalát fedezi föl az embereinél.

Itt fel kell említenem a következő jellemző apróságot. A kenyai rendőrség bünyügi osztályának a főnöke — sajnos, nem tudom a nevét — kiadta 25 éves afrikai működésének emlékiratait. Ebben elmondja, hogy a 25 év előtti kikuyu tolvaj, kinek egy cserzetlen kecskebőrből állott az egész ruházata, most már annyira kultúrált, hogy a betöréseknél gummikesztyűt használ. . .

Nairobi! ... 25 év előtt pár hullámbádog-bungalow, most az autóforgalmat illetőleg világváros. Es ott, hol talán 25 év előtt egy leütött zebra fölött mennydörgött az éhes oroszlán, ott most fehérre meszelt fakalitikájában a fekete forgalmi rendőr dirigálja az autók forгатagát és hol a háború utáni magas dncome tax»-tól (jövedelmi adó) menekülő angol tőkepezés villáját építik a nairobi «Parkland»-ben, ott esett az utolsó jó elefánt...

Természetesen a nagy átalakulások a vadnál is nagy változásokkal jártak: A vad az előretörő kultúrától szorítva egyre messzebbre vonult, csak egynéhány faj tudott bele-törődni a megváltozott viszonyokba és megmaradt az ültetvények és farmok közelében.

A megművelés alá került területek mellett a vad megváltoztatta rendes szokásait is. Erre nagyon érdekes jelenség az, amit sokaktól hallottam az utolsó utunk alatt, hogy mostanában a lakottabb helyeken is még meglehetősen nagy számban élő oroszlánok igen-igen csendesek és már nagyon ritkán hallani oly fenséges oroszlán-koncerteket, mint a régi időkben. Ügy van az valamiképpen, mint a farkas-zavarta területeken a csendes, bőgésnélküli szarvasnász.

A vadállomány azonban — hála az angol hatóságok vadvédelmi intézkedéseinek — nem mutat túlságos csökkenést és semmi esetre sem oly katasztrófális kipusztulást, mint pl. a régebbi időben Dél-Afrikában. Ez elsősorban a vadászati törvények rendelkezéseinek, a számhoz kötött lelövésnek és a nagy vadvédelmi területek létesítésének tudható be. Ügy, hogy—legalább is egyelőre — a vadászati eshetőségek semmivel sem rosszabbak, mint azelőtt. Sőt talán azt lehetne mondani, hogy a mostani vadászexpedíciók sokkal nagyobb és változatosabb zsákmányt ejtenek el, mint a régiek és pedig néha bámulatosan rövid idő alatt, mert a vadászatra meddő útvonalakat jobbadán autóval lehet megtenni, ami a régi szafárral szemben esetleg többhónapi előnyt jelent. Ezzel szemben az időt és fáradságot megtakarító változás nagyon lerontotta a kelet afrikai vadászút romantikáját és nagyon sok olyan globetrottert csábított a vadászatra, ki azelőtt az afrikai nagyvad-vadászatra nem is gondolt volna.

A «turista vadászok» rekord idő alatt rekord számú mérföldet beutazni, rekord számú «fejet» elejteni és esetleg rekord trófeát zsákmányolni akaró egyedei leginkább a «mindenható dollár» hazájából valók és — ezt talán fölösleges mondanom — a főtebb aposztrófált becses anyaggal bőségesen el vannak látva, a vadász-szafárikat felszerelő firmák igen nagy öröme . . .

Mi, kik még ismertük a régebbi Afrikát és kik hosszú, évekig tartó vándorutainkon annyiszor ittasodtunk meg az érintetlen Nagy Természet csodálatos gazdagságának, szépségének láttán, a mostani Afrikában a megérkezés első heteiben nem érezzük jól magunkat. Nem vagyunk már «otthon».

Pedig talán nincs igazunk! Hisz' az utazás gyorsaságát

és kényelmét biztosító új, autóval járható utak mentén gyakran egynapi járóföldre már ősvadont találunk, a kelet-afrikai állatélet minden gazdagságával és minden változatosságával. Az őserdőben és a nagy mocsarakban nem is kell ily messzire menni. Párszáz lépésnyire az úttól már megállít bennünket az áttörhetetlen vagy átgázolhatatlan érintetlenség, melyek mélye még állat-titokzatosságokat is rejtegethet magában. Nem szólván arról, hogy ilyen helyeken található a legnemesebb vad, a százfontos agyarú vén elefántbika . . .

Az állatélet gazdagsága, a nagy vadászati lehetőségek és az a körülmény, hogy a félreesőbb vidékeken még eredeti szokásaikat megőriző néptörzseket találunk: újra megszerettetik velünk Afrikát. Elfeledtetik, hogy Nairobiban felfogadott boyaink a teherautóra kapaszkodva autószemüveget vesznek elő trench-coat-juk zsebéből...

II.

CHOPE

Füstbe ment tervek — «Mi biztosan meglőjük» — A katulakiri-i elefántvadász — A kotnyeles Szuedi — Bunyoró vezetőim — Elefánthírek — Eredménytelen nyomozások — Maszasza — Vergődés hazafelé — Kadaverek — Musu-vadászat — Kangao divatkreációja — Pauló megérkezik — «A szerelem madarai» — Sűrű elefánt járás, jó agyaras nincs — Katulakiri szabad — Meglett a Múzeum bikája — Nehéz munka, rossz munkások — Híradás egy nagy bikáról — Kibokó a pocsolyában — Joszia és Szuedi párviadala — Ismét agyarasok nyomán — A «mély» ciszterna — Joszia kígyóvadászata — A Game Reserve határán — Pauló mint Lucifer —
Éjjeli állatok a reflektor fényében.

A «megváltozott Afrika» is megtartotta a régi Afrika, a «Sötét Földrészt» egyik nagyon jellegzetes tulajdonságát: minden másképpen történik, mint ahogy azt az ember tervezte!

Legutóbbi vadászatunk során is így történt. Utitervünk szerint mindjárt Semlikihez kellett volna mennünk. Ott néhány napig bivalyokat fényképeztünk volna, azután a Sém-iikül átkelve, Belga-Kongóban, a Kongó-medence Legpompásabb őserdejében, a wambuti pygmaeusok és az okapik hazájában, Ituri őserdőben ütöttük volna fel vadászta-nyánkat.

Ha teherhordozók hiánya vagy más egyéb körülmények miatt ez a tervünk nem lett volna keresztülvihető, akkor délen, a Kivu-tó vulkánvidékén keresztül mentünk volna Ituri felé. Ez az utóbbi terv volt vágyaim vágya, mert ez esetben érintettük volna a legerősebb kafferbivalyok és víziantilopok hazáját, Ankole tartományt, majd a hegyi gorillák szűkre szabott hazáját, a Kivu vulkánjainak hegyi erdeit. Ezek a tervek hamarosan semmivé lettek mert már Nairobiban megkaptuk azt az értesítést, hogy a tervbevett

útvonal mentén a Belga-Kongóban dühöngő bubós pestis miatt a határ le van zárva.

No akkor menjünk egyenesen West-Nile tartományba és onnan majd Kongóba az Uelle felső folyásához. Arra tanyázik az óriás jávorantilóp, a «Lord Derby's eland». Azonkívül West-Nile-ban meglóhetjük a Magyar Nemzeti Múzeum számára az elefánt bikát is.

A vadásznak jobb volt az utóbbi tervezet, de bennem úgy látszik megint felébredt régi mesterségem, a vándor természetvizsgáló-gyűjtő és az előbbi terveket sirattam.

Hamarosan a west-nilei kirándulás is elmaradt, mert rossz elefánthíreket kaptunk onnan. Még mindenütt sok volt a víz és az elefántfüvesek égése sem kezdődött meg.

A Nílustól messze nem lóhattuk volna meg a «múzeumi» elefántot, mert annak a lenyúzott bőrét, koponyáját és láb-szárcsontjait a hajó kikötőhelyéhez kellett szállítani. Ha pedig az elefántot történetesen mocsárban kellett volna elejtenünk, akkor a méretek felvevése, a lenyúzás, a bőr kiszállítása oly akadályokat emelt volna, melyeket aligha tudtunk volna legyőzni.

A Game Warden (vadászati főfelügyelő), Capt. C. R. S. Pitman, ki nekünk három év előtti találkozásunk óta jó barátunk, Chope-t ajánlotta, mint olyan helyet, ahol biztosan meglőjük a múzeumunknak szánt elefántbikát és pedig hatalmas agyará, kapitális példányt.

— «Mi biztosan meglőjük!» — Nagy kitüntetés volt számunkra ez az idézőjelbe tett biztosítás. Elismerés a három év előtti vadászatainkért!

«Bunyoro is still the home of good elephants and he who is stout-hearted enough to hunt in the dense grass areas neighbouring the reserve, is apt to secure an exceptional trophy.» (Bunyoro még mindig hazája az erős elefántoknak és az, akinek megvan a szíve hozzá, hogy a vadvédelmi területtel szomszédos sűrű fűvadonságban vadásszon, az kivételesen jó trófeához juthat.) Ezeket a sorokat írta Pitman kapitány az ő hivatalos jelentésében. És nagyon igaza volt! «Stout hearted», szilárd szívű legyen az a vadász, aki az ugandai nagy Game Reserve-menti elefántfüves vadonságban felkeresi a legnemesebb vadat, az afrikai elefántot.

Oda még akkor is szilárd szív szükséges, ha az agyarra nem kellene tekinteni. De ez most annál fontosabb volt, mert a Múzeumnak természetesen csak nagyon erős példányt szántunk.

Nem nagyon örültem a chopei kirándulásnak. Ismerem nagyon jól az elefántfűvadon minden kellemetlenségét, nyomasztó egyhangúságát.

Attól is nagyon tartottam, hogy esetleg a camp-től messze kell elejteni azt az elefántbikát, mely a Múzeum céljainak minden tekintetben megfelelne és annak díszére is válna, mert nagyobb távolságból alig lehet a bőrt és a csontokat a camp-be szállítani. Aztán még egy nagyon nehéz kérdés: Kapunk-e elegendő embert az elefánt lenyúzásához? Régen, mikor még tisztára a szafári járta, ez a kérdés nem okozott volna különösebb gondot, mert a vadász-szafári «pagazijai» (teherhordók) igen használható munkások voltak az elejtett vad lenyúzása és a bőr preparálása körül. A szükséges nyers segítséget a helyi bennszülöttekből toboroztuk volna össze. Most azonban nem volt szafárink, mert a chopei kiránduláshoz nem kellett állandó teherhordók. Teherautókkal lehetett megtenni az utat egyik camp-től a másikig. Ha pedig valamely félreesőbb helyről kaptunk elefánthíreket, könnyűszerrel kaphattunk ilyen kis kirándulásra annyi teherhordót, amennyi a legszükségesebb dolgok szállításához szükséges volt.

Kiriadongó-nál volt az első camp-ünk. Nem itt szándékoztunk sátrainkat felütni, de a kiszemelt helyünkön, Katulakiri-nél egy európaít találtunk, ki szintén a rezervált területből kiváltó elefántbikákat várta. Nem volt mást tenni, mint visszamenni a rosszabb helyre Kiriadongó-hoz, ahol különben is elefánthírekkel marasztaltak.

A Katulakiri-ben talált európai meglehetősen siralmas állapotban volt. Láz gyötörte és az elefántfűvágta sebek a meztelen térdén, lábszárán és karján egytől-egyig genyések, elhanyagoltak voltak.

Két hónapot töltött már ezen a vidéken. Most pár nap óta pihen, hogy az elefántfűvágta sebeit gyógyítsa. Állítólag utolsó kirándulásánál, mikor egy fáról igyekezett az elefántok agyaráat meghatározni, egy elefánttehén váratlanul meg-

támadta. Mint egy «she-devil» (nőstény ördög) jött a gyanút-fogott elefánttéhén a megfigyelő fája felé, úgyszólván kénytelen volt a támadó fülét keresztüllőni, mire az vissza vonult. Hogy aztán csakugyan ilyen humánusan történt-e a támadás visszaverése, az más kérdés.

Büszkén mondta aztán, hogy pár hete egy pompás ioo fontosat lőtt. Ezzel is megjárta, mert később a Game Ranger (vadászati felügyelő) ezt az agyarpárt elkobozta.

Az eset úgy történt, hogy meglőtt egy nagy elefántot, de az nehéz sebével továbbment. Jó időre rá a vadonban kószálva, a vadvédelmi terület közvetlen határán egy már erősen illatozó elefánt tetemre bukkant. Ezt mindjárt az ő sebzett elefántjának deklarálta és az agyarakat, melyeket a felbomlás már teljesen meglazított, kihúzatta és elvitette. Láttuk is ezt az agyarpárt a Kiriadongó-ban székelő «szaza-chief»-nél. (Unyoro királyság hat tartományra, «szaza»-ra van beosztva, ezeket egy bennszülött kormányzó, a «szaza-chief», röviden csak «szaza» adminisztrálja.) Meg kell adni, hogy pompás két agyar volt és igazán nem csoda, hogy oly hamar a magáénak vallotta a megjelenése után ítélve teljesen «nincstelen» vadász.

November 20-án reggel indultam el az első terepszemlére a chopei elefántfüvesekben. Fegyverhordozóm nem volt még, azt az én régi barátom, Unyoro volt régense, jelenleg egy kisebb «szaza», Sekibobo Daudi (Sekibobo titulus azt jelenti, hogy a hadi kanu-flotta admirálisa) keres és küld utánam.

Az én Daudi barátom maga is nagy elefántvadász és mint minden «szaza-chief»-nek, kitűnő nyomozói és fegyverhordozói, illetve vadászaik voltak. Neki adtam el különben, mikor mint hadifoglyot Indiába vittek, az én pompás 475/500-as cordite expressemet. Ugyancsak ő volt, ki Bugoma őserdő mellett a számomra kinyomozott két óriás elefántbika közül az egyiket — a kisebbiket — elejtette.

Ez volt vadászéletem egyik legsiralmasabb epizódja. Éppen akkor estem fogságba, mikor a két kinyomozott elefánt helyéhez előreküldött szafárim követésére indultam. A lelőtt kisebbik elefánt agyarái egyenként 120 fontosak voltak.*

* (Lásd: Vadász-ésGyűjtőúton Kelet-Afrikában. 1903—1926. Pag. 318.)

A bennszülöttek nagyon készségesek voltak és mindjárt jelentkezett is egy-két nyomozó. Ezek közül a két leghasznavehetőbbnek látszó jött velem, továbbá Horthy Jenő fegyverhordozója, Szuedi Kiza, ki csakhamar megkapta a «kötönyeles» díszjelzőt. Szorgalmas munkás volt, de sokkal jobban megfelelt volna szakszervezeti párttitkárnak, mint fegyverhordozónak.

A kiringózik igen jó emberek voltak és tapasztalt elefántnyomozók, azonkívül ismerték a védterület határát, ami nem könnyű dolog, mert a határt képező bara-bara már körülbelül három év óta elhagyatott. Három esős időszak Unyoróban még a kövezett országutat is elefánt fűvadonná változtatja, ha azt nem gondozzák. Igazán csodálatos, hogy az ottani bennszülöttek jó egynéhánya még mindig fel tudta valami módon ismerni a régi bara-bara nyomát.

Később aztán azt is tapasztalhattuk, hogy az elefántok is nagyon jól tudják, hogy hol kezdődik az ő sanctuariumuk, hol minden üldözés elől mentesek. Kivált a Game Reserve-ből shamba-dézsomás céljából kilopakodó vén elefánt bikák tudják ezt nagyon jól és ha a legkisebb veszedelmet sejtik, azonnal visszamenekülnek a vadvédelmi területre.

Alig ballagtunk két órányira a csúnya elefántfüves bozóterdőkben és még rosszabb, fanélküli elefántfűvadon-ságon át kanyargó gyalogúton, mikor elefánt-felordítás hangzott felénk. Jó jel — gondolám — hogy az első napon mindjárt elefántszó ver felém.

A két kiringóziban nagy lett volna a hajlandóság, hogy a töretlen elefántfűvadonon át az elefánthang felé menjünk. Nem volt kedvem ehhez a fárasztó kísérletezéshez, mert tapasztalatból tudom, hogy ilyen tájban, délelőtt csak a tehéncsapat hangos. A vén bikák teljesen nesztelenek.

— Van köztük biztosan egy-két nagy bika — állítják a vezetők és ezzel a biztatással próbálnak a hang irányába csalni.

Ha volna is köztük jó agyaras, akkor is nehéz volna ezen a terepen az agyarakat meglátni. Tehát gyerünk tovább ahhoz a kis telephez, ahonnan tegnap a sok elefánt hírért hozták.

A vezetőkkel eléggé nehezen ment a társalgás. Kelet-afrika eszperantóját, a kiszuahilit alig értették, nekem meg a bunyoro nyelvismeretem gyenge. Különbén a vezetők végtelenül figyelmesek. Kivált az öregebbik, egy alacsonyabb termetű, hallgatag és szimpatikus vonású ember. Később megtudtam, hogy Kabarégának, Unyoro véres uralkodású királyának, kit az angolok hosszú harcok után 1899. évben vertek le és ejtettek fogságba, ő volt egyik neves harcosa. Minden legkisebb akadályt igyekeztek utamból elhárítani és minden rejtett akadályra figyelmeztettek azáltal, hogy gyors egymásutánban többször a combjukra ütöttek.

Vadat, de még vadnak a nyomát sem láttuk egy bush-buck-nyom kivételével, mely egy párnapos elefánt csapáson váltott át. Az ösvényünket keresztező elefántnyomok is mind többnaposak voltak és azonkívül olyan gyengék, hogy azokat különben sem lett volna érdemes követni. Később egy egyedül járó jó bika nyomát is kereszteztük, de ez is többnapos volt. Mindazonáltal örültem, hogy egy jó bika nyomát is láthattam és kivált annak, hogy remény van arra, hogy esetleg egy ilyen szoló bikát kap az ember puszkavégre.

Nyomorúságos kis telep volt a tegnapi elefánthírt hozók «falu»-ja. Egynéhány silány banán-, édes krumpli- és gyapot-shamba és 6—7 rozoga kunyhó. Egy-két öregasszony és egy aggastyán üldögélt a nyomorúságos kunyhók árnyékában, melyek keskeny ereszeről és a cölöpökre épített paticsfalú, apró magtárakról vadfogóhálók lógtak alá. Erős kötélből kötött, nagyszemű hálók, melyeket a bozóti-disznók vadászatára használnak és vékony zsinórból készült sűrűbb szeműek, melyek törpeantilópok és még inkább az ehető óriáspatkány fogására valók.

Az aggastyán egy fiatal kutyát dédelgetett, kullancsokat bolházott ki belőle. Szokatlan látvány, mert eddig sohasem láttam, hogy a bennszülött ápolta vagy dédelgette volna ebét. A chopei bennszülöttek kunyhói körül sok kutya ténfereg. Felálló fülű, sakálra emlékeztető apró állatok, de itt nem rühesek és nem lassan mozgó élő csontvázak, mint más bennszülötteknél, hanem jól tartott és értékelt négylábú vadásztársak.

Egy-két fiatal leány is előkerül. Ezeket a telep fő-

emberéért küldik ki, aki tegnap az elefánthírral táborunknál járt. Nemsokára előkerül az öreg, majd egy-két suhanc is. Kikérdezem őket az elefánt járásról, a Game Reserve határaitól és általában a vadászatról.

Elefánt van, sok van. Most azonban inkább kelet felé tartanak. Bivaly nincs egyetlenegy sem. Annak még a hírmondóját is kiölte a 4—5 hónap előtt dühöngő marhapestis. A népség különben feltűnően szíves és előzékeny. Készséggel adnak mindenről információt és látszik, hogy nagyon örülnének, ha falujuk közelében ejtenénk el egy elefántot. A chopei feketék eszik az elefánthúst és így érhető ez a szívesség és azonkívül tudják, hogy ilyenkor dús baksisra is számíthatnak.

Azt látom, hogy «Kéki» — így nevezik ezt a kis telepet — nem volna alkalmas a táborozásra és különben az elefántok is távolabbra húzódtak. Hazaballagunk.

Másnap Horthy Jenővel jártuk az elefántfüvest. Kora hajnalban indultunk el, mikor még a hideg harmat gyöngyöktől roskadozik minden elefántfűszár. Bár a vezetők előttünk járnak és mindnyájan száraz banánlevélből kötött «harmatpajzsot» tartanak maguk előtt és így kevesebb hull ránk a jéghidegnek érzett harmatcseppekből, csakhamar csuromvizesek vagyunk és nagyon várjuk, hogy a nap sugarai végre felszívják a harmatot. Az elefántfüben különben mindig kellemetlen a járás. Itt a legvigasztalanabb, a legkedélyreborulóbb az eső és a hőség is itt a fülledt levegőjű fűalagutakban a legtikkasztóbb.

Néha fellelegzünk, mikor egy-egy nagy elefántaposta csapás — olykor 10—15 méter széles — vezet haladásunk iránya felé. Az ellentétes nyomon, bár le van tiporva a fű, már megint nehéz a járás. A taposott, összetöredezett, összefonódott fűszarak úgyszólván lépésről-lépésre elhurkolják az ember lábát.

Csakhamar elefánt-felordítást hallunk. A rossz szél miatt nagy kerülővel igyekezünk a közelükbe férni vagy legalább is a nyomukra ráakadni. Hiába minden, az elefántokat nem bírjuk fellelni, sem a friss nyomukat. Pedig a vezetők igen jók, értik a mesterségüket, de a fürengeteg aznap jól elrejtette lakóit.

Több ízben kis őserdői oltókra bukkantunk. Ilyenkor mindig felébredt a remény, hogy no most végre rájuk találunk. De ezeket is hiába kutattuk át; se elefánt, se nyom.

Vadat se láttunk az első kirándulásunk alatt. Csak egy-két erdei-antilóp és bozóti-disznó nyoma mutatja, hogy ez a kietlen fű vadonság se teljesen lakatlan. Érdekes, hogy mindkét állat nyomát az elefántok nyomában látjuk, mintha ők is felhasználnák az elefántok úttörő munkáját.

Többször gallytörés és más neszezés riaszt meg, de csak egy röpke pillanatig gondolunk elefántokra, mert vagy meglátjuk a tüskés mimóza tetejéről ránk kémlelő pávián előörst, vagy pedig ugató hangjuk árulja el jelenlétüket. A nagy őserdőfoltoknál egyszer-másszor a szép colobusz-majmok «ró-ró»-ja is felénk hangzik.

Pávián sok kószál az elefántok által tört csapásokon. Mindenütt látjuk a tulipánhagymához hasonló, az itteni bennszülöttek által «maszasza»-nak nevezett növény gumójának piros héját, amit a kódorgó, szemfüles páviánhorda az elefántok nyomán szedett fel. Alighanem e miatt találjuk a bushbuck és a bushpig (erdei-antilóp és bozóti-disznó) nyomát is az elefántcsapásban.

Régi elefántvadászataim alatt magam is gyakran felhasználtam a maszasza gumóját, melynek piros héja alatt gerezdszerűen húsos, fehér burok takarja a magvakat. Ez a húsos burok kellemesen savanykás és jó szomjúságoltó. Nagyon jó volt ezzel a vizeskulacsom tartalmát, a néha posványvízből főzött hideg teát megízesíteni.

Nemsokára találtam is egy érett maszasza-gumót, melyet valamiképpen nem fedeztek fel a páviánok. Kiemelem és Horthy Jenőhöz viszem, hogy megismertessem vele az elefántfű-vadonság gyümölcsét. Ijedten tiltakoznak a vezetők, mikor a maszasza gumóját felnyitom, mondván, hogy maszaszát nem szabad a vadonban enni, mert aznap nem találkozunk vaddal. Intek, hogy már lehet, mert már hazafelé indulunk. Elég volt a meddő elefántfű-vergődésből.

Most aztán már az embereink is ki-kiemelnek egy-egy maszaszát és csámcsogva szopogatják üdítő levét.

A nagyon nehéz terepen kissé sok volt az első séta. Ezt nagyon érezzük, kivált akkor, mikor hazafelé indulunk. Az

még jajkeservesebb lesz, mint az előrejutás. A vezetőknek meghagyom, hogy inkább nagyokat kerüljenek, de lehetőleg a kitaposott elefántcsapásokon haladjunk hazafelé. De bizony ritkán és csak rövid ideig van részünk az ily aránylag könnyű gyaloglásban. Legtöbbször nagyon régi elefántcsapásokon, néha meg teljesen töretlen elefántfüvesen törtettünk camp-ünk irányában. A kis kibirafoltok (őserdő) még mindig megkönnyebbülést jelentenek, ott mégis könnyebb a menetelés.

Egy nagyobb kibirában a vezetők egy furcsa fa kérget hasogatják le lándzsáikkal. A fa törzsének vastag kérge olyan, mint a krokodilus hátgerinc-páncélja. Az ágak is telve vannak ilyen páncélpikkelyekkel és ezek közepéből éles, erős tüske nő ki. A lehasogatott kéregdarabokat nagy igyekezettel szedik össze kísérőink. Kérdezem tőlük, hogy milyen «dawa» az? Készséggel elmagyarázzák, hogy a kérget mozsárban megtörik és a kizúzott nedvet a kutyáik ételébe adják be, amitől azok vadul fogasak lesznek és azonkívül a szaglásuk is nagyon javul.

Szuedi belekotnyeleskedik, hogy «vigyázzatok, mert aztán kutyáitok valakit megmarnak és a szerkál-nál (hatóság) kész a matata «kellemetlenség, baj». Megnyugtatóják a szószátyár fickót, hogy csak a disznóhajtások előtt szokták kutyáinknak a «mérgesítő nedvet» beadni, már pedig ott igazán szükség van fogas kutyákra.

Kis pihenő után továbbvergődünk. Az enyészet édeskésen savanyú, rossz szaga áramlik felénk. A fű sok helyen sérűszerűen le van tiporva a régebben ideözönlött feketék lábnyomától, kiknek egy-két éjszakai használatra hevenyészett apró fűkunyhóit, hússzárító «kitanda»-it is csakhamar felleljük. (Kitanda tulajdonképpen ágyat jelent, de kitandának nevezik a nagyobb tömeg hús szárítására villás cövekre összetákolt alkotmányt.)

Néhány lépéssel odább megtaláljuk a bűz okát. Alig száz lépésen belül három darab, körülbelül két héttel ezelőtt elejtett elefánttehén vagy fiatal bika maradványai illatozzák be a környéket. Ezek a Game Ranger fekete vadászainak áldozatai.

A Game Rangerek egyik feladata az újabb időkben, hogy

az elefántok kártevéseit a minimumra redukálják. Azért, ha valahol az elefántok a feketék shambáiban károkat okoznak, a Game Ranger vagy annak fekete elefántvadászai azonnal megjelennek és a kártevőket egynéhánynak elejtésével a lakatlan vidékekre vagy pedig a Game Reserve-be szorítják. Utasításuk értelmében lehetőleg gyengébb agyaráú állatokat lönek, hogy a vadászjegytulajdonosok sportját és esélyeit meg ne rontsák.

Ezek az elefántmaradványok ugyan elég messze voltak a shambáktól, de a kísérőink mindjárt magyarázhatták, hogy a «Petero»-t (vagy talán másnevű kormányzósági fekete vadászt) az elefántcsoport megtámadta és önvédelemből kényszerült a három tehenet lelőni.

Az bizonyos, hogy olyan helyeken, ahol a bennszülöttek — mint itt is — az elefánt húsát eszik, ott a fekete kormányzósági vadászok mindig «kiadósabban» intézik a shambák megvédését, mint ott, ahol a bennszülöttek az elefánt-húshoz nem nyúlhatnak.

Gyorsan igyekszünk eltávolodni a fertőzött levegő vidékéről. A búz azonban hozzánk tapadt, egyre körülöttünk terjeng. Most látom csak, hogy kísérőink közül ketten a legkisebb elefánt egy-egy síncsontját cipelik vállukon.

— Mit akartok azokkal a бүdös csontokkal?

Kérdésemre aztán elmagyarázták, hogy ezeket a csontokat a shambájukba berakják, hogy az elefánt fűből kijáró «musu»-kat csapdázzák (óriás nádipatkány, «edible rat», *Aulocodus swinderianus*). Csakugyan látni is lehet a lábszár-csont fejen az óriás rágcsálók metszőfogainak munkáját.

— No csak maradjatok messzire vissza és ne illatozzatok körülöttünk — adom ki a parancsot. — Aztán tovább.

Az elefántfű-vidékek feketéi kivétel nélkül a nádipatkány húsát tartják a legízletesebb peccsenyének. Körülbelül oly áradozással beszélnek erről a csemegéről, mint a vályogvető cigányaink a kiöntött ürge húsáról. Üldözik is minden kigondolható módon, különféle csapdákkal és az elefántfű égése után hálós hajtásokkal.

Régebben gyakran hallottam az ilyen éjjeli patkányhajtás zaját és többször tanúja voltam, hogy ily nagy hajtások után az összekötözött kórófáklyák lobogó fényénél hogyan

osztották szét a zsákmányt. A körülbelül öt, esetleg hat kiló súlyú állat sörteszerű szőrét gyorsan és meglehetősen tökéletesen leperzselik és aztán bőrröstől-belestől feldarabolják és igazságosan elosztják — nem tudom, milyen kulcs szerint — a résztvevők között.

Kisebb zsákmánynál a kiosztott részt nem is viszik haza, hanem ott mindjárt egy kissé megpörkölik a sárga — libahájra emlékeztető — hájrészekkel átszótt húsdarabkákat és kimondhatatlan mohósággal elfogyasztják. . .

Mikor végre feltűnnek a shambák és lábunk újra ösvényen mozog, azt hisszük, hogy éppen idejében érkezünk ki az elefántfüvesből, mert talán két percig sem bírtuk volna tovább a keserves csetlést-botlást.

* *

A kiriadongói tartózkodásunk teljesen eredménytelen maradt és azért november 23-án, a déli órákban elindultunk Kiszvéka felé, honnan állandó elefánt járást jelentettek. Természetesen csak a legszükségesebbeket vittük magunkkal. A teherhordók beszerzése nagyon simán ment, mert időközben megjött hivatalos körútjából a «szaza» («Kangao» volt a hivatalos titulusa) és készséggel adott annyi teherhordozót, amennyire szükségünk volt, azonkívül azok rendbentartására egy aszkárit és egy kisebb mamit is mellénk rendelt.

Kangao engem különben mint régi ismerőst üdvözölt, kit még a háború előtti évekből ismert. Nagyon kedves, szerény modorú fiatalember, ki persze most már teljesen európai ruhában jár. Ügy látszik tartományában ő csinálja a divatot, mert félcipőjének zsinórját nem fűnt, hanem lent köti csokorba és valahány félcipőt hordó «jól öltözött» feketével találkozunk rezindenciája közelében, az mind utánozta főnökének különös cipőkötési módját.

A teherhordozóink, mint ilyen alkalmi pagazik általában, gyenge materiából valók és igazán csak ilyen rövidebb útra voltak alkalmasak, mint a mostani. Mindamellet derekasan cipelték terhüket, ami pedig a gyalogösvény fölött összeborult elefánt- és bivalyfüben nem volt könnyű dolog.



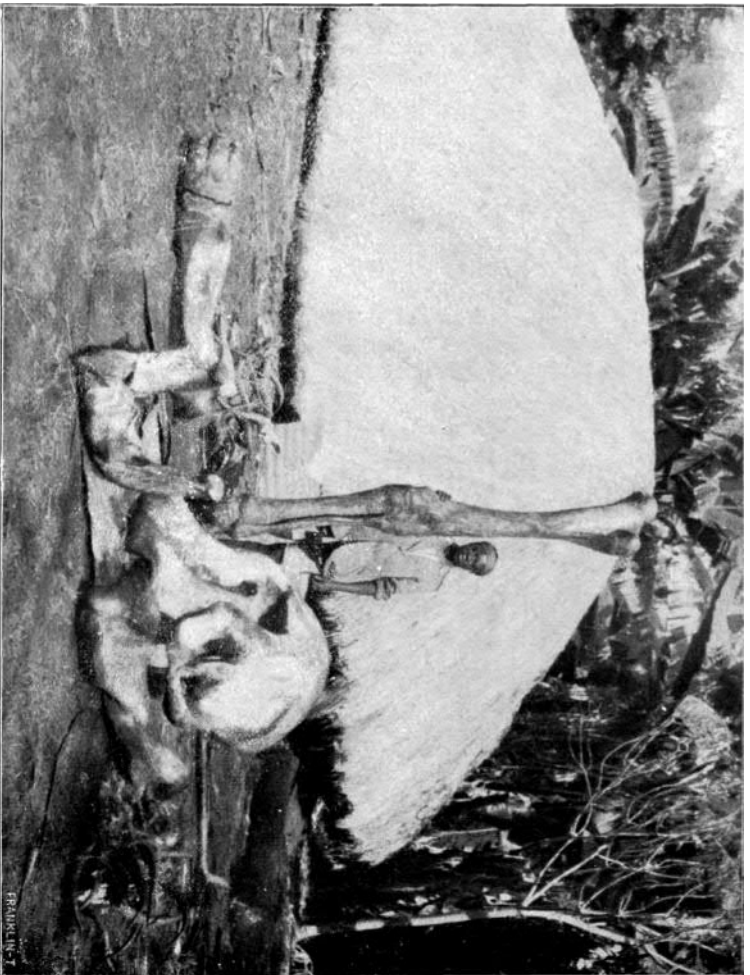
Kütenberger Kálmán felvétele.

Mr. D. N. Stafford a «házi hiénája» által megrongált csapdával.



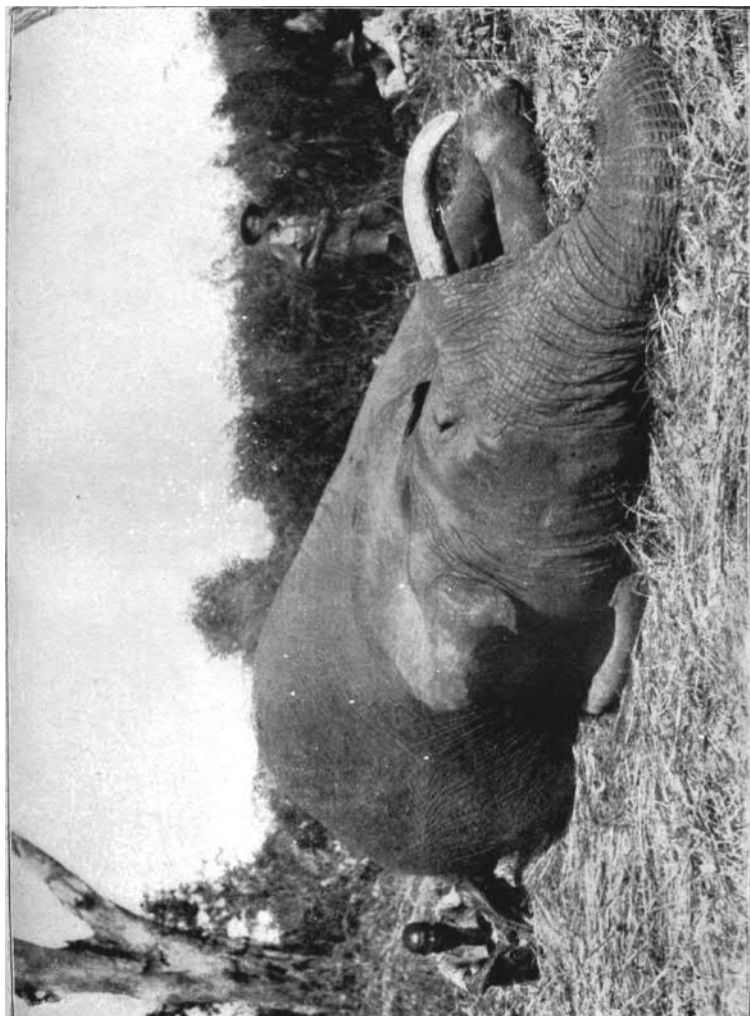
Kütenberger Kálmán felvétele.

Cobusthomas, az uganda-kob, a legközönségesebb antilópja Ugandának.



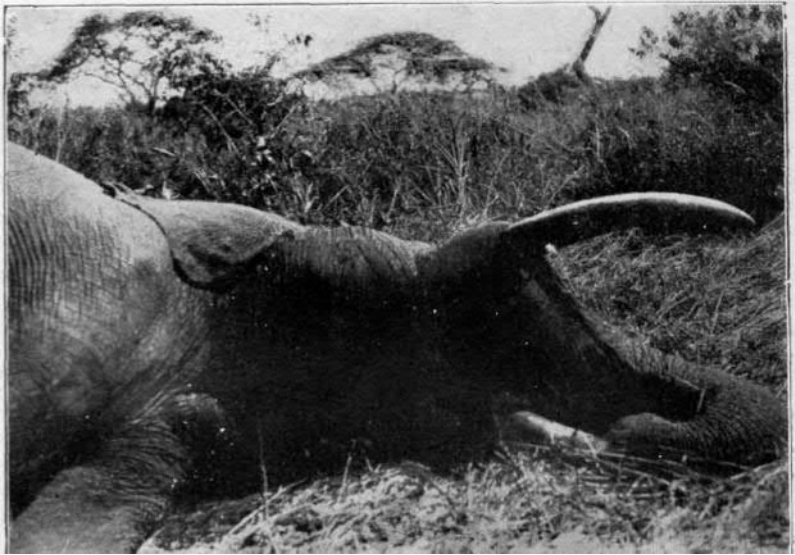
A «múzeumi» elefánt koponyája és lábcsontjai.

Killensberger Kálmán féltette.



Kittenberger Klímán felelde.

Horthy Jenő chopei támadó elefántbikája.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Fejtanulmány Horthy Jenő chopei támadó elefántjáról.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Útban Albert-Nyanza lapályaira.

Mi sereghajtóknak hátul mentünk, ez annál is inkább célirányos volt, mert az előttünk haladó szafari mégis csak elhárított utunkból egynémely akadályt.

Körülbelül a feleúton utólért bennünket egy levelet hozó hosszú szál fekete. Sekibobo Daudi, a «kanu-flotta admirálisa» levelét hozta, ki ezzel a pár sorral küldte hozzám leendő fegyverhordozómat.

Míg a levelet felbontottam, jól szemügyre vettem a legényt. A folthátán-folt khakiruhába öltözött öles termetű szikár alak, kinek megjelenése azonnal elárulta az obsitos aszkárit, nagyon megnyerte a tetszésünket. Kivált az tette előttem nagyon szimpatikussá, hogy felszíjazott cókókáját saját maga hozta a vállán, dacára, hogy térdén hatalmas frissen zúzott sebek voltak.

Mielőtt Kiriadongó-hoz ért volna, valami ok folytán lezuhant biciklijéről, de az így szerzett sebek egyáltalában nem gátolták, hogy azonnal utánunk ne eredjen, dacára annak, hogy jó másfél óra előtt indultunk.

Nagyon jó nyomozó és fegyverhordozó volt a gyerekkedélyű Pauló, de éppen gyerekes kedélye miatt könnyen befolyásolta őt minden számárságra a «párttitkár», Szuedi Kiza.

Késő délután érkeztünk táborozóhelyünkre, Kiszvékába. A lakosság itt is nagyon előzékeny volt és — ami előttünk a legfontosabb — nagy elefántjárást emlegetett. Az agyarak nagyságáról nem beszéltek, csak annyit, hogy a nagy csapatokban bizonyosan lesz jó agyarú bika is. Szomorú vigasztalás, mert az itteni óriási elefántfüben ember legyen az, aki egy jó agyarast ki tud választani.

Az elefántjárás csakugyan sűrű volt, azt már útközben is tapasztaltuk, mert elég gyakran keresztelték utunkat a több méter szélesre taposott elefánt csapások.

A sátorütés után az előreküldött nyomozók jelentését hallgattam meg. A Game Reserve közvetlen határa előtti kis telepnél egy hírhedt nagyagyarú elefánt pusztítja a sham-bákat, de most már három napja nem látták a friss nyomát. Talán holnap?!

Mindjárt kiválasztok két megbízható embert, kiket hatalmas baksis ígéretekkel is kellőleg doppingolók és kik azon-

nal elindulnak, hogy kora reggel már híradást hozzanak, ha a három nap óta nem jelentkező elefántbika az éjjelre mégis visszatérne.

Az én eddigi kisegítő gunbearerem nagy örömmel üdvözölte mint régi ismerősét az újonnan felfogadott fegyverhordozómat, akivel már többször vadásztak együtt az idevetődő elefántvadászokkal. Aztán Paulóra mutatva élénk mimikával adta elő azt az izgalmas jelenetet, mikor az őt üldöző sebzett elefántot Pauló az utolsó pillanatban lelőtte.

Szerencsére itt is volt bőségesen gyöngytyúk. Alig voltunk készen a sátorveréssel, máris «kanga»-hírekkel jöttek a kiküldött «toto»-k (gyerekek). A gyöngytyúk mégis jobb volt, mint a nyakigláb, csupacsont «kuku» (tyúk), mely gyöngytyúkkal variálva képezte mindennapi menünket. Az esti gyöngytyúkozás közben, mit különben, rendesen Horthy István szokott a kis 22-es golyósával a «köz» javára elintézni, elefánt-trombitálást is hallottam nagy messziről. Mindenesetre jó jel a megérkezés estéjén!

Két napig hiába jártuk az elefántfü-vadont. Nem bírtunk elefántokra akadni, dacára, hogy második nap hallottuk is hangjukat. Igaz, hogy a nyomok gyengék voltak és így egyáltalában nem vesztettünk semmit, hogy nem bírtuk őket megpillantani. Még a fényképezés lehetőségéről sem lehetett volna szó a túl magas elefántfü miatt, hol még egy jó agy arás kikémlelése és elejtése is csak a legszerencsésebb körülmények találkozása esetén lehetséges. Pauló mindjárt az első nap kijelentette előttem, hogy Chope-ban csak az a fehér ember fog jó elefántbikát löni, ki fára tud mászni.

Vadat persze itt sem láttunk. Még nyom sem volt, itt is csak egy-egy erdei-antilóp és bozóti-disznó csapáját láttuk az elefántoktörte utakon. Az erdei-antilóp — úgy látszik — az elefántok által letört gallyak és lombok között talál valamilyen ínycséget és valószínűleg a bozóti-disznó is. De máskülönben is nagyon szegény az állat élet. Néha-néha egy kis erdőfolt felől felénk hangzott a colobusz-majmok «ró-ró»-ja vagy a cerkófmajmok riadója.

Itt a madárvilág is feltűnően szegény. Csak az aprófajta, pompás színezetű papagályok csináltak élénk forgalmat, nagy rikácsolással gallyazván fel a közeli shambák

kiszáradt fáira. Kora reggel és a késő délutáni órákban jöttek a csörgőréce repüléséhez hasonló szapora szárnycsapásokkal. Rendszerint párosan vagy ritkábban 4—6 darabból álló kis csapatokban. A hímeknek szép piros a fejük, a kis tojóké meg sárga. Ezek a pompás színű madarak különben nagy kártevői a feketék shambáinak és kivált a «ntama» (négerköles) érése idején számottevő a tolvaj kodásuk. Ezt a fajt (Agapornis pullarius) nevezi az angol Love-bird-nek (a szerelem madarának), a német meg «Unzertrennlicher»-nek. A papagályoknál csodálatos a párjukhoz való ragaszkodás, azt három év előtt magam is tapasztaltam, mikor Bugoma őserdőnél egy szürke-papagályt lőttem és az özvegygé vált szegény tojó rikácsolva körülrepdeste a magasból lezuhant párját. Meg is fogadtam akkor, hogy még gyűjtési célokra se lövök soha szürke-papagályt. Igazán nem lett volna szívem, hogy ezeknél a gyönyörű madaraknál tegyem próbára az elnevezésük helyességét.

Végre november 26-án mégis összejöttünk az elefántokkal. Az első elefánt-találkozásunkról különben a következőket írtam a napiómba: A reggel a chininvevésen kívül más kellemetlenséggel is járt. Skinnerünk (nyúzó) megtagadta a szolgálatot, mondván hogy ő nem gunbearer és így nem köteles a «pori»-ba menni. Sajnos, a mostani viszonyok mellett nem állott más radikálisabb módszer a rendelkezésünkre, minthogy a pimaszkodót azonnal elzavartuk. Nem volt kár érte, mert ő volt a leglustább, leghasznavehetlenebb tagja a Nairobiból hozott személyzetünknek.

Ma keletnek tartottunk. Régi nyomokon indultunk el és legtöbbször igen rossz terepen mozogtunk. Néhol a mocsaras aljakban alacsonyabb volt a növényzet és ezek a helyek teljesen le voltak tiporva. Tehát nagyon sok elefánt kőszál erre. Őserdőfoltokat is érintettünk. Ezekben két ízben látunk colobusz-majmokat.

Aztán elefántfelordítást követtünk. Nem szívesen mentünk feléjük, mert a nyomok rosszak voltak. Tehén- és borjúnyom a legtöbb. Egy-két jó bika nyomát is láttam, de azok régiek voltak.

Jó sokáig kerülgettük az elefántordítás irányát és mikor közel értünk hozzájuk, akkor egy termitadombra kapasz-

kodtunk fel. Onnan se láttunk semmit. Egy-két kísérőnk azonnal felkapaszkodott a közeli fákra és onnan végre megpillantották az elefántokat. Horthy Jenőt is felsegítettük egy csenevész fácskára, mely a termitadombról nőtt ki, ezzel is nyert vagy két métert. Ekkor aztán megindult a recsegés-ropogás! Az elefántok nyugtalankodni kezdtek és egyenesen felénk tartottak. Kibukkant egy hatalmas fej, utána a másik, harmadik. A vezető állat egy borjas tehén volt. Megállottak. Szimatot kerestek, majd a vezető tehén újra felénk fordult és felénk kezdte magát tolni az elefántfüvel benőtt bozóton keresztül.

Szuedi Kiza nagyon rosszul érezte magát és már célzásra emelte gazdája tartalékpuskáját. Pauló is követni akarta példáját, de hirtelen észretért, megpillantván felemelt kezemet, mellyel a mellettem álló Szuedinek félre nem érhető módon nyaklevest Ígértem. A helyzet különben eléggé kellemetlen volt és én is már rég kinyitottam puskám biztosítóját, mert a vezető tehén Horthy Jenőtől alig volt néhány lépésnyire. Csak már bukkanna elő egy érdemes agyaras, hogy megszólalhatna Horthy Jenő nehéz cordite-puskája! Egy fiatalabb, körülbelül 30 fontos agyaráú bika is volt köztük, de ez kissé távolabb állt a többtől és csak mikor meglátja az agyarakat, pisszent a mindinkább közeledőkre szellős, *ae* nagyon kényelmetlen helyéről Horthy Jenő. Éppen idejében! Erre megfordultak és törve-zúzva továbbrohantak, nem kis megkönnyebbülésünkre.

Igazat megvallva, ha még vagy két métert jönnek felénk az elefántok, megszólalt volna a puskám!

Azt hiszem, elszórva még több elefántcsapat hűsölt a közelben, mert a menekülők felé több irányból szólt a trombitálás.

Az emberek általában kitűnően viselték magukat. Pauló gunbearerem nagyszerűen imitálta ezt a jelenetet, kivált azt, hogy hogyan kúszott le a Horthy Jenő mellett álló fekete a fáról, mikor az elefántok felénk közeledtek.

Pauló nagyszerű mimikával tudta utánozni a vadon állat életének ellesett mozzanatait. Például aznap este bemutatva nekem a meghallgatást esdeklő elefántbika groteszk széptevését oly hüen és oly kitűnő mimikával, hogy mikor

aztán végre én is szerencsés voltam ilyen jelenetet látni, önkéntelenül Pauló e mutatóvívára kellett gondolnom.

A négerek között különben is sok a «színész»-tehetség. Kiriadongó-nál egy öreg néger például sokszor mulattatott azzal bennünket, hogy bemutatta azt, miként fog lakmározni az általunk elejtett elefánt húsából, hogy fogja a szájába tömött rágós elefánthúst közvetlen az ajaknál késével elnyiszitálni, hogy fogja tépni-marcangolni kézzel-foggal a néger ínyencség legkívánatosabb falatját, a szívós elefántpacaít ...

Sátrainkhoz érve az a jó hír fogadott, hogy a Katulakiri-nél tanyázó európai, ki különben újra egy óriási elefántot sebzett meg, eltávozott onnan és így elhagyhatjuk ezt a nem sok reménnyel kecsegtető vidéket.

November 28-án bérelt teherautónk két fordulóban mindenestül átvitt Katulakiri-be. Hajnalban a bara-barát egy igen nagy csapat elefánt keresztezte, de természetesen nem követtük a nyomukat, mert ily óriási csapatból úgyszólván lehetetlen lett volna egy jó agyaráú bikát kiszemelni.

Katulakiri igen jó helynek látszott. Számunkra már azért is, mert rest -camp-jében két hatalmas nyitott «banda» is volt az esetleg elejtendő múzeumi elefánt bőrének szárítására. Egy baja volt csak ennek a táborozásnak, hogy nagyon közel volt már ide a nagy Game Reserve határa.

A délutáni terepszemle ugyan teljesen meddő volt, de végre mégis láttam egy bivaly bika nyomát. Talán fajtájának hírmondója volt a nagy dögvész után ezen a vidéken. Visszatérőben meg egy Naja haja (afrikai pápaszemes kígyó) ugrasztotta szerteszéjjel embereimet. Ezt a nagyon gyors mozgású kígyót már azért is nagyon respektálják a feketék, mert mérgét több méternyire is az ellensége felé köpi, mely ha a szembe jut, nagyon nagy fájdalmat és sokáig tartó gyulladást okoz.

Másnap, november 29-én nagy napunk volt. Horthy Jenő meglátta a múzeumi elefántbikát.

Úgy volt, hogy külön megyünk. Horthy Jenő a mozi géppel felfegyverzett Horthy Istvánnal kelet felé megy, én meg nyugatra tartok, Pauló nagy bánatára, aki mindjárt kijelentette, hogy arra úgyszólván hiába megyünk.

Útközben egy vénasszony azt újságolta nekünk, hogy egész a shambája közelében zajongtak az elefántok. (Minden szabály alól van kivétel! Lám, a vénasszony sem jelent mindig a vadászatnál balszerencsét.) Persze azonnal Horthyék után eredtem, kik különben már szintén értesültek az elefántok közelségéről.

Tekintettel a nagyon magas és sűrű elefántfüre, úgy a Horthy István mozigépjét, valamint az én fényképezőmasinám tartalmazó hátizsákot visszahagytuk az utolsó kunyhónál. Bár ne tettük volna!

A kunyhóknál egy-két, a területet jól ismerő vezetőt szereztünk és aztán jól kilépvé mentünk először rossz, de aztán legtöbbször — az itteni viszonyokhoz mérten — elég jó terepen. Hamarosan ráakadtunk egy jó csapára. Két vagy három állat nyomát vélték az emberek látni. A hullaték nagysága — majdnem oly biztos jel az állat nagyságának megítélésében, mint a nyom nagysága — nagyon biztató volt, bár később téhen hullatéka is volt a nyomon.

Aztán nemsokára hallottuk egy elefánt felhördülését és pár percre rá — jó széllel — a közelükben is voltunk.

Az egyik vezető felkapaszkodik a közeli fára, honnan három elefántot látott meg. Mikor azután én is felkapaszkodom hozzá, akkor a «három» már meglehetősen nagy csapattá nőtt, mert időközben egy mocsáros aljból és az azt szegélyező őserdőfoltból egyre szállingóztak ki a Game Reserve irányába vonuló elefántok. Később legnagyobb örömkre azt is felfedeztem, hogy egy magányos bika is kilépett az erdőből és lassan legelészve követi a többszáz méterrel előtte vonuló csapatot.

Nagyon ritkán adódó szerencsés alkalom! Még a terep is nagyon alkalmas volt a követésre, mert a magányos elefántbika jó ódarabon nem elefántfüben, hanem bivaly füvesen haladt keresztül és később is, mikor megint elefántfüben járt, igen kedvezett a terep, mert vagy százméterenként egy-egy hatalmas termitaéptményt találtunk, melyre felkapaszkodva mindig szemeltarhattuk.

Egy szerencsés körülmény ftlytán azt is hamarosan megállapíthattuk, hogy egy igazán jó agyaras van előttünk, mert éppen egy közel öt méter magas termitadombról figyel-

tük elefántunkat, mely akkor egy lombos fa alatt állt és éppen felvetette az ormányát, hogy egy hatalmas ágat letörjön. Ebben a pillanatban, tisztán láttuk a tökéletesen szép és hatalmas agyarpárt, melyet eddig az elefántfü eltakart.

Most azután még gyorsabb tempóban igyekeztünk a már biztosnak vett zsákmány felé. Bátran igyekezhettünk, mert a szelünk állandó és jó irányú volt. Végre a Game Reserve határától nem messzire egy facsoportnál legelésző vén bikát Horthy Jenő elejtette.

Még itt is szerencsénk volt, mert nem messzire elefántunktól egy hatalmas termitadomb volt, úgyhogy arra felkapaszkodva jól lehetett látni az elefántfütől meglehetősen takart elefánt minden halálosan megsebezhető részét.

A lövések után a nehéz sebbel megszaladó elefántbika alig száz lépésnyire bírt még rohanni, aztán egy nagyon sűrű elefántfüvesben ledőlt. Egypárszor még láttuk felvágódni az elefántfü fölé hatalmas agyarait, azután semmi mozgás. A Múzeum elefántja már biztos volt.

Nagy ügyyel-bajjal vergődtünk át a töretlen elefántfüvesben az elejtett állat óriáshoz. Egy gyors tekintet a hatalmas zsákmányra, melynek ormányából még bugyogva ömlött ki a sötét, vastag vér és meglepéssel állapíthattuk meg, hogy az agyarbecslésünk jó volt és a Magyar Nemzeti Múzeum állattára egy remek példánnyal lesz gazdagabb.

Fél tíz volt délelőtt, mikor az elefántunk összeesett, de a fényképezőgépekért és más szerelvényekért küldött emberek e visszahagyott holmival csak délután három órakor vergődtek hozzánk. Eltévedtek az elefántfüben és azért tartott oly sokáig küldetésük. Mi persze tükön ültünk, mert minden elvesztegetett óra nagyon veszélyeztette munkánk eredményes befejezését.

Természetesen az emberek megérkezéséig sem voltunk tétlenek, addig felvágtuk a nyúzáshoz az elefánt hozzáférhető bőrét.

Mikor a gépekkel megjöttek az emberek, azonnal a méreteket vettük fel és mikor ezzel és a fényképezéssel készen voltunk, megjött a Katulakiri «mámi»-ja egy csomó emberrel

és azzal a biztatással, hogy még sokkal több ember fog jönni, mert riadót doboltatott a község tam-tamjával.

Szerencsénkre az emberekkel megérkezett az elővigyázatosságból odarendelt öt teher só, mellyel a lefejtett bőrt azonnal besózhattuk.

A bőr lefejtése nagyon nehezen ment, mert a mami által ígért emberek is nagyon nehezen gyülekeztek. Megjöttek ugyan, de mikor meglátták vagy meghallották, hogy előbb dolgozni kell és csak azután jöhet az elefánt-feldarabolással járó népünnepély, jórésztük megbujt az elefántfüben. Egy-néhányat — rendesen a leggyámoltalanabbat — fülön fogtak a mami rendőrei, de addig rendesen másik kettő lépett el. Így bizony a bőrlefejtés nagyon nehezen haladt. Arról természetesen szó sem lehetett, hogy a bőrt egy darabban nyúzzuk le; nemcsak azért, mert a körülbelül 6000—7000 kilogramm súlyú állatot nem bírtuk volna a rendelkezésünkre álló erővel megforgatni, de azért sem, mert a bőrt sem bírtuk volna egy darabban az elefántfü-vadonon át a camp-hez vinni.

A chopei feketék nagyon hitvány matériának bizonyultak és bizony sóhajtva gondoltam vissza a régi kitanult embereimre, az öreg munyamparámra, Najsebwára, meg Pandasáróra, kiknek 25—30 emberével többet tudtam volna csinálni, mint 150 éhenkórász, üvöltő chopei feketével. ..

Besötétedésig dolgoztunk. Aztán egy csomó munkást Paulóval visszahagyva elindultunk camp-ünk felé, hogy majd másnap hajnalban nagyobb segítséggel újra nekifogjunk a munkának.

A fűvadonság elefántposta útvesztőiben még nappal is kellemetlen a járás és nehéz a tájékozódás, hát még éjjel! Igazán sokszor már magam sem hittem, hogy aznap még a sátrainkhoz jutunk.

Mikor a sötétben az elefántfüben csetlettünk-botlottunk, minduntalan egy-egy kutya került lábaink közé. Szegények hangtalanul túrték, ha lábukra léptek vagy oldalbarúgták, azt gondolván, hogy jobb a kellemetlen oldalbarúgást eltűrni, mintsem az emberek lábától eltávolodva az örök ellenség, a leopárd karmai közé kerülni.

Különben is nagyon érdekes volt ezeket a chopei kutya-

kat megfigyelni az elefántos eseteknél. Úgy látszik éppoly gyorsan szereznek tudomást az elefánt elejtéséről és az ezzel járó nagy lakomákról, mint a gazdáik, kikkel csakhamar megjelennek az elejtett elefántnál (természetesen rendes körülmények között, mikor nem kell a nyúzásnál segídezni és nem kell a bőr és a csontok hazaszállításával vesződni) és ők is kiveszik a részüket a nagy lakmározásból. Itt is megadással, morgás nélkül túrnek minden injuriát. Még egymásra sem morognak, hanem hang nélkül lafatyolnak a kiömlött véren vagy rágódnak az odadobott húscsapatokon . . .

Másnap kora hajnalban már útban voltunk, hogy befejezzük munkánkat. Nagyon nehezen ment a dolgunk, mert az elefántot nem bírtuk átfordítani, dacára, hogy csakúgy nyüzsgött a sok ordító fekete. Nagy baj volt az is, hogy nem voltak vastag köteleink és így emelőrudakkal próbáltuk az átfordítást, mi végre csak úgy sikerült, hogy a lábakat levágtuk és az állatot kizsigereltük.

A nyúzással sok bajunk volt, de majdnem annyi a bőrdarabok camp-hez vitelével is, jöllehet azokat a lehetőség szerint ott helyben nagyjából lefaraagtattam. Az is igaz, hogy ezeket a súlyos bőrdarabokat az elefántvadonon keresztül, széles mocsarakon át a camp-hez cipelni még a legjobb teherhordóanyaggal is nehéz munka lett volna. De ezzel is rendbe jöttünk és éjjel 10 órakor az utolsó darab bőr is a camp-ben volt. A koponya az agyarakkal és a lábszárcsontokkal kint maradt, azok beszállítása nem volt sürgős. Az agyarakat persze nem vágtuk ki, hanem hagytuk, míg a feloslás annyira meg nem bomlasztja a kötőszöveteket, hogy az agyarak könnyűszerrel kihúzhatók legyenek. Ez csak az ötödik napon történt meg. Az agyarak 76—75 fontot nyomtak. A koponyát és a lábszárcsontokat jóval később szállítottuk a camp-be, de még akkor is jó messzire kellett a sátraintól elhelyezni, mert azok bizony még sokáig illatoztak. Szerencsénkre attól nem kellett tartani, hogy ezeket a hatalmas csontokat a camp-ünk körül settenkedő hiénák megrontják, jöllehet egy-két helyen a csontokon látható volt próbálkozásuk nyoma.

A camp-ben aztán bérelt emberekkel — kik közül a leghasznavehetőbbek a gyerekek voltak — napokig folyt a

serény munka a bőr levékonyításával és konzerválásával. Pár hét múlva már az egész készen volt a hazaszállításra.

A szakszerű elcsomagolás és a hazaszállítás nagy gondját teljesen levette vállunkról régi barátunk, D. N. Stafford, Uganda egyik legtekintélyesebb kávé- és kaucsukültetvényese, kinek szíves vendégszeretetét és sokirányú segítségét kirándulásunk alatt igen gyakran vettük igénybe

Az elefántbőr megszáradásáig és elszállításáig tartózkodásunk Katulakiri-hez volt kötve. Még szerencse, hogy mindig akadt egy-egy nyom, mindig jött egy-egy elefánthír és így egy-két jó agyaras elejtésének reménye elviselhetővé tette ottani tartózkodásunk egyhangúságát.

*

* *

A chinin-napok rendszeren mozgalmasabbak szoktak lenni, mint a hét többi napjai. Így volt december 4-én is, a hét második chinin-napján. (Mi a német metódus szerint vettük a chinint és pedig minden hétfőn és kedden egy-egy grammot. Az angolok naponta szedik a chinint és pedig 7s grammot. Hogy aztán melyik a jobbik módszer, azt nem tudom, csak annyit, hogy mi a leglázasabb vidéken járva teljesen maláriamentesek maradtunk.) Egyedül maradtam otthon, hogy a konzerválás munkáját ellenőrizsem és néhány levelet írjak.

Éppen egy új epistola megcímzéséhez kezdtem, mikor látom, hogy egy ifjonc igyekszik lóhalálban a camp-ünkhöz. Hogy fontos hírrrel jön és valószínűleg elefántról van szó, azt abból is következtettem, hogy lándzsáját nem a lándzsanyél közepén markolva vízszintesen vitte, hanem annak vasnyársba bujtatott végét fogva, merőlegesen hordta nagy futtában. Azt sokszor megfigyeltem már, hogy a teljes erejéből futó néger mindig a fent leírt módon viszi a lándzsáját, míg rendes körülmények közt a közepén fogva.

Jól következtettem. A hírnök egy nagyon nagy elefántbikáról beszélt, mely az éjjel a shambáknál akart vizitálni. Mivel minden emberre nagy szükség volt, csak Paulót vittem magammal. Még a fényképezőgépet sem vihettek el, mert a hírhozót nem akartam azzal megterhelni. Rája

csak a vizeskulacsomat akasztottuk, Pauló meg a «mzinga»-t vitte utánam.

Elég későn indultunk és így a nagy késést hatalmas «ki-lépéssel» igyekeztünk behozni. A veszélyeztetett shambákhoz érve a küldönc beszaladt egy kunyhóba, hogy ott ünnepi gúnyáját, a rajta levő khakiinget levesse és hogy a poriba-, a vadonságbajárásra átöltözzék, mi az ing levetésén kívül abból állt, hogy egy nehezebb lándzsával cserélte ki a kezében levőt. Itt egy idősebb fekete vette át a vezetést, aki a shamba körül settenkedő éjjeli *látogató nyomát* felfedezte. Ő küldte különben a küldöncöt is hozzám.

Később aztán megtudtam, hogy ez a különös viselkedésű és megjelenésű, — nagyon feltűnő volt hálósipkaszerű fővégje — de különben szimpatikus öreg néger mért nem jött maga a camp-ünkhöz. Több napig jártunk ezzel a feketével, ki kiváló nyomozó és nyomtartó volt a legnehezebb terepen, a nagy elefánt járástól össze-visszataposott elefántfü labirintusokban három óriási elefántbika nyomában, de mindig eredménytelenül. Végre is Pauló — ez a hosszú szamar volt mindig a kellemetlenségek küldöttségének szónoka — előadta nekem, hogy ezzel az öreggel ne járjunk, mert annak a «feje nem jó», átok alatt van. Az átok nem engedi, hogy ő elefántra vezessen egy «mzungu»-t vagy ha mégis sikerül, akkor valami bajjal végződik a vadászat. Az öreg maga is tudta ezeket a róla terjesztett mondákat, mert mikor elmondtam neki, nem is védekezett, hanem csak lemondóan mosolygott. . .

A shambák közelében felvettük az igazán nagyon erős elefántbika nyomát. A nyom nagyságát nem igen lehetett megállapítani, de a másik nagyságmérő, a hulladék, hatalmas volt, így hát erősen felvillanyozva követtük a nyomot.

Régi útjait járta ez az ismert shamba-pusztító. Leginkább nagyon rossz helyeken vezetett a nyom keresztül és az elefántfü is helyenként elérte a rekord-magasságot. Egy szálnak a hosszát, melyet a követett elefántbika hajtott le, meg is mértem; 560 cm hosszú volt.

A nyomot gyakran el-elvesztettük és már nagyon kezdett fogyni a remény, hogy a bikára ráakadok. Végre egy nagy, néhol őserdőfolttal tarkított mocsaras lapályon végleg

elveszítettük a nyomot. Igaz az is, hogy a mocsár túlsó felén nem akart a vezetőm a nyom után keresni, mondván, hogy az már a «garanténi» (Game Reserve). Így bizony nem lehetett mást tenni, mint nehéz szívvel visszavonulni.

A mocsár mentén furcsa régi nyomot találtunk, melyet először a száraz és összetaposott talajon nem tudtunk felismerni. Később azután láttam, hogy egy víziló kószál erre. Csodálkoztam, hogy a Nílustól annyira elkódorog, mert arra nem is gondoltam, hogy az előttünk levő mocsárban, melynek a legmélyebb gödreiben sem volt derékig érő víz, *egy víziló* elfekhessen. Nagy volt azonban a csodálkozásom, mikor nemsokára vezetőm megtorpan és a mocsárszéli kis pocsolyában egy teljes nyugalommal szundikáló vízilóra mutat. A «dagonyázó kibokó» nem vett minket észre, pedig alig egynéhány lépésnyire közelítettük meg. Nehogy megzavarjuk, egy távolabb álló termitadomb mögé húzódtunk és még egy ideig onnan figyeltük a gyanútlan vastagbőrűt.

A vezetőt majd a hideg lelte, hogy kérése dacára nem voltam hajlandó a vízilovat lelőni. Később, mikor már látta, hogy egyáltalában nem mutatok szándékot a békésen szunnyadó víziló megölésére, ajánlkozott, hogy majd lándzsájával végez vele, bizonyára arra számítván, hogy az esetleges támadót vagy megsebzettet úgylis el fogom ejteni és akkor nekik jut a víziló húsa.

Nagyon sajnáltam, hogy a fényképezőgépem nem volt velem, mert kitűnő képeket lehetett volna készíteni a különös helyen elfekvő vízilóról. De majd holnap, gondolám. Akkor majd a mozigéppel vonulunk ki! És már előre megterveztem, hogy minő jeleneteket fogunk majd a filmen megörökíteni, mert a vezetőm is biztosított, hogy ennek a kibokónak ez a pocsolya-gödör az állandó nappali tartózkodása.

Hazafelé menve a mocsár széle mellett haladtunk. Egy helyen, hol rövid volt a fű, egy kisebb csapat bivaly nyomát is felleltük. Hajnalban legelésztek erre. Tehát a nagy epidémiát mégis túlélte néhány darab. —

Estefelé a camp-ben Horthy Jenővel szívet-lelket gyönyörködtető látványban volt részünk. Teherautó fuvarosunk, Joszia (Józsua), egy hoimai bennszülött, ki barátunk-

nak, D. N. Staffordnak volt sokáig az egyik munkavezetője, holmi megtudott intrikák miatt boxpárbajt vívott a «párttitkár» Szuedivel. A párbaj ugyan nem volt egészen szabályszerű, mert a mindenképpen előnyben lévő Joszia nehéz bakancsa is nagyon hathatósan puffogott a «párttitkár» erősen domborodó hasán, de mégis nagyon épületes látványosság volt, noha akkor még nem ismertük Szuedi összes hibáit és bűneit. —

Másnap azután nagy apparátussal vonultunk ki a «szárazföldi» kibokó lefényképezésére. Útközben megint magányos elefántbika friss nyomára akadtunk. Követtük, de megint eredménytelenül. Megint a mocsáros laposnál vesztettük el. Sajnos, a vízilónak is csak a hült helyét találtuk. Valamit mégis észrevehetett tegnap és így háborítatlanabb vidékre költözött. Igaz ugyan, hogy a tegnapi dagonyázó helyéhez hasonlóan aznap folyamán százat is láttunk, mikor a vezetővel tovább kerestük a kibokónkat, persze eredménytelenül.

Nem is láttunk aznap semmit, csak egy páviáncsapat szitkozódott felénk, no meg egyszer a mocsárban lábam előtt cikázott ki mekegve egy mórseff. Ez volt az egyedüli vadászható vad, amit aznap láttunk.

Másnap, december 6-án kora hajnalban indultunk el, hogy végre találkozhassunk a már két nap óta nyomozott elefántbikával. Jó darabig mentünk már, mikor felvettük a tegnapi és tegnapelőtti nagy bika nyomát. Nem sok reménnyel biztatott ugyan a nyom követése, de azért követtük, már csak azért is, hogy talán ily módon kitapasztalhatjuk a járását. Később kezdett a dolog biztatóbb lenni. Kora hajnali nyomán mentünk és a jelek is kedvezőbbekké váltak, annyira, hogy a vezető is egyre gyakrabban fára mászott, hogy onnan kémlelje ki a közelben sejtett óriás pihenőhelyét.

Egy-két ácsorgóhelye kitűnően volt megválasztva egy-egy mély gödörben, mely fölé óriási elefánt fű borult.

Megint hiábavaló volt minden fáradozásunk, a Game Reserve határa közelében, újra a mocsaras laposnál elvesztettük a nyomot. Kedvetlenül indultunk hazafelé a hiábavaló nyomozás után. Még jobban bosszankodtunk otthon,

hol azzal a hírral fogadtak, hogy egy gyerek három sha mbarontó elefántról hozott hírt, alig egy órával elindulásunk után. Tehát ez egyszer nagyon kár volt korán elindulni!

December 7-én ez előző napon későn jelentett három elefántbika nyomához mentünk. A híradás igaz volt. Csakugyan három hatalmas bika látogatta a shambákat. Követtük a «hideg» nyomot bivalyfüves és kibirás helyeken át. Ilyen kis kibira-foltban, hozzá még igen jó helyen megtaláltuk a tegnapi delelőhelyeiket, is Bizony, ha tegnap későbben indulunk és a hírhozó még a sátrainknál ér, talán mind a három vén bikát elejthettük volna. Hogy jó agyarasak voltak, azt világosan megmutatta a nyomok nagysága.

Délre járt az idő és így bizony nem sok reménnyel követtük a hideg nyomot. Délután egy shambához értünk. Itt azt jelentették, hogy az elefántok átmentek nem messze a shambától a bara-barán és Panyadóli nevű község irányába mentek.

Még tovább követtük, miután egy futárt hazaugraszottunk a motorért. Az az érzés, hogy az elefántvadászat legkellemetlenebb tartozékától, az elefántfüvesen való hazavergődéstől a nagy bara-bara és a motor megszabadít, felejtette némileg a balszerencsénket és az eredménytelen nyomozást.

Eredménytelen napok következtek; az elefántvadászat «türelmi napjai», mit csak egy-egy furcsább epizód élénkített, így december 8-án Hamisz legényem és a camp-ben levő összes feketék, míg mi távol voltunk, «csodát» láttak. Valami tüzes füst repült nagy gyorsasággal a fák fölött. Hamisz szerint maga a «seitáni» volt, ami már elég gyakori ezen a vidéken, de még többször találkozunk vele ott, hova menni akarunk: Kongóba.

Szóval valamit mégis csak meghagyott a «Megváltozott Afrika!» A jó öreg «seitáni» éppúgy él a mostani «kulturától fertőzött» autószemüveges néger gigerliben, mint mikor egy zsírral cserzett kecskebőr volt az egész öltözete.

Aznap adódott elő a másik, már előbb említett «seitáni» eset, mikor a fegyverhordozók nevében Pauló kijelentette, hogy a mi öreg kirongózik «feje nem jó» és ne vigyük őt többet elefántvadászatra.

December 9-én Horthy Jenő sztrájkolt, kijelentvén, hogy őt csak friss elefánthír készítheti mozgásra. Igaza volt!

Jómagam az elefánt maradványaihoz vezető úton indultam el. Ma ugyanazzal a «nagyfogú» kiringózival mentem, ki a «múzeumi elefánt» lövésénél volt velünk. A bőrt és a koponyát szállító emberek, valamint a húsrá járó feketék egész bara-barát törtek oda és így aránylag kényelmes volt az odajutás. Azonkívül azt is remélhettem, hogy azóta újra megindult arrafelé is az elefánt járás és talán friss nyom fogja keresztezni utunkat.

A kiringózi shambájánál azt újságolta, hogy minden nap délután az édes krumplijára egy víziantilóp-bika jár. Nagy esemény ez ezen a vadszegény vidéken.

Nemsokára, hogy az utolsó shambát is elhagytuk, pestises bűz terjengett az egész környéken. Sokkal dögletesebb volt a levegő, mint egy elefánt-kadavernél. Csakhamar megtudtuk a bűz okát. Egy óriási foltos hiéna heverőhelyére akadunk az út közepén. Nem messze tőle hihetetlen mennyiségű friss hulladék; ez fertőzte meg annyira a levegőt. A telezabált utálatos dögevő csak a közeledtünkre hagyta ott az út közepén lévő pihenőhelyét.

Valamikor, gyűjtőkoromban ilyen «lelet» nagy gyűjtési alkalmat jelentett volna az őserdő vidéken, mint például Bugoma őserdőben, hol különben is intenzívebben foglalkoztam a Lepidoptérák gyűjtésével. A hiéna hulladékát ugyanis nagyszámmal lepik el a lepkék és néhány érdekes bogyópoloska-faj. Ezek annyira elbódulva, megrészedve ülnek rajta, hogy még a legvigyázóbb fajok is könnyűszerrel a lepkefogóba és onnan az ölüvegbe kerülnek. Mivel az őserdőben nem sok volt a hiéna, azért alvadt vérrel és zsigerekkel csaliztuk az őserdő napfény érte foltjain az egyes lepkefajokat, nevezetesen a máskülönben nehezen fogható, cikázó repülésű Charaxes-eket, melyeket én — magamban — a repülésük után a lepkék sólymainak neveztem el...

Az elefánt maradványai közelében a fákon ültek a dögeselyűk (Neophron), tehát átvettem a «mzingát» (más puska nem volt velem), bár sejtettem, illetőleg tudtam, hogy csak hiéna lehet az ott lakmározó, mely miatt a keselyűk fel-

gallyazni kényszerültek. Igaz ugyan, hogy egy arra kószáló leopárdot is odacsahalhatott volna az éhség vagy a kíváncsiság.

Csakugyan egy hatalmas «fiszi» (foltos hiéna) meredt felém egy pillanatra, azután morogva eloldalgott a magas fűben. Éppen a medence-csontot dolgozta hatalmas fogaival. Borzalmas fogazatuk van ezeknek a bestiáknak! A bordák végei már mind le voltak rágva és a lapocka vékonyabb része is.

Az elefánt-maradványoknál vége szakadt a «jó» útnak és így hol a töretlen elefántfűben, hol régi elefántnyomokon mentünk tovább. A régi elefántnyomok egy mocsár szélén levő hatalmas termitaéptményhez vezettek. Ennek az agyaga úgy látszik sótartalmú, mert a termitadomb mocsár felé eső felét már «megették» a sóra vágyó elefántok. Száz meg száz agyagot ásó agyar-hegy lenyomata látszott az elefántok sózójának kivájt falában. Leginkább vékony tehénagyarak vésetei látszottak, de akadt egy-két hatalmas, vastag agyar vájata is a sótartalmú agyagfalban.

Friss elefánt nyomra nem akadtunk. Jobb lett volna újra visszamenni az elefánt-maradványokhoz és aztán a tört úton haza, de a «csak azért is» győzött az észszerűségen és így átkeltünk a mocsáron és a másik parton igyekeztünk haza, abban a reményben, hogy talán ott akadunk valami követésre érdemes nyomra.

Kóborlásunk közben az elefántfűből kiemelkedő hatalmas gránittömbre találtunk. Mint rendesen, ennek a tetején is egy nagyobb hasadék ciszternát alkotott és elég tiszta volt a benne összegyűlt esővíz. Mindjárt tudtam, hogy az embereim el fogják mesélni azt, amit Ugandában minden ilyen ciszternánál hallottam a feketéimtől, hogy «ebbe már bivaly is belefűlt, olyan mély».

Lemértem a mélységét; alig volt másfél méter! A bivaly-befulladás meséje valószínűleg onnan ered, hogy a marhapestises állat végperceiben vizet keres és odavánszorogva ott éri őt a vég. Ilyen állatok fulladtak bele — minden valószínűség szerint — ezekben a ciszternákba.

Különben a gránittömb melletti kibirában egy pestisben elhullott bivalytehén csontmaradványaira akadtam. A csontok egy rakáson voltak, a hiénák nem szedték szét. Chopei

tartózkodásunk alatt sok ilyen pestisben elhullott bivaly csontjaira akadunk, többre egész nyílt helyen, hol a hiénák a keselyűk körülkeringése nyomán feltétlenül megtalálhatják, de a csontok érintetlenül mind egy rakáson voltak, így igaza van Stafford barátunknak, ki azt állítja, hogy a pestisbe elhullott bivalyhoz nem nyúl a hiéna. Különben ezt állították az embereink is.

Délután hazaérkezve szóltam Horthy Istvánnak a biztos víziantilóp-bikáról, ki hamarosan el is indult a megjelölt shambához. Vagy egy óra múlva hallottam már Mannlicher-Schönauerének éles csattanását. Az európai vadászok a víziantilóp húsát rendes körülmények között nem becsülik sokra, de most nekünk csodálatosan ízlett, mert már erősen éreztük a «toujours kanga», az örökös gyöngytyúk kosztot...

December 10-én a nagy bara-barán túl egy nagy csapat elefántot követtünk. Be is értük őket, de mivel nem volt köztük lövésre érdemes, békével elvonultunk.

Aznap is találtunk pestisben elhullott bivaly-csontmaradványokat. Ezeket nyílt helyen, a vizesgödrök melletti rövidfüvű tereken találtuk, de a csontok itt is érintetlenül heverték.

Délután három órakor kivergődtünk a bara-barára, hol már várt a teherautónk és azzal mentünk haza.

A camp-ünk előtt a viperacsalád legcsúnyább és legismertebb afrikai képviselője, egy hatalmas «puffadder» (püffögő vipera; *Bitis arietanas*) hevert az út közepén. Joszia nekicélt teherautójával, aztán «hajrá!» Örültem a felveendő fényképnek, a puffadder igen használható bőrének, mert úgy láttam, hogy Joszia elgázolási manővere sikerült. Az időközben megállott autóról leszállva a vipera helyéhez igyekeztem, azt remélve hogy az gerincetörötten hever az út porában. De már akkor ordítottak a fegyverhordozók, hogy a vipera az elefántfüvesbe csúszott be.

Nem akartam elhinni, gondolván, hogy ezzel akarják a rájuk váró kígyónyúzást elütni, hát csak tovább ballagtam az autós kígyózsákmány felé. De igaznak bizonyult a fegyverhordozók állítása, mert a puffadder nyomtalanul eltűnt. Úgy látszik nem történt semmi baja.

December 11-én nagy napunk volt. Különböző irány-

ban jártunk. Horthy Jenő keletnek, jómagam meg nyugatnak tartottam. Teljesen eredménytelenül jártam a töretlen elefántfűvadont, de hazafelé vergődve megvigasztalt az a jó hír, mit az első shambánál egy feketétől hallottam, hogy kelet felől úgy délelőtt n óra tájban puskalövést hallott. Mindjárt tudtam, hogy Horthy Jenő elefántot lőtt.

Feltevéssem igaznak bizonyult, mert hazaérve azonnal megláttam a banda ereszére felakasztott elefánt farkot, melynek gazdáját Horthy Jenő nagyon izgalmas körülmények között ejtette el. Ennek történetét a III. fejezetben saját maga mondja el.

Legboldogabb volt az «átok alatt levő» kiringózi, kit «z az elefántlövés valószínűleg rehabilitált, noha «matata», kellemetlenség mégis volt ennél az elefánt-találkozásnál és Pauló szerint ez a «matata» csak azért nem fejlődött ki komoly bajjá, mert a fehér emberek «dawa»-ja sokkal hathatósabb volt, mint az átok gyártójáé . . .

December 13-án csak a Game Reserve közelsége ütött el a biztosnak vett zsákmánytól.

Pabócsi nevű három-négy kunyhóból álló telephez mentünk, melynek főembere híres elefántnyomozó hírében állt és akit Pauló régebről ismert. E telep környékén gyakran váltanak át igen erős agy arasok és e hely körül lőtték a leg súlyosabb trófeákat.

Pabócsiba érve a «kungu»-t, a főembert, nem találtuk otthon. Beteg volt és orvosságért ment. Egy-két asszony, gyerek és egy rokkant ácsorgott csak a kunyhók körül. Tehát Paulónak kellett a kiringózi szerepét is átvenni. Jól vezetett. Látszott, hogy többször járt már azon a vidéken. Kis idő múlva, nehogy nagyon eltérjünk irányunktól, kénytelenek voltunk a töretlen elefántfűvadonnak nekivágni. Lépésről-lépésre törni kellett magunk előtt az utat. Eközben a legnagyobb örömünkre két hatalmas elefánt bika hajnali nyomára akadtunk. Olyan nagyok voltak ezek a nyomok, minőket egész chopei tartózkodásunk alatt nem láttam.

Nagy volt az öröm! Hálásan pislogtam az ég felé, hogy a chopei tartózkodásunk legutolsó napjaiban mégis csak rám ragyog a vadászszerencse.

Romboló kedvű állatok voltak, mert lépten-nyomon

találtunk egy-egy kidöntött vagy derékban kicsavart, eltörött fát. Ezek közül egynéhány oly hatalmas volt, hogy ebből az óriási erőpróbából is következtetni lehetett az elefántok nagyságára.

A jelek mind frissebbek lettek. Kezdtem a világot rózsaszínűnek látni és minden pillanatban vártam, hogy meghalljuk a legyezgető elefántfűl talpbőrszerű koppanását vagy a vízzel telt elefánt gyomor gurgulázó hangját.

A nyomok egy még «illatozó» elefánt-csontváz mellett vezettek el. A bordákra rászáradt a bőr, a koponyán meglátszott, hogy úgy húzták ki és nem fejszével vágták ki az agyarakat. Minden jel arra mutatott, hogy már erősen feloszlásnak indult az elefánttetem, mikor azt megtalálták és már a húsból nem is ehettek a különben igazán nem kényes chopei bennszülöttek. Ebből az elefánt-kadáverből húzta ki camp-elődünk a később elkobzott ioo fontos agyarakat.

Egyszer csak rám mered Pauló és megáll.

—Mi az? Talán hamis nyomon vagyunk? Vagy elveszítetted a nyomot? Hisz' az tisztán látszik. Csak előre gyorsan!

—«Szerkáli gye?!» — mondja Pauló. (Szabadon: «És mit szól majd a hatóság?!»)

Ámuló tekintetemre aztán megmondja, hogy ahol ő megállt, az már a Game Reserve.

Eddig a remény és a vadászgyönyörűségek legmagasabb foka, a hatalmas és egyre melegebb nyom követésének idegfeszítő, érzék-élesítő izgalma feledtetett minden fáradtságot. Pauló szavai azonban mintegy megbénítottak. Egy pillanat alatt levert a fáradtság.

— «Magyi» (vizet) — szólok a kulacsomat vivő kíséremnek és pár korty hideg, keserű teával gyógyítom magamat.

Pihenünk. Pauló megmutatja, hogy miről ismerte fel a határt és azt indítványozta, hogy a határ mentén menjünk haza, mert később a határ mentén egy elhanyagolt gyalogutat is találunk és azután majd Horthy Jenő múltkor lőtt elefántjához tört nyomon vissza a camp-be.

Egyik emberem felmászik a közeli fára és onnan tart terepszemlét. Suttogva beszélnek Paulóval és a másik kíséremmel. Aztán Pauló elém áll és jelenti, hogy a határon túl

két kisebb kibira-folt van nem messzire tőlünk. Biztosan azok valamelyikében hűsölnek most az elefántjaink.

— Gyerünk oda! — mondja.—Te majd lelövöd Uram és azt mondjuk, hogy a szabad területen lőtted meg, de aztán nehéz sebével be vánszorgott a «garanténi»-be. Majd vérrel fröccsentgetjük be helyenként visszafelé menve az elefánt nyomát. Sebzettet meg szabad követni a «garanténi»-be. Azonkívül a chopei feketék ilyen dologgal nem törődnek, nekik csak hús kell, a maminak meg baksis.

Úgy látom, hogy a legtöbb fegyverhordozóban fel lehet találni a «röbsitkodási hajlandóságot»). Pauló különben az első elefánt-találkozásunk alkalmával kifejezést adott ennek, mert akkor is biztosított, hogy a chopei bennszülöttek «igen jók» és egyáltalában nem beszélnek, ha esetleg egy kellemetlenkedő elefánttehénből puskánk kiöli a verekedési szándékot.

Természetesen hiábavaló volt Pauló «bűnös» indítványa. Intettem az indulásra! Némileg reménykedtem, hogy a követett elefántok a rezervált területen egy nagy félkört jártak csak be és aztán visszatértek «hozzánk», a szabad területre. Akkor meg biztosan felvesszük a nyomaikat és megvan a boldogság! De bizony ez csak üres remény maradt. A két öreg, bölcs állatóriás nagyon is ismerte a Game Reserve határát és azt, hogy ott nem háborgathatja őket senki.

Másnap is eredménytelenül jártam a Game Reserve határát. A két bika nem váltott át. Ezzel aztán be is fejeződött az amúgy is hosszúra nyúlt chopei tartózkodásunk, melyet azzal, a tanulsággal zártunk, hogy Chope igazán nagyon jó hely jó elefántbika lövésére, de nagyon nagy türelem, kitartás és sok-sok idő kell hozzá!

*

* * *

December 15-én felpakkoltuk dolgainkat és két fordulóval Stafford barátunk vendégszerető házához szállított a teherautó. Nekem az emberek kifizetésével és egyéb elintéznivalóval volt dolgom, tehát csak a második fordulóval mentem, előre örülve az éjjeli autózásnak.

Elindulásunk előtt elém állt Pauló és előadta Joszia által már előzetesen bekonferált nagy bánatát.

Míg ő a chopei elefánt füvesekben járt velünk az állatoriasok nyomában, addig méregdrága áron, 300 shillingért (az összeg helyességéért Paulónak kellene kezeskedni) szerzett felesége egy fekete nőcsábásszal megszökött, magával vitte a kisfiukat is. Pauló attól is félt, hogy az egész «vagyonát» is elvitte a hűtlen asszony. Így, hogy ezt a kellemetlen családi ügyet rendezhesse, néhánynapis szabadságot kért.

Bár Paulóra nagy szükségem lett volna, ilyen körülmények között mégis meg kellett adnom a kívánt szabadságot. Meghagytam azonban neki, hogy a nagy vagyonért vett asszonyt — ha ugyan rájuk akad — csak kicsit ütögesse meg, míg a csábítónak «zúzza össze a fejét».

Paulót nagyon meghatotta ez a «megértés» és a csábító kezelésére vonatkozó tanácsomra egy kis gondolkodás után azt felelte, hogy «labda» (talán), de aztán kis idő múlva hozzátette: «Szerkáli gye?!»

Szegény Pauló! Az egyetlen chopei antilop ráeső húsporciójának legnagyobb részét — és talán egy-két szép elefánt-szeletet is — oly gondosan szárította lassú tűzön, azért, hogy azt hazaküldhesse, de a száraz banánalevélbe göngyölt húscsomagot Joszia visszahozta azzal, hogy «nincs asszony!»

Egy másik nagyon használható fekete, kit Kiriadongónál fogadtunk fel a fényképezőgépek hordozására és ki hajlandó lett volna az egész kirándulásunk alatt velünk lenni, végleg elkéredzett. Ennek a felesége egy, Unyoróban elég gyakori baleset áldozata lett. Kora hajnalban édes krumplit szedett ki a shambájában. A shamba mellett vezető ösvényen egy arra ballagó férfi a guggoló alakot shambadézmáló páviánnak vélte és nagyobb távolságról belevágta a lándzsáját, súlyosan megsebesítve a szerencsétlen asszonyt.

Később hallottam, hogy ily fatális pávián-tévedésnek minden évben van néhány áldozata.

*

* * *

Az esteli és az éjjeli autótutazás az elefántfüves vadon-ságokon és őserdőkön keresztül vezető utakon sok érdekes megfigyelésre nyújt alkalmat. Olyan állatokat láthatunk,

melyeket különben sohasem volna alkalmunk megfigyelni. úgy az elefánt füves, mint az őserdő jól elrejtí kisebb, éjjeli életet élő állatait. Így például hosszú évekig tartó afrikai gyűjtő- és vadászutaimon sohasem tudtam egy tobzoskával (Manis so?) találkozni, bár nagyon szerettem volna megfigyelni. Három év előtt a Ruwenzóri-hegység lábától, Fort-Portal-ból jöttünk autóinkkal és akkor autónk nem messze Kampalától majdnem elgázolt, egy az úton lassan áttipegő tobzoskát.

Nagyon érdekes volt ez az éjjeli autóutunk. Az autónk reflektora minduntalan vörös fényben izzó gömbpárokat világított be, melyek egész közelre várták be a motort és csak az utolsó pillanatban rebbentek fel előtte. Lappantyúk voltak.

Sok baglyot is láttunk. Mind bevárta az autót és az útmenti fák száraz ágáról meredt ránk fénylő szemük.

Míg a Masindi-Portba vezető nagy bara-barára nem értünk, addig Joszia — aki úgy látszik, ezt a sportot nagyon kultiválta — több ízben majdnem elgázolt egy-egy, a fénykévében ide-oda cikázó üregi-nyulat. Ez az elefántfüben élő rövidfülű nyúl nagyon hasonlít a mi üregi-nyulunkhoz és ezt se láttunk sohasem vadászataink közben.

Mikor az erős autóforgalmú Masindi-Port útra kiértünk, akkor az üregi-nyulak viselkedése is megváltozott. Látszott, hogy idővel felismerték a megváltozott idők új veszedelmeit és mikor az autónk fény kévéje végigvilágította az utat, az, azon szaladgáló üregi-nyulak mind az út árkába igyekeztek és onnan világított veres fényben égő szemük az elrohanó autó fénye felé. Ezalatt az utunk alatt legalább is 30—40 üregit láttunk, de Josziának — bizonyára a nagyon megterhelt teherautó miatt — egyet sem sikerült elgázolni.

Egy, a bara-barán vadászó fehér farkú ichneumont is bevilágított a reflektor sugárkévéje. Megtorpant. Szinte megdermesztette a vakító fény. Csak a zöldes-sárgán világító szeme fénylett. Csak mikor egészen a közelében zörgött-nyikorgott a megterhelt alkotmányunk, akkor gondolt a menekülésre. Már azt gondoltam, hogy elgázoltuk. Szinte csoda, hogy megmenekült, de valahogy átszaladt a kerekek közt.

Egyszer-kétszer a csinos, kígyókarcsú ginszter-macskák is a fénykévébe kerültek. Ezek is okosak voltak; az autó közeledésére már az út árkából ragyogott apró gyöngyszemük felénk.

A házimacskánk őset, a nubiai vadmacskát is kétszer zavarta meg éjjeli utazásunk. Ezek is az út árkából nézték a veszedelem távozását.

Masindihez érve egy európai házának a gyepén egy bogarászó cibet-macskát is észrevettem. Megint egy olyan állatot, melyet máskülönben nagyon ritkán lát a vadász. . .

Az éjjeli autózás nagyon sok vad pusztulását jelenti. Nagyon sok nagy ragadozó, mint oroszlán és leopárd veszítette és veszíti így el az életét a nem hivatottak nem arra való fegyverétől. Most már nagyon szigorúan tilos az autóról való vadászat. A vadvédelem megtiltotta újabban azt is, hogy Uganda vizein a hajókról bármire is lövés essék. Még madarat sem szabad lőni. Hajóról csak egy teremt vényre használhatja mindenki a fegyverét, a mindenki által gyűlölt százfogú szörnyetegre: a krokodilusra.

III.

A CHOPEI «SEITÁNI»

Írta HORTHY JENŐ.

«Életveszély» — A legszebb, legférfiasabb sport tartozékai — Katulakiri-t elfoglaljuk — Reggeltől estig az elefántfüben — Sztrájk és sztrájkötés — «Nem jó a feje» — A «seitáni» jó hírt hoz — A magányos bika nyomán — Elhagyogatott «névjegyek» — Újabb nyomok — Az agyaras megdönti a haditervet — Közelharc a bikával — Gyógyító lövések — «Seitáni» a sebesült nyomán — A sebesült a «seitáni» nyomán — A fegyverhordók hősi eltűnése — Hogy kerül ide Pókainé — Zárótűz — «Seitáni» diadala.

Nagyon nem szeretném, ha alábbi sorok olvasóitól a «Háry János» címet és jelleget érdemelném ki. Néhány inkább mulatságos és érdekes esetet akarok elmondani, melyekben a főszereplők az elefántok és én voltunk, a statiszták négereim, kik — bár különben igen jó színészek — néha a döntő momentumban kiestek szerepükből, nem hallgattak a sűgóra sem és nem voltak nyílt színen láthatók.

Valahogyan egy szót szeretnék kiküszöbölni: életveszély. Ez a szó majdnem minden afrikai könyvben állandóan bökdősi az ember szemét. Pedig komoly életveszély vagy egyáltalában nincs, vagy mindig van. Végre nem volt még szerencsém ösmerhetni embert, sem olvasni vagy hallani olyanról, ki ne halállal végezte volna. Hogy az egyén tetteivel, életmódjával előidézheti azt, hogy előnyt biztosít magának arra, hogy hamarabb érjen «in die besseren Jagdgründe», ez egyéni akció, nem életveszély, csak «gyorsított eljárás». Senkinek sem kötelessége bebújni az elefántfübe, az őserdőbe, az «elefántcsapat kellős közepébe és ott rákezdeni a nyögést, hogy életveszélyben van, vagy, ha kikerült szerencsésen a

zsákutcából, melybe önként sétált, büszkének lenni arra, hogy életveszélyben volt!

Szegény öreg elefánt! Ha nyomon követése, a hőség, talajviszonyok, növényzet legyőzése nem volna oly iszonyúan fárasztó, az öregebb és esetleg csak i—2 órával frissebb nyom különválasztása, frissiségének meghatározása nem volna oly nehéz és érdekes (mely érdekességhez tartozik a mutatóujjnak — vagy «nach Béliében» ujjnak — a hulladékba való dugása thermometer minőségében mint frissesség-meghatározó), ha nem volna oly izgalmas az idő, mely eltelik a között, mikor törésüket, haskorgásukat, füllegezésüket hallja az ember és meglátja őket, azután ha meglátta, míg lehetetlenül nehéz körülmények között a látottakat agyar szerint szelet, zajt, meglátottság veszélyét tekintetbe véve osztályozni tudja, végre ha az agyarnak nem volna értéke, — ami a legtöbb ellenségénél a fő momentum — mondom, ha mindezek nem volnának, de sokkal többen élnének! Aki pedig nem kívánja magát esetleges kellemetlenségnek kitenni és a tyúkszemére lépést csak párhaj kódex alapon képzelel elintézhetőnek, az ne menjen oda. Aki pedig odamegy, ne beszéljen élet veszedelemről, hanem a világ legszebb, legizgatóbb és talán legférfiasabb sportjáról.

Ha ebben, kedves olvasó, megegyeztünk, legyen szerencsém Chope-ban, Északkelet-Unyoróban, a Victoria-Nílustól délre eső táborunkban. Előbb egy másik rest-camp-ben voltunk, mert ezt, melyben most vagyunk, hetekig *egy* nyomorult, teljesen pénznélküli és jobbadán négereken élőködő búr származású üzleti elefántvadász okkupálta. Az angolok nagyon hetyesen nem szeretik az ilyen, a fehér ember bennszülöttek előtti nimbuszát rontó egyéniségeket és mindent elkövetnek, hogy kolóniájukból kitessekeljék ezeket. Ezen úrnak is meggyűlt már akkor a baja, kapitális pár elefántagyarát, melynek megszerzése nem volt a hatóság előtt tisztázható, elkobozták. A búr elment, mi pedig beköltöztünk 1928. november 28-án Katulakiri rest-camp-be. A vidék eléggé dombos, mindenütt 4—5 méteres elefántfüvel benöve, itt-ott főleg a nedves részek mentén galéria-erdő. Camp-ünk környéke széles elterjedésben eléggé lakott, a kunyhók szanaszéjjel az ültetvények között elszórva. Alig telt el két nap és már sikerült

a Nemzeti Múzeumnak szánt kapitális bikát meglőnöm. Nagyon szerencsésnek ítéltük ennek megtörténtét akkor, csak mikor a nyúzás és bőr, koponya- és lábszárcsontok camp-be hordásának nagy nehézségei mutatkoztak, — ami az ottani feketék tunyaságán múltott — ijedtünk meg. De a végén minden sikerült. Ez eset után rosszra fordult sorom. November 9-én ezt írom naplómbe: «Hosszú napokon át reggeltől estig elefántnyomon — elefánt fűben. Minimum hat, maximum tizenkét órai csetlés-botlás naponta. Reggel bebújunk a 4—5 m-es elefántfűbe és este ki belőle. E mellett üldöz a balszerencse: egész friss jó nyomra nem tudunk találni, rendszeren kétnapos. Tegnapelőtt három erős bikából álló társaság utólérése nyom szerint talán egy óra kérdése volt, de ránk sötétedett, le kellett mondani. Hogy mennyit jártam e napon, Isten a megmondhatója! Ma strike-ba álltam, ha «habári» (hír) nem jön, itthon pihenek». A strike egy napig tartott. Harmadnap strike-törő lettem és hajnalban keletnek indultam az ültetvények között. Arrafelé, tőlünk legtávolabbra, már a fűtenger szélén, elefántok által gyakran látogatott shambajában lakik egy ravaszképű öreg fickó különböző korú feleségeivel és leghívebb társával, elválaszthatatlan csibuk jávai. Egyike a legügyesebb elefántnyomozóknak. Nyommeghatározás, szélre vigyázás, orientálódás, jó hallás, mind e nagyon szükséges kellékek kisujjában vannak, de velünk való együttműködésében üldözi a balsors, nem képes egyikünket sem összehozni elefánttal. A néger persze babonás, ha valami nem megy, mint a karikacsapás, már valami felső hatalom beavatkozását látja benne. Most is így volt. Fegyverhordóink nem akartak elindulni az öreggel, ráfogták, hogy «a feje nem jó», a seitáni (ördög) van benne, hiábavaló ennek minden nyomozó munkája, vele fehér ember nem lőhet elefántot. Ha mégis ráakadna elefántra, akkor biztos a «matata!» Vezető nélkül mendegéltünk a gyalogúton, a saját «bölc» puskahordómon kívül még Pista öcsém fegyverhordozóját is magammal vittem; második puskámat hozta utánam. Jó órát mehettünk, mikor ki jön velünk szembe a gyalogúton nagy sietve elengedhetetlen csibukjával: a «seitáni!» «Habári»: éjjel elefántok jártak shambajában, egész éjjel hallotta törésüket,

siessünk a nyomot megkeresni. Két hű (nem is nagyon hű) Sancho Pansamon szemmel láthatólag fejlődött a libabőr. «Jó! nézünk ki, seitáni, elefánt, ebből lesz matáta!» Körülbelül ezek lehetek gondolataik, de hogy túlságosan ne rázza őket a hideg, tölem telhetőleg kinyújtottam nem rövid lábaimat az öreg shambája irányában. Hegyen fel, le, egy óra a jó gyalogúton és ott voltunk, körülszaglásztuk alaposan a shambát, egy magányos elefántbika friss nyomát találtuk.

Utána. Elöl a seitáni, utána én, mögöttem a két shikarival. Kellemes, hűs hajnali levegőben botorkáltunk az öreg úr nyomán előre a harmattól csepegő elefántfűben, pár perc és csuromvíz volt mindegyikünk. Hol egyes, hol csapatelefánt régi nyomát kereste vagy vette fel a friss nyom, a seitáni habozás nélkül tartotta a frisset, jól haladtunk előre. Időről-időre szeretettel nézegettük a visszahagyott, görögdinnyenagyságú darabokból álló, még nedvességtől fénylő névjegyeket.

Másfél, két órát mehettünk így. A harmat felszáradt, a trópusi nap kacsintgatott ránk, illetőleg fixirozott könyörtelen sugaraival, semmi szellő a falszerűen álló elefántfűben! De mi ez? Friss nyomok csatlakoznak a miénkhez! Két bika, nyom szerint erős, mindegyik legalább 18 hüvelyk széles, egyesül a mienkkel! Valószínűleg ez az a három bika, melyeknek nyomával pár nap előtt már foglalkoztam! Tovább. Eltelik vagy két óra, itt megálltak. Ravasz vén fickók! Egy nagy fa árnyékában, gödrös helyen, oly jól kikeresték helyüket, hogy követőjük öt lépésen kívül nem láthatta volna meg őket, viszont ők pár lépéssel ismét künn lettek volna a látképből. A «seitáni», csibukját lent hagyva, felmászott a fára körülnézni! Nem lát semmit. Egyszerre valami zaj. En nem hallottam, de az éles néger fület nem kerülte el. Haskorgás a 4—500 m-re tőlünk álló kibira tájáról. Az öreg csimpánzügyességgel lecsúszott fájáról, előkerült a hamús zacskó a szél irányának ellenőrzésére és rázogatta ezt, meg-megállva, hallgatózva bujtunk lassan előre a nyomon. Közeledtünk a kibirához, szép nagy lombfáinak koronáját már láttam az elefántfűből. Minél közelebb jutottunk, annál több nyom látszott, a fű jól le volt taposva, néhol egy-egy irányba 15—20 lépésre is el lehetett látni. Közel

jutottunk az erdőhöz. Ágpattanás. Itt vannak? A szél felőlük fúj, hamar készen volt tervem: félszéllel lehúzódni az erdő mentén és bent az erdőben óvatosan visszajönni, így talán alkalmam lesz mindhárom bikát meglátni és a leg erősebbel felvenni a harcot. Ember tervez. Isten végez! Alig gondoltam ezt így el, nyílik az aljnövényzet függőnye és kitolódik a napfénybe egy szép pár agyar, mögötte a nagy szürke lej. Pár ugrással közelebb mentem, hogy a köztünk álló fűcsomó ne zavarja látásomat. Huszonöt lépés lehetett köztünk, az öreg lassan himbálta irányomban magát előre. Homlokon löttem. Megszédült, majd ismét felegyenesedett. (Közben hallottam a két másik ösmeretlen távolodó törését.) Sikított egyet, felvágta ormányát és kiterpesztett fülekkel közeledett, de valószínűleg első golyóm nyugtató hatása alatt állván, a tempó lassú volt. Hogy fején jobb célpontot kapjak, oldalt ugrottam és második golyómat vak szemébe küldtem. Hatás volt, de nem elég! Meredt első lábakkal ereszkedett hátrafelé, majdnem leült a földre, de időben ez elég volt nekem két töltényt dugni cordite-omba és gyors egymásutánban két laplövést elhelyezni. Ettől a két lövéstől bikám aztán egészen meggyógyult. Megtalálta egyensúlyát és hangtalanul, kimért, beteg lépésekkel ellógott az elefántfűrégióba. Biztos volt, hogy az enyém lesz, csak időt akartam adni neki a megbetegedésre. Míg ez az ütközet folyt, három emberem valahol messze lapult, most előkerültek és szorgalmazták a nyom követését. Leültettem őket, magam is ezt téve, nekiálltam az obligát teái vasnak és két cigaretta elszívásának. Ezt elvégezve, tovább a nyomon. Itt-ott kevés vérfröccsenés. «Seitánim» meg volt bolondulva, olyan tempót diktált izgalomban, hogy alig tudtam követni, néha, ha a nyom fordult, teljesen eltűnt szemem elől. Két másik majmom puskáimmal vállukon a sarkomban voltak. Pár száz lépést haladva egy ilyen fordulónál szokatlan törés és megjelenik szemberohanva «seitáni», mögötte nagyon-nagyon közel hozzá az elefánt! Hátranyúlok puskámért, de hol vannak azok! Szemem sarkával látom két hős puskahordómat, egyiket jobbra, másikat balra, régi elefántnyomon eltűnni a fűben, természetesen puskáimmal együtt! ösztönyszerűleg állva maradtam. Nem jutott eszembe hirtelen, hogy

ilyen esetben az etiquette mit diktál. Pár lépésre szemben «seitáni» szerencsémre volt oly udvarias, hogy jobbra kitért, az elefánt pedig, mozdulatlanságomban nem látván meg, továbbra is vele foglalkozott és trombitálva kergette tovább. Ezen kis incidensnek nem sok vonatkozása volt a szentpáli csatával, azt sem mondhatom, hogy az anyai érzés különösen ki volna bennem fejlődve, de momentán mégis határozottan Pókainének éreztem magam. Ha hirtelen megkérdeztek volna, hogy hogyan hívnak, azt hiszem, azt hebegtem volna, hogy «Pókainé». «Melyiket szeressem?!» Hát azt szerettem a két lógó puskahordó közül, amelyik az elefánt irányában volt, utói is értem, nagy szeretetem jeléül, puskámat elkapva, meg is rúgtam és ismét az elefánt közelébe kerülve, amelyik közben «seitánit» elvesztette és nagybetegen ment előre, felugrottam egy kis fa villaszerű elágazására, onnan jobban látva még négy lövést küldtem vállapjára. Egy sűrű bokor mellett megállt. Sokáig lehorgasztott ormánnyal szomorúan állt. Egyszerre csak széleseben kirohant, rohant vagy 20 lépést és holtan esett össze. A sajnálat vett erőt rajtam, amely mindig elér e nemes, gyönyörű vad teteme mellett. «Seitáni» bezsebelt egy csomó shillinget! Senkinek széles Unyoróban nem állott a csibukszár oly kackiásan agyarára vágva, mint neki!

IV.

BUGOMAI KIRÁNDULÁSUNK

Dwolé-ban — Stafford ültetvénye — A rézdrót, mint szenzáció — Protekciós majmok — Kártevők — Bugomai és budongói elefánt csordák — Bugomai vendégszeretet — Udvariasság — Terepszemle az őserdőben — Hangyaveszedelem — Az óriásdisznó kipusztult — Elkésett elefánthír — Eredménytelen nyomozások — Nincs jó agyaras — A legelő elefántcsapat kellős közepében — Hasztalan reménykedés — Belopjuk a magányos bikát — «Csak kicsit nagy» — Egy ujj görbítés ... — Pauló hiába biztat — Elkésett felvétel — Hús kell!

A chopei elefántvadászat után Dwolé-ba, D. N. Stafford barátunk Hoima melletti ültetvényére mentünk. Itt terveztük a további utat, elpakkoltuk az elpakkolandókat, a múzeumi elefánt kivételével, melynek gondját Stafford teljesen levette vállunkról és azonkívül a háromnapos pihenő alatt gyógyítottuk elefántfűvágta sebeinket.

A háború kitörésének évében jártam először Dwolé-ban. Ez a gyönyörű fekvésű, hatalmas ültetvény már akkor is, a kezdet első éveiben sejtette, hogy nagytudású és tetterő? gazdája Uganda egyik legtökéletesebb mintaultetvényét fogja itt létesíteni.

Akkor még a területének legnagyobb részét, hol most Unyorónak legmagasabban értékelt kávéja és kaucsukja terem, elefántfű borította és egy kisebb elefántfű-ház volt a mostani téglából épített lakóház helyén.

Ennek a kis elefánt fű-háznak az volt a különlegessége, hogy a tisztára mosott elefántfászarakat, mellyel a «falakat» burkolták, nem papyrus- vagy kéreghánccsal fűzték össze, hanem vékony vörösrézdróttal, mi akkor Unyoróban értékelt kereskedelmi cikk volt. Ez a teljesen szokatlan házépítési anyag óriási feltűnést keltett messze földön a feketék

között. Legalább is olyant, mint minőt egy tékozló nábob extravaganciái szoktak nálunk a tömegnél előidézni. Mindjárt el is nevezték őt erről a szokatlan tékozlásról: «Az a fehér, aki a «matete»-t (elefántfü) rézdróttal köti össze». És aztán jöttek mindenfelől a feketék az új világcsoda bámulatóra, aminek és barátunk nagyszerű emberkezelésének az volt az eredménye, hogy önála sohasem volt munkáshiány. Azelőtt a munkások legnagyobb része a környékről toborzódott, de most már Unyoróban sem lehet munkást kapni, mert a bennszülöttek saját gyapotültetvényeikkel foglalkozkodnak. A bunyorók most legföljebb mint munkavezetők, «karáni»-k (írnokok) és mint mesteremberek állnak az ültetvények szolgálatában. A munkások zömét kongói és west-nilei néptörzsek szolgáltatják. Ezek toborzása meglehetősen nehéz probléma, mert ilyen nagy ültetvény állandóan 500—1000 munkást foglalkoztat.

Érdekes betekintést nyertünk itt az ültetvényes napi munkájába. Nagyon érdekelték — kivált a technikai dolgok — Horthy Istvánt, ki mint gépészmérnök meglátó szemmel nézte a különböző gépezeteket és eljárásokat, melyeknek érdekesebb mozzanatait mozgófényképekben örökítette meg.

Az ültetvényen keresztül egy tisztavízű patak folyik, ennek galéria-erdeje pompás gyűjtőhely lenne egy vándor madarász számára. A galéria-erdő óriási «kapokfáin» (gyapotfa) égően virítottak a tűzvörös virágok és azokon tanyázott állandóan egy körülbelül 20—25 tagból álló colobusz-majom-banda. Úgy látszik a gyapotfa virágait csemegézték. Ezek a szépbundájú majmok — éppúgy, mint ember-szabású rokonaik, a csimpánzok meg a gorillák — soha sem tesznek kárt az ültetvényekben meg a shambákban. Ezért ez a colobusz-majomtársaság Stafford barátunk teljes védelmét élvezi és jaj volna annak, ki egyre rá merne löni. Bezzeg annál gyűlölőbb ellensége az ültetvény megrontóinak, melyek még most is sok kárt okoznak neki. A tolvaj cerkófmajmok is szívesen dézsmálják a kávécseserjék pirosló, édeshúsú bogyóit, de ez még elenyésző kár a páviánhordák kártevéséhez képest. Páviánok ellen egész hadjáratokat viselt, mert ezen a vidéken oly nagy számban fordultak elő,

hogy sok helyen a feketék shambáit annyira tönkretették, hogy azok kénytelenek voltak a páviáncsapástól fertőzött vidéket teljesen elhagyni. Most fegyverrel, — a hatóság adta ehhez a páviánirtó hadjáráthoz a fegyvereket és a muni-
ciót — méreggel és csapdával alaposan meggritkította szá-
mukat, de azért minduntalan be-bemerészkedik egy-egy páviáncsapat.

Más shambapusztító is látogatást tesz nála. Így pl. két év előtt egy fiatalabb elefántbika is bemászott az ültet-
vény közepébe, hol aztán asszisztense agyon is lőtte, a leg-
nagyobb öröme a húsrá éhes kongói és west-nilei négereknek,
kik az állatkolosszust alig egy óra alatt annyira széttrancsí-
rozták, hogy egy félfontnyi hús sem maradt a nagy csontokon.

Stafford különben nem szenvedélyes vadász, dacára, hogy igen élesszemű megfigyelője minden állatéleti megnyil-
vánulásnak. Igen érdekes és élvezetes órák voltak azok, mikor természetrajzi megfigyeléseinket cseréltük ki.

A legszebb vadászat, az elefánt nyomozása nem érdekli. «Nincs gyomrom hozzá» — mondta egyszerűen. De később el-
mondta okát. Katonatiszt fivérét — még a háború előtt — Szudánban egy elefántbika minden provokálás nélkül meg-
támadta, mikor gyanútlanul mérőasztala mellett a vidék térképezésével foglalatoskodott. A szerencsétlen affair a megtámadott súlyos sebesülésével végződött. Az elefánt földreterítette és agyarával végigvágott a mellén, úgyhogy a bordáit mind összetörte. Évekig betegeskedett a klimatikus gyógyhelyeken e szerencsétlen összetalálkozás után és csodák csodája, hogy életben maradt.

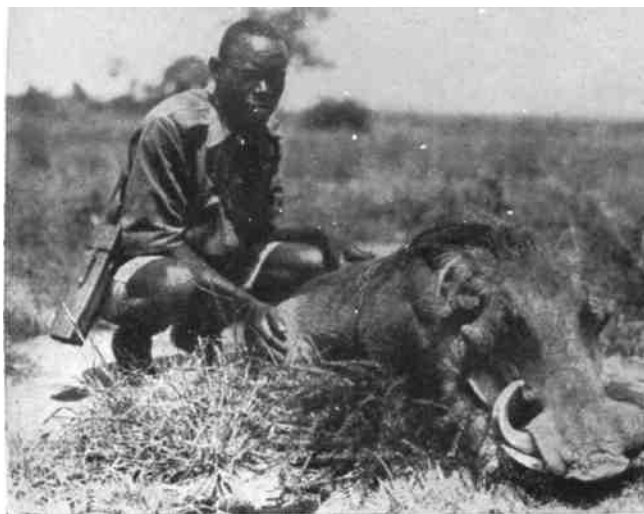
Dwolé-től pár órányira már mindenütt elefánt-vidék terül el. Az ültetvénytől nem messzire lőtte Capt. E. B. Place az Ugandában elejtett legnagyobb agyaráú elefántot, melynek agyarái 176 x 179³/₄ fontot nyomtak. A vidék azonban rossz. Talán még bujább növésű elefántfü borítja, mint Chope-t és az elefántfüvesben alig van itt-ott egy fa, ez pedig nagyon szükséges feltétel, hogy az ember elefánt-
füvesben eredménnyel vadásszon.

A befutó hírek sok elefántot emlegettek minden irány-
ból. Ez a vidék Unyoró második nagy elefántcsapatának, a bugomainak tanyája, mely a Game Department hivatalos



Kittenberger Kálmán felvétele.

Horthy István, Aibert-Nyanzalapályainlőtt Jackson-tehénantilópjával.



Kittenberger Kálmán felvétele.

A 7.62 mm «Magnum» első vadja egy erős varacskos-kan volt, melyet a bohukai lapályokon ejtettem el.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Mikor kézhez kaptam a fényképezőgépet, elefántunk már nekiindult, úgyhogy a rácsettentett «felvétel dupla» sem sokat ért.



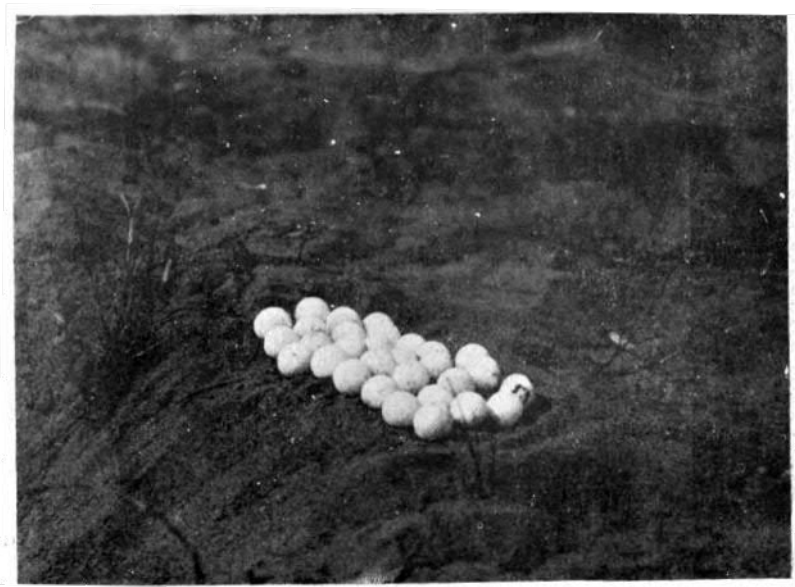
Kittenberger Kálmán felvétele.

«Jávorszarv-orchideákkal» ellepett mimóza a Bugoma-őserdőt szegélyező elefántfürengetegben.



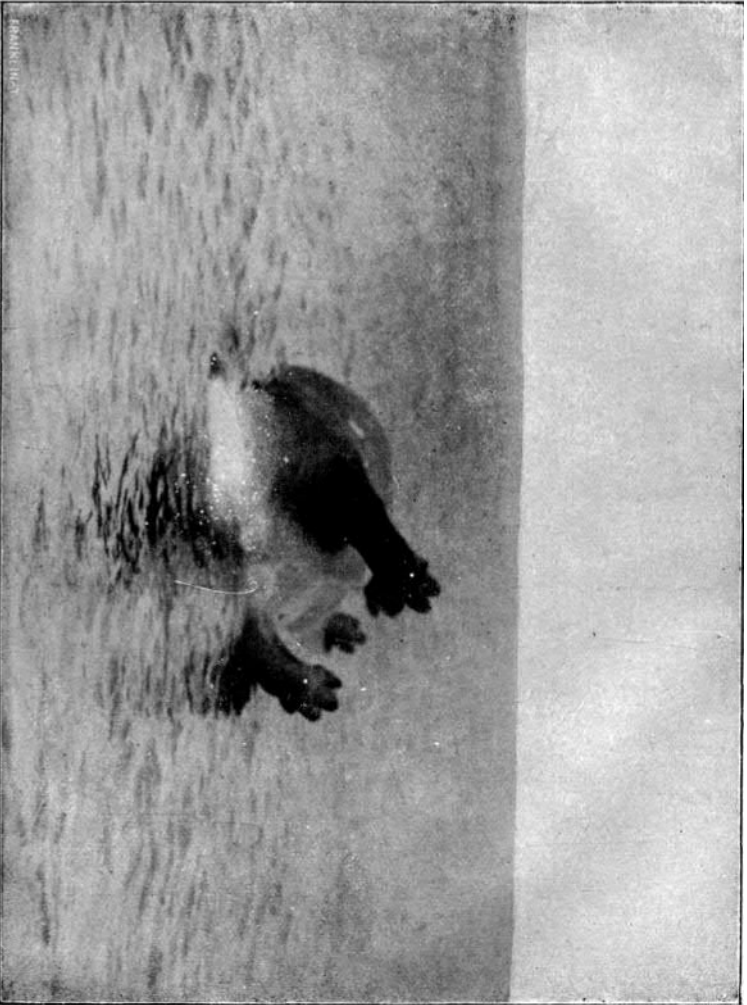
Kittenberger Kálmán felvétele.

Horthy Jenő a bukumi-i rest-camp mellett lőtt páviánjával.



Varanusgyík tojások.

Kittenberger Kálmán felvétele.



Albert-Nyazában elejtett víziló-bika.

Kittenberges Kálmán felvétele.

jelentése szerint körülbelül 2000 darab állatból áll. Ez az óriási számú elefánt Bugoma őserdő körül csatangol kisebb-nagyobb csapatokban és a bennszülöttek shambáiban állandóan nagy károkat okoz, úgyhogy a Game Ranger a fekete vadászaival állandóan résen van a kártevők üldözésére. A Game Ranger embereitől «megbüntetett» elefánt-csapat, — mert lehetőleg többet ejtenek el a shamba-tolvaj elefánt csapatból — a büntető expedíció irtán mentsvára, a Bugoma őserdőbe vonul vissza. Éppen ez az úgynevezett «Elephant Controb célja, hogy az ültetvényekhez el-ellátogató csapatot a legdrasztikusabban kezeljék és ezáltal az embernemiakta vidékekre szorítsák. Ez Unyoró legnagyobb elefánt csapatánál, a budongóinál, mely ugyancsak a Game Department jelentése szerint körülbelül 5000 darabból áll, meglehetősen sikerült. Az ott megzavart elefántok azonnal a Budongó őserdőbe vagy a nagy Game Reserve-be menekülnek. Ennek a budongói csapatnak csatangolóhelye Chope is ...

Egy új út lehetőséget nyújtott arra, hogy teherautóval a bugomai terület délnyugati széléhez juthassunk. A régi térképek szerint ott még nagy összefüggő őserdőnek kellett volna lenni, de aztán csodálkozva állapítottuk meg a tévedést. Itt az őserdő már nem alkotott összefüggő egészet, hanem kisebb-nagyobb foltokba tagozódott, amit aztán a West-Nile-ba való utazásunk alkalmával, a hajón levő új térképen is konstatáltunk.

Pedig az összefüggő őserdő közelsége is egyik indító oka volt az idejövetelünknek, mert egy-két jó elefántbikán kívül szerettünk volna egy-két óriásdisznót elejteni.

Az óriásdisznó elejtésének reménye is hamar szertefoszlott, mikor a kikérdezett feketék, kik meglehetősen hüen számoltak be mindenről, kijelentették, hogy a «nszenke»-k (óriásdisznó bunyoró neve; azelőtti írásaimban cenkének írtam) teljesen kipusztultak; megették őket az oroszlánok.

Az óriásdisznó majdnem teljes kipusztulása azon a vidéken a marhapestisre vezethető vissza. A disznóvadászatra rákapott oroszlánok pusztítása csak mellékesen jöhet számitásba.

Remélhetőleg ez az érdekes vad, mely néhány év előtt

igen nagy számban tanyázott Bunyoró őserdeiben, újra el fog szaporodni, tekintettel a disznófélék gyors szaporodására. Az autót nagyon rossz volt és bizony sokszor kellett tolnunk a felázott agyagos útban elakadt autót. A lakosság mindenütt szívesen segítségünkre volt az elakadt járműünk kiemelésében. Ennél a segítő akciónál résztvettek között valóságos versengés támadt, hogy ki tudja túlszárnyalni a másik elefánt híreit. Mindegyik azt állította, hogy az ő falujuknál jár a legtöbb és azért oda menjünk le előbb. Természetesen örömmel vettük ezt a nagy biztatást, csak azrontotta el ezeknek az elefánt híreknek értékét, hogy mind nagyon sok állatról szólt. Márpedig a nagy csapatok között ritkán van erős bika és ha van, akkor az elefántfüvesben és az őserdőkben nehéz azt a csapatban felfedezni és elejteni. Három év előtti bugoma-őserdei tartózkodásom helyénél, Kabwoya falu rest-campjénél, mivel onnan az út nagyobb teherautóval már nem volt járható, a nagyobbik teherautót visszaküldiük, miután a terheket Kabwoya-nál leraktuk.

A jól megépített rest-camp-be letelepedve a falu lakói minden jóval igyekeztek ellátni. Kivált nagy volt a vetelkedés a két misszió között, hogy melyik tud változatosabb élelmiszerajándékokkal kedveskedni. Úgy a katolikus, mint a protestáns misszió vezetője egy-egy fekete katekéta volt és úgy látszik teljes volt közöttük a harmónia. Egyáltalán nem ismerték a vallási villongást.

Ott tartózkodásunk alatt minden este megjelentek a camp-ünknél ünnepi ruhában kiöltözötten és a misszió-iskola egy-két szintén kiöltözött növendéke szépen font kosarakban hozta az ajándék-banánt, narancsot, citromot, ananászt és sok friss zöltséget. Úgy hogy igazán tobzódhattunk azokban a jókban, mikhez rendes körülmények között ritkán jut egy vadász-szafári. Az is jellemző volt, hogy a fekete katekéták a sok jóért egyáltalán semmit sem akartak elfogadni és csak az ajándékot hozó gyerekeket ajándékozhattuk meg. — Már ez így szokás nálunk hunyoroknál, hogy a vendégeket mindennel ellátjuk! — mondta nagy büszkén a távollevő mami helyettese. Igaza is volt. A bunyorók vendégszeretetéhez hasonlót nem láttunk afrikai utazásaink alatt. Mindjárt az első reggel elefánthírt hozó feketék kuporod-

tak sátram elé. Horthy Jenő rögtön felkapott biciklijére, hogy a jó pár órányira levő elefántos helyhez jusson.

Mi Horthy Istvánnal őserdei terepszemlére indultunk. Kissé késtünk, mert az őserdő melletti kirongózi későre került elő. Bár még később akadtunk volna rá, mert ez az őserdei séta egy kitűnő elefántesélyt szalasztatott el.

Az ünnepi díszben megjelenő kirongózi, egy földbirtokos mami, nagyon rokonszenves jelenség volt. Maga a szertartásos udvariasság! Mindig teljes ünnepi díszben, a legjobb öltözékébe öltözve és mindig valami ajándékkal jelent meg táborunkban, mikor valami jelentéssel jött vagy valamiért hivattuk.

A bunyorók éppúgy, mint a bugandák különben is végtelenül udvariasak. Ha pl. kettő összetalálkozik, akkor a kölcsönös üdvözlés ugyancsak sokáig eltart és nem tudom hány kérdezősködést és jókívánatot mormolnak, hümmögnek egymáshoz az üdvözlő felek. A hümmögéssé halkult köszöntési mód nagyon megkönnyítette a dolgunkat, mert a nélkül, hogy a végtelenül hosszú udvariassági formulákat betanultuk volna, egész szépen tudtuk az udvariasságokat különböző erősségű hümmögésekkel viszonzni.

Ha az ember a vadászatról visszatért, akkor is uniszónó üdvözölték s ugyanígy gratuláltak akkor is, ha az ember valamit lőtt, lett légyen az elefánt vagy gyöngytyúk.

De gratuláltak annak a feketének is, ki a sűrűbe esett gyöngytyúkot megtalálta és apportírozta, és még inkább annak a társuknak, ki egy lelőtt, de egy villás faágon felakadt colobuszmajómért felkúszott és azt ledobva, ismét szerencsésen lekerült a szellős magasból. . ,

Az őserdei kirongózink shambáin keresztül vitt az utunk az erdő felé. Igazán csodálkozva láttam, hogy ennek a csapdaállító, őserdőt bújó fekete vadásznak mily szépen megművelt banána-, gyapot-, kukorica- és azonkívül kávéshambája van. Kávét legritkább esetben ültetnek a feketék, mert az csak három év után termőképes és különben is sok gondozást igényel.

Az öreg vezetőnk shambáihoz érve beszaladt átöltözködni egyik kunyhójába, honnan aztán pár perc múlva tökéletes őserdei «adjuosztirung»-ban állott elénk. Levetette a

tiszteletünkre felöltött ruháit és a jól öltözött fekete gentleman piszkos, övvel átszorított vászonrongyában egyszerre «msenzi»-vé változott.

Az őserdő nem volt messze a shambától, de nagyon nehezen tudtunk csak előrejutni, mert az odavezető ösvény már teljesen benőtt és az arra vezető elefántnyomok is mind nagyon régiek voltak. Vezetőm szerint ezen a vidéken az elefántfü égése után kezdődik az igazi elefánt] arás.

Az elefántfü az őserdő közelében igen magas. A vérvörös virágú «tűzfa» (*Erythrina tomentosa*) csúcsai épp, hogy kilágítanak belőle. Ez a fa állja a legjobban az elefántfü-égés pusztításait. Vastag, parafaszerű kérge, mely a szavannatüzek égése után még hónapokig kormozó, védi őt az elpusztulástól.

Ősöreg, girbe-görbe ágazatú mimózákat, köztük néhány teljesen szárazat is, egészen belep a rajtuk élőködő «jávorszarv-orchidea». Ez a csúnya orchidea az ugandai erdővidék mellett mindenütt igen közönséges.

Végre bent vagyunk az erdőben. Sok célja nincs ennek az erdei sétának, mert csak a hajnali és esti óráktól remélhet az ember valamit. Különben is vezetőnk előre is bejelentette, hogy elefánt már jó ideje nem tört az erdőbe, a bivalyokat elsöpörte a vész és az óriásdisznó is egy-egy, ha akad, de messze, nagyon messze.

Kit érákat — csimpánzokat — azonban hallott hajnalban és már két nap óta körülbelül egyhelyről hallatszik feléje a kit érák sokhangú, zagyva kiáltozása.

Talán a véletlen megsegít, hogy az első őserdei kiránduláson összetalálkozunk a «legintelligensebb» embermajommal. Mindenesetre megtalálhatjuk éjjeli fekvőhelyük galyfészkeit.

Az elefánt és némileg a bivaly az afrikai erdő útcsinálója. Most is nagyon régi elefántnyomokon járunk. Egy mocsaras folthoz érkezünk. Ilyen mocsaras tisztások a legjobb nyomozóhelyek, mert itt naponta megfordul az őserdő minden álltlakója. Nagyon kellemetlen itt a járás, mert a süppedő, ingoványos talaj buja növényzetének egy-két nagylevelű dudvabokrán szokott nyüzsögni az az apró hangya, mely egy pillanat alatt ellepi az embert és csípése sokáig tartó,

csúnya viszketéssel jár. Sokszor készítették már a retirálásra ezek az apró bestiák. Magam részéről sokkal kellemetlenebbeknek tartom őket, mint a hírhedt «hajtóhangyákat», a «sziafu»-kat. Ezek «sportsman»-ek és tiszta fegyverekkel küzdenek. Igaz, hogy ezek óriások azokhoz képest és hatalmas rágójuk — kivált a nagyfejű katonáké — ugyancsak belemar az ember húsába, de az nem hagy maga után oly kellemetlenül viszkető fájdalmat, mint ezeké az apróságoké, valószínűleg kevesebb a hangyasavas mérgük. Azonkívül a 2—3 cm szélességben, zárt sorokban vonuló, hosszú sziafukaravánokat könnyen észreveszi és átlépi vagy átugorja az ember, ha azokat már valami megbolygatta és a sziafuk az ellenséget keresve szétrajzoltak. Nem úgy ezt az apró rovarcsapást. Minden levélről, minden gallyacskáról, minden fűszárlól ránk nyüzsög, ránk dobja magát ez a parányi mérges ellenség, úgy hogy még a kevésbé érzékeny bőrű négerek is rohanva igyekeznek a közelségükből . . .

Hiába járjuk körül a mocsaras tisztást, az óriásdisznónak nem látom még a régi nyomát sem, bármilyen igyekezettel kerestem. Úgy látszik igazat mondtak a bennszülöttek. Nincs. Kiveszett a pestis alatt.

Össze-vissza csavargunk az elefántposta ösvények útvesztőjében. Egy-kétszer közeledésünktől megriadt colobusz-majmokat pillantunk meg. Hatalmas lendülettel ugranak egyik fáról a másikra, hosszú fehér szőrtógájuk, farkuk hosszú fehér szőrpamacsa szinte úszni látszik a levegőben. Lövésre gondolni sem lehet, oly hamar eltűnnek, elrejtőznek egy liánokkal át- meg átszótt f amatuzsálem sötét lombvárában. Hiába kutatom át távcsövemen a sűrű, áthatolhatatlan lomb-lián és törmelék-összevisszaságot, nem bírok egyet sem fölfedezni közülök, pedig tudom, hogy körülbelül honnan kémlelik minden mozdulatunkat.

Kávéhoz hasonló bogyókat találtam. Felveszek egyet és látom, hogy igazi kávé. Bugoma őserdőben néhol és szórványosan előfordul a vadontermő *Coffea robusta*, melynek bogyója jóval kisebb, mint az ültetvények importált *Coffea arabica* cserjék bogyója és azért nem nagyon értékeli az export -kereskedelem.

Egyszer csak látom, hogy vezetőm két lándzsás legény-

nyel tárgyal. Nyomunkat követve értek be. A nyomkövetés művészete volt, hogy az össze-vissza járkált elefántnyomonkon reánk akadtak az őserdőben!

Hallgatom a jelentésüket és ugyancsak szidom «pechünket». Horthy István kér, hogy «áruljam» el felindultságom okát.

Elefánt hírt hozott ez a két jóképű legény. Kora reggel elindultak és a camp-ünk mögött, a «második pataknál» felvették az éjjel arra járó és a shambákban vizitelő elefánt bika nyomát. Követték és körülbelül egyórányi távolságra a camp-től, egy elefánt fűben álló magányos fa alatt meg is látták. Agyarát nem látták, mert azt takarta az elefántfü. Nem is sokáig kémlelődtek az agyar nagyságának megállapításával, mert féltek, hogy a pihenő elefántot megriasztják, hanem siettek vissza a camp-be, hogy engem értesítsenek. Mi, sajnos, már vagy félóra óta úton voltunk és csak az őserdőben értek utol.

Rajtam volt az elefántlövés sora és így Horthy István az azonnali visszatérést indítványozta. Gondolkoztam is, de aztán maradtunk. Úgy is késő már — gondolám — és a meg nem riasztott elefánt holnap is azon a vidéken fog csatagolni.

Valamivel később újra colobuszokra akadtunk és ezekből Horthy István el is ejtett egyet. Legalább nem kellett zsákmány nélkül hazamennünk.

Hazaérve gyorsan faltam egy-két harapást és azután mégis nekiindultam a két nyomozó által felfedezett magányos elefántbika felkeresésének. Délután három óra volt már és így igazán kevés a remény, hogy összeakadok a vén pátriárkával, ha időközben elhagyta már pihenőhelyét. Nagyon rossz, rossz és néhol «kicsit rossz» helyeken mentünk át. A «kicsit rossz helyek» azok voltak, hol az elefánt fűből egy-két fa emelkedett ki. Ezekre felkapaszkodva egy darabon körül lehetett nézni. De nagyon kevés volt az ilyen hely.

Óvatosan lopakodtunk az elefánt pihenőhelyéhez, azonban, sajnos, az már régen elmozdult onnan. Talán mégis szimatot kapott a nyomozóktól.

Igen erős bika volt és a nyomához később egy másik is csatlakozott. Majdnem a besötétedésig követtük őket, de

hiába. Egy messze feketélő kibirafolt felé mutatott az egyik vezetőm, ki egy fa tetejéről tartott terepszemlét, hogy biztosan ott tanyáznak most az üldözött elefántok. Oda már hiába mentünk volna és így igyekeztünk még a besötétedés előtt egy gyalogösvényt elérni.

Későn értünk haza. Horthy Jenő találkozott elefántokkal, de nem akadt közöttük lövésre érdemes.

Másnap, december 20-án kora hajnalban kellett volna indulnom a tegnapi elefántok után. De felhőfoslányok úsztak szinte elérhető magasságban, aztán felhőszakadászerű zápor zuhogott alá. Erősen villámlott és esett, folyton esett. Egy villám alig száz lépésnyire sújtott le a camp-ünktől. Végre úgy 10 óra tájban kissé elállt az eső és akkor már jött az elefánthír onnan, hol tegnap járt Horthy Jenő. Elég biztatóan szólt a hír! öt elefántról beszéltek és ezek közt — állítólag — egy igen erős. Két ember «örzi» őket! Horthy Jenő biciklire kapott és máris útban volt odafelé.

Jómagam jóval későbbben indulhattam csak el a tegnapi elefántok kibirája felé. Hiábavaló volt minden! Tegnap feltétlenül beértem volna őket, ha vagy három órával több idő állott volna rendelkezésemre, de így «hideg nyomon* kár is volt kísérletezni. Azonkívül a nyomozók is meglehetősen kedv nélkül dolgoztak és így egy jobban összetaposott helyen nem tudták tovább tartani a nyomot. Állítólag Albert-Nyanza felé mentek.

Hazafelé ballagva egy-két nap előtt marhapestisben elhullott bivalybika förtelmesen búzló tetemére akadtunk. Igen jó bika volt. Csodálatos, hogy hiénák nem jártak a dög-nél, pedig ezekből a dögevők-ből akad erre elég. Tehát mégis van abban az állításban némi igazság, hogy a pestisben elhullott állatot a hiéna nem bántja.

Horthy Jenő is későn jött haza. Megint találkozott elefántokkal. Két bikát látott, de az agyarak gyöngék voltak. Paulót is a camp-ben találtam. Se az elszökött feleségét, ki a gyerekét is magával vitte, se a csábítót nem bírta elcsípni. Nagyon búsan vigyorgott felénk a hosszú legény és még akkor sem akart megvigasztalódni, mikor Horthy Jenő vigasztalását tolmácsoltam neki, hogy az ember kétszer örül

az asszonyoknak, először akkor, mikor hazaviszi, másodsor, amikor megszabadul tőle ...

December 21-én érdekes elefántos napom volt, bár hallgatott a puskám. Esős hajnalban nagyon rossz volt a járás a harmattól, esőcsöppektől roskadozó bivaly füvesekben. Embereim harmatpaizsul egész subákat kötöttek száraz banánalevelekből. Természetesen őket járattam magam előtt, de még így is nyakig vizes lettem.

Eredetileg Albert-Nyanzához akartam leereszkedni, de úgy kilenc óra tájban friss elefántnyomok keresztelték ösvényünket és így némi gondolkozás után rászántam magam e nyomok követésére. Nagyon nagy volt ezen a vidéken az elefánt járás. Már a friss csapás felvevése előtt is sok szélesre taposott párnapos és régebbi elefánt-«országutakat» kereszteltünk.

A nyomok eleinte nem voltak nagyon biztatók, de titokban azt reméltem, hogy a csapathoz talán csatlakozni fog egy-két jó bika.

Sokáig mentünk az elefántnyomon, melyhez több új nyom is csatlakozott. Az embereim már nagyon visszafelé kíváncsok, ami érthető is volt, mert azt remélték, hogy Albert-Nyanza lapályain lövők számukra egy-két vadat.

A terep, bár nagyon hullámos, aránylag könnyű, mert csak a völgyekben volt igazán magas elefántfü, az ott folydogáló patakok mentén. Különben jobbadán satnyább elelántfüves vagy bivalyfüves részeken mentünk át és az elefántok simára taposott friss csapáján könnyen is esett a járás. Végre egy termitadombról megpillantottam a túlsó hegytetőn egy kisebb csapat elefántot. Jó ideig tartott, míg a völgybe leereszkedtünk, majd megint felkapaszkodtunk az elefántok helyéhez. Mikor már hallottuk őket, egyik emberünket feltöltük egy fára, ki azonnal számolni kezdte — «5—7—8 elefántot látok» — a pár lépésnyire levő állatokat. Hiába integetünk neki, hogy milyenek az agyarak, nem ad választ. Csak azt suttogja, hogy két nagyon nagy állat van közöttük és lassan felénk mozognak.

Embereim segítségével én is felkapaszkodom a fára és elfoglalom emberem helyét, ki egy emelettel magasabbra mászik fel. Valamit meghallottak vagy a szellő libbentett

egy pillanatra valami áruló szimatot, mert nyugtalankodni kezdtek és egy kicsit felénk is vonultak, miközben persze egy-egy ormány szimatot keresve nyúlott fel a magasba. Most jól szemügyre vettem az egész társaságot. Egy rossz bika volt csak közöttük, ennek is alig volt 30—30 fontos agyara. A többi tehén és három fejlett borjú. Egyik tehénnek majdnem egyenes, hosszú agyara fehérlett felém. Ez volt a legjobb agyarú tehén, amit mostani utunk alatt láttam. Lassan — megint az embereim segítségével — lekapaszkodom a fáról, mert láttam, hogy ennél az elefántcsapatnál nincs keresnivalónk és legjobb őket békében hagyni.

Alig kezdtük meg a visszavonulást az elefántok közelségéből, mikor észrevettük, hogy a túlsó oldalon egy nagyobb csapat elefánt mozog. Legelészve vonultak elfelé. Egy-kettőnek elég biztatóan fehérlett az agyara, de ilyen nagy távolságról az agyarbecslés nagyon nehéz és a ferdén eső napfénytől megvilágított agyar nagyon csal. Sokkal nagyobbak látszik, mint amilyen a valóságban.

Persze újra leereszkedtünk a völgybe és aztán föl a dombra a második elefántcsapat után.

Túloldalról elég könnyen áttekinthetőnek látszott az egész terep és azt vélte az ember, hogy ebben az esetben nem lesz nehéz dolog az agyarak nagyságát megállapítani. Mikor a szelet állandóan kémelve felértünk oda, hová az elefántokat elvonulni láttuk, akkor vettük csak észre, hogy itt is vannak rossz helyek. Sűrű mimóزابozóttal vegyes elefántfüben nem láttunk a legelésző elefántokból semmit, annak ellenére, hogy egész közletről hallottuk legelésük zaját, ág-törésüket, majd azt a neszt, amint a hatalmas állkapcsok összetett fogai őrlik a néha karvastagságú gallyakat.

Úgyszólván a legelő elefántcsapat kellős közepében voltunk. Előttünk vagy 80 lépésnyire hatalmas gránittömb emelkedik ki. Olyan, mint egy gigantikus elefánt háta! Oda el kell jutnunk, mert ha erre felkapaszkodunk, akkor feltétlenül megláthatjuk a legelésző csapat egy-két tagját. De az odajutás nehéz, mert arra nincs taposás és a szél sem a legjobb. Mindegy: megkíséreljük! Atveszem Paulótól újra a «mzingát» és gyors igyekezettel törünk utat a gránit «kopjet felé.

Egy pillanatra elnémul a hatalmas állkapcsok őrlése, mi is megállunk egy pillanatra és feszülten figyelünk. Úgy látszik mégsem kaptak szelet, mert megint több helyről halljuk a legelésző elefántok jellegzetes zaját. Megint megindulunk és csakhamar a gránittömb mellett vagyunk. Zaj nélkül felkapaszkodunk a hatalmas sziklahátra, melynek hasadékában egy-két fa eresztett gyökeret.

Magas szikla várámból két, majd három elefánt fejét, illetőleg legyezgető fülét pillantom meg. Szorgalmasan legelnek. De az agyarakból sem én, sem a sziklarepedésből kinőtt vadfügefára felkapaszkodott emberem, ki kissé oldalt még más három elefántot vett észre, nem láttunk semmit. Nincs más hátra, újra le kell másznunk kényelmes és biztosnak gondolt megfigyelőhelyünkről és — a széllel számolva — egész az elefántokig csúsznunk, hogy mégis megláthassuk az agyarakat ...

Hosszú ideig tart ez a mesterkedés, mely szerintem minden vadászatok izgalmasan nehéz percei között a legidegeszítőbb. És mennyiszer teljesen hiábavaló fáradozás* Mikor az ember végre megláthatja az agyart vagy agyarakat,, akkor lassan és talán még nehezebb körülmények között, mint a belopásnál, hányszor kell visszavonulnia, mert az agyarak gyengék és talán nem is érik el a lőhető agyarak súlyát, az a gyáranként való 30 fontot.

Így volt az most is! Lassan-lassan megállapítottuk, hogy a legelészve tovább vonuló csapatnál nincs keresnivalónk. Volt ugyan két bika, mely valamivel túl volt az «under-weight» súlyon, de hát ezek sem számítottak és csak a velük való foglalkozás idejét hosszabbították meg, mert hátha? . . . hátha rosszul láttam, hátha valójában sokkal hosszabb vagy vastagabb . . . Még néhányszor a szemhez tapad a prizmás látcső, hosszan és merően nézem, méregetem . . . Hiába! A hátam mögött levő Pauló is megbök. Int: gyөрünk!

Hányszor van ez így az elefánt vadászatoknál? Kivált itt a Bugoma körüli elefántfüvesekben?! Jómagam még csak nem is panaszkodhatom, mert Bugománál ez volt az első hasonló esetem, Horthy Jenő azonban nem tudom hány száz elefánt agyarát vizsgálta át a bugomai mindennapos

elefánt összetalálkozásainak folyamán és hiába! A nagy bikák jól tudják, hogy nekik szól az üldözés és nagyon is vigyáznak magukra.

Vissza-visszanézve elindultunk hazafelé. De most Pauló, majd a vezetők is a túloldalon egy magányos elefántot vettek észre. Sokáig nem bírom felfedezni. Egy hatalmas tamarinda alatt áll és elől két fa is fedi. Nem is bírtam volna meglátni, ha fülének mozgása el nem árulja.

Elől, a harmadik hegyhátról elefántordítás hallatszik felénk. Tehát három csapat között van az egyes elefánt és így nagy a valószínűség, hogy magányos bika.

Tanulmányozzuk a terepet! Az irányt könnyű tartani, mert egy-két egyedül álló hatalmas fa biztos útmutatónk. Nem kell félnünk, hogy észrevesz és így rohanvást megyünk le a völgybe... Aztán a túlsó oldalra fel. A dombhát egy kiemelkedő kúpján sötétlik annak a fának a csúcsa, ahol sziesztázó elefántunk állott. Még egy-két magas fű alkotta kulisszán megyünk át, egy-két pillanatra megállunk, hogy az izgalmak lecsillapuljanak és kifújhassuk magunkat és aztán a «kopje» legmagasabb pontjáról letekintve előttünk áll — alig 40 lépésre — a magányos, hatalmas elefántbika. Jobb helyen nem is állhatna! A sziklatalajon alacsony a gyér fű, úgy, hogy teljesen szabadon láthatom, amint a fa alatt gyanútlanul álmodozik. Nagy sziklalapok lépcsőzetesen vezetnek le az elefánt felé és így könnyűszerrel lopakodhatunk hozzá még közelebb. Farral áll felénk, de azért jól láthatom az agyarát is. Pauló már súgja is: «Kubwa szána», — igen nagy. Lemondólag intek, erre ő is mérsékeli előbbi kijelentését: «Lakini kubwa kidogó», «Csak kicsit nagy»-nak találom én is. Hiába nézem szabadszemmel és hiába nagyítja a prizmás távcső! Jó 40—45 fontos agyaras. Miért állt magában?! Ilyennek nem illik még remetének lenni, hanem a csapatnál a helye. Vagy talán az agyara kicsi, de az életkora már nagy!? Hatalmas állat, annyi bizonyos.

«Ledroppoltatom» a kísérőket és Paulóval egyet kerülve oldalról közelítjük meg. Hátha mégis csalódtam és jó az agyar. Ha 50 fontnál súlyosabbra becsülöm, akkor eldördül a «mzinga»).

Mimóزابokrok takarása mellett lopjuk be. Könnyű do-

log, mert legtöbbször csupasz sziklás részeken óvakodunk előre.

Még mindig gyanútlanul áll, pedig alig vagyunk 15 lépésnyire! Hiába! nem látom nagyobbnak az agyarakat. Lassan felemelem nehéz duplapuskámat, célba veszem halántéka alján a halálosan sebezhető pontot.

Egy ujj görbítés és ez a 6—7 tonnás kolosszus hang nélkül csuklana össze. Érzem, hogy Pauló feszülten várja a dörrenést. Majd mikor a puskát leemelem az arcomról, hogy újra fölemelve azt a pontot vegyem célba, hol a lövésem a szívet járná át, Pauló biztatóan sugdossa: «Lakini kubwa, lakini mzuri. . . kidogó!* — Mégis nagy, mégis jó . . . egy kicsit!

Elefántunk egy kicsi fordulatot tesz, de különben nyugodtan marad. Kár, hogy a fényképezőgépet hordozó emberemet a legutolsó fűkulissza mellett hagytam. Ilyen közéről és ilyen nyílt helyen kézigéppel is pompás felvételeket lehetne csinálni.

Kissé visszahúzódunk és aztán odasúgom Paulónak, hogy hozza el a fényképezőmasinát.

Pár perc múlva, a sietéstől izzadva, hozza Pauló a kemény bőrtokban lévő apparátust. Gyorsan kiszedjük és a körülbelüli távolságra beállított és a megfelelő exponálásra kész géppel újra kezdjük a cserkészést. Alig teszünk egy lépést, mikor egy ág roppanása elárulja, hogy az elefánt megindult. Mikor az előbbi helyre értünk, már jó 40 lépésnyire van tőlünk. Nyugodtan, kimérten lépdél, de azért mégis gyanúsat vehetett észre. Gyorsan a végtelenre állítom a távolságot, mert már időközben jó 50 lépésnyire van. Hozzá még farral van újra felénk s így a rácsettentett «f el vétel-dupla* sem sokat ér...

Elszontyolodva ballagunk le a völgybe. Pauló morfondíroz és sajnálja az eleresztett alkalmat, mert — szerinte — mégis jók voltak az agyarak. .. egy kicsit!*

Elefánt-felordítás hallatszik újra és meglátjuk a túlsó hegyoldalon a harmadik elefántcsapatot. Ezekhez is felkapaszkodunk. Rossz helyen vannak és így alig pár lépésnyiről láttunk csapkodó füleket, de agyarat nem. A szél is keringeni kezd, tehát lassan visszavonulunk.

Nem nagyon sajnálom, mert a nyomok után ítélve aligha volt köztük lövésre méltó állat.

Későn értünk haza. A falu népe és a missziók azt gondolták, hogy a tó laposaira megyek és lesz vadhús bőven, tehát még több gyümölcsöt és zöldséget hoztak, mint rendszeren.

— No majd holnap! — biztattam őket, lemegyek «terep-szemlézni» és lövök a számukra egy-két vadat, ha.. . ha nem akadok össze valami óriási elefánt friss nyomával. ..

Nem akadtam olyanra, bár másnap, mikor Albert-Nyanzához ereszkedtem, megint friss elefántcsapás keresztelte utamat. De sok, nagyon sok elefánt vonult a tóhoz vezető ösvényen át és így nem volt érdemes azokat követni, húsvra vágyó kísérőim legnagyobb örömére.

V.

A SHAMBA-PUSZTÍTÓK

Írta HORTHY JENŐ.

Morális szempontok a terepváltoztatás körül — Vendégszerető keresztény feketék — «Gazelle» nehezen veri a dovászt — Bujkálás az elefántok körül — Nincs lövésre érdemes — Küldöttség érkezik — Jóindulatú félreértés — Szót értünk: Jó agyarasok garázdálkodnak a shambákban — Menjünk, ne menjünk? — A küldöttség győz — Óriás-turakó — Veszedő hangok az erdőben — «Még három hegy, négy patak» — Dögkeselyűk a fákon — Szuedi «bölc» válasza — Az elpusztított shambán — Hamis nyommérték — Izgalom a faluban — Sürgető hírek — Megérkeztek a bűnösök — Idill, drámai háttérrel — Sikertelen provokálás — Humánus ítélkezés — Karácsonyest.

Chopei vadászatainkat befejezve visszamentünk «át-szerveződni» és pár napot a dolce farniente-nek és civilizációnak élni Stafford barátunk Hoima melletti ültetvényére, avval a tervvel, hogy onnan elmegyünk délnek, a Bugoma őserdő elefántgazdag (és többnyire agyarszegény) vidékére, onnan lerándulva az Albert-tó lapályaira, hogy evvel West-Nile-be induló hajónk napjáig terjedő időt hasznosítsuk. Annyival is inkább híve voltam e tervnek, mert szegény öcsém, kinek Afrika még új volt, bár állhatatosan tagadta, kutya gyenge benyomásokat gyűjthetett eddig magába, én pedig errefelé inkább házigazdának érezvén magam, kötelességemnek véltem vendégem mulattatásáról gondoskodni! Eddig döcögő teherautón való utazás és elefántfüben való bukdácsolás, minél kevesebb vadat látva, no meg az obligát gyöngytyúk kivégzése volt összmulatsága: gondoltam, hogy errefelé, az Albert-plain-eken hemzsegő antilópok között kitöltheti vérszomját, a Bugoma őserdő sűrű lakosságú népének, a colobusz-majómnak bőre pedig Európában divat lévén,

alátámasztójává válhatik valami lassan bonyolódó flirt megoldásának! Csúsós, agyagos úton, többet tolva, mint utazva, kezdetleges úttesten megérkeztünk Bugoma rest-camp-be, honnan már út sem volt tovább. Keletre az óriási, de szagatott testű őserdő, nyugatra talán a chopeinál is rosszabb elefánt füvel benőtt, őserdővel tarkított nagyon hegyes-völgyes fennsík, mely aztán szakadékszerű meredekséggel esik le az Albert-tó teljesen sík partvidékére. -Mennyi Niagara zuhoghatna le e fennsíkról, ha kellő víz volna hozzá! I Campünk gyönyörű helyen feküdt és a keresztény unyoró néger lakosság rendkívül barátságos volt. Az első hely volt, hol a keresztény vallás jó hatását bennszülöttre meg tudtam állapítani, legtöbbszörre lustább, szemtelenebb és tolvaj lesz a lelki manna földi fogyasztásától! Első estén már «shauri»-t tartottunk, megtudandó, hogy hol lesz legjobb elefántot keresni és hol tanyáznak a «rokonok», a csimpánzok. Kittenberger útnak bocsajtotta az elefántnyom-hírszerző járőröket és már másnap jött a nyomozó, hozva a friss nyom mértékét. Nap-nap után így ment ez. Az elefántok mind künn voltak az elefántfűben, nappal beállva a keskeny erdőnyúlványokba, víz közelébe. Majdnem mindig ugyanazon irányban kellett mennem vagy tíz kilométert vissza a hoimai úton, ezt a távolságot a Hoimában vett «Gazelle» nevű biciklin tettem meg, teljes gőzzel eleresztve azt hegyen le, felfelé pedig tolatva azt ifjú bicikli-lovászommal, ki mellettem szaladva nagyon nehezen volt még hegyen le is pár méterrel megverhető. A nyugatnak elágazó gyalogúthoz érve a kerékpár istállóba állítódott be — egy néger iskolába — és onnan kezdődött a kálvária a nagy fűben. Nyom mindig volt, elefánt is, sok százat láttam, sokszor jóformán a hasuk alatt bujkálva négykézláb, ha látásnak lehet nevezni néha egy láb, magasabban egy szürke folt, mozgó óriás fül, rossz agyar vagy egy részlet ormány megpillantását. Nagy praxisra tettem szert e vidéken abban, hogy a bikát a csapat mely részén kell keresni. Rendszerint meg is találtam, de lövésre érdemes nem igen akadt. Sokszor e fáradságos bujkálásban a legkisebb szélváltás, ami őserdőben, hol mindig forog a szél, hamar megvan és mint a szellemek, eltűntek minden zaj nélkül az óriások, Ezeknek talpából cserkészetre cipőt csinál-

tatni nem utolsó dolog volna, de egyik sem akarta a receptet elárulni.

Így teltek a napok, már kezdtem unni a hosszú eredménytelenséget. Egy nap éppen vasparipámra akartam ug-rani, hogy hazamenjek, midőn egy izgatott küldöttség tar-tóztatott fel, a vezér kezében tartva az elefántfü-nyommér-téket. A szónok nagyon hosszú beszédet intézett hozzám, de őszintén megvallom, hogy nagyon keveset értettem belőle. Azt tudtam, hogy elefántról és annak, kettőnek nyomáról van szó, de egyebet nem tudtam kivenni a sok fecsegésből. Mitután nálunk otthon minden haszontalan, az újságban le-közölt fecsegés után azt olvastam, hogy «a szónokot számosan üdvözlük», én is melegen üdvözöltem a vezért és fáradt lévén, olyan formát próbáltam neki irodalmi kiszuahiliben mon-dani, hogy menjen a fenébe. Rendkívül buta pofája után következettve ő éppen annyira érthette az én beszédemet, mint én az övét vagy esetleg a fene szó kiszuahili nyelven rest-camp-ot jelent, mert alig mostam le hazaérve magamról fürdőkádamban az egész napon gyűjtött piszkot és öltöz-tem pyjamába, ki jelenik meg? A nyommért ékes és vezér-kara! Kittenberger valahol az Albert-tó lapályain «terep-szemlézett», így visszatértét meg kellett várnom, hogy shauri-t tartsunk az atyafiakkal. Érdemes volt szóba állni velük, mert az egyik nyommérték nagyon nagy volt, a másik sem kicsi, az agyarnagyság és nyomátmérő nagyságának aránya pedig rendszerint helyálló, viszont ebben az ügyben a néger nem igen csal, tudván, hogy az elefántvadász ren-desen jó ember, értsd bőkezű, de még rendesebben elcsúszik az ökle vagy legalább is lemér egypár egészséges pofont, ha megcsalódik.

Estefelé megkerült Kittenberger és az elnök megnyitván az ülést, előadó ismerteti a tényállást: falujok ültetvényét két hónap óta minden éjjel meglátogatja két elefánt bika. Nem tehetnek ellenük semmit — a négernek meg lévén tiltva a vadászat — és azok már annyira fel vannak báto-rodva, hogy naplemente előtt künn vannak étkezési he-lyükön. Ha valamelyikük el próbálja őket zavarni, azonnal támadásba mennek át, úgyhogy senki sem mer már ilyen vállalkozásba bocsájtkozni. A kisebbiknek óriás agyara van,



Koffwale-ger Kálinánál felelele,

«Eddig és ne tovább!» A meredek, Albert-Nyanzába mélyen benyúló hegyhát zárta el északra az utat,



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Mimózák árnyékában álldogáló fehér-rinó.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Egy hatalmas fehér-orrszarvú bika.



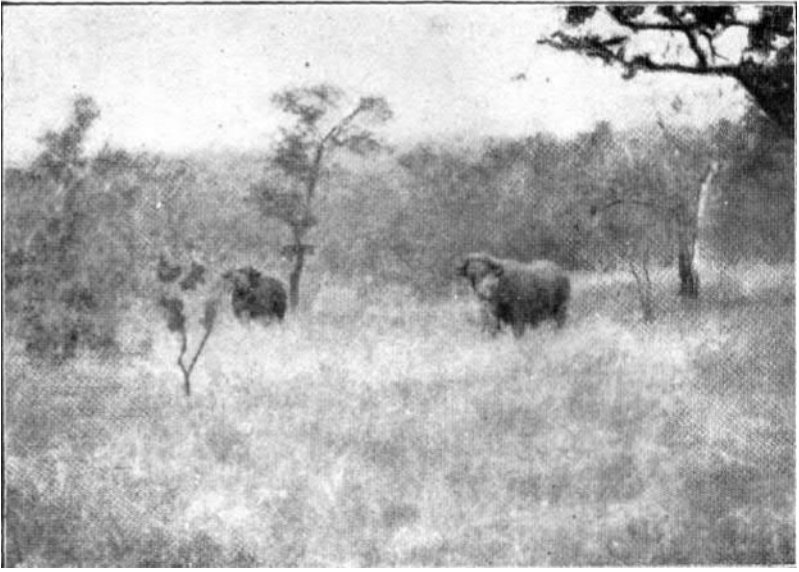
v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Fehér-orrszarvú a mimóza erdőben.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Három fehér-rinó egy képen.



v. Horthy István mozgófényképfelvétele.

A két vén bivalybika dacosan bámul a bátor fényképészre.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Óriásgém Albert-Nílusnál.

a másik is erős, sőt pár nap óta egy harmadik is csatlakozott hozzájuk.

Azt szegények nem tudták, hogy Unyorónak van Game Ranger-je, kihez ha panaszra mennek, a dolgot megvizsgálva kiküldi egyik általa kitanított bennszülött vadászt, aki rendet teremt a betörők között. Régebben az ilyen elefántot bárki meglőhette a shambatulajdonos felkérésére, sőt az egyik agyar is az övé lett, ma mások a szabályok, meglőheti, de úgy számít, mintha bárhol máshol lőtte volna a vadonban.

Az előadó nagyon ékesen beszélt. Embereit, vagy hatot, azért hozta magával, hogy terheinket — természetesen ingyen — odacipeljék.

Sokáig latolgattuk a dolgot Kittenbergerrel, elmenjünk-e vagy sem. Sok volt a contra, bár volt pro is. A sok jó elefánt-hírbe bele voltam kissé fáradva, ebből volt mindennap elég, de jó agyart még nem tudtam találni, azonkívül amint a vezér a távolságot a nap járásán mutatta, legalább hat-hét óra járásnyira ellehetett a színtér, öcsémet sem szívesen hagytam egyedül itthon, elunja magát, hisz* elefánttal sohasem tudja előre az ember, meddig tart a bál?! Mert ha meggyünk, el kellett mennünk mindkettőnknek Kittenbergerrel, hogyha mindhárom bika tényleg jó, legalább kettő biztosan terítéken legyen: ez az enyém, az a tiéd és lövés egyszerre. No de majd elvállik reggel!

Reggel két helyről is jött elefánthír, csimpánzéneket is hallottak valahol, de ez a szegény bandérium buzgóságával annyira meghatott minket, hogy kijelentettük nekik, hogyha legrövidebb időn belül a hiányzó és szükséges teherhordókat előteremtik, elmegyünk falu jókba. Egy szempillantás alatt megvolt a pótlás, az Erzatz-Cadre nagyon közel lehetett a tűzvonalhoz.

Könnyű pakkolással utaztunk: két ágy, szúnyogháló, ágynemű, evőfelszerelés, pár konzerv, két puskahordó, két boy és egyik sátor napellenző felső része.

Felpattantam «Gazelle»-re és a megszokott úton elgurultam a megszokott gyalogút és istállóig, ott egy bokor tövében hűselve, bevárva a csapattal gyalog jövő Kittenbergert, ki megérkezésem után jó órával be is futott.

Eleinte általam már többször bejárt, azután ismeretlen elefántfüves vadonságban vezetett utunk hegyen fel-le. A fel és le között, a völgyben rendszerint szép, sudár fákból álló, dús aljnövényzetű kibirák, tisztavízű patakoktól öntözve. Egyik gyönyörű fa koronájában még gyönyörűbb világoskék-sárgás madarat pillantok meg, az óriás-turakót (*Corythaeda eristata*), a nyugati nagy erdő vidék e jellegzetes madarát. Már három éve is igyekeztem egyet megszerezni gyűjteményem részére, nem sikerült: a hányszor láttam, sohasem volt nálam meglövéséhez alkalmas fegyver. Most is mivel szedjem le, 465/500. cordite-expresssel? Bandukoltunk tovább. Senki sem panaszkodott arról, hogy fázna. Gyalogutunkat számos helyen elefántoktaposta 15—20 m széles bara-barák keresztelték. Egy helyen elég gyakran mutatkozott bivalynyom is. Ügy látszik, hogy a kelet felé dühöngő marhavész vagy nem jutott még el idáig, vagy gyakrabban előfordulván errefelé e vész, már immunizálódtak annyira a bivalyok, hogy marad sok, amely túléli.

Ismét kibirához ereszkedünk le. De hah, micsoda összevissza hangok vagy egy kilométernyiről az erdőből. Kittenberger nagyban találgatja Pauló puskahordójával, hogy mi lehet az? Én magamban oda döntök, hogy valószínűleg a népszövetség ide helyezte át tárgyalási helyét, valószínűleg az optánsperit tárgyalhatják, — nem a javunkra — a hangokból ítélve roppant védik a koncot! De a többség, Kittenberger és Pauló leszavaznak, azt mondják, hogy kiterák (csimpánzok), egyben azonban igazam maradt mégis: nagyon fontos ügyet tárgyalhattak, hogy $\frac{1}{2}$ 12-kor délben hangosak lettek, nem szokásuk.

Már kezd a gyaloglás unalmas lenni. A kibirák kimaradnak. Faggatjuk a vezért, hogy messze van-e még a falu: még három hegy, négy patak a válasz. Ezek a patakok már szélesek és térdigérő sárral vannak felszerelve. Meg is jegyeztük a vezérnek, hogy nem illik, hogyha fehér embert hívnak magukhoz, nem építenek hidat a patakokon át! (Másnap vissza jövetelünkkel elefántfűrőzsével meg volt csinálva a híd mindegyiken!)

Bő, 30 km-es, hat órán felül tartó séta után hegyoldalban látszik a falu. Szélén, néhány fára felgallyazva, vár is

már ránk az első bandérium, egy csomó dögkeselyű. Kittenberger megkérdezi Szuedi fegyverhordómat, ki az itteniek nyelvét beszéli és a mellett a kultúrnégerek legutálatosabb fajához tartozik, — bölcs, okoskodó, elégedetlen, gyáva, a többit a legsötétebb háttérből lázító, egyszóval született «párttitkár» — tudja meg, mért vannak itt ezek a keselyűk? Szuedi így kezdi a választ: «Ezek olyan madarak, melyek néha fán ülnek és hússal élnek» — a beszéd folytatása benne maradt, Kittenberger vette át a szót szalon-kiszuahiliben, de a szöveget inkább a tollban felejem.

Elérjük az első, elefántok által elpusztított shambát. Köles volt. A látvány igazán elszomorító! Ha az ember elgondolja, mennyi időbe és munkába kerülhetett, míg a tulajdonos feleségei (itt mind mohamedán bennszülött lakik) primitív kapáikkal «felszántották» e területet, bevetették, reménykedtek és 1—2 éjszaka e két bestia elvégezte az aratást, mégpedig tökéletesen. Ijedtében a család is kiköltözött hajlékából, ott állt elárvult kunyhójuk... A nyomok gyengék voltak nagyon, egyik tehén, a másik gyenge bika. Mikor a vezért ezért kérdőre vontuk, mutatott egy nyomot, mely nagy mérték-fűszálának megfelelt, de könnyű volt megállapítani, hogy az elefánt hátsó lábával belelépett első nyomába és így vezérünk dupla nyomot mért (azt hiszem éppoly tudatosan, mint ahogy mi észrevettük!). A falu aprajana-gyja kitörő örömmel fogadott, egészen «liberator»-oknak éreztük magunkat, de még inkább tetszelegtek maguknak e szerepben boyaink és puskahordóink, zavarva a szolgálatkész feketéket (ingyen) banánaért, csirkéért, tojasért.

Egy banánashambában ütöttük fel tanyánkat. Sátrat nem hoztunk és csak a napvitorlából hevenyészünk tábori ágyaink fölé fedelet.

Ebédünket elköltve Kittenberger «terepszemlére» indult, főleg megnézendő, hogy miért volt a délelőtti keselyűgyűlés. Egy hurokban megfojtott és a mohamedán nége-rektől természetesen, mint tisztátlan, érintetlenül hagyott «mpunu» (bozóti-disznó) volt a shambák segédpusztítója. Másnap én is megnéztem azt, feketeszőrű és olyanforma nagy volt a kinőtt kan (Kittenberger szerint sokban különbözött a közönséges ugandai mpunutól), mint nálunk egy

kétéves vadkan. Termetre is olyanforma. Én a legyek elől moszkító-hálóm alá bújva sziesztáztam délután.

A faluban nagy volt a sürgés-forgás, izgalom, olyan volt a hangulat, mint Ober-Ammergauban a «Festspiele» kezdete előtt lehet.

Öt óra előtt hazajött Kittenberger, emberei hazafelé jövet már figyelmeztették az elefántok törésére az elefántfüvesben. Kibújtam öltözni fedezékemből. Rohanvást érkezik egy mshenzi, lándzsáját forgatva: «Az elefántok már közel törnek». «Csak hadd törjenek, a cipő felhúzása momentán fontosabb!» Alig állapodtunk meg ebben, érkezik a második hosszú ugrásokkal: «Két elefánt van, az egyiknek körvonalaít már láttam is a patakon túl levő shamba szélén. Nekiindultunk. Útközben úgy futottak be a szembejövő jelentőlovasok (ló nélkül), mint a morse-jelek. Átlubickoltunk a patakon, másztunk felfelé magas fű között, kiszártatva kiértünk a kultivált területre. A nap korongja rohanvást közeledett a horizonthoz. Kísérőink mutatják az irányt. Előre húzódunk egy kunyhóig. Alig 150 lépésre tölünk, teljesen nyílt helyen, szépen zöldelő kölesföld közepében és két kunyhó között, melyeknek gazdái a hivatlan látogatás hallatára dezertáltak, áll a két kolosszus. Egyik lábukról a másikkra lépnek, legyezetik magukat nagy füleikkel, közben ormányukkal ki-kitépve egy csomó kölest. A mellettünk álló kunyhó egyik lakója, egy csinos fiatal asszony, egykedvűen szoptatja csecsemőjét kunyhójának bejárata előtt. Kiszmet! Kis néger idill nagyon mély drámai hatással! Engem legalább is nagyon megkapott!

Tanácskozunk, mitévők legyünk. A törvény szerint agyon nem löhetjük őket, az egyik ronda vén tehén, a másik kisagyarú selyemfű; elhatározzuk, hogy teszünk pár riasztó lövést, ettől majd elmennek világgá! Állandóan szaporodó kíséretünk azonban könyörög, hogy ne tegyük ezt, persze hogy elmennek, de ha bajuk nem történik, holnap ismét itt vannak, de fehér ember nélkül! Nohát jó! Egyikünk az egyik marodeur-t majd megfenyíti valahol fülön át vagy hátulsó combba! A sors Kittenbergerre esett. Rohamosan sötétedett. Tervszerűen nyílt terepen nekisétáltunk az elefántoknak. Mindkettőnknek az volt a nem hangoztatott

hátsó gondolata, hogy lehetőleg provokáljuk a támadást és akkor Isten veled shamba, Isten veled köles! önvédelemből jogos a halálos ítélet. De nem így történt. Az állatok flegmája túlerős volt. Ott álltak, ide fordultak, oda fordultak, de tartották helyüket. Ha elugranak, hamar elérik a takarást és akkor holnap folytatódik a dráma. Odasúgtam Kittenbergernek, hogy lőj jön. Soká céloz; csattanva bömböl a cordite. Tisztán hallok a golyó puffanó becsapását. A fej felé célzott. «Ez ugyan nem volt fejlődés a becsapás hangja után ítélve», gondolom magamban, «kutya legyen, ha az emberszeretet jobbra nem tolt a csővezető kezét!» Nem támadtak. Sarkonfordulva bevágódtak az elefántfübe, sokáig hallottuk a csendes éjben távolodó törésüket...

Reggel visszamentünk Bugomába. Karácsony volt. A szeretet ünnepe. Boldogan ültünk este nagy ebédünk mellett (kaviár, lúdmájpástétom, sok whisky-szóda), hazagondolva azokra, kik közel állnak hozzánk, kiknek gondolatai talán itt vannak most nálunk, e gyönyörű karácsonyi tanyán, a trópus gyönyörű éjszakájában, mely mintha egén ma estére még egy millióval több csillaggyertyát gyújtott volna fel tiszteletünkre!

És mi fáradtan, de nagyon boldogan szürcsöltük whiskynket, szopogattuk pipánkat. Milyen jó érzés, ha magunk-fajta szegény ember a szeretet ünnepén jót tehet valakivel! Ez volt karácsonyi ajándékunk!

VI.

AZ ALBERT-NYANZA LAPÁLYAIN

Hogyan respektálják a négerek a határzárát — Halászszaári — Jó vadász-hírek — Panoráma a Nagyszakadék szélén — Kis-Nyanza — Jó és *TOSSZ* krokodilok — Meredek hegyiösvény — Hogy szolgál a «nagnum?» — Elefánt- és oroszlánhírek — Pórujárta pávián-basa — Lerándulás a bohukai lapályokra — A pishi-boy balesete — Fürdőző elefántok nyomán — Ne tovább! — Halászati maradványok — Krokodilhalászat — Kitűnő fürdőhely — Eltévesztett nyomozás — Vissza Dwolé-ba — Vakmerő hiéna — Week-end elefántvadászok — A születésnap «csemege» — Hajóra szállunk — Kikötés Rhino Camp-nél — «Régi ismerősök» — Filmező kirándulás — Izgalmas felvételek

Albert-Nyanzánál a Középfrikai-Nagyszakadék keleti fala a legtöbb helyütt teljesen meredek. A bugomai tanyánktól is csak egyetlenegy hegyi ösvény vezetett le Albert-Nyanza Bohuka nevű lapályához, hol a hasonló nevű telepen halászatból élő watorók laknak.

Szerencse, hogy röviddel oda jövet elünk előtt feloldották az álomkór határzárát és így különösebb engedély nélkül lemegettünk a bohukai lapályra.

Nem hiszem azonban, hogy ezt a határzárát a feketék nagyon betartották volna, mert hisz' élni kell és a bohukaiak a fennsíkon adják el szárított halkészletüket vagy ott cserélik be élelmiszerekért. Ők nem igen művelhetik meg földjeiket, mert a nap gyilkos heve ott mindent kiéget.

Hogy pedig a néger mi módon értelmezte az ilyen álomkór-határzárakat, arra a következő jellemző esetet mondhatom el a «régiből», háború előtti évekből: Német-Keletafrika északi határán az úgynevezett Mara-Háromszöget álomkóros területnek nyilvánították és így a Marán senkinek sem volt szabad átkelnie. A Mara folyó réveinél mindenütt rendőraszkarik állottak őrt, akik az átkelni szándékozókot le-

fülették. Nekem egy időben volt kivételesen átlépési engedélyem, miután az álomkóros telep vezető orvosa szafárimat megvizsgálta és teherhordozóimat egészségeseknek találta. Nekiindultunk tehát Marának és egy ismert átkelőhely felé igyekeztünk. Ekkor előálltak embereim és azt mondták, hogy a révhez nem mehetünk, ott nem szabad átmenni, mert ott aszkári áll, de attól a helytől vagy egy kilométernyire van egy jó átjáróhely — ők is mind arra járnak át — és ott szabad átmenni, ott nincsen aszkári...

December 22-én tehát elindultunk a lapályra «terep-szemlézni». Már tudták a camp-ünk körül lakók, hogy ezen a napon «igazán komoly» a lapályra rándulás és így több önkéntes kísérő csatlakozott hozzánk. Most nem is bántam, mert így legalább meg volt oldva a lövendő vad húsának felszállítása is.

Az utolsó shambát is elhagyva megint friss elefántcsapások — egész bara-barák — keresztezték a lapályra vezető ösvényt, De nem követtük. Nem lett volna érdemes, azt világosan megmutatták a nyomok.

Jó néhány tisztavízű kis patakocskán — legtöbbször át lehetett lépni — vezetett át utunk. Ezek mind Albert-Nyanzához igyekeznek. A száraz időszakban sok nem ér oda, mert még a fensíkon elnyeli valamelyik ellaposodott kis völgykatlan. A nagyobb patakok azután mint fénylő ezüstcsíkok zuhannak alá a Nagyszakadék többszáz méteres meredekén. Esős évszakban ezeknek a sötétzöld bozótból kifénylő vízeséseknek se szeri, se száma. A lapályra levezető hegyi ösvény is azzá változik ilyenkor.

Penetráns büzt hoz felénk a tó felől jövő szellő és elárulja, hogy szárított hallal megterhelt szaf ári közeledik felénk.

Nehezen felpakkolva egy csomó asszony és gyerek jön az ösvényen. Elöttük egy-két férfi is lépked, de azok terhe majdnem semmi ahhoz képest, amit asszonyaik visznek. Afrikában, mint mindenütt Keleten, a nehéz munka az asszonyokra hárul.

Megállítom a szaf árit, hogy kikérdezzem őket és ezt az alkalmat arra is felhasználom, hogy szemügyre vegyem kellemetlen szagú szállítmányukat.

Vaddatolyapálma-rostokból kötött nagyszemű hátikosarakban viszik a víztől távoleső vidékek feketéinek kedves csemegéjét, a szárított halat, mit aztán fönt, a dűsan termő fensíkon növényi élelmiszerekért cserélnek be.

Kétféle halból áll a szállítmányuk. Legalább is így, felületesen nézve, kétfélet különböztettem csak meg. Egészen szárított apró, kár ázszerű hal az egyik faj. Ez az értéktelebb áru és ilyenből áll a szafari szállítmányának nagyobb része. Az értékesebb, de sokkal erősebben «illatozó» Albert-Nyanza halóriásának, a nilusi sügérek, a «putti»-nak szárított szeletei.

Igen jó vadász híreket hallok tőlük. Három «nagy» elefánt majdnem állandóan a lapály északi bozóterdejében tanyázik és csak néha tűnik el onnan néhány napra. Mint mondták, leginkább akkor, ha fehér ember rándul le hozzájuk. Valószínűleg a puska durranása készíti ilyenkor az okos állatokat a gyors elvonulásra. Továbbá azt is jelenti, hogy négy oroszán állandóan a kunyhóik közelében ordítanak éjjelenként és hajnalban is látták őket.

Tovább nem is kérdezősködtem. Majd megtudom a megtudandókat a helyszínén.

Szép panoráma tárul elém, mikor a Nagyszakadék leereszkedőjéhez érkezünk. Ezüstösen csillog felénk a «Nyanza», a «Nagy-víz». Nyugati fele teljesen a ködbe vész, csak itt-ott kéklik át a kongói part egy-egy kimagasló hegycsúcsa. Sűrű, sötétzöld bozóterdő borítja a hegy lába melletti részeket, míg a tó felé aránylag alacsonyfüvű tisztások vannak.

Legjobban megragadja a figyelmemet egy különös alakú kisebb tó. Eleinte azt gondolom, hogy emberi kéz alkotása. Nyugati partja teljesen párhuzamosan halad Albert-Nyanza partjával. Ez a mindenütt egyforma széles vékony partszegély olyan, mint egy nagyon hosszú rakodópart. Embeireimtől kérdzem, hogy milyen tó az?

— Nyanza ndogó (Kis-Nyanza) — felelik. De azután hozzáfűzik, hogy oda senki sem jár vizet meríteni, sem fürödni nem lehet benne, mert ott valami szörnyeteg tanyázik.

Albert-Nyanzában is, mint Közép-Afrika minden nagy tavában, egy miszteriózus szörnyetegről beszél az ott élő feketék hiedelme. Kérdeztem a kísérőimtől, hogy mi a «Kis-

Nyanza» veszedelme? De azok nem tudtak más választ adni, mint: «Mbaya szána» nagyon rossz!

Később megtudtam, illetőleg magam is meggyőződtem róla, hogy a kis tóban töméntelen krokodilus él és azok állítólag nagyon agresszívek, ellentétben Albert-Nyanza krokodilusaival, melyeket megint általában jóindulatúaknak tartanak.

Azt is láttam később, hogy a vékony partszegély, melynek a kis tó felé eső részét ambatshbozót (*Herminea*) borítja, a messze föld krokodilusainak tojáslerakó helye. A partszegély homokja mindenütt fel van túrva a tojásukat lerakó gyűlölt páncélgyíkoktól és szanaszét mindenütt krokodiltojás-héjak hevernek.

A hegyi ösvény nagyon meredeken ereszkedett le és nagyon csodálkoztam, hogy hogyan bírtak azon a szegény bohukai asszonyok óriási terhükkel felkapaszkodni. Sokan még a babyjüket is cipelték a nehéz terhükön felül. Ilyenkor érti csak meg az ember a hindu hiedelmet, mely a súlyosan vétkező férfit a legközelebbi incarnatióban nőnek születteni. Még a közepére se értünk a leereszkedésnek, távcsövem segítségével máris láthattam a nyílt részen mozgó vadcsapatokat.

Albert-Nyanza lapályain nagy tömeg vad él, de mint mindenütt Uganda alacsonyabb fűvű térségein, itt is kevés a változatosság, kevés a fajok száma. Legtöbb természetesen a «szunu», az uganda-kob (*Cobus thomasi*). Most nagyon örültem, hogy megint szunucapatokat láthatok, mert hisz' a mostani ugandai kirándulásunk során Chope-ban és Bugoma körül nem volt alkalmunk antilopokat látni.

A bokrosabb helyeken Jackson tehénantilopokat is vettem észre; néhány víziantilopot is felfedezek, amint a reggeli legelőről az erdőbe vonulnak.

Az ösvény alsó része a legmeredekebb. Néhol egész hegymászás a lejjebbjutás. Szinte félek, hogy hogyan fognak teherhordozóink nehéz terheikkel lejutni. Annyi bizonyos, hogy a törékeny dolgokat jól el kell csomagolnunk.

Egy kis rest-camp van közvetlen a tó partján. Egy vadászni és halászni szerető D. C. építette oda. Arrafelé törekszünk. Egyik emberemet a mami kunyhójába ugrasz-

tom. A mamival beszélnem kell az ottani viszonyokról. Azt is meghagyom emberemnek, hogy embereket is hozzon, ha lövéseket hall.

Aznap volt először velem az új 7.62 mm-es Mannlicher-Schönauer «Magnum». Remek kivitelű, csodás pontossággal hordó puska, de nagy hibája volt, hogy a lövedéke túl jól volt konstruálva. A rézhegyű és beékelt üreges részű lövedék ugyanis túlgyorsan és túlságos apróra szakadozik a belövésnél, úgyhogy nagyobb vadnál alig jut tovább a bordáknál és így természetesen rosszul is öl. Akkor, sajnos, csak ez az egyféle lövedékű töltény állt rendelkezésemre és így a más-különbén kitűnő puska ölöerejével semmiképpen sem voltam megelégedve. Most már többféle lövedékű — többi között teljes burkolatú — töltényt gyártanak hozzá, melyek a legnehezebb vadnál is kitűnően beválnak.

A rest-camp-hez vezető út tele volt rajzolva oroszlan-nyomokkal. A pár nap előtti esős hajnalon jártak erre. Egy hatalmas hím nyoma is volt köztük.

Két erős szunu-bak legelt utunk irányában. Bokortól bokorig menve cserkésztem rájuk. De amint az egyik bokorit *kilépek*, egy hatalmas «giri» (varacskos-disznó) kant látok meg. Ezt veszem célba. *Eldördül a puska, de legnagyobb* csodálkozásomra a váliapon lőtt kan nem zuhan össze, hanem két hátsó lábára ágaskodva nekirohan egy tüskés bozótnak, onnan visszaperdül és továbbsszalad.

Kedvetlenül követtem a nyomát, mert tudtam, hogy jól kellett találnom. Elég messzire ment a legszebb vállap-lövésével a különben nem túlságosan kemény vad, mert vagy 200 lépésnyire találtam meg kimúlva a lövés helyétől.

Azonkívül még két szunu-bakot lőttem, hogy hússal lás-sam el a bugomai fekete barátainkat, kivált a két — a katho-likus és a protestáns — misszió embereit.

Bugománál nagyon nagy volt a húsínség, mert a leg-utolsó (1928. február havában kezdődő) marhapestis elpusz-tította az egész marhaállományt.

Az egyik uganda-kob bakom nehéz sebével a kis tóba vetette magát és a vagy 200 m széles tavat szépen átúszta, a nélkül, hogy az ott hemzsegő krokodilusok bántották volna. A túlsó parton aztán megkapta a kegy elemlovést.

Úgy látom, hogy az afrikai vadra — az elefánt és rinosz kivételével, melyekre egész burkolatú lövedéket kell használnunk — mégis csak legjobb lövedék az ólomhegyű. Annak az elvnek a túlhajtása, hogy a — mondjuk — x kg elevenerő mindenáron a vad testében maradjon, a beékelt üreges részű lövedék megfelel ugyan, csak az a baj, hogy nagyon a vadtest felületén oszródik el a sokszáz kg elevenerő és a vitális részekre nem jut belőle semmi. ..

Lövéseimre megjött a mami és néhány embere, ők is azt állítják, mit a halszállító szafáritól hallottam.

Három elefánt majdnem állandóan náluk tartózkodik. Azelőtt csak kettő volt, de most hozzájuk csatlakozott a harmadik. Oroszlánt is gyakran lehet látni. Hangjukat meg minden éjjel fogjuk hallani, ha a rest-camp-ben ütünk tanyát.

Hazafelé, a meredek hegyoldalon egy nagyon népes páviánhorda bogarászott és éktelen szitkozódásba tört ki közeledtünkre. A meredek oldal sziklahasadékaiban gyökerezett járhatatlan bozótsűrűk biztos mentsvárai a páviánhadaknak, mert oda még örök ellenségük, a leopárd is alig követheti őket.

A páviánbanda egyik hatalmas basája egy csenevész fáska hajladozó koronájáról kiáltozik felém válogatott illetlenségeket.

A pávián az egyedüli majomfaj, melyet nem sajnál lelőni az ember vagy legalább is nem annyira, mint a többi. Tehát célba veszem és lövésemre hanyatt-homlok zuhan alá a meredeken. Pauló nagyon büszkén néz a puskámra, mert a távolság igen nagy volt.

Jó sok idő vész el újra azzal, hogy a lelőtt pávián koponyáját megszerezzük. Végre sikerült eljutni a lelőthöz, de nem volt köszönet benne, mert szikláról-sziklára estében a koponyája teljesen összetört.

Fáradtan kapaszkodunk fel a meredek úton és bizony már erősen a kongói hegyekhez hajlott a nap, mire feljutotunk a fennsíkra. Itt aztán két acélköpenyes kerül a mzingába, mert hátha belebotlunk egy jó elefántbikába.

Az utolsó shambáknál találkozunk a bohukai asszonyokkal. Vígan tereferélnek; úgy látszik jó volt a vásár. Most

még sokkal nehezebben vannak megterhelve, mint reggel és igazán csodálatos, hogy hogyan tudnak ily óriási terhekkel lekapaszkodni. Hozzá meg sötét is lesz régen, mikor a leereszkedőhöz érnek.

A férfiak még nincsenek velők. Azok még valahol a pombe-fazekak körül ülnek.

A bohukai oroszlánok — úgy látszik — teljesen jóindulatúak, mert különben nem várnák a beesteledést olyan nyugodtan. Ez megint bizonyoság arra, hogy ott, ahol van vad elég, az oroszlán csak nagyon ritka esetben lesz emberevő, míg az Uganda elefántfü vidékén élő oroszlánok többé-kevésbé mindig hajlamosak az emberevésre. Ráviszi őket a szükség.

Fölérve beszámolunk az aznapi tapasztalatokról. Elefántküldöttségek megint jelentkeztek több irányból is. Hosszas «shaurizás» után elhatároztuk, hogy a kicsinyai shambapusztító elefántokhoz megyünk — az ottani élményeinket az előbbi fejezetben Horthy Jenő írta meg — és azután onnan hazatérve egynéhány napra a bohukai laposokra megyünk vakációzni. Mert másfélhónapos elefántfütaposás után igazán üdülésszámba megy a nyílt területen való vadászat.

*

December 27-én felkerekedtünk és elindultunk a bohukai lapályokra. Soha még oly könnyűszerrel nem kaptunk teherhordozókat, mint erre a kis kirándulásra. A bennszülöttek — úgy látszik — pikniknek tartották az egész leruccanást és tömegesen jelentkeztek. Válogathattunk köztük és így pompás pagazi matériával indultunk útnak.

Egész simán is ment a leereszkedés. Pedig féltem, hogy a nehezebb terhekkel baj lesz a hegyi ösvény kapaszkodósabb helyein.

Csak a pishi-boyunk (kukta) veszítette el az egyensúlyát az ösvény alsó, legmeredekebb részén és aztán zuhant, csúszótt jó néhány métert lefelé, míg csak egy sziklatömbnél meg nem akadt. Nem történt azonban semmi komolyabb baja. Ugyan sántikált utána, fején is volt egy-két daganat és némi folytonossági hiány, de a zuhanást igazán csak a

nagy vízforraló teáskannánk sínylette meg, mely a kezéből kiesve egész a hegy lábáig gurult.

Protekciós ember volt a mi pishi-boyunk, — a protekció már Afrikában is régen megvetette a lábát — Josziának, bérelt autónk tulajdonosának és soffőrének az öccse. Hogy aztán igazán öccse volt-e a derék Josziának ez a tökkelütött fickó, az nagyon kétséges. A néger nagyon szabadon használja a «ndugu jangu» (testvérem) elnevezést.

Nagyon kedvesen jellemezte a néger sok «nduguságát» dr. Richárd Kandt «Caput Nili» című kitűnő könyvében, mikor a néger fenti tulajdonságát illusztrálendő azt írja, hogyha az első földi utas néger boyjal érkezne meg a Mars bolygóra, fekete apródja a másik félórában, mikor gazdája még föl sem ocsúdott volna a groteszkalakú Mars-lakók megcsodálásából, szabadságot kérne gazdájától, hogy a «nduguját» meglátogathassa ...

Boyaink pokolian élvezték a népszerűtlen pishi-boy balését és ugyancsak versenyeztek abban, hogy melyik tudja a «legszellemesebb» komiszságot oda-odamondani neki.

— Nagyon mérges vagyok, nagyon mérges vagyok — motyogta bárgyúan a bordáit tapogató kárvallott. De amikor a szafári szeladonja, az exnémet aszkári, Ali kijelentette, hogy csak egy «kafiri»-vel (hitetlen) történik meg ilyen bal eset, akkor azonnal fellángolt benne a megbántott vallási önérzet és azzal torkolta le Alit, hogy őt az Isten mentette meg, de ha ő is mohamedán lenne, akkor minden csontja pozdorjává tört volna a sziklákon.

Ezzel aztán újra megindult a végnélküli vallási csata a keresztény ugandai bennszülötteink és a Nairobiban fel fogadott mohamedán boyaink között...

A kis rest-camp-nél, az Albert-Nyanza partján ütöttük fel sátrainkat. Sátorütés közben kikérdeztük a bohukai mamit és a kíséretét a vadászati viszonyokról.

Jó hírrel kezdte. A kiküldött embere tegnap megtalálta a három elefántot, amint éppen fürödtek az Albert-Nyanzában. Mindjárt elém is tolt a nyomozóját, kit aztán én kérdeztem ki tovább.

A lapály északi részén, egy csendes öbölben fürödtek az elefántok és pedig n órákor délelőtt, mint azt a meg-

mutatott napállásból megállapítottam. Messzebről szemlélte őket, mert nem akarta megriasztani és így nem tudta pontosan meghatározni az agyar nagyságát, de szerinte egynek igen nagy volt az agyara a többiekhez képest.

Nagyon sajnáltuk, hogy mi nem lehettünk ennek az érdekes látványnak a részesei, már csak azért is, mert ritka szép fényképfelvételeket lehetett volna eszközölni a tó sekély vizében fürdőző elefántokról.

Továbbá két bivaly bikát is nyomozott. Állítólag nincs is több belőlük a lapályon, a többit elsöpörte a még egyre dühöngő marhapestis.

Oroszlán azonban van. Még hajnalban is ordítottak a kunyhóik körül. Ezzel a kikérdezés véget ért és azután elmentünk «húst» lőni a déli részekre, hol a puskalövés az északi részeken tanyázó elefántokat nem riasztja meg . . .

A nagyon várt éjjeli és hajnali oroszlánkoncert elmaradt, mintha tudták volna, hogy most félelmetes ellenség táborozik birodalmukban és csendben kell maradniok. És ott-tartózkodásunk egész ideje alatt némák maradtak a más-különben ugyancsak hangos ragadozók.

A biztosra vett oroszlánkoncert elmaradása miatt kissé kelletlenül indultunk a lapály északi részén tanyázó elefántok felkeresésére.

Leginkább az Albert-Nyanza fővényes partján haladtunk az elefántos hely felé. Néhol ambaish-sűrűségek állták az utunkat, akkor azután a még le nem égetett bivaly-füvesen át törtettünk célunk felé.

A partokat szegélyező ambatsh-sűrűk állandó legelő-helyei az ott tanyázó elefántoknak. Minden ambatsh-fa és bozót koronája és zsengebb lombozata teljesen le volt legelve, de kitördelt ambatsh-fákat egyáltalában nem láttam. Ezt a körülményt azért találtam feltűnőnek, mert az elefánt máskülönben igen tékozolva, pusztítva legel.

A látott nyomok és a frissebb-régibb hullatékok nem voltak nagyon biztatók, mert jómagam sehogy sem akarom elhinni a feketék sokszor hallott feltevését, hogy a kisnyomú elefántnak is lehet nagy agyara.

Az alacsonyabb fűvel benőtt tisztásokon töméntelen volt az uganda-kob és egy-egy kis csapat víziantilópot is

láttunk olykor-olykor. Ezek azonban most mint vadászati objektumok nem érdekeltek, éppúgy, mint a Nyanzából ki-kibukkanó és felénk kíváncsiskodó vízilovak sem. A gyűlölt krokodilusok is biztonságban voltak és feljök sem irányulhatott puskáink csöve addig, míg elefántos lehetőségek voltak. Pedig néhányszor ugyancsak viszket össze tette ujjunkat egy-egy páncélos szörnyeteg, amint lomhán, egész hátát kimutatva úszott elfelé.

Végre elértük azt az öblöt, hol vezetők az elefántokat fürdeni látta. A lehető legideálisabb hely lett volna a fényképfelvételekre! A nyomokból kiolvastuk, hogy vezetők igazat beszélt, de azt is, hogy ezt az öblöt gyakran keresik fel a fürdőző elefántok. Friss nyomot azonban nem láttunk és így folytattuk utunkat az északi bozóterdőség felé.

Az elefántos öböltől kezdve erősen kellemetlenkedni kezdtek a cecelegyek, melyek annál nagyobb számmal leptek el, minél lejjebb szorult a bozóterdő a Nyanza partjához.

Nemsokára egy meredek hegyhát, mely mélyen belenyúlt a tóba, végleg elzárta az utunkat. «Eddig és ne tovább!» Hiába volt minden kísérlet, hogy a hegyfalon valamiképpen átmászhasunk. Az elvonult elefántok valószínűleg úszva kerültek meg a lapályt elzáró hegy falat vagy pedig felvonultak a hegyoldalt borító tüskés bozót erdő járhatatlan sűrűjébe.

A bozóterdő aljában is kerestük az eltűntek nyomát, de itt is eredménytelen volt a munkánk.

Visszafelé menve egy euforbiás tüskebozóttal övezett kis tisztáson egy furcsa állat ugrott fel. Első pillanatban azt gondoltam, hogy talán egy még általam nem ismert duiker, de aztán csakhamar felismertem, hogy egy alig egy-két napos Jackson-hartebeest borjú. Később három-négy hartebeest tehenet is láttunk nem messzire onnan ácsorogni, valószínűleg azok valamelyikének borja volt.

Albert-Nyanza síkságain december havában van — úgy látszik — az antilópok borjazási ideje, mert mindenfelé apró uganda-kob borjakat is találtunk kóborlásaink közben.

Hazafelé menve néhányszor halmaradványok penetráns szaga elhagyott halásztanyákhoz vezetett. A hevenyészett

fűkunyhók és a halszárító «kitandá»-k körül Albert-Nyanza halóriásának, a nilusi sügérek maradványai illatoztak szerte-szét. Egy-egy óriási «putti»-koponya vagy állkapocs igazán bámulatba ejtett. Micsoda horgászgyönyörűség lehet ilyen halóriást hosszú küzdelem után kifárasztani! Úgy tudom, hogy a sporthorgászok által Albert-Nyanzában fogott rekord «putti»-k súlya közel 100 kg.

Egy helyen kitergetve hagyták «putti»-fogó horog-készségüket is. Erős aloe-rost kötélén fenékhorogszerűen lógtak a nagyon durván kovácsolt kezdetleges és meglehetősen tompahegyű, hatalmas horgok, melyeket haldarabokkal szoktak felcsalizni.

Szerettem volna ott tartózkodásunk alatt egy ilyen «putti»-halászatot végignézni, de a halászok, kikkel ez ügyben beszéltem, azt mondták, hogy a «putti»-fogás ideje már elmúlt és most hiábavaló minden kísérletezés. Hogy aztán igaz volt-e ez az állítás, azt nem tudom!

Camp-ünkhöz közeledve a kis Nyanzánál néhány krokodilust lőttem. Egyiket a 7.62-es Magnummal közvetlen-közeli-ről fejbőlöttem, úgyhogy ég felé meresztett lábaival kalimpálva lassan merült el az alig derékig érő vízbe. Gyorsan kötelet kötöttem az egyik emberem lándzsájára, hogy majd az így szigony ózott krokodilust a partra vontatjuk és más dolog hiányában végre egy fényképlemezt krokodilusra is exponálok. Eddig ugyanis még sohasem csettintettem el a fényképezőmasinámat ezekre a gyűlölt, utált szaunákra. A nekigyürkőzött emberem programszerűen bele is vágta lándzsáját a hasával felfelé fordult krokodilusba, de mikor a kötelet óvatosan húzni kezdtük, akkor a végét vonagló krokodilus csapott egyet farkával és mi kezdhettük a szigonyozási manővert előlről. Hiábavaló volt azonban minden igyekezetünk, a krokodilust nem bírtuk a partra vonszolni, mert az egyre mélyebb helyre süllyedt és végre is teljesen eltűnt a mélyben. Az agyonlőtt és elmerült krokodilus pedig csak napok múlva kerül a víz felszínére és így megint elmaradtak a krokodilus-felvételek. Ugyan az elvonulásunk előtti napon már több helyen sárgállott a víz színén a kis tóban lőtt krokodilusok puffadt hasa, de az ilyen erősen illatozó «valamiről» nincs kedve az embernek

«fej tanulmányokat» fényképezni, még az esetben sem, ha azt már sikerült volna a partra vontatni. . .

Sátrainktól alig pár lépésnyire, az Albert-Nyanzában kitűnő fürdőhelyünk volt. A nagyon lassan mélyedő, finom homokfővény talaj, kristálytisza víz és kellemes hullámverés a fürdést az ott tartózkodásunk fénypontjává tette. Már csak azért is, mert Kelet- és Közép-Afrikában ritkán van alkalmunk az embernek, hogy szabadban fürödhessen. Arról már gondoskodnak a krokodilusok. Itt nem kellett tőlük tartanunk. A bennszülöttek biztosítottak, hogy az albert-nyanzai krokodilusok nem bántanak embert, azonkívül a lassan mélyedő vízben nem kellett félni a váratlan krokodil-támadástól.

Mindamellettt a nagyobb távolban elég gyakran fel-fel-tünedező krokodilusok fejét azonnal «tűz alá vette» valamelyikünk. Valahogy úgy van az ember, hogy még az egészen jóindulatú krokodilusokban sem bízunk egészen.

A fürdés előtt és után sokáig nézdegéltük a nagy víztükröt, melynek hol végtelen sima, hol hullámoktól fodros, tarajos egyhangúsága mégis annyi életet, annyi változatosságot mutatott.

Rabló halak szöktek fel a vízből magasan, olykor meg egy-egy halóriás dobta fel magát és esett vissza hangos cuppanással. Ilyenkor mindig találgattam magamban, hogy vajjon hány kilós lehetett?! És nagyon bántam, hogy horgászókészséget nem hoztam magammal, bár három év előtti horgászkísérleteim teljesen eredménytelenek maradtak és Horthy Jenő ezeket a horgászati kudarccokat sziporkázó szellemességgel szokta nekem föltálatni, vigasztalásul az elmaradt horgászati élvezetekért.

Estefelé aztán megindult a húzás. Kígyónyakú kormoránok és törpe kárókatonák húztak fürdőhelyünk felett; később a tehéngémek tömegei vonultak a kis tó melletti ambatsh-fákon levő hálólhelyeikhez. A Nyanza madárvilága különben elég szegényes volt. Kócsagok, néhány gémfaj, köztük az óriásgém, a hagedash és a szentibisz, néha egy-egy kanalásgém, pár egyiptomi lúd, fővényfutók és vagy háromféle jégmadár alkotta a tó avifaunáját ottlétünk alatt.

Érdekes, hogy vidrát nem láttunk, pedig azt gondoltam,

hogy ebben a mesés halbőségű vízben gyakori lesz ez a halrabló. Úgy látszik azonban, hogy elég ritka, mert a bennszülöttek nem akartak tudni róluk...

A bohukai négynapos vakációnk a legnagyobb sajnálatunkra minden különösebb esemény nélkül telt el. Még a biztosra vett oroszlánkoncertben sem volt részünk és csak az utolsó napon találtam friss oroszlánnyomra a leégett steppén. Sajnos, a nyomot nem sokáig lehetett követni.

«Peches» volt különben is ez az utolsó vadásznapi. Nagyon korán, még félhomályban indultunk Horthy István-nal a lapályt övező hegység lábához, hol állandóan található volt néhány csapat Jackson-hartebeest. Délelőtt folyamán aztán elváltunk és az északi sarok felé mentem, mert hátha visszatértek oda időközben az eltűnt elefántok.

Albert-Nyanza partján ballagtunk hazafelé. Nem volt semmi reményem sem, hogy friss elefántnyomokra találjunk, mert már elhagytuk azt az öblöt, hol az elefántok fürdeni szoktak. Ha elefántok nincsenek, úgy kitobzódok magam és egynéhány sütkérező krokodilust örökre elaltatok, gondoltam magamban.

Az első kanyarulatnál nagy loccsanással vetette be magát a sással benőtt vízbe egy hatalmas krokodilus. Mikor a puskához kaptam, akkor már csak a sás mozgása mutatta menekülésének útját.

No ezt ugyan jól megcsináltam! De hát így jár az ember, ha gondolatban leveleket fogalmaz akkor, mikor parton sütkérező krokodilusokat akar meglepni. . .

Bosszankodva lépdeltem tovább. Most már minden figyelmem a tópart átvizsgálására összpontosult, nehogy az előbbi szégyenteljes «elálmodozás» megismétlődjék.

Nemsokára aztán Pauló nézelődni kezd. Csóválja a fejét. Figyelmesen nézi a lelegelt ambatsh-ágakat, majd lehajol és egy letört galyat tart felém.

— Bwana, itt elefántok legeltek az éjjel.

Akkor azonban már én is megállapítottam ezt az örvendetes tényt és szinte a gondviselés kezét láttam abban, hogy előbb a krokodilust elügyetlenkedtem, mert hátha az egész közeli sűrűben hűsölnek az elefántok és akkor a lövés végleg elriasztotta volna őket.

A nyomukat először nagyon nehéz volt tartani, mert az a hely az elefántoktól már régebben is össze-vissza volt taposva. De azért elég jó tempóban mentünk előre. Pauló oly buzgalommal nyomozott, mint még soha. Föltétlenül el kell érniük az elefántokat, — gondoltam — mert hisz' hajnalban meg kellett volna látnunk a nyomaikat, ha a lapály déli részére váltottak volna át.

Minden nagyobb sűrűnél feszülten vártuk, hogy mikor hallunk egy-egy fülkoppanást vagy ágtörést, vagy mikor pillantjuk meg a mozdulatlanul álló szürke tömegeket.

Már csak néhány nagyobb ambatsh-sűrű volt a camp-ünkig és így a feszültség, az izgalom egyre nagyobb lett. Az utolsó és a legnagyobb sűrűség előtt a nyomok nekivágtak a szavannának, majd kiértek a leégett steppére és akkor láttuk, hogy a túlkorai indulás volt a szerencsétlenségünk, mert a szürkületi homályban nem vettük észre az úton átváltó nyomokat.

Gyorsan hazasiettem, hogy gyors ebéd után Horthy Jenővel tovább kövessük az elefántok nyomát. Követtük is majdnem a déli elzáródásig, hol éppúgy, mint az északi részen egy tóba nyúló sziklafal állta el az utunkat.

Az elefántokkal így nem bírtunk összejönni és még csak azt sem tudtuk meg, hogy a meredek hegyoldal bozóterdeibe húzódtak-e fel vagy pedig úszva hagyták el a bohukai lapályt. Arra, hogy ezt megállapíthassuk, már rövid volt az időnk. Így is későn este érkeztünk vissza camp-ünkbe. Ezzel aztán be is fejeződött a bohukai kirándulásunk. Másnap, az öreg év utolsó napján, december 31-én kora reggelre volt kitzúzve az indulás.

Teherhordozóink egy része éjjel érkezett vissza a fennsíkról, hova szárított húsrészüket vitték fel. Ezek aztán jelentették, hogy a hegyi ösvény alsó részén egy hatalmas hím oroszlánt láttak, mely egész nyugodtan keresztezte az útjukat. Ügy látszik, hogy az oroszlánok tudomást szereztek az el vonulási szándékunkról! És valószínűleg a kellemetlen vendégek távozásának örömeire még az este hatalmas hangversenyt rendeztek egy leütött antilop fölött a bohukai lapály állatfejedelmei. . .

Január 2-án ismét Dwolé-ban voltunk Stafford barátunknál.

Rövid ideig élveztük most kedves házigazdánk vendég-szeretét. Csak addig, míg az elcsomagolással készen lettünk. Most már mindent magunkkal kellett vinni, amire szükségünk lehetett, mert West-Nile tartományban és Kongóban már bajos lett volna utánpótlást kapni.

A múzeumi elefánt már elcsomagolva útrakészen állt mindnyájunk legnagyobb örömére. Azt hiszem azonban, hogy Stafford örült ennek a legjobban, kinek sok nyugtalan éjszakát szerzett egy-két tolakodó foltos hiéna, mely állandó éjjeli látogatója volt az ültetvénynek. Ezeknek az éjjeli tolvajoknak vakmerő szemtelensége igazán nem ismert határt! Vakmerőségükben már arra is rávetemedtek, hogy a paticsfalú kecskeólba is betörték, sőt a feketék kunyhóiba is. Nagyon érzékeny károkat okozhat ilyen vakmerővé lett foltos hiéna, mely ha erejével arányosan támadó kedvű volna, nagyon hátrább szorulnának a veszélyesség dolgában az afrikai nagy macskák, az oroszlán és a leopárd. S mint «emberölő» tóit enne sok faxianeater» oroszlánon vagy leopárdon, mert így is, bár hiányzik nála a bátor agresszivitás, a féktelen falánksága félelmetes tolvajjá teszi.

A foltos hiéna erejét nagyon jellemzi az az eset, melyet Stafford mondott el nekünk éppen az ő «házi» hiénájával kapcsolatban.

Egy éjjel nagy zajra ébrednek fel. A garázsul szolgáló nagy félszerből valamilyen nehéz tárgyat hurcol el «valami». Stafford kiugrik a hálószobájából puskájával és éppúgy kipattan a vendégházban lakó asszisztense is, ki a kávécseryék között mozgó valamire, mit inkább hallott, mint látott, többször rálőtt.

Mikor arrafelé mentek, valamibe megbotlottak. Először azt hitték, hogy az éjjeli csendháborítót érte a golyó, csak aztán látták, hogy az a valami Horthy Jenő chopei támadó elefántbikájának egyik kipreparált első lába, mely — hogy formát kapjon — hamuval volt töltve és erősen kidöngölve; nyomhatott úgy száz egynéhány kilót. És ezt az óriási súlyt egész vígan hurcolta, dacára, hogy a kávécseryék is akadályozták és hogy csak fönt, egy vékony kis bőrrészen, mely

szabadon állt ki a bedöngölt hamuból, foghatta. Csak ezen a vékony bőrrészen látszottak a megriasztott tolvaj hatalmas fogainak nyomai.

Stafford ezt a hiénát egy ízben már meg is fogta, de az olcsó leopárd «trade»-csapdát — az ugandai és unyorói bennszülötteknél nagyon értékelt kereskedelmi cikk — hatalmas fogaival teljesen tönkretette és így sértetlenül vihette el az irháját . . .

Feltűnő volt, hogy a bohukai lapályon egyáltalában nem láttunk se friss, se régi hiénanyomot és egyszer se halottunk hiénaüvöltést. Ez annál feltűnőbb volt, mert az állandó keselyű-gyülekezet a camp-ünk körül és az elejtett vadnál messze földről odacsalogathatta volna őket...

*

* * *

Hat napunk volt a west-nilei hajó indulásáig. Túlhosszú idő tétlenül elvesztegetelni és túlrövid arra, hogy az ember komolyabb vadászkirándulásra gondolhasson. Azért nem volt más választás, mint Butiába kikötő körül bevárni az indulás idejét.

A hatóságok megadták az engedélyt, hogy Bukumi rest-camp-et igénybevegyük. Ez a rest-camp a kikötőhöz épített szerpentin autóút egyik kanyarulata mellett van és gyönyörű kilátás nyílik onnan a tóra és a butiábai lapályra. Ez a camp különben a kormányzó használatára épült, ki szenvedélyes horgász lévén, gyakran felkeresi ezt a horgász-eldorádót.

Állítólag a bukumii camp-ről letekintve, minden késő délután a nyílt helyekre kiváltó bivalyok százait lehet látni. Persze ezt a hírt örömmel üdvözlöttük és Horthy István már joggal számíthatta, hogy «hány száz láb bivalyt* fog filmezni. De megint másképp történt minden, mint azt terveztük, mert egyetlenegy bivalyt sem lehetett látni. Mind elsöpörte a legutóbbi marhapestis. Csak az utolsó napon akadtam egy magányosan járó vén bivalybika nyomára.

De abból sem lett semmi, hogy mindjárt beköltözzünk a bukumii camp-be, mert két K. A. R. (King's African Rifles) tiszt már előzőleg letelepedett oda. Vadászaton voltak és ők

is a hajót várták. Igaz, hogy az ő hajójuk korábban indult, mert csak Packwatch-ig (West-Nile legdélibb része) mentek.

Butiábá-ban nem telepedhettünk le, mert ott sehol semmi árnyék a tó körül, azonkívül majdnem minden este erős szélviharok vannak. Így inkább a fennsíkon az út mentén ütöttünk tanyát.

Megint a Bunyoro Game Reserve közelében voltunk, tehát némi reményünk is lett volna egy jó elefánt elejtésére. Igaz, hogy ez a reménység hamar eloszlott, mikor tudomásunkra jutott, hogy a Game Reservet határoló szavannák pár nap óta égnek.

Az Albert-Nyanzába torkolló Sonso-patak határolja a vadvédelmi területet és ennek a pataknak a környéke híres elefántoshely, hol már sok jó agyaras került puszkavégre az idők folyamán.

Sonso-patak elefántlehetőségei az elefánt vadászoknak egy új, a «Megváltozott Afrika» korszemlének megfelelő «alosztályát» teremtette meg; a «week-end elefántvadászatot».

A Masindiben és annak környékén lakó tisztviselők, a kereskedelmi stb. vállalatok alkalmazottjai az elefánt járás idejében szombat délutánonként autón, motorbiciklin leszáguldanak a butiábai lapályra és onnan Sonso közelébe.

Néha — igaz, hogy nagyon ritkán — egy-egy hatalmas agyaras elejtése jutalmazza a heti pihenőjét feláldozó sportmánt. Legtöbb esetben azonban hiábavaló a sok-sok fáradtság, mert a nehézagyarú vén elefántbikák nagyon jól tudják, hogy hol kezdődik rájuk nézve a veszélyes zóna.

A mi praktikus Stafford barátunk meg is jegyezte, hogy a «week-end vadászok» sonsói kirándulásainál elhasznált benzin értéke felülmúlja az ott nagyritkán elejtett elefánt agyarának értékét. De hát Stafford barátunknak — saját szavai szerint — «nincs gyomra» az elefántvadászathoz és azonkívül mindent a célszerűség szemüvegén keresztül figyel meg. . .

Érdekes, hogy az angolok a Game Reserve határa melletti vadászatot teljesen «fair» dolognak tartják, de aztán nagyon vigyáznak arra, hogy a Game Reserve igazán «sanctuarium» maradjon és nagyon szigorúan büntetik azokat, kik a Game Reserve határát fegyveresen átlépik.

Január 6-án aztán behurcolkodtunk a bukumii rest-camp-be. Kirándulásaink eredménytelenek maradtak, mert a szavanna-tüzek miatt a vadvédelmi terület belseje felé vonultak az elefántok.

Egy terepszemlélő kiránduláson, melynek célja Sonso torkolata körüli vidék volt, egy Nyanzába torkoló patak partján varanusz-gyík tojásaira akadtunk. A varanuszmama éppen azzal volt elfoglalva, hogy tojásait homokkal elfödje. Harminc darab egészen kerek tojás volt a kikapart homoküregbe elásva. Nagyságuk valamivel kisebb volt, mint egy bantamtyúk tojásé. A varanusz-gyík húsát egynéhány szudáni és kongói törzs nagyra becsüli és úgy olvastam néhány utazási könyvben, hogy a varanusz friss tojása is nagyon ízletes. Mindjárt kiadtam Paulónak az ukázt, hogy puha levelekbe, sásba csomagolja be vigyázva az egész fészekaljat.

Eszembe jutott, hogy Horthy Jenőnek másnap születésnapja van és így jó lesz a friss varanusz-tojás «különlegesség» a névnapi reggelihez.

Horthy Jenő azonban érthetetlenül nem méltányolta ezt a ritka csemegét, sőt holmi represszáliákat emlegetett, ha eléje tálaljuk.

— Persze Pista is hajlandó minden malacságot megenni — mondta, mikor látta, hogy mi ketten a pishi-nél keményre főtt varanusz-tojást rendelünk.

Azonban mégsem tudok beszámolni a varanusz-tojás ízével, mert mikor a főtt tojás héját feltörtük, abból nem valami étvágygerjesztő folyadék csurgott ki. Meglehet az is, hogy a nagy hőségben megzápultak és azért nem keményedtek meg a főzésnél. . .

A hajó indulása előtti estén a «pártikár úr», Szuedi által felpiszkált fegyverhordozóink kijelentették, hogy nem jönnek velünk a Nyanzán túlra, mert az már nem az ő «országuk». Szuedi aztán visszasompolygott és előadta, hogy ő szívesen jön velünk, de némi fizetésjavítást kér.

Kár, hogy egy délafrikai búr volt éppen nálunk és így csak szóval adhattam feleletet erre a szemtelen ajánlatra.

Másnap aztán — január 10-én — fegyverhordozóink nélkül — kiket különben sem sajnáltunk nagyon — felszáll-

tunk a kis «Livingstone»-ra. A nagyobbik tavi gőzös, «Samuel Baker» éppen akkor javítás alatt volt.

Apró kis hajócska a «Livingstone», de mélyjاراتú és derekasan állja a nagyon gyakran orkánok által korbácsolt Albert-Nyanza hullámain.

Még aznap este kiértünk a tóból és Packwatch-nál átszálltunk az új Nílus-gőzösre, a «Luggard»-ra.

Január 11-én délután Rhino Camp-nél horgonyoztunk. Ez a telep Roosevelttől kapta a nevét, ki itt annak idején fehér-rinókra vadászott. Most ott egy nagy gyapottisztító és préselő üzem van és különben is ez a kikötője Uganda legnyugatibb területének.

A gyapot «ginnyery» vezetője «régi» ismerősünk volt a három év előtti kirándulásunk óta. Kemény skót fiú, aki szívósan kitart ezen a sivár és a világtól meglehetősen elzárt helyen és kit nem ijeszt el a gyilkos klíma. A Masindi-Port és Butiába közötti autótút mellett levő gyapotpréselő üzemek vezetői — nem is tudom, hogy hányan vannak — mind fivérei a mi skótunknak és így az angol humor el is nevezte őket «Masindi road scotchmen»-eknek.

Rhino-Camp-nél találkoztunk megint West-Nile legeredetibb személyiségével, Mr. B.-val, ki szintén «régi» ismerősünk volt. Mr. B. élményeit hallgatni mindig nagy élvezet, annál is inkább, mert West-Nile egyik legjobb ismerője. Nagyon mulatságosan adta elő a legutóbbi üzleti kalandjait egy nemrégiben arra járt oláh herceggel. Kár, hogy Mr. B. nem képviseli az angol közvéleményt a Népszövetségben, mert akkor azt hiszem nagyon az igazi értékére szállítanák le az egykori szövetségesük értékét és követeléseit. . .

Rhino-Camp-nél sokat vesztegel a hajó, mert az áruforgalom a gyapotidény alatt igen nagy. Ezt az időt kihasználódó, filmkirándulásra indultunk, annál is inkább, mert jelentést kaptunk, hogy úgy 3—4 mérföldnyire és nem messzire az úttól két fehérrinoceroszt láttak egy bozót árnyában pihenni.

Mindjárt megszerveztük ezt a rövid filmkirándulást. Fegyvert nem vittünk magunkkal, mert a fehérrinó elejtése szigorúan tilos. Velünk jött két útitársunk is. Egy doktornő és egy hadbíró, kik a nílusi útvonalat használták fel a haza-

utazáshoz a letelt kétévi szolgálat után, mely után a kelet-afrikai angol gyarmatokon hathavi szabadság jár.

Hamarosan akadt egy teherautó is, amely minket az állítólagos rinós helyre, illetőleg annak a közelébe vitt. Az autó-tulajdonos indus ugyancsak «régí» ismerősünk volt. Nagy széltoló hírében állt a mi indus barátunk és három év előtt minket is be akart csapni.

Elutazásunk előtt a hajón ismerkedtünk meg vele és mindjárt meg is vett tőlünk két sátorfelszerelést azzal, hogy azokat egy hoimai indus kereskedő társánál rakjuk le, ki majd a vételárat lefizeti. A kifizetési meghagyást hindusz-táni nyelven és írással a noteszembe írta. Azonban a hoimai indus már nagyon ismerte a mi Popat Visram barátunkat és sietett kijelenteni, hogy barátja írására egy fél centet sem ad, nem pedig annyi shillinget. Így hát megint felrakódtak a sátrak és mentek Horthy Jenővel Nairobi felé, mert én még egy hónapot Bugoma őserdőben akartam tölteni.

Ezen kellemetlen epizód megemlékezésével kezdtem meg indus barátunkkal a tárgyalást. Nagyon jól emlékezett rá és mindjárt támadásba kezdett a hoimai üzletbarátja ellen, mondván, hogy az az indus egy «véres bolond* és azért nem fizette ki az ő utalványát. Nem haragudott azonban, mikor társa kijelentésével cáfoltam meg állítását, ki azt mondta, hogy akkor lenne «véres bolond», ha Popat írására pénzt adna.

E rövid kellemedés után Popat barátunk a legnagyobb készséggel és minden ellenérték nélkül rendelkezésünkre bocsátotta a Ford-ját.

Felkapaszkodtunk tehát a teherautóra és aztán hajrá. Már négy óra volt és így nagyon kellett sietni, mert hamar fogyni kezd késő délután a filmező világoosság.

Két vezetőnk hatalmas termetű, teljesen meztelen lugwari bennszülött. Ezeknek is csak egy-egy elefántfűszál volt az összes fegyverük. Később megtudtuk, hogy a lugwariaknak nem szabad lándzsát hordani. Ez az utóbüntetése annak, hogy vagy három év előtt még harcban voltak az angolokkal. Persze egy-két géppuska kattogása hamar véget vetett a felkelésnek. Most már nyugalom van a lugwarák földjén és ha jól viselik magukat, egy-két éven belül vissza kapják a lándzsa viselési jogukat.

Megjegyzendő, hogy a belgáknak a lugwarákkal igen sok bajuk volt, mikor még az úgynevezett Lado-Enclave a Belga-Kongóhoz tartozott és ezt a törzset a belgák sohasem tudták teljesen leigázni.

Körülbelül a negyedik mérföldkőnél a kirongózink megállította az autót és a két, szobrász vésőjére méltó termetű «vadember» vezetésével nekivágtunk a frissen leégett szavannának.

A két hatalmas szál fekete ugyancsak kilépett. Alaposan ki kellett «nyújtani lábunkat», hogy el ne maradjunk tőlük. Kivált a kicsitermetű doktornőnknek kellett igyekeznie, ki hosszú khaki nadrágjában olyan volt, mint egy első hosszú nadrágjában feszelő kis gimnazista.

Már az első száz lépésnél vaddal találkoztunk. A szépen tarkázott nüusi erdei antilópokból láttunk egy párt, azután vízi- és tehénantilópokat.

Fehérrinó nyomokat is láttunk mindenfelé, de feltűnt, hogy azok nem voltak frissek, de annál frissebben csillogtak a leégett szavanna perjéjében az utunkat keresztező bivaly-nomok. Minden pillanatban számítani lehetett arra, hogy bivalyokra akadunk.

Egyszerre a két kirongózi visszapattan és a kezükben tartott elefántfűszál abban a pillanatban úgy fekszik tenyerükben, mintha az az ártatlan nádszerű valami nehéz vető-lándzsa lenne.

Mindjárt észrevesszük, hogy a gyérlombú mimóزابozót feketére égett aljában nem rinó, hanem két öreg, csordájuktól kivert bivalybika fekszik.

Horthy Jenő siettetti a filmező masinát készre szerelő öccsét. A kis doktornőt egy fára segítjük, hova később a hadbíró is fellép. Ekkorra már berreg is a filmező masina. Horthy Jenő előresiet és — ezt mindjárt konstatáltam magamban — kitűnően utánozza a bivaly rőfögését. Erre a bivalyok felugrottak, de nem szaladtak el, hanem először kíváncsian, majd fenyegetőleg közeledtek a hozzájuk máris nagyon közel jött film vadászhoz.

A masinában volt filmszalag csakhamar leszalad. Újra kellett tölteni. Lázasan bontja ki Horthy István az új 100 lábas filmszalagot és tölti meg vele a «Flimo»-gépet. Most

már csak a rugószerkezetet kell felhúzni és újra megindulhat a filmezés. Szerencsére a két vén bivaly ennél a procedúránál tovább kíváncsiskodott — valószínűleg nem látott ilyen dolgot azelőtt — és csak néha mutattak fenyegető magatartást, amikor fejüket dacosan levágták. De aztán megint tétován álldogáltak, nem tudták, hogy tovarohanjanak-e vagy pedig támadjanak.

Olykor-olykor bizony sokért nem adtam volna, ha nehéz duplapuskáink kéznél lettek volna, noha arra a hálátlanságra nem is gondoltunk, hogy fegyverünket a végszükség előtt megszólaltattuk volna.

Érdekes volt figyelni a velünk levő feketéket. A két lugwari «vad» eleinte nagyon húzódott a bivalyok veszedelmes közelségéből és minden fenyegetőbb mozdulatnál egy-egy fához szaladtak, de mikor látták a filmvadász nyugodt szorgoskodását a berregő géppel, ők is felbátorodtak, bizonyára azt hitték, hogy a fehér ember kezében berregő filmmasina valami hatalmas «dawa», mely kivéd minden bivalytámadást.

A máskülönben nagyon «snájdig» exaszkári, Ali boyunk mutatta a legkevesebb bátorságot, de annál több leleményességet, hogy mindig egy könnyen megmászható, de azért föltétlen biztosságot nyújtó fa alatt maradjon. De hát Ali volt a szafári szeladonja és valahogy úgy találtam, hogy a feketék nagy nőcsábászai mind nagyon értékelik az életüket . . .

Sajnos, a nap egyre lejjebb hajlott és így egyre fogyott a világosság, mely különben is nagyon gyenge volt a nagy szavannaégek füstfelhői és tovaszálló finom korompora miatt. A bivalyok is megunták a dolgot és nehézkes galoppban — gyakran megállva és visszafordulva — elvonultak.

Útitársaink nagyon élvezték a filmkirándulást, kiváltképpen a kis doktornő, ki most látott először szabadban bivalyokat.

Másnap hajnalban elhagytuk «Lugard»-ot és kikötöttünk Palorinában. Elértük a west-nilei elefántos területünket.

VII.

MIKOR A «KASZARÁNI» SZÓLT...

Kikötünk Palorinában — örömmel üdvözölnek — Terepszemle Relli felé — «Nyers» kíséret — Moszkitók és cecelegyek — Szarvasvarjú — Vadnyomok a bara-barán — Abiaszi sem a régi — Elefántcsapatok a tinga-tingában — Keserves út a vélt bikához — Kerékpáron hazafelé — Elefánt-«Kindergarten» — Madarak szüretje a vadfügefán — Abiaszi fehér lábra való ja — Szomjas méhek — Fatális méhszúrás — Régi tanyánk nyomai — Elefántok násza — Megszólal a «rossz madár» — Nílusi hajnalhasadás — Lopakodás az elefántok felé — Agyarvizsgálat és anatómia — Eldördülnek a lövések — Idegpróbás percek — Izgalmas nyomozás — Lövés «nyeregből» — Szívettpó kétségek — Lövés vaktában — Halálhörgés — A jobb agyar méretei — Milyen lehet a bal? — «Húzás» a «húshegy» felé — Gratulálás baksisért — Népvándorlás a bara-barán — A «gyáva metsző» — Gyász hír — Karalla levele — «Matata» a hússzótásnál

Három év rendkívüli változásokat teremt Afrikában, még az aránylag oly távoleső vidéken is, mint West-Nile tartomány West-Mádi területe. Ezt a megállapítást tehetjük mindjárt a west-nilei kirándulásunk kezdetén, mikor a pompás, új «Lugard»* folyamgőzös derék kapitányát arra kértük, hogy három év előtti első táborozóhelyünknel, Relli-nél tegyen partra. A kapitány nagyon szívesen eleget tett volna kívánságunknak, de Relli-t sehogy sem volt képes megtalálni a legújabb térképen és csak hosszabb utánkérdezésködés után tudta meg, hogy Relli-t az időközben erősen pusztító álomkór miatt teljesen kilakoltatták és most az új Relli a régi helyétől nyugatra, több mérföldnyire a Nílustól, a hegyek között van.

Az emberek is gyorsan és gyakran változnak és az új

* Captain Lugard (később Sir Frederick Lugard), akiről a gőzöst elnevezték, egyike volt azoknak, kik Ugandát az angol protektorátus részére megszerezték.

gőzös kapitánya is új ember volt az Albert-Nyanza és az Albert-Nílus közötti útvonalon.

Térképtanulmányozás és hosszabb tanácskozás után abban állapodtunk meg, hogy Paloriná-ban rakodunk ki, ahol január 12-én hajnali 4 órakor kötöttünk ki. Paloriná-t három év előtt Palugyó-nak hívták és erre csak akkor jöttünk rá, mikor a cölöp- és dorongtákolmány «hajóhídon» felhalmozott terheinket a rest-camp-hez szállító teherhordók és munyamparájuk mint régi ismerősöket üdvözöltek bennünket.

Megjelenésünk általános örömet szerzett Palorina lakói között. Nagyon jól tudtam, hogy ez a túlhangos örömmegnyilvánulás nem személyünknek szól, hanem az ottlétünk alatt lövendő «húshegyeknek». Gesztikulálva ordított, hadart mindegyik, ki három év előtt valamiképpen is összeköttetésben állt velünk, ha ez az összeköttetés nem is volt más, mint hogy az általunk lőtt elefántok húsából evett. Sokaknál meg csak annyira zsugorodott össze ez az «összeköttetés» jogcíme, hogy valamelyik fegyverhordozónk oldalba lökte vagy esetleg mi magunk ajánlottuk neki a pokolbamenést valami jól kiérdemelt ok miatt. Három év elég nagy idő, hogy elfelejtse az ily rég elmúlt kis kellemetlenségeket, kivált akkor, mikor az elmúltat sok tehernyi hús és esetleg más baksis reális eshetősége felejteti.

Hatan-tízen is beszéltek egyszerre, hogy mióta elmentünk, csak egy vadászexpedíció járt ott és az is rögtön utánunk. Pedig sok az elefánt. És hogy vártak ránk tavaly! Szárazság és ezzel kapcsolatosan éhínség volt a mádiak földjén. Elefánt meg annyi, mint soha! Fent a hegyek között kevés volt a víz és így mind leszorult a Nílus papyrusz-mocsaraihoz.

Persze mindjárt a régi, kitűnő nyomozónk, Maszuramke után kérdezősködtünk. Sajnos, Maszuramke nem volt otttartózkodásunk idején található. A tőlünk kapott baksisok egyszerre jómódú emberré tették és így Relli «szultáni»-jávai társulva «kereskedő» lett. Akkor éppen Gulu kerületben (Albert-Nílus jobbpartján) járt és kecskével kupeckedett. Csak elutazásunk napján került elő. Az elhízott, nyakkendős néger gigerliben alig ismertem fel a mi régi, ujjatlan téli-

kabátban és nagy parafa napsisakban járó kitűnő nyomozókat, Maszuramkét. Sopánkodva emlegette, hogy balszerencséje milyen nagy vagyontól fosztotta meg, mi annál fájdalmasabb volt szerinte, mert üzleti kirándulása nagyon rossz volt. Ez utóbbi állítását nagyon gyengítette jóléte sugárzó általános megjelenése.

West-mádi-i tartózkodásunk során nagyon éreztük Maszuramke hiányát nemcsak azért, mert a mádiak közt igen kevés az igazán jó nyomozó, hanem leginkább azért, mert Maszuramke kitűnően organizálta három év előtt az «elefánt-hír»-szolgálatot. Kaptunk ugyan jelentéseket most is, de azok nem voltak megbízhatók. A húsrá éhes mádiak minden elefántot jó agyarasnak jelentettek.

Mindjárt megérkezésünk után üzeneteket kaptunk régi ismerősünktől, Relli «szultáni»-jától, hogy menjünk hozzá, mert az ő területén nagyon sok az elefánt. Persze neki mindenképpen érdeke volt, hogy az ő ((birodalmában* ejtsük el a lelövendő elefántokat, mert eltekintve a neki dukáló baksisoktól, a lőtt elefánt húsa, a west-nilei törzsek Íratlan törvénye szerint, az ő népét illeti. Ezeket a törvényeket nagyon szigorúan betartatják. Például Horthy Jenő mindjárt megérkezésünk estéjén egy elefántbikát lőtt egy kisebb elefántcsapatból, mely a papyrusz-mocsárból kiváltva a hegyek felé tartott. Az elefántbika a Relli-hez tartozó vidéken esett össze és így a húst az ottani bennszülöttek vették mindjárt munkába és bizony csak a nagyon energikus közbelépésünkre tudtunk a szolgálatunkban lévő mádiaknak a húsból valamit megszerezni. Meg kell jegyeznem, hogy Relli lakói nem a mádi törzshöz tartoznak, hanem Redjaf (Dél-Szudán) vidékéről beszármazott kackwák és a két törzs között gyakori a súrlódás.

Január 14-én kora hajnalban elindultam Relli felé, hogy személyesen tapasztaljam ki az ottani vadászati lehetőségeket.

Kísérőim teljesen «nyers» emberek voltak, kiknek ez volt a harmadik kirándulásuk velem. Fegyverhordozóm is ilyen néger volt; illetőleg nem is volt fegyverhordozóm, hanem arra bíztam a fegyvercipelést, ki legjobban beszélte a kisuahili nyelvet.

Fegyverhordozóink ugyanis — ez az eset is mutatja az idők jelét — a hajóraszállás előestéjén kijelentették, hogy ők csak úgy hajlandók West-Nile tartományba és Belga-Kongóba velünk jönni, ha fizetésüket felemeljük. Régi időben hamarosan leszereltük volna ezt a zsarolási manővert, de most a megváltozott időknek megfelelőleg csak elzavartuk őket, de egyben az esetet bejelentettük a D. C-nek, ki aztán ezeket a «bérsztrájkolókat» Összefogdostatta és a legközelebbi hajóval utánunk küldte, miután — valószínűleg — alaposan megmagyarázta nekik a szerződészegés káros következményeit.

West-Mádi-ban a bara-barán, az országúton sem unalmas a gyaloglás, mert a bara-bara a legjobb nyomozóterület. Azon vált keresztül a Nílus mocsaraihoz az ivóra váltó és a mocsarokból a mimózásokba meg a boraszuspálma-ligetekhez leelőre járó vad.

A meglepetés, a véletlen — az exotikus vadász nagy segítői — ugyancsak érdekes megfigyelésekhez, esetleg zsákmányhoz is juttatja a hajnali és esteli órákban a bara-barán menetelő vadászt.

A hajnali gyaloglást kellemetlenné teszik a szúnyogok (azért sem titulálom őket a hangzatos moszkitó névvel!) és a bara-baramenti árnyas fáknál százával-ezrével leselkedő cecelegyek. A cecelegyek már kora hajnalban is nagyon élénkek, de mégsem annyira, mint a késő délutáni órákban vagy még inkább a holdvilágos esték első óráiban. Akkor igazán oly tömegesen támadják az arramenőt, hogy az hiába csapkod a kezében tartott levelesgally légycsapóval szélmotolla módjára, mégis kap egynéhány szúrást.

Most felvértezve indultam erre a cecelégytől rajzó útra. Legalább is azt hittem, mikor arcomat, karomat, térdemet és vadászharisnyámat is bedörzsöltem «Flit»-tel. Egy darabig jól is ment minden. A szúnyogok csak illó távolságból dünyögtek körül, a cecelegyek is inkább a feketémre telepedtek le. Később azonban az élelmes szúnyoghad mégis megmegtalált egy-két be nem kent részt, de akkor már erősen kapaszkodott a nap és a szúnyogok ideje csakhamar lejárt. Sajnos, megtalálták később ezeket a pontokat a cecelegyek is és így mégis letörtem egy alkalmas levelesgallyat, kivált

mikor a «Flit» elpárologván, a bekent részeket is támadták ezek a kellemetlen és veszélyes vérszívók . . .

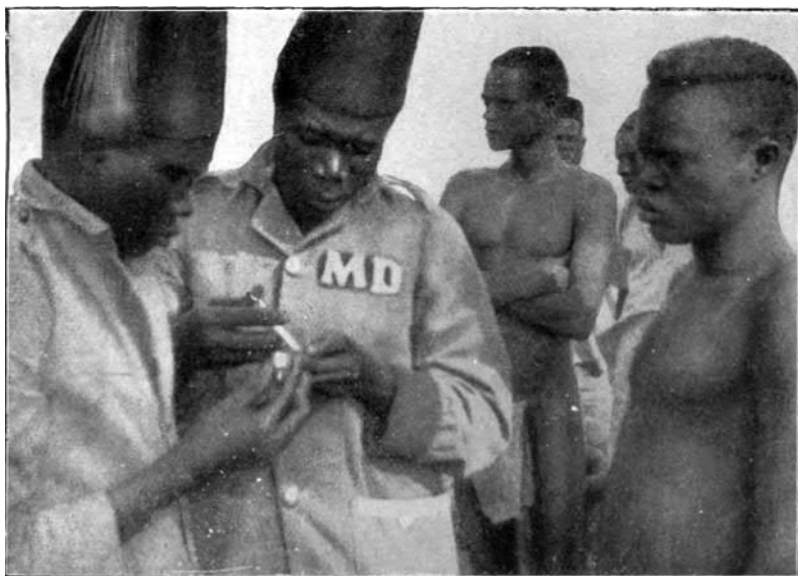
Utunk kezdetén töméntelen gyöngytyúkot láttunk az útmenti egy-két silány gyapotshambában és a frissen leégett szavannákon. Olyik csapatban 60—70 darab verődött össze. Mikor észrevesznek, vadul száguldanak át a barabarán, de az első félig leégett fücsomónál már hallszik a gyülekező «kang-kang»-ja és csomóba állva, kíváncsian nyújtogatják nyakukat felénk.

A puskámat cipelő fekete ilyenkor kötelességét véli teljesíteni és felém nyújtja 465/500, dupla cordite expressemet. (Éppen alkalmas puska gyöngy tyúklövésre!) Az eset többször megismétlődik, míg végre egy kellő pillantással kísért «msenzi mpumbafu» (ostoba bushnigger) le nem hűti az én «pót-fegyverhordozóm» indokolatlan buzgalmát.

Föltartott farokkal varacskosdisznók szaladnak át az úton. Egy vén koca és két süldő. A hátrább kullogó hátzsák-hordozóm akkor veszi őket észre, mikor azok majdnem eltűntek a magas fűben. «Ebi, aszad», suttogja két nyelven is (ebi az oroszlán mádi neve, aszad meg az arab neve), de a többiek gúnyröheje megmenti a nemrég fegyverhordozómnak kijárt dísz jelzőtől.

Most egy nagy csapat uganda-kob látható a Nílus melletti lapályon. A nagy csapat suta között egyetlenegy bak ballag büszkélkedve. Több ízben víziantilópok is szaladnak át az úton, de csakhamar eltűnnek a szavanna-erdőkben. Ilyenkor egész kíséretem az elvonuló vadat mutogatja, hiába magyarázom nekik, hogy ma csak elefántra szólal meg a puskám, no meg esetleg akkor, ha egy kiváló bivalybikával hozna össze a véletlen.

Távolabb, előttünk a bara-bara melletti termitadombon egy fekete alak áll. A fegyveremet hordozó fekete állva marad és kíváncsian nézi az embernek vélt fekete alakot. Mindjárt felismerem, hogy az a valami egy Bucorvus cafer, «szarvasvarjú» (ilyen néven nevezi a «magyar Brehm»). Előveszem a távcsövet. Jól sejtettem. A termitadombon feketéllő madár most őrt áll. A termitadomb körül a tegnapi steppetűz nagyon felületesen égette le a magas bivalyfűvet, úgyhogy elég jó takarást nyújthat az ellenségnek és ebben a



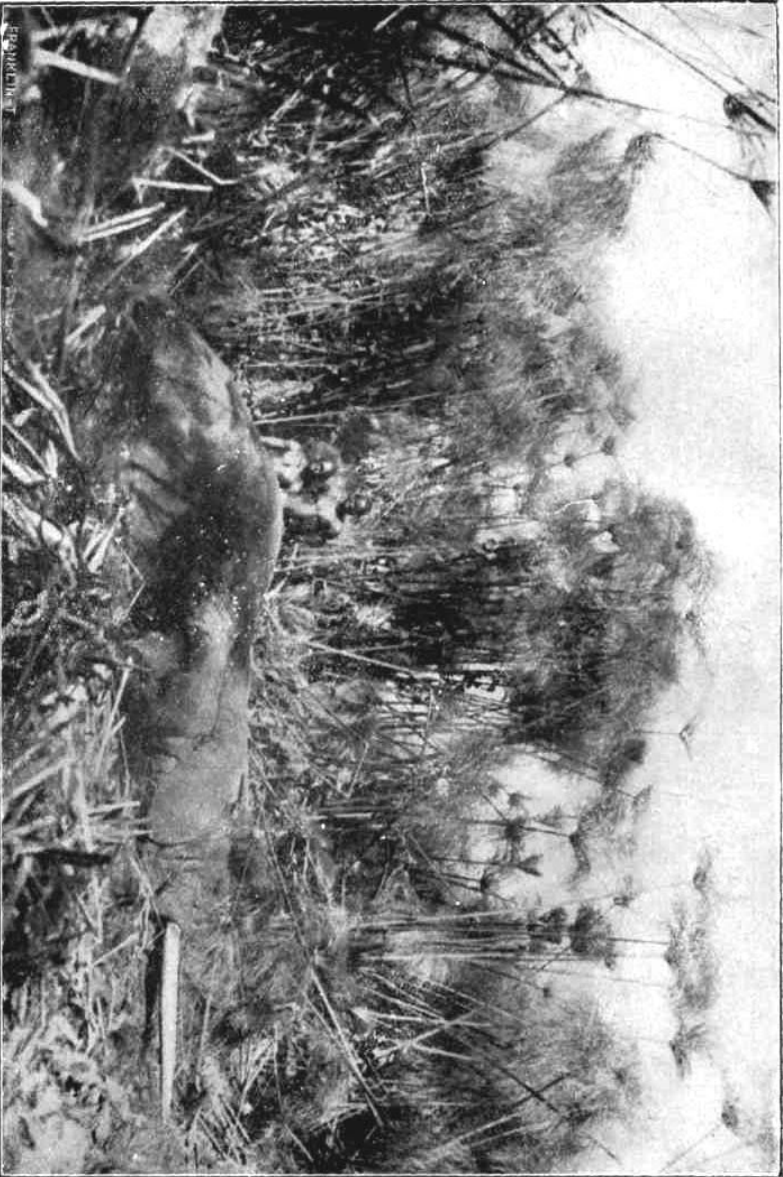
v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Fekete szanitécek a west-nilei álomkórtelepen.

v. Horthy István mozgófénykép felvétele.



Egy álomkóros bennszülött injekciót kap.



Kistenberger Kalman Jevsele.



Küthenberger Kálmán férfőte.

Az «egygyaras» fejképe.

A kép fogalmat nyújt a Felső-Nílus papyrusz-mocsaramak áttörhetetlenségéről is.



Kittchenberg, Kolumba jurettis.

Parti ágyúra emlékeztető sziklaalakulat Albert-Nilus keleti partján.

félíg leégett bivalyfüvesben félíg porzolt sáskákra, csúszómászókra és egerekre vadászik a párja és három majdnem anyányi fióka.

Érdekes madár ez a «ground hornbil»; teljesen elüt életmódja a rokonságától. Míg azok az erdő és leginkább a sötét őserdő lakói és bogyókkal élők, addig a «szarvasvarjú» rendszeren párosan, gyalogosan kószálja a steppéket, az alacsonyabb fűvű szavannákat, hogy táplálékát össze vadássza. Még a dögre is eljár.

Közeledtünkre az őrtálló madár riasztó hangot ad, esetlenül lesétál a termiták váráról, a kis madár csapat erősebben nekiindul, majd rövid nekiszaladás után nehéz, zajos szárny-csapásokkal továbbszáll. Ez a jelenet egy régi, majdnem elfelejtett epizódot elevenít meg a rég elmúlt — huszonöt év előtti — idők ködéből. Lelkendezve szaladt hozzám egy mcsága* emberem, hogy két mászai harcost látott és azok bizonyára a táborunkat akarják kikémleni, hogy éjszaka megtámadjanak bennünket. Az arra vadászó «szarvasvarjú»-párt mászai elmoránokká (elmoran = harcos) festette mcságámban a mászaiaktól való félelem. Régen volt! Most már régen letűnt a mászaiak nimbusza . . .

Állandó váltója van erre egy-két fehér-rinocerosznak. Már hetek vagy talán hónapok óta járnak a bara-barának ezt a részét, mit az ürítkezőhelyeiken felhalmozott hulladék bizonyít. Egyik közvetlen jövetelünk előtt porfürdőzött a bara-bara porában. A nullás liszt finomságú por «negatív»-jában vastag bőrének minden ránca élesen kirajzolódik. Nyoma után ítélve hatalmas bika volt.

Friss bivalynyom lépten-nyomon. Két kivert bika előttünk alig pár perc előtt haladhatott át az úton, mert a ganéjuk pereme még poros; a finom porszemeket még nem pergette le a száradás. A körülbelül egy órával előbbi eredetű hullatékon már soha sincs por a peremeken. Különös, hogy itt a «szóló»-bikák rendszeren párban járnak.

Majd egy nagy bivaly csapat nyoma vezet végig a bara-barán. Ez a csapat jó egy-két száz métert haladt az úton,

* Mcsága (többes számban wacsága) Kilima-Ndjáró lábánál élő, földműveléssel foglalkozó törzs. Régebbi időben sokat szenvedtek a mászaiak rabló hadjárataitól.

úgyhogy csak a gulyás nyoma hiányzik, hogy a faluba hajtott gulya nyomát vélje látni a gyakorlatlan.

Kísérőim a friss nyomok láttán nagyon izgulnak és nagy igyekezettel a nyomkövetésre akarnak bírni. Hiába-
való az igyekezetük, mert a mai napon el kell érnünk Relli-t és megtudni az ottani állapotokat. Ezt a tervet csak egy jó elefántbika friss nyoma változtatná meg. Azt persze örömmel követném.

Itt-ott egy-egy mádi kunyhó áll a letarolt ntama (néger köles) és silány gyapotshamba közepén. Oda el-elfuttatom egy emberemet, hogy elefántok iránt érdeklődjék. Semmi hír, tehát csak tovább!

Az új bara-bara megint összetalálkozik a régivel. Egy kiszáradt folyó vesszőből fonott hídján megyünk át. A folyómederben ásott két vizesgödörből vizet merít egy csomó asszony és gyerek. Kísérőim leszaladnak a vízhez és mohón isszák a lopótök meritőkanállal feléjük nyújtott pocsolyavizet. Odakiáltok nekik, hogy kérdezzék meg, merre van Maszuramke háza és hol az öccse, Abiaszi kunyhója. Jómagam továbbindulok, mert a vizesgödörök közelében található a legtöbb álomkórral fertőzött cecelég.

Embereim csakhamar utólérnek. Maszuramke még nem jött vissza üzleti kirándulásáról és állítólag csak hetek múlva várható. Abiaszi azonban kunyhójában van és így egy embert hozzája küldök azzal, hogy azonnal jöjjön.

Tíz óra tájban utolér a küldönc és a vele jött Abiaszi. Abiaszi is nagyon megváltozott, «megférfiasodott» és rajta is nagyon meglátszott a jólét. A vadászszenvédélye azonban a régi. ígérek is neki a szokásos baksison kívül annyi húst, mennyit házanépe el tud vinni. Ó azonban kijelenti, hogy már most nem eszik elefánt húst, de lőjjek neki bivalyt vagy valami antilopot. Lám, lám, mit nem tesz a jólét?!. Három év előtt az utolsó elefántom halántékából kivágott és egy kicsit megpörkölt zsírmirigyekből annyit evett, hogy én annak láttára majdnem rosszul lettem és íme, most már nem kell neki az elefánthús. De hát így van az az egész világon; az előkelőség sok konvencionális kellemetlenséggel jár!

A bara-bara mentén egy kis, nyitott oldalú félszer mellett mentünk el. Ez most az új Rest camp-je, illetőleg nem

is rest-camp, csak itt szokta az orvos az álomkórosokat kezelni. Innen nem messze van a «szultáni» új rezidenciája. Ő is azonnal felismer és valószínűleg a biztosra vett baksis reményében örömmel üdvözl. Elefánt nagyon sok van a papyrusz-mocsarakban, mert hisz' most évek óta senki sem vadászott rajok. Délután 5 óra felé már a mimózások felé vonulnak és reggel néha ½8-kor is kint találja őket az ember. Három óriás agyaráú bikát jeleztek az emberei és ez a három bika hetekig volt az ő területén. Most pár nap óta nem láták. Érdeklődött, hogy mennyi elefántot szabad lőnünk? És természetesen aziránt is, hogy mennyi shillinget kap, ha az ő területén nagyagyaráú elefántokat lőttünk. Mert pénzre neki most nagyon nagy szüksége van, mert a tavalyi éhínség teljesen szegény emberré tette. A D. C. meghagyta neki, hogy őt teszi felelőssé, ha valaki is éhenhal a népéből és így egész vagyónát kölcsön kellett adni alattvalóinak.

Nem is hittem volna, hogy ily emberbarát lett ez a vén csirkefogó a hatóság rendeletére és bizonyára párszáz százalék kamatra. Az én szultáni barátom messze földön híres uzsorás.

A szultáni két vezetőt adott, kik jól ismerték a papyrusz-mocsarakban az elefántok tartózkodási helyeit. A rendkívüli hőség dacára erősen kiléptünk és úgy déltájban a Nílus mocsaraihoz értünk, óriási volt a hőség; eddig pihenés nélkül és erős tempóban haladtunk, nem volt csoda, hogy elő kellett vennem hideg teával telt kulacsomat. Pedig rendesen csak a visszamenésnél kezdem el a kulacsom tartalmát fogyasztani, amikor már nem kell attól félnem, hogy idő előtt ürül ki. Ha a szomjazó egy-két kortyot ivott, úgy már nagyon nehezen állja meg ivás nélkül és akkor hamarosan kiürül a vizeskulacs. Különben ezt tudja a rekkenő augusztusi napokon foglyászó vadász is.

Egy magaslaton lévő óriási termitadombra kapaszkodom fel. Alattam terül el a sok-sok négyzetkilométernyi «tinga-tinga», az ősmocsár. Távolabb a papyrusz-mocsár sötétzöldje feketéllik, előtérben a mocsaras lapos elefántfüvel van borítva, melyből — a nyílt vízerek mentén — «ambatsh»-fák és bokrok elefántok által lombjafosztott törzse és ágai emelkednek ki.

A mocsár-elefántfű más, mint a szárazabb talajon növé,, legalább is én úgy láttam. Nem nő oly magasra, mint az utóbbi, jó darabon a talajra, illetőleg a mocsárra hajlik, akárcsak a havasokon a henyefenyő és a szára telis-tele finom szőrökkel. Ha az ember az elefántok nyomában járva ilyen elefántfű-mocsárból kikerül, arca, karja, térde tele van ezernyi apró, kellemetlen viszketést okozó szőrtüskével.

Kitűnő megfigyelőhelyemről szabadszemmel is észreveszek a mocsár zöldjéből ki-kimagasló fekete domborulatokat, némelykor egy hosszabb fekete sávot, melyet olykor-olykor körülrepdesnek a fehér tehéngémek (*Bubulcus ibis*). Elefántok. Prizmás látcsövemmel most rendszeresen átkutatom az előttünk, illetőleg alattunk elterülő «tinga-tinga»-t. Újabb és újabb elefántcsapatokat fedezek fel. Látom legyezgető fülük mozgását, a fel-fel vágódó ormányokat, de persze az agyarakat nem lehet látni. Sok helyen dagonyázhatnak, mert olyan helyről is, honnan előbb semmit sem bírtam meglátni, egyszerre csak kiemelkedik egy-két állatóriás háta, feje. Szinte azt vélem, hogy a leghíresebb elefánt vadásznak, W. D. M. Bell-nek könyvében (*The Wanderings of an Elephant Hunter*) a szerző magarajzolta «Elephant in the Upper Nile Swamp» című illusztrációját látom a maga valóságában.

A hozzájuk jutás most teljesen lehetetlen, mert eltekintve, hogy mély vizeken, illetőleg mély vizű mocsarakon kellene átgázolni, a szelünk is rossz. Ez a körülmény megdönt minden esetleges vállalkozást. Holnap is lesz nap! Nem szabad könnyelműen elrontani a kitűnő esélyt.

Az elefántcsapatoktól kissé távolabb két magányos feketeség vonja magára a figyelmemet. Nem repdesik körül a tehéngémek és semmi mozgást sem bírok észrevenni. Embereim is inkább termitadombnak vélik. De íme, a papyrusz-mocsárból egy kis csapat tehéngém az egyik kérdéses feketeségre telepszik le. A leszállott tehéngémeket alig hogy látom, oly nagy a távolság. Mégis csak elefántok, mert egyik megmozdul és a papyrusz-mocsárhoz igyekeztében el is tűnik távcsővel fegyverzett szemem látóhatárából.

Abiaszi nagyon izgul. Alig tud kiszuahili nyelven és így rossz arabsággal, gesztusokkal igyekszik rávenni, hogy menjünk oda. Az egyik vezető is állítja, hogy csak egy

derékig érő nyílt éren kell átmennünk és akkor aránylag könnyen hozzálopódzunk a most már csak magányosan álló elefánthoz. Azt is hozzáteszik, — unisono — hogy valószínűleg ez az elefánt azonos a gyakran látott három nagy elefántbika valamelyikével. Félő, hogy társát követve ez is a papyrusz-mocsárba vonul s így mádi kísérőimet visszahagyva, Abiaszival és a szultáni embereivel jól kilépve nekiindulunk.

A széllel is számoltunk időről-időre. Egy kis kerülővel teljesen jó széllel mehetünk elefántunk irányába. Hát bizony nem valami kellemes utunk volt odáig! Az első érhez érve — mert nemcsak egy éren kellett átmennünk — egy krokodilust zavartunk meg sütkérezésében. Nagy cuppanással menekült előlünk a vízbe. Nem sokat törődtünk vele. Elöttem a lándzsájjukkal a víz mélységét mérő vezetők lépkednek és így nekem igazán nincs mitől tartanom. Sokkal kellemetlenebb volt az avar elefánt fűben való járkálás, kivált ha az a kiváltó elefántok által a célunkkal ellenkező irányban taposódott le.

Már vagy egy óráig tartott ez a jajkeserves tinga-tinga séta. Most már az elefánt közelében kellene lennünk. Többször felkapaszkodom hatalmas szál vezetőim vállára és onnan tartok kémszemlét. Nem látok semmit. Se a keresett hatalmas körvonalait, se a felrebbenő tehéngémekeket nem bírom megpillantani. Talán eltévesztettük az irányt vagy a keresett már bevonult az abszolút biztonságot nyújtó papyrusz-mocsárba? Továbbmegyünk és még jó egy-néhányszor megismétlődik az előbbi jelenet. Végre Abiaszi éles füle meghallja az elefánt legyezgető füle kemény koppanását. De már akkor mindegyik emberem a hang iránya felé nyújtja ökölbe szorított kezét. Egy-két lépéssel odább — miután még egyszer meggyőződünk, hogy a szelünk jó — egy letaposott száraz részre jutunk és innen már látni is lehet elefántunk hátának egy részét. Átveszem a puskát és csak a hamuval telt zacskót vivő (szél irányát megállapítandó) Abiaszi jön velem. Egészen az elefánt közelébe jutunk. Elég könnyű dolog, mert az elefántok a magas fűben elég jó, bár kissé keskeny utat törtek. Pompásan áll! Most nagyon könnyű volna egy halántéklövéllel elejteni, de az agyarból nem

látok semmit. Próbálok még közelebb menni hozzá, de hiába, így sem bírom az agyarakat meglátni. Elhivatom a két másik vezetőt és újra felkapaszodom vállukra. Most elfordult kissé és egy pillanatra meglátok valamit az agyarból. Nagyon gyengének, vékonynak vélem, alighanem téhen. De hátha rosszul láttam?! Még tovább spekulálunk, hogy teljes bizonyossággal megállapíthassuk az agyarak nagyságát. Valamit észrevett, felénk fordult és a szelet kémlelve feltartja ormányát. Mégis jól láttam az előbb! Vén téhen, alig 15—18 fontos agyarakkal. Csak ne támadjon! Mert nagyon kellemetlen volna, ha a kényszerűség megszólaltatná a mzingát, a 465/500 expresst.

Lassan, óvatosan lopakodunk el onnan, hova rövid idő előtt a legszebb reményekkel jutottunk el. Mikor kiértünk a veszedelmesebb körzetből, erősen nekiindulunk, hogy hamarosan kiérjünk a mocsárból, mert Paloriná-tól majdnem hat óra járásnyira voltunk és még aznap haza akartunk érkezni.

Felhasználva az elefántoktörte csapásokat, most a könnyebben járható részeken igyekszünk kifelé. Mégis mennyivel fárasztóbb a visszavonulás, mint minden akadályon keresztül az előrejutás! Csakhogy akkor a siker reménye vitt előre, mely felejtetett fáradságot, szomjat. Most, hogy a remény szertefoszlott, beállott a reakció! Éget a szomjúság és egyre gyorsabban fogy a vizeskulacsom tartalma. A fáradság is érződik, kivált ha arra gondolok, hogy még aznap este Paloriná-ban kellennem.

Végre kierünk a nemrég leégetett szavannákra és nem-sokára egy jól kitaposott gyalogúton haladunk a szultáni háza felé. Milyen könnyű itt a gyaloglás a tinga-tingai kínlódás után! Szinte elszállt lábamból a fáradság.

Egy nagy csapat uganda-kobot láttunk, köztük egy-néhány jó bakot. Kísérőim kérnek, hogy lőjjek egyet, mert már rég nem ettek húst és biztatnak, hogy a lövés már nem zavarhatja meg az elefántokat. Megmagyarázom nekik, hogy most nem hoztam antilópra való puskát, a mzingával csak elefántra lövök. Különben is holnap eljövök és Relli-ben maradok addig, míg egy vagy két jó elefántot nem lövök. Egyben kiadom az utasítást arra, hogy a relli-i két vezető

holnap kora hajnalban figyelje már az elefántokat, hogy megérkezésekor biztos híreket kapjak.

A szultáni éppen imádkozik, mikor délután fél négy tájban udvarába érkezünk. Nagyon sokáig tart, míg a vén bűnös ájtatoskodását befejezi. Allah, a mindenható kegyelmes az igazhitűekkel! Megbocsátja a bűneiket, ha a Korán által előírt imádságokat az írás törvényei szerinti időben és szertartásai szerint elvégzik. Bölcsen teszi tehát a vén uzsorás, hogy buzgó imádkozással biztosítja az igazhívők bulbuldalos, huricsókos Paradicsomát.

Egy utolsó, elnyújtott «Allahu akhbar» és felemelkedik az imagyékényről. Üdvözölve felém jön.

— Nem hallottam a puskádat. Nem láttatok elefántokat, Uram?!

Elmondom a dolgokat és egyben bejelentem, hogy holnap csak a legszükségesebbeket hozva magunkkal eljövök és a nyitott «banda»-ban (félszer) fogok letelepedni egy vagy két éjszakára. Küldjön ki nyomozókat a mocsarakhoz és rendeljen ki a camp-hez holnapra egy-két vízhordó asszonyt.

Megígéri, hogy minden rendben lesz.

Semmi kedvem sincs még további négy órát a barabarán gyalogolni és így meghagyom a szultáninak, hogy mindenáron béreljen számomra erre az útra egy kerékpárt. «Karáni»-jának (írnok) van egy rozoga, féketörött biciklije, ez most a kedvező alkalmat kihasználva hat shilling bért kér a rövid útért. Inkább megadom, mint gyalogolni kelljen. Most már nagyon bánom, hogy nem követtem Horthy Jenő példáját és nem vettem Hoimában egy kerékpárt. De hát így jár az ember, ha takarékoskodni akar! Más baj is van a kerékpárral! A karáni öles legény és a legrövidebbre leeresztett nyeregnél is alig éri a cipőm hegye a pedált. De azért felkapaszodom rá és elindulok. Abiaszi a nyomozókkal marad, mádi kísérem, kiknek nem volt részük a tinga-tingai sétában, a fáradság minden jele nélkül gyalognak utánam.

A feleúton friss elefántnyomok keresztezik a bara-barát. Egy kisebb csapat tehén és egy fiatal bika ment alig félóra előtt a hegyek felé. Vájjon mi indíthatta őket, hogy ily korán megmozdultak?

Temérdek a cecelégy és mivel nem tudom magam légy-

csapózni, alaposan meg is kínoznak. Mintha ingerelné őket a gyorsan mozgó valami, mert soha ily nagy tömegben nem leptek el, ha gyalogosan jártam a cecefertőzött helyeket. Némelykor olyan élénk fájdalommal jár a szúrásuk, hogy vadul csapkodok a kízóim felé, minek következtében kibillenek az egyensúlyból és eldőlnék a biciklivel együtt.

Éppen naplementekor értem a camp-be. Megérkezvén, csak rövid pár szóval szoktuk vázolni a látottakat, az élményeket. Rendszeresen csak addig, míg a fegyvereket, fényképezőmasinát az emberek a sátorba lerakják és azután a boy nemsokára jelenti, hogy «bafu tajari» (a fürdő készen van).

A részletes napi élményeket, a másnapi terveket rendszeren a vacsoraidő alatt beszéljük meg.

A meleg fürdő után «camp-estélyi öltözetben» jelenünk meg a vacsoránál. Ez a mi estélyi ruhánk igen célszerű és kényelmes. Pyjama, föléje fürdőköpeny (leginkább a szúnyogok miatt) és moszkító-csizma. Az utóbbi nagyon szükséges dolog, mert a szúnyogok, nevezetesen a maláriát beoltó Anopheles-fajok nagyon előszeretettel lepik el az ember bokáját.

Vacsoránál megbeszéljük a másnapi programot. E szerint én reggel Relli-be megyek, ott maradok éjjelre és másnap délután vagy este — minden bizonnyal — elefántfarokkal térek vissza.

A levágott elefánt farkok a birtokbavételt jelenti és dehogyan is mulasztaná el azt egy elefántvadász levágni. Nem is volna jó, mert akkor egykettőre eltűnnének a farkszőrök, melyeket a négerek nagyon értékelnek. Az elefántszőrből kötött karperec szerencsét hoz — állítólag. (Nekem nem, az bizonyos!)

A szokásos kötődés fogadja a biztosra mondott és legalább is 80 fontos agy arás elejtését . . .

Reggel lassan összegyülekezik a teherhordónak rendelt pár ember. Nem sok holmit viszek magammal. Egy kis szafari ládában teáskanna, tea, cukor és elemózsia, aztán a tábori ág és a sátoram impregnált vitorlavászon talajborító lapja, a vitorlavászon-mosdó és fürdő, néhány bush-kés az egész felszerelésem.

Most is csak a 465/500-as cordite-ot viszem magammal. Az én kedves puskám, a 6.7 mm-es Mannlicher-Schönauer, az utolsó puskapróbán, az Albert-Nyanza lapályainál

nem hordott jól, úgy, hogy nem is hoztam magammal, hanem Stafford barátunknál hagytam.

Különben ez volt az első eset, hogy a végigagyazott puskával baj volt; úgy látszik az unyorói hőség és nagy nedvesség okozta párateltség a csövet burkoló agyat kissé meghúzta és ez természetesen a pontos lövést lehetetlenné tette. Ebből az esetből okulva, sohasem vinnék a trópusokra végigagyazott fegyvert, vagy pedig az ily fegyvereknél szokásos szarubeékeléssel láttatnám el a csőagyazat szíjkengyel fölötti részét.

Volt ugyan még egy másik puskám is, a 7.62 mm-es új, «magas kezdősebességű» Mannlicher-Schönauer, de ezt a máskülönben csodálatosan hordó puskát az afrikai nehéz vadnál nem lehetett alkalmazni és azt is a sátramnál hagytam.

Hamisz boyomat előreküldtem a teherhordozókkal, magam meg valamivel később indultam utánuk, két feketével, kik a puskámat és a fényképezőgépet vitték.

A puskámat cipelő fekete nagyon kiöltözködött erre a napra. Mindenáron valóságos fegyverhordozónak akart látszani. Khaki rövid nadrág, felemás és hatalmas folytonossági hiányokkal tarkáit vadászharisnya, rossz, talpalevált és minden lépésnél csattogó félcipő és olcsó flanelling. A szultánihoz érve, úgyis a tegnapi kiringózik valamelyike veszi át a fegyverhordozói szerepet és így nem szóltam az én kiöltözködött négeremnek a célszerűtlen ruházat miatt. A barabarán menve nem tesz semmit, ha az elvált cipőtalp csattog és a világos ing kilométerekre világít.

Ma még több bivalynyom keresztezte a bara-barát, mint tegnap. Több ízben «kettes» bivaly bikák hatalmas csapa ja rajzolódott az út porában és ma három bivaly csapat is átváltott először a vízhez, majd vissza a hegyek közti szavanna-erdőbe.

Utólértük előreküldött embereimet.

— Mi az? Pihentek már?

— Nem, de friss elefántnyomok — jelenti és mutatja büszkén Hamisz boyom.

A boy, a pishi (szakács) mind szenvedélyes amatőr nyomozó és «gunbearer» (fegyverhordozó vadászlegény).

Furcsa elefánt-társaság haladt át az úton és igazán

nehéz volna megmagyarázni, hogy mi készítette őket ily összetételű csoportosulásra?! Valóságos elefánt-«Kindergarten». Vagy öt-hat teljesen fiatal állat, nyomuk alig negyednyi a felnőtt állatokéhoz képest és egy fiatalabb elefánttehén, az elefánt-gyereksereg «nurse»-e, ment pár órával azelőtt az úton át a hegyek felé. Egy darabig követtem a nyomokat, azt gondolván, hogy egy nagyobb elefántcsapatnak elkóborolt «gyerekserege», de sehol sem találtam más friss elefántnyomot. Érdekes, hogy két héttel később, január 28-án Horthy Jenővel teljesen ugyanilyen összeállítású, tehát valószínűleg ugyanannak a csapatnak nyomát láttuk a barabarát keresztezni.

Akkor sem találtunk más elefántnyomot a bara-bara közelében.

Messze előttünk egy útmenti hatalmas ficus alatt furcsa valamik mozognak, azt gondoljuk, hogy páviánok. Előveszem a látcsövet. Három mádi lány szedi lehajolva a vadfügefá lehullott gyümölcsét. Szegények alaposan megszenvedhetnek, míg kosarukat megtöltik a ficus leginkább madárleverte fanyar gyümölcsével, melyre más vidékek feketéje rá sem néz, mert ennek a vadfügefának árnyában százával tanyáz a cecelég.

Nagy a madárgyülekezet az ilyen érett gyümölccsel telt vadfügefákon. A pompás színű és még pompásabb húsú zöld «papagály-galambok» minden ficust számontartanak és nagy seregekben lepik el a gyümölcsérés idején. De nemcsak a zöldgalambok szereznek tudomást a terített asztalról, hanem a bogyókkal, gyümölccsel élő madarak legtöbbször. Az őserdők és az őserdőfoltok legélénkebb és egyik legszebb madara, a színpompás, sötét karminpiros szárnytollú turakók is (*Turacus*; piros szárnytollaikból készül a szép karminpiros «turacin»-festék) megjelennek és élénkségük merő ellentét a gyümölccszüretre éppúgy megjelenő csendes «szakállmadarak» (*Capitonidae*) kevés mozgású csendességével.

Az utóbbiak közül a legkisebb fajok alig hüvelykujjnyi, kis tömzsi madarak és ezek közül egynéhánynak a hangja és színezete teljesen hasonlít az indiai rokonukéra, a Rudyard Kipling és más indiai írók könyveiben gyakran megemlített «coppersmith»-re, a «rézüst-kovácsra». Nagyon találó az el-

nevezés, mert órákig egyhelyből hangzó, monoton «kopp-kopp» hangjuk csalódásig hasonlít az indiai bazárok szorgalmas rézművesének szünetnélküli ütemes kalapácsolásához.

Zúgó szárnycsapásokkal meg-megérkeznek az ^orrszarvú madarak» is (Bycanistes) a rövid ideig tartó lakomára. Ezek a «gyalogos» és a steppéken vadászgató, csendes szarvasvarjúnak rokonai.

A nagyhangú, recsegő trombitaszavú «hondo-hondó»-t nem szeretjük csúnya, recsegő hangja miatt.

A «fényserégélyek» különböző fajtáinak szépséges és sokhangú társaságát is odavonzza a dús lakmározás lehetősége, ők a legválogatósabbak és legnagyobb pocskéolói a bőségek. Sűrűn hull alá lakmározásuk nyomán a sok érett vadfüge. Vagy talán azt gondolják, hogy: «Leben und lében lassen!» Mert a ficus lehullott gyümölcsének is bőven akad gazdája, azt éppúgy várják, mint a dúsak, a hatalmasok gazdag lakomáinak maradványait a házi és más szegények. Itt ugyan a hasonlat nagyon sántít, mert ez esetben az alamizsnát várók a nagyok, a hatalmasok. A madarak és az éjjel lakmározó repülő kutyák által levert gyümölcsre eljár a frankolin- és gyöngytyúkcsapaton kívül a vaddisznó, a ragadozók közül a sakál, a hiéna és az afrikai vadonságok leghatalmasabb állatja, egy-egy ínyenckedő elefánt is.

Kísérőim elmondják, hogy tavaly, fényes nappal, délutáni órákban egy elefánt ugyanez alatt a hatalmas vadfügefafa alatt megölt egy gyümölcsöt szedegető asszonyt.

A vesszőből font hídnál Abiaszi várt rám. A fészert kisépérték, néhány fazékban víz is áll készen. A táborozás ügye így rendben van hát. Elefántokról azonban nem beszél.

—Láttátok a három nagy bikát?

Nem ad rá egyenes választ, hanem valamit motyog, hogy a tinga-tingában sok az elefánt. Azt tudom magam is. Kár kérdezősködni, majd kitapasztaljuk az ügyek állását a helyszínen.

Most látom csak, hogy a csacsi Abiaszi tiszteletemre vakítóan fehér rövid nadrágba öltözött.

— Jó lesz levetni — mondom, a vadászatra nem alkalmas színű ruhadarabra mutatva.

Abiaszi beugrik az útról a nemrégén leégett szavannára,

belemarkol a pernyébe és pár pillanat alatt vigyorgó arccal és piszkos fekete nadrággal áll előttem. No ez ugyan radikálisan intézte el a kifogásolt fehér nadrág dolgát! Elismerő mosolygásomat harsogó kacajjal honorálja és olyan pompás fogsort villantat elő, hogy szebbet a fogkrém-reklámok színnyomatain sem lehet látni.

A «bandánál» gyorsan elvégzi boyom a berendezkedést. Tábori ágyamon ülve kihallgatom tegnapi vezetőim egyikét. A másik egy-két emberével a mocsaraknál van és figyelni az elefántokat, ők sem látták a keresett három nagy bikát. Az elefántok délután öt tájban kezdenek a mocsárból kivonulni, tehát sok időm van, mert csak három órakor kell indulnom. Leveleket akartam írni, de megjelenik a szultáni és hosszú jeremiádkat sír a tavalyi éhínségről és vagyona elvesztéséről, aztán kér mindenfélét. Teája, cukra elfogyott, szappanja sincs, beteg, fáj a gyomra, egy kevés «visziki» (whisky) biztosan meggyógyítaná és így tovább halmozza kéréseit Relli szultánija.

Végre mégis csak elvonul. Most már nyugalمام volna, ha a vizünket «lefoglaló» méhek nem lepnek el az egész «bandát». Nagy a szárazság. A közeli vizesgödrök mind kiszáradtak, úgyhogy a lakosságnak a több mérföldnyire eső Nílusból kell a vizet hozni. A félszerünk közelében van valahol a méhek fészke, azért lepik el oly nagy tömegben a mosdóban lévő vizet. Szomjasak nagyon s a nagy hőség miatt izzadó arcunkat is folyton ostromolják. Kellemetlen kezd lenni a helyzet annál is inkább, mert nagyon reagálok a méhszúrásra. Ha egy méhszúrás éri az arcomat, annyira bedagad a szemem, hogy alig vagyok képes azt kinyitni. Egy törülközővel csapkodva védekezem a tolakodó méhek ellen, de végre is el kell hagynom a «bandát». A «visszavonulásnál» mégis megszúr egy méh a jobbtérdemen. Örülök, hogy nem az arcomat érte, mert akkor a fentebb említett ok miatt kevés reménnyel indulhatnék a mocsarakhoz.

Korán van még, de inkább elindulok, mintsem a méhekkel viaskodjam. Rekkenő hőségben ballagunk a letarolt ntamatarlók, majd sárgára aszott vagy feketére égett szavannákon át a Nílus felé.

Egyszerre érezni kezdem, hogy jobbszemem erősen visz-

ket, a szemhéjak dagadni kezdenek. Fene a dolgát! Legrosszabbkor jött ez a szemkalamitás. Inkább skorpió szúrt volna meg, annak mérgére kevésbé reagálok, mint a méh ártatlan hangyasavas fulánkszúrására. Zsebkendőmre hideg teát öntök a kulacsomból és azzal borogatom viszkető és nagyon érezhetően bedagadó szememet.

Végre kijutunk a szerteszt szórt kunyhók körzetéből. Itt már megindult a vadjárás, öregebb és fiatalabb elefántnyomok, derékban törött fák mindenfelé.

A boraszus-pálma gyümölcse — úgy látszik — még nem érett és még nem járnak rá az elefántok, mert sehol sem fehérlik e pompás pálmák alatt a húsalerágott gyümölcs rostos magja.

Fehér-orrszarvú nyoma is gyakran keresztezi utunkat. Vadat is eleget láttunk, hol egy csapat uganda-kob, hol meg hartebeest- (tehénantilóp) csapat látható. Párosan vagy egyenként néhányszor oribi is megugrik előttünk.

Cecelégység itt alig van. A feketék szarvasmarháit úgy szólván együtt legelnek az uganda-kobokkal. Tudja a vad, hogy a legelésző gulyától nem kell tartania. Sehol sem látam afrikai kóborlásaim alatt ily apró, hitvány zebu-marhát, mint itt. De úgy látszik a cecelégység ellen némileg immunisek.

Már több, mint egy óra óta haladunk a mocsarak irányában. Nagyon ismerősnek látom, a tájat, kivált egy-két boraszuspálmát. Körültekintgetésemre megszólal az egyik vezetőm és a pálmák felé mutatva mondja, hogy ott volt Relli rest-camp-je. Odamenet keresztezzük a teljesen benőtt és már alig felismerhető régi bara-barát. A camp helyét is már benőtte a dudva és csak itt-ott látható vörös hamurakás mutatja a régi camp leégett épületeinek maradványát. Mindenütt elefántnyomok a camp területén. Annak a fűszernek hamujában, hol három év előtt a fehérrinónk konzervált bőre száradt, fehér-orrszarvúnyom és túrás látható.

Kár ezért a rest-camp-ért! Szerencsés camp volt ez nagyon.

Most már csak rövid az út a mocsarakig és már találkoznunk kellene a megfigyelőkkel. Nemsokára észre is veszünk őket; egy termitadombon foglaltak helyet.

Hátranézve látom, hogy ugyancsak megszaporodott a

kíséretem. Alig bírjuk őket elzavarni. Vezetőim fenyegetésére, majd «érzékenyebb» fellépésére lassan elmaradnak. A puskalövés azonban varázslatosan rövid időn belül előteremtené őket.

Mi is felkapaszkodunk a termitadombra. Jobbszemem már erősen dagadt, úgy, hogy ujjaimmal szét kell nyitnom a szemhéjat és úgy szorítom a távcsővemhez. Eleinte 15 elefántot számoltam meg. De sokkal több volt. Mindig újabb és újabb elefántcsapatok mozdultak meg és lettek láthatóvá.

Szelünk rossz volt és hiábavaló lett volna a kísérletezés, hogy az elefántokat megközelítsük. Különbön is már kezdtek mozgolódni és kifelé tartottak a mocsárból. A megmozdult elefántcsapatokat fehér foltonként repdesték körül az elefánt hátakon sziesztáló tehéngémekek, melyek különben is nem-sokára el fogják hagyni a gazdaállatokat és a Nílusra hajló ambatsh hálófájukat lepik el.

Még így fájó félszemmel is meg nem unható élvezetet nyújt a sokhangú, sokféle mozgású elefántcsereg megfigyelése. Minél többször látta az állati élet mozzanatait, lelki megnyilvánulásait megértéssel figyelő vadász az önmagát biztonságban érző elefánt csapatot, annál nagyobb élvezetet nyújt neki, annál több új megismeréshez jut ily megfigyelés által.

Nem messzire mostani megfigyelőhelyünkötől két héttel később Horthy Jenővel figyeltünk egy óriási csapat elefántot. Az elefántok már kifelé igyekeztek a magasfüvű mocsárból és így néha-néha már agyaruk nagyságát is megállapíthattuk. Feltűnt az előreindult elefántcsapatban egy apró, bömbölve minden elefánthoz hozzászaladó elefántocská. Valami haszontalanságokat csinált ez az elefánt «enfant terrible», mert a bömbölve megtámadott öregek némelyike már nyugtalankodott. A kis haszontalankodó valamelyik gorombább tréfája után jobbnak tartotta a menekülést és bömbölve irányunkban kezdett szaladni. Erre mérges hanggal kivált a csapatból egy fiatalabb tehén, valószínűleg az elszaladó anyja, elfogja a kis haszontalant, rá is vág egypárszor az ormányával és aztán szépen lassan a csapathoz eskortálja.

Most oly dolgot figyelhetek meg, melyet eddig nem volt

alkalmam látni, pedig hejh, de sokszor jártam elefántok nyomában a vadont: Az elefántok nászát.

Egy testre nézve hatalmas bika teszi a szépet egy nagysága után nem fiatal elefánttehénnek.

Az az érzés, mely a legbohóbb táncugrásokra készíti a kiskakast, mely bizonyos pillanatokban süketté-vakká teszi a nagy kakast, mely különböző megnyilvánulásban boldítja meg az erdő, a mező négy lábú lakóit, a Földünk legnagyobb szárazföldi állatának, az afrikai elefántnak méltóságos komolyságát sem kíméli, hanem nevetséges és groteszk mozdulatokra készíti e széptevés közben.

Mint valami «szerelemért» esdő foxi emelgeti felváltva hol a jobb, hol a bal első lábát «dulcineaáj» előtt. Ormánya meg kényeztetve simogatja, cirógatja annak fejét, lepedőnyi fülét. Ormányaik össze-összecsavarodnak; mintha csókolódná a két állatóriás!

Mikor végre meghallgatást talál, teljesen kiemelkedik a mocsár magas növényzetéből. Hosszú, előrenyújtott ormányával úgy fest, mint egy gigantikus lencse-zsizsik.

Jó alkalom az agyarakat megfigyelni. Csalódom. Nem oly nagyok, mim ahogy az állat nagysága után gondoltam; 55—60 fontra becsülöm a súlyukat agyaranként. Szinte nem is bánom, mert valahogy úgy érzem, hogy ezek után ezt az elefántbikát nem illene lelőnöm. Hisz' előbb az elefántok életének oly intimitását láttam, mely kevés fehér vadásznak jutott osztályrészül.

Az elefántok megmozdultak. Nagyrészüik már a szárazabb helyekre jutott, hol a növényzet jórésze már le volt tiporva. Most már a legtöbbször láthatom az agyarát. A látottak között egyet sem találok olyat, melyet lövésre érdemesnek tartanék.

Egyre több és több elefánt lesz látható. Megindul a vonulás a mimózások felé. A leáldozó nap utolsó sugarainál a leégett szavannára lép a nászában meglesett pár és csapatja.

Rossz a szelünk és így igyekszünk a szélből kikerülni. Bedagadt szemem miatt különben is jobbnak vélem az elefántokat nem háborgatni, azonkívül késő is van már és néhány perc múlva a biztos célzás lehetetlenné válik.

Megindulunk a camp-ül szolgáló «banda» felé.

Még több antilópcsapat mutatkozik. Valószínűleg ivóra húznak. Már csapong körülöttünk az equatoriális Középfrika legszebb éjjeli madara, a «cifraszárnyú lappantyú» (a «magyar Brehm» nevezi így; *Macrodipteryx vexillarius*). Kecses libegő repülésében, a szárnya megnyúlt, csupasz csévélő és csak a végén újra kitollasodó része úgy látszik, mintha jobbról-balról egy-egy kis madár kísérel, követné repülésének leghetetlenebb csapongásában, fordulataiban.

Egyre jobban sötétedik. Elhagyjuk a régi Relli rest-camp helyét és sokáig botorkálunk a sötétben a régi édeskrumpli-töltéseken, míg végre ráakadunk egy gyalogútra. Nem látjuk, de lábunk érzi, kivált vezetőim mezítlába. Ilyenkor mondja találóan a néger, hogy «a lábnak több az esze a sötétben, mint a szemnek». Este nyolc óra után mégis hazabukdácsoltunk.

Embereim élelméről a szultáni gondoskodott és így a másnapi intézkedéseket teszem meg. Holnap hajnalban indulunk; teljes sötétben, mikor a «csogoró» (a kakas) még először sem szólalt meg. A vezetők az embereimnél alusznak, hogy a hajnali indulásnál készen legyenek.

Igazi afrikai éjszakánk volt. Tele hanggal. Hiéna üvöltése zavarta minduntalan az alvást. Folyt on-f oly vast a banda körül járt, pedig nem volt mit keresnie, mert nem lőttem semmit, hacsak a teherhordozóim nem hoztak magukkal a pár nap előtt lőtt bivalybikáim húsából, ami elég illatos lehet, hogy a hiéna orrát csiklandozza. Egyszer-kétszer elefánt-feltrombitálást is hallok félálomban.

Két órától kezdve lehetetlen volt az alvás, mert fél-szerünk mellett megszólalt és szünet nélkül «buhogott» az afrikai szürke-uhu (*Bubo lacteus*).

Bizonyára az embereim hálóhelyénél pislogó tűz idegesíti a nagy baglyot és azért hallatja csúf «buhogását» szakadatlanul.

Lehetetlen aludni! Dühös leszek és a moszkító-háló alól kikecmeregve — hejh! hogy sietnek kihasználni ezt a rég várt kedvező alkalmat a szúnyogok — moszkító-csizmámba bújok, hogy elzavarjam az éjjeli csendháborítót.

A «banda» melletti ernyőakácia kinyúló száraz ágán ül. Kár, hogy nincs velem egy kis 22-es. Bizony odapörkölnék neki mérgemben, pedig a baglyokat védi az angol vadász-



Kittenberger Kálmán felvétele.

Horthy Jenő, legjobb west-nilei elefántagarával.



Kittenberger Kálmán felvétele.

West-nilei elefánt agyaraim.



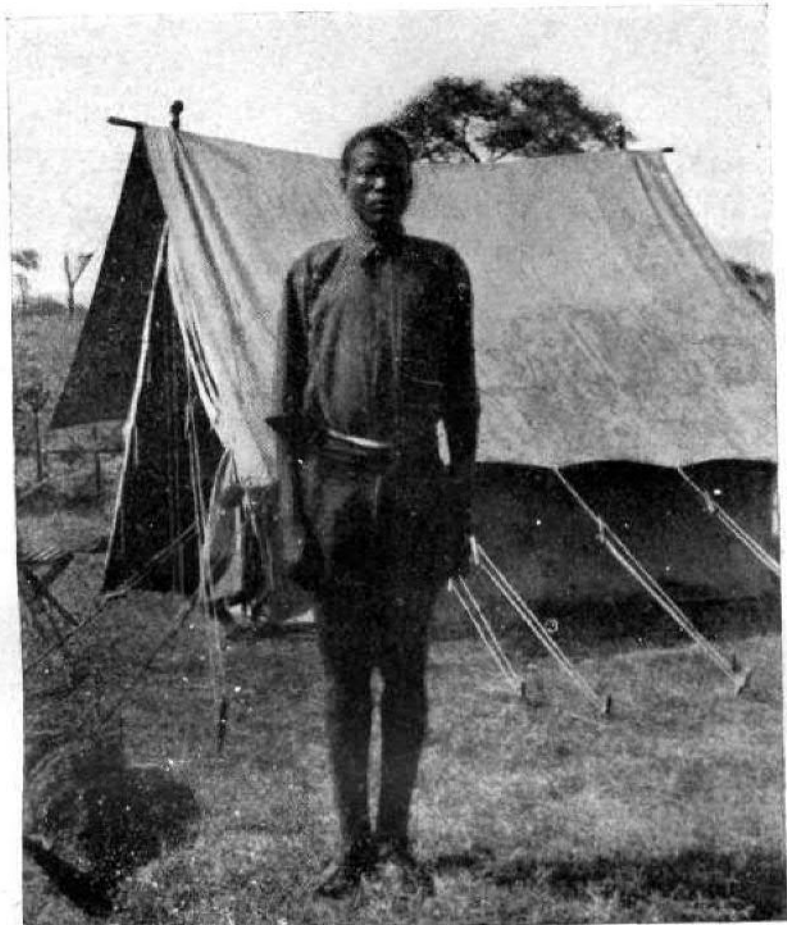
Horthy Jenő, legjohib west-mlei elefantikaja mellett.

Etkönpör Kálmán Jászai



Kittnerberger Kélmán felvétele.

Az amuai elefántbikám. Mellette Abiaszi áll.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Maszuramke.



Kittenberger Kálmán felvétele.

törvény. Így csak kővel, bottal bombázom. Végre meggondolja magát és továbbrepül.

Sietek vissza, a moszkító-háló alá, hogy «győzelmemet» kihasználva, vagy másfél órát aludjak még.

De mintha csak erre várt volna az átkozott uhu, mert most még közelebről hangzó huhuzása veri ki szememből az álmot.

Megadom magam és nem kísérletezem többé a meddő «uhu-hajszával».

Szólok Hamisznak, hogy főzzön teát, reggelizni fogok és azután indulok. Az alvásból úgysem lesz semmi.

Párszor nyújtózkodom és próbálgatom a beteg szemem,, melyre éjjel vizesborogatásokat tettem. Érzem, hogy még mindig dagadt, de már menni fog a dolog.

Az uhunk még mindig szól. A teafőzéshez lángralobbantott tűz inkább ingerli, mint zavarja.

Hamar készen vagyok az öltözködéssel, majd a reggelizéssel is. Míg Hamisz a reggelimet szolgálja fel, kérdezem,, hogy hallott-e vagy az emberek elefánttrombitálást az éjjel-Nem mondja, csak a hiénákat és a «ndege mbayá»-t (rossz madár), mely őket sem hagyta aludni.

—Mit akarhat? Mit jelez, hogy annyira «ordít?» — kérdezi Hamisz legényem, ki gyakran mesél nekem a feketék tábori tüzeinek oly kedves témájáról, a «seitáni» és a «mucsávi» (sátán és az emberi hullákkal táplálkozó olyan boszorkány, melyik éjjelenként állattá, nevezetesen hiénává tud változni) szokásairól, tetteiről . . .

—Nem hiába szól, — mondja — mert ez a madár «kaszaráni szána».

Nagyon csodálja, hogy én, a «szanri» (a messzeutazott,, sokat látott), nem ismerem ezt a kifejezést.

Körülírással megmagyarázza aztán, hogy a «kaszaráni» az, ami hanggal, szem veréssel (matatást (kellemetlensége balszerencse) idéz elő.

A mi néphitünk sokkal szerényebb; a szegény kis kuvikot tiszteli meg a «halálmadár» címmel. . .

Hamarosan összeállnak a velem jövő emberek és bár még teljesen sötét van, egynegyed négy lehet, mikor uhuszó mellett elindulunk.

Libasorban megyünk. Elül a vezetők. Mechanikusan lépdélek nyomukban. Szinte álomjáró vagyok ilyenkor. Nem alszom ugyan, de valahogy a semmivel sem törődés teljesen eltávolít a környezettől, a valóságtól. Nem is csapong, de álmodik a gondolat! Ezer meg ezer kilométereket szökik délről északra, keletről nyugatra! Rég elmúlt idők megtörtént és a fantázia által százféléképen variált dolgairól átvillan a jövő rózsás, majd szürke ködében történendőknek száz és száz eshetőségére. Csak a jelent, a reális valóságot nem érezni, semmibe sem venni, mint az álomban. Akkor is odaüt ugyan az ember a moszkító hálón keresztül szökött szúnyog csípésére, most is így, inkább reflexszerűen védekezik a szúnyograjok kínozása ellen.

Egy elrohanó állat dobogása és füttyentésszerű hangja felriaszt álomjárásomból. Pedig jelentéktelen semmiség az egész: egy reedbuck ugrott meg közeledtünkre.

Most már kiértünk oda, hol vége az «ébrednálómodozásnak!» Ritkul a csillagtábor is, bár még szól a Nílus túlpartján a hiéna.

Néha egy-egy antilópcsapat riad meg közeledtünkre. Ilyenkor mindig félek, hogy ezáltal megriasztjuk a netalán közelünkben levő elefántokat.

Gyakran álljt parancsolok és erősen hallgatózunk, hogy nem hallunk-e valahonnan elefánt-felhördülést, fatörést és más oly hangot, mely az elefántok közelségét árulja el. De semmi! Már nagyon közel vagyunk a mocsarakhoz. Megállítom az embereimet és megvárjuk, míg derengeni kezd a hajnal.

Keskeny, piros sáv jelenik meg a Nílusra ülő ködön túl. Erősen dereng. Még néhány perc és azután már nyugodtan indulhatunk.

Abiaszi vagy a másik nyomozó majdnem minden öt percben egyet ránt a finom hamuval telt zacskón. Már tisztán lehet látni a finom, fehér «hamufüst» elszálltát. Aggódok, mert forog a szél. De azért elindulunk. Nem megyünk egészen a mocsár széléhez, hanem azzal párhuzamosan haladunk, abban a reményben, hogy az elefántok még gyanútlanul kint legelésznek a mimózásokban. Ha ez a reményünk teljesedik, könnyű dolgunk lesz.

Megyünk, megyünk. Semmi hang, semmi jel sem mutat elefántok közelségére. Felkapaszodom egy magas termitadombra és látcsövemmel kémlelem végig az egész láthatárt. Semmi, csak egy-két uganda-kob mozog a sárgára aszott szavannán.

Északi irányban haladunk, mert arra van az elefántok rendes járása. De nagyon gyanús a teljes csend. Nem általánosságban értem a csendet, mert hisz' hang van elég. Mint a kétségbeesett jajkiáltása, hasítja át a levegőt egy «hagedash-ibis»-pár jajongó csúf hangja. A pompás koronásdarvak legelőhelyükhöz röpülve, hangos «oran-oram szóval üdvözlik a felkelő nap első sugarait. A mocsarak felől gémek, kócsagok vakkantva károgó csúnya hangját is minduntalan halljuk. Csak éppen elefántnesz nincs. Pedig a gyanútlanul legelésző elefánt csapat nagy zajt szokott csinálni. Csak a magányos vagy a kis, 2-ös—5-ös csapatokba verődött öreg bikák nesztelenek legtöbbször, mint a kísértetek.

Hátha most kivételesen déli irányban váltottak át az elefántok?! Intek Abiaszinak és egy másik embernek, hogy forduljanak meg és menjenek a Nílus folyása ellen. Ha valamit észlelnek, az egyik azonnal rohanjon hozzánk híradással.

Alig hogy elindul a két emberem, megint felkapaszodom egy nagy, magas termitadombra.

Jóval előttünk, majdnem egy fiatalos mimózasűrűséghez nyúlik ki a papyrusz-mocsár sötétzöldje.

A sűrű felé irányított távcsövemen keresztül egy sűrű hátat látok előttünni a lombtalan mimózák közül. Elefántok! Ekkor látom, hogy még egy elefánthát éle bukkan fel és lassan mozogni kezd a papyrusz-mocsár felé.

Hamar elő a hamuzacskóval! Egy rázás ... kettő . . . és ijedten látjuk, hogy az elefántok irányába viszi a finom hamuport a gyengén keringelő hajnali szellő.

Gyorsan tennünk kell, mert ha az elefántok szelet kapnak, azonnal biztos várukba, a papyrusz-mocsárba menekülnek. Már is nagyon arrafelé igyekeznek, ami szokatlan is, mert ily korán a rég nem háborgatott helyeken nem szokták elhagyni legelőterületüket. Ügy látom, hogy sok rossz tapasztalat tette őket ilyen elővigyázatosakká, átnünk kell tehát nagyon!

A rossz szél miatt nagy kerülővel igyekszünk az elefántok közelébe jutni. Folyton, jóformán szünet nélkül kémleljük a szél irányát. Most végre az elefántok felől hajtja felénk a hamuzacskó kirázott porát a szellő. Itt van végre a pillanat, mikor futva igyekezhetünk a leggrandiózusabb vadászsákmány felé.

Az ellenkező irányba küldött Abiaszi, ki egészen a mocsarakig kanyarodott le, szintén észrevette az elefántokat, melyekre időközben egy-két tehéngém is rászállott és most lóhalálában rohan eltávolodásunk irányában. Persze azt gondolta, hogy mi még nem vettük az elefántokat észre.

Integetésünkre észrevesz és hozzánk «száguld». Bevárjuk őt is és azután minden erőnk, illetőleg minden erőm megfeszítésével szaladunk a vadász vágyamat, reményemet takaró mimózással felé. Minden pillanatért kár! Már nagyon félek, hogy nem győzöm az iramot. Hejh! már valahogy igazat szól a nóta: «... megloptak az évek... a hajam fehérebb!...»

Irigykedve nézem, hogy mily könnyen, rugalmasan szalad előttem hatalmas termetű nyomozóm és utána a társa, ki pedig az én nehéz mzingámat is cipeli. Igaz ugyan, hogy rajtuk úgyszólván semmi ruha sincs. Rajtam sincs sok, de mégis handicappal, kivált a zsebemben lévő nehéz patronok és a nyakamba akasztott látcső.

Utolsó erőfeszítéssel nekirugaszkodom és elérem a fegyveremet vivőt. Puskámat vivő karját elkapva megállásra kényszerítem. Egy kicsit kifújom magam és csak most látom a lombtalan mimózással «kefén» át, hogy három elefánt van előttünk.

Egy — a legnagyobbnak látszó — van a legközelebb, de egyszersmind a legközelebb a papyrusz-mocsárhoz is. A másik kettő kissé távolabb. Ezek közül az egyik feltűnően kicsiny a két másikhoz képest. Azt vélem, hogy tehén. Ez nem tetszik nekem és lehangol kissé, mert ilyen kis csapatban jó bika nem található tehén társaságában. Legalább is megfigyeléseim szerint nem.

Átveszem most a puskámat. A siker most már biztosnak látszik, feltéve, hogy az agyarak jók.

Az első vezetőm nem bír a vérével. Rohan előre. Látom,

hogy mégis jól csinálja a dolgát és folyton rázza a kezében tartott hamus zacskót.

Ahogy csak bírom, követem. Többi emberünket visszamaradásra, lelapulásra parancsolta kézjelem.

Most hirtelen eláll a szívem verése! Az elbizakodottság mindig megbosszulja magát! Köztünk és az elefántok között megpillantom az afrikai cserkésző vadász leggonoszabb madárrémét, egy pár koronás-bíbicet (*Vanellus coronatus*). Azok is észrevettek már és jajongva, sírva fellármáznak mindent, mikor minket illő távolságból körülrepdesnek.

Elefántomat a riasztó bíbic-sikongás látszólag nem nyugtalanítja, de azért mintha erősebben indulna a papyrusz védelmet nyújtó biztonságába.

Az agyarakat még nem bírtam meglátni. Visszaszalad hozzám a nyomozóm és súgja, inti, hogy «ezt, csak ezt» lőj-jem le, mert nagyon hosszú az agyara. Mutatja is mindjárt a lándzsáján az agyar hosszúságát.

Kiérek egy termitadomb mögül. Most van a döntő pillanat, most kellene eldőlni a lövésemnek.

Elefántom az utolsó pillanatokban mégis barátságtalan-nak találta a bíbic-riadót és már-már elérte a papyrusz-mocsár egy vékony, előrenyúlt foltját. Jobbfelével állt felém és hó-fehéren villant elő a még alacsonyan álló nap sugaraitól megvilágított hatalmas agyara. Egy gyors pillantás jobbra is, a másik kettő felé. Csak a nagyobbikat látom, a kisebb takarva van és csak a körvonalai látszanak. A nagyobbiknak sem látom pontosan az agyarát, de nem is törődhettem vele sokat, annyira lekötött az első.

A papyrusz-mocsár közelségére való tekintettel nagyon indokolt volna a fejlődés, de rossz szögben van tőlem és így meg sem kísérelhetem a bizonytalant.

Pár pillanatig tanulmányozom áldozatom anatómiáját, hogy hova küldöm majd az életet kioltó golyót. Jó ez így! Lehül az izgalom. Megcsendesedik a futástól, izgalomtól zakatoló szív, pihen a ziháló tüdő!

Most, míg nem késő! Már fedi nehéz puskám legye a lassan elvonuló elefánt vállapján azt a pontot, hol a szívet vélem átfúrni.

A puskám detonációjával egyidőben hallatszik a meg-

lőtt fájdalmas felhördülése. Féltdékre bukik, de aztán hihetetlen gyorsasággal felpattan és elrohan. Most a balcső szólal meg. Ezt kissé hátul, magasabban kapta.

Egy pillanatig látom és máris eltűnt a közeli vékony papyrusz-sávban.

Gyorsan töltök és e közben látom a két másik elefántot a rémülettől sarkantyúzva a tőlük messzebb levő papyrusz felé rohanni. Egy rövid pillanatra meglátom az agyarát is. Ha jól láttam, valamivel rövidebb, de talán vastagabb, mint a meglőtte. A kisebbik elefánt agyarából most sem láttam semmit.

Epp hogy készen voltam a töltéssel, mikor a keskeny papyrusz-sávból kilődul a sebzett és a nagy papyrusz-rengeteg felé rohan. Kissé oldalozva bár, de azért mégis «kétségbeejtően» gyorsan.

Kissé megzavart a dolog, mert úgy éreztem, hogy jól találtam. Magasabban állok és így jól látom a mocsár-elefántfűben rohanó fejét, hátát. Gyors egymásutánban két lövést küldök utána. Egyiket a nyaki részbe irányítom, a másikkal a medencecsontot igyekeztem eltörni.

Gyorsan töltök és a nagy papyrusz-mocsárba eltűnő után két golyót küldök még, ezeket is abban a reményben, hogy a medencecsontot éri valamelyik.

A két utolsó lövésem azonban alighanem teljesen célt tévesztett, mert ezeket már inkább a papyrusz-bugák mozgása után lőttem. Az eltűnőből akkor vajmi keveset láttam.

Szaladok a mimózással mellett levő termitadombhoz, honnan egy-két fekete ordít, gesztikulál, hogy jöjjenek gyorsan. Futás közben tölteni igyekszem. Alig bírom megfogni az «ágyúm» csövét, annyira feltüzesítette a hat gyors egymásutáni lövés.

Végre sikerült két töltényt benyomnom. Most látom csak, hogy mennyi fekete jött titokban a nyomunkban.

Egyik vezető gyorsan felkapaszkodik a természetek hatalmas várára, lependeríti az illetéktelen báméskodókat és gyorsan felsegít engem is a dombra.

Mutatja a sebzettet. Látom én is. Csak a feje és a hát egy része látható. A távolság vagy 250 lépés. Mit nem adnék, ha most kezemben lenne egy halálos pontossággal lövő 67

milliméteres Mannlicher-Schönauer?! Cordite-omnak csak száz méteres irányzéka van. Meg sem kísérelem a lövést, mert az valószínűleg még messzebbre zavarná a papyrusz-rengetegbe.

Abiaszi időközben egy «hurka-fára» (Kigelia) mászott fel. Annak a tetejéről lekiabált, hogy látja a papyruszban rohanó két elefántot. Azok már nagyon messze járnak.

A sebzett nem mozdult a helyéről. Rövid néhány percig még látom, de aztán teljesen eltűnik a szemünk elől. Még Abiaszi sem bírja megpillantani a fa tetejéről. Bizonyára olyan helyre húzódott, hol nagyobb volt a mélység és így a papyrusz teljesen eltakarta.

Biztos voltam benne, hogy az első két lövésem feltétlenül halálos volt. A szívet ugyan pár centiméterrel eltéveszthettem, de valamelyik nagy véredényét mégis találnom kellett. A második lövésem meg a tüdőt sebezte meg. A többi lövésben már nem voltam egészen biztos, de így is í Mégis most lassan besompolygott a kétség, mely később szinte kétségbeeséssé fokozódott. Ismeri ezt az érzést minden vadász!

Fáj, kínoz az a gondolat, hogy elvész, dögre válik gyönyörű zsákmányom, a mocsárvadonság igazi fejedelme.

Egyáltalában nem kínozna ez a gyötrelmes, szinte fizikai fájdalmakat okozó érzés, ha elefántom akármilyen rossz elefántfüvesbe vagy sötét őserdőbe vonult volna vissza. Akkor biztos lennék, hogy nem veszne el számomra, ha még oly keserves és esetleg veszélyes is volna a követés, a keresés. De más az óriási papyrusz-mocsár! Ide követni a sebzett elefántot szinte lehetetlenség. A nyomot egyáltalában nem lehet követni, mert az vagy elvész a régi elefántcsapatok-törte csapások labirintusában, vagy pedig, ha a sebzett lassan a szűz papyrusz-rengetegbe vonul, akkor az általa nyitott csapást rövid időn belül a legjobb fekete nyomozó sem tudja már követni. A széttolt papyrusz-szárak zombékos gyökérzete újra összehajlik és csak az itt-ott eltört papyrusz-szár jelezhetné a menekülő útját.

A papyrusz-mocsárba a legtöbb helyen még akkor sem lehet behatolni, mikor semmi másra nem kell ügyelni, mint járható részeket keresve egyik torzsokról a másikra átugrani,

a nyíltabb helyeket átgázolni. Sokszor ez is lehetetlen, mert a papyrusz-torzók alatt több méternyi a mocsár mélysége. A jobb helyeken is siralmas a járás, mert legtöbbször az ember térdig gázol a sűrű iszapban és derékig jár a mocsár fekete vizében. És azután hányszor bukik fel az ember? I A sebzett elefánt nyomát követve még nehezebb a dolog, mert akkor sok másra is koncentrálni kell a figyelmet, nemcsak arra, hogy hova kell lépni. Szinte fölösleges említenem, hogyha itt támad az elefánt, akkor majdnem minden esély a támadóé.

Egy darabig még nézelődünk a termitadomb tetejéről, hogy megmozdul-e a keresett. Semmi mozgás! Már megint kezd oszladozni a kétség, ami úgy tépett, úgy gyötört! Nem! Ilyen vadat nem szabad elveszíteni. Annál kevésbé, mert bár jó és biztos agyarmegbecsülő vagyok, most már mégis nyújtja az agyar hosszát és vastagságát a kétség, a bizonytalanság.

Abiaszi most leszól, hogy kissé távolabb attól a helytől, hol előbb a sebzett elefánt állott, a papyrusz-bugák megmegrándulnak.

Meghagyom Abiaszinak, hogy maradjon a fán és figyelje az elefántot tovább. Mi majd követjük a nyomot. Gyakran vissza-visszanézünk és akkor integetéssel adjon jelt, ha valamit meglát. Igaz ugyan, hogyha már bent leszünk a papyrusz között, akkor a fán levő megfigyelőnket úgysem láthatjuk, de legalább figyelni az elefántot.

Átvergődünk a papyrusz előtti mocsáron és bent vagyunk a papyruszban. A szultáni két nyomozója előttem jár, hátam mögött egy másik relli-i ember viszi a puskámat. Egy darabig jól megy a behatolás. Majdnem száraz lábbal tudunk az egyik torzokról a másikra ugrani. Számomra nagyon megkönnyíti a két vezetőm a dolgot, kik szondírozzák előttem az utat, figyelmeztetnek, hogy hova lépjek, ugorjak, hol süppedt mélyre az elefánt gyermekkádnyi nyoma.

Némelykor egy-egy nem látható elefántkátyúba mélyen elmerül, olykor felbukik valamelyikünk. Nevetés szokta kísérni az ilyen incidenseket, amihez legtöbbször a kárvallott is csatlakozik. Most azonban nem, inkább rosszalólag intünk, hogy nem tud vigyázni!

Mélyebb vizű helyre jutunk. Itt aránylag könnyebben és nesztelenebbül megyünk. A szél irányát állandóan kémleljük és minden néhány lépés után megállunk hallgatózni. .. Idegpróbás percek!

A két vezetőm arcán látom, hogy hallottak valamit. Kérdő nézéseimre előreintenek és fülükhöz nyúlva jelzik, hogy hallják a lassan legyezgető elefántfül koppanását.

Már régebben átvettem a puskát és így lövésre készen megyünk, nem, vánszorgunk centiméterenként előre.

Egy vízililiomos kisebb nyílt folt van előttünk, melyet megint körülhatárol a jó négy méter magas, sűrű papyrusz sötét fala.

Megtorpan az elől menő nyomozó, jobbra-balra hajlongva kémlel előre, hogy valahol a papyrusz-fal folytonosságában egy kis rést találjon, melyen át meg lehetne látni az előttünk lévő sebzett elefántot. Megáll a másik is. Integetnek, hogy siessek, — én a mélyebb víz és iszap miatt egy kissé visszamaradtam — mert látnak valamit a mozdulatlanul álló elefántból.

Hozzájuk érve hiába nézek a jelzett irányba, nem látok semmit. Igen! Most egy kissé megmozdul a papyrusz és ez az egész.

Intek az első nyomozónak, hogy a vállára kapaszkodom. Még így is elég sokáig nézelődöm, míg a papyrusz zöldjéből kisötétellő szürkéséget meglátom. Látcsöveimmel nézem, figyelem. Nem tudom, hogy testének melyik része lehet a megpillantott folt.

Tenyéremet az emberem fejbúbjára szorítom. Megérti és óvatosan leguggol. Leszálok róla, hogy talán állva is meglátom és akkor lőhetek. Embervállról csak kényszerűségből lőnék, mert tapasztalatból tudom, hogy nagyon bizonytalan célzás és lövés esik onnan.

Hiába minden! Az elefántból nem bírok semmit sem meglátni. Újra felkapaszkodom az emberem vállára.

Természetesen ennél az erőpróbánál, mely szilárd talajon nem volna túlságosan nehéz, hűségesen támogatja bajtársát, az én «Atlasz»-omat a második nyomozó.

Megint fent vagyok. Szememnél a távcső. Újra meglátom a kifeketéllő szürke tömeget. Most már jobban látom.

Látni vélem azt a részt, hova lassan legyezgető fülének a vége ér.

Hátranyújtott kezem ujjának mozgatásával jelzem, hogy a puskámat kívánom. Abban a pillanatban már kezemben is van.

Mégegyszer végigkémelem a helyzetet, az elefánt látható részét tanulmányozom a látcsövemen keresztül. Egy-két pillanatig tart az egész. Intek, hogy a puskámat hordó fekete most fogjon meg erősen, nehogy nehéz puskám visszalökése feldöntsön bennünket.

Arcomnál van a puska. Mégegyszer jól szemügyre veszem az elefánt látható részét és aztán elnyomja ujjam a ravaszt.

Erősen meginogtunk, de «nyeregben maradtam» és az emberek is keményen állták a sarat. (Ebben az esetben nem is képletesen.)

—Anaanguka (összeesett) — mondom az embereimnek, mert láttam, hogy lövésemre azonnal összezuhant.

—Allahu akhbar — mondják bensőséggel embereim. Mind a három kísérőm «izlamu» (mohamedán).

Gyorsan kinyitom a puskám, kidobom az üres hüvelyt, hogy egy másikat tegyek belé. Persze mind a három kísérőm a kivetett üres hüvely után kap, úgy, hogy majdnem belepottyantam a mocsár fekete iszapvizébe. A west-nilei fekete még akkor is a kilőtt hüvely után kapkodna, még akkor is azt igyekezne felszedni, ha támadó elefánt vagy bivaly már majdnem elérné a vég veszedelmében géppuskagyorsasággal ismétlő és tüzelő vadászt ...

Támadás nem következett. Gyerünk tehát gyorsan ki a papyrusz közül, hogy lássuk Abiaszit, ki a fáról mindent láthatott és biztosan el tud mindenről számolni.

Kivergődtünk. Már messziről integetnek, kiáltanak (tilalam ellenére) Abiaszinak, ki időközben a fa tetején egy hihetetlen vékony ágra «gaHyazott» fel, hogy mi van? Láttá-e az esetet? De bizony Abiaszi nem tud mondani semmit. Mielőtt lőttem volna, látott belőle valamit, de azután egyáltalában semmit. De az bizonyos, hogy nem ment el.

Most már biztosnak veszem zsákmányomat és felejtve már az előbbi gyötrelmem! Rendelkezem, hogy hogyan men-

jünk az elefánthoz, mert az embereim szerint a kicsi, vízililiommal benőtt sík víz nagyon mély és azon nem tudunk átmenni.

Egy furcsa alak ágaskodik a termitadombon. Előbb már elkergettem, de vezetőim mondták, hogy ez a régi «fundi»-m (mester), ki három év előtt elejtett elefántjaink agyarárt vágta ki. Ösztövért, ráncoshasú néger az én öreg ismerősöm. A térdkalácsa fölötti szarvszerű lenyúlás mutatja, hogy áldozata a West-Nile tartományban gyakran előforduló «nrimbi»-nek. (Guinea worm, guinea-féreg, gyakori betegség a Nílus felső folyásánál. Rendesen ivóvízzel kerül az ember szervezetébe.) A fundi lassan megszólal, hogy az elefánt kilépett oda, hol előbb állt és aztán lassan visszavonult. Most vettem csak észre, hogy Abiaszi időközben elhagyta magas megfigyelőhelyét és hozzánk jött.

Hirtelen mérgemben azt hittem, hogy az öreg hallucinál és kezdtem szidni, mint a bokrot, mondván, hogy biztosan az elejtett elefánt lelkét látta.

— Hol volt? Mutasd meg! — Felkapaszkodik szegény feje és vele a nyomozóm, ki egyszersmind tolmácsom is, mert a «mester» vajmi keveset ért a kiszuahili nyelvből.

Most meg a vezetőm ordít, hogy — íme — most megint kijött. Valóban ott áll. Feje tisztán látható. Megint felsóhajtok, hogy mit nem adnék egy jó 6.7 mm Mannlicher-Schönauerért?! Cordite-ommal persze nem lőhetek! Mit csináljak?! Az elefánt megint eltűnik egy pillanatra, aztán ismét láthatóvá válik.

Most még jobban marcangol a kétség és még jobban szenvedek annak a gondolatnak a lehetőségétől, hogy a már biztosnak vett zsákmányomat elvesztem és dögge lőttem Földünk legnemesebb vadjának egy hatalmas példányát. Azt jól tudom, hogy elefántom nem viszi sokáig, de a papyrusban egy-kétszáz méter már óriási távolság. Nem is kell neki ily messzire menni, hogy sohase találja meg az ember, ha a beteggé lőtt elefántot ott a vég ledönti. Még a legszorgalmasabb keresés mellett is csak véletlen szerencse, ha ráakadnak. De nem is csoda, mert a lelőtt óriás mellett egy-két lépésnyire lehet elmenni, a nélkül, hogy valamit is látna belőle az ember.

Aztán a papyrusban hiányzanak az exotikus vidékek vadászanak a szárnyas vérebei, a keselyűk is. Azt a dögöt, amelyet a papyrusz-mocsár betakar, azt nem lelik meg, nem keringik körül és nem zuhannak rá a szárnyas dögevők.

Megint felküldöm Abiaszit a fára és most a termitadombról az irányt megvéve egyenest az elefánthoz tartunk.

Megyünk, majd vergődünk a papyrusz-rengetegben. Teljesen reménytelen a helyzet, mert semmit sem lehet látni.

Újra visszamegyünk, mert eszembe jutott, hogy két «kipangá»-nk (bushkés) van és a fundinál fejszét is láttam.

Kiadtam a rendeletet, hogy vágjanak két vékonyabb egyenes törzset, vagy esetleg kellő hosszúságú ágat és arra faháncs-kötelekkel kössenek létrafokokat. Ezzel megyünk a papyrusz-mocsárba, alkalmas helyen feltámasztjuk és annak tetejéről fogom végérvényesen elejteni és kínjaitól megváltani sebesült elefántbikámat.

Az emberek szétszélednek és bár zajjal, de elég gyorsan dolgoznak. A megfigyelő megint azt jelzi, hogy a sebzett előre jött. Nem bírom már kivárni a létra elkészültét és mikor újra jelzik, hogy előrejött, — időközben megint eltűnt egy rövid időre — megint szerencsét próbálok, meghagyván, hogy az elkészült létrát hozzák majd utánunk.

Most jóval tovább haladunk, mint előbb. Már halljuk az elefánt nagybeteg hörgését. Előbbre megyünk. Előttünk vagy 20 lépés széles vízililiom- és lótoszborított sík víz. Az elefánt felkelt. No most támad! De nem! Elfelé mozog a papyrusz. Hogy támadásra ingereljem, — mert inkább támadjon már, mintsem hogy elmenjen — a mozgás után lövök, mert alig láttam mást, mint egy kis szürkeséget. Feszült figyelem! Most már biztos a zsákmány! Nem láttuk az összeesést, hanem hallottuk. Aztán felhangzott a halálhörgés, miközben szürcsölve, gurgulázva dőlt ormányából a vér, hogy helyet adjon az ugyanakkor beszívott papyrusz-mocsár fekete vizének.

Elhal lassan minden zaj. Az állatóriásból elszállt minden élet!

Két nyomozóm előremegy, hogy gázlót keressen az elefántig. Sokáig vannak ott. Sokáig halljuk hangos társalgásukat.

— Gyertek már ki!

Hozzám érve átadnak egy papyrusz-rostot, az agyar vastagságának pontos méretét. Nem túlságos vastag, de vastagabb, mint reméltem. 47 és $\frac{1}{4}$ centiméter. No de majd meglátjuk, hogy milyen lesz a hosszúsága és milyen az elvékonyodása a hegye közelében.

Emberekért küldök. Hozzanak mindent. A fényképezőgépet, bushkéseket.

A hevenyészett létra elkészült és megjöttek a kívánt dolgok is. A létra már nem teljesíti azt a hivatást, amit neki szántam, de most mégis a kényelmemre van, mert ráülök és hat fekete által magasra emelve, mint egy kongói szultán vitetem magam a papyrusz-mocsarak elesett fejlődelméhez. Odaérve annak a hátára fordítanak: «Partra szállottam* . . .

Most ütött ki csak az embereimből az eddig elfojtott lármázhatnék. Mindenki nevetett, ordított, gesztikulált.

Az elefánthátra helyezett — ez volt addig az egyedüli száraz hely — hátszákból, melyben a fényképezőgép volt, előkerült a mérőszalag és az agyar méreteit vettem fel nagy pontossággal. A méretek nagyon kielégítőek. A nyomozóm pontosan mérte le a vastagságot, csakugyan valamivel 47 centiméteren felül van. Az agyar szabadon lévő részének a hossza 137 és $\frac{1}{4}$ centiméter. Már ki is lehet számítani az agyar teljes hosszát, mert a west-nilei erős elefántbikáknál 85—90 centiméter az agyar beágyalt része.

Míg mi a mérőszalaggal méricskeltük az agyart, addig Abiaszi a tradicionális szokás szerint az elefánt farkát vágta le

Most a lövéseimet keresem. Megtalálom az első, lövésem nyomát. Csodálatos, hogy nem ütötte át a szívet; nagyon közel, talán csak milliméterekre járhatott tőle a golyóm. A második lövésemet is megtaláltam, az is ott volt, ahova küldtem. A többi lövésem helyét nem találtam. Csak a jobboldal felső része emelkedik ki a mocsárból.

Embereim utasításomra szorgalmasan dolgoznak, hogy az elefánt előtt a papyruszt levágják és a levágott papyrusz-szárból bürüt rakjanak össze, mely elég erős, hogy engem megbírjon.

Onnan akarom az elefántomat lefényképezni. Egy kicsit

süllyed az én papyrusz-alkotmányom. A masinám három lábának is nehéz szilárd pontot találni. Szurkállok vele jobbra-balra, míg végre azt gondolom, hogy biztos alapon nyugszik. Ekkor meg a súlyom alatt kezd süllyedni a «talaj».

A nagy szorgoskodásban csak most lopózik lelkemre az a borulat, mely mindig ellep, ha egy-egy elefántpátriárka áldozatul esik fegyveremnek ... Mégis minden más vadászatot el tudnék inkább hagyni, mint az elefántét, ha arra alkalmam nyílik!

Csodaszép és stílszerű az elejtett ravatala: Lótuszok takarják elül, hátul meg rá-ráborul a hajladozó papyrusz-bugák zöld tömege.

Míg elrakom a fényképezőgépet, elgondolkozom, hogy mennyi ezer meg ezer halálra sebzett elefántnak lehet a temetője a Felső-Nílus vidékének százezer négyzetkilométereket kitevő papyrusz-rengetege?! Ha egy-kétszáz lépéssel odább tudott volna menni, úgy az enyémmnek is az lett volna a sorsa . . .

Nincs már több teendő, mint kiadni a rendelkezéseket és elvonulni.

Az én ideiglenes fegyverhordozóm visszamarad az öreg fundival. A jobb első lábat és a jobb hátsónak a talpát kell levágniok. A bal mélyen bent van a mocsárban, ahhoz nem egykönnyen lehet hozzáférni.

Még mélyebben fekszik, valószínűleg teljesen a mocsár iszap-talajába fűrődva a bal agyar és így meg sem kísérelhetjük, hogy arról is méreteket vegyünk. Még ki se tapogatjuk.

Az lesz a «dolgozó agyar», tehát a vastagabbik, a nehezebbik, mondják a nyomozók. Bár úgy lennel — gondolám és azután intek: — Gyerünk!

Ugyancsak megszaporodott már az érdeklődők száma. Minden termitadombon «virít» egy-két odakuporodott vagy ágaskodó fekete alak.

Nyomozóm és Abiaszi odaordítja nekik a rendelkezéseket, hogy addig nem szabad semmihez sem hozzányúlniuk, míg ők vissza nem jönnek a szultánitól. Az «amri», a parancs megszegésének nehéz következményeit a nagyobb nyomaték kedvéért nyomozóm már kiszuahili nyelven bömböli feléjük,

mit ugyan nem értenek meg, de fődolog, hogy én megértem és energiáját majd bizonyára méltányolni fogom baksiskiosztásnál. Ez volt a célja a keletafrikai «eszperantó» használatának.

Kíséretem, mint ilyen «nagy» eseményeknél szokásos, nagyon hangos. Az előkelőre vált és már elefánt húst nem evő Abiaszi éppoly hévvel ordít, mint három év előtt, mikor még fonszámra ette a kissé megpörkölt elefántháj at és kilószámra a nyers elefántpacalt.

Most veszem csak észre, hogy mily nagy a különbség a kackwák és a mádiak nyelve között. Sokszor úgy vélem, hogy messze Keleten vagyok és mászaiakat hallok beszélni.

Úgy látszik már az egész környék értesült az elefánt elestéről, mert már minden irányból húznak az elefántomhoz a mindennemű és korú feketék. Keselyük sem húzhatnának pontosabban az élősdí kányák által felfedezett és körülkerített döghöz, mint ezek a feketék. Szinte azt gondolná az ember, hogy az ilyen ingyenlakomák feltalálásához külön érzékük van.

Mindegyik húsrá húzó fekete egy-egy hatalmas kést szorongat vagy a lándzsáját szerelte le a nyeléről és azt fogja használni kés gyanánt. Az előrelátóbbak egy alkalmas követ is cipelnek magukkal, hogy meg-megélesíthessék gyorsan tompuló, puhavas vágószerszámaikat.

Mindnyájan előrenyújtott karral és vigyorogva üdvözölnek. Hogyne! Egy-két napig minden kunyhó környéke illatos lesz a tűzön, a napon szárított elefánthús nehéz szagától.

Némelykor odaszól az elemében lévő Abiaszi a hús felé húzóknak valamelyik csoportjához:

— Hiába, egészen hiába mentek! A fehér ember nem lőtt elefántot. Az elefánt elszaladt.

Nem sikerül az ugratás. Éles szemük már úgyis látta a levágott elefántfarkat és így nevetve és rendületlenül húznak az elefánt felé.

Végre megérkezünk. Vigyorogva jön elém Hamisz legényem:

— Hallottam az «ágyúzást». Jól mondtam, úgy-e, hogy az «éjjel madara» az «kaszaráni szana!» A nagy elefánt vesztét jósolta, annak a pusztulását huhogta!

Nagy és vegyes kísérettel jön a szultáni is. Már mindent tud a legapróbb részletig. Csodálatosan működik a feketék híradó szervezete. Micsoda vércseszeme van a vén uzsorásnak?! Azonnal meglátja hosszú botomon a berovátkolást. A görbületben lemért agyar hossza imponálóan hosszú így boton, egyenesben lemérve. Ezt a körülményt akarja kihasználni az én «magas» barátom, Relli szultánja és olyan nagy baksist, oly nagyszámú shillingeket követel, koldul az «óriási» agyarú elefánt lelövésének örömeire, melyet az «ő» birodalmában, az «ő» vezetői segítségével lőttem le, hogy annak teljesítésére rámenne vagy fél agyar ára.

— Pole, pole (lassan, lassan) — mondom. Majd meglátjuk, ha az agyarakat kivágták. Hátha nagy az ürege és egész könnyű és a másodikról meg nem tudunk semmit. Lehet, hogy az pudvás, törött.

Sokáig alkudozik velem Relli szultánja, végre teázás közben belenyugszik, hogy az agyarlemérés után kapja meg a kialakított baksist.

Hamisz előrelátó volt és minden vizet messze eltávolított a bandától, nehogy a méhek zavarják ebédemet. Aztán naplót írok, míg az emberek összecsomagolnak.

Még rosszabb biciklit bérek, mint a múltkori volt, de ennek egy nagy előnye van, hogy a nagysága megfelelő és lábam kényelmesen eléri a pedált.

Már a bara-bara mentén is mindenüvé elért az elefánt-elejtés híre és az egész lakosságot mozgósította. Mindenfelől futva igyekeznek zsákmányomhoz, nehogy későn érkezzenek az ingyenlakomához. West-Nile feketéi hamar feldarabolnak, lehúsolnak ilyen 6000—7000 kiló súlyú állatóriást és a későn jövő már alig tud valamit a csontokról lefaragni. Mikor biciklim feltűnik, az asszonynépség fiatalabb ja üdvözlésemre táncosan riszálja elül-hátul levelesgaly «ruházattal» takart derekát. A férfiak üdvözlésük után még utánam is kiabálnak. Nem értem, hogy mit, de most az egyszer nem szidják a fehér embert, ilyenkor nagy az elefántvadász népszerűsége.

Már elhagytam Relli határát és már a Mádik földjén gurul zörögve-csörögve a rossz, bérelt bicikli. Itt már vége a népszerűségnek, mert a mádiak csak vétel útján kaphatnak

Relli lakóitól az elejtett elefánt húsából. Itt különben megint megkezdődik a reménytelen harc a cecelegyekkel.

Hohó! Valami nagy esemény történhetett és alighanem otthon is elefánt esett. Egész népvándorlás özönlik a barabarán. Mindenkinél kés, az asszonyoknál lapos, hátraszíjazható hússzállító kosarak. De már látom Horthy Jenő Paloriná-ban felfogadott fegyverhordozójának piros feztét. Végtelenül ostoba képű fickó, de azért teljesítette a kötelességét és a kritikus pillanatokban derekasan állta a helyét.

— No, mit lőtt az urad?!

— Három bivalyt — mondja büszkén. — Most a húsért megyünk.

Ehhez a három bivalyhoz fűződik vadászkirándulásunk legmulatságosabb, legkacagtatóbb eseménye, melynek hőse a «pót gunbearer» és kárvallottjai a mi rátarti mohamedán boyaink voltak.

West-Nile-ba fegyverhordozók nélkül érkeztünk meg. Boyaink minden törekvése az volt, hogy legalább is egy mohamedánus legyen az ott felfogadandó «pót» fegyverhordozók között, ki az elejtett vadnak rituálisan elvágja a torkát és így annak húsa számukra is, kik «igazhívőki», megéhetővé válik. Máskülönben a vad húsa tisztátlan az iszlám követőinél.

Persze Ali mesterkedett ebben a legjobban, noha ő volt az, aki a Próféta alkohol- és más egyéb tilalmát a legkevésbé tartotta be.

Megvolt tehát az «izlamu» gunbearer és Ali kellő módon instruálta, hogy a «boy urak» számára milyen részeket kell félretenni a szabályszerűen «csincsált» (torkametszett) vad húsából.

Mikor West-Nile-t el akartuk hagyni, Ali eléim állt és arra kért, hogy annak a gyáva, buta «msenzi»-nek, az Ali H.-nek ne adjunk jó bizonyítványt, mert az nagyon meggyalázta, tisztátlanná tette őket.

Nem is kellett kérdezni, hogy mi módon, mert Ali mindjárt belefogott az eset elmondásába:

— Mikor «Bwana Jangu» (az én uram) a három bivalyt lőtte, Ali II. azt mondta nekünk, hogy az egyik bivalyt «csincsálta» és annak húsát külön félretétette számunkra.

Esküdözött, hogy mikor «csincsálta», még volt a bivalyban élet. Mi persze ettünk a bivalyból és nagyon dicsértük Alit, hogy mennyire férfi, ki egy sebzett bivaly torkát el meri vágni. Később azután megtudtuk, hogyan történt az a csincsálás! Az a gyáva «msenzi» nem merete az alig vonagló bivaly nyakát elvágni, hanem odasompolygott a végét lehelő bivalyhoz — vagy talán ki is múlt az már akkor — és egy «kipangá»-val (bushkés) lecsapta a farkát. Mi meg ettünk abból a tisztátalan húsból! Megvertük volna nagyon azért a gyalázatosságért, de féltünk tőled, hogy nagy «matatá»-t csinálsz azért.

Ali nagyon csodálkozott azon, hogy megbotránkozás helyett kacagásba törtem ki és hasonlóan mulatott az eseten Horthy Jenő is, kinek azonnal elújságoltam a különös «csincsálás» történetét.

Ali II., a pótfegyverhordozó ezek után túlzottan jó bizonyítványt kapott, mit nagyrészen ennek az eredeti saktolásnak köszönhetett. . .

Hazaérve jó hírek fogadnak. Horthy István vagy 240 láb fehérrinó filmet «lőtt» és azonkívül elejtett két pompás nílusi erdei antilóp-bakot (harnessed bushbuck; *Tragelaphus scriptus* bor.).

Másnap kószáltunk. Horthy Jenő pedig megint a Nílus két sziklaszigete körül elterjedő papyrusz-mocsárban tanyázó hatalmas elefántbikával próbálkozott. A sziklaszigetek jó megfigyelőhelyek voltak, de annál rosszabb terep az azokat majdnem körülövező mocsarak. Gonosz hely, vakmerő vállalkozás ott elefánt után járni! Csak olyan valaki vállalkozik erre, kit már teljesen rabjává tett az elefántvadászat különleges varázsa. . .

Délután értünk haza. Reméltem, hogy már otthon is lesznek az agyarak. De semmi hír sem jött Relli-ből. Pedig boyaink már reggel felszerelték a banda ereszére a rugós mérleget, hogy azonnal lemérhessük az agyarak súlyát. Az agyarlemérés nagy és ceremóniás esemény egy vadászkirándulás életében. Kíváncsian tolongnak ilyenkor a mérleg körül a fegyverhordozók, boyok, sőt füstös kunyhójából előjön erre a nagy eseményre a pishi (szakács) és a kuktája, a pishi-boy is.

másiknak nyoma sincs. Hogyha levelem elért, jó lesz, ha azonnal eljössz és magad is meglátod, hogy csak egy agyara van. Az emberek várnak, mert húst akarnak és addig nem nyúlnak hozzá, míg nem jössz. Rossz hírt hoztam Uram! Isten veled!

Én, Karalla, Relli szultánja.

14/1./29.

Visszaküldöm Abiaszit, hogy hozzák az agyarat és lásanak bátran a húsfeldaraboláshoz. Nagyon «illatos» lehet már, de azzal a west-nilei bennszülöttek nem sokat törődnek.

Tehát a «kaszaráni» huhogása részben nekem is szólt! Lassan leballagok a camp-be, hogy tudtul adjam a rossz hírt.

Másnap este jött meg csak a «single tusker» agyara. Szép, 223 cm hosszú és 80 font súlyú agyar, de egy agyar mégis csak egy agyar. Most látom csak, hogy egy híres (tsingle tusker) a zsákmányom. Sokszor volt már «tűzben». Agyarát is érte már egy golyó . . .

Vagy egy hétre az elefántlövés után tudtam meg, hogy a «kaszaráni» még másoknak is bajt, vést jósolt akkor éjjel. Nálunk jártakor az A. D. C. (Assistant District Commissioner) elmondta, hogy az elefantom szét darabolásánál a szokásos szurkálósos verekedés — talán éppen a várakozás miatt — egész kis harccá fejlődött és hét embert nagyon összeszurkáltak. Egy meg is halt.

VIII.

PAPYRUSZBAN

Írta HORTHY JENŐ.

Milyen is az Albert-Nílus? — Lassan folyik minden — Elefántok hazája — Küzdés a «lehetetlen»-nel — Hajnali készülődés — Kialakult program — Az admirálist fel kell kelteid — Behajózás a kettős csónakba — «Morosa» ellenséges szándékai — Kilátás a kilátóról — Balett járás az elefántok felé — A vízírózsa «dicsérete» — Az admirális nyakán — Az admirális a nyakamon — Két bika — Két lövés a nagygyarúra — Közbelép a harmadik — Hasznos a futás — Gondolati csevegés az «öreggel» — A sebzett követése — Végei

Idestova két hete, hogy végighajózva egy ócska kis gőz-lélekvesztőn az Albert-tó Butiaba—Bahr-el-Jebel részét — ott átszállva az új, rendkívül szellős, modern, nagyon csekély mély járással bíró «Lugard» gőzösre, két kellemesen eltöltött fedélzet-életes pihenőnap után Palorinába érkezünk. Ez a hely a víz balpartján fekszik, rest-camp-ja már három éve is tanyánk volt, akkor Palujónak hívták. A folyó közel van, nincs két kilométernyire. A víz! Ne képzeljünk oda valami szőke Tiszát, mosásos partú, korlátok között folydogáló vizet. A folyó irányában húzódó mindkét parti hegyláncot, melyeket sok kilométer választ el egymástól, nyugodtan nevezhetjük a folyó partjainak. Amennyire a két hegylánc közeledik egymáshoz, amennyire lábainál a föld dombosabb vagy mélyebb fekvésű, amennyire több vagy kevesebb az eső, szunnyadozik, terpeszkedik ott a Nílus papyrusz-mocsarai között. Mert sík vizet minél kevesebbet keressünk: a főmeder, mely sokszor változik és a hajósoknak sok gondot okoz, a rajta lassan lefelé csúszó úszó szigeteivel, a vele sokszor párhuzamos, sokszor belőle kiágazó és rendszerint zsákutcába vezető, papyrusz-mocsárban elhaló mellék-

medrek, maga a sokszáz négyzetkilométer területet betakaró papyrusz-rengeteg, melyet szintén lassan folyó vízben imbolygat a szellő, itt-ott tarkítva tisztásokkal, merészen kiugró szikladombokkal, a pehelysúlyú ambatsh kis erdeivel, melynek galyai az elefánt édes csemegéje, mindezen disznóság-nak gyűjtőneve: Bahr-el-Jebel (Albert-Nile).

Ez a vidék szárazon és vizén egyaránt rendkívül termékeny. Nem hiszem, hogy lenne még olyan hely a világon,, ahol annyi szűnyog és cecelég্য teremne! Lassan mozog itt minden, tunyán, lassan a folyó vize, lassan a néger, lassan a fehér ember, ha nem vakarószik és lassan a hőmérő, amelyik unalmában nappal lassan fölébe mászik 2—3 fokkal a 40-nek, éjjel pedig csak ugyanannyival alá. Lassan, de biztosan jár itt a halál is. Végrehajtója a cecelégly, ügyésze az álomkór. És mégis akad bolond, aki idejön. Miért? Mert ez az elefánt hazája. Esős évszakban a hegyek közt élük világukat a nagy fűben, a szép boraszusz-pálma ligetei között, — mindenütt terített asztal — mindenütt jó, friss víz. Száraz évszakban, mikor a hegyek lángtengerré válnak és levéltelen fákon, kormos fekete földből kiálló sziklákon és futóhomokkal telt száraz folyómedren kívül a magas részeken egyéb nem marad, az életuntaktól és spleenesektől eltekintve összeszedik cókókjukat és öregje-fiatalja beveszi magát a papyrusz-rengetegbe. Hogy ez mikor történik, tudják a feketék és megmondják a nyomok. Mi is idejövete-lünk után összejártuk több ízben a hegyvidéket, láttunk bivalyokat, fehér rinocéroszt, apróbb vadat, de friss elefántnyomot nem. Összejöttünk a legközelebbi Governementstation orvosával, jó orvos, kedves orvos, álomkórt gyógyít eredmény nélkül, de dacára, hogy fogorvosság nem a mester-sége, kevés ember él, ki annyit plombál, mint ő. A vidéknek alig van már teljeskorú hím elefántja, melynek fejét rossz helyre applikált golyóval meg ne plombálta volna, ő is megerősítette azon feltevésemet, hogy pácienseinek legnagyobb száma a camp-ünktől észak felé terjedő papyrusz-mocsarakban lakik. De szerinte oda bemenni, ott elefánttal összejönni lehetetlen. Miért lehetetlen? — gondolám, minden lehetséges, amit az ember igazán akar! (Csak nem kell lehetlent akarni.) Gyerünk! Mentem. Sokszor mentem és mindig

hiába mentem. De nem egészen hiába, sőt, olyan gyönyörű emlékeket hoztam onnan magammal, melyek messze-messze túlszárnyalják azt a kis izzadást, kétéltű életet, mely majdnem úszóhártyákat növesztett lábujjaim közé és effektív eredménytelenséget. Ha nem unja az olvasó, menjünk el ma is oda, január 26-án.

A «Délkereszt» még gyönyörűen pislogott az égbolton azoknak, akik meg tudták valaha találni, — én sohasem tudtam — mikor megszólalt a tábor «kaszaráni»-ja, Kittenberger: «Felkelni, már négy óra t» «Suedi» (ez hülye és gyáva puskahordóm neve), [1-ső számú bömbölés]. «Lete chakula» (hozd a reggelit), [2. számú bömbölés]. Azután toilette bűdös vízben, háromfajta öltözeti cikk: short (rövid nadrág), ing, puttee (csavaros lábszárvédő) és egy pár rongyos cipő felrángatása és ott áll az elefánt-ellenség. Puskák, töltények, látcső, vizeskulacs, egy konzerv, össze van rakva a felszerelés. Reggeli. Indulhatunk!

Az indulás sötétben ugyanis nagyon fontos dolog volt. Többszöri papyrusz-kirándulásaim eredményeinek leszűrődése folytán kialakult egy program. A kikötőtől jó órányira le a folyón, a főmedertől balra befordult egy széles mellékmeder. Ebbe bevezve túlsó oldalán a papyrusszal benőtt vízből meredeken kiemelkedett egy kb. 40 m magas, csupasz sziklatömbökből álló, mondjuk 300 m kerületű hegyecske. Ezt kellett virradat előtt elérni. A mocsárban levő elefántok napkelte után 1—2 órával teljesen bemennek a papyruszba, az előtt még mozognak a rövidebb, 1¹/₂—3 m-es fűvel benőtt sekélyebb vagy egészen száraz helyeken, mikor is, a szikla tetejére felmászva, onnan kitűnően lehet látcsővel óriás területen helyszíni szemlét tartani és a vadat meghatározni. Ne higgye azért senki, hogy ez a meglátás olyan egyszerű! Amilyen nagy az állat, olyan keveset mutat itt testéből! Néha percekig kell nézni egy kis sötét, a zöldtől elütő foltot, egyszerre megmozdul. Elefánt! A tehéngém felszáll és valami láthatatlanra a földnél magasabban leereszkedik: elefánt! Azután kívárni! (De meddig kívárni?) Odamenni! (De hogyan?)

... A reggelizés megvolt. Felugrottam vasparipámra, — a sötétben jól világító széles gyalogúton legurultam a «ki-

kötő»-höz — egy bennszülött és Szuedi gyalog jöttek utánam a felszereléssel. Az így nyert időt arra használtam fel, hogy életet verjek a kunyhójában álmodó «admirális»-ba. (Így nevezte el u. i. Pista öcsém a túlpartra irányuló forgalmat csónakon lebonyolító négert.) Az admirális kibujt és hozta magával az evezőket, 3—4 m hosszú rudakat a csónakok tolására. Mert csónakok voltak, nem egy csónak. Ezek, az itteni fatörzsből egy darabban kivájt, mindig lyukas utazási alkalmatosságok nem szenvednek stabilitásban. Amellett ülés híján a fenekükben kell ülni a beszivárgó vízben. Ezen okból kitaláltuk, hogy kettőt egymás mellé kötöttünk, így stabil is volt és az összeérő peremen nem puhán ugyan, de szárazon lehetett ülni. Behajóztunk, elindultunk. Nagyon romantikus volt: csillaghullás, vízcsobogás, vízilőrőfögés, szúnyogcsípés és bűdös néger. Jól haladtunk a folyással, lassan pirkadt. A szúnyogoknak szaporodtak repülő konkurrensai, megeléknült az égbolt a sok húzó vízimadártól! Oda értünk, hol a főmedret elhagyva be kell balra kanyarodni. Vájjon itt lesz-e minden errefelé való kirándulásunkkor látott ellenségünk, «Morosa», ahippo anyós? Egy öreg, valószínűleg valamikor bennszülöttektől megszigonyozott rosszindulatú özvegy, mely ahányszor meglátott, lebukva igyekezett csónakunk alá kerülni, hogy úszóképességünket kipróbálja. Valószínűleg detailáru-üzletben volt a krokodilusokkal. Meglőni sajnáltam, de meg az elefántokat sem akartam volna lövésemmel elzavarni, így: többet ésszel, mint erővel! Persze hogy itt volt megint: körülnézett, nagy buta feje a pici fülekkel egy nagy fújó lélekzetvétel után víz alá bukott és neki: direkcio csónak. Lassan evezünk előre, a vízszíne felgyöngyöző légbuborékok sorozatos irányáról láttuk az öreg hölgy útját, mikor pedig csónakunkat 15—20 méterre megközelítette, egypár erőteljes, gyors lökés a rudakkal, gyorsan siklottunk tova, az öreg mögénk került, el volt hibázva a direkcio! Szégyenkezve sohasem ismételte meg a kísérletet! Még egy negyedóra evezés a mellékágban és betoltuk csónakunkat a káka közé a szikla lábához. Szótlanul kiszedtük felszerelésünket és jobbadán négykézláb másztunk fel a legmagasabb pontra, a kilátóba. Gyönyörű kilátás. Mindegyikünk más irányban kémlel. Távol, jobbra-

balra a hajnali szürkületben kéklő hegyek, körülöttünk a végtelen papyrusz-mocsár tengere, hullámszik a hosszúszájú bugás papyrusz feje, itt-ott kicsillan a sík víz ezüst csíkja, ott mocsári elefánt fű sárga foltja! Egyszerre akad meg mindhármunk szeme egy csapat elefánton. Mocsártól környezve, tőlünk vagy két kilométernyire van egy nagy, vagy 100 holdas, elefántfüvel benőtt sárga terület, azon vannak. Vannak legalább húszan. Dehogy. Harminc is van, ötven, hetven. Hol takarva van egy részük a fűben, hol megint előkerül. Van köztük vagy 4—5 testre erős bika! Agyarat persze fű és távolság miatt meghatározni lehetetlen. Minden idegem megfeszítésével figyelek: az egész társaság lassú, de biztos mozgási iránya a tőlük legközelebb levő papyrusz, melyben nem távol jókora ambats-erdő áll. Úgy látszik ennek árnyéka lesz a szieszta helye. Most nincs mit sokat gondolkozni, az idő drága: «Haja, upezi» (gyorsan, előre). Ülésre teremtett testrésznövényen leródlizunk a sima, meredek gránit sziklán, lent puskák megtöltése, minden zsebbe 3—4 patron, balkézbe kettő, látcsőbeállítás és indulunk. Kis ideig szárazon megyünk. A turfás talajon nagy repedések, a nedvesebb időszakban erre járt elefántok fél méter mélységű nyomában még víz. E nyomokat tartjuk, kényelmesebb, a fű le lévén taposva. «Víziallat lévén», elöl az admirális, mögöttem én, azután a többi kettő. Puhul a talaj. Eleinte kis sár, aztán térdigérő sár, majd ennek tetején víz, mindig magasabb víz. A papyruszban vagyunk. Tartjuk az elefánt nyomokat. Kilátás semmi, semerre. Pawlova jut eszembe! De furcsa, hogy mi minden megfordul az ember agyában egy ilyen strandolás alatt! Ezért nem tudja a fehér ember figyelmét hosszabb ideig koncentrálni és ezért tudja a néger! De miért is juthatott eszembe? Persze! A kényszerű balett járás miatt. Hát nem is tréfa ez, ide ballerina kellene, kivéve, hogy kicsi lábával még jobban süllyedne az iszapban!

Cigarette-tárcát a gyufaskatulyával kalapom alá teszem. Ha ez megázik, katasztrófa. Csak a papyrusz tövére lépni, itt csak kötözködésig ér a víz, az elefántnyomban már vállig, de könnyű ezt mondani! Lecsúszik a láb a tőkéről, platsch!, süllyedek, süllyedek, míg az előttem vagy mögöttem levő néger, ki ahogyan fixebben áll, lándzsáját nyújtja és így

megvan a stabilitás. Eltelt így jó félóra, egyszerre világosodik, a papyrusz szélén állunk. Előttünk vízirózsával borítva a Nílus egyik ága. Nem nagyon széles. Ijedve rebben fel előttünk ez itt szokatlan állatok láttára néhány kócsag. Próba szerencse, menjünk neki! De szép név az a rózsa, még ha vízi is, de bevallom, hogy egypár csúnya hangzású jelzőt tettem itt neve elé! Szép dolog szárazról nézegetni a park tavában, de itt mázsányi gyökérzetét melligerő vízben látogatóba áttolni egyik parttól a másikig 40 fok melegben, igazán harmadrangú élvezet. Ez is elmúlt. Még párszáz lépés papyrusz, azután elefántfű, a víz fogy, sár. Száraz. Itt vagyunk a nagy tisztáson. Orientálódunk a nap állása szerint. Megvan az irány, gyorsan előre, le ne késsünk, hisz* lehet, hogy máris késő. Ha a csapat bent van a papyruszban, hiába minden. Utólérni utólérjük, de ahol a látási lehetőség és mozgási szabadság nulla, lehetetlen a jó bikát megtalálni. Kemény talajt kapva lábunk alá úgy kocogunk előre, mint a csikó. Már nem lehetünk messze. Megállunk. Előszedjük a hamus zacskót a szelet megnézni. Enyhe szél, de forog. Meg kell játszani a játszmat, ahogyan adja magát! Még vagy ötven lépés előre. Megállunk, hallgatózunk. Semmi nesz. Az admirális nyaka köré ülök, de lovam nem elég magas, nem tudok átlátni a fű tetején. Még vagy ötvenet előre. Én vagyok a leghosszabb, felveszem az admirálist nyakamba. A boának nyakam körüli részletei nem nagyon ízlésesek, de egy elefántot megér. Roppanás. Néhány elefánt hát vonalát látja. Nem messze. Lecsúsztatom vállamról, kézbe veszem cordite-omat, Szuedi a 9.3 mm-essel elmarad, az admirálist és másik msenzit vagy 100 lépéssel visszaküldöm és Szuedivel, a szelet gyakran vizsgálgatva, hallgatózva, lassan megyünk előre.

A chance-ok javulnak. Itt nagy és állandó az elefántforgalom, olyan utcák vannak kitaposva, hogy ideje volna itt is a kereszteződésekre odaplántálni a közlekedési rendőrt vörös és zöld lámpájával. Mi a gyalogjáró publikumot játszottuk, bujkálunk, hogy el ne gázoljanak! A szél most elég állandóan jó. Halt! Ott vannak! Már vízben, félmagas zöld sásfélében meglátok vagy húsz igen egyforma magas hát vonalat. Húznak lassan befelé a papyruszba, az eleje

már bent van és láthatatlan, csak nyugodt csobogásuk halatszik. A látottaktól jobbra és közelebb, még szárazon és elefántfüben, a köztünk álló fűszálak függönyétől félig eltakarva, két kolosszust látok meg oldalát mutatva mozdulatlanul állni. That's my job! Bikák! Óvatosan, szelet vizsgálva közelebb. Minden jól megy eddig. Harminc lépésre lehetünk, jobban mondva lehetek, mert ahogy hátrapislogva észreveszem, mióta szemre dolgozunk, Szuedi barátom igyekszik a távolságot köztem és saját maga között növelgetni, de nem haragszom, nincs most időm erre, no meg azt hiszem, hogy a közelség antipáthiája nem egészen személyemnek szól. Megállok, aztán pár lépést balra, leguggolva meglátom a hátulsó agyarát. Nem erős, nincs több 40—40 fontnál! Nézzük a másikat, ha mostani helyemtől jobbra eljutok addig a bokorig, onnan valószínűen meglátom. Odajutottam szerencsésen. Tyűh az áldóját, ez már igen! Nagyon vastag, kiáll vagy 120 cm, erről lehet csevegni! Csevegtem. Az első láb hátsó vonalán fel addig, míg a légy a fül csücskén világít. Bumm! Jelez és fordul. Gyorsan, ha lehet, a másik golyót magas vállapba! A hátul állott kicsi elrohan a sebzett mellett be a mocsárba, takarja egy pillanatig a másikat. De mi ez? Köztem és a két elefánt előbbeni helye között, mintha süllyesztő hozná fel az alvilágból, emelkedik magasabbra és magasabbra egy óriástestű bika. Napkúrázott egy termitadomb oldalán fekve és ki tudja, milyen édes álmokat zavartam meg lövésemmel. De nem volt időm ezen új szereplővel foglalkoznom egyelőre, második golyómnak a sebzettbe applikálása fontosabbnak tetszett nekem: egy pillanatra a tőlem távozó vékonyát tisztán kapva abba löttem bele. Az új szereplő sem maradt tétlen sokáig. Meggörcbített háttal, nagy füleit csapkodva, emelt ormánnyal indiút üldözésemre. Elég előnyös startja volt, puskám is üres volt, takarás sehol, tehát teljes gözzel, hátra-hátrapislantva, nekiálltam a szégyenletes, de hasznos foglalkozásnak, a futásnak. Szeretett cseheink jóvoltából, mikor ők átmenvén az oroszokhoz hosszú látogatásra, a front megszakadt és az ellenség mögém özőnlött, volt egy kis futási tapasztalatom, de ha jól emlékszem, ilyen lélekből akkor sem szaladtam. A «gőzhenger» kellemetlenül tért nyert, már csaknem magam felett láttam.

Futtomban végre sikerült puskám két üres töltényét kidobni és két frissel pótolni. Körülbelül ugyanakkor értem egy bokor különösen sűrű és magas elefántfű mellé, tehát hogy hivatlan kísérom szelemet elveszítse, e bokor túloldalán balra kanyarodtam és még vagy tíz lépést haladva megálltam. Szuedi barátom ugyanekkor valahonnan tisztos távolból, szigorú utasításom ellenére, rálőtt az öregre. Biztosra veszem, hogy eltolta. Az elefánt, szelemet elveszítvén és nem látván mozgást, megállt alig nyolc lépésre tőlem. Nézegetett jobbra-balra. Ekkor puskám legeye vakszemét takarta. Erős, de félgyarú volt. Nem mondtam, de így gondoltam: «Ne okoskodj, öregem, ha mutatóujjamat meggörbítem, baj lesz. Ha elmégysz jobbra, a másik kettő után, nem görbítek semmit. A szerencse forgandó, most például én vagyok felül.» Mintha olvasta volna a gondolataimat, elment jobbra. Erre én is folytattam a futást utána, hátha még ez irányban megláthatnám a sebzettet. Meg is láttam, amint a papyruszban eltűnt. Még két golyót bele is küldtem, hátulról látván őt, persze nem vitális helyre. Félóra pihenés, két msenzim előkerült, aztán felvettük a sebzett nyomát. Eleinte, míg az általuk felkavart víz zavaros volt, könnyen követtük. A sokszor válligérő vízben, mindenhol papyrusz között, a járás nem volt túlél vezetés. Egy úszó gyökérezeten sütkérozó krokodilus a lábam előtt pottyantotta be magát a vízbe. A nyomok egyesültek a csapat nyomaival, mely csapat dübörgő törését hol jobbra, hol balra tőlünk hallottuk a mocsárban. Vége. Még követtük egy ideig a csapatnyomot. A víz oly mély lett, hogy már a kimúlt sem látszott volna ki belőle. Feladtuk. A doktornak majdnem igaza volt. De ha visszakerülök erre az isteni vidékre, mégis csak megint összepaktálok az admirálissal!

IX.

AZ AMUAI ELEFÁNTVADÁSZATOM

Félagyaras fogadkozások, tervek — Sötétben az elefántos hely felé — Éjjelf csendháborítás — Horthy Jenő kibokója — Nyomok a bara-barán — Hústra váró feketék — Mi is megfeketedünk — Még kint vannak az elefántok! — Megfigyelés a hurka-fáról — A termitadombról — Még nem látunk jó agyarast — Szelet kaptak — Abiaszi örömhíre — Megvan a második — Öröm az örömben — Madarak lakomája a leégett steppén — Pelikán-história — Másnapi elefánteset — Fekete hölgyek híradása — Ügyetlen nyomozó — Meglepetés.

A «single tusker» elejtése nagyon bántott! Nagyon felborította számításaimat, mert igaz ugyan, hogy hatalmas a fél agyar, de azért mégis csak egy agyar és — eltekintve minden egyébtől — számomra nagy anyagi veszteséget jelentett.

— No, a második nem lesz félagyarú, az biztos! — fogadkoztam magamban. Hiába csábít majd lövésre esetleg egy megvillant agyar, — bármily nagy legyen is az — míg a másikat nem látom meg, hallgatni fog a puskám.

Persze ebben az esetben is lenne kivétel! — enyhíttem az előbbi gondolatot, mikor tovább szöttem képzeletemben második elefántom lövésének szabályait. Ha az esetleg megpillantott fél agyar olyan nagy, mely megközelíti a mostanában elejtett agyarak nagyságának rekordját, úgy bizony elejtem. Akkor a fél agyar dúsan kárpótolja a hiányzó másikat.

Sajnos, a rekordsúlyt nagyon távolról megközelítő agyarak is igen ritkák lettek! Így Ugandában az utolsó öt évben elejtett legnagyobb súlyú agyar 120 fontos volt agyaranként.

Végre is abban állapotodtam meg, — persze gondolatban — hogyha a 100 fontot meghaladja, úgy — üsse a kő! — nem bánom, ha a második elefántom is «single tuskera lesz ...

Ilyen gondolatokkal eltelve ballagtam január 19-én még teljes sötétben, lámpafény mellett Amua-patakhöz, illetőleg annak a Nílusba torkolásához. Ott állandóan vannak elefántok — jelentették hírhozóink — és néha egész nap az Amua-torkolat kiterjedt mimóza- és galéria-erdejében tanyáznak.

E biztató jelentés dacára is nagyon igyekeztünk, hogy a kora reggeli órákban az elefántos helynél legyünk, mert később esetleg már bevonulnak a papyrusz-mocsárba, mint az első amuai kirándulásomkor is tették.

A félagyaras lövése után hozzánk szegődött szeles Abiaszi vitte a cordite-puskámat, a többi készséget, mint a fényképezőgépet, kulacsot stb.-t palorinai vadászataim rendes kísérei.

Megbeszélésünk szerint a nyomozók majd a bara-barán csatlakoznak hozzánk az Ebua nevű és jelenleg teljesen kiszáradt patak hídjánál. A kirongózi, ki nem messzire lakott az elefántos helytől, kora hajnalban már nyomozni indult, úgy, hogy Ebuánál már biztos híreket kapunk.

Nagyokat ásítózva lépdegélnek embereim. Nem szeretik ezt a korai felkelést, mert az éjszaka legnagyobb részét a tüzek körül ülve átbeszélgetik, kivált ha feltüzdelt húsdaraboktól görnyedező nyársak hajladoznak a tűz fölé. Az alvást ők a kora hajnali órákra halasztgatják. A west-nilei négerék ezen rossz szokása, mi különben kismértékben más néger törzseknél is megvan, sok bosszúságot okozott és sokszor megzavarta az éjjeli nyugalmunkat. Hiába ordított rájuk az ember, nem állt be a szájuk, még akkor sem, ha a feléjük kiáltott fenyegetéseket némileg a tett kísérlete követte is.

«Némileg», mert hisz a feléjük dörgött «közétek lövök» nem volt komolyan veendő, de annál inkább az arab és kiszuahili kiszólások kíséretében közéjük vagy feléjük dobott különböző, hamarjában kézügybe jutott alkalmatosság, mely — sajnos — nagy ritkán talált. Kellemetlen volt, hogy ennél az «ultima ratio»-nál ki kellett bújni a moszkító-háló alól, moszkító-csizmába bújni, mi kitűnő alkalom volt a szúnyogok számára a vérvámot megvenni. Azonkívül egy csomó a moszkító-háló alá került és megkezdődhetett a zsebbeli

villanylámpa fényénél a betolakodott dünnögő vérszívók vadászata. Mikor ezzel is készen volt az ember, akkor megbizonyosan két-három tűznél kezdődött a terefere vagy egy «bhangi-szívó» (hasis) fuldokló erőszakos köhögése . . .

E kirándulásom éjszakája is ilyen volt, mely egy vak elefánthírrrel kezdődött. Az egyik boy, az «öreg» Hamisz jött a sátramhoz és jelentette, hogy a camp mögötti shambában egy elefánt tör. Puskát és távcsövet ragadva rohantam a jelzett irányba, hogy a látogatót a hold fényénél szemügyre vegyem. De nem elefánt tette látogatását, hanem egy fehér rinó, mely időközben észrevette eltévelyedését és el is szelelt. Azután a gőzhajó érkezését váró és arra tüzelőfát berakó feketék ordítózása tette lehetetlenné az alvást, úgy, hogy mikorra már alvásra kerülhetett volna a sor, akkorra éppen ideje lett teát rendelni és a kísérőket felkelteni.

Sötét volt, mikor felértünk arra a helyre, hol a barabara egy közvetlen a Nílus papyrusz-mocsaraihoz kinyúló hegy hágóján vezetett át. Innen jó kilátás van a Nílus és a papyrusz-mocsárral körülzárt két sziklasziget környékére és innen majdnem mindig megláthattam — persze a prizmás távcsövem segítségével — a hozzáférhetetlen mocsarakban legelésző elefántot. Ezek kivált akkor voltak jól láthatók, ha a mocsári elefántfű-foltokon tanyáztak.

Horthy Jenő ezek után van ma is. Jó másfélórai evezés után jut a sziklaszigetekhez a két egymáshoz kötött kanuval. Még nehezkesebb így a különben is elég esetlen alkotmány, de sokkal nagyobb biztonságot nyújt, mint az egyes kanu. A sziklaszigetek különben jó megfigyelőhelyek. Onnan még az olykor-olykor többszáz lépésre legelésző elefántok agyaraikat is tisztán lehet látni.

De nagyon nehéz még onnan is az elefántokhoz jutni. Legtöbbször teljesen lehetetlen. Ilyenkor meg kell elégedni a látással, mi azonban néha holmi kisebbfajta «tantalusi kinná» változhatnak.

A kanuzás sem irigylésreméltó utazás. Sokkal szívesebben gyalogolok. Eltekintve a kellemetlen üléstől, a szúnyogok még jobban támadják az embert, mint a bara-barán a sötétben ballagót. Csak egy az előnye, hogy a cecelegyek békében hagyják az embert, minket meg már ugyancsak

kínoznak. Ez a kellemetlen és veszedelmes vérszívóhad a nap minden szakában alkalmatlankodik, szúr a déli órákban éppúgy, mint hajnalban vagy mint éjjel.

Egy éjjeli legeléséből a Nílushoz baktató vízilovat talán zavarja a himbálózó viharlámpásunk imbolygó fénye, mert bosszúsan dörög felénk a vén kibokó mély basszusa. Talán éppen az, mely Horthy Jenő kanuját szokta fenyegetni és már mástól biztosan fejébe kapta volna a golyót, de Horthy Jenő «kibokópárti» és igazán csak végszükségben használná a fegyverét.

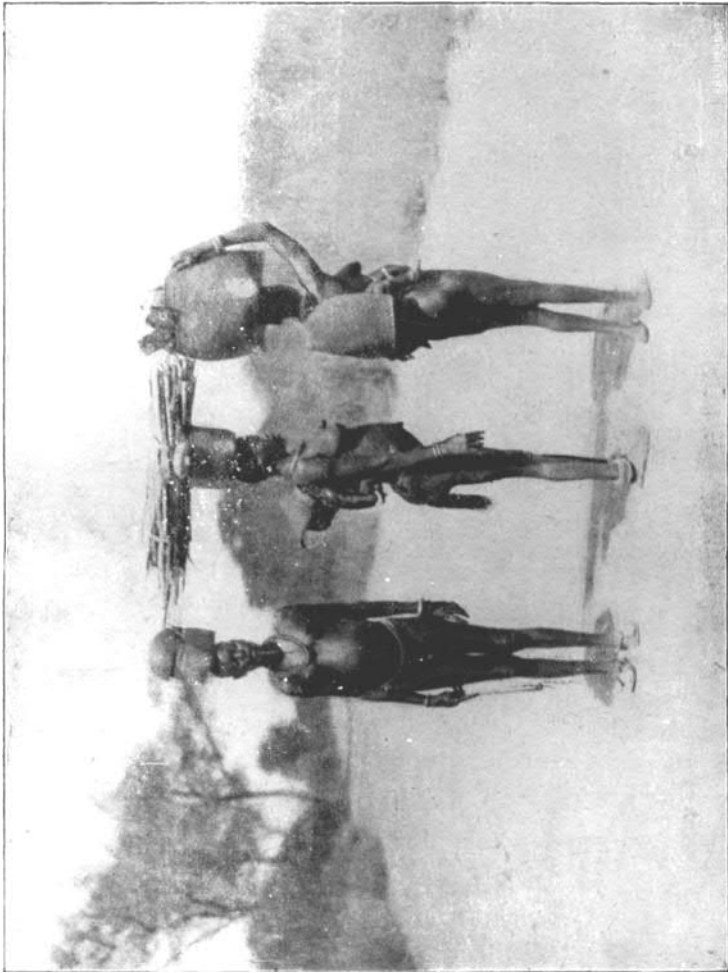
Bár a végszükség! Akkor legtöbbször már nem is lehet használni a fegyvert! Észrevétlenül kerül a kanu alá és aztán . . . Bumsz! Ha felborul a kanu vagy darabokra törik a legtöbbször korhadtt alkotmány, úgy a krokodilok valószínűleg eredménnyel befejezik a bosszú munkáját . . . Tehát legjobb ez esetben is a profilaxis . . . morfondírozok magamban.

Derengeni kezd, mikor a Paloriná-hoz tartozó utolsó kunyhókhoz érünk. Itt visszahagyjuk a már régebben eloltott lámpát, hogy majd visszafelé menet elvigyük. Egyben kikérdezzük a kunyhó ásítózó, álomittas lakóit, hogy hallottak-e este vagy az éjjel elefántordítást.

Azt nem hallottak, de — mint mondták — tegnap is láttak az Amuá-tól jövő emberek a parti mimózasűrűségekben elefántokat. Úgy látszik tehát, hogy ma találkozunk velők.

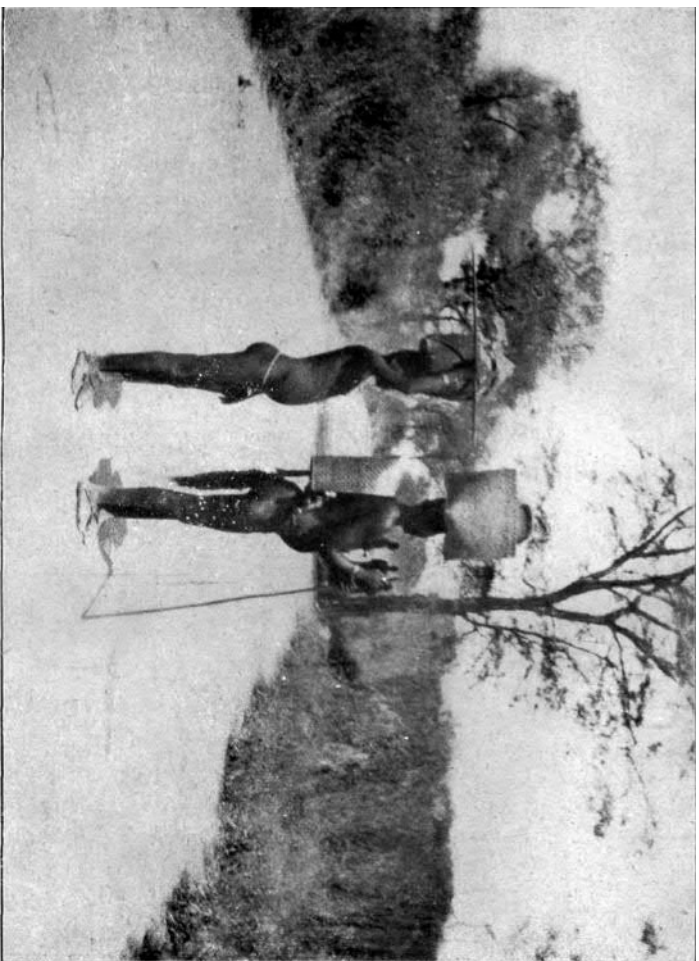
Most már tisztán látjuk az út porában, homokjában a bara-barát keresztező állatok nyomait, most már nem szalasztanánk el, ha egy-egy vén elefántbika a magány csendjét vagy valami elefánt-inyencséget keresve a mocsárból a hegyek felé váltott volna át. Már volt oly esetem, hogy sötétben elindulva nem láttam meg a tanyánktól alig félórányira átváltó három óriási elefántbika nyomát és csak estefelé, mikor fáradtan és teljesen eredménytelenül kullogtam camp-ünk felé, tudtam meg, hogy mily esélyt szalasztottam el. Szóval a korai felkelés sem jelent mindig aranyat.

Mindenféle nyomot mutat a bara-bara. A ginsztermacskák parányi macskanyomától kezdve a bivalyig mindenféle állat éjszakai vagy hajnali nyomát látjuk az út porában



Kittenberger Kálmán fércéde.

Mádi asszonyok csecsemőiket pálmarostból kötött készséggel védik a gyilkos napsugarak ellen.



Kilimbegye Kilimán farside.
Madi lány és madi asszony a madi asszonyok jellegzetes farkszertű
fardiszévével, mely egyúttal egész ruházata is.



Kittlingers, Kilmohr, Florida.

Cosima, első west-nilei bivalybikám mellett.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Horthy Jenő elefánt-«habári»-t vár a palorinai camp-ben.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Horthy István első bivaly bikájának szarvával.

csak friss elefántnyomot nem. Öreg elefántnyom annál több mindenfelé!

Bivalynyom is kevés van. Csak két ízben láttam páros öreg bikák nyomát.

Érdekes, hogy camp-üinktől északra egész az Amua-patakig csak szőlő, de még inkább párosan járó vén bivalybikák nyomait láttuk. Úgy látszik, hogy ezek a morózus állatok, melyeket bizonyára a fiatalabb bikák már kivertek a csordáikból, az említett területszakaszon érzik magukat a legjobban. Ezen a részen bivaly csapat nyomát nem is láttam, míg camp-üinktől délre és Amuá-tól északra kisebb-nagyobb bivalycsapatok nyomai keresztezték a barabarát.

Az út porában az ilyen hajnali kirándulásokon nagyon gyakran kígyócsúszások nyomait is láthatni. Ezeknek a veszélyes csúszó-mászóknak kedvenc éjjeli vadászterülete a bara-bara. Jól meg lehet különböztetni a lomha «puffadder» vastag, erősen kígyózó nyomát, az afrikai szemüveges kígyónak, a Naja haja-nak majdnem egyenes vonalban átcúszó nyomától. Ilyenkor tapasztalja az ember, hogy van kígyó elég, bár néha hónapokig járhat, míg egyet is lát.

Nyomozóm kunyhója előtt egy kis embercsomó gubbasztott. Egy-két öregebb ember és néhány különböző korú gyerek. Mindeniknél kés van. Ezek már jó előre számítanak a lelövendő elefánt húsára.

Jelentik, hogy a kirongózi csak nem régen ment el két suhancal, kik közül egyet majd visszaküld Amuá-hoz, ha az elefántokat meglelték, Ebua hídjánál ne várjunk, hanem menjünk egyenesen Amuához.

Alig bírjuk visszazavarni ezeket a mindenáron utánunk jönni akaró «hiénákat». Lassan visszamaradnak ugyan, de annyi bizonyos, hogy puskám megszólalása után 10 percre már mind közelünkben lennének.

Most kellene hallanunk Horthy Jenő puskájának hangját is, ha végre egyszer a sziklaszigetek teljes közelébe kapná az elefántokat.

Nagy örömmel hallanám a kora reggeli lövés dörrenését, mert az a legnagyobb valószínűség szerint egy jó agyaras elejtését jelentené.

Nagyon kell igyekeznünk, hogy elefántjainkat hamarosan meglőjjük, hogy annál több időnk jusson Kongóra.

Amua hídjánál sem várt egy lélek sem. Pedig itt már kaphattunk volna «kész» elefánthíreket. Egyik emberemet elugrasztom Amua túlsó oldalára, hogy nyomozza le párszáz méteren a bara-barát és aztán híradással jöjjön vissza.

Unalmas ilyenkor a várakozás! Egy darabig nézem a moyói bambuszerdőkkel fedett hegyekből eredő kristálytisza patakat. A patakra ráhajlik az elefántfü s ennek szárán leselkedik a törpe jégmadár, az *Ispidina picta*. Halászik. Érdekes kis madár. Teljesen olyan, mint a mi jégmadarunk törpe kiadása. Ilyen törpe jégmadár volt különben az első gyűjtött madaram Afrikában. Régen volt, 1903 januárjában lőttem a Voi-pataknál botpuskával és némileg orvvadászkodva, mert akkor angol területre nem volt vadászjegyem. A türelmetlenség azonban nem hagy nyugtot. Intek, hogy menjünk. Az útra levágott gályákat rakunk, hogy az esetleg értünk jövők tudják, merre mentünk.

Az útról letérve egy jól kitaposott régebbi elefántcsapáson haladtunk a Nílus felé. Gyorsan mehettünk, mert az elefánt- és bivaly füves részek jobbára már le voltak égve. Iga^ ugyan, hogy a leégés sok helyen tökéletlen volt és ilyen helyeken a tüztől megpörzsölve lehajlott vastag, szívós fűszárak összevisszaságában csetelve-botolva nehéz volt az előrejutás még a régi elefánt csapáson is.

Ilyen helyeken járkálva — kivált ha csak párnapos az égés — csakhamar olyanná válik az ember, mint a kéményszerő. Ruhája, arca, karja és meztelen térde merő korom. Egy ilyen séta után mondta Horthy Jenő, hogy a kannibálok akár böjti eledelnek is megehetnék az embert, mert olyan fekete a lába a finom koromportól, mint a böjtirécének . . . Az alacsonyabb fűvű szikes részek asztalsímára égtek. Alig lehet friss sarjat észrevenni a leégett fekete fűtorzsok között, mégis egy nagy csapat uganda-kob ácsorog az első nagyobb leégett mocsaras folton. Legelni látszanak, de lehet, hogy a sós pernyét kívánja a szervezetük.

Unottan nézek feléjük. Hiába, amiből sok van, ami közönséges, az már nem érdekli az embert.

A feketére porzsolt lapályt árnyékos nagy fákból álló

szavanna-erdő szegélyezi. Arra vesszük utunkat, hátha ott találunk friss nyomot.

Az erdő gyér bozótos szegélyénél egy pompás színezetű nílusi bozóti-antilópot látunk. Lassan, jobbra-balra bókoló hajlongással ballag. Ebből a gyönyörű, fehércsíkos, pettyes antilópból aránylag kevés van. Állítólag ezek közt is nagyon nagy pusztítást okozott a marhapestis. Szívesen ejtettem volna el egy-kettőt a bozóti-antilópok eme legkisebb, de legtarkázottabb képviselőjéből, de lövésre érdemes bakot west-nilei tartózkodásunk alatt leginkább csak akkor láttam, mikor az elefántok nyomában jártam és mikor — persze — nem szólhatott a puska.

Az előbb még nyugodtan ballagó bozóti-antilóp valamitől megriadva hosszú ugrásokkal eltűnik az erdőben. Abiaszi figyelmeztet, hogy valaki kiáltozik. Én is hallom már. Ez volt az oka a bushbuck megriadásának. Már látjuk is a kiáltozót. Egy suhanc szalad a bara-bara felé. Tehát megtalálták az elefántokat! Rákiáltunk. Megáll és aztán hevesen gesztikulálva ordítja felénk, hogy siessünk, rohanjunk! Az elefántok még kint vannak és a kirongózi egy fáról figyeli őket a másik suhanc kísérelőjével.

Nem is várja be, míg odaérünk. Már is rohan vissza felé.

Egy jó negyedóra múlva már az elefántok közelében is vagyunk. A kirongózi a fa tetejéről integet, hogy kapaszkodjam fel én is.

Könnyen megmászható a megfigyelőfánk, egy ágas-bogas «hurka-fa» (*Kigelia*), csak az a baj, hogy némely ágon csakúgy nyüzsög a hangya.

Egy tűztől megkímélt elefántfü-szigetben vannak az elefántok. Nagyon nagy csapat. Az elefántfüvesben itt-ott fiatalos mimózasűrűségek is vannak és azok fölött is gyakran felrebben egy-egy csapat tehéngém. Ott is elefántok vannak. Szerencse, hogy az elefántfü sok helyütt nagy foltokban teljesen le van tiporva. Ilyen letiport helyen is álldogál vagy egy tucat szürke óriás. Még az agyaraikat is tisztán láthatom. Sajnos, nincs köztük lehető agyaras. A többiekből nem sokat láthatok. A hát kiemelkedő részét, egy-egy legyezgető fület, egy-egy felvágódó ormányt. Egy óriási állat van köztük.

Több, mint félméterrel magasabb a többinél, de, sajnos, az agyaraiból mitsem látok.

A hangyák kezdenek nagyon alkalmatlankodni, dacára, hogy az elefántok megfigyelése erősen érzékteleníti az embert.

Mégegyszer jól szemügyre veszem a terepet. Az elefántok közelében három nagy termitadomb is magaslik ki. Kettő körül már le is égett a fű, tehát könnyen megközelíthető. A szelünk is meglehetősen jó. Tehát gyorsan lekapaszkodom a fáról és Abiaszival és a kirongózival elindulok a legközelebbi termitadomb felé.

Néhány kellemetlen helyen kellett átmennünk az első termitadombhoz. Ezeken a foltokon tüztől érintetlen volt a magas elefántfű és csak egy keskeny elefántcsapás vezetett rajtuk keresztül. Ilyen helyeken könnyen belebotolhat észrevétlenül az ember az ott csendesen álldogáló elefántokba, melyeket a fáról nem lehetett meglátni és akkor a megriasztott elefánt bizonyára fellármázza a többit is és ha a papyrusz-mocsarakba vetik magukat, — ami ez esetben valószínű — úgy akár vissza is fordulhatunk.

Hátranézek a megfigyelőfa felé, melynek tetején kuksol a visszahagyott kíséretem és még egy-két suhanc, kik titokban követtek bennünket. Nem integetnek a fáról, tehát nem láttak semmi különösebbet. Ha bent leszünk a magas fűben, akkor már nem látjuk a megfigyelőfa koronáját sem és akkor már hiába integetnék a figyelmeztetésüket.

Zaj nélkül felkapaszkodunk a termitadombfa. Minden oldalról elefántok zaja hallatszik felénk. Félő, hogy a gyengén keringő szél elárul. Jó, hogy a hátunk mögötti elefántfüvest félig lepörzsölte a tűz és így nem kell tartani, hogy ott is elefántok lehetnek.

Előttünk egy csomóban vagy 15 elefánt állott. Ezek már valamit gyanúsnak találhattak, mert nagyon csendesek voltak. Nem úgy, mint a jobbra és balra levők, melyek szorgalmasan legyezgették magukat óriási füleikkel, úgyhogy a legyezgető fülek talpbørszerű koppanásait tisztán hallhattuk. Néha egyik-másik legyekttől kínzott óriás ormányával egy csomó földet dobott hátára. Egész porfelhő száll fel ily portuss után, mely felrebbenti az állaton ülő tehéngémekeket. Ezek aztán másik elefánt hátára szállnak le.

Az előttünk levő szürke elefánttömeg is megnyugodott. Most megkísérelhetjük a közelebb jutást.

Alig lopakodtunk 10 métert a második termitadomb felé, mikor látjuk, hogy mindenfelől szimatot keresve nyúl a magasba a sok elefántormány. Mozgolódnak is. Lassan visszahúzódunk a termitadombhoz. Most már teljesen tisztán láthatom olykor-olykor néhány kavargó elefánt agyaráát. A megfigyelték között két kb. 40 fontos bika is mozgott, azonkívül egy vén, hatalmas félagyarú tehén. A többiek fiatalabb bikák és tehenek, szóval egy sem lövésre való. De a legnagyobb részüket persze nem láthattam. A szellő egyre jobban kavargog és így nagy kerülővel visszavonulunk a megfigyelő fánkhoz, amelyen mint egy felgallyazott gyöngytyúksereg gubbaszkodnak a feketék. Most látom csak, hogy titokban mennyien követtek. Ezeket elzavarom, hogy ne alkalmatlankodjanak.

Egy darabig várunk és szemlélődünk. Az elefántok kissé továbbvonulva teljesen megnyugodtak. A szél is állandóbb lett, tehát újra megkíséreljük velők a dolgot. Most mindjárt a harmadik termitadomb felé megyünk. Sok helyen az elefántfüvet teljesen simára taposták le az ott álldogáló elefántok, tehát könnyűszerrel elérjük a kiszemelt termitadombot.

Innen is sokszor tisztán látom az egyes elefántok agyaráit, de azok sem ütik meg a mértéket. A többiek fölé emelkedő óriás azonban sehogy sem mutatja az agyaráit. Leszálok a termitadombról és még jobban megközelítem. Néha kitűnően lövésre áll. Hol halántékát látom tisztán és oly jó szögben, hogy gyerekjáték lenne összerogyasztani, hol meg vállapja van szabadon.

Nagy a kísértés! Hisz' ilyen óriási állatnak a legnagyobb valószínűség szerint az agyara sem kicsiny. De hátha teljesen agyartalan vagy megint félagyarú? Leemelem a már több ízben archoz szorított puskát és tovább várok arra a pillanatra, mikor az agyarakat megláthatom.

Még közelebb megyünk, de pár lépés után megállásra kényszerít, hogy tőlünk jobbra egy csomó elefántormány a levegőbe emelkedik és jobbra-balra kígyózva kémleli a szelet. Egy röffenésszerű hang és a baloldalon levő elefántok megindulnak a többiek felé, melyek mintegy vezényszóra egy-

szerre felemelik ormányukat és felemelt ormánnyal előbb lassan, majd törve-zúzva elindulnak. Valamiképpen szelet kaptak!

Gyorsan kiszaladunk egy letaposott részre és innen figyelem rohanásukat. Sokat megint egész tisztán látok, csak éppen a nagy bika maradt most is teljesen takarva. Legnagyobb öröömre nem messzire mentek. Egy töretlen helyén az elefántfű-szigetnek megállott az egész társaság. Utánok mentünk és csakhamar megint közelükben voltunk. Abiaszi egy alig karvastagságú tüskés mimóza tetejére kapaszkodott fel, mely a súlya alatt ugyancsak hajladozott. Nem sokáig kémlődött kényelmetlen, hajladozó helyén, hanem egyszer csak leugrik onnan, elkapja karomat és izgatottan hurcol a Nílus irányába. Eleinte nem tudtam megérteni, hogy mi okozta izgatottságát és már azt hittem, hogy az egész előttünk levő elefántcsapat felénk vette rohanásának irányát. Lassan aztán megértettem zagyva beszédéből, hogy a mocsarak szegélyénél levő ambatsh- és mimóza-fiatalos fölött tehéngemek röpdösnek és magukat az elefántokat is látta.

Jobb jelentést nem is lehetett kívánni. A mimózásig terjedő füves jobbadán le volt égve, úgyhogy csakhamar a mimózás előtt voltunk. Hét darab állat volt együtt. Mind a hét bika. A teljesen gyér lombozatú, de kefesűrűségű bozót azonban meglehetősen takarta őket. Legalább is az agyarakat. Azt láttam mindjárt, hogy mind a hét lőhető állat.

Abiaszi izgatottan ráncigál — kezére is koppintok — és egyik felé mutogat. Egyre suttogja, sziszegi, hogy «kubwa szána» (nagyon nagy), mi talán az egyetlen kiszuahili kifejezés, amelyet kifogástalanul tud.

A kirongózi meg egy másik állat felé mutogat.

Az Abiaszi által mutatott egyszer tisztára megvillantatja az agyarát és valóban igen nagynak találtam. Sokkal súlyosabbnak taksálom, mint a Relli-nél lőtt félagyarút. De rosszul áll és egy másik tolakodik melléje. Még pár lépést eléjük megyek. De most már lassan megindul az egész társaság és Abiaszi és a kirongózi becsukott ököllel mutogatnak egyik felé. A mimózaseprűn át megpillantom az agyarának egy részét. Nagyon vastag. Tehát ez mégis az előbb kiszemelt

nagy bika. Lassan mennek és mi mindig velők haladunk. Erősen szemmeltartom a kiválasztottat. Most végre szabadon van a vállapja és máris szól a nehéz duplapuskám jobbcsőve. A lövésre nagy kavarodás! Megint tisztán látom egy pillanatra s ez elég, hogy a balcsövet is megszólaltassam és a lövedéket a vállapjába küldjem.

Zúzva-törve rohannak a védelmet nyújtó papyrusz-sűrű felé. De egyszerre megállnak és ugyanakkor halljuk a meglőtt nehéz összezuhanását és halálhörgését. Ez torpantotta meg a tovarohanókat.

Hamar kint vagyunk a mimóza- és ambatsh-sűrűből. Nem messze onnan, ahol a lelőtt hörgése és halálkapálódzása hallik, egy hatalmas agyaráú elefántbika tétován álldogál. Abiaszi szinte örjöngve biztat, hogy lőjjem le azt is. Persze arról szó sem lehet, mert hisz a második elefantom előttem fekszik. Időközben a többiek után rohanva eltűnik a nagy-agy arú bika is.

Mindenképpen rossz érzéssel indulok a lelőtt felé, mely mellől Abiaszi már kiabálja a «kubwa szána»-t. Vége tehát a west-nilei elefánt vadászatomnak és . . . és, hátha egy szerencsétlen tévedés folytán az előbb tétovázva álldogáló nagy bika helyett egy másikat vettem célba és azt ejtettem el. Ilyen tévedés a sűrű bozótban és hozzá vonulásban lévő állatoknál nagyon könnyen megeshetik.

A kapálódzó bikát fejbőlövöm, mire remegő rángatózás fut át a hatalmas testen, kinyúlnak a kapálódzó lábak, azokon is végigfut még egyszer a remegés és az ugandai elefánt vadászatom befejeződött. . .

Bizony ez sokkal kisebb agyaráú, mint az előbb látott. Az agyarak ugyan nagyon vastagok, de aránylag rövidek. A vastagsága tévesztett meg. De azért derék agyarpár és kb. 60 fontra taksáljuk a súlyukat agyaranként. Nem sokat tévedtem, mert a lemérésnél 58 ½ és 58 fontot nyomtak.

Lehangolva adtam ki az utasításokat. A kirongózink agyarkivágó fundi is egyszemélyben, tehát őt bíztam meg az agyarak kivágásával. Megjelölöm aztán, hogy hol vágandók el az első lábak — a levágott fark már Abiaszinál van — és aztán gyerünk hazafelé.

Képzletben újra meg újra rekonstruálok az utolsó

ugandai elefántom lövésének körülményeit, hogy miként is téveszthettem össze a lelőttet a másikkal?! Vagy talán a lelőtnél álldogáló nagy bikát nem is láttam a bozót sűrűjében?! Bánt a dolog nagyon, de hát már nem lehet tenni róla!

Gépiesen lépdegélek a fegyveremet és az elefántfarkot vivő Abiaszi után. Még jó, hogy egy-két ritkábban észlelt dolog eltéríti gondolataimat. Két vadászgató kígyászkeselyű jobbra-balra tekintgetve gyors léptekkel igyekszik még távolabb kerülni tőlünk. Nem bízik ez a szép és különös formájú madár az internacionális védtörvényekben és csak a golyó-lövés határain túl érzi magát biztonságban.

Ez a tipikus steppe-lakó nagyon ritka madár Ugandában és csak West-Nile tartományban találok vele. Az arabok «sors madara» ide is valószínűleg a szomszédos Szudánból jön a nagy fűgések után.

A hegyek lábánál a még le nem égett elefántfüvet meggyújtották a húsrá húzó feketék. Sűrű fekete füst gomolyog a pattogó és száguldva terjedő tűz fölött. Sok élősdi kánya és néhány marabu kóvályog fölötte. Terített asztal vár rájuk a tűz elhamvadása után: félig vagy egészen megpörzsölt csúszó-mászók és sáskák.

Négy különös madarat is látok a távoli tüzek fölött magasan körözni. Hirtelen nem is ismerem rájuk. Távcsovetem kell segítségül vennem. Így megismerem őket. Négy pelikán a keselyűmódra köröző nagy madár. Ezt sem láttam még az «Abu girba»-tól (a pelikán arab neve: «a zacskó apja»), pedig már igen sokszor volt alkalmam különböző te vés-ve vesét megfigyelni. Legérdekesebb képet nyújt akkor, mikor a libegve halászó jégmadarat utánozza és fejével bukik a vízbe zsákmánya után. Ezt több alkalommal láttam a Vörös-tenger haltól nyüzsgő lagunáiban. Úgy látszik a pörkölt sáskát sem vetik meg.

A magasan köröző pelikánok még egy furcsa és majdnem tragikus végződésű pelikán-históriát juttatnak eszembe. Ez is a Vörös-tengeren történt. Egy kis, lakatlan szigeten madarakat és még inkább tojásokat gyűjtöttem, óriási fészkelőtelepek voltak ezen a szigeten. Legérdekesebb volt a kiskócsagok és a kanalagémek fészkelőtelepe, mely egy

beöblöződő lagúnát szegélyző mangorove mocsárerdőben volt. Dögleletes volt a mangorove-erdő fullasztó, forró levegője és így én a laguna térdigérő vizében gázoltam, míg legényem, Giovanni, egy kikeresztelkedett galla, a mangorovekon fészkelő kanalasgémek tojásait szedte és mivel írni is tudott, a tojásokra tintaceruzával a sorszámokat jegyezte, hogy aztán fészekaljanként osztályozzuk. A megbolygatott fészkelőtelep lakói persze hangos rikácsolással repdesték körül veszélyeztetett fészkelőhelyüket. Egyszer csak két pelikán híz nagyon magasan fölöttünk. Nem volt sok reményem, hogy a magasból le tudom emelni, de azért jól eléje fogva elhúztam a ravaszt. Egy szem négyes sörét alulról az agyába hatolt — mint később megállapítottuk — és a pelikán szárnyát összekapva mint egy nehéz kő zuhant le. Jó, hogy az utolsó pillanatban a fa tetején levő Giovanni el tudta kapni a fejét, mert éppen a fejére esett volna és noha egy galla feje sokat kibír, de nem hiszem, hogy a magasból lezuhanó vagy 10-12 kilós madár okozta fejbevágást kiheverte volna . . .

A délutáni órákban kerültem haza. Csak Horthy Istvánt találtam a camp-ben, kinek elmondtam az elefánt esetet, viszont ő azzal az újsággal lepott meg, hogy a sztrájkoló fegyverhordozóinkat a D. C. utánunk küldte. De már akkor jelentkeztek is nálam és Pauló azonnal átvette tisztításra Abiaszitól a «mzingát».

Hogy mit diskurált velők a D. C, azt nem is kérdeztem, de bizonyára a felbujtó, a gyáván pislogó Szuedi úszta meg a legenyhében.

*

* *

Az Amua-pataktól északra másnap nagyon érdekes elefántesetünk volt. Horthy Jenőt rábeszéltem, hogy kora hajnalban induljunk el az amuántúli részre. Ott még egyszer sem voltunk és valószínű, hogy a háborgatott elefántok valahol ott fognak most tanyázni. Ha meg érdemes elefánt nem akad, akkor — kárpótlásul — lőhet egy-két bivalyt, mert az Amua mellett mindig lehet friss bivalynyomokat találni.

Horthy Jenő hamarosan ráállt erre a tervre, mert —

mint mondta — a sok papyrusz-mocsárban járástól már néha «szitutungá»-nak (mocsári-antilóp) képzelet magát.

Az Amuá-ig nem láttunk semmit, de nem is reméltünk, mert az elefánthútra járó feketék messze földről elordítottak mindent.

Az Amuá-n átkelve a velünk szembejövő bennszülöttektől hallottuk, hogy öt hatalmas elefántbika nyomát látták kissé távolabb a bara-bara homokjában. «A kissé távolabb» elgondolásunkban természetesen kellő értékére távolított meg, de azért bizakodva mentünk az állítólagos nyomok irányába.

Egy hegyhátra kígyózott fel a bara-bara és itt a túloldalra fordulóban egy öreg asszony és egy feltűnően csinos leány kiáltozott nagy izgatottsággal felénk. Aztán nagy bőszavúsággal előadták, hogy lent a völgyben, közvetlen az út melletti erdőnél egy magányos, nagy elefánt állott. Ők aztán sietve menekültek a veszélyes közelségből és csak azt látták, hogy az elefánt még egy darabig ott állt és aztán lassan, gyakran megállva bevonult az erdőbe.

A helyet is pontosan megjelölték és azt mondták, hogy nem messze az erdőszéltől az elefántot magát is meglátjuk, mert még az előbb is hallották a hangját. Nem mehetett messze. Az agyari meg igen nagyok. Ezt a fiatal szépség mondta.

— Ha meglőjjük az elefántot, egy egész combot kaptok belőle — ígértem a jó hír hozóinak, aztán sietve igyekeztünk oda, hol az elefántot kellett volna látnunk.

A megjelölt helyen már nem volt az elefánt. Horthy Jenő kirongózija előreszaladt és a nyomát kereste, de hiába. Azt gondoltuk, hogy az asszony nép rosszul jelölte meg az irányt és távolabb kell keresnünk az elefántunkat. Már kezdtem azt is gondolni, hogy talán hallucináltak és tudja Isten, hogy mit vélték látni elefánt helyett!

Az öt elefánt nyomát sem találtuk a bara-bara homokjában, pedig már azok helyéhez is el kellett volna jutnunk.

A nūsmenti mimózásban valami alacsony, fekete tömeg kötötte le a figyelmünket. Elővettem a távcsövet, de már akkor Pauló mondta, hogy «mtu» (ember).

Mindjárt feléje mentünk, hogy kikérdezzük, mert neki is valószínűleg látni kellett az asszonyok]élezte elefántot.

A fekete valamin szorgalmasan dolgozott. Csak mikor mellette voltunk, láttuk, hogy víziló-vermet ás.

A szegény «kibokó» West-Nile tartományban «vermin» (duvad; szószerint «féreg») és így teljesen szabadon pusztítható. A bennszülöttek vadásszák is ott minden elképzelhető módon. A legsportszerűbb a víziló-szigonyozás, mely elég gyakran tragikusan végződik, mert a megszigonyozott víziló vajmi gyakran felborítja a víziló-vadászok rozoga kanuját. A víziló-csapásokon ásott vermekben is elég sokat fognak, és ezeknek a vermeknek se szeri, se száma, úgyhogy a Nílus mentén nem tanácsos odavaló vezető nélkül mászkálni. A víziló-vermek abban különböznek a más vadvermektől, hogy aránylag nagyon rövidek és majdnem négyszögletűek.

Emberünket kikérdezve, azt az értesítést kaptuk, hogy kora reggel látott egynéhány elefántot, de azok mindjárt a mocsárba váltottak, Aztán jóval később a hegyekről egy magányos elefántot látott lassan lejönni.

Mindjárt abba hagytam vele a munkáját és felszólítottam, hogy mutassa meg a hegyről leváltott elefánt nyomát. Jó sokáig kerestük a nyomot az elefántoktól összevissza típott helyeken, míg végre teljes biztossággal megállapíthattuk a friss nyomot, mely aztán csakugyan oda vezetett, hol az asszonyok az álldogáló elefántot látták.

Kirongózinknak persze megmondtam, hogy mit tartok a nyomozási tudományáról, de valószínűleg nem értette meg a mondottakat, mert nagyon megelégedett arcot vágott. Csodálatos, hogy a mádiak mily rossz nyomozók és nyomkövetők! Olyan helyeken, hol a chopei bennszülöttek szinte futva követnék a nyomot, ott már az ő nyomkövetési tudományuk rendszerint csődöt mond.

A nyom különben nem volt valami nagyon erős, bár a körvonalait nem lehetett teljesen tisztán látni a száraz fű borította kemény talajon. Nemsokára aztán a hullatékát is megtaláltuk és ebből is megállapíthattuk, hogy az elefánt nemrégiben járt arra. Nem tudtam azonban megérteni, hogy mi készítette ezt a magányos elefántbikát, hogy fényes nappal a bara-bara mentén ácsorogjon?!

A mimózával vegyes, magastörzsű, árnyas erdőben könnyű volt a nyomot követni és minden pillanatban várhattuk, hogy valamelyik árnyas fa alatt állva megpillantjuk.

Egyszer csak az előttünk lépdelő kiringózi hátraugrik, majd vigyorogva előrerohan és az erdő egy kis tisztásán kimúlva fekvő elefántbikára rávág lándzsájával.

Még meleg volt és így alig pár perc előtt múlhatott ki. Hű kísérői, a fehér tehéngémekek még rajta is sétálgattak és csak a mi közeledtünkre rebbentek tova.

Fehér tehéngémekek! Az élet madarai, melyeket majd néhány óra múlva, mikor a kiringózi és húséhes emberei vad ordítózás közepette az elefánt feldarabolásához fognak, a dög fölött keringő keselyűk sötét hada vált fel; a halál, az enyészet madarai. . .

Megvizsgáltuk a frissen kimúlt elefántbikát. Nagyon rossz kondícióban lévő, körülbelül 38—40 fontos agyarú bika volt. Sok lándzsaszúrás okozta régi genyedő seb rajta. Már több nap óta halálos betegen vonszolta magát és azért is volt oly rossz húsban.

Később megtudtuk, hogy Dél-Szudánban a bennszülötteknek szabad lándzsával elefántra vadászni és így valószínűleg onnan vánszorgott át és bizonyára a Nílus papyrusz-mocsaraihoz igyekezve döntötte le a halál.

A kiringózi persze boldog volt, mert a beszolgáltatott agyarakért a hatóságtól néhány shilling baksist kapott és azonkívül az elhullott elefánt húsából is neki dukált a legnagyobb osztalék.

X.

PALORINAI BIVALYVADÁSZATOK

Nem védik a bivalyt — A marhapestis terjesztője — A mádiakat «rágja az éhség» — Utalvány egy elefánt-combra — Kiszínezett elefánthírek — Cosima bemutatkozik — Meddig tart a néger «esze?» — Négy elefánt — Cosima új hírekkel jön — Gyorstüzelés a két bivalyra — Pompás trófea — Cosima a helyzet magaslatán — Levélírás — Lövések a sziklaszigetek táján — Vendéglátás — Délutáni hússzerző sétára — «Fekete valamik» — Nem tökéletes a «dupla» — Átvészelt bivaly — Hús a misszionak — Rossz nyomozók a mádiak — Magányos bivalybika — Cosima ismét megjelenik — Lábhurkozás — Uganda bivalyfajtái — Rekord-méreték — Törpe vörös-bivaly .

Mikor három év előtt Ugandában jártunk, akkor a vadász jegy tulajdonos csak négy bivalyt lőhetett évenként. Ez a kis szám némileg érthetetlen volt, mert Ugandának úgyszólván a bivaly a legközönségesebb vadja, annyira, hogy azelőtt a legtöbb járásban a bivalylövés nem volt számhoz kötve. «Vermin»-nek volt deklarálva és így mindenki által szabadon volt lőhető, azonkívül az elejtett bivaly húsát, bőrét és szarvát is el lehetett adni, ami pedig más vadnál a legszigorúbban tilos.

A kíméletlen pusztítás dacára — mert hisz' az azelőtti években a bivalybőr egész csinos összeget képviselt és így boldog-boldogtalan a bivaly vadászatra adta fejét — a bivalyok száma inkább emelkedett, mint fogyott. Uganda legnagyobb része ugyanis a legnehezebb terep a bivaly vadászatra. A magas elefántfü, papyrusz-mocsár és a sűrű kibira-foltok biztos menedékei a bivalyoknak és csak a nagy szavannaégések után lehet velők könnyűszerrel találkozni. Ellenségük is legfeljebb az oroszlán az emberen kívül, de az is csak akkor apasztja soraikat, mikor más vadat nem tud zsákmányolni. Egy ereje teljében lévő bivalybika még több

oroszlánnak is kemény harcot jelent s így, ha más vad akad, az oroszlán is békében hagyja ezt a bőrét erősen védő, komor állatot.

Mostani utunk kezdetén a vadászjegy már 10 bivaly lövésére jogosította fel a vadászt. De már a vadászjegy váltásakor kijelentette nekünk a Game Warden, hogy bivalyt annyit lőhetünk, amennyit akarunk, mert a hatóság a bivalyt mint a marhapestis legveszedelmesebb terjesztőjét mindenáron irtani akarja.

Később azután tényleg törölték a bivalyt a védett állatok közül és mint «vermin» megint szabadon lőhető vadászjegy nélkül is. Sőt a hatóságok utasításokat kaptak, hogy a bennszülötteket minden módon a bivaly irtására serkentsék.

Ez az intézkedés most egy kissé érthetetlennek tűnik fel a vadászember előtt, mert az utolsó, 1928. évi marhapestis borzalmasan kipusztította a tulajdonképpeni Uganda és Unyoro nagy részén a bivaly állományt. Így pl. Lugogómocsarak mellett, hol már a háború előtt ezerszámra volt a bivaly, most az utolsó vész után még írmagja sem maradt az időközben rendkívüli módon felszaporodott bivalyállománynak. Hogy mégis a bivaly kíméletlen irtására határozta magát az ugandai kormányzóság, annak az az oka, hogy a bivalyok — állítólag — a marhapestis alkalmával, mikor az elhulló társukat meglátják, vad rémülettől hajtva szerteszét rohannak, hogy a járvány rémétől szabaduljanak és így messze földre szét hurcolják a vést. Ezzel természetesen együtt jár az is, hogy a fertőzött helyen az egész szar vasmarhaállomány is elpusztul. Ezért tették szabaddá a bivalyvadászatot, melyet már a bennszülött lakosság megnyugtására is el kellett rendelni.

Sok év telik el még addig, míg az utolsó marhapestis pusztítását valamiképpen is kiheveri a bivalyállomány. De hogy megint el fog szaporodni, az valószínű, mert az elefántfüvodon a bivalycsapatok járványt túlélt maradványait jól elrejtí és védi.

West-Nile tartományban a mostani marhapestis-járvány nem csinált akkora pusztítást, mint Unyoro általunk bejárt területén. Ezt mindjárt tapasztaltuk, mikor Rhino-Camp-nél fehér rinót akartunk filmezni és két bivalybikára akadtunk.

Értesítéseink azonban úgy szóltak, hogy West-Nile területén a négy év előtti nagy járvány óta szórványosan még mindig van pestis és még mindig találnak különböző helyeken pestisben elhullott bivalyfetemekre vagy azok maradványaira.

Vadászember fájó szívvel vesz tudomást az ilyen gyönyörű vad pusztulásáról, csak az a vigasztaló, hogy a harminc év előtti vész még nagyobb pusztításait is kiheverték és így kiheverik a mostanit is . . .

West-Nile területeken eltöltött idő alatt elég gyakran akadtunk össze bivallyal. Számszerűleg ugyan jómagam nagyon keveset láttam, mert egyszer sem követtem bivalycsapatot, hanem csak magányos bikákat. Bivaly csapattal meg «csak úgy», a vadonban kószálva nem akadtam össze.

Paloriná-ban való letelepedésünk másodnapján volt az első bivalyos napom West-Nile-ban. Természetesen nem bivalynak szólt ez az első kirándulásom, hanem elefántnak. Elefántot nem láttam, tehát visszamenőben meg kellett elégednem két kivert bivalybikával.

De hadd mondjam el ennek a bivaly vadászatnak a történetét, hogy ezzel kapcsolatban bemutassam a legfiatalabb nyomkei esőmet, Cosima gyereket, kinek legjobb szudáni (*Syncerus caffer aequinoctialis*) bivalybikámat köszönhetem...

Január 13-án kissé későn indultam el a napi kirándulásomra. Sok volt az «eligazítani való».

A palorinai mádiak nagyon kértek, hogy a Horthy Jenő által 13-án este lőtt elefántbika húsból nekik is juttassunk valamit, mert az «éhség már nagyon rágja őket».

Nagykegyesen kijelentettem előttük, hogy menjenek és hozzanak belőle vagy 20 teherrel. Igen ám, de az elefánt Relli határában esett el és így a rellii kackwák nem engedik meg egy mádinak sem, hogy az elefánt húsból valamit is elvegyen. Ha mégis megkísérelné, akkor kész a véres verekedés, mely egész kis csatává fejlődik a két meglehetősen ellenséges törzs között.

Mindenáron azt akarták, hogy én menjek le velük. Gondoltam, hogy Ali boyunkat küldöm le a mádiak húsporciójának biztosítására, de ez a volt aszkari, ki különben nagyon szeretett rendet teremteni a «msenzi»-k között, most nem

vállalkozott erre a kitüntető tisztségre. West-nile-i bennszülötteknek mindig van respektusuk a «vadembereket» más-különb en oly megvetéssel sújtó nairobi-i fekete gigerlik között.

Hogy megszabaduljak a húskérőktől, egy levelet adtam át nekik Relli szultánijához, melyben egy elefántcomb húsát a mádiaknak követeltem. A «barua» (a levél) megtette félig-meddig a hatást, mert a mádiak kaptak valamelyes húst, de leginkább csak azok, akik a szultán megbizottját valamivel megvesztegették. Szóval West-Nile-ben is ki tudják használni a konjunktúrát . . .

Végre elindulhattam. Amua-patak felé vettem utamat. Ott állandó elefánt járást jeleztek a kikérdezett feketék.

Biztosan erősen túlozták is a reportjukat. Már csak azért is, mert az ott lövendő elefánt minden körülmények között az ő «birodalmuk» területén esik el és így az egész húsmennyiség az ő jogos tulajdonuk lesz . . .

Az országúton haladtam a mellém szegődött feketékből kiválogatott fegyverhordozókkal, kik közül kettő úgy ahogy beszélte a kiszuahilit is.

A szokásos west-nilei menetelés. Nemsokára, hogy elhagytuk a camp-et, le kell törnünk egy alkalmas levelesgallyat, hogy az egyre nagyobb számmal támadó cecelegyeket távol tartsuk magunktól. Azt megállapítottam, hogy aznap a cecelegy apróbb faja kínozta: valószínűleg a *Glossina pictipennis*.

Egy hosszúfarkú ichneumon keresztezte a bara-barát. Elég ritka látvány napközben találkozni ezzel a vakmerő tyúktolvajjal.

Egy varacskos kan is kíváncsiskodva állott meg egy pillanatra a bara-bara közepén. Nem hiszem, hogy vaksi szeme fedezett volna fel, hanem inkább jó orra árulta el a közelgő, de ez esetben ártatlan ellenséget.

Egy nagyot fűjt, aztán feltartott farokkal elrobogott a hegyek felé.

Ebua kiszáradt medrénél kaptunk vezetőt.

Ebuát elhagyva egy apró — alig nyolc éves — gyerek szaladt hozzánk.

Féllábon állva — persze a fekete vadászok szokása sze-

rint a másik lábát a térdén nyugtatta — kifordított tenyérrel tartott és egy hozzá képest «komoly» lándzsára támaszkodva adta elő jelentését. Míg a cordite-puskámat hordozó fekete a kis hírnök szavait tolmácsolta, alkalmam volt ezt az érdekes kis alakot jobban szemügyre venni.

Ruha nemigen volt rajta, de hát arra nincs is nagy szükség West-Nile tartományban, hacsak a cecelegyek miatt nem. De nyakában egy fekete zsinóron kereszt és két skapularé lógott a szokásos varanusz-bőrbe, törpeantilópszarvakba rejtett dawá-k helyett. Valószínű, hogy ez a kis keresztény a nyakán lógó szimbólumokat még hatásosabb dawának tartotta, mint a pogány honfitársain lógó dawákat, melyeket pedig drága pénzen kellett megszerezni a dawa-készítő varázslóktól.

Bátran és minden félszesség nélkül adta elő mondókáját, míg két jóval nagyobb mádi gyerek messzebből bámész csodálattal figyelte kicsi vezérüket.

Cosima névvel mutatkozott be. (Nem tudom, hogy honnan a csodából kaparják elő a misszionáriusok ezeket a furcsa neveket?! Azt sem, hogy miért adnak fiúknak lányneveket?!) Előadta aztán, hogy tegnap este elefántok hangját hallotta a hegyek felől és arra is vállalkozott, hogy majd oda vezet, ahonnan az ordítás hangzott. Ott majd felvesszük a nyomot és követjük.

— Jól van totó (gyerek) — mondom — de mi most Amuá-hoz megyünk, hanem ti menjetek a megjelölt irányba és ha az elefántok közelségébe juttok, akkor valamelyiktök szaladjon híradással utánunk.

Cosima nagykomolyan vette ezt a megbízatást, sőt — egészen «business-like» — az eredmény esetén neki dukáló baksis dolgát is kikötötte.

Aztán belebujtatta lábát az elefántormány-bőrből kivágott apró szandálokba, intett két famulusának és nagykomolyan nekivágott a félig leégett elefántfüvel, tuskés szavanna erdővel borított hegyeknek.

Mikor továbbmentem, egyre az motoszkált fejemben, hogy vájjon kire is hasonlít az én új ismeretségem?! Valami nagyon ismert vonást véltem felismerni benne.

Ahogy így keresem az otthoniak közt a kis Cosima, az

én legújabb és legkisebb nyomkeresőm jellegzetességének hasonlóját, rájövök, hogy a «valakik» között hiába keresem azt, hanem — nagyon sajnálnám, ha ezzel talán megbotránkozást idéznék elő — az én odahaza hagyott fiatal foxim szokott oly kihívó szemtelenséggel vagy — mondjuk — bátorsággal szembenézni emberrel, állattal, mint Cosima, mikor velem tárgyalt.

Az különben nagyon ismert dolog, hogy a néger gyerekek értelmileg nagyon gyorsan fejlődnek.

Az öreg afrikánusok erősen állítják, hogy ez a fejlődési folyamat csak addig tart a négernél, míg el nem éri azt a kort, mikor már érdeklődni kezd az asszony és az alkohol iránt. Attól az időtől kezdve aztán megáll az értelmi fejlődés, sőt legtöbbször rohamosan kezd visszafejlődni.

Sok igaz van ebben a kijelentésben, ha ezt a — bizonyosan afrikauntság pillanataiban alkotott — véleményt nem is szabad teljesen szószerint venni.

Nem messzire mentünk, mikor látom, hogy Cosima futva igyekszik hozzánk. Azonnal megálltunk és mire hozzánk ért, addig a képzelet már nagyon felduzzasztotta a reményeket. Azt gondoltam már, hogy egy magányos vén agy arás sziesztaít valahol egy árnyas faóriás alatt és arra bukkantak a gyereknymozók.

Hiábavaló volt a remény, mert Cosima azt jött jelenteni, hogy egy pihenő fehérinóra akadtak, melyet két pajtása egy fáról figyel.

Nagyon elkedvetlenedve ballagott vissza, mikor megmondtam neki, hogy orrszarvú nem érdekel minket, hanem csak elefánt. Elefánt is csak úgy, hogyha olyan nagy a lábnyoma, mint amilyet az út porába rajzoltam. Csak akkor derült fel egy kissé, mikor azt mondtam neki, hogy visszafelé jövet bivalyt is lövök, tehát keressenek friss bivalynyomot.

Amuá-hoz későn érkeztünk. Ennek a szép tisztavízű pataknak túlsó partján felvettünk ugyan friss elefántnyomokat, de azok nagysága nem volt biztató. A nyomok abba az irányba vezettek, ahol az elefántfü már leégett és így mégis követtük, abban a reményben, hátha egy jó bika csatlakozott hozzájuk.

Egy helyen a nyomok széjjelváltak. Tíz óra volt már és így — most már úgyis mindegy — lepihentem, mert egy kicsit lázasnak is éreztem magam. De azért nyomozókat küldtem a nyom követésére.

Alig heverésztem egy rövid órát, mikor felriaszt egy lihegve jövő hírnök azzal a hírrel, hogy négy elefántot «őriznek» a társai a Nílus papyrusz-mocsarai mellett.

Persze gyorsan felpattantam és feledve volt a lázokozta bágyadtság. Igaz ugyan, hogy hamarosan beláttam nekilódulásunk céltalanságát, mert a hírnök az agyarakat illetőleg nem akart határozott választ adni. De azért rohantam, amennyire a szív és a tüdő engedte, mert. . . hátha! . . .

Végre elértük a papyrusz-mocsár szegélyét és már látni kellett volna a szürke óriásokat is, de e helyett a fára kapaszkodott két «elefántörző» a hajladozó papyrusz-bugákra mutatott, ahol éppen akkor tűntek el az elefántok.

Még csak alig néhány méternyire voltak bent a fedezetet nyújtó mocsárban, de nem követtük őket. Hiábavaló lett volna, annál is inkább, mert gyengenyomú elefántok voltak.

Kedvetlenül indultam hazafelé. Rekkenő volt a hőség, nagyon messze a camp és az eredménytelenség is nagyon fárasztja a hazafelé gyaloglót. Nagyon bántam, — mint annyiszor west-nilei kirándulásunk során — hogy nem követtem Horthy Jenő példáját és nem vettem biciklit.

Már vagy egy órája ballagtunk hazafelé a bara-barán, mikor megint feltűnt a felénk futó Cosima gyerek alakja.

— No mi hírt hozol, Cosima? Talán csak nem bukkanatok elefántokra?!

Röviden elmondta, hogy két magányos bivalybikára lelt, melyek az út melletti bozótban feküdtek el. «Totói» fáról figyelik a bozótost, hogy jelentsék, ha a bivalyok időközben onnan kiváltak volna.

Ez már jó hír volt! Nem nagyon messze a camp-től és a hazavezető út mellett két bivalybikára bukanni, nem remélt kárpótlás volt az eredménytelen kirándulás után!

A bivalyok a Nílushoz lenyúló hegyerinc lábánál feküdtek el. A fára felgallyazott gyerekek látták ugyan, hogy eredeti helyükről elmozdultak, de még bent vannak valahol

a bozótban, mert különben látniok kellett volna őket, amint kiváltanak.

Ólomhegyű lövedékre töltöttem át cordite-expressemet. Régi töltények voltak, melyeket három év előtti kirándulásunk befejeztével Stafford barátunknál hagytam. Különböztetve ezeket a töltényeket Nairobiban vettük annak idején, szóval már akkor sem voltak egészen frissek. Gondoltam azonban, hogy bivalyokra ezek is jók lesznek.

Rossz szelünk volt. Nagyot kellett kerülnünk. Ennél a manővernél egy pompás nilusi bushbuck-ot (Harnessed bushbuck) ugrasztottam ki egy bokor alól. Rövid nekiiramodás után megállt és felénk figyelt. Ráemeltem «ágyúmat» és megcéloztam. A bak nyugodtan állt, mintha tudta volna, hogy őt most nem fenyegeti a golyóhalál veszedelme.

Tűrhető széllel indultunk azután a bivalyokat rejtő, a szavanna-tűztől érintetlenül hagyott bozótos felé.

Egy pillanatra nyakamon éreztem a szellőfuvallatot. Gyakran meg szokott fordulni a szél a szavanna-égések idején, kivált a déli órákban. Abban a pillanatban kibukkant az első bivaly — a másikat nem láttam — és felénk vette a frontot.

Szinte kapásból nyaktőn lőttem. Nem rogyott össze, hanem megperdült és tovarohant. Hirtelen a második lövést is utána dobtam. Én is utána rohantam. Nemsokára meg láttam egy ritkás bozóton át az egyik bivalyt átsötétleni. Vállapon lőttem, de azért megint tovább bukdácsolt.

Végre hörgő bivalybölgést hallottunk. Odamenve bivalyunkat már elterülve láttuk. Mikor egészen közel értem hozzá, vállon ragad az egyik emberem és a lelőtt mellett fekvő másik bivalyra figyelmeztet. Azt is vállapon lőttem és azután, mikor a lövés után felpattant, mégegyszer rálőttem. De ez a nagybeteg állat is tovább bukdácsolt és csak a negyedik lövésre dőlt újra össze.

Később kitűnt, hogy ez volt a vállapon lőtt, melyet én előbb a nyaktőn lőtt első bivalyomnak tartottam.

Baj volt a puskámmal. A két gyors duplázásnál annyira tüzesedett, hogy nem lehetett kinyitni.

Egyik emberem a «kimúlt» bivaly felé tartott, de mikor az a mozdulatlanul fekvő bivaly felé dobta a lándzsáját, az

oly meglepő gyorsasággal pattant fel, hogy az emberem miatt nem tudtam lőni. De csak néhány lépést tett, ott megállott és megkapta a kegy elemlövést. Már a másik is hörgött, de mikor feléje közeledtünk, felpattant és támadni próbált. Két gyors lövés azután — bár nagyon nehéz volt lőnöm a szerteszéjjel szaladó emberek miatt — végleg felfordította.

Az utóbbi bivaly szarva igen jó, mondhatni a legjobb szudáni bivalyom. Kivált a szarvtő vastagsága feltűnő, mely 15 hüvelykével nagyon veri a Rowland Ward «Records of Big Game» könyvében felsorolt rekordokat. És ezt a pompás trófeát egy alig nyolcéves gyereknyomozómnak köszönhetem!

A lövések zajára természetesen hamarosan összegyűlt az egész környék apraja-nagyja. Cosima úgy járt közöttük, mint egy harcból hazatérő hős és büszkén magyarázta a húsváró tömegnek, hogy miként nyomozták ki őket, a totók a bivalyokat. Egyszersmind arról is rendelkezett, hogy a neki kijáró egész bivaly combot hozzájuk vigyék.

Későn este érkezett meg a camp-be a bivalyok szarva, bőre és a hús. A bivalynál és az antilópoknál a húshazaszállítás «feles alapom történt, de a bőrt és a szarvat is haza kellett hozniok. Persze a hús széj jelosztása nem ment zaj nélkül és vége-hossza nem volt a veszekedésnek, civódásnak, úgy-hogy sokszor nekem kellett rendet teremtenem az elégedetlenkedők között.

Most is nagy zshivaj volt a húselosztás körül és azért közéjük mentem, hogy az elosztást kontrolláljam. A hús körül veszekedő tömegnél megint Cosima állt elém, ki az egész pereputtyát magával hozta és húst követelt számukra.

— Hisz' kaptál már egy egész combot — mondtam a kis telhetetlennek.

— Az az enyém, az az én tulajdonom, amit a bivalyokért kaptam, de az a szokás, hogy a szülők és a testvérek is kapnak a lelőtt vad húsából — indokolta a követelését az élelmes kölyök.

* * *

Január 18-án hajnalban kellett volna indulnom. Megint Amua felé akartam menni, de nem jöttek idejekorán az emberek, tehát otthon maradtam.

Pedig már hajnali három órától ébren vártam az embereket. Nem tudtam aludni, annyira zajongtak a hegyek felől a páviánok. Ha időnként nem hallatszott volna ugyanonnan egy leopárd dühös hörgése, akkor is tudtam volna, hogy egyik társuk a csendes éjjeli álomból örök álmra szenderült és áldozatul esett legádázabb ellenségüknek, a leopártnak. Ezt a pettyes rablót gyalázták oly elkeseredett dühvel és kitartással.

Levélírással szándékoztam eltölteni a pihenőnapot. Kisebbségi kirándulásra már csak azért sem indultam, mert a 16-án lőtt egyagyarú elefantom agyara minden percben megérkezhetett és már nagyon kíváncsi voltam a súlyára.

Horthy Jenő még sötétben, hajnali négy órakor indult el. Megint a papyrusz-mocsarokból kiemelkedő sziklaszigetekhez kanuzott.

Ha lehetőleg elefántokra akad, úgy lövéseit feltétlenül meghalljuk a camp-ben. Nagyon lestem is a mzinga hangját levélírásközben.

Fél nyolckor azután örömmel figyelt fel a tábor. Négy lövést hallottunk a sziklaszigetek környékéről. Találgattam is magamban, hogy milyen lesz az elejtett elefántbika?!

Sajnos, nem volt eredmény. Horthy Jenőnek azonban nagyon izgalmas kalandja volt egy feldühödött félagyarú elefántbikával. (Lásd VIII. fejezet.)

A lövések elhangzása után már nem volt nagy a levélírási kedv és legjobban szerettem volna a Nílushoz sietni és egy kanuval Horthy Jenő elé evezni, hogy minél előbb megtudjam az eredményt. Ez azonban nem volt lehetséges, mert nem volt arravaló kanu és nem is volt evezős. Tehát kellenül újra nekifogtam a levélírásnak.

A levélírásból mégsem lett semmi, mert mikor már megint «ment volna a dolog», egy páter biciklizett be a camp-be. A kölcsönös üdvözlés és bemutatkozás után letelepedtünk a rest-camp «barazá»-ján (veranda) és elbeszélgettünk.

Moyói olasz misszió tagja volt a camp-ünk vendége, ki délről, Gimarából jött, hol a misszió egyik katekétája működik.

Nagy lelkesedéssel beszélt, hogy hajnalban látott először életében orrszarvút. «A big, great rinocserontem» — magyarázta olaszul kevert angol nyelven. Aztán beszélgettünk

mindenről, mi West-Nile egyik rest-camp-jében a beszéd tárgyát képezheti. Az álomkór pusztításairól, a múlt évi nagy éhínségről, a két mohamedán «szultáni» misszió és keresztényellenes magatartásáról stb.

Szafárijja persze a misszió embereiből állott és azok leg többjének is oly különös neve volt, mint az én kis nyomozómnak, Cosimának. Pl. a padre boyát Angelónak hívták és mondhatom, hogy feketébb négyert még West-Nile-ben sem láttam, mint ez az «Angyal» volt.

Délután három órakor, mikor a nap heve már erősen gyengült, elbúcsúzott a padre és hazabiciklizett.

A fél agyar még mindig nem érkezett meg Relli-ből, tehát elhatároztam, hogy tovább nem várok, hanem «hússzerző fegyveres sétára» indulok, a közelbe. Gondoltam, hogy a konyhára lövök egy oribit vagy egy duikert, esetleg egy nílusi erdei-antilópot is, ha a szerencse kedvez. Bivalyra nem is gondoltam.

Arra vettem az utamat, hol hajnalban a páviának oly éktelen zajongást csaptak. Hátha a véletlenség puskám csöve elé hozza a hajnali páviángyilkost, a leopárdot.

Nagyon nyugat felé kezdett hajolni a nap és így ugyan csak sietnem kellett, hogy a hegyszorost elérjem és onnan még lehetőleg besötétedés előtt kiérjek a bara-barára.

A hegyoldalról leszaladó két fekete valami megpillantása torpantott meg. A nagy távolság miatt csak két mozgó pontnak látszott a két «valami». De, a mozgásuk, furcsa, nehézkes galoppjuk azonnal felismertette őket. Két bivalybika volt, melyek talán valamitől meg is riadtak és azért mentek vágóban a hegyoldal bozótosaiból az esti legelőhely felé.

Misem voltunk restek, hanem teljes erőnkkel igyekeztünk a bivalyok útját vágni. Ez sikerült azért is, mert a bivalyok a lapályra érve meglassították futásukat, majd álldogálni kezdtek.

A különben nagyon ritka szavanna-erdőben is volt annyi fedezék, hogy könnyű dolog volt a párban járó két remetét becserkésznem.

Már alig voltam a bivalyoktól 70 lépésre, mikor egy ernyőakácia mellett megálltam és pár pillanat múlva, mikor

kifújtam magam, az ernyőakácia törzséhez támasztott fegyverrel és pontos célzás után a jobbsóvel az egyiket, a balcsővel a másikat vállapon lőttem.

Mind a kettő tűzben rogyott össze. Már azt hittem, hogy tökéletes a «dupla», mi pedig vajmi ritkán sikerül a bivalybikánál. Ebben a hitben is közeledtem feléjük, mi elég megdöbbenés volt, mert még nem bőgtek, mit pedig a vállapon lőtt bivaly kimúlása előtt rendszeresen meg szokott tenni.

Alig mentem néhány lépést feléjük, máris mind a kettő — akárcsak vezényszóra — felugrott, megindult, de néhány lépés után megállt. Még két-két lövést kapott mind a kettő. Akkor aztán egyszerre belekezdtek a halódó bivaly panaszos, hörgő halálbögésébe.

A leáldozó nap utolsó sugarainál szemléltem meg a két, könnyűszerrel elejtett bivalyt.

Már akkor hátunk mögött settenkedett egynéhány mádi gyerek, kik titokban követtek és köztük legelői — természetesen — Cosima, kinek úgy látszik minden bivalyvadászatomnál jelen kellett lenni.

A bivalyokat szemlélve feltűnt, hogy az egyik, az éretlenebb szarvú, tehát fiatalabb állat testre óriási nagyságú volt. A másik sokkal vénebb állat volt, a szarva is erősebb, de testre feltűnően kicsi. Azonkívül ennél feltűnő volt az is, hogy nagy foltokon teljesen csupasz volt, a farka vége is hiányzott.

Az emberek azt állították, hogy ez a bika kiheverte a marhapestist és a kiállott betegség nyomai voltak a fent leírt rendellenességek. Leginkább azért örültem ennek az olcsó zsákmánynak, mert egy-két tehernyi húst a moyói misszióállomásra küldhettem. A padre-val ugyanis megbeszéltem, hogy a legelső alkalommal a palorinai keresztény bennszülöttekkel egy-két bivalycombot küldök a missziónak. Szükségük volt a húsrá, mert a misszióiskola növendékei leginkább bentlakók és ezeket a misszió kosztolja.

Persze ez esetben nem az volt a főcél, hogy a moyói fekete Angelókat, Cosimákat hússal ellássam, de az, hogy cserébe mi meg citromot és friss zöldséget kapjunk.

Palorinai tartózkodásunk alatt egyszer-kétszer megkíséreltem nyomon követve löni a bivalyt. A mádi nyomozókkal azonban ez nem sikerült, mert a mádiak talán a legrosszabb nyomkövetők az összes feketék között, kikkel eddig vadásztam. Ott, hol egy chopei bennszülött még «szaladna» a nyomon, ott már ők alig haladnak előre. Nem is beszélve a nyomkövetés mestereiről, mint az őserdei törzsek, a wambuttik és a mbaambák.

Az utolsó palorinai bivalyomat nyomát követve lőttem, de ez is csak azért sikerült, mert az időközben visszakerült Pauló fegyverhordozóm vette át a nyomozói szerepet. Ahol meg elveszett a nyom, a köves, sziklás talajon, ott meg én voltam legtöbbször a nyomot újra megtaláló.

Az elveszett nyom fellelésére — legalább is magamról ítélve — nagyon jó a fehér ember, még az esetben is, ha kiváló bennszülött nyomozókkal dolgozunk. De aztán a nyomot huzamosabban tartani, azt követni, az megint más dolog, az a legritkább esetben sikerül. Legföllebb akkor, ha kivételesen az egész figyelmét, gondolkozását leköti a követett nyom. Ez azonban nagyon ritka eset, mert hisz' sok minden jelenség másfelé irányítja az ember figyelmét (kivált az esetben, ha az ember évekig vándor természetvizsgáló és gyűjtő volt) és azonkívül bizonyos idő után, mikor a koncentrált figyelem fárasztóvá kezd lenni, a csapongó — hol a rég elmúltaknál, hol meg a jövő sejtésében tévelygő — gondolatok térítik el.

Az utolsó, a nyomon követett bivalyomat — szám szerint az ötödiket Palorina környékén — január 28-án lőttem.

Magányos bika volt, melynek nyomát Nílus mocsarainál vettük fel. Ameddig a leégett szavanna pernyéjében az átváltó bika nyoma jól látható volt, addig jók voltak a mádi nyomozók is. Mihelyt azonban füves részre értünk és később, mikor a nyom a hegyoldal sziklás részein vezetett át, a mádiak teljesen hasznavehetetlenek lettek. Már úgy volt, hogy teljesen elvesztettük a nyomot, mikor egy kőgörgetegnél a frissen felfordított kődarabok újra elárulták a bivalybika nyomát.

Egy nagyobb bozótsűrűben kevéssel azután hirtelen felpattant, úgy, hogy kissé elhamarkodva lőttem, de azért

mind a két lövésem talált. Az egyik elül a szügyet, másik kissé hátul a vállapot érte.

Lövéseim után a bivaly lefelé rohant, de a legelső bozót-nál velünk szemközt fordulva megállt. Ott megint két lövést kapott és mire lassan megfordult, még egyet. Aztán csúszott, gurult a kőgörgetegen lefelé, míg egy fatörzsnél fel nem akadt.

Alighogy elhangzott a bivaly halálbőgése, Cosima gyerek nagy lándzsájával megint előkerült. Később megtudtam, hogy a közelben lerakott lábhurkokat volt ellenőrizni.

Ez a lábhurok különben végtelenül elmés kitalálás, melyet Unyoro bennszülöttjeinél láttam legelőször. Kelet-Afrika vadásztörzseinél sohasem, pedig azok is kultiválják a hurkozás minden elgondolható módját.

A lábhurok egy, a fogandó vad nagyságához és erejéhez mért vastagságú, aloeszerű növény rostjaiból készült, körülbelül 1—1 ½ m hosszú kötél, melynek mindkét végén remekben fonott hurok van.

Az egyik hurok a tulajdonképpeni lábhurok. A másik egy a vékonyabbik végénél körös-körül bevéssett fadorong-nehezék berovátkolásába kerül, úgy, hogy azt teljes bizottsággal megköti. E külön nagysága is a fogandó vad erejéhez van mérve.

A hurkot úgy helyezik el, hogy a vadváltókon, ivóhelyeken és ott, hova a vad sótartalmú agyagra jár, egy kerek gödröt ásnak, melyet nagyon lazán mohával vagy moszattal kitöltenek. Ezt a gödröt egy hosszú tövisből kötött töviskerék fedi be. A tövisek úgy vannak befonva, hogy a hegyük mind a központ felé irányul. A töviskerék vastag peremének belső oldalán, közvetlenül a perem mellett helyezik el a hurkot és aztán az egészet gondosan befödik földdel, fűtörmeléssel, úgy, mint a csapdaállító a csapdáját szokta.

Ha most az arra járó vad a töviskerékbe lép, úgy a tüskék áttörnek a csülke alatt és a vad lába így a kis gödörbe süllyed. A vad lábára került túskegyűrű szurkálja az állat lábát és hogy attól szabaduljon, rázni kezdi, miáltal a túskekerék peremén levő hurok mindinkább a lábára szorul. A rángatózó vad már ekkor érzi a veszedelmet és rémülten rohanni kezd, de a hurok kölönce lassítja iramát és aztán végkimerült-

ségében — legtöbbször el is akad a kölönccel — elfekszik valahol.

A nehéz kölönccöt vonszoló vad nyomát könnyű dolog követni és a megfogott vad csakhamar az üldözők lándzsáinak áldozata lesz.

A bennszülöttek azt is megmondták, hogy milyen cserje kérgéből főzött kivonattal impregnálják a kötelet, hogy azt a termiták el ne rágják.

Meg kell jegyeznem még azt is, hogy ilyen lábhurossal egyes helyeken azelőtt (vagy talán most is) elefántokat is fogtak. Természetesen ez esetben a töviskerék egész kocsi-keréknagyságú és a tövisek hosszú, vékony és túhegyes hegygel végződő fahasítékok voltak. Az ilyen lábhurossal kötélet zsiráf vagy bivalybőrökből készítették. A nehezek, melynek végére a szó szoros értelmében rákalapácsolták a hurkot, egész fatörzs volt. De ennél is nagyon vigyázni kellett, hogy a nehezek ne legyen túlságosan nehéz, mert akkor esetleg elszakította a megfogott elefánt a kötelet. Se túlönnyű, mert akkor meg messzire elvitte és az őt üldöző feketék közül is egy-kettő az életével fizette meg az állat szabadabb mozgását.

Ezt a vadfogási módot is tilalmazza legtöbb helyen a hatóság, de Cosima tudta, hogy mi nem vagyunk a «szerkál» (a hatóság) emberei és így készséggel megmutatta a hurosszait, melyekkel duikereket akart fogni.

Ezzel aztán be is fejeződött a palorinai bivaly vadászatom; többet nem követtem a nyomukat.

*

* *

A fentebb leírt bivaly vadászataim befejezéséül az általam bejárt területek és különösképpen Uganda bivalyfajtaikat fogom nagyon röviden jellemezni. Előrebocsájtom azt is, hogy ezek a feljegyzések a gyűjtővadász megállapításai, nem a szisztematikusi, kinek óriási gyűjtött anyag és elterjedési adat áll rendelkezésére.

Uganda déli részein a kafferbivalynak a szisztematikussok által Syncerus Caffer Radcliffi-nek nevezett subspeciese él. Hatalmas, fekete állat, mely talán csak a szarvformájá-

ban különbözik némileg a tipikus kafferbivalytól. A szarvforma azonban vidékenként nagyon változó. És ez a helyi szarvforma sokszor annyira jellegzetes, hogy a nagy gyakorlattal bíró bivaly vadász teljes biztonsággal felismeri a szarvformájából, hogy hol ejtették azt el. Feltéve persze, hogy annak a vidéknek bivalyait is ismeri, honnan a kérdéses szarv származott.

Uganda legerősebb bivalyait Ankole-ban található. Itt lőtte F. A. Knowles Uganda legnagyobb, $52 \frac{x}{a}$ hüvelyk terpesztésű bivalybikáját, mely hosszú évekig világrekord volt és melyet elejtője az angol királynak ajándékozott.

Igen erős, tudtommal 50 hüvelyken felüli bivalyokat lőttek még Ugandában Mubende körül (Kampalától nyugatra) is.

Sajnos, ezeken a vidékeken nem volt alkalmam vadászni. Igen erős bivalyokat találtam azonban Kampalától északra a régi hoimai bara-bara mellett.

A mostani világrekord bivalybikát Ukambáni-ban (Kenya) lőtték, ennek a terpesztése $56 \frac{7}{4}$ hüvelyk hosszú. (Szerintem ez a méretezés nem egészen helyes. Sokkal jobb lenne, ha a szarv hosszúságát — külső görbületében mérve — vennék irányadóul a szarv erősségének megítélésében, mint a terpesztést. Ez sokkal jobb kifejezője volna a szarv nagyságának, mint a mostani méretezés, mely a laposan, egyenesen elterülő szarvaknak ad előnyt a szépformájú, erősen hátra-, majd előregöbülők előtt.)

Legerősebb kafferbivalyomat a Keletafrikai Nagyszakadék mellett, a volt Német-Kelet-Afrikában lőttem. Azon a vidéken láttam különben is a legerősebb bivalyokat az általam bejárt és be vadászott területeken.

Uganda északi részén, Unyoróban a tipikus kafferbivaly egyik helyi válfaja, a nílusi vagy a szudáni bivaly él, melyet *Syncerus caffer aeqinoctialis* néven nevezték el a szisztematikuskok.

Ez valamivel kisebb, mint a déli és a keleti kafferbivaly, szarva is jóval kisebb és nem is annyira görbült. Színe ennek is fekete, de a fiatalabbak között néha rőt színű is akad.

A szudáni bivaly szarvának rekordja már csak 44 hüvelyk. Ezt a rekord bikát Dél-Szudánban, a Fehér-Nílus mellett ejtette el a híres német vadász, Paul Niedick jó 30 év előtt.

Ugandának talán leggyengébb szarvú bivalyai a Szemliki folyó mentén vannak. Ezek testre nézve is kisebbek valamivel, mint a szudáni faj. A legfeltűnőbb azonban az, hogy a szemliki-i bivalycsapatokban feltűnően sok a rőt színű vagy rőt színnel foltos.

Összehasonlításként fényképen is bemutatom a tipikus kafferbivaly-bika és a szemliki-i bivalybika (mind a kettő magányosan járó vén bika volt) fényképét, hasonlóképpen a szudáni bivalybikáét is.

Mindazonáltal ezek a különbségek nem nagyobbak, mint az európai gímszarvas helyi fajtáinak agancsa közötti különbség.

A tipikus kafferbivalyhoz arányítva igazán törpe állat, a nyugati erdőzónák törpe vörös bivalya (*Syncerus nanus*), az úgynevezett «bushcow».

A törpe vörösbivaly Ugandában csak a Bwamba őserdőben fordul elő, de ott sem állandó, hanem csak az esős időszakban vándorolnak oda a szomszédos óriási Ituri-őserdőből.

Ezzel az érdekes törpebivallyal — sajnos — nem találkozhattam, pedig erősen reméltem, hogy kongói kirándulásunk alatt összejövök ezzel a mozgékony, nyugtalan vaddal. Minket azonban az idő rövidege és az a remény, hogy óriási jávor-antilópot (*Taurotragus derbianus*; Lord Derby's eland) lőhetünk, Északkelet-Kongóba vitt és az általunk bejárt területen nem fordult elő a tipikus törpe vörösbivaly.

Kongóban különben nem is láttam bivalyt. Horthy Jenő és István lőttek ott egynéhányat, de azok inkább a szemliki-i bivalyokra emlékeztettek, mert valamivel kisebbek voltak, mint a szudáni fajta és azonkívül a színük is rőttel tarkázott volt. A rőt árnyalat különben a szudáni bivaly fiatalabb egyedeinél is előfordul.

Az őserdő-vidékeket járva, nagyon erősen utána voltam, hogy a tipikus «bushcow» előfordul-e már azon a vidéken, de a kikérdezett bennszülöttek a délen kéklő, őserdőkkel borított hegyeket mutatták a törpe vörösbivaly előfordulási határának.

Ezek a hegyek alig voltak egynapnyi járóföldre, de az időnk már lejárt. Hazafelé kellett indulnunk.

XI.

RINOCEROSZ-KALAND

Csak egyet szabad löni — Szigorúan védik a fehér rinót — Szabad a keleti part — Jó nyomon — Shambáról-shambára — Körülményes nyomkövetés — Fej- és vállplövés — Vértócsák — A «holt» rinó megmozdul — Rekord-ugrás — A rinószarv értéke.

Három ízben vadásztam hosszabb-rövidebb ideig Ugandában, de csak a mostani kirándulásunk alatt lőttem meg vadászjegyem orrszarvúját, pedig a régebbi vadászjegyeimmel (1913., 1914.) két rinót is lőhettem volna évenként. Valamikor, mikor még Német-Kelet-Afrikának nevezték a mostani Tanganyika Colony-t, a lelövés egyáltalában nem volt korlátozva és így az akkori utazásaim alatt sok rinocéroszt lőttem, úgy, hogy utolsó három utam alatt már nem nagyon vonzott a rinóvadászat. Igaz azonban az is, hogy az ugandai orrszarvúnak nagyon gyenge a szarva.

Mellesleg megemlítem még, hogy a tulajdonképpeni Ugandában a rinocerosz nem fordul elő, csak annak a Nílustól (Victoria- és Albert-Nílus, valamint Kioga-tó) keletre eső tartományaiban. Albert-Nyanzától északra és az Albert-Nílustól nyugatra, a szigorúan védett szélesszájú-rinocerosz (fehérrinocerosz) hazájában is előfordul a közönséges vagy fekete-orrszarvú, de ezeken a területeken a közönséges rinó lövése is tilos, nehogy valaki — talán akarattal is — egy fehér-orrszarvút közönséges rinónak nézzen és lőj jön le.

Mi az Albert-Nílus bal-, tehát a nyugati partján tábo-roztunk 1929 januárjában. Palorina volt a főhadiszállásunk és innen jártunk az elefántok és bivalyok után. A keleti partokra jó ideig nem tettük a lábunkat, mert azt hittük, hogy az még a nagy Game Reserve-hez (vadvédelmi terület) tar-

tozik, mit különben is egy év óta nagyon kiterjesztettek, mert hozzávették az egész álmokór veszélye miatt kiűritett zónát.

Időközben — sajnos, elég későn — a West-Mádi terület A. D. C.-je, ki kerületét beutazva camp-ünket is meglátogatta, felvilágosított, hogy a vadvédelmi terület a camp-ünkkel átellenes falutól, Ogujebbtől jóval délre — körülbelül öt mérföldnyire — terül el.

Persze azonnal éltem az alkalommal és átkanuztam a jobbpartra, hogy egy kis vadászati terepszemlét tartsak. — Nagy a különbség úgy a fauna, mint a flóra tekintetében a két terület közt és könnyen felismeri a látó szemmel kószáló vadász az Albert-Nílusban a fontos és érdekes zoogeográfiai határt.

Kár, hogy már csak a west-nilei tartózkodásunk utolsó idejében tudtuk meg, hogy a keleti partokon is szabad vadásznunk, mikor már az elefántjaimat meglöttem. Elefánt nem volt ugyan annyi, mint a nyugati oldalon, de ott láttam a kirándulásunk legnagyobb elefántnyomát, öt öreg elefántbika, a nyomukból ítélve mindegyik legalább is 80 fontos agyarakat hordott, hagyta ott óriási lábnyomát egy gypotshambában (bennszülöttek ültetvénye). Hozzá még alig pár órásk voltak a nyomok, tehát biztosan utóírtém volna őket!

Az ogujebbei kószálásaim alatt sok rinónyomot láttam mindenfelé, úgy, hogy elhatároztam, hogy mégis csak lövök egy ugandai rinót.

Január 31-én kora hajnalban átevezett velem a sánta, «viceadmirális»-nak (Horthy István keresztelte őt el így) titulált fekete révész. Persze a kirongózi nem várt a parton, hiába üzentem meg neki előző napon a jövetelemet. De hát ezen nem csodálkoztam, mert a pontosság igazán nem erénye a négernek. Egyik kísérőmet, a gyorslábú és elég jó nyomtartó Rokót (alighanem Rókusnak valami elferdítése, mert a nyakán lógó kereszt jelezte, hogy ő már nem «kaffiri»-pogány, se nem «dzlamu»-mohamedán, hanem keresztény) a kirongóziért ugrasztottam, jómagam meg fegyverhordozómmal és két másik feketével elindultam a gului bara-barán (úton) egyenesen keletnek.

A bara-bara mentén is gyakran találtunk rinónyomokat

és most is arra számítottunk, hogy majd csak találunk egy-két, a bara-barát keresztező friss nyomot, melyek közül kiválasztjuk majd a követésre érdemeset.

Nem is csalódtunk. Hamarosan ráakadtunk egyre, de ennek a nyomnak a nagyságát kicsinyeltük; majd megint egy borjas tehénére, melyet — természetesen — szintén nem követtünk. E közben megérkezett a Rokó által megidézett kiringózi is és így gyorsabb tempóban haladtunk előre.

A kiringózi minduntalan megállt és hol egy csapat uganda-kob-ra (*Cobus thomasi*), hol egy megugró vagy nyugodtan legelésző oribi-párra mutatott, bár már többször kijelenttem neki, hogy csak rinóra vagy esetleg bivalybikára lövök, mert csak orrszarvúnak szól ez a kirándulásom.

Az oribiknél némileg érthető volt a vezetőm «izgulása», mert a jobboldali kirándulásaim leginkább ennek a kitűnő peccenyét szolgáltató kis antilopnak szóltak.

Végre — úgy $\frac{1}{2}$ óra tájban — felvettünk egy igen erős rinónyomot, melyet — miután két acélburkolatú lövedékes töltény csúszott a 465/500. cordite-express csövébe — azonnal követtünk. A nyomkövetés eleinte igen könnyű volt, mert éjjel kiadós zápor esett.

A mi vén rinónk — úgy látszik — nagy ínyenc volt, mert legelészőútja egy gyapotshambához vitt, hol a gyapot fiatalabb hajtásait legelgette le. Shambáról-shambára járt. Egyszer csak nagyon ismerősnek tűnt fel egy termitadomb, majd egy elefántkitörte mimóza, de akkor már megláttam saját nyomainkat is. A rinó körben járt. Kétszer is megkerültük a nagy kört, míg Pauló fegyverhordozóm nagykesőre kibogozta a nyomot. Aztán egyenes irányban, délnek tartott az üldözött, majd megint nagy kanyarodét csinálva a Nílus felé tartott. Sokszor a lakóhelyek közvetlen közelében vitt el a nyoma. Ekkor már tudtam, hogy még hosszú ideig kell követni, mert tapasztalatból tudom, hogy mily hosszú utat csatangol be egy éjszakán át a vén rinocerosz. Egy vén bivaly bika sokkal kényelmesebb. Az rendszerint a legelőhelyétől nem messzire, az első árnyas sűrűben el szokott feküdni.

Mentünk is a nyomon lankadatlanul. A frissen leégett vagy az elefántfüves leégése utáni friss sarjon majdnem futva



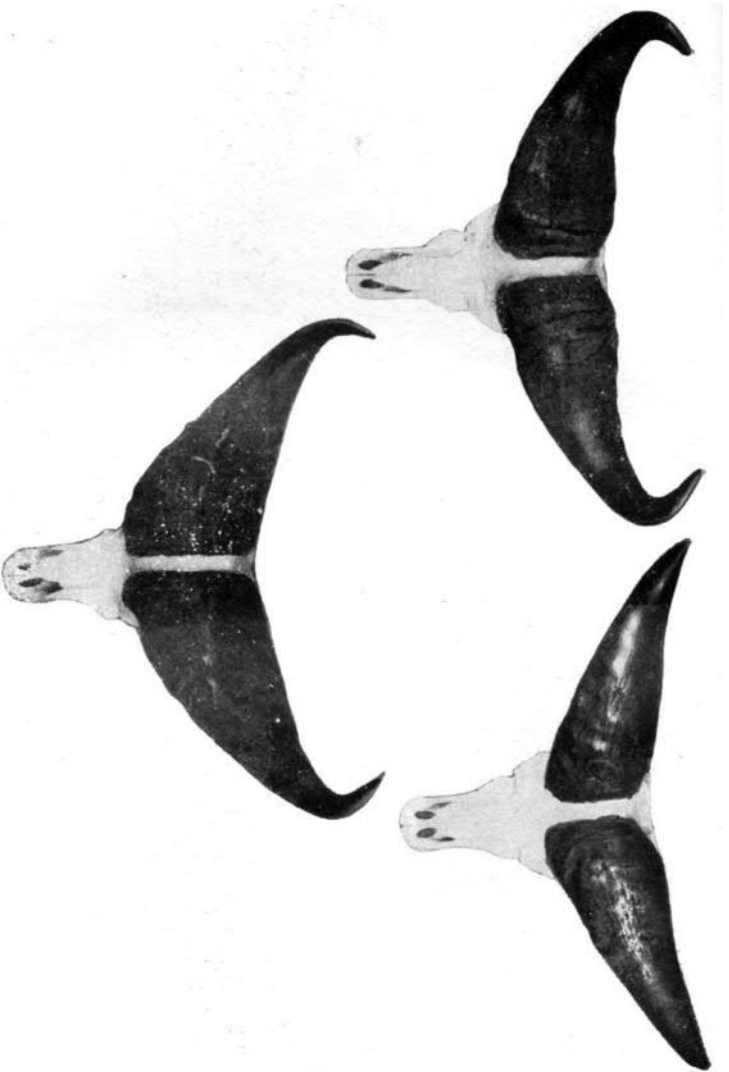
Küitenberger Kálmán felvétele.

Cosima az utolsó palorinai bivalybika elejtésénél is megjelent.



Küitenberger Kálmán felvétele.

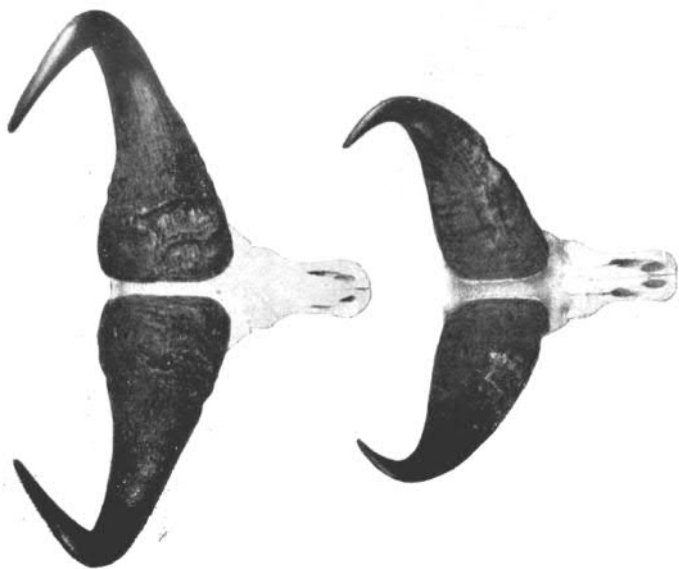
Albert-Nílus keleti partján elejtett orrszarvú bika.



A három legerősebb szudáni bivalybikám.
A két felső legnagyobb terpesztése 41—41 hüvelyk (a világerekord 44 hüvelyk), míg az alsó
— a három közül a legerősebb — terpesztése csak 39 $\frac{1}{2}$ hüvelyk.



Ugyanaz a tipikus kaffer bivalybikaszarv, összehasonlítva a legjobb szudáni bivalybikám szarvával.



A Keletafrikai-Nagyszakadéknál lőtt erős kaffer bivalybika szarva és egy igen erős semliki-i bivalybika szarva.



Horthy Jenő, a Balokatonai mellett lört nőstény oroszlánjával.

Kittbenyger Kálmán fértéke.

köveztük a nyomot. Így hoztuk be az elvesztett időt, amit a sziklás helyeken az el-elvesző nyom újrafeltalálásában elfecséreltünk. A «rossz» helyeken, mint az álló elefántfüvesekben, sűrű túskebozókban elkaptam Paulótól a mzingát, ki aztán rögtön kontrollálta a hamuval telt zacskó rázásával a szél irányát még talán nagyobb buzgalommal, mint az elefánt-követésnél.

Rossz széllel persze nem mentünk be a rinó pihenőhelyét sejtető sűrűbe, hanem nagy kerülővel körüljártuk azt. Így bizony a nyomozás lassan haladt és néha-néha már azt gondoltam, hogy az üldözöttet nem fogjuk puskacsőre kapni.

Dél már régen elmúlt, mikor Rokó, — aki látva a kirongózi gyenge nyomozását, maga vette át annak a szerepét, — egy mimózasűrűségben félreugrik és majdnem feldönt. A mozdulatlanul felénk figyelő rinó a számár Rokó elrohanásának zajára — rinószokás szerint — prüszkölve felénk rontott. Gyorsan a fejét kaptam célba, de a lövés eldörrenésével a rinóm nem esett össze, hanem hirtelen megfordult és elvágatott. Volt azonban még annyi időm, hogy a balcsövet a vállapjára irányítva odagyujtsak.

Pillanat alatt történt az egész és pillanat alatt eltűnt a rinó is. Paulónak rossz kedve volt, mert neki csak a tűzben összeesett vad lövése tetszett. Szidta a Rokót kinúbi nyelven:* «Te msenzi (bushnigger), miért nem intettél, mikor megláttad a rinót? Miért rohansz el, mint egy «manamake» (asszony), nem tudod, hogy «mzungu» (fehér ember) áll hátad mögött!» — Intek Paulónak, hogy menjünk. A bozótból kiérve ráállunk a meglőtt rinó vércsapására. Csak a vállapon lőtt orrszarvúnál van ilyen óriási véryom! Igazán mintha kannából öntöznék a szép, habos tüdővért. Az afrikai cserzésű, könnyű félcipóm (Modell «Mengo Planters») teljesen «tönkremázolódott» a vértócsákban. Rinónk vagy 80—100 lépésnyire a meglövés helyétől, felénk fordulva, összeroskadtan feküdt. A kirongózi és Rokó szólta is, hogy löjjek még bele, mert azt hitték, hogy az állat még él.

* Núbiai rontott arab; a núbiai aszkárik nyelve. Pauló is 15 évig aszkári volt a K. A. R.-nál (King's African Rifles) és ott tanulta a núbiai rontott arabot. West-Nile-ben már keveset ér a keletafrikai «eszperantó», a kiszuahili.

A szarva az ugandai arányokhoz képest feltűnően erős volt, úgy, hogy már belém nyilait a kétség, a félelem, hogy talán egy odaátról idetévedt feherrinó a zsákmányom! A puskámat a rinó hátához támasztva, megpróbálom felemelni a rinónak egy nagy vértócsában nyugvó fejét, hogy a felső ajkát lássam. (A feketeerinocerosz felső ajka ormányszerűen kicsúcsosodik, míg a feherrinóé egyenesen metszett.) Minden erőmet megfeszítve igyekszem a nehéz fejet felemelni és már Pauló is odaugrik, hogy ebben a műveletben segítségemre legyen. Egyszerre csak könnyűvé lesz a nehéz teher és az én halott rinóm felkapja a fejét és pár pillanatilag rámmered. Annyi bizonyos, hogy nem valami szellemes arcot vágtam ehhez a meglepetéshez és nagy elugrással (biztosan elértem az 1929. évi «egyéni rekordot») igyekeztem eltávolodni a felelevenedni szándékozó rinó veszélyes közelségéből. Pauló és az embereim mind azt ordították a nagy széjjelszaladásban, hogy: «lődd agyon!» Könnyű volt mondani, de nehéz megtenni, mert a puskám a rinóhoz volt támasztva.

A rinó azonmód visszaejtette a fejét a hatalmas vértócsába; az ijedelem teljesen fölösleges volt! A hirtelen fej felütés a már majdnem teljesen eltávolodott élet utolsó reflex-megnyilvánulása volt!

Most megnéztük a lövések helyét. A homlokunk szánt lövésem az első szarvat érte és az felfogta a lövést. Egyszermind azonban eltérítette a rinót a felénk való rohanástól. A második lövés szép vállaplövés volt, mely a tüdőt járta át.

A szarv feltűnően erős volt az ugandai viszonyokhoz képest. Hosszúsága majdnem 20 hüvelyk volt és a súlya — kiszáradva — majdnem 12 font.

Ez ugyan nem tartozik ehhez a rinóhistóriához, de azért érdemesnek találom felemlíteni, hogy a rinocerosz szarva nagyon keresett cikk Kínában, hol — akárcsak a maralszarvas barkás agancsát — mint aphrodisiakumot nagyrabecsüik. Utóbbi időben — talán a nagy kereslet és kevés kínálat folytán — nagyon felment az orrszarvú-szarv becsülete, úgy, hogy 36 shillinget is adtak fontjáért az ottani kereskedők, szóval sokkal nagyobb árat, mint az elefántcsontért. Régebbi időkben pedig az elefántcsont ötször annyit ért, mint a rinószarv.

XII.

OROSZLÁNNYOMON

Írta: HORTHY JENŐ.

Laikus kérdés — Sportsman-ek nemzete — Dollár-sport — Falkavadászat oroszlánra — Idő és darabszám rekordja — Fizetek — Oroszlánirtási metódusok — Védelmi intézkedések — Ugandában a terep is védi — Vadak Eldorádója — Oroszlánok koncertje — Orvvadászok és lugvarik — A harci kedvet lehűtik — Ébred a tábor — A hölgyek friss toalettje — Vadászati módok — Csodálatos nyomozó tehetség — Gyors lövés — Végtisztesség.

«Hány oroszlánt lőttél?» Ez mindig az első kérdés, melyet az emberhez intéznek, ha afrikai expedícióról haza érkezik! Sőt, több oly «zoológussal» is találkoztam, ki tigris után érdeklődött — Afrikában!

Elvégre érthető kérdés, ő a kinevezett «állatok királya» bár hatalmas kiterjedésű királyságának határait évről-évre szűkebb keretek közé szorítja egy még hatalmasabb fenevad: a fehér ember szaporodása Afrikában.

Észak- és Dél-Afrikában híre-hamva sincs már az oroszlánnak, hogy keleten még van, mégpedig sok van, az kizárólag az angol fennhatóságnak köszönhető.

Az angol nemzet sportsman-ek nemzete, lehet mondani, hogy majdnem minden egyes egyedének kiváló érzéke van minden nemes sport iránt. Angol kolóniában, bármilyen nehéz is néha összhangba hozni a farmerek érdekeit a vadóvással, egyelőre ne féltsük a vadállományt, a Game Departement kezében jó kézben van annak sora úgy Kenyában és Tanganyikában, mint Ugandában. Az oroszlán a legutolsó éveig az angol vadászengedélyen is, mint «vermin» szerepelt, minden jegytulajdonos annyit lőtt, amennyit akart vagy tudott. De a kérdést, mellyel elbeszélésemet kezdtem,

úgy látszik nemcsak nálunk intézték sűrűn a hazatérőhöz, de máshol is, főleg a «rekord»-ok hazájában, Amerikában, hol még hozzá úgy látszik divattá lett az Afrikába való átrándulás, dollárok dobálása, bennszülöttek rontása és sportszerűtlen vadászat bemutatása! Ez a «nem kívánatos elem» tehát — megmentette az oroszánt!

Sportsman minél kevesebb van ezek közt az amerikaiak közt. Otthon virstlit csinál, bankár, «Schieber», meggyűlik a pénze, vadászpuska sem volt még a kezében, összepakkolja pereputtyát, feleséget, gyermeket, lehetőleg «gubrist» is és elmegy Afrikába oroszán vadásznak. Persze az a fő, hogy minél több pénzt költsön el és még főbb, hogy mindenki megtudja, hogy mennyit költött! Az «East African Standardban olvastam egy ilyen virstlikirály megérkeztét bejelentő hírt, mely szerint az illető «60.000 dollárt akar Afrikában elkölteni». Az ilyeneknek aztán oroszánt muszáj löni, mégpedig sokat, hogy hogyan lövi, mikor lövi, egyáltalában hogy egészen ő lövi-e, az mellékes. A bőrnek meg kell lenni. Sok bőrnek.

Roosevelt után elsőnek következő amerikai sportsman volt: Paul Rainey. Oroszlánra pályázott, módszere sokaknak nem volt szimpatikus, nekem sem, irtotta a vadat, de sport tagadhatatlanul volt benne. Ő áthozta Amerikából pumára bevezetett mindenféle faj kutyából és sok tagból álló falkáját és azt az oroszán friss nyomára eresztve lóháton követte. Puskavadászatról persze szó sem volt. A «sok lúd disznót győz» alapon szegény oroszán bevette magát fáradtan valami túskebokorba, pár kutyát néha a másvilágra át is pofozott, míg egy puska- vagy revolvergolyó befejezte a drámát. Huszonhat oroszánt pusztított így el két hét alatt, összesen száznál jóval többet. 1926-ban ismét útban volt Rainey falkájával Afrika partjai felé. A hajón meghalt. Az oroszánok táncoltak örömükben.

Ezután jött az invázió! «Ennyi idő alatt ennyi és ennyi darabot akarok löni, kerül amennyibe kerül, fizetek.» Ez volt a jelszó. És erre következtek a különböző irtási metódusok kitalálásai.

Egy bankár, kivel ott találkoztam, beszélt el nekem, hogy cserkészve (??) hat hét alatt 27 oroszánt lőtt, igaz,

hogy csak 19-nek bőre van meg. «És a többi nyolc?»—kérdem. «Azok csak súlyosan voltak sebezve, biztosan elpusztultak, de sebezve behúzódtak a tövises sűrűbe. Természetesen nem mentem be utánuk!» Sportsman!!

Egy másíkról hallottam, aki valahol Tanganyikában teherautójával néhány lőtt zebrát húzatott össze csaléteknek és a gallyakkal maszkírozott autójának a dögre «belőtt» reflektorával, puskáját maga mellé lefektetve zárt teherautójában levő függőágyába kényelmesen levetkőzve lefeküdt, míg puskahordója a vezető ülésén virrasztva leste, hogy jön-e oroszlán a dögre. Ha jött, felköltötte gazdáját, ki puskáját elővéve célzó helyzetben felcsavartatta a reflektort. A világosságtól megvakított mozdulatlan oroszlánt agyonlőtte és aludt tovább, míg ismét felköltötték!

Ezek az esetek és sok más hasonló megadta a Game Department-nek a jogalapot, hogy az oroszlánt is bevehesse a «protected list»-re. Kenyában és Tanganyikában csak négynek lelövése van megengedve. E mellett teljesen tiltották az autóról és éjjel való lövést. Reflektor — les, a hősi magasles — a múlté.

Ugandában mindez intézkedésekre nincs és nem lesz szükség! Némely helyen, a Semliki völgyében, az Eduard-tó vidékén elég sok az oroszlán, — máshol is majdnem mindenhol van — de vele van nagy protektora is: az elefántfű, bivalyfű, őserdő.

Nem tudom, hogy új divat-e ő felségeiknél, de nyomaikkal találkoztunk messze bent az őserdőben. Valószínűleg óriásdisznó-vadászatra voltak ott hivatalosak. Ott pedig néha az elefántot sem lehet tíz lépésről sem meglátni, tessék meglátni az oroszlánt, a látás és hallás nagymesterét, plusz szimat és az elcsúszás művészt! Az elefántfüben még reménytelenebb találkozni vele, úgy, hogyha valahol éjjel oroszlánordítást hallottunk, egyszerűen napirendre tértünk felette!

West-Nile-ben aránylag még gyakrabban fordul elő egy-egy részben oroszlán, mint Uganda északi részében, de persze míg Palorina vidékén elefántokkal foglalkoztunk, nem volt időnk oroszlánra gondolni, a mellett az is valószínű volt, hogy az esetleg e vidéken tartózkodók nappali

tanyájukat a papyrusz-mocsár száraz részeiben ütik fel és evvel elérhetetlenek is.

Palorinát elhagyva Rhino-Camp-be hajóztunk fel a Bahr-el-Jebelen, hogy az onnan Aruá-ba vezető autó-út mentén fekvő valamelyik rest-camp-ben bevárjuk az ellenkező irányból, Butiába-ból hajón érkező teherautónk befutását. A hajó kapitánya, ki állandóan e rövid vonalon hajókázik le-fel és így a legmegbízhatóbb sportrovatvezető, Bulukatoni camp-et ajánlotta nekünk, Rhino-camp-től (mely hely onnan kapta nevét, hogy Rooseveltt itteni tájon lőtte fehér-rinoceroszát) kb. 14 mérföldnyire. Két felbérelt indus teherautóval ide hurcolkodtunk. Vad elég sok volt e vidéken, különösen bivaly volt sok és több párosan járó öreg bika keserülte meg, illetőleg fizette meg életével idejövételünket. Jackson's tehénantilópon, duikeren és varacskosdisznón kívül hemzsegett a vidék a kis oribitől, melynek húsa kitűnő változatossága volt konyháknak az elefánt hajsza idejében állandóan fogyasztott sovány, hosszúlábú néger «kuku» (csirke) után.

Oroszlánördítást már első este hallottunk. Későn kezdtek, kilenc óra tájban. Nem írom le, hogyan fűjták a nótát, sokan és nálamnál mindenesetre jobban írták már le e minden hangversenynél szebb melódiát! Nagyon sokáig gyönyörködtünk benne. Messziről jött a hang.

Másnap öcsém táborunktól délre, a messziről kéklő Kongó határhegyek felé járt bivalyok után és a magas fűben két oroszlán ugrott fel előtte. Pillanatra látta őket csak, lövésre alkalom nem volt!

Éjjel ugyancsak messze hallottuk őket, következő éjjelen azonban már valahol a közelben. Nagyon korán, még csillagfény mellett bújtam ki sátramból szerencsét próbálni a zenészekkel.

E vidéken a bennszülöttek a lugware-k, nagyon harcias, ügyes társaság, mint ilyenek persze szimpatikusak is! Mikor e vidék (Lado Enclave) a Leopold belga király bérlete volt, tehát belga fennhatóság alá tartozott és az elefántorvvadászat angol fennhatóság alatti területéről át a belgába jövedelmező és a mellett az elképzelhető legszebb sport volt, a Bahr-el-Jebelen Unyoro területéről átcsúszó orvvadászoknak

ezek a lugware-k voltak legnagyobb gondjai. Harciasak voltak és területükön nem túrték az idegent. Ezek az orvvadászok egész emberek voltak. Kevés pénzzel, kevés felszereléssel és teherhordóval vágta neki az ösmeretlenek, annak dacára a belga erődítések katonái óvakodtak velük találkozni, inkább belenyugodtak a néha otffelejtett pár üveg whisky elfogadásába. A lugware-nak azonban a whisky ösmeretlen volt, nem egy kitűnő «poacher» hagyta e vidéken fogát vagy vitt haza húsában egy letört nyílhegyet emlékül. Ma angol kezelésben ezek is meg vannak csendesedve. Jó dolguk van, pár éve pedig, mikor ismét passzióztak egy fehér embert lelándzsázva, megösmerték a géppuska hatását. Bármi kellemes a lehülés e vidéken, az effajta lehülés mégis nem kellemes emlékezetükben maradt. Azóta megszegyénítő büntetésképpen tilos nekik lándzsát hordani. A kongóbeli szomszédos lugware-k azonban ma is éppen olyan szilajak, mint voltak a belgák alatt az itteniek.

Három ilyen lugware és Szuedi puskahordóm kíséretében hagytuk el a camp-et. Éppen hogy pitymallott, a tábor éppen csak hogy ébredezett, csak vízfordó lugware hölgyecskéink voltak ily korán új toilette készítésével elfoglalva. Félek, hogy honi hölgyeink megsárgulnak az irigységtől, de már leírom: ezeknek a leányoknak minden napra vadonatúj öltözetük van. Ezeknek ugyanis viselete más, mint a mádi leányoké, a centrumban elől is, hátul is naponta friss levélcsomó van odaapplikálva. Nem fügefafa, de levél. Valószínűleg Éva anyánk is lugware-divatlapot járatott. Egyszóval elindulásunkkor csak ezek a leányok serénykedtek: törték a toilette-et a bokrokról!

Elindultunk és alig mentünk sátramtól húsz lépést az Aruá-ba vezető útig, midőn az országút porában teljesen friss oroszlánnyomot láttunk meg. Ketten voltak. De egyik sem hím. Mindegy. Megkísérlem, gondoltam, hogy mit tudnak ezek a híres lugwarei nyomozók!

Az oroszán vadászat különböző módjával próbálkoztam már életemben. Cserkészve, ez a rendes módja Kelet-Afrikában. Megkönnyíti ezt, ha az embernek van valahol a poriban előtte való napon lőtt és otthagyt zebraja vagy más nagyobb vadja. Hajnalban rácserkészik az ember a

dögre, vagy még ott lakmároznak az oroszlanok, vagy teleszedve bendőjüket valahol lustán sétálgatnak vagy napfürdőznek a közelben. Sokszor felgallyazott keselyűk is rávezetik az embert az étkező királyra. Lóháton is gyakoroltam e sportot. Ritkán sikerül, de a legszebb módja. Rövidfüves vidéken kell künn találni és a fedezéktől gyors lovaglással elválni a hálósobájába hazahúzó éjjeli vándort. Nem menekül messzire a ló előtt. Amint kissé fárad, leül, farkával verdesi ágyékát és támadásba megy át. Fődolog nem túl közel hozzá leugrani a lóról, hogy a ló fogásától remegő kéznek legyen ideje pihenésre és ez esetben meglehetősen fontos nyugodt célzásra. Egyszer pár kő mögött földön ülve és egy tarka kecskét kikötve megkísértem az éjjeli lest is. Gyönyörű volt. Egy-két órát elábrándoztam, aztán elaludtam. Nagyon kellemetlen volt, hogy a kelő nap éppen a szemembe sütött. Azt hiszem, hogy az egészséges kecske is ugyanezt gondolta. De nyomon követni, ez újság volt. Tehát: próba szerencse!

A vidék kövecses, most, február elején kőkeményre száradt föld, egy-két valahogyan a tűzből kimenekült száraz, derékig érő füves folttól eltekintve mindenhol feketére leégett, erősen dombos és helyenként elég sűrű állagú szavannaerdő. A fák elég nyomorultak, a száraz évszakok megismétlődő tüze gondoskodik, hogy ne nőjenek az égig.

A nyom csak rövid ideig tartotta az utat, betért a vadonba. Vezér feketém tartotta azt, két szárnysegéde jobbra-balra figyelt, hogyha a követő irányából kitérne az, a nélkül, hogy ő azt észrevenné, ők figyelmeztethessék rá. Szuedi és én előrefigyeltünk, hogy az esetleg elugró oroszlanokat idejében észrevegyük. Gyorsan haladtunk. Bevallom, hogy nagyon ritkán történt meg, hogy én, kinek mégis hazulról, sokat vadászván erdélyi, mondjuk kultiválatlan ősterületeken, hol az embernek nem áll nagy, képzett személyzet rendelkezésére és magának kell még a nyomozómunka nagyját is elvégezni, egyáltalában láttam volna nyomot. Itt-ott egy-két percre megakadtunk, kis kereső fordulatkör és uccu tovább jó tempóban. Nem képzeltem, hogy a nyomkövetés ez a tökélye emberfiától kitelhessék. Alig mentünk pár kilométert, mikor Szuedi hirtelen hasra vágódik és előre-

mutat. Én is meglátom őket, amint jó kétszáz méterre előttem jobbról balra keresztben szaladnak előttem. Mint két nagy sárga szelindek mentek rövid vágóban. Nagyon sűrű fák takarása mögött szaladtak, annyit kivettem, hogy a vezető egy nagy nőstény és a mögötte levő kb. egyéves fia. Menetirányukban gyorsan kinéztem a fák közt egy lépés széles nyílást, melyen valószínű volt, hogy átszaladnak és mikor a nőstény ebbe belesárgállott, elhúztam a ravaszt. Azt hiszem, hogy életem leggyorsabban odaalkalmazott lövése volt ez. A puffanás jól hallatszott. Az oroszlán, testközépen ülő sebét kapkodva, mint ahogy a medve szokta, bögve forgott, majd tőlem el, egy emelkedés mögé, elrohant. Én utána. A dombocskán túl ott feküdt, még mindig erősen morogva. Megadtam neki a kegyelemlövést. Nyúzást, mi egymást elvégezve, hazamentünk. Délután sátram előtt üldögélve távcsővel kémleltem a vidéket. Halott oroszlánom irányában az égürben sok fekete pontból álló hatalmas tölcser keringett.

Keselyűk, marabúgolyák adták a végtisztességet halott kenyéradójuknak.

XIII.

BULOKATONI

Várjuk a hajót — A baksis-osztás taktikája — Szúnyog-invázió — Harc a patkányokkal — Bérsztrájk — «Nem kell a fehér ember pénze» — Behajózunk — Kirándulás Bulokatoni-ba — Oribik — Rest-camp-ünk kényelme — A «kungu» jó vadász híreket hoz — A bara-bara mint vadászterület — Lanyhul az «irányzat» — Az ivóra járó bivalybikák nyomán — Elül-hátul bivalyhírek — Bika-hajtás — Húsrá váró öregek — Csúnya betegség — Az Öreg néger bivalya — A fekete valami megmozdul — A lugwari asszonyok teherbírása — Leopárd-nyomozás — Elretentő fenyegetés — Eltűnt a csalétek — Kinyomozzuk a rablót — Még egy kudarc — Csalétek oroszlánoknak — Három bivaly egész közel — «Ruliroz» az egyik — Megvan a második — A bukfencező feléled — Hova ment az első lövés — A sebzett bika eltűnik — Fehér-rinók maradványai — Ivás előtt keresztvetés — Az elvitt csalétek.

Meglőttük ugandai elefántjainkat és így türelmetlenül vártuk a «Lugard» megérkezését, hogy elhagyhassuk West-Nile-t és — végre — Kongóba mehessünk.

A hajó érkezése előtt két nappal megkezdtük a trófeák jelzését és a dolgaink elcsomagolását. Utolsó napra maradt a legnehezebb munka, a helybéi emberek kifizetése és a különböző jockímeiken kért, követelt baksis kiosztása.

Nagyon nehéz dolog ez a mádiaknál. Ennél a műveletnél még a legjobb idegzetű európai is «tropenkollert» kaphat.

A kiutalt baksist a megajándékozott a legtöbb esetben megbotránkozva utasítja vissza. Nem, nem azért, mintha az önértetét sértené az ajándék! Nem is a szemérmes szerénység szabódása ez, hanem a legorcátlanabb kísérletezés arra, hogy a fehér emberből minél többet kiszorítson.

Ilyenkor legjobb a baksist nyugodtan eltenni és másik mádi dolgát intézni el, bár valószínű, hogy annál a főttebbi eset megismétlődik. Később azután, mikor látják, hogy a

kísérletezés nem használ, örömmel fogadják a nemrég visszautasított baksist és nagyon örülnek, ha egy-egy üres konzervdoboz, üres üveg vagy egy kiürült és amúgy is megviselt szafári-láda a ráadás.

Február 2-án kellett megérkezni a «Lugardt-nak. Igazán ideje volt már elhagynunk Paloriná-t, nemcsak azért, mert már meglőttük elefántjainkat és azután már igazán nem kellemes tartózkodási hely West-Nile, hanem azért is, mert az utolsó napok keleti szélviharja annyi szúnyogot sodort a mocsarakból sátrainkhoz, hogy szinte lehetetlen volt már alkalmatlankodásukat elviselni, bár a vacsorára terítő (nem egészen szószerint értendő, mert aszalterítőnk nem volt) legényeink az afrikai kosztolásnál nélkülözhetlen worchester-shire-sauce és egyéb ilyen minden ételt megehetővé varázsoló kemikáliák mellé a «mosquito essence» üveget is odaállították. Illatoztunk is, mint egy eucalyptus-erdő. Eleinte használt is valamit, de azután föl se vették a dűnnyögő vér szívók ezt az erősszagú óvintézkedést.

Még egy «csapás» szaporodott el az utolsó napokon a camp-ben, a patkányok. Alig hogy bebujtunk a moszkító-háló alá, máris övék volt a világ a sátrainkban is. Alvásról szó sem lehetett, olyan cirkuszt csaptak, kivált akkor, ha egy-egy kígyó is a sátrainkat választotta vadászterületéül. Eleinte villany-zseblámpám fényével riasztgattam az éjjeli csendháborítókat, de ez nem sokat használt. Radikálisabb eszközökhöz kellett nyúlnom. Kibújtam a moszkító-háló alól (ehhez mindig nagyon erős elhatározás kell egy west-nilei szúnyogokkal elárasztott rest-camp-ben) és egy bottal felfegyverkezve ellentámadásba mentem át. Ide-oda vagdalódzásomnak nem voltak súlyos sebesültjei, de azt mégis elértem, hogy egy időre elhagyták a sátram.

Következett a másik csatározás. A moszkító-hálóba betolakodott szúnyogok kiirtása. Ezzel még el sem készültem, máris hallom, hogy Horthy Jenő szintén hadakozik a patkányokkal a szomszéd sátorban. A sátramból kizavart patkányok az ő sátrában folytatták a ramazurit. Csak Horthy István nem törődött velők, hanem aludta és álmodta az igazak álmát . . .

Kora délután kezdték dolgainkat a dorong-cölöp «móló»-

hoz szállítani. Persze ez se ment simán, mert a jó mádi teherhordók, mikor a fele teher a Nílusnál volt, béremelést követelve abbahagyták a munkát.

A «kungu» (főnök) megbízottja szidta őket, fenyegette, ráncigálta a legszájasabbakat, de ennek csak az volt az eredménye, hogy még jobban ordítottak és kinevették a «hatalom» képviselőjét.

Egy darabig csak mulattatott a dolog, de azután a hercehurcának végét vetendő, a mi néhány emberünkkel kezdtem szállíttatni a még visszamaradt holminkat. Erre nem számítottak és addigi munkájuk bérét is veszélyben látták, tehát újra munkába állottak volna, de most mi kerülünk felül és csak a legszájasabbak elzavarása után vettük őket újra munkába.

Egy fickó azonban határozottan imponált nekem ennél az incidensnél. Jól megtermett «msenzi» volt és azonkívül mintha egy kissé fel is öntött volna a garatra.

Neki nem kell a fehér ember pénze — mondta, miközben vállát kihívólag rázogatva peckesen ellépdelt. A feleségeit se a fehér ember pénzén vette, az «adóját» sem a fehér emberek pénzéből fizeti a «szerkál»-nak...

A többiek azután elmondták, hogy ez az ember volt a messze vidék legmerészebb és a legnagyobb eredménnyel dolgozó víziló-vadásza, ki két nap előtt is megszigonyozott egy vízilovat. Az elejtett vízilovak húsát persze értékesíti és azzal szerezte «vagyonát».

Naplemente előtt jött meg a «Lugard». Nemsokára felrakták terheinket és a hajó érkezéséhez összecsendült mádiak apraja-nagyja — még az elzavart főkolompok is — ordítózva búcsúztak tőlünk és ugyancsak ordítózva azt kívánták, hogy minél előbb térjünk vissza, hogy megint egy csomó elefántot és bivalyt löjjünk számukra.. .

Február 3-án érkeztünk Rhino-Camp-be. Ott még hat napig kellett volna vesztegelnünk, míg Hoimából a kongói utunkra bérelt teherautó megérkezik. Rhino-Camp nem lett volna kellemes tartózkodási hely, már csak azért sem, mert közvetlen a Nílus partján lévén, ott is töméntelen a szúnyog és a vadászati viszonyok sem oly jók, mint valamivel távolabb nyugat felé.

Bulokatoni rest-camp környékét ajánlották ugandai barátaink, mert az a vidék a nyugati West-Nüe legjobb orosz-lános területe. Azonkívül a Nílustól vagy 15 mérföldnyire lévén és hozzá magas fennsíkon, sokkal kevesebb a szűnyog is.

Szerencsénkre Rhino-Camp-nél kaptunk egy industól két teherautót és azokra felrakodva, délután már sátrat ütötünk Bulokatoni-nál.

A camp körüli vidéket csenevész szavanna-erdő borítja. A bivalyfüves foltok mindenütt simára le vannak égve, a szavanna-erdő fáit, cserjéit szürkén, lombtalanul meredeznek. Az egész tájék látszólag élettelen, szürke, unalmas kietlenség. Messzebb azonban, az időszakos folyómedreknél, hatalmas, árnyat adó fák zöldje sötétlik. Vadat, vadnyomot már az autóról is sokat láttunk; legalább is sokat az ugandai viszonyokhoz képest.

Kiváltképpen sok volt az oribi. Ezek a kecses állatok, melyek különben a legjobb sültet adják a szavannákon az afrikai vadász asztalára, nagyon gyakran láthatók későn délután a bara-barán. Ezeknek az apró, őznél is kisebb antilópoknak ugyanis az a tulajdonságuk, hogy rendszeren bizonyos helyeken ürítkeznek, azért is lehet találni helyenként a teljesen kopár, homokos foltokon hullatékukat oly nagy mennyiségben. Az új autótut nagyon szeretik felkeresni az oribik ebből a célból, ezt könnyű volt megállapítani a láttakból.

A rest-camp-ünk szép és jó. A tágas «nappali»-jában a középső oszlopon egy fatáblára ragasztva a házirend, mely azt is tudtára adja az utazónak, hogy mennyit kell fizetni az élelmiszerekért (tyúk, tojás stb.) és azonkívül ugyancsak azon a táblán tudtul adja a gondos angol hatóság az odavetődött vadásznak, hogy mi a neve a camp-környéken a legjobb nyomozónak.

A bennszülöttek kunyhói és shambái meglehetősen messze vannak a bulokatoni-i camp-től és így jó időbe telt, míg a kiöltözött «kungu» meglehetősen népes kísérettel jelentkezett nálunk.

Jó vadász híreket hallottunk tőlük. Oroszlán van sok és már este biztosan hallani fogjuk ordításukat. Bivaly is elég sok van, csak éppen elefántok nincsenek. Azok az esős idő-

szak kezdetén jelennek meg újra. Az elefántok azonban már nem érdekeltek bennünket vadászatilag. Hasonlóképpen a fehérrinók sem, melyek nyomait elég gyakran lehetett látni.

A kungu-val megbeszéltük a kirongózik dolgát is. Ezek mindjárt elő is állottak, úgyhogy még a délután folyamán elindulhattunk «körülnézni» és «húst löni».

Horthy Jenő az oroszlanos irányban ment el, hogy ott egy-két tehénantilópot lőj jön és azokat az oroszlanoknak hagyja csalétkül.

Nem kellett messze mennem, hogy meglőjjem a konyhánk és embereink kosztjára szánt két oribit. Oribiken kívül láttam még vízi- és erdei-antilópot, varacskosdisznókat. Bivalynyomot nem találtam.

A bivalyok most — állítólag — jóval messzebb, a folyómedren túl tanyáznak. A folyómeder ugyan nem volt túlságosan messze, de arra igazán nem lehetett volna számítani, hogy aznap még bivalyokkal jöjjenek össze és így megelégedtem az oribi-zsákmánnyal; hazafelé ballagtam.

A vadonságot átszelő bara-barák, még a mostani autóutak is, érdekes nyomozóterületek. A ragadozók, kivált a macskafélék a házimacska ősétől, a nubiai vadmacskától a leopárd- és az oroszlanig, jó vadászterületnek tekintik a bara-barát. Az út árkában lehet leginkább a nyomukat látni, mert az árok fedezetét használják fel nagy előszere-ttel, mikor zsákmányukat becserkészik.

Az út árkában mindenütt látott oroszlannyomok is igazolták, hogy az oroszlan nem ritka ezen a vidéken.

Február 4-én hajnalban jó irányban szóltak az oroszlanok. Ott körülbelül, hol Horthy Jenő az este lőtt hartebeeste-jét csaléteknek hagyta. Kora hajnalban el is indult arrafelé, de ez nap eredmény nélkül járt.

Jómagam meg arra mentem, hol a bennszülöttek tegnap a bivalyokat jelezték. Míg az unalmas, szürkére aszott, feketére porzsolt szavannákon a bivalyos hely felé lépdeltünk, megállapíthattam magamban azt, hogy nem jó dolog, ha valaki egy vagy más vad vadászatának rabja lesz, mert az mindig azzal jár, hogy más vadászat közömbössé válik előtte. Sokszor olyan vad vadászata is, melyet azelőtt talán a legtöbbre becsült.

Ez a megállapítás talán nem annyira talál az otthoni viszonyokra, mint az afrikaiakra. Például most, hogy az afrikai vadászatok koronájának az elefánt vadászatot tartom, egy-két természetrajzi ritkaságot kivéve más afrikai vadnál már nagyon lelohadt a vadászszenvedélyem.

Valamikor régen,—több mint 25 éve— mikor az első nagy marhapestis után még alig néhány helyen lehetett fellelni a vést átélt kafferbivalyok nyomát, akkor szinte áhítatos respektussal, de mindamelletl fáradhatatlan kitarással és szenvedéllyel jártam e hatalmas vad után. Ritkaságuk fokozta azt a félelmetes nimbuszt, melyet a régi leírások és a hallottak után képzeletem a komor, pompás vad körül festett. . .

Nagy idő telt el azóta! Amit akkor remélni sem mert a vadász, az valósággá vált. A nagy marhapestis itt-ott megmaradt túlélői annyira felszaporodtak, dacára, hogy azóta is többször végigsöpört rajtuk a vész, hogy ma már sokkal kevesebb utánjárással is összeakad velők a vadász.

Minél gyakrabban vadásztam rájuk, minél többet ejtettem el belőlük, annál inkább enyhült vadászatuknál a félelmes, ravasz vadságukról terjesztett hírek fokozta izgalom, de oly arányban csökkent vadászszenvedélyem és éppen oly arányban csökkent egy-egy eredményes bivalyvadászat után a pompás zsákmány okozta gyönyörűség is...

Először a kungu kunyhóihoz mentem, remélve, hogy ott biztos bivaly híreket kapok, mert már este megüzentettem neki, hogy reggel az ő területén akarok bivalyt löni.

Nem kaptunk ugyan kész híreket, de a kunyhóknál ácsorgó embereit azonnal széjjelküldte nyomozni. Vezetőim aztán megbeszélték ezekkel, hogy mi merre megyünk és hogy hol találhatnak ránk, ha bivalyra vagy esetleg oroszlánra akadnak.

Letarolt durha (néger-köles) és gyapotshambákon keresztül vitt utunk a folyó felé. Még a letarolt shambákon, közvetlen a kunyhók között is lehetett oribiket látni. Néha egy-egy duiker is felpattant valamelyik fonnyadtlombú bozót alól és gumilabdyszerű ugrásokkal igyekezett eltűnni előlünk.

Az aránylag nagyon mély medrű folyóban csak szaka-

szónként volt víz, mint a legtöbb west-nilei folyónál a száraz időszak alatt. A kiszáradt folyómeder homokját taposva egy nagyobb vízfelület felé mentünk, hova mostanában napról-napra ivóra járnak a bivalyok.

A jelzett helynél csakugyan sok volt a frissebb-öregebb bivalynyom. Egy hatalmas leopárd egész friss nyomát is megtaláltuk. Ez követésre is késztetett, de hiábavaló volt ez a kísérletezés, mert csakhamar bevezetett egy tűz által megkímélt elefántfüves foltba, hol csakhamar elvesztettük a nyomot.

Megint visszatértünk az ivóra járó bivalyok nyomához. Végre ki is nyomoztunk két friss nyomot, két, párban járó vén bivaly bika nyomát. Nem volt könnyű dolog, mert a homokban elég nehéz mesterség megkülönböztetni a friss nyomot az egynapostól.

Eleinte közvetlen a vízpartján csavargott a két követett. Itt pedig nagyon összejárták a területet a naponként odajáró bivalyok és a nyomozóknak ugyancsak össze kellett szedni a tudományukat, hogy a helyes nyomot tartsák.

Sok vízre vonuló gyöngytyúk-csapatot riasztottunk meg a nyomkibogozás közben. Néha egy-egy nagyobb bozót mellett már attól tartottam, hogy lármás szárnyrakapásuk elriasztja az esetleg közelben levő bivalyokat. A leopárd — úgy látszik — nagyon jól megválasztotta ivóhelyét, ott könnyű neki gyöngytyúkot zsákmányolni.

Végre kikerültünk a bivalynyomok összevisszaságából. Jó munkát végeztek a lugwari nyomozók, erre a mádiak képtelenek lettek volna.

A folyómedernél, kivált a bivalyok ivójánál elleptek a cecelegyek. Ahol bivaly van, ott cecelegyben sincs hiány, ez már régi tapasztalat! Nyomkövetés közben igyekeztünk ezeket a folyónál felszedett kellemetlen vérszívókat magunkról elcsapkodni, de hiábavaló minden, azok kitartanak mellettünk mindvégig.

Könnyű félcipőm talpát átszúrta egy hatalmas tövis. Le kell ülnöm, hogy a talpamba beletört tövist kioperáljam. Addigra is előreküldöm a nyomozókat, hogy kövessék a iegelve vonuló bivalyok nyomát és azonnal hírral jöjjenek, ha meglátják azokat.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Lugware lány és fiatal asszony.
Az asszony mellét és hasát hegetetoválás díszíti.



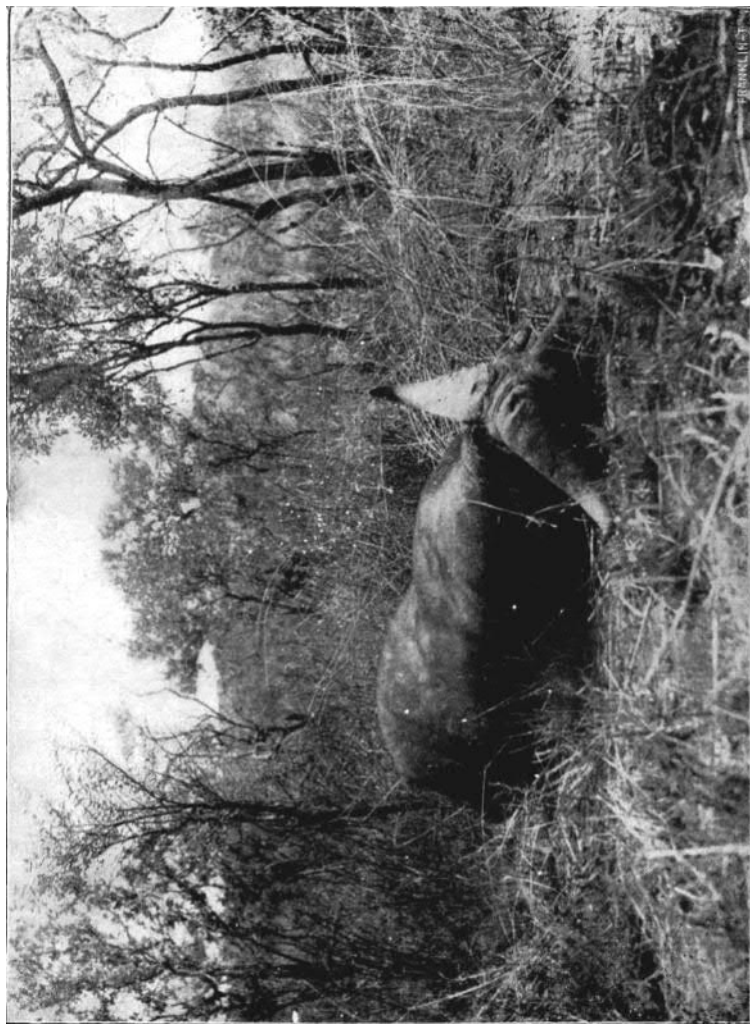
Kittenberger Kálmán felvétele.

Aruvidéki fiatal asszony.



Az első bulokatonai bivalybjika.

Kittsöngyér Kálman készítette.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Társa halálbőgésére visszatérő bivalybika a terítéken.



Kisbolygó Kálvária felől

Egyetlen őrtási sziklatömbből álló Nakongó-hegy.

A sziklatömb gigantikus méreteit világosan mutatják a kép előtérben lévő magas minőzatalák.

Nyomunk felől mintha bennünket kereső emberek hangját hallottuk volna és már azért is indokolt volt, hogy kissé visszamaradjunk.

Alig egy negyedóra múlva gyöngytyúkok repültek felénk; az egyik majdnem a napsisakomra szállt. Azonnal talpon voltam, de már akkor lihegve előttem állt az egyik előreküldött emberem azzal a jelentéssel, hogy beérték a bivalyokat. Még lassan ballagnak ugyan, de már gyakran álldogálnak és így csakhamar elfekszenek.

Mikor oda értünk, hol a két társát hagyta, azokat már nem találtuk a helyükön. Tehát a bivalyok már elvonultak. Lassan, lépésben mentek odább, mondták a hamarosan beért emberek, mit különben a nyomokból is láthattunk.

E közben a nyomunk felől kurjantások hallatszottak. Gyorsan egy embert küldtem eléjük, hogy ne rontsák kiabálásukkal a dolgunkat.

A kungu emberei voltak. Ott is egy magányos bivalyra találtak, mely nem messze a kungu kunyhóitól egy sűrűségben fekszik.

Előbb a két követettel végzünk és csak akkor kerül majd a sor a kungu bivalyára, szólt az elhatározás.

Persze ez a shaurizás időbe is került és zajjal is járt. A két bivalybika el is hagyta a pihenőhelyét, mint később a nyomozásnál sajnálattal megállapítottuk. Bizony jó egy órányit kellett még menni, míg az egyik vezető megpillantotta az egyik bivalyt, amint egy fa árnyában állott.

Közelebb csúsztam hozzá, de észrevett és felém fordult. Szügyön lőttem a 465-ös expressemmel. Szépen, felugrással jelezte a lövést, de elrohant. Itt már mindenütt nagy sűrűség volt, nem úgy, mint az első elfekvésük helyén és így bizony a meglőtt társából semmit sem láttam, csak az elugrásának zaját hallottam.

Nem kellett messzire követni a meglőtt nyomát, mert az alig 30 lépésre a rálövés helyétől már megállt. Ott kapta vállapon a kegy elemlövést, mely azonnal eldöntötte.

A másíknak nyoma mintha kisebb lett volna és azért nem is szándékoztam azt követni. Mikor azonban a földre döntött bivalybika belekezdett panaszos, messze elhangzó halálbögésébe, a már elrohant bika egyszerre csak a halódó

bajtársa mellett termett. A másik pillanatban már meg is látott bennünket és morgásszerű, büffögő hanggal felénk tartott. Úgyszólván abban a pillanatban már el is dörrent a lövésem. A magasan feltartott fejét vettem célba.

A lövésre féltérdre esett, de aztán megint gyorsan csülökre kapott. Az agyvelőt tehát nem érte a lövésem, mert akkor hangtalanul rogyott volna össze, mindamellett kiütött belőle minden támadó szándékot, mert a meglőtt azonnal otthagya kimúlt bajtársát és tovarohant. Ekkor kapta a második lövést a vállapon. Ez a lövés térdre rogy ászta, de csakhamar feltápászkodott és továbbment. Még volt annyi időm, hogy újra töltsék és mégegyszer rálőjjenek, mielőtt a sűrűségben eltűnt.

Zsákmányomban biztos voltam, mert láttam, hogy a vállaplövésem az első jobblábát magasan eltörte. Az utána-küldött golyóm elül a hátát találta.

Az első számú, már kimúlt bivalybikához mentünk. Vén, de aránylag kistestű állat. Szépformájú, elég erős szarva volt és — ami elég ritka a vén bivalybikáknál — nem voltak rajta sebforradások, szőrtelen foltok. Azért úgy gondoltam, hogy levesszük fej- és nyakbőrét és kipreparáljuk.

Míg én a bivalybőr lefejtését ellenőriztem, addig egy-néhány bennszülött a nehéz sebeivel alig vánszorgó bivaly után indult. A ritka, itt-ott kisebb bozóttal tarkított szavanna-erdőben nem kellett félni a bennszülötteket az esetleges támadás következményeitől, mert abban az esetben az egész társaság egykettőre a fákra kapaszkodik.

Míg a bivaly «naszkjának» lenyúzásával foglalkoztunk, megkérdeztem Paulót, hogy vajjon az a szerencsétlen bivalybika miért jött vissza vesztére a társa halálbőgésére?!

— Hogy megbőszülj a a testvérét — felelte gondolkodás nélkül. Fegyverhordozóm szavait nagyban erősítette a nyúzásnál segítő lugwari nyomozóm is, ki a «szerka» (hatóság) embere lévén — az útépitésnél volt előmunkás — jogosultnak tartotta magát arra, hogy véleményét előadja.

Különben sejtettem, hogy ez lesz a válaszuk. Jómagam az ilyen önfeláldozást sohasem tapasztaltam, pedig vajmi gyakran hallottam a halódó bivalybika fenyegetőleg panaszos halálbőgését.

Még egy esetem volt, mikor a bivaly halálbögése nem volt teljesen részvételen. Laké George mellett történt a három év előtti kirándulásunkkor, hogy a magas fűben lelőtt bivalybika bögésére egyszerre csak odatörtetett egy nagy-szarvú, elbitangolt ankolei ökör . . .

A szarvnál fejtette már Pauló a fejbőrt, mikor hozzám szaladt egy fekete, hogy a sebzett bivalybika egy bivaly-füves helyen elfeküdt. Jó másfél kilométert tett meg nehéz sebeivel a rálövéstől és ott kapta meg a kegyelemlövést.

Sokkal erősebb testű állat volt, mint az első számú. Szarva Rowland Ward rekordlistája szerint nagyon elül volna, mert terpesztése 41 hüvelyk, tehát csak három hüvelykkel marad el Paul Niedick világrekordja mögött. Különben csúnya formájú szarv, mert teljesen laposan terül el és alig van valami görbülete.

A koponya lehúsolása után megtaláltam az első lövésemet. Közvetlen a szarv alatt hatolt be a 465-ös hatalmas lövedéke és igazán nagyon kevés hiányzott ahhoz, hogy az agyat is érje.

A bivalyoknál nemsokára egy csomó bennszülött gyülekezett, de csak idősebb emberek és gyerekek. A fiatalabbja azért nem mutatkozott, hogy ne kelljen nekik a húst a camp-hez vinni.

Feltűnő volt, hogy az idősebb férfiak majdnem mindnyájan — természetesen a látottak közül — valami elefántiázis-szerű betegségben szenvednek. Egynél annyira megnagyobbodott a megtámadott testrészt, hogy eltakarására egy egész kecskebőrre volt szükség. Nyomozóm állítása szerint a rosszul szárított nílusi halaktól kapják ezt a csúnya betegséget.

Délután három órakor elindultunk hazafelé. A kungu kunyhóinál elélem állt egy öreg emberke és felszólított, hogy már most az ő bivalyukat is lőjjem meg. Nem messzire fekszik és majd elvezet oda.

Olyan mulatságos volt ennek az öreg lugwari bennszülöttnek az erőszakos unszolása, hogy mégis rászántam magam erre a «ráadás» bivalyvadászatra.

Természetesen nem hittem el a húsrá éhes öregnek, hogy az «ő» bivalyának oly nagy legyen a szarva, mint amilyenek

ő mondta és széttárt két karjával mutatta. Abban sem reménykedtem, hogy a bivalyt ily késő délután is elfekvő helyén találjuk. De a bivalyos hely némileg utunkba esett és már ezért is érdemes volt a remetét felkeresni.

A fürge öreg msenzi úgy nekilódult, hogy ugyancsak igyekeznem kellett, hogy vele lépést tartsak. Még így is későn érkeztünk. A bika már elhagyta a fekvőhelyét. A nyomok eleinte jól kivehetők voltak és azok is a camp irányába haladtak, tehát követtük. Azt gondoltam, hogy nem mehetett nagyon messzire, hanem valahol a közelben legel.

Nemsokára aztán már nagyon nehéz volt a nyomot követni, hanem inkább úgy — találomra — ballagtunk. Egy szakadékos hely bozótos, elefántfüves részén Pauló valami fekete tömegre mutatott. Megszenesedett fatörzsnek nézte. Eleinte én is, dacára, hogy látcsővel néztem. De a fekete valami megmozdult, tehát mégis a mi bivalyunk legelt ott.

Szelünk elég jó volt, de lehetetlen volt zaj nélkül megközelíteni a félig leégett, avar elefántfűszárok és a földön heverő száraz ágak összevisszaságában. A közelebbjutás nem is ment zaj nélkül, de a vén bika úgy látszik süket volt már — mi elég gyakori a vén bivalybikáknál — és csak nagykésőre vett észre. Akkor azonban már szólt is a puskám. Bikám azonnal elfeküdt, de még nem bőgött, tehát még a balcsővel is belelöttem, mire különben nem is lett volna már szükség.

Már a bivalyt szemléltük Paulóval, mikor a mi temperamentumos öreg vezetőnk, ki a bivalybika megpillantása után azonnal visszamaradt, hozzánk jött. Ezen azonban nem kell csodálkozni, mert — mint minden lugwari — lándzsa nélkül volt.

Óriási testű állat volt. Bőre tele forradásokkal és egyik füle is felében hiányzott. Szarva ennek is jó volt, homloknál igen vastag, de aránylag kurta. Az öreg nagyon sértődött arcot vágott és nem tudom, miket kiabált Paulóra, ki a szarvbecslési tudományát gúnyolta és egy elefántfűszáron mutatta, hogy mennyit tévedett.

Persze jó későn érkeztünk haza. Még későbbben hozták a camp-be a fejbőrt és egy-két combot. A szarvak hazaszállítása másnapra maradt.

Bámulatos, hogy a lugwari asszony nép milyen terheket

képes cipelni! Egy asszony például egy egész bivalycombot hozott a fején és azonkívül baby-jét is a hátán cipelte. A férj-ura és parancsolója (a lugwariaknál ez igazán a szó szoros értelmében veendő) bottal a kezében elül haladt és talán csak annyiban volt felesége segítségére, hogy pihenők alkalmával leemelte és utána megint a fejére segítette az óriási terhet. Megbotránkoztatott ez a dolog és rá is szóltam ezekre az «udvariatlan» férjekre, de kevés megértést találtak feddő szavaim. És azt hiszem, maguk az asszonyok csodálkoztak legjobban a fehér ember megbotránkozásán, mert ők más sorsot nem ismernek és egészen természetesnek tartják, hogy minden nehéz munka az asszonynép osztályrésze ...

Február 7-én rövid ideig tartó leopárd-nyomozás izgalmaim éltém át.

Előtte való este, a késő délutáni vadászsétámon egy varacskosdisznó-kant lőttem egy sziklás domb mellett, honnan az éjjel leopárdbörgést hallottunk. Különben is nagyon leopárdnak való hely volt ez a hatalmas sziklatömbökkel teleszórt és a szakadékokban sűrű túskebozóttal borított dombsorozat. A kant körülbelül embermagasságban egy tuskés fa ágai között helyeztük el, ami nem is volt oly könnyű dolog a tuskékkal sűrűn benőtt ágak miatt.

A lugwariaknak rettenetes dolgokat helyeztem kilátásba, ha a kitett kanhoz hozzányúlnak. Húsuk volt ugyan elég, mert négynapos otlétünk alatt hét bivalyt lőttünk és azok húsát legnagyobb részben ők kapták, de a west-nilei feketéknek húsból soha sincs elegendő és azért dörögtem el a rémséges fenyegetéseket.

Hajnalban aztán óvatosan becserkészttük a varacskoskannal felcsalizott fát. Az előre kinézett fedezék mögül látcsövemmel át meg átkutattam a környéket, de hiába, semmi mozgást nem láttam. De hiába kerestem a feltett kant is. Tehát a disznót elhurcolta valami vagy pedig — és ez volt az első érzésem — hiábavalók voltak az ünnepélyes komorsággal elszavalt fenyegetések és éjjel szőröstől-bőröstől ellopták a bennszülöttek.

Eleinte nem találtunk vonszolási nyomokat és már azt hittem, hogy valóban a bennszülöttek emelték el a leopárdnak szánt kant. Egy nagyobb kört bejárva meglettük a vonszolás nyomát, majd bélcafatókat, gyomortartalmat, de nyomot nem bírtunk felismerni a letiport, száraz bivaly füves-hely ekén. A vonszolás nyoma bevezetett egy nagykiterjedésű és csak a száraz időszak alatt kiszáradó talajmélyedésbe, hol még a szavanna-tüzek nem kaptak tápot és így az elefántfü még állt.

A dögöt elhúzó valami ugyancsak a dolog könnyebb részét kereste és azért könnyen szerzett zsákmányát egy jól kitaposott régi elefántnyomon, melyet újabban bivalyok is használtak, vonszolta be az elefántfü-rengetegbe.

Még mindig nem tudtam, hogy mi hurcolta el a dögöt. A kíséretem — Paulót is beleértve — leopárdra tippelt. Nekem azonban gyanús volt a dolog azért, hogy oly messzire hurcolta a dögöt és inkább foltos hiénát sejtettem.

Meg kell tudnom, — ha törik, ha szakad — hogy mi volt a tolvaj, — gondolám — bár nem volt valami okos dolog a nyomot az elefántfübe követni.

Lassan, — úgyszólván — centiméterenként haladtunk előre. Pauló időnként féloldalra hajtotta fejét, száját is félig kítátotta és úgy hallgatózott. Jómagam fülemben nem nagyon bízhatom, tehát inkább szemmel kellett dolgoznom.

Most nem kalandozott, nem csapongott a gondolat, hanem minden ideg, minden érzék a nyomkövetésre koncentráldott. Nem marad semmi sem észrevétlenül, minden — bár néha alig észrevehető — jel megragadja a figyelmet és abból villámgyorsan igyekszik a helyes következtetést levonni.

A nehéz elefántpuska súlya ilyenkor nem kellemetlen. Olyan megnyugtató valami ilyen nehéz szerszám ilyen percekben.

Pauló megint feszülten hallgatózik, én meg abban a pillanatban magyarul szitkozódni kezdek. Egy kétnapos bivalylepényben meglátom végre a kitett dög elhurcoló] ának a nyomát. Egy hatalmas foltos hiéna volt a tolvaj. Csak azt nem tudom, hogy miként tudta a magasra feltett kant lehurcolni?!

Elmúlt az idegek feszültsége, mely abban nyilvánult meg legelőbb, hogy fékevesztett kacagásban törtünk ki és csak aztán kezdtük szidni a «fiszi» minden nemzetségét, mi azonban valószínűleg nem rontotta meg az étvágyát.

Az elefántfüves medencében különben is sok időt fecsértünk el, mert a dombhát egyik kiugró gránittömbjén megfigyelőnek állított fekete, ki az elefántfüvest figyelte, míg mi a vonszolást követtük, azzal fogadott, hogy míg mi a leopárdot megillető minden elővigyázattal és respektussal követtük a hitvány «fiszi» nyomát, azalatt egy bivalyhátat látott néha megmozdulni. Később azt is látta, hogy a bivaly két csenevész fa mellett elfeküdt.

Isten neki! Menjünk a bivaly után, bár nem éppen kellemes dolog elefántfüben bivalyt belopni. Feketéim azzal biztattak, hogy a fákig könnyen eljuthatunk, mert arrafelé széles elefánttörte csapások vannak.

El is jutottunk odáig. Azt is megállapítottam magamban, hogy a lugwariak lándzsa nélkül is kemény legények. Meggondolás nélkül bújtak be a sötét elefántfü-alagutakba, pedig bivalybika követéséről volt szó.

A jelzett fák közeléből megugrás zaját hallottuk. Odaérve aztán láttuk, hogy másodszor is a bolondját jártuk, mert nem bivaly bika ugrott meg, hanem egy magában járó waterbuck, ennek a vízi-antilópnak a hátát nézte bivalyhátnak a sziklán hagyott megfigyelő.

Hogy miket mondtunk a túlbuzgó megfigyelőnek a második kudarc után, azt a legnyájasabb olvasó is el tudja képzelni i

Aztán tovább! Egy sötét, «sűrű» kis állat pattant fel előttem és hatalmas szökésekkel menekül. Utána dobtam egy lövést, ennek — bár teljesen célt tévesztett — az volt az eredménye, hogy a duicker bak egy pillanatra megtorpant. Gyorsan ismételtam, de alig tudtam löni, mert a kivetett üres töltényhüvelyért kapkodó feketék majd feldöntötték. A lugwariak a kilőtt patronok elkapkodásában még eszeveszettebbek, mint a mádiak! A bak a második lövésemre elterült, de a 7.62-es «Magnum» oly nagy roncsolást végzett a kis antilop testén, hogy nem lehetett múzeumi gyűjtés céljára felhasználni.

Azután arrafelé vettem az utamat, ahol legelőszőr égett le a szavanna füve és az utolsó kis esők után már a friss sarj mindenütt kizöldült. A zöld legelőre nagy tömeg vad gyűlt össze. Itt láttam egy csapatban a legtöbb vízi-antilópot; jóval százon felül volt a számuk. Azonkívül sok volt a Jackson tehénantilópa, illetőleg annak Rooseveltről elnevezett alfaja.

Egyet el is ejtettem, hogy az oroszlánoknak kint hagyjam csaléteknek. Hátha az utolsó napon sikerül oroszlánt lőni. Paulónak ugyan nem tetszett a dolog, mert nagyon messze voltunk a camp-től és így ugyancsak korán kellett volna a camp-ből elindulni. Másnap — február 8-án — hajónap volt és akkor kellett megérkezni a teherautónknak is.

Két embert hagytam a lelőtt tehénantilóp mellett, hogy a keselyűket távol tartsák és csak estefelé menjenek el onnan.

Lövéseimre két bennszülött bivalyhírral szaladt hozzánk. Mézkeresés közben állítólag három bivalyra akadtak «egész közelben».

Az «egész közel» ugyan nem volt egész közel, — arra nem is számítottam — mert jó másfél óráig rohantunk, míg a bivalyos hely közelébe értünk.

A frissen zöldelő nagyon ritka szavanna-erdőt, hol lép-ten-nyomon megugró oribikat, legelésző hartebeesteket és varacskosdisznókat láttunk, nemrégiben leégett bivalyfűves bozóterdő váltotta fel. Itt már a lábra hurkolódó félig égett fűszálak miatt nehéz volt a «rohanás».

Végre mégis a bivalyoknál voltunk. Jó helyen is feküdtek. Egy nagy mimóza által beárnyékolt ritka bozótbán, de takarta őket egy alacsony termitadomb.

Az egyik szépen felém mutatta a vállapját, de erre nem lőttem, mert a másik velem szembefordult. Ennek a nyaktövét vettem célba és nagyon pontos célzás után elnyomtam a ravaszt. Lövéseimre azonban — a legnagyobb csodálkozásomra — minden jelzés nélkül felugrik mind a kettő és tovarohannak. Az egyik, amelyiket én a meglőttnek tartottam, rézsút felénk tartott; ezt a balcsővel nyakonlőttem, mire mint egy fejbőlött nyúl a legszabályosabban «rulírozott». Gyönyörű látvány volt!

Hosszú évekig tartó afrikai vadászataim alatt ez a

második eset, hogy bivalyt bukfencre lőttem. Első ízben Lugogó-mocsaraknál a gyászos 1914. év első napján.

Ezzel végeztem — gondoltam — és aztán a másik bivaly után szaladva megtöltöttem az üres puskámat. Az is megállt rövid rohanás után egy bozótban, bizonyára azért, hogy bevárja öreg bajtársát. Csak a negyedik lövéssel döntöttem fel végérvényesen és csak akkor kezdett bele a halálbögésbe.

E közben Pauló azt újságolta, hogy a bukfencre lőtt bika újra feltápáskodott és lassan továbbment. Nem akartam hinni a dolgot. Oda siettem, ahol felfordulni láttam. Pauló már útközben mutogatott egy messzebb ácsorgó bivalybikára. Eleinte azt hittem, hogy az talán az eddig nem látott harmadik, mert hisz' az emberek három bivalyról beszéltek. De a bukfencre lőtt bikának hült helye volt, tehát mégis a sebzett volt a messzebb látott bika. A távolság kissé nagy volt a csak száz méterre belélt cordite-expresssemnek, de azért — goromba legyet véve — rálöttem. Valószínűleg teljesen elhibáztam, de lehet az is, hogy a lövedék valamelyik ágon térült el, mert a bika egy lombtalan mimóza-sűrűségben állott.

Lövésem után még jobban nekiindult és azután rohant, rohant!

Nem követtem azonnal, mert előbb a lelőtt bivaly dolgát is el kellett intézнем. Nagyon erős bika volt, de fél szarva le volt törve. Ez úgy látszik gyakori jelenség a szudáni bivalynál, mert Horthy Jenő két nap előtt is lőtt egy olyan vén bikát, melynek mindkét szarva közepében le volt törve és épp olyat lőtt három év előtti kirándulásunk alkalmával is. Annál a bozótnál, hol a bivalyok feküdtek, a termitadomb kemény agyagában megtaláltam a cordite-expresssem gombaszerűen deformálódott ólomhegyű lövedékét. Most már értettem, hogy mért nem jelezte az első lövésemet a «meglőtt» bivaly. Az alacsony termitadombot, mely teljesen fekete volt a néhány nap előtt égett bivalyfű pernyéjétől, néztem el a felém fordult bivaly nyaktövének!

Mindenesetre elég sok «pech» egy vadásznapon!

Azután mentünk a hol rohanó, hol meg lépésben menő sebzett bika után. Állandóan nagyon rossz szelünk volt és

így kétszer is felugrasztottuk sebágyából, a nélkül, hogy lőhettem volna rá.

Kár, hogy a 7.62 «Magnum»-hoz nem volt alkalmas lövedékem, akkor gyerekjáték lett volna a sebzett bikát elejtenem.

Valószínűleg a nyakcsigolya tövisnyúlványát érte lövésem, mert a sebzett bivalybika — mint a nyomokból kivehettük — mindjobban erőre kapott. Ugyan többször megpillantottuk a nyíltabb helyeken a hol ácsorgó, hol elvágató bikát, de mindig oly messziről, hogy lőnöm nem lehetett.

Késő délután azután a bikánk egy kiszáradt mocsár le nem égett elefántfüveséhez ért és a töretlen elefántfü-rengetegbe be is váltott. Ide már teljesen reménytelen dolog lett volna követni, annál is inkább, mert szelünk állandóan rossz volt. Fájó szívvel hagytam ott a nyomot, mert az utolsó afrikai vadászéveim során nem vesztettem el egyetlenegy bivalyt sem és most éppen a «rulírozó» bivalybikát kellett elvesztenem, mely különben is a mostani vadászkirándulásom tizedik bivaly bikája lett volna!

Fáradtan ballagtunk hazafelé. Útközben három helyen is találtam fehérrinók csontmaradványaira. A csontok, a koponyák még meglehetősen épek voltak. Ezek abból az időből származtak, mikor még a lugwariaknak szabad volt lándzsával járni. A csontok világosan mutatták, hogy a lándzsát a legnagyobb vaddal szemben is eredménnyel használták, éppúgy, mint az emberi ellenségre.

Friss elefántnyomokat is találtunk. Ezek is bevezettek az elefánt füvesbe.

Végre felbukkantak az első kunyhók. A reggel óta szomjazó vezetőim azonnal arra vették útjukat és vizet kértek a kunyhók mellett trécselő, foglalkozó asszonyneptől. Itt megragadta a figyelmemet és nagyon az emlékezetembe vésődött egy jelenet:

Az egyik vezetőm, egy tagbaszakadt fiatal legény, ki a nyomozásnál maga volt a bátorság, a megtestesült félelennem-ismerés, mikor a vizet hozó asszonytól átvette a lopótökmerítőkánállal feléje nyújtott vizet, először mély áhítattal keresztet vetett magára és csak azután oltotta el a szomját.

Ez a jelentéktelennek látszó kis epizód hosszú ideig

lekötötte gondolkozásomat. Sokszor hallottam, — olvastam is — hogy a vad törzseknél a kereszténység kiöli a bátorságot és beléjük oltja a túlságos halálfélelmet. Mintha a fentebbi megállapítás a higwariakra nem illene, de igaz az is, hogy — tudvalevőleg — nincsen szabály kivétel nélkül. . .

Húst vivő feketék tűnnek elő. Rájuk kiáltva megállítjuk őket és látjuk, hogy a mi oroszán-csaléteknek hagyott tehénantilópunk maradványait hozzák. A dögnél hagyott két msenzi megunta a dolgot vagy a bivalyhús csalta el őket, így az «őrséget» otthagyták. A dögre lecsapódó keselyűk aztán odavezettek egy-két bennszülöttet és azok hamarosan pártfogásukba vették a keselyűktől kikezdett antilopot.

Inkább csak «úgy» bosszankodtam, mint igazán, mert a döghely nagyon messze volt a camp-től és valószínűleg hiába való lett volna a sötétben való elindulás. Azonkívül hajónap is volt másnap. Az autónknak kellett megjönni, hogy azonnal felpakkoljunk és folytassuk utunkat az «Ígéret Földje»: Belga-Kongó felé.

XIV.

BELGA-KONGÓ ÉSZAKI HATÁRÁN

Rossz hírek Belga-Kongóról — Rendezetlen vadászati viszonyok — A kedvezőtlen hírek forrása — Hivatalos formaságok a határon — A Bulamatarik országában — Nyelvi nehézségek — Mire jogosít a vadászjegy? — Görög kereskedők — Vadpusztítás — Kezdődik az elefánt járás — Faragóművészek — Kényesek a fekete hölgyek — Sok a «ndugu» Dungu-ban — Mdefu — A fekete hölgy hálája — Nehezen megy a toborzás — Pauló valutázik — Mulatságos átkelések a «folyóvizeken» — A fekete és a vörös — Gyér nyomok, vadszegénység — Szelíd gyöngytyúk — Kigyó a sátorban — Nem támad a rinó — Varanusz-eset — Elefánthullák — Hogy vadásznak a feketék — Freskók a kunyhó falán — Na ja-vadászat — Csálnak a kirongózik — Hiéna-fogás — Az azandék műveltsége — Ruházkodásuk — Vissza Jakuluku-ba

Február 8-án megjött a hajó. A hajó uszálya hozta a mi bérelt teherautónkat, egy kéttonnás «Chevrolet»-et. Sajnos, Ali, az indus autótulajdonos rokona, ki soffőrünk lett volna, megbetegedett és nem jöhetett. Baj volt ez ránknézve, mert nagyon szimpatikus legény volt ez a bóra mohamedán indus, ki jól ismerte Belga-Kongó északkeleti részét és ami a legfőbb, jól beszélte az Északkelet-Kongó eszperantóját, a mongalla nyelvet.

Helyette egy nubiai «dereva» jött, ki semmiesetre sem felelt meg úgy a célunknak, mint Ali.

Az «Ígéret Földjéről», Belga-Kongóról különben úgy a hajón, mint az aruai ismerőseinktől a lehető legrosszabb híreket kaptuk. Hogy már nagyon kevés az érdekes vad, mert a bennszülöttek kilőnek mindent. Kivált a nagy aranybányák környékén óriási a vadpusztítás, hol a szerződttetett bányavadászok bennszülött segédekkel mindent lelőnek, ami a puskájuk elé kerül, hogy az így elejtett vad húsával is élmezzenek a bányákban alkalmazott nagyszámú feketét.

A vadásztörvények is, melyeket egyébként minden tisztviselő más- és másképp értelmez, csak a sportsmant kötik, a bennszülöttek azt teszik, ami nekik jól esik. A tisztviselők ugyan nem vadásznak, de annál szorgalmasabban vadásztatnak a bennszülött vadásaikkal és aszkárikkal. Azt is újságolták többek között, hogy egy-két kerületi főnök az aszkáriai által lőtt vad húsát a piacon árusította a feketéknek. Persze azokon a helyeken csakhamar kilőtték a vad írmagját is.

Így hát nem éppen biztató kilátásokkal kecsegtetett kongói utunk! Vigasztalt azonban az a nagyon ismert dolog, hogy az angolok és belgák között — dacára a háborús fegyverbarátságának — erős ellentétek vannak és így talán sötétebb képet festettek Kongóról, mint amilyen az valóban.

A belgák — állítólag — féltik az angoloktól Belga-Kongót, a világnak talán leggazdagabb gyarmatát és azért oly tartózkodók és ridegek az ott utazó angolokkal szemben.

Kivált a bányavidékeken — megint hozzáteszem, hogy állítólag — igen nagy a belgák idegessége és azonnal kiutasítják, ki arra a gyanúra ad okot, hogy «prospectál». Erre elég ok az is, hogyha valaki egy-egy követ vagy kőzetet itt-ott kezébe fog és azt szemlélgeti. Már akkor nemes fémek után kutató prospectornak tartják az illetőt és a legrövidebb úton kiteszik a határra.

Meg kell említenem, hogy Belga-Kongó északkeleti részén mesésen gazdag aranybányák vannak — jelenleg talán a világ leggazdagabb aranybányái — és így érthető, hogy a bányászati monopóliumot élvező vállalatok féltékenyen őrzik jogaikat.

Persze a figyelmeztetésnek ez a része bennünket nem érdekelt, mert mi csak jó agyarasok, óriáseland, bongó és óriásdisznó után «prospectorkodtunk».

Február 9-én elhagytuk hatnapos vadásztanyánkat, Buloktoni-t és Aruá-ba mentünk. Az éjjel egyáltalában nem szóltak az oroszlanok se közel, se távol, mintha csak nem akarták volna késleltetni elutazásunkat.

Aruá-ba érve mindjárt tisztelegtünk a D. C-nél, ki különben a múltkori utazásunkból «réggi» ismerősöm volt. Aztán átvéve az utánunk küldött postánkat, az orvosnál jelent-

keztünk, hogy adja ki embereink számára, kiket a bennszülött kórház verandáján sorakoztattunk, az egészségi bizonyítványt. Ezt az óvintézkedést az álomkór elleni védekezés céljából írják elő a koloniális hatóságok.

Hamarosan túlestünk ezen a formaságon is és így az angol részről szabad volt az út Kongó felé.

Délben a D. C.-nél voltunk lunch-ön és megcsodálhattuk nála azt a hatalmas óriáseland-szarvat, melyet több hónap előtt Arua közelében zsákmányoltak a bennszülöttek. Ez a pompás és ritka vad valószínűleg Dél-Szudánból kóborolt el és kifáradva az üldöző feketék lándzsáinak lett áldozata.

Arua különben a legnyugatibb határvárosa Ugandának és mint az egész Lado Enclave 1911-ig Belga-Kongóhoz tartozott. A belga uralomra most már csak egy emlékmű emlékeztet, melyet a iugwariakkal vívott harcaikban elesett európaiak emlékére emeltek.

Délután átrándultunk Belga-Kongó határállomására, Aru-ba, hogy az ottani adminisztrátornál tisztelegjünk és fegyvereinket elvámolás és regisztrálás végett benyújtsuk, hogy hétfőn — 11-én — odaérkeztünk már lehetőleg mindent elintézve találjunk és azonnal folytathassuk utunkat nyugatra, Dungu felé.

Aruá-hoz a határ nagyon közel van. Alig 5—6 mérföldnyire már megállította teherautónkat a leeresztett vámsorompó. Elénk siettek a sárga «tarbush»-os (nyakvédő kendővel ellátott fez) vámaszkárik, kiknek átnyújtottuk a D. C. igazoló írását, mire felhúzták a közepén száraz banánnaiévéből font paizzsal dekorált sorompót.

Buloktoni elhagyása óta a vidék karaktere rohamosan megváltozott. Lassan elmaradtak a csenevész mimóza-erdőkkel borított szavannák, helyettük fanélküli dombok, hegyek sorakoztak. Mindenütt shambák és legelésző nyájak. Arua környéke aránylag nagyon sűrűn lakott. Az utóbbi években nagyon megnövekedett a bennszülött lakosság száma, mert sokezer bennszülött, kiknek az ottani viszonyok nem tetszettek, átjött Kongóból és Arua körül telepedt le.

A Nílus és Kongó vízváltatójához érve újra megváltozott a vidék regetációja. Kisebb-nagyobb bambusz-foltok

lombjavesztett szárai meredeztek a régebben leégett fennsíkon. Majd később egész bambusz-erdőket láttunk.

Hamarosan feltűntek Aru, a belga határállomás házai. A «Bulamadari»-k országában vagyunk.

«Bulamadari»-nak nevezik a kongói bennszülöttek a kerületük legmagasabb adminisztratív tisztviselőjét. Innen van azután az, hogy az ugandai, illetőleg unyorói bennszülöttek leginkább «Indzsi ya Bulamadari»-nak, a «Bulamadari országának») nevezik a Belga-Kongót.

«Bulamadari» vagy «Bulamadari» különben a legnevesebb Afrikautazó, H. M. Stanley bennszülött neve volt. Ezt a nevet Stanley 1879-ben kapta, mikor a Kongó vízeséses régióinál a csónakjait a parton vontatni volt kénytelen. A meredek sziklás partokon, hogy utat törhessen, puskapor segítségével sziklákat robbantott és innen kapta ezt a megtisztelő nevet, mely «Sziklatörő»-t jelent és melyet aztán a hatóság örökölt.

Meglepett bennünket, hogy mily jól megépített épületeket találtunk Aru-ban. Mindenütt egészen újonnan épült kőházak.

Itt már megkezdődtek a nyelvi nehézségek. Hiába kérdztük a bennszülötteket a kiszuahili, arab vagy bunyoró nyelven, azok bizony nem akartak, illetőleg nem tudtak megérteni bennünket.

Végre egy egészen új épületben rátaláltunk az adminisztrátori hivatalra. Az adminisztrátort és az asszisztensét a hivatalában találtuk, pedig szombat délután volt. Ezt azért tartom megemlítené, mert az angol kolóniákban szombat délbén megszűnik a hivatali és üzleti munka.

Az adminisztrátor nagyon szívesen fogadott. Felvették nacionálénkat, mi meglehetősen ceremóniásan ment, mert háromszor kellett minden adatot megírni. Kikaptuk a ((Permis de circulation))-t, az útlevelet, átadtuk regisztrálás végett a fegyvereinket és azután az adminisztrátor szíves invitálására elmentünk hozzá egy kis whisky-szódás tereferére.

Az adminisztrátor csak nemrégiben érkezett Aru-ba és így a környék vadászati viszonyait alig ismerte. Mondta ugyan, hogy hol lehetnek «még» elefántok Aru környékén, de azután ez volt körülbelül az egész vadászati és vadelfordulási in-

formáció, amit nyújthatott, ő is, mint a legtöbb kongói tisztviselő, nem volt vadász.

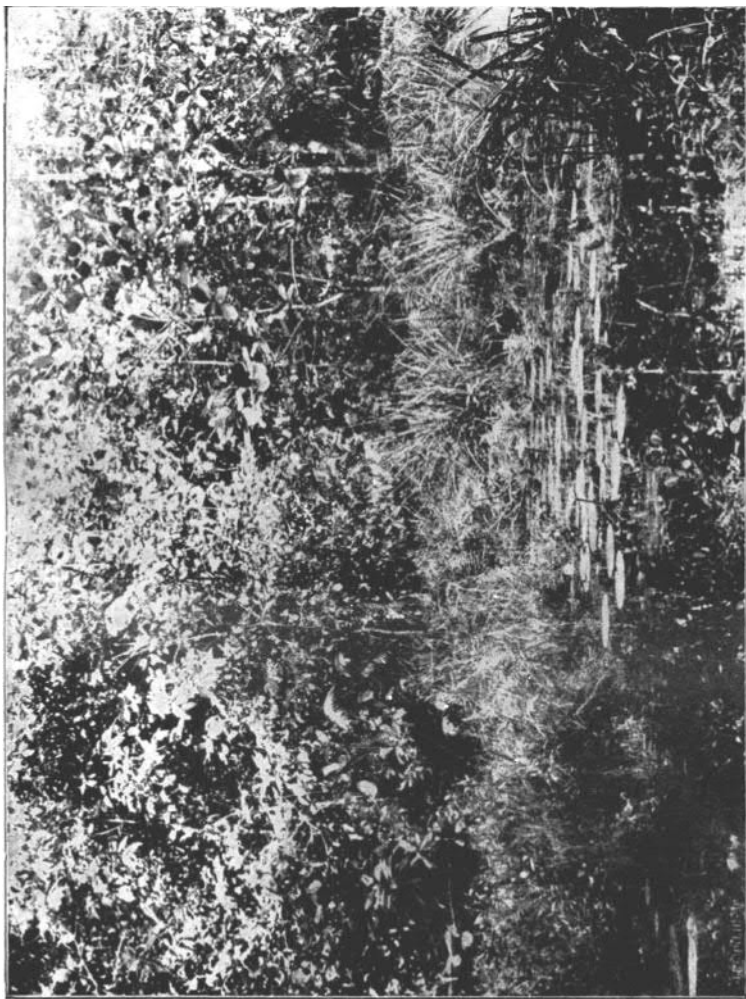
Érdeklődtünk, hogy az óriáseland előfordul-e a kerületében, de erre bizony nem tudott felelni, mert még nem is hallotta a nevét annak az antilopnak. Megkérdezte azonban tőlünk, hogy ismerjük-e a «waterbuck»-ot, mert az van a kerületében.

Azt már rövid kongói tartózkodásunk után tapasztalhattam, hogy az antilópok közül a «waterbuck», a vízi-antilóp a legismertebb, mert akárhány kongói tisztviselővel beszélünk a kerületében előforduló vadfajtákról, az mind megkérdezte, hogy ismerjük-e a «waterbuck»-ot.

Legkülönösebbnek találtuk, hogy nem tudtak biztos felvilágosítást nyújtani, hogy milyen és mennyi vadat szabad a vadászjegy tulajdonosának elejteni, de azt sem tudták megmondani, hogy milyen vadfajtákat véd a kongói vadász-törvény, így bizony azzal az érzéssel hagytuk a szíves adminisztrátor barátságos házát, hogy nem nagy vadászati eredményekre számíthatunk Belga-Kongóban. Nagyon rövid volt ahhoz az időnk!

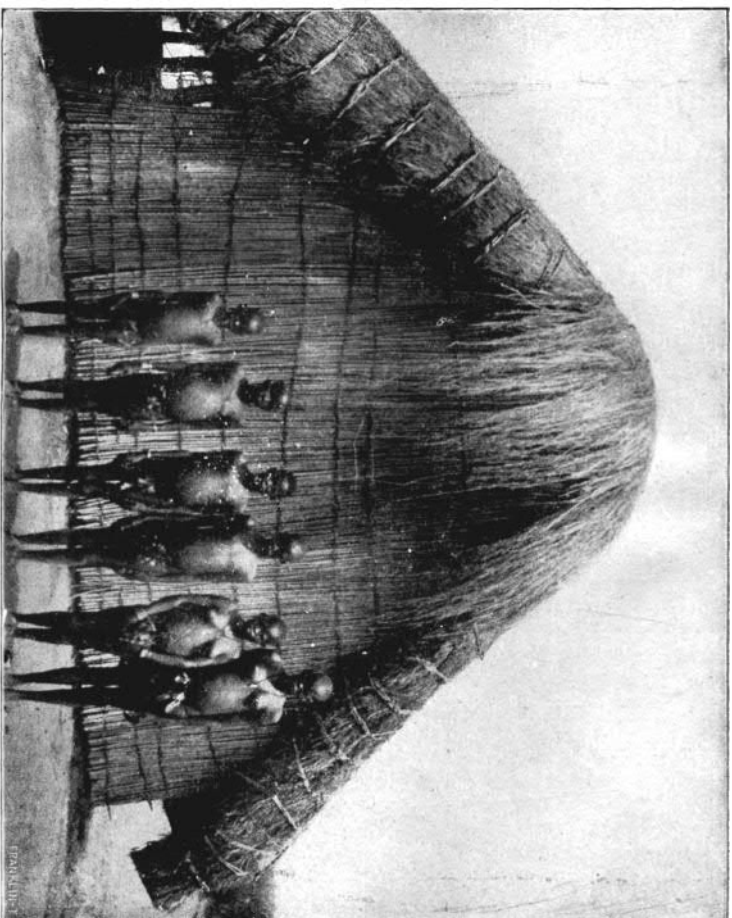
Február 11-én azután végleg elhagytuk az angol területet. Aru-ba érve azonnal a bómába siettünk, hogy fegyvereinket és vadászjegyeinket átvegyük. Ezeken a dolgokon is hamarosan túlestünk, bár az elefánt jegyünket csak ideiglenesen állították ki. Azt csak a tartományok székhelyén adhatja ki a tartományi főnök.

A tulajdonképpeni vadászjegy aránylag igen olcsó volt, csak 200 kongói franc. (Egy kongói franc körülbelül 16—17 fillér.) Igaz azonban az is, hogy ezzel a vadászjeggyel a hátlapjára nyomtatott rendelkezések alapján úgyszólván semmit sem volt szabad löni. Még olyan vadfajták lövését is tilalmazta a vadászjegy, melyek egyáltalában nem fordulnak elő Belga-Kongó területén. Nem kis csodálkozásunkra még a lövendő gyöngytyúkók és frankolinok száma is limitálva volt és a rendelet értelmében csak 20 darabot volt szabad belőlük évenként löni. Hogy aztán ezt hogyan lehetett volna kontrollálni Belga-Kongó óriási vadonságaiban, arra azt hiszem csak azok tudnának válaszolni, kik ezt a rendeletet meghozták.



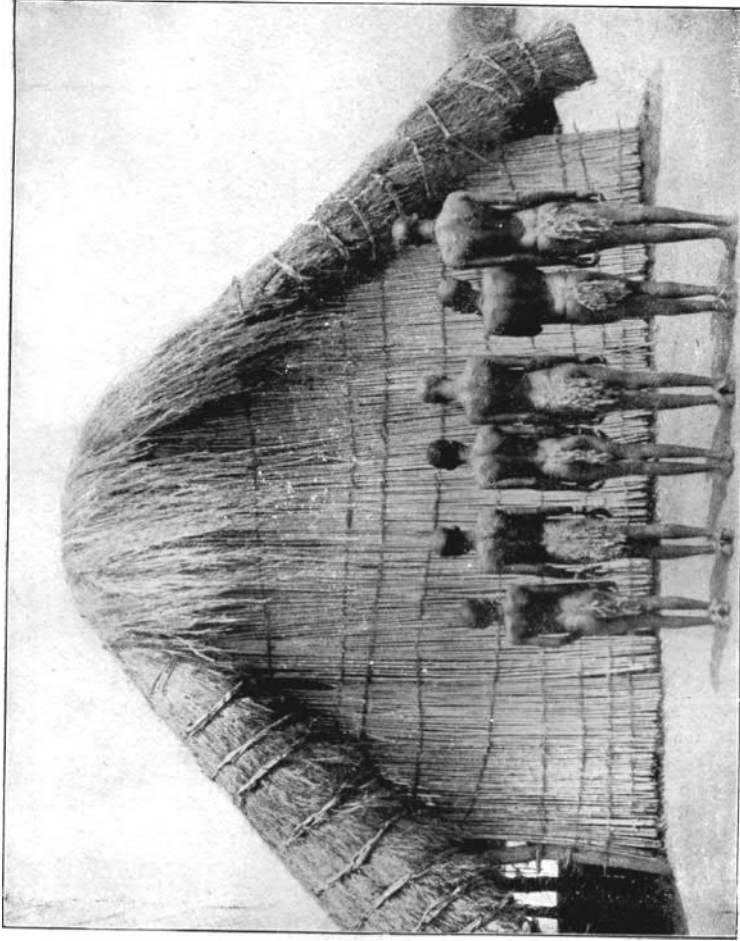
Mocsárőserdő Északkelet-Kongóban.

Károlyi Kálmán féltete.



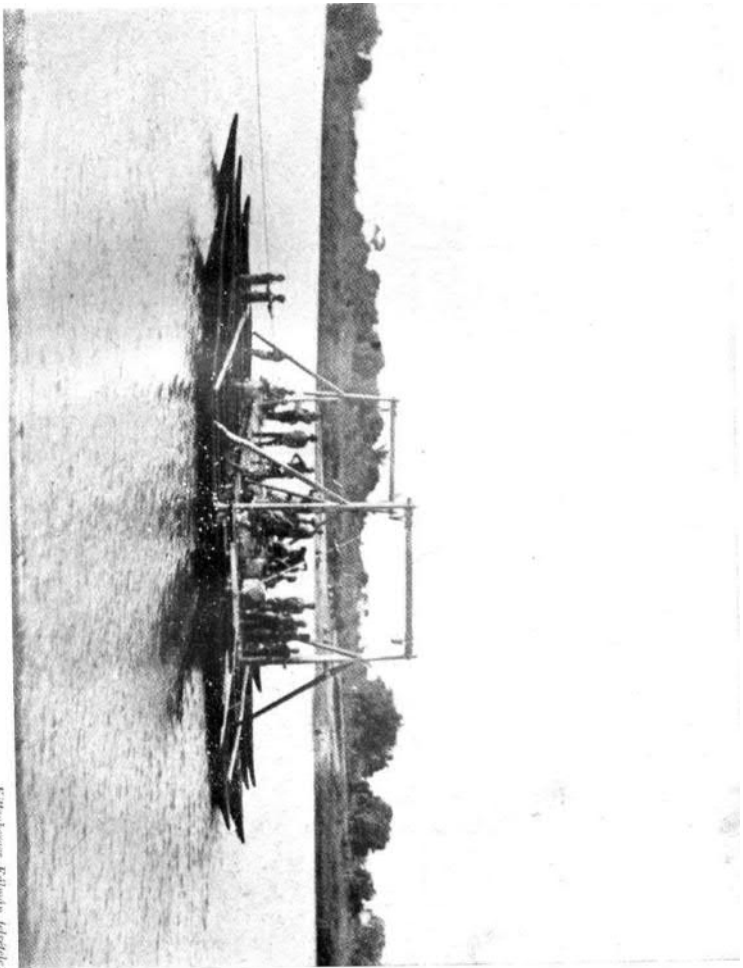
Lugware lányok és lánygyerekek, kik Bulokatonni rest-camp-jét vízzel látták el.

Kirimborgo Kalmán felvétele



Kittobogger Kállmín, Jethiélé.

A lugware lányoknak elől-hátul leveles gally az öltözete.



Dangui komp.

Krisibanyan Kalimantan Jember.

Az adminisztrátor ugyan mindjárt mondta, hogy ezek a rendelkezések már hatályukat veszítették és most — legalább is ő úgy tudja — csak az elefántok lövését korlátozzák. Az új vadászjegy-nyomtatványokat még nem kapták meg és így kénytelenek voltak a régiekét használni.

Itt kell megemlítenem, hogy hazafelé menet, az utolsó órában kaptuk meg az új vadászjegyet és csak akkor tudtuk meg, hogy mit lett volna jogunk lőni és mit nem, de már akkor át is léptük Uganda határát.

Az elefánt jegy 5000 franc-ba kerül és két elefánt elejtésére jogosítja fel a vadászt. Ez aránylag nem volna nagy összeg, de a kongói hatóságok nagyon tudják a módját, hogy hogyan kell az odatévedt elefántvadászt a vadászjegyen kívül is kétszer megadóztatni, mert az elefántagarakat regisztráltatni kell és ez kilogrammonként 69 franc-ba kerül. Ez azonban mind nem elég, mert ha a sportsman az agyarakat ki akarja vinni, úgy megint az agyar értékének 4 %-át kell kiviteli vám fejében lefizetni.

Később azt is megtudtuk, hogy a kormányzó 20 elefánt lövésére is adhat engedélyt. Különben is minden különösebb kérvényezés nélkül is lehet kettőnél több elefántot lőni, mert az elefánt jegyet minden provinciában ki lehet váltani.

A vámokért, vadászjegyekért különben elég csinos sumrát, 21,000 franc-ot kellett lefizetni.

Dolgunk végeztével egyet-mást be akartunk vásárolni. Feltűnt, hogy alig lehetett látni egy-két indus «duká»-t (boltot). A kereskedők rendszerint görögök. Igazán meglepett bennünket, hogy mily jól felszerelt üzleteket lehetett találni a kongói állomásokon. Legkitűnőbb konzervek és italok az ugandai árakhoz képest nagyon olcsón voltak kaphatók.

Az a görög kereskedő, akinél vásároltunk, valamikor szerződötett «bányavadász» volt és így egynémely hasznos információt is kaptunk tőle.

A bányamunkások számára leginkább elefántot lőttek, mert az volt a legkiadósabb. Persze mindent, ami jött: tehenet, borjút, bikát. Fő, hogy sok húst kapjanak az egyáltalában nem válogatós, húsrá éhes feketék.

Állítólag egyszer egy óriási elefántbikát lőtt, melyből —

csont nélkül — 7000 kilogramm húst mért ki. Úgy látszik azonban, hogy a mi görög kereskedőnk ebben az esetben tévedett vagy a mérlege volt rossz, bár a többi adatai nagyon szavahihetőek voltak, mert erősen kétlem, hogy ilyen súlyú elefánt léteznék. Igaz azonban az is, hogy teljesen fejlett afrikai elefántot az elejtés helyén még nem mázsáltak le és így csak körülbelül tudjuk megbecsülni annak a súlyát.

Ő is azt ajánlotta, hogy nyerjük meg valamelyik nagy szultán barátságát, mert csak így kaphatunk jó vezetőket és csak így érhetünk el eredményt.

Azt is azonnal láthattuk, hogy angol barátainknak némileg igazuk volt. A boltokhoz vezető főúton egy aszkári öltözetű fekete a háza előtt kiterített gyékényen feldarabolt víziantilóp-húst árult, így nem csoda, hogy az állomások körül kipusztítanak minden vadat.

Déli órákban indulhattunk el a nehezen felpakkolt «Chevrolet»-tel nyugat felé.

Északkelet-Kongóban az útépités terén bámulatos dolgokat produkáltak a belgák. Nagyon nehéz terepen a kitűnően karban tartott út merész serpentinekben kanyargott a magas elefántfüvel borított hegyoldalakon.

A bennszülött lakosság nagy része állandóan útépitési vagy útjavítási munkákra van kirendelve, — legalább is úgy tetszett nekünk — mert lépten nyomon utat javító munkások csoportja mellett haladt el az autónk.

Vadnak azonban még csak a nyomát sem láttuk, pedig nagyon figyeltem mindenfelé. A szembejövő bennszülöttek nagy százaléka elöltöltő fegyverrel járt. Íj és lándzsa meg mindegyiknél volt. Néhányszor hajtóvadászat okra menő vagy onnan jövő csoportokkal is találkoztunk, vállukon a vadfogóhálók, lábuknál ügetett egy-két csont és bőr, sakálra emlékeztető hajtókutya.

Néhányszor megálltam és próbáltam velők beszélni és a vadászati dolgokról kérdezősködni, de hiábavaló volt ez a kísérletezés, mert nem értettek meg.

Szuedi és Mitiansi fegyverhordozók ugyan tudtak valamit mongalla nyelven, de Szuedi nagyon rossz tolmács volt. Túlságosan belevitte «egyéniségét» a kérdésekbe és a feleletekbe. Így inkább nélküle kísérleteztem.

Gyakran «kért vizet» a nehéz kapaszkodókon az erősen megterhelt «Chevrolet». Hűtőjében forrt a víz. Ilyenkor meg kellett állni és míg a «dereva» asszisztense szuszogva-nyögye lekapaszkodott a magasra felrakott autó tetejéről, hogy friss vizet töltsön a hűtőbe, addig én gyalogosan mindig előrementem. Néztem az út árkat, de bizony ott sem láttam semmi nyomot.

Ali és az «öreg» Hamisz boyaink már jártak ezen a vidéken és egyre biztattak, hogy van az utunk mentén rest-camp. De bizony a rest-camp nem akart feltűnni. Erősen alkonyodott már, mikor Watsha aránybánya közelében le akartunk táborozni. 160 kilométert futottunk be. (Kongóban megint kilométer járja a mérföld helyett.)

Sátrakat nem üthettünk fel, mert szakadni kezdett az eső és azért kénytelenek voltunk a bánya egyik fekete főemberének tágas, irodának is használt házába behurcolkodni. Nem szívesen éjszakázik az ember a bennszülöttek házában még akkor sem, ha az nagyon tisztán tartott és ha nem is laknak benne. Ugandában és Kongó némely részén ez azért nem tanácsos, mert ezeken a helyeken elég gyakori a «visszaeső lázat» terjesztő kullancs (*Ornithodoros moubata*). Pauló, a házigazdánk megnyugtatót, hogy az átutazó mérnökök is a házában szállnak meg.

Fekete házigazdánk nagyon intelligens kinézésű, csinos fickó volt, ki törve a kiszuahilit is beszélte és azonkívül franciául is tudott. Kék munkás zubbony nadrágba volt öltözve és láthatólag nagyon büszke volt nagyon gondozott, közepén elválasztva hordott frizurájára.

Határozottan az volt az elve, hogy az alkohol csakis tisztán élvezhető, mert mikor teájába whiskyt akartam tölteni, — mi is azzal ittuk, mert átázott ruháinkban fáztunk — akkor kijelentette, hogy kár volna a whiskyért és azt tisztán kéri.

— Bon pour le febre — mondta, mikor mosolyogva átvette a csészéjébe öntött «tűzitalt». Azzal jó éjszakát kívánva elköszönt.

Ez is nagyon rokonszenves vonás volt benne, mert rendszeren nehezen lehet lerázni a fekete előkelőségeket.

Borongós reggel indultunk Faradji felé. Míg az emberek

a rakodással vesződtek, előrementem szemlélődni, nyomokat figyelni. Bizony megint nem láttam nyomokat, de több oly madárfajt láttam és hallottam, melyeket azelőtt sohasem gyűjtöttem, sohasem láttam, köztük egy nagyon érdekes «gyümölcsgalambot». (A tisztán gyümölcszel élő erdei galambfajtákat nevezik így. Rendesen nagyon élénk színű madarak pl. a zöldszínű «papagálygalambok». Húsuk kitűnő, nem oly olajos, mint a maggal élő galambfajtaké.)

A vidék Chope-ra emlékeztetett. Magas elefánt fű borít itt mindent. Ezen a vidéken ugyan nagyon nehéz volna vadászni.

A reggeli órákban az autónk előtt egy bushbuck suta szaladt át. Ez volt az első látott vad.

Még több elöltöltős feketét láttunk, mint az első nap. Igaz, hogy a legtöbb ilyen mordály inkább «dísz tárgy», mint lőfegyver, mert az legtöbbször teljesen hasznavehetetlen. Vagy a kakasa hiányzik, vagy nincs hozzá lőszer, azért a legtöbbjüknél az elöltöltőn kívül íj és nyilak, azonkívül lándzsa is volt.

Délfelé elértük Faradji-t. Legnagyobb sajnálatunkra nem találtuk állomásán az ottani kerületi főnököt. Van Z. urat, kit angol barátaink nagyon a figyelmünkbe ajánlottak. Tőle, mint jó vadásztól értékes információkat vártunk és reméltük, hogy végre megtudjuk a vadászati rendelkezéseket, mert addig még meglehetősen bizonytalanok voltunk a vadásztilalmak dolgában.

Míg a bómánál ácsorgó rendőr aszkári a kért «Permis de circulation»-t tanulmányozta, addig szemügyre vettem a bóma gyepén száradásra kitett két bivalykoponyát. Tipikus szudáni bivalyoknak ítélem a szarvforma után, míg a Watsha-nál egy bennszülött bányavadász kunyhója előtt egy oly bivalykoponyát láttam, mint a Semüki folyó menti bivalyoké. Watsha közel van az őserdőzónához, míg Faradji vidéke teljesen szavanna-jellegű.

Faradjit elhagyva megindult az elefánt járás. Léptenyomon régi elefántnyomok. Később friss nyomokat is láttunk.

Faradjinál kezdődik a kongói nagy elefánt-védterület. Úgy tudtuk, hogy az úttól északra eső rész már az elefánt

«sanctuarium», hol különben az állami elefánt-befogó és szelídítőtelepek is vannak. Hazafelé jövet aztán megtudtuk, hogy jóval északra, a Dungu folyónál (Uelle mellékfolyója) kezdődik a védterület déli határa.

Igazán «jó» elefántos helyeket szelt keresztül az országút. Sűrű szavanna-erdők, sok patak és ezek mentén magas őserdő-szegély.

Késő délután robogtunk be Dungu állomásra, hol egy kereskedelmi vállalat jól megépített rest-camp-jében táboroztunk le.

Már későn lett volna, hogy a bómában tisztelegjünk és így a lerakodás után körülnéztünk a városban.

Pompás mangófasorok árnyékolták be az utakat. Minden mangófa tele volt gyümölcssel, de — a legnagyobb sajnálatunkra — még teljesen éretlenek voltak, noha a partokon, Mombasában már november végén érett ez a fenséges gyümölcs.

Lerándultunk a Dungu folyó révjéhez. Hatalmas fatörzsekből kivájt kanukra van felszerelve a komp, mely egyszerre két teherautót is képes a túlpartra szállítani.

Éppen kikötött a komp egy rajta lévő autóval, melyen néhány görög kereskedő volt. Itt is, mint úgy látszik Kongó legtöbb állomásán, a kereskedés nagyrészt görög kézen van.

Dungu-ban is pompás üzletek voltak — persze afrikai értelemben — és kivált a konzervekben és italokban volt bőséges választék.

A Dungu-ban lakó görögök nagyon jól tudják értékesíteni az odavaló bennszülöttek faragási művészetét. A «fundi»-kat (mester) zsoldjukba fogadják és ezekkel aztán nagyban gyártatják a különféle elefántcsont-faragványokat. Egy-két azande fundi valóban művészi faragványokat produkál kezdetleges eszközeivel. Kár, hogy ezek a fundik a görögök zsoldjában mindinkább elvesztik eredetiségüket és faragványaikon egyre több európai befolyás látszik meg.

Egy ily azande faragóművész neve ismert volt egész Észak-Kongóban. Egyes faragványait úgy megbecsülték, mint valami nevesebb művész remekét. Mi is akartunk ennél

a fekete művésznél egyet-mást faragtatni, de szerencsétlenségünkre művészünk valami törvényellenes dologért hosszú hónapokig láncra került.

Kongóban még megvan az az ősi afrikai szokás, hogy az elítélt fekete rabok nyakára hosszú láncsal ellátott vas-karika kerül és 5—8 rab egy láncra «fűzve» indul a kényszer-munkára.

Háború előtt így volt ez egész Kelet-Afrióban, de most már az angol kolóniákban ezt az ősi rabmegőrző módszert eltörölték.

Másnap, február 12-én feltelepedtünk az üres «Chevrolet»-re és nyugatra, a Dungu-tól körülbelül 80—90 kilométernyire lévő Niangará-ba, a tartomány székhelyére igyekeztünk.

A Dungu-n átkelve őserdő-vidék kezdődött. Az út mentén mindenütt árnyas mangófák és jól kezelt shambák. A révnél, a révhez vezető úton nagy a forgalom, élénk az élet. Északkelet-Kongó minden törzsének képviselőjével találkozhattunk.

Legfeltűnőbbek a hegyesre deformált koponyájú mangbettu-k. Meglehet, hogy nem is valódi mangbettu-k, de szüleik valamikor talán érintkezésben voltak velök és anynyira megtetszett nekik ez a «fejdivat», hogy gyermekük fejét mangbettu módra torzították el.

Csak a nagy őserdő lakóit, nevezetesen a wambutti pigmeusokat nem lehetett látni az ilyen ember forgatagokban. Azok őserdeiket nem hagyják el soha.

A folyómenti shambák övét elhagyva őserdő-foltokkal tarkított szavannákon vezetett át az utunk. Itt reméltünk valamit a konyhánk számára is löni, mert már nagyon untuk a folytonos «kuku»-t, mely különben is elég drága volt; 10—12 franc-ot kellett fizetnünk egyért, mi elég nagy ár egy nyakigláb, csupacsont afrikai tyúkért!

Gyöngytyúkok szaladtak át az úton. Ezekből Horthy István 22-es «Walther»-ével két darabot lőttem, mert én voltam a soros a húslövésre. Horthy Jenő mindjárt megjegyezte, hogy nemsokára kilövöm a kongói vadászjegyemet és már csak 18 gyöngytyúk-lövésre «gilt» a jegyem.

Oribikat is láttunk. Ezekből is lőttem a kis 22-essel

egy bakot. Ezt minden eshetőségre eltettük egy magunkkal hozott ládába, mert hátha tilalom van még az oribira is.

Az úttól jobbra és balra a nagy őserdő egy kis nyúlványa sötétlett. Az útszínalás természetesen lehetőleg kerülte az őserdőt, de mégis vagy 30 kilométert mentünk erdőn keresztül. Ott sem láttunk semmi nyomot. Csak a nagy turakó hangja szólt mindenfelől, különben semmi élet.

Sok puskás bennszülöttel és vadfogóhálókkal felszerelt kisebb csapatokkal találkoztunk. Állítólag majomvadászatra indultak hálóikkal. A keletafrikai néger törzsek legtöbbször a viláért sem nyúlna — még a legnagyobb éhínségben sem — a majomhúshoz. A kongóiak azonban megesznek mindent, ami hús.

Niangará-ba érve a tartomány-főnöknél tisztelegtünk és nagy megnyugvással hallottuk, de sajnos, nem kaptuk írásban, hogy a régi vadászjegyen feltüntetett tilalmak már hatályukat veszítették és most már csak az elefánt lövése van számhoz kötve. Valahogy azonban úgy éreztük, hogy ez sem fedi teljesen az új vadászati rendeleteket!

Niangara különben nagyon virágzó középafrikai város. A tartományi főnök rezidenciája valóságos várkastély, melynek ablakából remek panoráma nyílik a mélyen alatta folyó Uelle folyóra.

A kongói állomások épületei általában mind nagyon csinosak. Ez már feltűnt Aru-ban is az adminisztrátor házában, hol a hatalmas boraszus-pálmatorzs oszlopok stílszerű szépsége nagyon megnyerte tetszésünket.

Niangará-ban még jobban felszerelt üzletet találtunk, mint az eddig érintett kongói állomásokon, de azért a legnagyobb üzletben a görög kereskedő mégis megvizezett benzint adott el nekünk. Szídtuk is, mint a bokrot a kapzsi levantínust, mert a motor a vizes benzin következtében jó néhányszor felmondta a szolgálatot.

Ha minden más nem mutatná, hogy nem angol állomáson vagyunk, azt a golfpálya hiányáról biztosan fel lehetne ismerni. Az angol állomásokon még akkor is, ha ott csak 2—3 tisztviselő lakik, biztosan feltaláljuk «az ősi és királyi játék» helyét, pedig talán az európaiak még csak improvizált fű-házakban laknak.

Visszamenőben az őserdei útszakasz melletti bennszülötttelepnél megállítottuk az autót. Egy nagyobb csoport bennszülött kaszinózott a vadfogóhálókkal teleaggatott nyitott félszer körül.

Ilyen helyeken lehet eredményesen érdekes néprajzi tárgyakra és azonkívül hírekre vadászni!

Az első dolog, ami szemembe ötlött, egy jókarban lévő kétcsövű kakasnélküli puska volt. Mindjárt szóbaálltam a tulajdonosával, ki az ottani nagy szultán «udvari vadásza» volt.

A Szuedi tolmácsolta interjú nehezen ment, talán azért is, mert a kérdezett bennünk «piszkos konkurenciát» látott és így nagyon tartózkodó volt. Egyre azt hajtogatta, hogy törpeantilópokat és néha egy-egy vízi-antilópot szokott löni. Így információk helyett csak néhány elefántcsontnyelű azande-kés volt a megállás zsákmánya, melyet hosszas alku-dozás után vettünk meg tulajdonosaiktól.

Ezeket a kis késeket a bennszülöttek a felső karjukra szíjazva hordják, akárcsak egy karkötőt. A kés tokja rendszeren vékony vaspántokkal díszített és sokszor varanuszgyík bőréből készült. Feltűnő, hogy a kés markolata milyen kicsi, olyan, mintha gyerekmértékre csinálták volna.

Horthy István a film-apparátust két fekete dáma felé irányította, kik frissen kifestve igyekeztek valahova. Itt már ritkábban lehet látni a zöldleveles galy-toalettet. Ezen is két remekbe font és művészileg színezett banánalevéltrost ülőpaizs volt a levelesgaly öltözet helyett és erre is irányult tulajdonképpen a film-masina lencséje. Illetőleg csak irányult volna, ha a két fekete «fehérszínű» futásnak nem ered. Művelt hölgyek voltak, kik egy keveset a kigwana-t (így nevezik Kongóban a kiszuahilit) is beszéltek és tárgyalni kezdettem velők.

Nagy indignálódással kezdték, mondván, hogy kik vagyunk és mért nem mondjuk meg nevünket, ha le akarjuk őket fényképezni. Íme ők is megmondják nevüket és ezzel formálisan bemutatkoztak.

Mivel utunk egy jó darabon egyirányban haladt, azt ajánlottuk nekik, hogy üljenek fel embereink mellé a teherautóra. De már nagyon kényesek a «megváltozott Afrikai)

fekete szépei és ajkbiggyesztve utasították ezt vissza, mondván, hogy «olyan» autóra nem ülnek, mert az nagyon ráz.

Dungu-ba érkezve mindenekelőtt a hivatalos dolgokat végeztük el az ottani adminisztrátornál, ki mindenben a legnagyobb szívességgel volt segítségünkre. Este nála voltunk vacsorán és itt megbeszéltük legközelebbi programunkát, mely szerint északra megyünk egész a délszudáni határhoz.

Az adminisztrátor az állomás totum-factumát, egy rendőr-aszkári altisztet rendelt mellénk munyamparának és vezetőnek, amivel nagyon megkönnyítette a dolgunkat, mert máskülönben nem tudtunk volna elegendő teherhordozót összetoborozni. Legalább is nem rövid időn belül.

Az adminisztrátor és a helyettese is úgy értelmezte a vadásztörvényt, mint a niangarai tartományi főnök. Így már azon kezdtem gondolkodni, hogy beszerzek néhány láda tej konzervet, mert esetleg egy fehérrinó-babyt tudok fogni. A beszerzett információk szerint ez a ritka vad még elég szép számmal él azon a vidéken, ahova készültünk.

Még egy jó hírt hallottunk: hogy útközben oly részeket is érintünk, ahol előfordul a bongó (*Boöceros euryceros*). Ezt a hatalmas, fehérén csíkozott, pompás erdei-antilópot az ottani bennszülöttek «bangana» néven ismerik. Hogy ez az érdekes antilop eléggé ismert, azt abból is következtethettem, hogy a bennszülöttek azonnal ráismertek, mikor a bongó fényképét mutattam.

Különben éppen ideje volt, hogy Dungu-t, a «nagy várost» elhagyjuk, dacára, hogy csak a második napja voltunk ott. Embereink már nagyon sok «ndugu»-ra (testvér) találtak — vájjon hol nem talál a néger «ndugu»-ra?! — és az azzal járó alkoholos kilengések nem jó hatással voltak népünkre.

Még a csendes Eria, a pishi is «ndugu»-ra talált, egy hoimai földije személyében, ki már hosszú évek óta Kongóban élt. Biztosan volt oka kerülni az ugandai hatóságokat!

Ezt az embert kuktának — pishi-boynak — szolgálattunkba is fogadtuk volna Eria ajánlatára, annál is inkább, mert az ottani nyelveket beszélte, de aztán azt jelentették,

hogy szenvedélyes «banghi»-szívó (indiai kender; hasis) és így inkább pishi-boy nélkül indultunk el. A banghi rabjai ugyanis időnként teljesen hasznavehetetlenek és néha valószínűleg örjögenek.

Eria szakácsunk különben igazán ritka példány volt a pishiknek. Az afrikai szakács ugyanis rendszeren a legrészegesebb, a legveszekedőbb és a legpiszkosabb embere a szafárinak, míg Eria sohasem volt részeg, sohasem lehetett hallani a hangját és — ami szinte hihetetlen — mindig rendes és tiszta volt, úgy maga, mint a szakácsládája. Nagy hibája volt, hogy a szakácsművészete igazán nem állott arányban a felsorolt erényekkel. Meglátszott rajta, hogy misszióban tanulta a mesterségét, hol nagyon diétikus, fűszertelen konyha járta.

Lassan ment február 14-én reggel a felrakodás. Embereink minden mozdulatán meglátszott az áttobzódott éjszaka. A dungui görög kereskedők — úgy látszik — nem veszik nagyon komolyan azt a törvényt, hogy feketéknek tilos alkoholt eladni, mert boyaink «másnapisága» — kivált Alié — határozottan európai italoktól származott.

A rakodás közben jelentkezett nálam Mdefu, a hozzánk rendelt vezető és munyampara. Jóképű, energikus fickó volt. Elég jól beszélt a kiszuahilit is és így már nem kellett rászorulnom Szuedi tolmácsolására.

Az elindulásunk előtt az adminisztrátor is eljött hozzánk és a búcsúzásnál azt a hírt is közölte, hogy a fehérrinó lövése mégis tilos. Tegnap este mégegyszer áttanulmányozták a törvényeket és akkor bukkantak rá erre a tiltó rendelkezésre. Mégis jó volt, hogy nem vettem meg a három láda tejkonzervet!

Végre fel volt rakva és lekötözve minden teher. Intettem embereinknek, hogy hagyják már abba a búcsúzkodást és kapaszkodjanak fel. Zúgva kizökkent az autó, ordítva, visítva szaladt egy darabig utánunk «személyzetünk» gyorsan kötött ismeretsége. Elindultunk Jakuluku felé, ahol teherhordozóinkat kellett összetoborozni. . .

Erősen szavanna-jellegű vidéken vezetett át az utunk. Nagyon kevés volt az őserdő-folt. Félve szemléltem a barátomat, nagyon dülőútszerű volt és így nagyon kellett félni

attól, hogy erősebb esőzés után nem tudunk nehéz teherautónkkal visszajönni.

Mdefu szerint útközben érintem fogjuk a bongós helyet, hol egy jó kirongózit találunk.

Dungu-tól vagy 50—60 kilométernyire megállóra doboltak az autóülés fedelén. A bongós kirongózi kunyhóihoz értünk.

Mdefu nagy tekintély lehetett, mert nagy respektussal fogadták. A kirongózi, ki Mdefu szerint eredményes elefánt-és bongóvadász, nem volt otthon. Nagybeteg felesége számára gyógyfüveket ment keresni a vadonba. Bizonyosságul a beteg asszonyt is elém támogatták, kinek aztán a mi patikaládánkból adtam enyhítőszeret.

A vidék különben nem látszott bongós helynek. Kelet-Afrikában más terepen van a bongó hazája. Ott a magashegyi nagy őserdők lakója, itt meg a vidék szinte lapos és csak az erek és a folyók mellett vannak őserdő-foltok.

Ebédelni ültünk le egy árnyas fa alatt, hátha ebédidő alatt hazaérkezik a keresett gyógynövényekkel a kirongózi! Ebéd közben tojásokat hozott eladásra egy fekete menyecske. A friss tojás mindig nagyon értékes valami a szafárizás közben, tehát megvettem. Egyik emberünk azután figyelmeztetett, hogy a maximált áron felül fizettem a tojásokért. Elővettem tehát a mellettünk kuksoló és Horthy Jenő cigarettavégét leső árdrágítót és azzal fenyegettem, hogy ezért a bűnéért a «bulamatar» elé viszem. Nevető tekintetünk elárulta, hogy nem kell a fenyegetéstől félnie, kivált mikor az éppen akkor kiürült whiskys üveget átnyújtottam neki. Hálálkodva tépte a füvet és szórta a lábam elé, majd lehúzta a karjáról az egyik elefánt szőr-karperecet és a «nagy» ajándék viszonzásául nekem adta. Csak aztán pislogott be félszemmél az üvegebe az üveg nyakán át.

Érdekes, hogy a «vad» néger sohasem néz át az üvegen, ha arról akar meggyőződni, hogy van-e még abban az üvegen az általa annyira sóvárgott európai nedűből, hanem — akárcsak egy teleszkópon nézne — félszemmél sandít az üvegnyakon át annak a fenekére. Ilyenképpen vizsgálta szelíd páviánom, Sejk is, «ki» élt-halt az alkoholért, az üvegeket, ha egy a kezeügyébe esett.

Az elefántszőr-karperecet «fejedelmileg» akartam honorálni és azért az egész telep asszonynépségének nagy irigységére egy ötfranc-os bankjegyet nyújtottam át neki. Alig tudott szóhoz jutni, annyira megörült a nem várt ajándéknak és most már két kézzel tépte lábam elé a füvet. Majd egyet gondolt, a kunyhójába sietett és onnan egy feltűnően tiszta emailrozott edényben félig sült húsdarabokat hozott, hogy a harmadik és a legnagyobb «nagylelkűségemet» honorálja. Alig tudtam illőképpen ezt az újabb ajándékot magamtól «elterelni».

Délután azután beérkeztünk Jakuluku-ba, hol végleg megszűnt az autóval járható út. Gyönyörű olaj pálma alléén vezetett az utunk a rest-camp-ig, mely valamikor hatósági épület volt, mikor még hatóság állomásozott Jakuluku-ban. Most csak egy gyapottisztító- és préselőüzem van ott, mely odaér kezesünk előtt néhány nappal teljesen leégett.

Később, mikor lerakodtunk, meg is látogatott bennünket a «ginnery» két vezetője és elpanaszolták szerencsétlenségüket.

A tűzvész napján óriási orkán tombolt és a szavanna-tűz üszkét, parazsát nagy távolságról az üzem épületeire szórta, úgyhogy a tűzveszély ellen nem lehetett védekezni. Mindenük odaégett. Csak azt mentették meg, ami rajtuk volt. Képzeltető, hogy mennyire várták már a sürgősen megrendelt ruhanemüket!

Mdefu azonnal küldöncöket küldött szét a «capita»-khoz (Kongóban így nevezik a szultán főembereit), hogy a szükséges teherhordozókat számunkra hamarosan összetoborozzák.

A jakuluku-ikét európai nem sok jóval biztatott. Nagyon rossz véleménnyel voltak a bennszülöttekről. Figyelmeztettek is, hogy nem lesz könnyű teherhordozókat kapni és azonkívül arra is, hogy ezek az «exkannibál» niam-niam-ok nagyon gyakran megteszik azt a tréfát, hogy terheikkel átszaladnak Bahr-el-Ghazal tartományba, hol aztán — szudáni terület lévén — bottal ütheti az ember a nyomukat.

Egy kissé túlzottnak találtam informátorunk utóbbi kijelentéseit és inkább attól tartottam, hogy a pagazikat nem bírjuk gyorsan összetoborozni. Mindamellet embereinket kellőképpen instruáltam, hogy a szafárizás közben legyenek résen, nehogy egy-két ládánk Bahr-el-Ghazalba kerüljön.

Informátoraink következetesen «niam-niam»-oknak nevezték az ottani bennszülötteket, noha azok az azande törzshöz tartoznak. Dr. W. Junker szerint, ki majdnem félszázad előtt először járta be ezt a vidéket, az azandék (Junker szerint A-Sandé) mind kannibálok és azért adták nekik a nem emberevő északi népek a «niam-niam» gúnynevet. Most niam-niam néven az azandék legészakibb és már más népekkel kevert ágát nevezik.

A vadászati viszonyokról nem sokat tudtak mondani és persze hírét sem hallották az óriáselandnak, melynek elejtése volt tulajdonképpen célja ennek a Jakuluku-ból kiinduló kirándulásnak.

Másnap kora hajnalban már jelentkezett a bongós helyen keresett vezető. Úgy látszik nagy a fegyelem, mert még az éjjel útrakelt, mikor meghallotta, hogy Mdefu Jakuluku-ba rendelte. A felesége még mindig nagyon beteg volt, tehát hazaengedtem. Jelentette azt is, hogy nem messze a kunyhótól az éjjel elefántok váltottak át és így Horthy Jenő azok követésére azonnal autóra szállt a vezetővel és Mdefu «ndugu»- jával.

Dél felé már vissza is jöttek az elefántnyomozásból, mert a nyomok olyan kicsinyek voltak, hogy azokat nem volt érdemes követni.

Jómagam meg Mdefuval vártuk a pagazi hozó capitákat. Lassan szivárogtak az emberek. A bennszülöttek ezen a vidéken nagyon elszórtan lagnak. Két-három kunyhó van legtöbbször egy telepen és a telepek is nagyon nagy távolságra vannak egymástól és így nagyon nehéz dolog a szükséges emberanyagot összegyűjteni, illetőleg — talán ez a helyesebb kifejezés — összefogdosni.

A vadonság csodálatosan működő telefonján, a fatörzsből vájt vályúszerű tam-tamokon már ugyan tegnap értesítették a capiták az illetékeseket, hogy teherhordozók keltenek. Ilyen munkára azonban legtöbbször csak az megy, kinek «muszáj». Bezzeg ha nagy hálós disznóhajtásra szólította volna őket a tam-tam hangja vagy azt jelentette volna be, hogy itt vagy ott egy elefántot lőtt a fehér ember, akkor özönlene mindenki, ki mozogni tud!

A pagazi-várás idegesítő unalmát azzal próbáltam le-

ütni, hogy Mdefut és Mdefu úgynevezett testvérét, ki kiron-gózink lesz, kérdeztem ki. Bizony nem sok biztatót hámoz-tam ki beszédükből, óriáselandról nem is tudtak, az elefánt-híreik sem voltak kielégítők, legalább is az agyar nagyságát illetőleg. Pedig mi arra számítottunk, hogy a szudáni határ mentén esetleg még igen nagy agyarú elefántokra találunk. Az általunk bejárando vidéktől keletre lőtték az utolsó évek legerősebb agyarú elefántját, egy majdnem 190 font súlyú «single tusker»-t. Az a vidék most az elefántok védő-területe, legalább is az európaiak számára, de aligha az ottani nagy szultán számára, kinek fundija lőtte az említett egyes agyarút.

Ez a szultán különben hatalmas egyéniség, mert mint Jakuluku-ban mondták, 3000 fegyvere és 1000 felesége van.

Mdefuval való beszélgetésem után egyet biztosra vettem: gyakran találkozunk majd fehérrinóval vagy legalább is sűrűn látjuk annak a friss nyomát. Mdefu is nagyon biztatott azzal, hogy fehér-orrszarvút biztosan lövünk és mikor «naivul» megkérdeztem, hogy szabad-e a fehérrinó lövése, akkor nagyon csodálkozva nézett rám és nagyon erősködött, hogy igen. «Ő», mint a «hatóság embere» tudná, ha tiltva volna. Különben is az adminisztrátor meghagyta neki, hogy min-dent lőhetünk, csak a Duru folyón átmenni nem szabad, mert ott kezdődik az elefánt-védőterület határa, ott kezdődik a «garanténi».

Persze nem világosítottam fel, hogy ő, mint «hatósági ember» tévedett a fehérrinó-tilalmat illetőleg, de hát tévedtek a magas fehér hatósági emberek is az utolsó percig.

A jakulukui európaiak azt tanácsolták, hogy a helyi szokás szerint hordszéken vitessük magunkat. A rest-camp eresze alatt volt is ebből a kongói utazási alkalmatosságból, mely hosszú raffiapálma-rudakra volt felszerelve és 4—6 teherhordozót vett volna igénybe. Persze nekünk eszünkbe sem volt, hogy ezt a nem vadászemberhez méltó kényelmet használjuk, de nem is tehattük volna, mert a teherhordozók így is gyéren jelentkeztek.

Reméltük ugyan, hogy talán délután elindulhatunk, de abból sem lett semmi, mert csak három capita jelent

meg és összesen 31 teherhordozót hozott; így még mindig hiányzott vagy 15 ember.

Személyzetünk Kongóba menet előtt a nagy vamtáris különbségre való tekintettel azt kérte, hogy Kongóba érve pénzben adjuk ki nekik a «posho»-t (a napi élelmiszer-adag). Persze angol értékben. A néger mind jó kereskedő és hamar kiszámították a konjunkturális nyereséget, melyet az élelmiszerek bevásárlásánál szerezhettek a leromlott valutájú Kongóban. Viszont nekünk is jó volt, mert nem kellett boyaink élelmezéséről gondoskodnunk.

A «párttitkár» Szuedi azonban nem bízott bennünk és biztatására Pauló elém állt, hogy nekik kettőjüknek angol pénzben adjam ki a posho-t, majd ők azt a boltokban beváltják.

Jól van — gondoltam — és átadtam nekik angol pénzben a járandóságukat.

Pauló háta mögött Szuedi oly diadalmasan pislogott, mint egy legyet fogott varangy.

Estefelé nagy volt a vigalom a többi «népünknel». A fekete boltos három franc-kal adott kevesebbet shillingenként Szuediéknek, mint a rendes árfolyam. A boyok valóságos szadizmussal sorolták fel a kárvallott Paulónak azokat a jókat, amiket a beváltásnál elvesztett 30 «franká»-ért venni lehetett volna ebben a tejben-vajban úszó Kánaánban.

Az a hosszú számár még ezek után sem verte el Szuedit, pedig akkor szívesen visszatérítettem volna a kárát. Azt hiszem azonban, hogy a «párttitkán» belészuggerálta, hogy mégis ők jártak jobban.

Másnap korareggel teljesen útrakészen vártuk a hiányzó pagazik beérkezését. Mdefu vigasztalt, hogy biztosan jönnek, de a távolabb lakó capiták éppen a nagy távolság miatt még nem érkezhettek meg.

Féltem, hogy megint nem tudunk aznap elindulni, mert hát az idő még a «megváltozott Afrika» feketéinél sem érték.

Mdefu egyre terelgette a beérkezett teherhordozókat, mint egy hűséges puli a nyáját, de mégis félő volt, hogy ugyanannyi újra hazaszökik, mint amennyi időközben megjött.

Végre 10 óra felé mégis elindulhattunk. Igaz ugyan,

hogy néhány szükséges terhet vissza kellett hagynunk, ezeket azonban másnap hiánytalanul utánunk hozták.

Utunk unalmas, magas fűvel borított, de most jórészt leégett szavannákon vitt keresztül. Csak itt-ott lehetett egy-egy waterbuck vagy tehénantilóp nyomát látni és néha-néha egy-egy régi elefántcsapát. Vadnak azonban még színét sem láttuk.

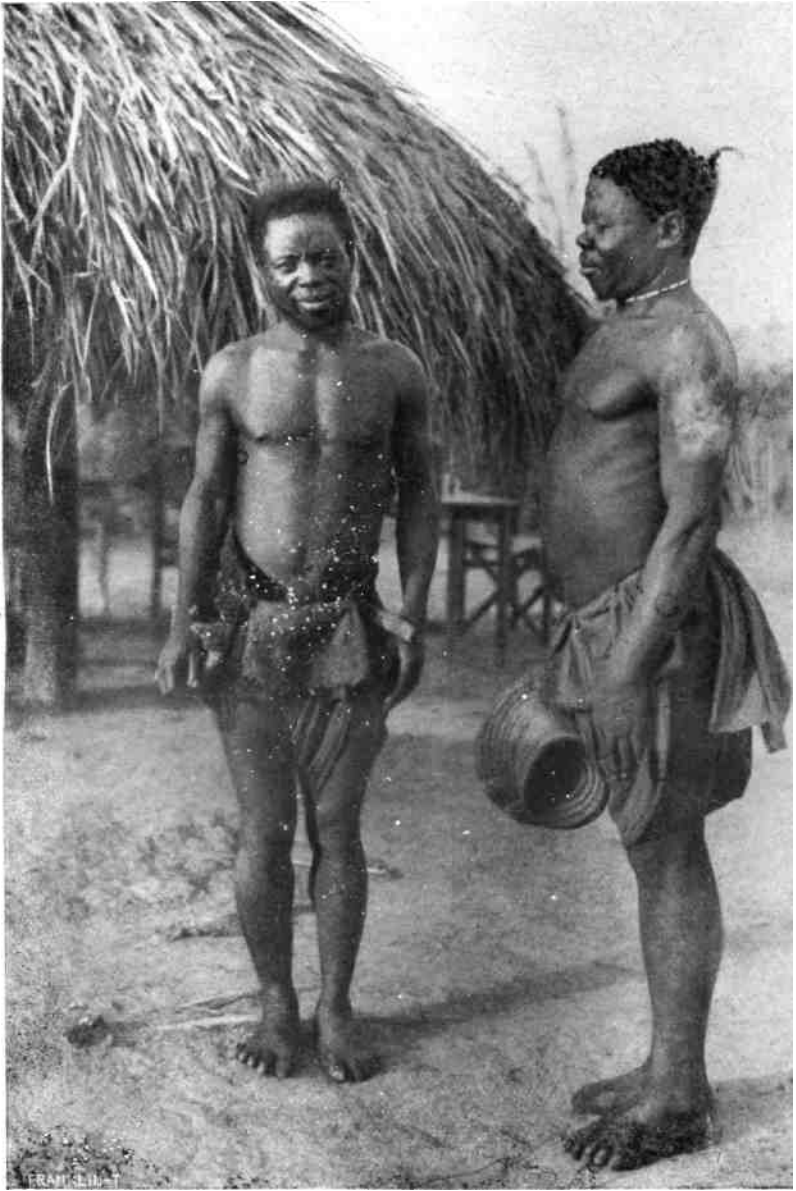
Útközben sok folyóvizén mentünk keresztül. Mindem őserdő-szalag egy-egy folyóvizet jelentett. Dr. M. Junker, az Uelle vidék első utazója ezeket a jellegzetes őserdőket «fluvial avenue»-knek nevezte. Az egész szudánhatári kirándulásunk alatt sűrűn találtunk ily mocsaras patak-őserdőket, melyek lépten-nyomon megakasztották a szafárinokat. Kellemetlen, haladásunkat lassító akadályok voltak ezek, melyeket Horthy Jenővel emberháton lovagolva gázoltunk át.

Horthy István, ki közvetlen a kirongózi után haladt, sportszerűtlennek tartotta az «öregek» átkelési módszerét és «fehér» tenniscipőjében — a legalkalmasabb lábbeli az ilyen túrákra — vígan gázolta keresztül az iszapos, hínáros őserdei folyókat, melyeknek csak a közepén volt sík víz. Néha ugyan ki kellett halászni az iszapból a félcipőt, de ez is változatot hozott a gyakori átkelések mulatságos jeleneteiben.

Mulatságos jeleneteknek se szeri se száma nem volt az ilyen átkeléseknél. Hol az egyik, hol a másik teherhordozó vágódott el az iszapban vagy valamelyik boyunk pottyant a vízbe, mikor egy természetes, összeborult fák ágából alkotott hídon akart áttornászni.

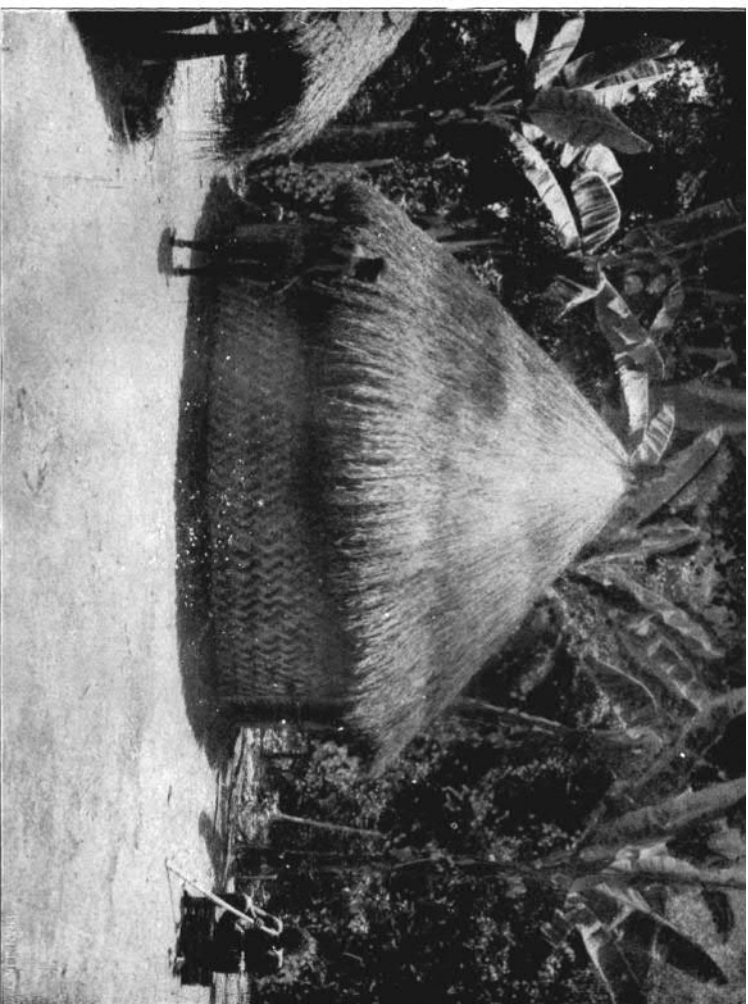
Persze nagy volt a vigalom az ilyen «baleseteknél», kivált akkor, ha a kárvallott nagyon szomorú arcot vágott, mint a szegény Eria szakácsunk, ki egy ilyen átbalszurozás közben vadonatúj sárga cipőjével a posványba zuhant. Pedig ő még a «cipőtlen négerék» osztályába tartozott, mikor a szolgálatunkba lépett és cipőt csak Aruá-ban vett a boyok biztatására, no meg azért, hogy a kongói «vadembereknek» imponáljon.

Mi Horthy Jenővel a sereghajtók voltunk és közvetlen előttünk haladtak «révészhatásaink». Két hatalmas, szép szál fickó. Horthy Jenő «dova» egy «fekete» azande volt, ki külön-



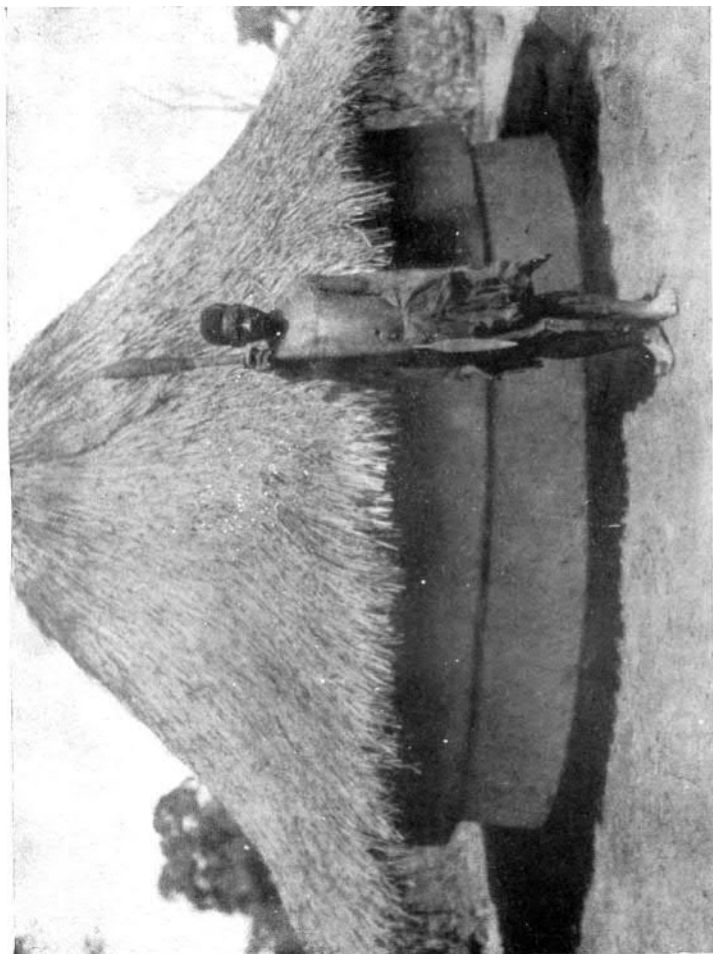
Két jóképű «niam-niam» pagazi.

Kittenberger Kálmán jelvétele.



Azande kunyhó.

Kiszenberger Kálmán felvétele.



Kifundóger Kádánán férfetele.

«Vörös lovam» a nehéz, elefántiű lándzsával.

A kunyhón jól látható az azande kunyhókat jellemző védőperem.



Azande pagazik a poshokiosztásnál.

Kilbenberger Kadunja felvétel.

ben a nyugalomba tett «gazelle»-t, a biciklit vitte. Az én «hátasom» egy vörösseszínű azande, ki a tokban tartott elefánt puskákat vitte.

A «fekete» erősebb legény volt, mint a «vörös», ez viszont jó másfél «stone»-nal kevesebbet vitt, mint a «fekete». Nagyon előnyös súlyelosztással indultam el ebben a lovaglásban, de a híres úrlovas nem akarta elismerni az előnyömet és csak annyit mondott, mikor újra átkelésre startoltunk: «Legalább is tíz kiló a kézben!»

Mbvázi nevű patak melletti kis azande-telepnél vertük fel sátrainkat késő délután. Teherhordozóink vígan cipelték terheiket a meglehetősen nehéz terepen, semmi baj nem volt velök.

A hússzerző esti vadászséta eredménytelen maradt; egyáltalában semmi vadat sem láttam, pedig nagyon szerettem volna embereink számára valamit löni.

Az esti megbeszélésnél Mdefu azt állította, hogy holnapután már elefántos helyeken leszünk és így beszélt a falu előltöltős öreg vadásza is, kit Mdefu másnapra vezetőnek rendelt. Ez az öreg ismerte az óriáselandot és azt mondta, hogy a Kongó-Szudán határhegye, a meredek, süvegszerű Ngenze melletti vadonságban voltak valamikor, de most már sok év óta nem látott egyet sem.

Másnap, február 17-én egy nagy darabon ösvénynélküli vadonságon mentünk Ngenze felé, míg egy jól kitaposott ösvényen a határhegyet nyugatra hagyva kelet felé tartottunk.

Az óriás, egy sziklatömbből álló Nangongó-hegy mellett vezetett az utunk. Sok, nagyon sok volt ott a leopárdnyom. Hetek óta úgyszólván egy csapáson jártak ezek a pettyes nagy macskák. El is határoztam, hogy amennyiben nem lesz messze a táborunk, estefelé visszamegyek oda.

Elefántcsapásokat is egyre sűrűbben láttunk, de mind nagyon régi és a nyomok feltűnően gyengék. Közvetlen Nangongó mellett régi bivalynyomokat is találtunk. Általában nagyon kevés vadnyomot látni, vadat meg egyáltalában nem.

Miti nevű pataknál vertük fel sátrainkat a leopárdos helytől jó három órányira, tehát a tervezett leopárd-cserkészetből és lesből semmi sem lett. Horthy István hússzerző

vadászata azonban eredményes volt a teherhordozók nagy-öröme, mert egy vízi-antilópot lőtt.

Ítéletidő szakadt ránk az éjjel. Vad orkán tépte, szaggatta a sátrainkat. A keményre taposott földben erősen be voltak ugyan verve a sátorcövekek, de még így is elrepültek volna a sátrak, ha néhány kötéllel a fákhöz nem lettek volna kötve. Aztán egy olyan felhőszakadást kaptunk, hogy azt gondoltam, hogy sátrastól, mindenestől elragad bennünket a lezuhanó víztömeg. A mellett mintha az alvilág összes gonosz szelleme rendezte volna félelmetes hangversenyét! Az égboltozat minden égtáján egy pillanatnyi szünet vagy megszakítás nélkül csattogva-ropogva zengett, dörgött és mindezt mintha még túlkiabálni akarná, néha belevisít az orkán süvítő bömbölése.

A kivilágítás is méltó volt ehhez a borzalmasan nagyszerű koncerthez. Az egész horizont megszakítás nélkül összevissza becikázó villámok kísérteties kékes fénye még a félig összeomlott sátor sötét belsejében is nappali világosságot árasztott.

Másnap csak későn indulhattunk. Már hét óra is elmúlt, mikor mozgásba jött a szafári. Még többet csavarogtunk, kígyóztunk és még több patak- és mocsár-őserdőszalagon mentünk át, mint eddig.

Vadat megint nem láttunk, sem friss elefántnyomokat. Ezen a vidéken kezdődött a fehérrinó birodalma. Egy-két helyen régi nyomukat és ürítkezőhelyüket láttam.

Valahol a Duru folyó felső folyása mellett ütöttünk tábort egy kunyhócsoport mellett. Sátorütés közben gyöngytyúk rikácsolása vert felém. Egész közelünkben, a kis telep főemberének édeskrumpli-földjén bogarásztak. Mikor teljök indultam, figyelmeztettek, hogy ne bántsam azokat, mert azok szelíd állatok, a házigazdánk szelídített gyöngytyúkjai.

Ez volt az első eset, hogy Afrikában négereknél szelídített gyöngytyúkot láttam. Később aztán nagyon gyakran láttam az azandéknál ilyen gyöngytyúkokat, melyek napközben a kunyhó körül kaparásztak, este meg a kunyhó kúpos tetején ültek el.

Horthy Istvánnak aznap is sikerült egy vízi-antilópot löni. Persze nagy volt az öröm a teherhordozóknál. Külön-

ben semmi vad. Óriáselandról itt sem tud senki. Az előreküldött nyomozók állítólag friss elefántnyomokat találtak táborunktól északra a Duru mentén.

Éjjel megint hatalmas záport kaptunk. Kígyó is csuszkaít sátramban, de villanylámpásom fénye átvarta Horthy Jenő sátrába. Az sem volt nyugodt vadászterület számára, mert ott is hasonló fogadtatásra talált.

Másnap reggel a sátorbontásnál Horthy István sátrában ütöttek agyon egy kígyót és ezt a mi derék teherhordozóink — kivételesen — nem ették meg. Kicsi is volt és mi a fő, elég hús jutott mindegyikre a waterbuckból. Máskülönb a mi azande embereink megettek mindent, ami mozog. Kígyót, egeret és más ilyen csemegét, melyekhez a kelet-afrikai néger a világért sem nyúlna hozzá.

Február 19-én rövid, alig háromórás menetelés után Duru forrásvidéke körül táboroztunk. Itt sem várt ránk elefánthír, dacára a tegnapi jelentésnek. Már kezdtem gyanakodni, hogy Mdefu készakarva vezet bennünket olyan helyekre, hol elefántra nem akadhatunk.

Délután vadászkirándulásra indultunk. Először Horthy Jenővel mentem, majd szétváltunk. Elég sok volt a friss fehér-rinónyom. Egy hatalmas rinóbika nyomát kíváncsiságból követtem is. Mdefu is velem volt és ő igyekezett legjobban a nyomot tartani. Szinte futva haladtunk a nyomon, még olyan helyeken is, hol egy mádi bennszülött már rég elvesztette volna a nyomot. Minden pillanatban arra számíthattam, hogy elénk szürkélik az óriási vad, melyet azonban nem szabad meglőni. De már nagyon akartam valami nagyvadat látni Kongóban és azt is reméltem, hogy az esti legegésében megzavart óriás kivételesen támadni fog. A követett rinó nagyon elfelé haladt a camp-től és így mégis jobbnak gondoltam visszatérni, így legalább nem estem kísértésbe.

Horthy Jenőnek érdekes kalandja volt nemsokára elválásunk után. ő is rinónyomokat követett és csakhamar rá is akadt a három tagból álló rinócsaládra. A vén tehénnek feltűnően hosszú szarva volt, de eme félelmetes fegyver dacára sem mutatott semmi harcikedvet, mikor Horthy Jenő kalaplengetéssel és más egyéb provokáló «hadüzenetekkel» támadásra ingerelte.

Egyre közelebb mentek a rinókhöz, míg végre azok biztosabbnak vélték az eltávozást.

Mikor a vezetők látták, hogy Horthy Jenő nem lő a fújva-prüszkölve menekülőkre, megvillant kezükben a lándzsa és ha Horthy Jenő le nem fogja őket éppen idejében, akkor az utolsónak elfutó rinót le is lándzsázzák. Ez a kis epizód is igazolta angol informátoraink állítását, hogy Belga-Kongóban a vadásztörvény csak a fehér emberre kötelező, a bennszülöttek legtöbb helyen azt éppenséggel nem tartják be, hanem kényük-kedvük szerint vadásznak.

És hogy mennyire jól kezelik a lándzsát, azt Horthy Jenő nemsokára egy különös esetenél saját szemével láthatta.

Hazafelé ballagtukban Horthy Jenő egy élesen fájó ütést kapott combjára. Meglepetésében persze nagyot ugrott és látja, hogy egy nagy varanusz-gyík, melynek valószínűleg a lábára lépett, sújtott rá és groteszk, de mégis gyors iramodással menekül a veszélyes helyről. De abban a pillanatban már megrezeg a suhanckorban lévő kirongózi kezében a lándzsa és a futó varanuszt lándzsájával pontosan a fején találta. Még egy modern golyóspuskás vadásznak is becsületére vált volna egy ilyen «lövés!»

A varanusz-gyík alighanem a tojásai lerakásához ásta a gödröt, mert akkor szokott ez a máskülönbén igen óvatos óriásgyík annyira megfeledkezni a biztonságáról.

Másnap megint továbbmentünk, remélve, hogy az új táborhelyünk közelében mégis csak összeakadunk az elefántokkal. Útközben ugyan semmi biztatót nem láttunk, csak egy magányos fehérrinó nyoma keresztezte utunkat.

Február 21-én «eseményteljes» napunk volt, mely azzal kezdődött, hogy a boyok által elrekvirált kunyhóban két afrikai pápaszemeskígyót (Naja haja) ütöttek agyon. Most már nem volt hús, a kígyók is nagyok voltak és így az «igényjogosult» azandék azonnal kibeleszték azokat és aztán a tábor-tűznél kissé megsütötték és nyomban el is fogyasztották.

Különbén még a reggeli órákban is erősen esett, úgy, hogy a nyomozók csak későn mehettek szét. Nyolc óra felé magam is nekiindultam, bár nem volt kellemes dolog, mert a magas fűben pillanatok alatt csuromvizes lett az ember.

Vezetőnek egy ifjoncot csíptem el, remélve, hogy ez a vadászbuzgalmában mégis csak elvezet az elefántos helyre.

Most láttam csak, hogy sok elefánt járt és jár a még le nem égett elefántfüvesekben. Mindenütt óriási csapások, törések voltak ezeken a helyeken.

Enyészet szaga csapta meg az orromat. Bár a suhanc vezetőm el akart téríteni, a szag felé irányítottuk lépteinket.

Egy elefánttehén maradványai illatoztak ott, melyet — mint később bevallotta — a vezetőm apja lándzsázott le vagy két hét előtt. Aztán kissé távolabb még egy frissebb elefánt dögre vezettek a keselyűk. Ez is tehén volt. Azután egy elég kis körzetben három elefánt nem nagyon régi maradványait találtam meg.

Igazat kellett adnom boyainknak, kik már két nap előtt mondogatták nekem, hogy az ottani msenzik eldugják* előlünk az elefántokat (nem árulják el a tartózkodási helyüket), mert hisz' az elefánt az ő «kecskéjük». Ha húsra van szükségük, elmennek a «pori»-ba, a vadonba és lelándzsáznak egyet-egyét.

Mdefuról is nagyon megvetőleg beszéltek és majdhogy nem őt okolták az eddigi eredménytelenségünkért, mondván, hogy a msenzik a hatóságot egyáltalában nem respektálják és csak a szultánjuk parancsára vezetnének minket jó helyekre. Megvetőleg hozzáfűzték azt is, hogy a «belzsiknél» (belgáknál) nincs «order!»

Annyi bizonyos, hogyha valaki Belga-Kongóban eredményesen akar vadászni, akkor a hatósági támogatás mellé nagyon szükséges egy-két nagy szultán barátságát is megnyerni.

Az elefánttetemeknél aztán elmagyaráztattam magamnak, hogy miként ejtették el azokat.

Vezetőm szerint, ha egy elefántcsapatot alkalmas helyen körülcsapáztak, akkor egy-két vadász az elefántváltók mellett lévő faóriásokra kapaszkodik fel, míg néhányan — a terelők — rossz széllel az elefántok mögé kerülnek és azokat a lesben álló társaik felé igyekeznek hajtani.

Ha az emberi szimatot kapott elefántok vagy elefánt a vadászok fája alatt igyekszik a veszélyeztetett helyről elvonulni, akkor a lesben álló vadász a magasból az elefánt

nyakszirtjébe vagy a hátába vágja a nehéz, erős nyílméreggel vastagon bevont, végén agyagnehezékkal súlyosított, hatalmas és élesre fent dobólándzsáját. A megsebesített állat kínjában rohanni kezd. Rohanás közben a súlyosvégű lándzsa ingaszerűen mozog és ezáltal egyre nagyobb és nagyobb sebet csinál, annyira, hogy gyakran méreg nélkül is — kivált gyengébb állatoknál — hamarosan holtan rogy össze a meglándzsázott elefánt.

Persze ez csak egyik módja az azandék elefánt vadászatnak, mely ugyan elég gyakran sikerrel jár, de mégsem okoz túlságosan nagy kárt az elefántállományban. Pusztítják azonban az elefántot minden kigondolható módon. Lőfegyvertől és vermektől kezdve a legborzalmasabban kegyetlen tömeggyilkolásig, mikor száraz időszakban a többéves avar elefántfüvesben hűsülő elefántcsapat körül felgyűjtják az elefánt füvet. Ilyen borzalmas lángtengerből nincs menekvés! Ha óriási égési sebektől gyötrődötten és megvakulva ki is támolyog ebből az égő pokolból egy-egy óriás, azzal hamarosan és könnyűszerrel végeznek. Ezt a kegyetlen vadászati módot a belga hatóságok is szigorúan tiltják, de hát a határok közelében és még inkább talán a «3000 puskás» szultánok birodalmában a «Bulamadari» hatalma sem ér el mindenüvé!...

Aztán mentünk tovább egyik őserdőszegélyezte mocsaras pataktól a másikig. Egy átkelésnél egy nagy krokodilust is megzavartunk sütkérező álmodozásában; jó, hogy valamelyikünk lábába nem harapott azért a nyugalomháborításért.

Elég gyakran láttam a leégett részeken a földimalac jellegzetes nyomát. Egy friss földimalac-nyomot követtünk is, hogy esetleg kiásatom vagy pedig csapdát állítva az oduvára bejárataihoz, úgy kerítem kézre ezt az érdekes éjjeli remetét. De közben — úgy u óra tájban — Pauló félrekapja fejét és nyitott szájjal, mintha azzal is fokozná füle élességét, hallgatózásba mered. Kinyújtott és ökolbe szorított kézzel mutat arrafelé, honnan elefántokat vélt hallani.

Azonnal nyomozókat küldtem a megjelölt irányba, de azok nem találtak a jelzett környéken friss elefántnyomokat.

Délfelé, mikor már hazafelé igyekeztünk, újra elefánt-felordítás hangzott felénk; ezt már én is tisztán hallottam és így minden kétségen kívül az elefántok közelében voltunk.

Az elefántfüben azonban az aránylag kis távolság is igen nagy és így bizony sokáig hiába jártuk az össze-vissza típott elefánt füvest, nem bírtunk a nyomukra akadni.

Végre aztán az egyik emberünk felvette a leégett szavanán a friss csapat. Az elefántok — a nyomukból következően — valamitől megriadtak és erős iramban mentek tova. Csodálkoztam, mert tőlünk nem riadhattak meg és már azt gondoltam, hogy azande vadászok jártak nyomukban.

Egy folyóátkelésnél az elefántok nyomában cipőnyomot találtunk. Ez megmagyarázott mindent. A kiküldött nyomozók ráakadtak az elefántokra. Hírt adtak a camp-be és Horthy Jenővel siettek vissza, ki többször látta őket, lövésre is voltak, de nem volt köztük lövésre méltó bika.

Estefelé a camp-ünk közelében járt egy kis csapat elefánt. Egyik teherhordozónk, ki a camp közelében méhek után kutatott, látta őket. Későn, öt órakor eredtünk utánok a még egészen meleg nyomon. Szelünk állandóan rossz volt és így csakhamar félbe is szakítottuk a rohanó nyomkövetést, így is teljes sötétben érkeztünk haza. Éppen jókor, mert utána mindjárt zuhogott a zápor.

Másnap az esős, borús idő miatt otthon maradtunk és oda vártuk a szerteküldött nyomozók híreit, kiknek fejedelmi baksist ígértünk, ha jó elefántra akadnak. Azt is hozzáfűztem a baksis ígérekhez, hogy az elejtendő elefánt húsa is mind az övék; mi nem méretjük ki azt pénzért.

Sátraink közelében mindig a telep legnagyobb, magas cölöpökre épített magtára alatt rendeztük be ebédlőnk, mely egyszersmind olvasóterem, pipázó meg társalgó is volt. Ide vártuk az elefánthíreket is.

Nekem ezek a magtáralj i ebédlők is vadászterületek voltak, mert gyakran igen érdekes bogarakat, nevezetesen cincéreket zsákmányoltam ott. Azonkívül ott mindig akadt valami érdekes vadászati instrumentum. Ott lógtak a különböző vadfogóhálók, néha ott rozsdásodott egy már hasznavehetlenné vált elefántlándzsa és más egyéb lim-lom, melyekből azonban igen érdekes dolgokat tudhatott meg az ember.

Sok helyütt a magtár előtti ágas fára antilópszarvak és koponyák voltak felrakva és ezekből aztán teljes biztossággal lehetett az ott előforduló állatokra következtetni.

Nagy érdeklődéssel néztem mindig az azande kunyhók külső falára pingált rajzokat is. Reméltem, hogy egyszer ezeken a «freskókon» találok az óriáseland vagy más érdekes állatfaj képmását és aztán annak alapján talán megtudhatok valamit azok előfordulásáról. Ezeken a primitív, de gyakran művészi érzéket eláruló rajzokon csak ismert állatok másait láttam. Legtöbbször leopárdot, majmokat és majom vadászatot. Még gyakoribb rajz volt a fekete aszkárik élén öszvéren vagy lovon lovagló fehér ember az elmaradhatatlan kurta pipával a szájában és puskával a vállán.

Ezek a festett krónikák is a megváltozott Afrika szellemét mutatták, mert egynémely kunyhó falán a bicikliző fehér ember mellett egyre gyakrabban lehetett látni az Afrikát megváltoztató «muteká»-t, az autót is . . .

Csak nagy ritkán lehetett oly képeket látni, melyeket a jó erkölcs védelmében tilalmazna a rendőrség. Egy ilyen zsánerű képen nagyon drasztikusan volt feltüntetve, hogy volt egyszer egy aszkárik élén járó fehér ember, — persze kurta pipa a szájában — ki nagy tisztelője volt az azande «fehérnépnek».

A kunyhók maguk is különböztek az összes addig látott afrikai kunyhóktól annyiban, hogy a kunyhó a 40—50 cm magasan lévő ajtónyílásig fel van töltve és onnan kezdve a kunyhó paticsfala vagy 20—30 cm-rel kiszélesedik. Ez a védőperem azért van, hogy az egerek ne tudjanak a kunyhóba bejutni.

A cölöpökre épített magtáraikat is úgy védik az egerek és patkányok inváziója ellen, hogy a cölöpök közepére széles, kissé lefelé hajló agyagkorongokat tapasztanak és így lehetetlenné teszik, hogy ezek a kártékony rágcsálók a magtárba jussanak. Egerek pusztítására a kunyhók körüli shambákban eredeti agyagnehezék-csapdákat láttam mindenfelé. Bár ezek nem annyira a kártékonyak pusztítását célozzák, mint inkább a parázson megpörkölt egér bár kicsi, de azande ízlés szerint kitűnő csemegéjének megszerzését. . .

Délig vártuk a majdnem biztosra vett elefánthíreket,

de bizony hiába. Délután azután magam is kimentem, de megint hiába jártam. Érdekes volt azandéim kígyóvadászátát megfigyelni e délutáni séta közben. Az előttem lépdegélő kezében megremegett a lándzsa, előreugrott, de már akkor a termitadomb mellett fekvő Naja villámgyorsan be is siklott a termitadomb egyik lyukába. Egy pillanat alatt körülállták a termitadombot. Minden lyuk szájára egy lándzsa-hegy meredt, míg egyikük egy husánggal a termitadombot ütögette, hogy a kígyót menhelyéről kizavarja. Sajnos, ez a félelmetes kígyó is biztonságosabbnak tartotta a termiták várának a belsejét és nem jött ki s így elestem egy nagyon érdekes látványtól.

Az bizonyos, hogy az azandék nem félnek még a Naja-tól sem, pedig más néger törzsek fiai ugyancsak szerterobbannak, ha váratlanul felemelkedik előttük ez a hatalmas, két méteren felüli mérges kígyó, mely, mint ismeretes, szorultságában mérget a támadója szeme felé köpi. Ezért a tulajdonságáért «köpő kígyónak» nevezték el a délafrikai búrok.

Február 23-án sátort bontottunk és délnyugati irányban mentünk az új táborhely felé.

Az elhagyott camp-tól alig $\frac{3}{4}$ órányira igen erős tegnapi elefántnyomot vettünk fel, szomorú bizonyoságaul annak, hogy a nyomozóinkban nem lehetett bízni. Útközben különben sok bivalynyomot láttunk.

Nakutala nevű azande telepnél ütöttük fel sátrainkat. A kunyhóknál erősen érződött, hogy a napokban elefántot lándzsáztak le. Mindenütt hús- és bőrcafatok illatoztak a kunyhók körül.

Mdefu az egyik kunyhóból előkerített egy ilyen elefántölő szerszámot. A szépművű lándzsát, mely a kurta vastag nyélhez nyersen rávarrt elefántbőrpánttal is meg volt erősítve, meg akartam venni, de a lándzsa tulajdonosa nem volt otthon és így a vásár nem történhetett meg. Érdekes volt, hogy mily ügyesen volt a több kilogrammnyi súlyú agyagnehezék a lándzsanyél végéhez faháncsszíjakkal odaerősítve.

A délutáni sétához sem tudtunk vezetőt találni, mert az egész férfinépség távol volt és csak néhány vénasszony

ténfergett a nyomorúságos telep körül. Állítólag termitákat mentek fogni a vadonba.

Horthy Jenő visszament a bivalynyomokhoz és estefelé sikerült is egy kis csapatból kettőt elejtenie teherhordozóink legnagyobb örömére. A bivalyok — kivált a comboknál — rőtesszínűek voltak, olyanok, minőket Semliki folyó mellett lőttünk három év előtt.

Magam csak úgy, jószerecsére indultam el. Több helyen találtam nemrégiben elejtett elefántokat; egy helyen egy veremben fogott elefánt maradványait is elárulta a verem környékét elárasztó nehéz szag. Később azt is láttam, hogy a mocsárpatakok elefántváltóinál sűrűn egymás mellett sorakoztak az elefántvermek. Nem csoda, hogy az állandó üldözés következtében az elefántok annyira óvatosak ezen a vidéken.

Hazafelé menet kétszer is hallottunk elefánt-felordítást és így biztosra vettem, hogy másnap mégis csak találkozunk velök, azért nem is lőttem az utamba kerülő erdei-antilópokra, nehogy lövésem ezeket a sokat zavart állatokat elriassza.

Éjjel is többször felkeltem hallgatózni, nem hallok-e újabb elefánthangokat, de az éjszaka csendes volt. Csak hajnal felé hörgött a camp körül egy leopárd és néhány hiéna is üvöltözött az embereink hevenyészett fűkunyhói közelében.

Hajnalban Mdefu sátram elé hozott egy feketét, az aznapi vezetőt, ki — állítólag — éjjel is hallotta az elefántok zaját. Elinduláskor tehát nagyon reményteljes volt a hangulat. Átmentünk az egyik mocsár erdőn, át a másodikon és aztán még nem tudom hányszor «szálltunk nyeregbe». Mindegyikünknek volt aznap egy «súlyos bukása», mikor a «lovassal együtt» bukott a feketevizű hínáros mocsárba.

Mentünk, mentünk. Pauló megint hallani vélt elefántokat és szidta a kirongózt, hogy készakarva rossz irányba vezet. Hiába szidta, mert Pauló szavaiból nem értett egy szót sem. De az sem használt, hogy én félreismerhetetlen gesztusokkal mutattam neki, hogy mi vár rá, ha nem találunk friss nyomokra. Így bizony megint eredmény nélkül

tértünk vissza. Hiába, nem akarják elárulni az elefántokat, az ő «kecskéiket», mert hisz' úgyszólván elefánthúsból élnek.

Aznap is találtunk néhány nemrégiben elejtett elefánt maradványaira. Este Paulóval két csapdát állítottam fel a hajnalonként közelünkben hörgő leopárdra. A csapdaállításból visszajövet megint tisztán hallottuk az elefántok felordít ásat. Pontosán megjegyeztem az irányt, hogy tudjuk, merre keressük a nyomokat.

Másnap hajnalban a csapdákat revideáló Szuedi (a «párt titkárt») küldtem ki ilyenkor, hogy hadd fűrössze meg kissé a harmat súlya alatt az ösvényre hajló elefántfűről nyakába szakadó hideg zuhany) berohan a camp-be, hősi pózba vágja magát és oly hangon, mint egy antik hőst játszó ripacs, kezdi deklamálni:

— Fegyverre! Siessetek! Leopárd elhúzta a csapdát!

Még tovább szavalt volna, de hamarosan leintettük.

A csapda felé menve megkérdeztem tőle, hogy látta-e a leopárdot? Persze, hogy nem látta, de — szerinte — csak leopárd lehetett, mert a csapdát nehéz nehezékével együtt el tudta húzni.

Már akkor tudtam, hogy csak foltos hiéna lehet a megfogott, mert leopárd nem húzta volna messzire a csapdát.

A csapda helyénél az azandékat «harcvonalba» állítottuk és így követtük a vonzóási nyomot, noha Szuedi most is bizonygatta, hogy leopárd van a csapdában.

Egy bozótnál aztán felhördült a nehezékével elakadt foltos hiéna, de már abban a pillanatban felhangzott az azandék csataordítása is és vagy egy tucat lándzsa döfte át meg át a megfogottat.

Olyan gyorsan történt az egész, hogy a jelenetet lefilmező Horthy István kezében csak néhány méter filmet világított meg a gyorsan pergő masina.

Egy-két lándzsa nyélbe tört, néhány meg karikára görbült ennél a «harcnál», de ezek kicsi veszteségek voltak és nemsokára az agyonszúrt hiéna fölött Mdefu előéneklésével felhangzott az azandék diadalmi éneke. Nem értettem és így nem tudom, hogy mi volt a daluk szövege, de annyi bizonyos, hogy valami barbár erő, vad dallamosság volt ebben a harci énekben, önkéntelenül Sir Rider Haggard délafrikai törté-

neteinek némely fejezete jutott eszembe, mikor a zulu «impi»-k (ezredek) győzelmi énekét írja le.

Miután a hiénát a csapdából kivettük, Mdefu elém állt és — kissé restelkedve bár — engedélyt kért, hogy a hiéna húsát a teherhordozóink megehessék.

— Vannak olyanok, kik meg nem eszik és vannak olyanok is, kik megeszik — válaszolta Mdefu arra a kérdésemre, hogy az azandék valamennyien megeszik-e a hiénahúst? Azt hiszem, ha Horthy Jenő nem lőtte volna a két bivalyt, akkor a mi derék azande teherhordozóink mind a «hiénát is megevők kasztjához» tartoztak volna. Így inkább csak azok, kiknek kevesebb jutott a bivaly húsból.

Az azandék mindent megevőségéből és exkannibalizmusából nem szabad azonban lesújtó következtetéseket vonni ennek a törzsnek szellemi fejlettségéről, mert az azandék a szellemi fejlettségnek sokkal magasabb fokán vannak, mint például egynéhány étkezésben nagyon válogatós keletafrikai törzs, sőt többet mondok, mint néhány partvidéki mohamedánus nép, kik oly mély megvetéssel néznek minden «msenzi»-re, minden «kafiri»-ra.

Az azandék minden dolgán meglátszik, hogy fejlett művészi érzékű, kiváló kézművesek. Primitív eszközeikkel faragott csont- és fafaragványaik, mint például székeik, szinte iparművészi alkotások.

Az öltözködésük is elárulja a szépérzékét, noha náluk is látni már itt-ott az európai befolyást, de dicséretükre legyen, hogy nem annyira, mint más törzseknél. Dr. C. Christy «Big Game and Pygmies» című kitűnő könyvében az azandékat a legjobban öltözködő bennszülötteknek írja le és nem ok nélkül.

A vadfügefa háncsából kalapálják ők is a ruhájuk szövét, mint az ugandai bennszülöttek, bár az utóbbiak most már majdnem kivétel nélkül gyári gyártmányú ruhadarabokban járnak.

Ezt a háncsszövetet rendszeren feketére festik és aztán úgy kötik egy bőrvél derekukra, hogy a háncsszövet úgy fekszik rajtuk, mint egy «knickerbocker» nadrág.

A derékszíjak, illetőleg övek gyakran egyszersmind töltényövek is, melyekben a töltények helyett egy bodza-

hoz hasonló dudvabél «patron» van, melynek közepében egy kis csapóajtós üregben az elöltöltő puskáik gyutacsait őrzik. Nagyon nagy érték lehet a gyutacs, mert húsz ilyen bodzabél gyutacstartóban is alig találtam egyet-egyét ebből a drága «kincsből».

Ezeket az öveket azért is nagy figyelemmel vizsgáltam, mert azok gyakran bongó vagy okapi bőrből készülnek. Igaz ugyan, hogy nem jártunk okapis vidéken, de a négerék örökösen csere-berélnék és így nem volt lehetetlen, hogy ilyenre is ráakadok.

Meg kell még jegyeznem, hogy a ficus háncsát Ugandában szépen berovátkolt fakalapáccsal sulykolják szövetté. A kalapács berovátkolt felületének rajza adja meg a szövet mintázatát. Az azandéknál ennél a munkánál kizárólag elefántcsontkalapácsot láttam. Ez is mutatja, hogy mennyi elefántot ejtettek és ejtenek el, hogy ily célra is az értékes elefántcsontot használják fel.

Eredeti az azandék kalapja is, melyet majdnem mindenki saját maga köt finomra hasított pálmalevélszalagokból. Itt már sokszor meglátszik az európai befolyás, mert gyakran látni ilyen házilig készült «trophéum»-et vagy panamaszerű kalapot egy-egy azande gigerli fején. Az eredeti azandefőveg peremnélküli, négyszögletes kalap, melyekben gyakran egész ügyes mustrázatot találunk és melynek tetején színes, rendszeren a turakók karminvörös evezőtollaiból kötött tollbokréta díszlik...

A hiénafogás után eredménytelenül jártuk megint a vadont, sehogy sem bírtunk friss elefántnyomokra akadni.

Ezzel azután a kongói kirándulásunk első része véget is ért, mert elhatároztuk a visszatérést. Nagyon ki volt szabva az időnk és ezen a vidéken sok időre van szüksége a vadásznak, hogy jó eredményeket érjen el.

Sokkal jobb lett volna ez a vidék az ornithologiai gyűjtés szempontjából, mert a mocsaras patakerdőkből mindig újabb és újabb, teljesen ismeretlen madárhangot hallottam, amelyről még körülbelül sem tudtam volna megmondani, hogy milyen madárfajtól származott.

Február 26-án mindig dél felé haladva megint a Duru folyóhoz értünk. Az ottani kunyhók festményein már na-

gyon meglátszott, hogy közel vagyunk Jakuluku-hoz és így a «civilizációhoz», mert a festményeken mindenütt a «muteka» játszotta a főszerepet.

Másnap ötórai gyaloglás után beértünk Jakuluku-ba. Ott mindjárt kifizettem a teherhordozókat, kik fejenként és naponként két franc-ot kaptak. 15 embert, persze a legjobbakat és természetesen köztük a «fekete» és a «vörös lovat» azonban még nem fizettük ki, hanem ezeket autóra ültettük, hogy a bongós helyen üssék fel sátrainkat.

A kiválasztottak először elszontyolodva fogadták ezt a megtiszteltetést, de hamar megvigasztalódtak, mikor püffögve megindult a «Chevrolet» és ujjongva integettek, kurjongattak a «kincsekkel» hazafelé bandukoló társaik felé.

BONGÓ NYOMÁBAN

A «bongós» őserdőben — Nincsenek nyomok — Elefántok után — Hatósági nyaklevelesek — Nincs jó agyaras — Mbió-nyomok — Mégis van bongó-nyom — Lady-kirongózi — A kongói első — Kellemetlen család — Ő nagysága az elefánt hátán — Új bongós hely — Az éjjeli les akadályai — Csimpánzok — A majmok tam-tamja — A kongói második — Vissza Dungu-ba.

Az előreküldött autó hamarosan lerakta a 15 válogatott pagazit és így már délután a bongós helynél felütött sátrainknál voltunk. A jakuluku-i két fehér ember az autóra várás közben meglátogatott és azt újságolta, hogy távollétünk alatt is lőttek a Paika nevű folyó melletti erdőségekben egy «bangan»-t az ottani fekete vadászok.

Mindjárt ki is kérdeztem az ottani bennszülötteket a bongó-lövés körülményeiről, de azok mitsem akartak arról tudni. Szerintük nem banganát, hanem egy vízi-antilópot lőtt egy odavaló fekete. Arra azonban készséggel vállalkoztak, hogy elvezetnek oda, hol bongó-nyomot találhatunk. Igaz ugyan, hogy a vezetőnek ajánlkozó elöltöltős, öreg fekete félszemmel nagyon méregette a nap állását és mindjárt mondta, hogy nagyon kell sietnünk, ha alkonyatig oda akarunk érni.

Ugyancsak emelgetnem kellett a lábaimat, hogy az öreg vadással lépést tartsak, kivált akkor, mikor a shambák közt kigyózó ösvényről letértünk és úgy, «toronyirányt» vágunk neki a bongós őserdőnek. Nehéz volt a járás, mert a legtöbb helyütt nem volt leégve a magas fű, bár könnyítette a járást, hogy néha jó darabon elefánt csapáson haladhatunk.

Több is volt itt az őserdőrészt, mint északon és a galéria-

erdők is sokkal szélesebb őserdővel szegélyezték a mocsaras patakokat, mint az északi határ mentén.

Már erősen lefelé hajlott a nap és kiringózim szerint még messze volt az a hely, hol ő a napokban is friss bongó-nyomokat látott, mikor egy őserdőfolt szélén, egy öreg elefánt-váltóban diadalmasan rámutatott egy régi bongó-nyomra. Hát mégis! Régi, vagy tíznapos volt a nyom. Akkor járt ott ki ez a hatalmas, erdőt lakó antilop, mikor az erdősélen frissen sarjadzott a foltonként leégetett elefántfü.

A nyom nagyon hasonlított a bennszülöttek kis fajta zebumarháinak a nyomához. Azt is láttam, hogy több egymásutáni estén felkereste ezt a legelőhelyet. A bongó rendszeresen felkeresi az ilyen időszakos legelőhelyeket, mint például az új őserdei irtásokat. Ilyen helyen lesbe állni majdnem mindig sikerre vezet. Ezt a bennszülött vadászok is jól tudják, kik különben is előszeretettel üzik a lesvadászatot.

A bongónak az a szokása, hogy ennyire betartja a legelőjére vezető váltóját, nagyon hozzájárult ahhoz, hogy egyes vidékeken a bongót majdnem teljesen kiirtották.

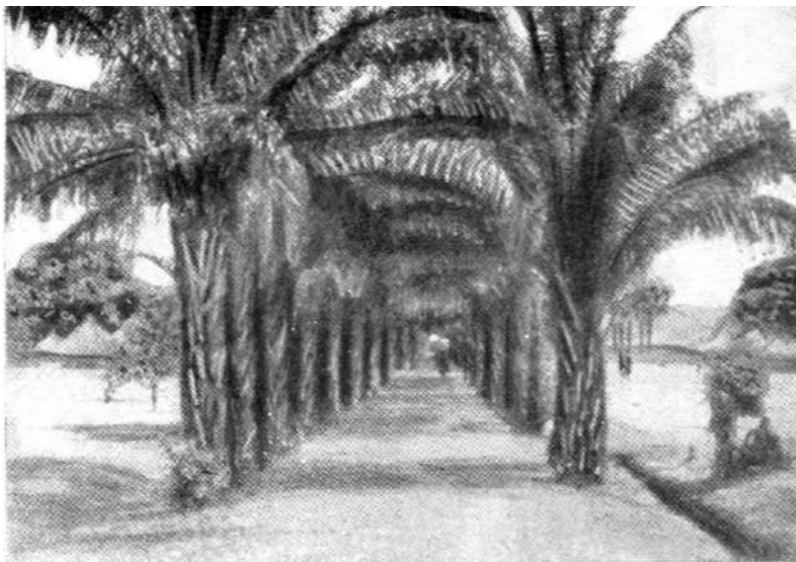
Február 28-án meglehetősen eseménydús, de, sajnos, nem «eredménydús» napunk volt.

Három irányban mentünk szét kora reggel. Kiringózim nem a tegnapi irányba vezetett, hanem attól jóval délre mentünk az «igazi» bongós őserdőfolt felé.

Mindjárt az utam kezdetén lepattogattam öt gyöngytyúkot Horthy István 22-es Waltherjével. Az élelemszerzés gondja erre a napra már el volt intézve.

Sokáig jártuk az őserdőségeket, de nem bírtunk bongó-nyomra akadni. Egy másik őserdőszalag felé haladva a vezető friss nyomra talált, melyet először bongó-nyomnak tartott. Mindjárt láttam, hogy tévedett, mert az bivaly-nyom volt. Az itteni bennszülöttek szerint itt már a vörös törpebivaly is előfordul, tehát követtük a friss nyomot. A nyom azonban nem az őserdőbe, hanem az elefántfüves szavanna-erdőbe vezetett. Ekkor már nagyon kételkedtem, hogy a követett a törpe vörös bivaly lenne és már-már fel akartam hagyni a követéssel, hogy ismét bongó-nyomot keressünk, mikor friss elefántnyomra akadtunk.

Először csak egynek a nyomát csapáztuk, majd később



Horthy István mozgófénykép jelvétek.
Olaj pálma-fasor Jakuluku-ban.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.
«Hurka-fa» (Kigelia).



A Magyar Nemzeti Múzeum számára lőtt kongói feketearcú csimpánz.

Kaltenberger Károly, Jelenke



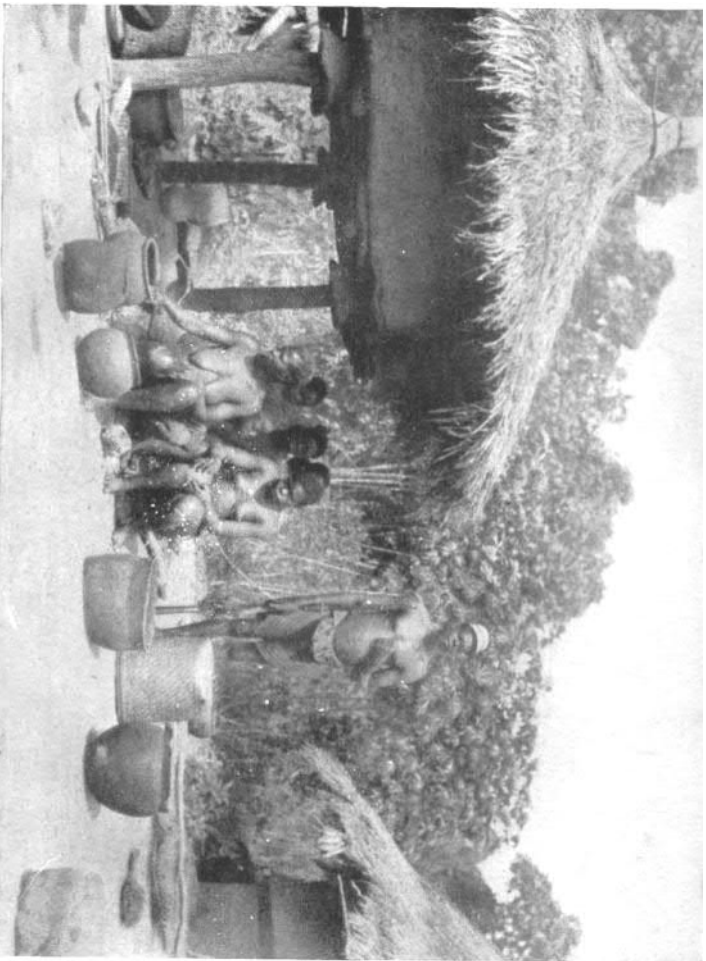
Kittlenberger Kilbuda feltele

Északkelet-Kongóban lőtt hím csimpánz.



Kilimborger Kálluán feltele

Északkelet-Kongóban lőtt hím csimpánz.



Kibungo, Kivu férfi.

Csendélet egyik azande vezetőnk kunyhójánál.

Az oszlopokra épített magtárt az oszlopokra támasztott agyagkorongok az egerek inváziója ellen védik.

egy másikét is. A nyomok nem voltak valami erősek, de kísé-
rőim váltig állították, — mit persze nem hittem el — hogy
náluk ilyen kisnyomú elefántoknak is nagy agyaruk van.

Már a harmadik patak mocsáros erdején gázoltunk át
sok vesződéssel, mikor látjuk, hogy a nyomokhoz újak csat-
lakoztak. Ezeken az új nyomokon jött Horthy Jenő, ki há-
romnegyed órája követte az új nyomot, mi meg az elsőket
vagy három óra hosszát. Most már együtt mentünk a meg-
szaporodott nyomokon és hamarosan az elefántok közelében
voltunk. A rossz, gyakran forduló szél elárult és így csak
zuborgásukat és tovarohanásukat hallottuk a mocsárerdőben.

Egy rövid óra múlva megint beértük őket, de újra észre-
vettek és most is csak a tovarohanásuk zaját hallottuk,
dacára, hogy ugyancsak igyekeztünk utánok, mikor meg-
indultak.

Mikor nagynehezen átvergődtünk az ingoványos erdő-
részen, elhatároztuk, hogy legközelebb, ha megint beérjük
az elefántokat, hajtani fogjuk azt az erdőrészt, mert teljesen
lehetetlen volt ezekben a mocsár-őserdőkben az elefántokat
észrevétlenül megközelíteni.

Az elefántok nem mentek messzire, hanem egy kissé
távolabb megint ugyanabból az őserdőszegélyből hallottuk
törésüket, honnan az előbb elriasztottuk őket.

A tervezett elefánthajtás mégis elmaradt, mert embe-
reink valahol elmaradtak az utolsó átkelésnél.

Mdefu szörnyen dühös volt és természetesen mi is, annál
is inkább, mert mikor az emberek előkerültek, az elefántok
megint megneszeltek valamit és tovarohantak.

Mdefu egynéhány nyaklevest akart kiosztatni közöttük,
de az egyszer megkegyelmeztünk a delinkvenszeknek, mert
nagyon szép, aranysárga mézzel telt lépesmézet hoztak.
Mikor az elefántok felé rohantunk, — ha ugyan rohanásnak
lehetett nevezni a nagy zajjal járó, de annál lassúbb ingovány-
gázolást — méheket fedeztek fel egy faodúban és a méz
kiszedésénél maradtak el annyira.

A «hatósági» nyaklevés-kiosztás Belga-Kongóban cere-
móniás művelet. Míg a büntetést végrehajtó a dirigált pofon-
okat leméri, addig a szegény delinkvens kifordított tenyerét
gyengén behajtva, feszes «vigyázz»-ban áll. A legcsekélyebb

megmozdulás vagy éppen a pofon kivédése már súlyos «hatóság elleni erőszak». Legalább is így láttuk azt Mdefu eseteinél.

A «végrehajtó közeg» jóérzését mentendő, meg kell jegyeznem, hogy az így kiutaltatott nyaklevesek a legkisebb kaliberűek voltak. Meglehet azonban az is, hogy azt nem annyira a jóérzés, mint az előrelátás diktálta, mert hát «ma nekem, holnap neked» . . .

A harmadik megriasztás után az elefántok a szavanna-erdő felé vették menekülési irányukat, óriási volt a hőség és így valószínű volt, hogy a megriasztott állatok hamarosan megállnak valamelyik őserdőfoltnál.

Nemsokára a nyomok szétváltak. Ahol a nyomot könnyen lehetett tartani, ott majdnem futva mentünk a nyomon. Végre egyik emberünk a szürkére égett, aszott és meglehetősen nyílt szavanna-erdőben megpillantott egy magányos elefántot. Nagyon jó helyen állt, de az agyarakból mégsem láhattunk semmit, mert egy hatalmas termitadomb takarta.

Zajtalanul, de mégis gyorsan feléje siettünk, hogy az agyarakat megláthassuk. Szelünk is jó volt. Érthetlen módon mégis észrevett valamit. A nélkül, hogy valami gyanúsat jelzett volna, gyorsan megfordult és elrohant.

Horthy Jenő egy termitadomb tetejére szaladt fel, hogy talán onnan meglátja az a gyárat és így a még könnyű lőtávolban levő menekülőre rálőhet. De onnan sem tudta meglátni. Paulóval mi balfelé kanyarodtunk és egy röpke pillanatra láttuk is az agyarakat, melyeket igen hosszúnak láttunk. Szerintem azonban meglehetősen vékonyak voltak, míg Pauló azt állította, hogy olyan vastag volt az agyar, mint a Chope-ban lőtt múzeumi elefántbikáé. A nyomából ítélve nem lehetett nagy állat és így Pauló, ki még nem járt Kongóban és csak az ugandai elefántokat ismeri, alighanem alaposan tévedett az agyarbecslésben.

Jó darabig követtük a hatalmas iramban menekülőt, a nélkül, hogy egyszer is a közelébe juthattunk volna. Mdefu is nagyon siránkozott, hogy messzire eltávoztunk a camp-től és nem tudunk majd estére hazatérni, tehát megszakítottuk a nyomkövetést.

Hazafelé menet Horthy Jenő előtt egy előtte ismeretlen fehérhátú állat ugrott meg egy erdőszegély mellett. Az emberek «mbió»-nak nevezték, de beszédjükből nem tudtam megérteni, hogy mi is tulajdonképpen az a «mbió», noha sejtettem, hogy az csak az erdei-duicker (*Cephalopus silvicultor*), a duicker-család legnagyobbja, az úgynevezett «erdei-kecske» lehet. Később helyesnek bizonyult a feltevésem, mert csakugyan a sárgahátú erdei-duickert nevezik «mbió»-nak.

Az elefántok követése közben aránylag — természetesen a kongói viszonyokhoz képest — sok vadat láttunk. Bush- és waterbuckokat, varacskosdisznókat és kétfajta duickert. A vad látása mindig izgalomba hozta az azande kísérőinket, kik — ha vissza nem tartottuk őket — rendszeren megkísérelték, — bár eredménytelenül — hogy a látott vadat lelándzsázzák.

Másnap megint bongó-nyomot mentem keresni. Mdefu is velem jött, aki nem valami szívesen követett bennünket, mert állítólag egy faágban nagyon megsértette a lábát.

Eleinte sehogy sem bírtunk bongó-nyomra akadni. A ki-rongózi félre is akart vezetni, mert vízi-antilóp nyomát mutogatta, mondván, hogy az bongó-nyom. Azt hiszem, Mdefu nagyon hüen tolmácsolta vissza azokat a fenyegetéseket melyeket előirányoztam számára, ha becsapni próbál és ha nem találunk bongó-nyomra.

Később «mbió»-nyomokat találtunk. Jól sejtettem tegnap, csakugyan a sárgahátú duicker a «mbió». Ennek a zömök antilopnak aránylag igen nagy nyoma van, sokkal nagyobb, mint a bushbucké.

Mdefu szerint a «mbió» nagyon bátran viselkedik, mikor a hajtásoknál a vadfogóhálókba kerül és gyakran meg is öli az ügyetlenkedő vadászt.

—Olyan erős és vad, mint a «mbogó», a bivaly — fejezte be Mdefu a «mbió»-ról tartott előadását.

—Hát a közönséges kis duicker nem hasítja fel az ügyetlenkedő vadász lábszárát, mikor a hálóba kerül? — kapcsolódott a természetrajzi vitába Pauló, ki igen jól ismerte a vad szokásait...

Egy nagy csapat pávián szitkozódott felénk, mikor

bongó-nyomot keresve egy erdőfolt mellett haladtunk el. Hatalmas fickó volt a horda basája. Szerettem is volna a múzeumi gyűjtés számára megszerezni, de nem volt más fegyver nálam, mint a nehéz 465/500. express.

Ezen a vidéken aránylag sok majmot láttunk, pedig az azandék nagyra becsülik a majom húsát és minden ki-gondolható módon vadásszák. Különösen gyakori volt a szépbundájú colobusz-majom, melyeknek esti és hajnali karénekét mindennap hallottuk.

Friss elefántnyom egy kis időre eltérített a bongó-nyom keresésétől. Rövid ideig követtük csak, mert nemsokára a nyomban felfedeztük Horthy Jenő mokaszinja nyomát.

Tehát újra a bongós hely felé. Végre aztán mégis találunk friss bongó-nyomokat egy őserdőfolt mocsaras tisztásán. Úgy láttam, hogy mindennap ellátogatnak oda és onnan az erdő szélén frissen sarjadzó zöld fűre.

A mocsaras tisztást bivalyok is állandóan látogatták.

A nyomokat már hiábavaló lett volna követni, így hát egy bongó-nyomot kiásattam, hogy otthon megmutassam és esetleg lefotografáljam.

Délután fél háromkor érkeztem a camp-be. Horthy Jenőék még nem érkeztek haza, tehát már erősen reménykedtem, hogy eredményes lesz a nyomkövetésük.

Nemsokára aztán hírnökök futottak hozzám azzal a jelentéssel, hogy Duru folyó mellett, közvetlen a bara-bara közelében, elefántok álldogálnak.

Miközben a hírnököket alaposan kikérdezem, megérkezik Horthy Jenő. Ebéd közben aztán rábeszéltem, hogy kíséreljük meg ezt az autós elefánt vadászatot. Aggasztó volt ugyanis, hogy benzinünk már nagyon ki volt számítva és félő volt, hogy majd Dingu-ba visszamenet valahol elakadunk az útban.

Gyors ebéd után felültünk a teherautóra és azután — hajrá! — Duru felé. Sajnos, fényképezőgépet sem vittem magammal, mert úgy gondoltam, hogy mikor fényképezésre sor kerülhetne, akkor már úgysem lesz elegendő világosság.

A Duru folyó hídján is átmentünk és még jó darabon tovább Jakuluku felé, mikor a hírhozó megállóra dobolt az autóülés tetején. Amint leugráltunk az autóról, egy frissen

kipingált fekete menyecske állt elénk, ki bizonyára valami «estélyre» készült és azért volt így teljes «harci díszben» és jelenti, hogy csak az imént ijesztették meg őt a «bungu»-k, az elefántok.

Mindjárt ajánlkozott is, hogy elvezet az elefántokhoz. Ilyesmit sem éltem meg afrikai kőszálásaim közben, hogy egy fekete dady» legyen a nyomozónk. Alig tettünk párszáz lépést a «lady kirongózi» után, máris megláttuk az elefántok legyezgető füleit. Egy facsoport alatt álltak. A szépnemhez tartozó nyomozónk azonnal eltűnt, —gondolván, hogy 6 már megtette a kötelességét — de azonnal megindultak az elefántok is.

Utánok! Alig egy kilométernyire megint utólértük őket. Megint egy facsoport alatt álldogáltak. Nagyon gyenge társaság volt! Tehenek kisebb-nagyobb babyjökkel és egy valamivel nagyobb állat, melynek hosszú, vékony agyara volt. Azt gondoltuk, hogy nagyon vén tehen.

Horthy Jenő már régóta szeretett volna egy hosszú-agyarú elefánttehenet elejteni, tehát ezt az állatot szemelte ki magának. Még egy kicsit nézelődtünk és mikor teljesen biztosak voltunk, hogy nincs vele baby, Horthy Jenő vállapon lőtte. A meglőtt megbicsaklott és aztán vad rémülettől hajtva megindult az egész kis csapat. Mikor a facsoportot elhagyták, a nehezen megsebesült megkapta a kegyelem-lövést, amire tulajdonképpen már nem is lett volna szükség.

Alig hogy összeroskadt a kegyelem-lövéstől a kongói «első», a vergődő elefánton máris rajta voltak az azandék és gyors egymástutánban vágták az elesett ormányába a lándzsájukat és igazán nem törődtek azzal, hogy az állat felkelni igyekezett.

Nézegettem az elejtett elefántot. Még jobban megnéztem és láttam, hogy nem tehen, hanem bika. Azért is volt annyival nagyobb, mint a többi. Kellemetlen csalódást hoztak az agyarak. Mi persze megszoktuk, hogy a keletafrikai, illetőleg ugandai arányokhoz mérjük az agyar nagyságát és innen a tévedés. Az agyar látható része csak 95 cm volt, noha mi jóval egy méteren felülinek gondoltuk. De nem is csoda, mert mikor még jobban szemügyre vettük, akkor láttuk, hogy az állat aránylag milyen apró. Például igazán nem nagy

erőlködésünkbe került tízünknek, hogy az elefántot átfordítsuk. A chopei múzeumi elefántot meg az egész falu népe sem tudta megfordítani.

Hogy az állat teljesen fejlett volt már, azt az is bizonyítja, hogy az elefánt csapat borjas tehenei még sokkal kisebbek voltak, mint a lelőtt. Sajnos, arról szó sem lehetett, hogy az állatot kipreparáljuk, mert egyrészt már nem lett volna arra időnk, másrészt meg nem is volt annyi konzerváló anyagunk. A kongói őserdei elefánt ugyan jóval kisebb, mint a keletafrikai, ugandai és szudáni bozóterdőkben, elefántfüvesekben élő rokonaik, de ezek az állatok még jóval kisebbek voltak, mint a felnőtt őserdei elefántok, bár megengedem, hogy talán fiatalabb — noha már ivarérett — állatokról volt szó. Nem lehetetlen, hogy ezek az elefántok az őserdei elefántoknak egy törpe helyi változata, mely talán nem is sokkal nagyobb a Lae Leopold II-nél és Libériában található törpe-elefántnál, mely szintén mocsaras őserdőkben él.

Nagyon bántam, hogy fényképezőgépem nem volt velem, mert érdekes felvételeket készíthettem volna erről a tehénként lőtt bikáról. Az is érdekes jelenet volt, ahogyan az előkerült hölgy-kirongózink Horthy Jenő mellé az elefánt háttára ült és oly kecses mozdulattal vett ki az eléje tartott cigarettatárcából egy cigarettát, mint egy modern európai testvére. «Ó nagysága» nagyon meg volt elégedve, mert azonnal elrendeltük, hogy az elefánt egyik combja őt illeti meg és azt teljes egészében kell neki kiadni.

Azt is elrendeltem, hogy a koponyát lehetőleg sértetlenül hozzák el a sátrainkhoz, mert szerettem volna a fogzatát látni, hogy némileg megállapíthassam az elejtett elefánt korát. Sajnos, csak az állkapocs egy darabja került hozzánk^ az egész elefántot csontostól-bőröstől szétszedték a húsrá éhes feketék.

Az agyarnak a koponyában lévő része csak 40 cm hosszú volt, ellentétben a west-nilei és ugandai elefántokkal, hol egy nagy bika agyarnak a koponyában lévő része 80—90 cm hosszú.

Március 2-án köszvényem annyira bántott, hogy kissé későbbén indultam el a bongós hely felé és nem még hajnalhasadás előtt, mint terveztem. Igaz ugyan, hogy nem sokat

vesztettem, mert az elefántfüves és őserdő-mocsaras vadon-ságokon bajos sötétben vagy a holdvilág gyenge fényénél át bandukolni.

Megint friss elefántnyomokra akadtunk és ez nagyon eltérített utunktól, mert jó darabig követtük, míg bebizonyosodott, hogy nem méltók a követésre.

Későn értünk egy új bongós helyre. Ez még nagyobb mocsaras tisztás volt, mint a tegnapi. Úgy látszik a környék egész állatvilága ott ad találkozót egymásnak. Ott dagonyázott éjjel a bivaly, a varacskos- meg a bozóti-disznó, ott járt az éj jel a «mbió» és ott találtuk a régebbi bongó-nyomok mellett egy bongó-bika hajnali nyomát.

Két-három éjjeli lesen biztosan lövésre lehetett volna kapni bongót azon a helyen. A mocsaras tisztás közepében egy kidült faóriás volt. Úgy gondoltam, hogy ennek a közepén építjük fel magasleshelyünket. De erről le kellett mondanunk, mert a kidült fa minden ágán nyüzsögtek a mérges őserdei hangyák. Azok támadásait nem lehet egy egész éjjel kitarítani! Igaz, hogy a mocsár közepében szúnyogokban sem lett volna hiány, de hát azok csípését csak el lehet viselni, kivált ha filt-tel vagy fly-tox-szal dörzsöli be magát az ember.

Más lesőhelyet mentünk keresni, de a magaslesnek alkalmas helyek mind fertőzve voltak vöröspotrohú hangyákkal és így — Pauló legnagyobb örömére, kinek láthatólag nem tetszett egy ilyen szúnyogdünnyögéses éjszaka — lemondtam arról a gondolatról, hogy itt lesen lövöm a bongót. Igaz, hogy némileg a camp-ünktől való nagy távolság is visszatartott. Így tehát ráálltunk a bongó nyomára, hogy hátha lövésre lehet kapni így, nyomát követve. Igazat megvallva nagyon kevés volt a reményem, hogy ez a dolog sikerüljön. Nem hittem először, hogy egy antilópnymot az erdőszéli letiport elefántfüvesekben, az őserdők elefánt-ösvényeinek összevisszaságában tartani lehessen. És azt sem, hogy a zörgőslevelű aljnövényzetben oly nesztelenül tudunk a nyomában járni, hogy észrevétlenül a közelébe jussunk.

Az azande vadászok nyomkövetési tudását talán kicsit lebecsültem, mert azok még a legnehezebb helyeken is bá-

mulatós biztonsággal tartották a nyomot és így lassan bár, de mégis csak haladtunk a «bangana» nyomán.

Néhol a nyílt helyeken váltott át a nyom és ez mindig egy kis megkönnyítést jelentett, mert akkor arra a rövid időre Paulóval vittem a nehéz expresst. Az őserdős részekben mindig lövésre készen vittem, nehogy a váratlanul előtünk felugró vad lövés nélkül meneküljön. Pedig elefántnál vagy bivalynál úgyszólván a legutolsó pillanatban veszem át a puskát. Igaz ugyan, hogy ez kárhoztató rossz szokás, de így van ezzel minden öreg afrikánus!

Éppen az elveszett nyomot bogoztuk ki újra egy veszedett sűrűség összevisszaságában, mikor egy furcsa hangzavar riasztott meg munkánk közben. Erős, ütemnélküli dobolás, sokkal erősebb, mint a bennszülöttek vályú-tamtamja és össze-vissza kiabálások, sikoltozások! Csimpánzok zajongtak a közeli mocsár-őserdőben.

Azonnal abbahagytuk az amúgy is nagyon bizonytalan bongó-követést és a zajongás irányába siettünk. A múzeumi gyűjtés számára nagyon kívánatos volt, hogy egy-két észak-kongói csimpánzot is szerezzek és azoknak lehetőleg a teljes csontvázát is elhozzam.

Az expressemet azonnal teljesburkolatú lövedékkel töltöttem meg, bár úgy számítottam, hogy lehetőleg nem azt fogom használni, hanem a kis 22-es Waltherrel fogom fejbe-lőni, ha a gyűjtés céljának megfelelő példányt látok.

A csimpánzok meg-megisméltődő zajongását könnyű volt követni. Mikor a patak-őserdőhöz értünk, még akkor is tartott a dobolás. A vezetők mintha egy kicsit húzódoztak volna, mikor közvetlen előttünk szólt a dobolás. Meglehet, hogy valami babonás hiedelem készítette őket erre, mert az ande bennszülöttek különben igazán nem szoktak megijedni a saját árnyékuktól.

Most már nem volt szükségem rájuk s így előreugrottunk Paulóval, mikor vadcsörtetés közepette megszűnt a dobolás. A magas aljnövényzetben nem láttam semmit. Csak később lettem figyelmes — elég zajt csinált hozzá — egy fejem felett dühösen ordító, sikoltozó csimpánz «férfira».

A kis 22-essel vettem először célba, de hiába rángattam a ravaszt, nem akart csettenni. Repetáltam; újra ez a kelle-

metlen eset. (Később kiderült, hogy a fegyverhordozó tisztítás közben széjjelszedte a závarzatot és rosszul rakta össze.) Kikaptam hát Pauló kezéből a nehéz expresszemmet és a még mindig szitkozódót mellbelőttem.

Óriási sivalkodás, jajveszékelés volt a lövésem visszhangja! A szegény meglőtt állat felfelé kapaszkodott, majd megingott és zuhant, zuhant egyik ágról a másikra lefelé.

Még földet sem ért, máris belevágta az egyik vezetőm a lándzsáját. Oly hirtelen történt az egész, hogy észre sem vettem vezetőm szándékát. Alig bírtam lefogni, nehogy megismételje a lándzsadöfést. Talán nyakon is vágtam volna a bőr- és a csontváz-megrongálásért, de Pauló lecsitított, mondván, hogy «ne bánts d uram, hisz' látod, hogy teljesen msenzi, egészen vadember!»

Ott mindjárt helyben felvettük róla a méreteket és ugyancsak ott helyben meg is nyúztuk. Sajnos, ez sem volt öreg állat, hanem egy fiatalabb, de már fejlett hím.

A mocsár-erdőben utánok nyomozva megtaláltam azt a fát is, melyen doboltak, illetőleg melyen a lelőtt dobolt. Hogy a lelőtt volt a doboló, azt az öklén levő kéregdarabkák és a ficus tapadós nedve árulták el. Addig azt hittem, hogy belül üres fatörzsek a csimpánzok természetes tam-tamjai, de egy hatalmas ficus törzsének «gyökér-palánkján» a doboló csimpánzoktól súlyos ütései nyomán kiszivárgó tejszerű, ragadós nedv megmutatta, hogy az őserdőkben oly gyakori vadfügefélék léggyökereiből keletkezett gyökér-palánkokon szoktak dobolni. Hogy mily súlyosak ezek a doboló ütések, azt eléggé bizonyította, hogy a fa kérge megrepedt és a nyerskaucsukszerű nedv kiserkedt. Embereim nem is tudtak pusztá ököllet olyat ütni, hogy a kéregből valamelyes nedv is kijöjjon.

A lenyúzott csimpánz szinte elképesztő látvány, annyira hasonlít egy megnyúzott emberi holttesthez. Az azandéimet ez azonban egy cseppet sem zavarta, hanem vidáman faragták le nagyjából a csontokról a húst és azt féltő gonddal mindjárt széles levelekben elcsomagolták.

Arra a kérdésemre, hogy milyen a csimpánz húsa, csak egy nagyon sokatmondó gesztus volt a válasz.

A kirongózink háza mellett vezetett el az utunk. A kuny-

hók asszonynépe mind kijött a csimpánz-csontváz láttára és bizonyára rosszallották is, hogy a férfiak annyi sok húst hagytak a csontvázon ...

Közvetlen a camp-be érkezésem előtt Horthy Jenő István öccsével elefántok után eredt. Megint egy ugyanolyan elefántbikát lőtt, mint a múltkori. Ez esetben hajtatni akarták, de a mocsár-öserdőben lévő magányos elefánt bika az erdő sűrűjét biztonságosabbnak tartotta és nem törődött a hajtók illatával. Mikor meg «állóra» kiabálni kezdtek, akkor a hajtókra támadt, de már akkor odaért Horthy Jenő is és a támadót elejtette.

A hajtók között volt az öreg kiringózink alig 7—8 éves «totó»-ja, ki rendesen a hosszú elöltöltőt vitte gazdája után. Ez a kis fiú sivalkodott leginkább az elefántra és valószínűleg baj is érte volna, ha idejében nem szólal meg Horthy Jenő mzingá-ja.

Sajnos, ennek az elefántnak sem lehetett megszerezni a koponyáját. Nem is tudtuk volna magunkkal vinni, mert a bongós helyre szánt időnk lejárt.

Március 3-án, az utolsó napon megint a bongós helyen jártam Találtunk is esti nyomot, de nem sokáig tudtuk tartani és így nagyon örültünk, mikor újra csimpánzzajongás, sivalkodás vert felénk. De azokkal sem tudtunk találkozni, mert csakhamar abbahagyták a zenebonát és az első hangok irányában hiába kerestük őket.

Utolsó kirándulásom alkalmával egy óriási, vén pávián hímet löttem a gyűjteményem számára és a kísérőim nagy meglepedésére, mert azt is, mint a csimpánz húsát, mindjárt lefoglalták maguk számára.

Március 4-én azután a kifizetett és megajándékozott azandéink üdvrivalgása közben megindult az autónk Dungu íelé, hogy onnan másnap ismét tovább, Uelletől délre utazunk.

A VÖRÖS BIVALY

Írta: HORTHY JENŐ,

«Igazvadász» — Zoológiai csata — Elefántcsapat nyomán — Évszázados elefántváltók — Elefántot keresve, vörös bivalyra gondolva — Mozgó vörös részlet — Nem lehet becserkészni — Hajtást próbálunk — Bivaly helyett elefántbika — Lövés a vörös foltra — Sikító ordítás — Ropog az erdő — Villámgyors terepszemle — Feldühödött támadó — Kritikus pillanatok — önkéntelen repülés — «Elrjesztettem» — Nem «mbogo», hanem «bungu!» — Kinek volt igaza?

Bolond esetek, az olvasó előtt, ha nem ösmeri az őserdőt, az elefánt füvet, az abban járkáló cserkésző vadászt érő meglepetések lehetőségeit, majdnem hihetetlennek látszó esetek történnek meg néha — szerencsére csak néha — Afrika rengeteiben az emberrel.

Bivalyról lesz szó.

Vadászirodalmi nyelvünknek van egy új műkifejezése: «igazvadász». (Nem nagyon szerencsés kifejezője a «Waidmann» szónak, mert aki nem «Waidmann», az mi? «nem igazvadász»?)

Ha a zárj élben elgondolt negatívum mint terminus-technikus megáll, akkor én 1929. március 15-én a Belga-Kongóban, Komodó közelében határozottan «nem igazvadász» voltam.

Mentségemre előre kell bocsájtanom, hogy szegény bivaly majdnem minden afrikai kolóniában törölve van a védett állatok listáján. Természetesen ez az intézkedés nem változtat azon, hogy mindenki kapitális bikákat igyekszik löni, kivéve, ha muzeális célra vagy faj meghatározás szempontjából, esetleg a feketék élelmezésére van egy-egy darabra szükség.

Akkor az ember nem oly rigorózus, mint amilyen a tilalmas időben volt, korlátlan szabadság lévén a lelő vés tekintetében.

Március 14-én vacsoránál élénken vitatkoztunk Kittenbergerrel a felett, hogy e vidéket a bivalycsaládnak melyik subspeciese lakja. Nagy zoológiai csata volt. O azon erősködött, hogy e vidéken, amely az Uelle-Kongó vízválasztóhoz elég közel esik, a kis vörös őserdei törpe bivaly még valószínűleg nem honos, de annál valószínűbben a vele közel rokon, testben sokkal nagyobb, de szintűgy vörösszörű «marginal forest buffalo».

Zoológiai babérokra nem vágyom, annál kevésbbé, mert hiába vágynám: nem sokat konyítok hozzá, de azért, inkább azon okból, hogy az idő teljék, váltig azon erősködtem, hogy biztos vagyok benne, hogy e fajok egyikéből sem lesz itt egy darab sem, ha van bivaly errefelé, mint ahogy a liyomok szerint van, úgy biztosan a bos caffer szudáni válfaja lesz az. Nyomós argumentuma egyikünknek sem lévén, a csata remis-vel lett felfüggesztve, csak egy argumentum lehetett, amely a vitát eldönthette: bivaly a terítéken.

Reggel, mint mindig, elefántkeresésre indultam. Tervem volt a Biudi felé vezető gyalogutat követni mindaddig, míg régi vagy friss elefántcsorda-nyomot találok, azon aztán jobbra, észak felé befordulni és azt követve igyekezni valahol egy jó bika friss nyomára akadni. A csordanyomra csak a járás megkönnyítése miatt volt szükségem.

Nem kellett soká követnünk a gyalogutat, félórai gyaloglás után keresztezte azt egy 20—25 tagból álló elefánttársaság friss nyoma. Követtük. Szuedi fegyver hordóm és két idevalósi bennszülött volt velem. Elég jó tempóban haladtunk a harmatcseppektől csillogó elefántfüben. Néha, ott, hol a csorda tagjai eleségkeresés miatt széjjelváltak, a mi sorunk is rosszabbra fordult, törni kellett magunk előtt a lucskos füvet, de azután ismét egy nyomba egyesültek a kolosszusok és kész volt számunkra a sima országút.

A napsugarak kezdtek szigorodni, rég elhagyott a hajnali didergés. De útsinálóink erre is figyelemmel voltak: a napsugármentes őserdőbe fordult be a csapa. Itt már a délmagyarországi Traján útjának kortársára jutottunk. Évszázadokon keresztül állandóan használt elefántváltók hú-

zódtak végig az őserdővel benőtt domboldalakon, alagút-szerűen törve át a sűrű növényzetet. Lassacskán eereszkedtünk a völgyben csörgedező patak iszapos medrébe, átlomagoltam azon egyik feketém nyaka közé ülve és a túlparton menedékesen ismét felfelé igyekeztünk. A patak iszapjában könnyen meg tudtuk határozni, hogy az általunk követett csapat egyedei között lőhető, kapitális darab nincs: a nyomok aprók voltak. (Értsd 40 cm átmérőn alul.)

A kényelemszeretet azonban továbbra is a csapat nyomán tartott bennünket mindaddig, míg az túlságosan nyugat felé nem kanyarodott. Mi régi töresekén, északi irányban maradtunk. Kijutottunk az erdőből és irányt vettünk a magas fűben egy másik erdő rész felé. Két elég friss, de gyenge elefántnyom keresztezte utunkat az erdő délibb része felé tartva.

Ki tudná elmondani, mi minden gondolat megfordul az ember agyában egy ilyen hosszú időt igénybevevő keresgélés alatt! De ma állandóan a tegnapi estei vörös bivaly disputája járt fejemben, azon tűnődtem, hogy vajjon kinek lehet igaza és már előre örültem Kittenbergert «felhúzni», ha véletlenül az én, teljesen légből kapott állításom volna a helyes. De bárhol is legyen az igazság, annak ki kell derülni és igyekezni kell, bármilyen nehéz is ez áthatolhatatlan sűrűben megtenni, bivalyt hozni terítékre.

Elértük az erdőt. Minél beljebb hatoltunk, annál több elefántországútra akadtunk. Egy ilyenén haladtunk előre, valamiféle friss után kutatva, leselkedve jobbra-balra, bár ennek sok értelme nem volt, a legjobb esetben 10—12 lépés lévén az a távolság, amennyire egy elefántot meg lehetett volna látni, és ami személyemet illeti, a vörös bivalyra gondolva. Borzasztó sűrű és zörgős óriás phrynium között bujkáltunk éppen, mikor előttem cserkésző bennszülöttem megáll, figyel, hallgatózik és valami «mbogo»-(kiszuahili nyelven: bivaly) féle szót súgva fülembe hátrafelé letűnik a színről. Én is meghallottam végre egy ág roppanását 50 %-os rokkant fülemmel. Majd a phrynium zörgött. Ott mozog! Hihetetlen gyorsak ilyenkor az impressziók, gondolatok! E gyorsaság nélkül ilyen terepben nem is volna eredmény soha! A mozgást láttam, de testet nem, nem is beszélve szarvról

vagy nem-meghatározásról. Végre meglátok egy részletet egy tőlem elfelé mozgó hátból, vörös hátból! «A teremtésit, gondoltam, Kittenbergernek mégis igaza lesz!» De engem is nagyon érdekelt, hogy milyen a «vörös?!»

Megfigyeltem a szelet. Forog, mint őserdőben rendesen, de többször rossz, mint jó. Tehát jobb lesz megkerülni a lassan távolodó állatokat. Visszahúzódtunk abba az irányba, ahonnan jöttünk, aztán vagy tíz-tizenöt percig egyirányban haladtunk a vaddal, majd elibük kerülve felénk közeledtünk nagy óvatosan Szuedivel. Másik két emberem kámforrá vált! Végre ágreccsenés itt is, ott is. Úgy látszik, hogy sokan vannak. Állanak. Mozgás, rendes mozgás nincs, csak helyben való tötyögésükkel roppantanak meg egy-egy patájuk alá kerülő száraz galyat. Ami előrehaladásunk sem kecsegtetett eredménnyel. Elefántnyom, melyen csendesen lopakodhattunk volna előre, nem állt itt rendelkezésünkre, e nélkül pedig a sok kúszó növény, bokor közt csendesen előrejutni még majomnak is megoldhatatlan feladat lett volna.

Kieszelttem ezért hirtelen egy új csatatervet; valószínű volt, hogy a tőlünk alig fél kilométerre lévő dombtetőn ritkább lesz a növényzet, ennél fogva jobb a kilátás és biztosan lesz ott elefántösvény is! Ezért azt súgtam Szuedinek, hogy én elmegyek a dombtetőig, távozásomtól számítva maradjon itt helyben vagy tíz percet és aztán, visszahúzódva, menjen a bivalyok mögé rossz szélben és ott köhécseljen, zörögjön. Ősmerve bátorságát, második puskámat nála hagytam. Az volt számításom, hogy a bivaly is van annyira mosdott ízlésű, hogy nem állja Szuedi szagát,— a dombhát felé természetes váltó van — tehát ha Szuedinek búcsút mondanak és a várt irányban haladnak, lehető lesz zörgés szerint útirányukat elvágni és lövéshez jutni!

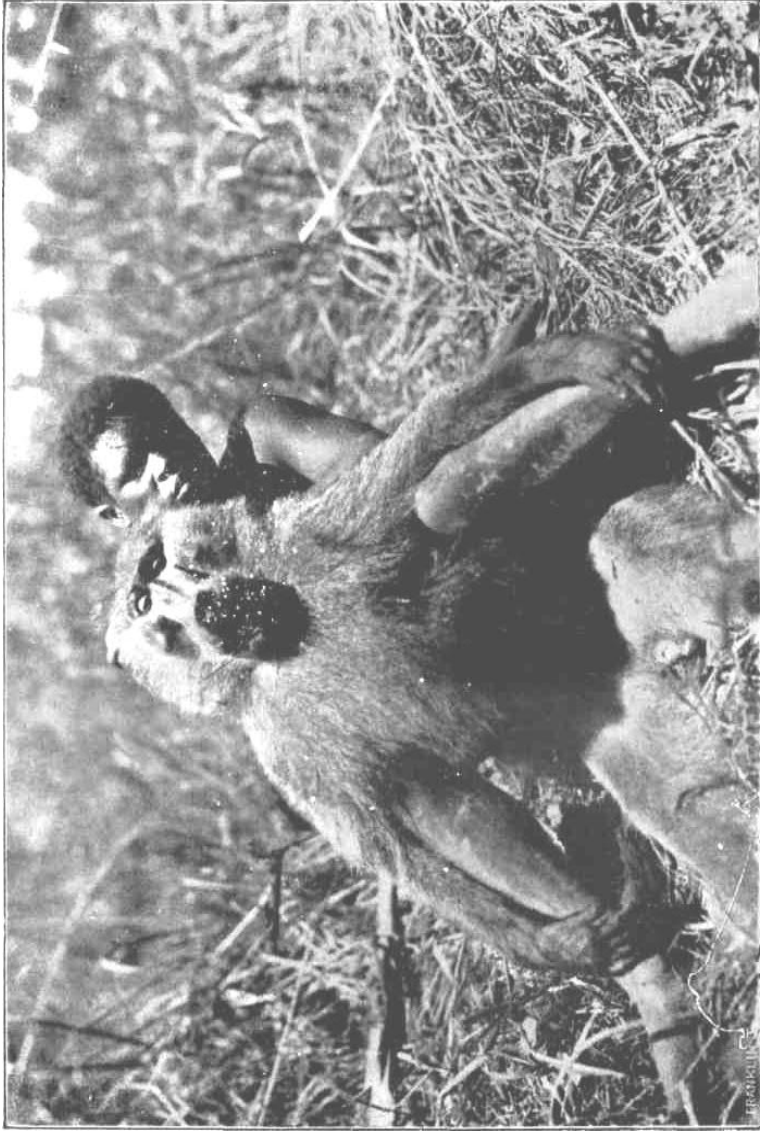
Amennyire a terep megengedte, kapkodtam lábaimat a dombtető felé. Fölértem. A kombináció első része helyes volt: valamivel jobb kilátás és az élen végigvezető elefántcsapa, ez megvolt. Egy őserdei óriás törzsének támaszkodva vártam a fejleményeket.

Egyszerre csak balra tőlem roppan egy gally. Óvatosan arrafelé húzódom, alig 30 lépést haladva előttem megmozdul egy sűrű bokor. Nem látok semmit, hasra fekszem tehát,

hátha alulról szabadabb a kilátás. Tényleg szabadabb! Alig öt lépésre tőlem fejével éppen irányomba fordul egy — elefántbika. Gyenge bika, agyari nem ütnék meg egyenként a 25 fontot sem. Gondolkoztam, hogyan juthatott ez a fráter ide? No persze, ez azoknak az elefántoknak egyike lesz, melyeknek, kettőnek, nyoma az erdő déli része felé tartott! Csendesen felálltam és visszahúzódtam fám mellé, csináljon a fiatalúr amit akar, én lesem tovább a bivalyaimat! Végre jobbról is roppanás. No hála Istennek, úgy látszik, jönnek. Mint a macska lépegetek minden ágat kerülve a roppanás irányában, élesen szemügyre veszek minden bokrot, minden fekete árnyékot, egyszerre a domb túlsó lejtőjén vagy 30 lépésre szemem megakad egy vörös folton. Sokáig nézegetem. Nem csalódhatom, ilyen irányban és szög alatt csak a vállapon állanak a csontok. Ha elmozdul, csak még kevesebbet és lövésre alkalmatlanabb részletet láthatok! Az pedig, hogy bika-e vagy tehén, most nem lényeges, a faj meghatározásában ez nem tesz különbséget! Tehát, öreg Cordite, segíts! Elhúzom a ravaszt. Lövésemre az állat éles, visító ordításától kísérve törnek, ropognak a bokrok, majd nehéz zuhanás. De mi az ördög ordítás volt ez? — gondoltam. Bivaly nem trombitál így, ez csak elefánt lehetett! Nem sok időm volt e tárgy felett töprengeni, még arra sem volt időm, hogy puskám jobbcsövébe a kilőtt helyébe új töltényt csúsztassak és kitört a vihar! Zúgott, tört, ropogott az erdő a megbolondult elefántcsapat nyomán, éles sikítás, trombitálás, fújás! Nem láttam semmit! Egyszerre szemben velem, irányomban mozog nagy gyorsasággal az egész növényzet utálatosan éles trombitászó kísérete mellett. Két gyors jobbra-balra pillantással terepszemlét tartok, hogy frontális támadás esetén hová ugorjam félre: balra nem lehet, a mellettem álló nagy fa légyökereiben biztosan megbotlom és ott hasonfekve nyugodtan bevárhatom, míg ellenfelem agyarait hátamba böki; jobbra több az esély, ott tisztább a terep. Alig voltam e szemlével készen, alig tíz lépésre előttem széjjelugrott az erdő zöld függőnye és centiméter pontossággal irányomban rohanva elnyújtott ügetésben megjelent egy öreg, hosszúagyarú elefántnagymana. Nem hiszem, hogy lehessen ember vagy állat a világon, mely annyira az elszánt

düh kifejezése, mint egy ilyen feldühödött, elszánt elefánt: óriás fülei széjjelterpesztve, ormánya felkunkorítva, háta púposra felhúzva, miáltal még kétszer oly magasnak és feltűnő rövidnek látszik, farka nyilegyenesre dermedve vízszintes iránynál magasabbra tartva. Mondhatom, hogy nem nagyon barátságos jelenség!

Ilyenkor a pillanatok órák és azon múlik minden, hogy hogyan engedelmeskednek az idegek. Az enyémekek hál' Istennek, mint eddig mindig, engedelmeskedtek. «Egy lövésem van, tehát homlokon lövöm», ez volt a terv. A homloklövés ritkán halálos, de rendszerint eltéríti a támadás irányát, tengeri betegségben pedig megismételni azt többnyire nincs kedve! A támadás tempója azonban oly gyors volt, hogy mire puskámat vállamhoz tudtam emelni, az elefánt feje már felettem volt, nem volt már célpont. Balszemem sarkával azonkívül nagyon kellemetlen újságot vettem észre: ő nagysága kieresztette elég formidábilis ormányát, azt hiszem avval a szándékkal, hogy balfelől nem nagyon kívánatos és e klímában teljesen felesleges boát kerítsen a nyakam köré. Gyors jobbraugrással kiugrottam ebből az unalmas szituációból és kapásból fültő felé irányítva — azt hiszem ugrás közben — elhúztam a ravaszt. Talajt érve valami idegen hajtóerő hatása alatt azonnal ismét a levegőben voltam és egy-két ritkább bokron átrepülve egy sűrűbb galyazatú bokor ölelő karjaiba érkeztem. Útközben vagy indulásomkor — erre már nem mernék esküdni, hogy mikor — még láttam az elefántot fejével a mellettem állott fának neki-esni és onnan bukva továbbtámolyogni és — úgy hiszem — a végállomásra érkeztemkor hallottam súlyos zuhanását. Bajom semmi sem volt, csak néhány folytonossági hiány. Puskám is végig velem jött az utazás alatt. Gyorsan töltöttem és odasiettem — saját «Anschluss»-omhoz. Ami a levegőben történt, azt nem tudtam konstatálni. Megtaláltam a nyomot, ahol állottam. Ebbe belecsúszott a fának bukó elefánt lábnyoma: ez tehát lehetett néhány lóerő távozásom elősegítésére! A többit nem tudom. De nem is volt sok időm gondolkozásra: nem vágytam ez agyarakra, a belgák nem fogadják el azt, hogy önvédelemből lőtt elefánt nem számít be a vadászenvedélybe, tehát: nyugodjanak békében, de feketéim-



Kuffenberger Kolombó felett

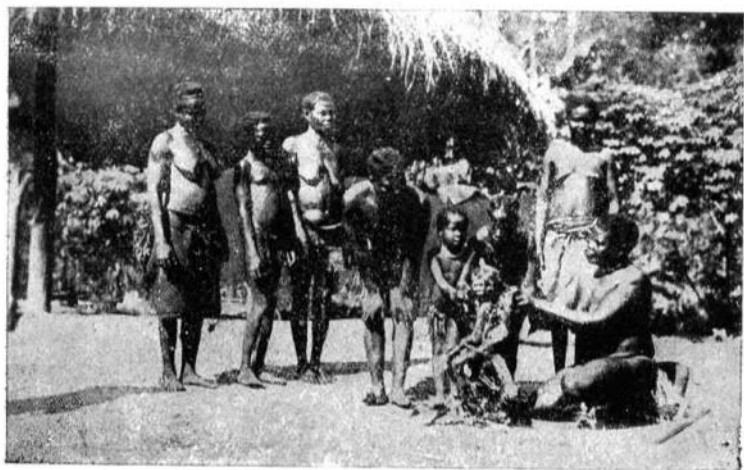
A hatalmas pávián «basát» is terfőkre hozta a kis 22-es «Walther».



Kaltenberger Kálmán felvétele.

A «fekete» és a «vörös lovunk».

Ez a két azande szállított át bennünket az
Északkelet-Kongó számtalan mocsáröserdején.



Kaltenberger Kálmán felvétele.

Kirongózim asszonynepe rosszalólag nézte, hogy uruk annyi húst
hagyott a csimpánzsontvázon.



Kittmberger Kálmán felvétele.

«Vörös» négerünk az őserdő phryniumos tisztásán.



Kittenberger Kálmán felvételek.

A megfőzött termitákat — a négerék legkedvesebb csemegéjét
főzés után kipréselik.



Kittenberger Kálmán felvétele.

A cölöpökre épített magtárak alja az azande bennszülöttek
napközi otthona.

nek nem szabad tudni róla, mert elárulnak! Füttyentettem. Szuedi, a hajtó, jó messziről válaszolt — egy fa lombkoronájából. Arra mentem, belemagyaráztam, hogy elijesztettem egy támadni akaró elefántot és — elvittem ellenkező irányba. A másik két fekete is megkerült valahonnan. Hazamenet nem vörös bivalyra gondoltam! Az elefánt vörös színe, az könnyen volt megmagyarázható, azt elmondta a fa, amelyiknek neki-esett az öreg: röviddel találkozásunk előtt fürödtek meg az iszapban, melynek földje vörös lateritföld volt. De a mbogo, amit a vezető súgott?! Az is kisült: nem mbogót súgott, hanem «bungu»-t, ami mangalla nyelven elefántot jelent! De így jár az, akinek 50%-os füle van és Kittenbergerrel bivalyról vitatkozik.

Azért neki sem volt igaza, nekem sem, mert mindket-
tőnknek igaza volt: Pista öcsém lőtt ott egy bivalyt: tarka volt!

XVII.

«MUKULU»

Írta: HORTHY JENŐ.

A szó jelentése — Bugomában nyoma sincs — Kongóban a remény — Az első nyom — «óriási disznó» — Varacskos és óriás — Mukulu nyomán bivalyok — Negatív fogadás — A szafári nem áll meg — Rögtönítélkezés — Amnesztia — Sózó az őserdőben — Lesben — Emlékezés az első lesre — Cerkófajmók mulatsága — Esti hangulat — A mukulu megjelenik — A lövésekre nem reagál — Nyúzás gyufafénynél — Holdfényes séta hazafelé — Vizszontlátásra!

Különös hangzású cím. De ne tessék gondolni, hogy fentírt szót valami oláh keresztretjvényből vettem ki, tősgyökeres mangalla szó ez és magyarul annyit jelent, hogy óriásdisznó (Hylochoerus meinertzhageni). Az azonban még mindig lehetséges, hogy a mangalla-t beszélő északkongói néger törzsek magukat a rómaiaktól származtatják! Ez az óriásdisznó nem nagyon régen ösmert állat, Meinertzhagen angol tiszt fedezte fel a Kenia-hegy őserdejében e század elején. Pedig, ami termetét illeti, elég könnyen megláthatták volna előbb, ha nem kizárólagosan a zárt őserdő lakosa volna.

Múlt expedíciókkor is már nagyon vágytam e ritka trófeára! Kittenberger nagyon ígérgette, hogy biztosan rátalálunk Unyoróban vagy Toróban az Ituri őserdő keleti részében, hiszen ő a háború kitörése előtt többször összejött ez állattal a Bugoma őserdőben! Csalódtunk. E területeken azóta többször végigseper a marhavész, mely betegségre a négerék állítása szerint ez állat nagyon fogékony, a megmaradottak pusztítására mint új sportra pedig ráadták magukat a penzionátus öreg oroszának. 1926-ban ilyenformán nyomát sem találtuk a mukulunak!

Minél tovább nem sikerül az embernek valami nagyon keresett vaddal összejönni, hatványozva növekedik a vágy utána, hisz' így van ez minden vággyal az életben! Minden reményem a Kongóra összpontosult most, miután pedig az Uelletől északra általunk bebarangolt vidék is óriásdisznómentesnek bizonyult, midőn Dungu-ban felszedve sátorfánkat, délnek mentünk Biudi vidékére, mukulu-lázam már egészen beteges rögeszmévé vált. Eleinte e vidéken sem láttunk nyomokat, de a bennszülöttek tudtak róla, hogy van, persze véletlenül éppen ott nem volt, amely vidéken táboroztunk. Telt az idő, de megjött az első fecske is. Kittenberger egy őserdei patak sarában óriásdisznó-nyomot talált! Ez állat előszeretettel helyezi ugyanis fekvőhelyét valami erdei patak sűrűben elrejtett martjának kivájt falába, a sárban is úgylátszik szívesen kneippkúrázik, így nyomát legcélrányosabb a patakok vizében keresni!

Alig telt el ugyanezen táborunkban pár nap, este jön haza Kittenberger avval a hírrel, hogy két óriásdisznót lőtt. Elefántkeresés közben kint, az őserdő szélén, Isten szabad ege alatt belebotlott egy 4—5 darabból álló kis kondába, melyből két öreg kocát duplára kiszedett. Sokáig nem jött meg a lélekzetem e hír hallatára, azután sem tudtam többet kinyögni, mint hogy: «óriási disznó!» (De ezt, további bonyodalmak kikerülése végett kinyilatkoztatom, sem a sértő, sem a sértett félre nem értettem.)

Muzeális célra ezeket, mint preparátumokat, haza akarván hozni, Kittenberger úgy intézkedett, hogy az egyik koca, fáklyafény mellett egy ugyanezen cserkészeten lőtt varacskos kan kíséretében, rúdon egy tömeg néger által cipelve még ez éjjel teljes egészben a táborba kerüljön. Ez meg is történt, a másik koca másnap követte. Egymás mellé fektetve a két disznó — a varacskos és óriás — egész hihetetlen volt a közöttük levő dimenzionális különbség. Az óriásdisznó kocának fején azonkívül nem lévén szembeötlő varacsk, rendkívül széles szügyével és hátával, mely utóbbit még a bőrre merőlegesen elálló hosszú fekete szőrök tetemesen szélesebbnek tüntetik fel, inkább egy óriási berkshiredisznó benyomását kelti.

A vágy nőttön-nőtt, az idő folyton telt és telt, március

22-re tettük a legutolsó terminust, mely napra két utolsó menetünkkel Biudi-ba kellett érnünk, hogy, puskáinkat véglegesen tokba téve, «Isten hozzád»-ot mondjunk a felejthetetlen afrikai cserkészeteknek és teherautón, hajón, ismét autón, vasúton állandóan utazva elérhessük az április 10-én Mombasából hazafelé induló hajót. Ahányszor elefántnyomon puha talajra akadtunk az őserdőben, szemem állandóan a disznónyomot kémlelte, — ha ráakadt és elég friss volt, rögtön követtem — de eredmény sohasem volt. Egyszer kettőnek nyoma kivezetett az őserdőből az elefántfübe. Ropogni is hallottam a fűben. A hang mindig közelebb jött, szívem a torkomban dobogott. Már sokalltam is a ropogást, ennyi disznó csak mégsem lesz egy falkában?! Elefánttörésen állva felmásztam nyomozóm nyakába, hogy láthassak, felhúzott puskával figyelve onnan az előttem pár lépésre mozgó fűvet. Több helyen mozgott. Egyszerre a szél tarkómat hűtötte, egy fűvás és mintha száz géppuska tüzelne, rohant el a ropogó fűben egy nagy csorda — bivaly!

Jó csillagomba vetett hitem süllyedni kezdett. Az utolsó esték egyikén 10 üveg pezsgőbe (Kongóban félárú, mint Magyarországon) fogadtam már elkeseredésemben Kittenbergerrel, hogy mukulut nem lövök. Fájdalom, nagy kilátás volt részemről a nyeresre, hisz' másnap reggel tovább tesszük a táborn, hogy onnan egy nap alatt beérjünk Biudi-ba!

Reggel elindult a teherhordók hosszú sora. Elöl, mint vezető, az én nagyszakállas vadászkiésérőm Pista öcsémmel, a menetet Kittenberger és én zártuk, hogy az esetleg maradozókat előrehajtsuk. Velünk volt a headman (karavánvezető), egy volt belga aszkári a niam-niam fajból, kit a belga hatóság rendelt mellénk. Elég sok friss elefántnyom keresztezte utunkat. Párorai menetelés után megállott a tété, vezetőm ugyanis azt a gondolatot vetette fel, hogy térjünk át egy kiágazó gyalogútra, mely az ő falujába vezet, mely körül sok az elefánt és mukulu is van. Nem szavaztuk meg a propozíciót, mivel a néger idő- és távolságmeghatározása rendkívül megbízhatatlan és nekünk az idő rövidege miatt direkción Biudi kellett maradni, Pista öcsémet tehát, a vadra való tekintettel, úgy instruáltam, hogy menjenek egyenesen tovább mindaddig, míg az első útmenti kunyhókat elérik,

ott táborozunk, így a vadas vidékhez sem leszünk messze és a bennszülöttek terményeiből teherhordóinkat is élelmezni tudjuk. Mentünk, mentünk, elértük az első kunyhókat, a tété ment tovább. Lakott vidéken mentünk legalább még 5 km-t, az eleje még mindig haladt. Nagyon dühbe gurultam. Amennyire lábaim vinni tudtak, rohantam előre megállítani az elejét, soká tartott! Végre egy lélekvesztő hídnál, hol torlódás volt, utólértem őket. Öcsémet, ki szegény nem volt hibás, mert sem engem nem értett meg, sem a vezetővel nem tudott csevegni, ártatlanul korholtam, de headmanünk még rosszabb kedély állapotban volt, mint én: vezetőnket, a szakállast «vigyázz»-állásba parancsolta és utasította albino hóhérsegédét, hogy bizonyos — nagy — számú pofont mérjen ki neki. E procedúránál kongói etiquette szerint a szenvedő félnek a «vigyázz»-állásból nem szabad kimocanni. Szakállasom azonban a nem tudom hányadik csattanó pofonnál felkapta a kezét. Ezen főbenjáró bűn miatt vezetőnk «höchst eigenhändig» avatkozott be, megverte, rugdosta azt, majd egyetlen ruhadarabját, egy kis kötőt letépve (mi úgy hiszem a pellengérré állítást jelentette), kötelet kötött a nyaka köré, mi képletes pótlója volt a bilincseknek, egyszóval a szakállas fogoly lett és Biudi-ba érkeztünk után Dungu-ba kísérodött volna, hol lánccal a nyaka körül egy másikkal összefűzve bizonyos ideig kényszermunkával mulathatott volna.

Ezen ítélettel aztán mukulu-kilátásom végleg a vízbe esett! Az egyetlen szakértőm rabigában görnyed, a tekintély megóvása miatt pedig nem lehetett beleavatkoznom az ügybe, a törvénynek szabad folyást kellett engedni! Kittenbergernek azonban kitűnő gondolata támadt: miután állott a tábor, odahívta a headmant és avval küldte a bűnös-höz, hogy a fehér ember kívánságára most az egyszer megbocsájt neki, sőt, ha délután sikerül neki a fehér embert mukulura vezetni, nemcsak megbocsájt, de még 40 franc (7 P) jutalomra is van kilátás. A hangulat barométere egyszerre felszökött. Délután elindultunk korán.

Jó darabot kellett visszamenni a reggel megtett úton, aztán bekanyarodtunk, magas fűvön és pár galériaerdőn átmenve végre nagy őserdő-komplexumba értünk. Hama-

rosan találtunk régi mukulunyomra, kisvártatva egy magányos frissre is. Elég messze követtük, a patak tiszta, érdes homokon folydogáló vizében gázolva, abból végre kiváltott a nyom és — elveszett. Domboldal mentén, elefántcsapán mentünk tovább, állandóan közeledve valami, az ősfák között áttündöklő világossághoz. Az őserdőlakó wambutiak nyelvén mondva «edo» volt: az őserdő mélyében nagy, jó 200 m hosszú, 60—70 m széles tisztás a domboldalban levő sík helyen. Talaja mentes minden növényzettől, vörös földből álló ingovány telis-tele elefánt- és bivalynyomokkal jó 80 centiméterre besüllyedve a dagonyába. Minden vadváltó ez «edo»-ra koncentrálódott. E tisztás szélén, a domboldalban álló faóriások némelyike gyökereivel a levegőben állott, gyökerei közt a törzs alatt görnyedve átmehetett az ember: elefántok kölcsönözték oda agyaraikat fogpiszkálónak kiszedni a földet a gyökerek közül. Miért? Ez volt az őserdő szózója.

Kiértünk a tisztásra. Jól körülnéztünk nyomok után. Az egész tiszta terület úgy nézett ki, mint egy nedves helyen fekvő gémeskút területe csordajárta legelőn. A sok elefánt- és még több bivalynyom között ráakadtunk ismét a mukulu nyomára. Nem volt még három óra. Szakállasomnak az volt a terve, hogy ülünk le ide lesbe. A szél a tisztás felől fujt, letelepedtünk tehát egy nagy fa tövébe egy bokor fedezéke mögé. Odatelepedtem a fa egyik széles gyökerére, 8 mm Hochgeschwindigkeit. Mauseremet ölembe keresztbe fektettem és elmerengtem a gyönyörű, a beszűrődő napsugaraktól ragyogó környezetben. Papagájok rikácsoltak itt, az őserdő bohócai, a gyönyörű turakók lármáztak ott, különben csend, halotti csend. De régen is volt, hogy lesben ültem utoljára. Nem szeretem a vadászat e módját! 23 éve egyszer egy éjjel oroszlánra és azonkívül? Talán soha! Dehogya is nem ültem. Mintha ma történne. Négy x-et vállamra tett levélnehezéknek azóta az idő. Gyermekek voltam, karácsonyi vakációra jöttem haza Kenderesre. Megbaldogult anyám ajándéka első «nagy» puskám volt, egy 28-as Lefauchaux. Hó volt, csikorgó hideg volt, de alig tudtam már türtőztetni vérszomjamat. Egyedül nem volt szabad kimennem, szövetkeztem tehát a falu penájával, előttem a vadászat fenoménjával. Feketebőr kesztyű-

ujj volt jobb mutatóujján fekete pántlikával csuklójára kötve. Azt hiszem, hogy így született, de bizonyosan így temették el szegényt mint Kunmadaras község közszeretben álló főjegyzőjét. Délután, csikorgó hidegben, egy napsütéses, szélcsendes havas szép téli délutánon kellett érte men-nem szánkóval. Jól neki öltözve nekivágtunk nyugatnak, a szántalpak alatt csikorgott a fagyos hó, útközben hosszú magyarázatot kapván, hogyan kell lesen egy «igazvadásznak» viselkedni. Mire megérkeztünk, theóriában lefőztem volna Seloust. A falusi szőlő és zöldségesek melletti ároknál álltunk meg. Az árokpart áthatolhatatlan sűrű lyceummal volt be-nőve, ennek egy részénél, kitaposott nyúl vált ón kellett az árokban meghúzódnom, a főjegyző vagy száz lépéssel odébb tette ugyanezt. Mozdulatlanul üldögéltem. Egy parasztszán csilingelt végig az úton. Egy kicsit szégyeltem magam a benne pipázó magyar előtt, hogy lesen kap rajta, másrészt meg az ördögbe kívántam, hogy még el találja riasztani nyúl-jaimat. Elhaladt. Néma csend lett. Előttem a végtelen fehér síkságba becsúszott a nap színe vesztett korongja, alacsony kod reszketett a hó felett. Itt-ott, nagy távolságra mozgó kis fekete pontok jelentek meg. Közeledtek, nőttek. Szívem nagyon kezdett dobogni, már attól kezdtem tartani, hogy közelebről a nyúl is meg fogja hallani a dobogást. Kettő felém tartott. Közben néha irányt változtattak, majd le-ültek, ismét nekiindultak baktatni felém. Édesen kínos pil-lanatok! Olyan borzasztó nagyok voltak, amint a köd felett mozogtak! Csendesen, lassan felemeltem puskámat, hosszasan céloztam. Minél tovább, annál többször volt a célgomb hol alatta, hol felette. Végre elhúztam az egyikre. (A másik rohant vissza.) A sebesültnek kalimpált vagy két lába és így előnyö-sebbnek láthatta a lyceum oltalmát a végtelen hómezőnél, abba kalimpált be. Bizalmam lövési képességemben kissé meginogván, célirányosabbnak tartottam letenni a fegyvert, kibújni a bundából és utána rohanni a lyceumba. Rövid kézítása után győztem. Büszkén fektettem le a megfajtott áldozatot magam mellé a óra.

Nem sok idő telt, megint jött egy szegény éhes pára a káposztára. «Ezt már jobban bevárom», gondoltam. Nem az én váltómra jött, kicsit jobbra. Mikor az útra ért, kezdtem

a célzási műveletet, ugyanazon tapasztalatokkal, mint előbb, mire megjött az elhúzási határozat, nyulam már az árokban volt. Nem is láttam soha többé viszont. Puskám füstje azonban eloszolván, hó világ mellett messze valami nagy feketét láttam sietős mozdulatokkal az árokból kihurcolkodni. A nagy fekete kiegyenesedett és nyakba akasztott puskával felém jött. Főjegyzőm volt. Telitalálatot kapott, de szerencsére a bundában maradt az egész lövés. Kissé oktatott, de szent volt a béke! A szánt is odahívtuk és haza! Büszkén éreztem lábam alatt a nyulat, első nyulam volt. Kezdsnek gyönyörű eredmény, hozzá még egy «szárnyalt» főjegyző is, valami savanyú íz mégis volt a számban: hogy nagyon szigorú atyámnak én és a nyúl nem beszélünk a főjegyzővadászatról, az biztos, de hátha a mellettem füstölő öreg megteszi?! Sohasem tette, el volt temetve! . . .

Merengésemben nagyot dobbant szívem. Mi lehetett ez a puffanás?! Az edo túlsó szélén álló egyik faóriás lombkoronájában nagy csapat cercókfmajom jelent meg. Egyik vakarózott, másik talpát vizsgálgatta, egy csinos kis fiatal mama szoptatta pici babyjét, egy öreg törzsfőnök valami ficsurat kergetett galyról-galyra, a többi meg avval mulatott, hogy a fa sárgadinnenagyságú gyümölcsét hajigálta be a cuppanó sárba. Talán engem akartak ijesztgetni, de mindenestre kitűnően mulattak a puffanások hallásán. Ismét előttem ösmeretlen kis madarak érkeztek. Színes ruhájuk pompázott a napsugarakban. Így folyt az előadás a természet felvonásközt nem ismerő gyönyörű színpadán! Eltelt három óra, eltelt négy, öt, a nap már hiába állott volna lábujjhegyre, hogy sugaraival edo-nkba benézzon, csak a keleti oldal farkoronáit volt képes meglátni! A cikádák százai kezdték meg különös és változatos hangú esti csiripelésüket. Sötétedett.

Istenem! Már alig látni és ez utolsó estém puskával a kézben Afrikában!

Éppen felállni készültem, szemem búcsúzóul körülölelte az edo-t, midőn a túloldalon egy bokrot láttam megmozdulni. Élesen figyeltem: vajjon mi lesz ebből! Egyszerre egy nagy fekete test siklott zajtalanul a parton lefelé a sárba. Bivaly nem lehet, ahhoz alacsony, — a látcsövön is csak sok feketét láttam — tehát csak mukulu lehet! A feketeség elsőrészé-

nek középre helyeztem a távcsőkeresztet, gondolva, hogy csak nem lesz mukuludivat farkkal előre jární — és elhúztam. Meg sem mozdult. Ismétlés, kissé mélyebbre célzás, lövés. Meg sem mozdul. Felállók, pár lépést előre teszek, köhögök, mozdulatlan. Combközépig süllyedve a sós sárban odamegyünk, ott áll, szügyig sárba süllyedve, holtan. Első golyóm szemében, a második szügyben. Óriási állat. Méreteket venni nincs mivel, ott hagyni reggelig az oroszánok iránti bizalmatlanságom miatt (testét reggelre tényleg felfalták) lehetetlen, így, könyökig iszapban vájkálva, miután nagy kínnal kissé sekélyebb saru és a holdtól megvilágított helyre húztuk, nekiálltunk, sokszáz, a disznón élőködő cecelégytől kínozva, gyufafény segítségével mellett a masque lenyúzásához. Szerencsére késünk volt elég, mert élük hamar eltompult az öreg kan vastag, nyers bőrében. Súlyát 300 és 400 kg közé becsültem.

Hosszú munka után elkészülve és bokrunk mellé lerakott cókókunkat felszedve elindultunk a sötét őserdőben, a mukulut fején hordó szakállas által ősmert elefántnyomokon és vezetése mellett, hazafelé. Kíerve a füves részre, élvezet volt a holdfényes séta a hűvös éjben Szent Hubertus áldásától kísérvé! Éjféel felé értünk sátrainkhoz.

Istenhózzádot mondtunk a Kongónak, nemsokára Istenhózzádot Afrika partjainak! Az én koromban már azt illik mondani! De mintha egy belső hangot hallottam volna, amely kétkedve bár és csendesén, de azt súgta, hogy viszontlátásra!

XVIII.

SZERENCSÉTTLEN ELEFÁNTVADÁSZ ÁTOK

Elakad az autónk — Olajpálmás erdőfoltok — Biudi szultánja és a régens — Nehezen gyűlnek a pagazik — Kedvező hírek a vadállományról — «Tuk-tuk» — Hősies átkelés a Gada hídján — Elefántok nyomán — Vermek a shambákban — Eltérő agyarbecslések — Gyenge «csontok» — Egy újabb seitáni — A «vörös» társadalmi helyzete — Csimpánz-fészkek — Agyarnyomok az edo-ban — Kitűnő megfigyelőhely — Óriásdisznóból gyöngytyúk — Elefántok a phryniumban — Jól sikerült lövés — Elefántfergeteg — Halászat bódítóval — A nagy bika szerencséje — Ha nincs elefánt, citrom is jó — A mzinga dicsérete — Pipázás pipa nélkül — Hullaték-tanulmány — A bushbuck miatt nincs hamuzacskó — Cipőzsinór és egyéb veszedelmek — Elhamarkodott lövések — Fegyver- és patronbajok — Csodálatos menekülés — A sebzett nyomán — Közben mukuluzsákmány — Nincs meg a sebzett — A hondo-hondo násza — Ismét friss nyomon — Megint nincs hamuzacskó — Rossz helyen tanyáznak — Sikertelen fejlődések — Kritikus pillanatok — A kivénülés jelei — Mdefu bűnbakot keres — Haszontalan töprengések — Dupla vagy semmi — Utolsó vadásznap — «Verekedő» elefánt — Pauló megtalálja a bűnbakot

Március 5-én még álmosabban ment a felrakodás, mint az északi kirándulásra induláskor. Embereink alaposan kihasználták ezt a «nagyvárosi» éjszakát. Legtöbbjük a heveny alkoholmérgezés utóhatása és a máskülönben is átdorbézolt éjszakának súlya alatt mozgott. Persze a vadonból visszatérőket még több «ndugu» és még több «rafiki» (barát) ünnepelte, mint előző dungui tartózkodásunkkor.

Embereink már jó előre készültek ezekre a dungui napokra, melyek azonban nagy bánatukra csak egy éjszakára zsugorodtak össze, mert láttam, illetőleg szagoltam, hogy poggyászukkal nehézszagú zsákokat is dobnak fel az autóra. Ezekben napon-tűzön szárított húsdarabok voltak, melyeket a dungui «testvérek» igen magasra értékelnek és amiért egy

vadonságból visszatért nairobi gigerli mindent kaphat, amit kiéhezett szíve-szeme-szája megkíván.

«Peches» volt az utunk kezdete! A Biudi-ba vezető alig 60 kilométernyi utat sem tudta befutni az autónk. Egymásután kaptuk a defektust, hogy végre is Biudi közelében — hozzá még szakadó záporban — teljesen elakadjunk. Gyorsan összetoborzott teherhordozókkal kellett a szükséges dolgainkat a biudi-i rest-camp-be vitetni.

Kár, hogy annyi bajunk volt útközben, mert így nem is tudtuk élvezni a vidék szépségét. Egyre gyakrabban vezetett át az utunk erdőfoltokon, kivált egy olaj pálmás erdőréz ragadott meg szépségével. Az olaj pálma (*Alaëis guinensis*) a mocsarasabb erdőrészeken egyre nagyobb és nagyobb területeket borít be az Uelletől délre eső vidékeken. Gyümölcséből a bennszülöttek olajat sajtolnak, melyet a boyaink nagyra becsültek és melyből nagy készletet vásároltak és csereberéltek be, annyira, hogy poggyászuk egyre aggodalmasabban kezdett növekedni.

Nagyszerű lánckereskedés lett volna Nairobiban a kongói értékekkel, ha erélyesen nem korlátozzuk a személyzet poggyászának számát és súlyát.

Biudi-ba érve mindjárt fogadott is a nagy szultánátus mostani uralkodója, egy 12—13 éves gyerekember, kinek azonban már most is minden mozdulatában, hanghordozásán, valamint alattvalóival való érintkezésében meglátszott a fejedelem.

Vele volt nagybátyja is, aki a gyermek-király mellett a régens szerepét tölti be, egy jovialis, pocakos néger. Ezen a fekete hatalmasságon nagyon meglátszott, hogy nagy barátja az alkoholnak és így nagyon szívesen vette a mi «gyomorfájás elleni orvosságunkat», egy whisky-szódára való meghívást.

Biudi-ban kellett összetoborozni a teherhordozóinkat és így természetesen szívesen kínálgattuk «tűzitallal» a régens urat.

A kis szultán a jó cigarettákat is nagyon szerette és ugyancsak igény be vette Horthy Jenő cigarettakészletét. Jó kereskedő is volt, mert egy elefánt csont nyelvű és igen szép művű kést Horthy Jenővel vagy tízszeres áru cigarettáért cserélt el.

Ennek fejében viszont erősen ígérte, hogy másnap már összehozza a szükséges teherhordozókat. Annyira, hogy még én is komolyan bíztam a másnapi elmenetelben, noha Biuá mellett egy új aranybánya nyílt meg és oda nagyon sok munkást kellett adni Biudi szultánjának.

A másnapi elmenetelből persze nem lett semmi. Alig néhány pagazi szállingózott elő és azok sem valami jó anyagnak látszottak. Néhányat azonnal vissza kellett küldenem, mert talán egy üres szafári-ládát sem tudtak volna vinni, nem pedig 25 kilogramm terhet. Az bizonyos, hogy az északi azandék sokkal különb legények voltak ezeknél.

Délután eljött hozzánk az adminisztrátor két bánya-mérnökkel. Az adminisztrátor nagyon energikusan sietett segítségünkre és a szultán nagybátyját saját kezűleg verte nyakon a beígért teherhordozók elmaradásáért.

A teherhordozókra várás közben ki-kikérdeztem az ottani bennszülötteket a vadállomány felől.

Biztosra vettem, hogy bongó elég gyakori lesz Biudi környékén, de az ottani bennszülöttek szerint bangana az ő erdeikben nincs. Annak előfordulása megint jóval délre kezdődik.

Legnagyobb csodálkozással hallottam, hogy okapi azonban van az ottani erdőkben. Később azután kiderült, hogy egy őserdei törpeantilópot neveznek az ottani bannszülöttek okapinak. Különb a «makapi» nevet dr. M. Junker is említi naplójában, szerinte az azandék egy apró, csíkozott bőrt mutattak neki, amelyet ő a törpe mosuszállat (patkány őz) bőrének tartott.

Az igazi okapi hazája az általunk bejárt vidéktől pár-napi járásra délre kezdődik.

Örömmel hallottam, hogy óriásdisznó elég szép számmal van az őserdőben és az ottani bennszülöttek «mukulu» néven ismerik.

Állítólag elefánt is sok van mindenfelé és mikor az agyarak nagysága felől érdeklődtem, olyan hosszúságokat mutattak a lándzsáikkal, hogy megint éledezni kezdett az északi kirándulás alatt nagyon összezsugorodott remény.

Március 7-én kora reggel kellett volna elindulnunk, de a pupazik egyáltalában nem akartak jelentkezni. Elmúlt

kilenc óra, el tíz, el a dél, de még mindig nem volt együtt a szafárink pagazi-serege.

Küldönc ment oda, küldönc jött innen, de bizony nem tudtunk elmozdulni. A régenst már azzal fenyegettem, hogy bemegyek Dungu-ba és majd az adminisztrátorral térek vissza. Ez nagyon meghökkentette az öreget, pedig tudhatta volna, hogy autónk beteg, azzal, mg új pneumatikot nem szerzünk, egyáltalában nem lehet messzire menni.

Amit igazán nem hittem volna, délután mégis csak összegyűlt annyi pagazi, hogy elindulhattunk.

A kis szultán nagybátyja Mdefu mellé még egy főembert rendelt, hogy a teherhordozókat rendben tartsa és ételmisszereket rendeljen számukra a táborozóhelyeink capitáinál.

Hatalmas, nagy darab néger volt a szafárink rendőrje, kit Mdefu «tuk-tuk»-nak titulált és valószínűleg a szultán magánrendőrségében szolgált. Különbten teljesen hasznavehetetlen, lusta fráter volt ez a Jack Johnston formájú «fogdmeg», ki azt tartotta a legfontosabb dolognak, hogy a bennszülöttek őt minden jóval ellássák.

És milyen mennyiségeket fogyasztott el a megrendelt ingyencségekből és pombé-ból?! Azt hiszem a «tuk-tuk» egy-egy lakomája jó időre üressé tette a megsarcolt fekete ételmisszer-kamráját.

Mikor ezt a tuk-tukot láttam, mindig a régi rabszolga vadászok és kereskedők embertelen martalóc rabszolga-hajcsárjai jutottak eszembe.

Rövid, alig kétórás gyaloglás után Gada nevű folyónál ütöttünk tábort. Szerettem volna továbbmenni, de a tuk-tuk azt állította, hogy az elefántos hely még erős öt órányira van és azonkívül a folyón is nehéz lenne átkelni, mert a híd rossz. Pedig egész kényelmesen elértük volna az elefántos helyet, de hát a tuk-tuk lusta volt és így a menetidőt illetőleg mindig tévedett.

A vidék kisebb-nagyobb őserdőfolttal, őserdőszalaggal tarkított elefántfüves. Útközben sem vadat, sem nyomot nem láttunk.

Sátorütés után a szokásos kikérdező és terepszemléző séta a Gada folyóhoz vezetett. Az ottani bennszülötteknél vidrabőrből készült puskaszíjat és karkötőket láttam és

így nagyon kíváncsi voltam, hogy látok-e vidranyomokat vagy megtalálom-e a különös hódcickány, a «potomogale» nyomát is. Mert ez az érdekes, a nyugatafrikai erdőzóna egyik jellegzetes állatfajtája itt is előfordul. Egy bennszülött-nél láttam is egy potomogale-bőrt, mely azonban már a múzeumi gyűjtés szempontjából semmit sem ért. A Gadá-n átvezető híd már nagyon elhanyagolt állapotban volt, úgy-hogy szinte akrobata-mutatvány volt rajta áttornászni. Az ottani capita ugyan ígérte, hogy reggelig rendbe hozzák annyira, hogy a teherhordozók baj nélkül átkelhetnek rajta, de bizony az csak üres ígéret maradt és másnap gázolva keltünk át a Gadá-n.

A híd nemcsak rossz volt, hanem nyüzsgött rajta a sok mérges, apró hangya, melyeknek viszkető harapását őserdei kószálásainkból már eléggé ismertük és respektáltuk. Rohantunk is vissza, mikor az első hangya-előrszcsapat megrohmozott. Horthy István a hangyatámadások dacára a híd meglehetősen korhadt és hangyáktól nyüzsgő gerendáján lovagolva áttornászott a túloldalra és csak a túlpartra érve volt szabad keze, hogy a tüzes kínokat okozó rovarok ellen védekezzék és azokat magáról leseperje.

Annyi bizonyos, hogy szörnyen imponált nekünk Horthy István erős akarata, mert hogy valaki ilyen tortúrák mellett is keresztülvigye elhatározását, az már szinte hősiesség.

A kikérdezés eredménye nagyon kielégítő volt, mert a Gadá-n túlról mindjárt kaptunk elefánthíreket és állítólag alig egy órányira óriásdisznók is vannak.

Másnap az öt órásnak jelzett gyaloglás megint csak két és fél óras sétára zsugorodott össze.

Mindjárt az utunk kezdetén elénk szaladt egy fekete és kért, hogy mentsük meg őt az elefántoktól. Már vagy három nap óta állandóan a shambája körül vannak, hol máris nagy károkat okoztak.

Persze nagy örömmel vettük ezt a jó hírt és nemsokára már fel is vettük a friss elefántnyomokat a szorongatott fekete shambájánál, melyeket egy darabig követtünk, de miután bizonyossá vált egy patak mocsaras partján, hogy a követett elefántok közt nincs érdemes bika, a feketénk legnagyobb bánatára abbahagytuk a nyomkövetést.

Rövid utunk közben is elég sok elefánt- és néhány friss bivalynyomot láttunk. Az ide-oda kanyargó ösvényünk mellett egy nagy termitadombot már majdnem félig leromboltak agyaraikkal az elefántok. Úgy látszik ennek a termitadombnak az agyaga sóstartalmú volt és az volt az elefántok szó jója.

Az ilyen helyeken egész biztonsággal meg lehet állapítani az ott járt elefántok agyarnagságát, mert az agyagváj ásókból pontosan megvan az agyarlenyomat. Ennél a termitadombnál is egy hatalmas agyaras járhatott egy-két nap előtt; az agyar, a lenyomata után ítélve legalább is 80—90 fontot nyomhatott.

Nedi nevű folyócska mellett volt a camp-ünk. Nagyon szép helyen voltak a sátraink, pompás lombosítók, árnyékos mangófa alatt.

Ebéd után jött a hír, hogy három jó elefánt van a közelben. Horthy Istvánnal mentünk utánok száraz és mocsár-öserdőkön és elefántfüveseken át. Eleinte nagyon gyengék voltak a nyomok, de később egy nagyon erős nyomra is akadtunk, melyet mindjárt követtünk is. Sajnos, nem tudtunk aznap elefántokkal találkozni, mert nagyon nehéz volt az elefánt füvesekben, a régiebb és a frissebb elefánt csapások és nyomok összevisszaságában a nyomokat követni.

Nyomkövetés közben egy nagyon szépen színezett, de a nilusi erdei antilópnál jóval nagyobb bushbuckot láttunk és egy óriási pávián hímet, mely az elefántfüvesből kimagasló mimózáról nagy érdeklődéssel kísérte mozdulatainkat.

Hazafelé menet egy nemrégiben elhagyott shamba mellett vezetett el úttalan utunk. Néhány nap előtt hagyhatták csak el az ott lakó bennszülöttek, mert még nem verte fel a kunyhók körüli terület a fű. A banána-shambában egymás mellett néhány jól eltakart élephantverem várta az ilyen elhagyott shambákat rendszeresen felkereső elefántokat, hogy így még egyszer marathassanak a cserbenhagyott ültetvényeiken.

Ez az első kirándulás különben nagy csalódással járt, mert erősen hittem, hogy sok óriásdisznó-nyomot látunk az öserdőkben és még régi nyomra sem akadtunk.

Távozásunk után megint elefánthír jött a camp-hez.

Horthy Jenő el is ment a hírhozókkal és rá is akadt valószínűleg a miáltalunk is követett nagynyomú elefántra, egy még teljesen száron álló elefánt füvesben. Meglőhette volna, de mivel nem látta az agyaráát, nem lőtt rá.

Másnap a camp-be vártuk az elefánt híreket, de a nyomozók eredménytelenül tértek vissza. Csak későn délután, mikor óriásdisznó-nyomozásra indultam, érkezett be a reggel óta várt elefánthír. Ezeket az elefántokat is megtalálták Horthyék a magas elefántfüben, de megint nem láthattak az agyarakból semmit és így megint nem lőhettek.

Az óriásdisznó-nyomozás is eredménytelen maradt, de nem is mehettem messzire, mert hatalmas záport kaptunk.

Március 10-én kora hajnalban indultam el. Új vidékre, kelet felé igyekeztem. Nemsokára friss elefántnyomokat találtunk Paulónak nem tetszett valami, mert kijelentette, hogy az elefántok már nagyon messze járnak, be nem érhetjük őket. Éjfél előtt jártak arra, füzte tovább okoskodását.

— Már nagyon messze járnak — bizonyítgatta a tuktuk is, kit aznap magammal vittem, hogy legyen valaki velem, aki tolmácsoljon.

A nyomot otthagytuk. Nem azért ugyan, mintha be nem érhetőnek tartottam volna, hanem mert a nyomokat kicsiknek találtam.

Továbbmenve nem találtunk semmi mást, mint előző-napi bivalynyomot, azt azonban meglehetősen nagyszámmal.

Azután északnak fordultunk, mert úgy ajánlotta a tuktuk. Nem szívesen, de ráálltam. Mentünk, mentünk, de semmi nyom. Az elhagyott shambák környékét megnéztem, hogy talán ott találunk elefántnyomokat, de arrafelé sem járt egy sem. Tehát egy régi ösvényen, megint arrafelé tartottunk, hol reggel az éjjeli elefántnyomokat találtuk.

Ugyan tudtam, hogy a nyom gyenge bikától származott, de már csak azért is követtem, hogy Paulónak bebizonyítsam, hogy az elefántokat igenis utólérjük.

A patakok őserdeiben egyszer-kétszer oly gonosz hangyátámadásban volt részünk, hogy minden egyes esetben le kellett vetkőződnöm (könnyű dolog az afrikai vadászruházatnál), hogy ezektől a gyűlölt «gyötrelmekről» megszabaduljak.

Vadat egyáltalában nem láttunk. Csak egy vörösfarkú



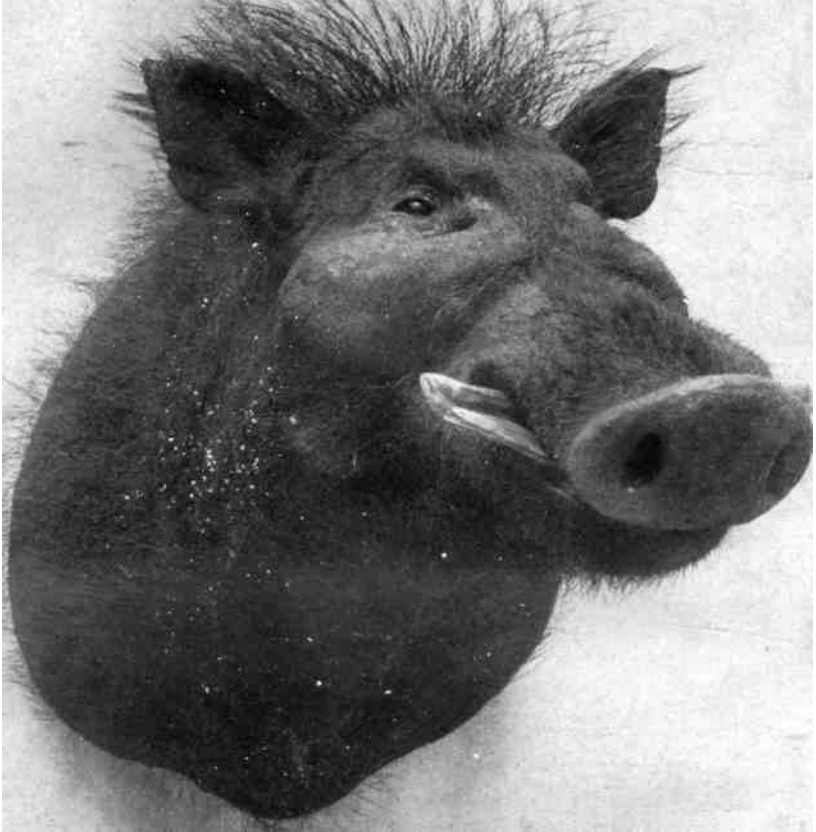
Kiltzenberger Adibada felvétele

Azande asszony.



Kiltzenberger Katalina felvétele.

Azande lány.



Őry Sándor jelvétele.

Horthy Jenő mukuhi-kanjának kipreparált feje.
(Őry Sándor preparátuma.)



Kittenberger Kálmán felvétele.
A kisebbik óriásdisznó-koca és egy gyengébb varacskos-kan.



Kittenberger Kálmán felvétele.
Emberekink óriásdisznót nyúznak.



Kintamanegr, Kintamani, Jávából.

Bindi környékén már gyakran láttunk mongbettu szokás szerint deformáltfejű asszonytípust.



Kintamanegr, Kintamani, Jávából.

Régi egyiptomi síremlékek gyermekképeithez hasonlított ez a kis mongbettu lányka.

cerkóf-trupp menekült előlünk, mikor a hangyáktól menekülő nagyobb robajjal siettünk ki a fertőzött erdőrészből. A tuk-tuk úgy látszik nagyon szerette a majomsültet, mert nagyon mutogatott a merész ugrásokkal menekülő majmok felé.

Alig másfélórás nyomkövetés után egy leégett elefántfüvesen át közeledtünk egy őserdőfolt felé. A vezető után lépdegélő tuk-tuk hirtelen megáll és visszarántja a kirongózit, ki különben is igen rossz nyomozó volt, mert lépten-nyomon elvesztette a nyomot és jelzi, hogy hallja az elefántokat.

Később én is hallottam az elefántok törését az őserdőben. Jó szelünk volt és így a hang irányába akartam sietni, de a tuk-tuk engem is visszatart és az erdő szélében sötétlő bokros, aljnövényes részre mutat. A jelzett helyen végre megláttam az ott pihenő elefánt legyezgető fülét. Az állat maga kicsinynek tetszik. Még közelebb megyek hozzá, hogy az agyarakat láthassam, de sehogyan sem tudok valamit is az agyarakból kivenni.

A tuk-tuk a combján mutatja, hogy mily óriási vastagságú az agyar. Jó volna, mert akkor biztosan elérné a világrekordot, de természetesen addig nem lövök, míg magam meg nem győződtem az agyarak nagyságáról.

Pauló is mellettem van és ő is erősen kémleli az elefántot. Látom az arcán, hogy már ő is megpillantotta az agyarakat. Kérdésemre, hogy milyenek, először habozik a válaszszal, majd azt mondja, hogy ő kicsiknek látja.

Kiszedem a látcsövemet és most — végre — én is meglátom a «csontokat», mikor az elefánt egy keveset elfordul. Bizony én is nagyon gyengéknek ítélem. A tuk-tuk reszket, mint egy jóvérű foxi a macska láttán, annyira elfogja a vadászláz. Mi meg Paulóval vitatkozunk az agyarsúlyt illetőleg, ő 30 fontosra tippeli, én alig húszra. A tippelés talán kissé hangosabb volt a kis távolsághoz, mert alig voltunk 15 lépésnyire az elefánttól, úgyhogy a suttogásra az elefánt megindult, de csakhamar megállt és csak később törtetett nagy robajjal, töréssel a sűrűbe.

A tuk-tuk még most is erősködött, hogy igen nagy agyarú állat volt a bika és hogy igazát bebizonyítsa, elő-

hivatta a hátramaradt embereket, számszerint hármat, azzal, hogy meghajtatja az erdőt.

Az emberek nem szívesen bár, de elindultak, mert a tuk-tuk nagyon mutogatta a tenyerét. Mi meg Paulóval egy termitadomb tetejére kuporodva vártuk az eseményeket. A tuk-tuk tőlünk vagy 60 lépésnyire egy magas fára kapaszkodott fel, hogy onnan figyelje az elefántokat.

Nemsokára kurjantások jelezték a kis őserdőfolt túloldalán, hogy a hajtás kezdetét vette. Rövid idő múlva azután megkezdődött a törés és a ropogás az erdőben. A tuk-tuk a fáról jelezte, hogy az elefántok felénk tartanak.

Jöttek is. Először egy teljesen agyartalan vén tehén, utána egy gyengeagyaru tehén és két már félig fejlett borjú.

Később, jó néhány perccel utóbb kijött a tehenek nyomán a bika is. Lassan ballagott. Fejét magasan tartotta és félfüllel mindig a hajtók zajára figyelt vissza. Könnyű lőtávolságban volt, de mégsem lőttem, mert az előbbi agyarbecslésem jó volt és az agyarak bizony gyengék voltak.

Pauló is engedett a 30 fontból és mikor megint 20 fontra taksáltam az agyarakat, fontoskodva «csak 19» fontra redukálta azok egyenkénti súlyát.

A meghajtott elefántok csakhamar eltűntek látóköreinkből és mi meg ballagtunk tovább a camp felé, némileg bánva is, hogy ezt a gyöngé bikát futni engedtem, mert már oly rövid volt az időnk, hogy nem volt okos dolog válogatós-nak lenni.

Este elhatároztuk, hogy elhagyjuk a nedi-i camp-et. A tuk-tuk állítása szerint hatórás gyaloglás után jó elefántos helyre érünk.

Március 11-én továbbmentünk a tuk-tuk elefántos helye felé. Alig kétórai menetelés után feltűnően jól kezelt shambákhoz és egy nagyobb azande-telepre értünk. Egy kisebb azande-főnök székel ott. Úgy látszik a tuk-tuk ott nagy eszem-iszomot remélt, mert kijelentette, hogy ez az elefántos camp.

Persze továbbzavartam a szafárit és a tuk-tuknak érté- sére adtam, hogy Biudi-ba érve bepanaszolom a gazdájánál, ki pedig nem lesz jó hangulatban, mert nem kapja meg tőlünk az eredményes szafári után kijáró ajándékot és azon-

kívül szólunk az adminisztrátornak is, hogy ily haszontalan embert adott vezetőnek. Különb is, ha még egyszer félrevezet, akkor nyomban és «házikezelésbem megkapja azt előlegképpen, mit Biudi-ban megint a fölöttes hatósága utal ki számára.

Pogge nevű mocsaras patak mellett ütöttünk camp-et. Egyáltalában nem biztató a camp-ünk vidéke. Seholy semmi nyomot nem láttunk és a délutáni terepszemle is igazolta, hogy ott nincs sok keresnivalónk.

A délutáni terepszemléző sétához kirongóznak egy furcsa külsejű idősebb ember jelentkezett. Megjelenésében hasonlított a chopei «seitáni»-hoz és úgy látszik a többi fekete előtt hasonló reputációja volt, mint amannak. Szívesen ajánlkozott, hogy másnap hajnalban elvezet az új táborozóhelyünkhöz, az ő kunyhói közelében, hol biztosan összeakadunk jó elefántokkal.

A beszédéből azt vettem ki, hogy csak nemrégiben került erre a vidékre — biztosan valami rossz fát tett a tűzre az előbbi lakhelyén — és valamikor valamelyik szultán vadásza volt. Egy keveset a kigwana-t, a kongói kiszuahilit is beszélt és így egészen jól megértettük egymást.

A délutáni séta egyedüli eredménye, hogy néhány víziantilópot láttunk és elég sok bivalynomra találtunk. Arra a kérdésemre, hogy milyen bivalyok vannak azon a vidéken, kissé ingadozott a kirongózim válasza, mert egy kicsit feketének és egy kicsit meg vörösnek mondta azok színét. Az egész vörös bivaly hazája szerinte ott kezdődik, hol délen egy nagyobb, erdőkoszorúzta hegylánc látszik.

Az ottani bivalyok színét mindjárt szemléltette is az utóbbi napok kirándulásain állandóan velem járó bennszülött tűzvörös haján.

Ez a vörös néger mindenképpen érdekes ember volt. Némileg a néger albinókra emlékeztetett, de bőre nem volt varral és fekélyel telt, mint a szerencsétlen igazi albinoké, hanem teljesen egészséges és zsírosan fénylő rézvörös. Arca, mint a vöröshajúak legtöbbje, szeplős volt és a haja tűzvörös. Különb nagyon csinosan öltözködő dandy volt. A hancszövetből való «knickerbocker»-je a legszebb volt az egész szafárinkban, melyet egy szépen kidolgozott töltényöv szo-

rított a derekához, nyitott tetejű kalapját meg mindig szép tollbokréta díszítette. Valami előkelőség is lehetett, mert Mdeú nem a rendes szafari-terhet vitette vele, hanem csak kisebb dolgokat, mint fegyvereket vagy fegyvertokokat. Különben ő volt Mdefu «ítélet végrehajtója» és ő verdeste nyakon, a «vigyázz»-ban álló bűnöst.

A többi bennszülöttek valami babonás ellenszenvvel viselkedtek iránta, mit mindjárt az első camp-nél tapasztaltam, hol a mi «vörösünket» két igen csinos azande leányzóval akartam lefényképezni. A leányok még csak valahogy — jó baksisért — melléje álltak, de akkor meglátta az apjuk a vörösünket és a fényképezésből nem lett semmi. A leányokat szitkozódva, fenyegetőzve elzavarta a vörös gavallér mellől.

A sátorhoz visszatérve megint kínáltak egy potomogalebőrt eladásra. Kár, hogy az is nagyon hibás volt és így nem volt semmi más értéke, mint az a következtetés, hogy ez az érdekes emlős azon a vidéken nem nagy ritkaság. Farka hódfarokszerűen lapított volt, mint a pézsmapocoké.

Március 12-én rövid, de fárasztó út után — mocsarakon kellett keresztülgázolnunk — Komodó nevű telepnel ütöttünk tanyát.

Mindjárt odaérkezésünk után nyomozókat küldtem szét a szélrózsa minden irányában. Bár nem mindig célravezető módszer, mert az utóbbi napok tapasztalata azt mutatta, hogy azok gyakran elriasztották az elefántokat.

Alig hogy befejeztük ebédünket az új camp-ben, máris megjött az első elefánt hírt hozó hírnök.

Horthy Istvánnal mentünk utánok. Rossz, gyenge nyomokon indultunk el és mentünk, mentünk kisebb-nagyobb őserdőfoltokon át. Ezen a vidéken már sokkal nagyobbak voltak az erdőfoltok, mint az előbb bejárt helyeken.

Egy ilyen erdőfolt patakjának mocsaras partján végre megtaláltam az első óriásdisznó-nyomokat. A nyomokból azt láttam, hogy majdnem mindennap arra váltanak. Nagyon örültem ennek a felfedezésnek, mert már nagyon féltem, hogy megint óriásdisznó nélkül megyünk haza.

Ugyancsak ott egy-két csimpánz ragadozó madarak fészkeire hasonló nyugvóhelyeire is ráakadtam. Kis csapat «embermajom» kószált arra, de egy óriási hím lehetett

köztük, az alacsonyan épített — alig négy méterre volt a földtől — és terjedelmes fészekről ítélve. Valami miatt indulatba jöhetett az öreg úr, mert egy fiatal fa felső törzsét — pedig jó combvastagságú volt — eltörte. Mindenesetre nagyon szemléltető erőpróba!

Az össze-vissza csavargó elefántok nyoma egy csodásan szép őserdei szakadékhoz vezetett.

Olyan megkapó volt az élénk táruló látvány, hogy azonnal előszedtem tokjából a fényképezőgépet és több felvételt készítettem. Valóságos őserdei fa-«leviathanok» nyúltak fel a szakadék aljáról a magasba. Lent a szakadék mocsaras tisztásán meg óriási páfrányok és pálmyszerű növények burjánzottak át törhet étlen sűrűvé. Egy kidőlt famathusalem koronája a szakadék felső párkányán nyugodott. Ez volt a pávián- és vörösfarkú cercófhad természetes korzója, ezen járt fel-alá ez az örökké nyugtalan, örökké zajos majomsereg.

Ősrégi, mélyen kitaposott elefántváltón, mondhatni elefánt bara-barán ereszkedtünk le a meredeken eső, terraszosan formált, mély tisztásra.

Leérve láttuk csak, hogy az a hely egy nagyon nagy «edo». Kongói őserdőkben így nevezik az olyan kisebb-nagyobb tisztásokat, hova az őserdő összes vadja időnként a sóstartalmú agyagra jár.

Az elefántok agyaraikkal helyenként egész mély és nagyterjedelmű barlangokat vájtak az agyagos oldalba néhány faóriás gyökérzete alatt. Feltűnő volt az, hogy leginkább tehének látogatták a legnagyobb agyagvájást. Száz meg száz vékony agyar vésése látszott a nagy odú falán. Bivaly nyom azonban egy sem volt ennek a közelében. Ez kimondottan az elefántok szója volt és talán felségsértésnek vetették volna az őserdő állatfejedelmei, ha egy bivaly az ő szóhelyükre merészkedik. Ki ismeri az őserdő állatéletének törvényeit?!

Azonkívül ebben a nagy edo-ban volt még vagy 4—5 elefánt vájta szóöreg, de volt a bivalyoknak is. Ez sokkal kisebb és alacsonyabb volt, mint az elefántoké és mint láttam, odajártak az óriásdisznók is. Óriásdisznó nyomát az ottani patak mentén is feltaláltuk.

Nagyon sajnáltam, hogy a camp-ünk olyan messze volt a nagy edo-tól és így gondolni sem lehetett arra, hogy ott néhány éjjelt lesben eltöltsünk. Különben is már nagyon meg voltak számlálva kongói napjaink!

E helyet tanulmányozva sóhajtva gondoltam vissza a múltra, mikor a mindenben hiányt szenvedő magyar kóbor természetvizsgáló és gyűjtő vadász egyben nagyon dúslakodott: az időben.

Milyen nagyszerű megfigyelőhely lett volna az ilyen edo a nap és az év minden szakában! Kora hajnalban, mikor a megszületendő világosságot a különben oly csendes colobusz-majmok karéneke üdvözli, a déli nagy csendben, mikor az őserdő fojtó, nyomasztó lehellete még a lármás turakókat is hallgatásra készíti, a sokhangú alkonyatkor, mikor a feketearcú csimpánzok «gómája» mindig idegenszerűen új változatosságban hallatszik valahonnan felénk, a lármás éjszakákon, mikor minden faóriás liánokkal átszőtt koronájáról az őserdei éjszaka legnagyobb csendhárbitójának, a fán élő patásállatnak, a hyraxnak lármája hangzik és mikor a sok titokzatos, soha meg nem oldott madár- és emlőshang közepette egész váratlanul megszólalhat egy őserdőbe tévedt és óriásdisznó vadászatára specializálódott oroszlán mennydörgése.

A zárkózott, a titokzatos őserdei állatélet mennyi soha nem látott, soha nem hallott intimitását, titkát lehetett volna az edok-nál ellesni?! Mert nemcsak szóóra jár ide az őserdő összes vadja, hanem itt dagonyázik a bivaly a vad-disznók különfelesége, ilyen helyekre jár ivóra vagy sós növényhajtásokat legelni a fehér ember által mostanáig is oly ritkán látott okapi, ilyen helyen oltja szomját az őserdei antilópok szépen csíkozott óriása, a bongó.

Mikor meg a sötét őserdő állatja a nászának idejét érzi elkövetkezni, ezeken a helyeken keresi a párja vagy háremje nyomát. Edo az őserdő találkozóhelye!

Szinte megbénított egy ideig a sok új benyomás! Csak úgy immel-ámmal hagytuk el a rikítóan fényes, napsugaras foltokkal tarkáit edo-t a különben is gyenge elefántok nyomán.

Az edo-ból kiérve egy elefánt füves térre vezettek a nyomok. Itt már egy jobbnymú bika is csatlakozott hozzájuk,

de annyira össze-vissza volt taposva ott minden, hogy abban a nyomlabirintusban elveszítettük a követett nyomot.

Hazafelé igyekeztünkben még két igen erős elefántbika reggeli nyomát is felleltük. Nagy messziről felénk hangzó csimpánz-sivalkodás volt hazafelé a kísérő zenénk. — Úgy találtuk, hogy végre jó helyen táborozunk!

Másnap még sötétben, fáklyafénynél indultunk el. Valóságos fáklyákat használtunk és nem összekötött száraz kórokat vagy száraz elefántfűszárat. Ezeket a fáklyákat Dungu felé utaztunkban vettem. Szuedi alkudozott rájuk, mikor figyelmes lettem erre a kongói specialitásra, mely valami gyantás-szurkos anyagból készült és éppoly erős fényt ad, mint az európai szurok fáklyák. Nyélnek egy háromágú vessző volt beléje dugva, erre a három lábura rá lehetett állítani, mikor a bennszülöttek pombe mellett a kunyhók előtti téren gómáznak.

Horthy Jenő éjfél tájban oroszánordítást is vélt hallani. Jól hallotta, mert az első folyó iszapjában meg is találtuk a nyomát. Hatalmas hím volt.

Nemsokára utána friss elefántnyomok is megállítottak. Nem sokáig tartottak fel, mert csakhamar meggyőződünk, hogy nem érdemesek a követésre.

A nagy edo-hoz közeledve éppen azon tanácskoztunk, hogy ki menjen ahhoz és ki tovább, mikor egy néger szaladt hozzánk egy darab elefántfűszárral, a camp közvetlen közelében átváltott hatalmas elefánt nyomának méretével. Már nagy utat tettünk meg, de Horthy Jenő nem akarta elszalasztani a jó esélyt és öccsével visszament a nagynyomú vén bika követésére.

Így tehát magam igyekeztem az edo felé. Nemsokára megint friss elefántnyomok térítettek el menetirányomból. Követtem, bár nem voltak biztatók a nyomok.

A nyomokat követve csimpánzbeszéd hallatszott nem nagy távolból. Most nem kísérte a kiáltásukat dobolás, sem az a kellemetlen sikongás, mely annyira hasonlít a «bhang»-tól őrzöngő négerrek mániákus rikoltozására. Szinte emberi hangnak lehetett volna vélni mostani kiáltásaikat. Talán egy állatot sem hallottam annyiféle hangon szólni, mmt a csimpánzokat.

Időközben egy patak ágyában tisztán látott nyomokból meggyőződünk, hogy az elefántokat nem érdemes követni és így a csimpánzhang irányába mentünk.

De bizony azokkal sem volt szerencsénk. Elhallgattak csakhamar és így a keresésük hiábavaló volt.

Kevéssel később egy bolond optikai csalódás ugyan-csak megdobogtatta a szívemet. Mikor az elefántok követésével, majd a csimpánzok keresésével felhagytunk, újra kivergődtünk az ösvényre. Az ösvényen haladva először egy szép őserdőágon mentünk át, majd azon áthaladva egy nagyon magas elefántfübe jutottunk. Az elefántfü helyenként le volt már égve, de azokon a helyeken már a sűrű elefántfü-sarj derékig ért. Egy ilyen sarj foltra kibukkanva egy nagy fekete állatot láttam magam előtt mozogni.

— Hála légyen Dianának! — futott át agyamon, mikor Pauló kezéből kikaptam a cordite-ot.

Egyszerre megszűntem «csak» vadász lenni és kiütött belőlem újra a gyűjtő.

— Hát mégis lesz a Magyar Nemzeti Múzeumnak óriásdisznója!

Lehűt Pauló szava: «Vacsá Bwana! Kanga!» (Hadd Uram! Gyöngytyúk!) Már akkor én is láttam, hogy egy nagy csapat gyöngytyúk kuporodott össze valami fölött és egy pillanatra «mukulu»-t, óriásdisznót varázsolt a kapargálóból. A csalódást elősegítette az is, hogy kettő úgy állt, hogy azokat az óriásdisznó fülének tarthattam.

A gyöngytyúkok egy kis termitadombra nemrégiben potyogtatott elefánt-hullatékon kapargáltak. Mikor nagy robajjal és rikácsolással szárnyrakaptak, akkor hallottuk is az elefántokat törni a közeli őserdőben.

Persze azonnal a törés felé siettünk. Az elefántok már elmozdultak az őserdőből; bizonyára a gyöngytyúkok zaja riasztotta meg őket.

Nyomukból azt láttam, hogy csak egy gyengén közepes bika van a társaságban, de tekintettel arra, hogy kirándulásunk napjai már nagyon meg voltak számlálva, mégis követtük őket.

Azt gondoltam, hogy még az őserdőben fogom találni őket, de csakhamar kiváltak onnan és belemásztak egy

sűrű és magas elefánt füvesbe, hol igazán nem volt mulatságos a nyomkövetés.

Többször hallottuk felordításukat, de az össze-vissza taposott helyeken nagyon nehéz volt a nyomot tartani és így nagyon lassan haladhattunk előre. Időközben megint megszólaltak a csimpánzok, de persze most nem foglalkozhattunk velők, mert egyre hallottuk az elefántok fel-feltrombitálását, hol meg a törésük zaját.

Végre közvetlen előttünk voltak az elefántfüben. Mikor azonban odaértünk, már bent voltak az őserdőben és ott hatalmas csörtetés jelezte, hogy szelet kaptak.

Félrelöktem az előttem járó négert — a kirongózi valahogy elkeveredett az elefántfüben, mikor egyszer a nyomokat elvesztettük — és előrerohantam, hogy a menekülőkből lássak valamit. Egy fa mellé ugrottam, mert hallottam, hogy a törés zaja felém közeledik. Egy pillanattal később széjjelvált a sűrű aljnövényzet, kibukkan egy szürke elefántfej és egyenesen nekem tart egy fiatal elefánttehén, mely alig öt lépésnyire tőlem kissé elfordulva csörtetett tova. Utána és nyomában egy félig kinőtt borjú, majd azután egy vén tehén.

Naplómban meg is jegyeztem, hogy egy nagyon híres német vadászkutató ez esetben «a legnagyobb életveszedelmről» írna, pedig hát csak az elefántok forogtak volna abban, ha az agyaraik nagyok lettek volna. (Egy-két nap múlva nagyon megbántam ezt a gúnyolódást!)

Mögöttem is volt csörtetés. Ott állítólag négy elefánt ment át. Pauló egyet látott is. Ezután mentem is egy darabon, remélve, hogy valahol kíváncsiskodva elálldogál, de eredménytelenül.

Az elefántokat alighanem az elefántfüben elvesztett kirongózi zavarta meg, ki csak későn este vánszorgott a camp-be és állítólag egy nagyon erős agyarú elefántbikát látott.

Hazafelé menet egy őserdőszegélyi sűrűségben (ezek a legrosszabb helyek) megint csörtetést hallottunk. Egy óriásdisznó rohant el. Sajnos, nem láttunk belőle semmit, csak a nyoma árulta el milétét. Ma különben több óriásdisznónyomot találtunk egy kisebb edo-ban, hova — mint a nyo-

mokból láttam — elefánt nagyon ritkán jár, de annál inkább a bivaly meg a mukulu.

Horthy Jenő vadászata is eredménytelen volt. Két vén elefántbika ment el camp-ünk mellett és azokat egész Nedi-ig követték. Ha nem indulunk kora hajnalban, akkor ez a két vén bika biztosan lövésre kerül, mert így vagy három órát vesztek. Későn este érkeztek haza, mikor már régen szólt camp-ünk közelében az oroszlán.

Március 14-én megint fáklyafény mellett indultunk el, A nagy edo-hoz mentem először. Még alig volt fent a nap és így méltán reméltem, hogy legalább is bivalyt fogok ott látni és végre megtudom, vajjon megkezdődött-e ott a vörös törpebivaly birodalma vagy sem?!

Mikor az edo előtti őserdő mélyen kitaposott elefánt «országútjára» léptem, az ott csatangoló vörösfarkú cercófbanda szitkolódása miatt semmi reményem se lehetett, hogy ott valamilyen állat is megmaradjon. Elkeseredésemben egy öreg hímet a kis kölcsönkapott 22-essel lepattantottam.

A Kilima - Ndjaro környéki bennszülöttek rosszalólag csóválták volna lejükéi, mert szerintök a vadászat kezdetén majmot löni nagyon szerencsétlen dolog. Igaz ugyan, hogy azok nem nyúlnának a majomhúshoz a világért sem, míg az itteniek a majompecsenyét nagyra becsülik és talán azért nem osztják ezt a hiedelmet.

Utána egy óriásturakót is lőttem a gyűjtésünk számára. A turakólövés mindig nagy zajjal jár, mert a lelőtt társainak szitkolódzó lármájától sokáig ugyancsak hangos az őserdő.

A tegnap este korán megszólalt hím oroszlán nyomát is megtaláltam az edo csermelyében. Jó cserkésző vadász az öreg, tudja, hogy hol lehet vadra számítani és milyen természetes cserkészőutat kell a vad belopásához kihasználni. Biztosan több eredménnyel cserkészik óriásdisznóra, mint mi.

Azután, mivel az edo-nál csak egy-két friss bivalynyomot találtunk, továbbmentünk. Nemsokára elefántnyomot is felvettünk. Pauló szerint még este jártak arra és így nem volt sok remény, hogy rájuk akadunk. Nem nagy kedvvel követtem, mert a nyomok meglehetősen gyengék voltak, annyira, hogy mikor egy szép erdei gyöngytyúkot

láttam, meggondolás nélkül lelöttem gyűjteményünk számára a 22-essel.

Egy patak partján azután meggyőződtem arról, hogy igazán nagyon gyenge elefánttársaságot követtünk és azért a patak mentén az ösvényünk felé törekedtünk, hogy azon továbbmenve új, érdekesebb nyomok után nézzünk.

Már közel voltunk az ösvényhez, mikor a fényképező-masinámat hordozó gyerek jelentette, hogy elefántok törését hallotta. Erre a hang irányába iparkodtunk. Eleinte ide-oda kóvályogtunk, majd mikor újra törést és ropogást hallottam, többi kísérőmet visszahagyva aznapi vezetőmmel és Paulóval indultam a zaj irányába. Gyalázatosan rossz helyen voltak. A mocsaras mélyedésben a magas és a legkisebb érintésre is erősen zörgő phrynium eltakart mindent. Ezek a phrynium és más nagylevelű aljnövényzeti sűrűségek a nyomkövető vadász legnagyobb ellenségei. Oly magasak és oly tömötten sűrűek, hogy még az elefántot is eltakarják. Nem beszélve bivalyról, óriásdisznóról vagy bongóról, melyek ilyen sűrűségben teljesen védettek minden meglepetéstől. Még akkor sem lehet az ilyen sűrűségekben zaj nélkül előrelopakodni, ha egy erősen kitaposott elefánt váltó vezet rajta keresztül, a vékony szárú és így örökké hajladozó, fönt egy széles és nagy levéllel végződő phrynium — olyan, mint egy óriási légycsapó — a legcsekélyebb érintésre is zörög.

A phrynium és más ily nagylevelű aljnövényzet rendszeren ott burjánzik, hol a napsugár nagyobb területet ér, mint például a mocsaras tisztásokon, patakok partján. A sötét őserdőben a liánokkal átszőtt lombozattető annyira összeborult, hogy csak itt-ott, kis foltokban ereszti át a napsugarat és ott fű nem nő és az aljnövényzet is kevés.

A phrynium-sűrűségek fönt felsorolt kellemetlenségein kívül ezek a helyek még azért is nagyon rosszak, mert ott van leginkább kitéve az ember a hangyátamadásoknak. Kivált egyféle hangya volt a réme az ilyen mocsaras tisztásoknak, mely egy bizonyos nagylevelű dudva szárain és levelein tanyázott. Hosszú, nagy, gyorsmozgású és fullánkos bestiák voltak ezek, melyek szúrása — szerintem — fájdalmasabb volt, mint egy kisebbfajta skorpióé. Szerencse, hogy

nem sok helyen talákoztunk velők és embereim mindig idejekorán észrevették a hangya-fertőzött dudvát.

Szelünk is rossz volt és így csak nagy kerülővel tudtunk az elefántok közelébe jutni. Alig néhány lépésnyire voltunk csak tőlük, de mégsem lehetett látni belőlük valamit, csak a folytonos recsegés, ágtörés, gyomorkorgás és más egyéb gyomorműködést jelző hangok árulták el, hogy egészen a közelünkben vannak.

Egy kis termitadombra kapaszkodtam fel, hol két elég vastag, szóval némi fedezéket nyújtó fa volt, arra az esetre, ha az elefántok vak nekiiramodásukban felénk vennék rohanásuk útját.

Az elefántok alig voltak 8—10 lépésnyire tőlem, de azért mégis nagy csörtetéssel menekültem onnan és nem kis zajjal igyekeztem megszabadulni a két öreg fa liánjaiból rámtámadó mérges erdei hangyáktól.

A kirongózi izgatottan szaladt hozzám. Azt hámoztam ki a beszédjéből, hogy egy nagyagyaruú bikát látott. Menjek az általa jelzett irányba, ott megláthatom. Még egy-két belémcsípett hangyái: szedtem le magamról és azután megindultam. Az elefánt közelében a kirongózi persze eltűnt és magam maradtam Paulóval, ki ujjai közt a tartaléktöltényeket szorongatta.

Egyszerre láttuk meg a mélyedésben álló elefántbika fejét, mely már valami gyanúsat érzett, mert nagyon nyújtogatta az ormányát.

Sajnos, nem volt erős bika. De már csak 5—6 napunk volt Kongóban, — Pauló is nagyon biztatott hátulról, hogy löjje — hát arcomhoz kaptam a nehéz expresst.

Jóval magasabban álltam, mint az elefánt és így egy-két pillanatig számíthatnom kellett, hogy most hol is lehet az a pont az előttem szúr kélő elefántfejen, melyet eltalálva lövésem az agyat éri és azonnali halált okoz. E közben 25° alatt elfordult és abban a pillanatban fejbőlöttem.

Remekül csuklott össze! Olyan helyzetben maradt, mintha élne.

Utána ropogás, törés! Tőlünk balra rohant el a csapat többi tagja, legalább is mi azt hittük. Pauló látott is egyet az elrohanók közül.

Azután beszélgetve mentünk a menekülők után, hogy a nyomokból lássuk, hogy milyen állatok voltak.

Ekkor megint óriási ropogás, trombitáló recsegés a hátunk mögött! Azt hittem, hogy a fejbőlött talán csak paralizálva volt — gyakori eset a hibás fejlődésnél — és most magához térve igyekszik visszafizetni a vele elkövetett gorombaságot.

De ekkor már láttam, — éppen annyi időm volt, hogy egy fa mellé ugorjak — hogy egy nagy csapat elefánt zúdul felénk, önkéntelenül eszembe jutott a tegnapi naplómba írt maliciózus pár sor! Ma azután még közelebb jutottak hozzám az elefántok, mint tegnap. Egy tehén alig volt tőlem két lépésnyire, — akár meg is érinthettem volna — ugyanakkor hátam mögött három lépésnyire törtetett el ordítva, zúzva-törve egy másik. Egy nagyobb állat nagyon felém vette futása irányát, már-már löni akartam, mikor közvetlen mellettem eltért. Erre még néhány elefánt rohant el mellettünk, közöttük egy termetre jóval nagyobb, mint a többi. Sajnos, ez egy kissé távolabb volt tőlem és a phrynum miatt nem láttam az agyaráit.

Alig néhány pillanatig tartott ez az «elefántorkán», utána egy-két perccel már messziről hallatszott ingerült trombitálásuk. Föltétlenül nagyon felingerelt, nagyon felbőszült állapotban voltak ezek az örökösen hajszott állatok és dühtől vezetett vak nekiiramodásuk azért is volt annyira zajos, annyira romboló.

Igazán nagyon örültem, mikor embereimet — ilyenkor kiki magának! — a fák mögül épségben láttam előbukkanni. A kirongózi látszott a legmegviseltebbnek, neki tetszett legkevésbé az eset. Pauló ragyogó arccal állt elém és tenyerével száját félig letakarva nevetve mondta a néger legnagyobb indulatszavát, hogy «lo» és utána sokatmondóan csettengett egyet az ujjaival. Nagyon sajnálkozott azon, hogy a nagytestű elefántra nem lőttem. Ő sem látta ugyan az agyarakat, de azok szerinte biztosan nagyok lehetek és azonkívül, mint mondta: «ez nem a mi országunk, itt meg lehet ilyen dolgot tenni». Paulónak, úgy láttam, furcsa felfogása van a vadászreguláról.

Mikor azután teljesen lezajlott az elefántos cécó utó-

hatása is; a szokásos össze-vissza beszéd, magyarázgatás, visszamentünk a lelőthöz, melynek annyira «élő» volt az összeroskadása hogy a kiringózi csak nagy unszólásra merete feléje dobni a lándzsáját. Feléje dobta csak, mert még mindig attól tartott, hogy lábrakaphat. El is hibázta teljesen. Ebből az esetből is láthattam, hogy az északi azandék különlegények, mint a déliek.

Most azután nyugodtan szemügyre vettük zsákmányomat. Meg kell adni, hogy szépen bukott össze. Pingálni se lehetett volna ideálisabb fej lövés-eredményt. Kár, hogy az agyarak bizony elég gyengék voltak, de — eltekintve mindentől — 2—3000 franc is jobb, mint semmi.

Hazafelé menőben a pataknál egy nagy csomó összekötött fakérget találtam. A kiringózi elmagyarázta, hogy ezt a kérget a vízben megtörik, mitől aztán a halak elbódulnak és könnyű zsákmányul esnek. Annyi bizonyos, hogy az azandéktól se az őserdő, se a szavanna, se a vizek állat lakóinak nincs egy percnyi nyugodalmuk. Amit megehetőnek tartanak, — már pedig kevés a szerintök megehetőetlen — azt minden kigondolható módon üldözik, legyen az emlős, madár, hal, kígyó vagy rovar. Például akármilyen messzire elcsavarogtunk a vadonban, az ott utunkba esett termitadombok majdnem kivétel nélkül jelét viselték annak, hogy a bennszülöttek a természetrajzás idején abból a termitadombból is kivették a dézsmát. ..

Horthy Istvánt aznap rémséges balszerencse üldözte. Dél előtt 11 órakor jött csak a camp-hez elefánt jelentés. Egy hatalmas magányos bikát jeleztek. Azonnal utánaeredt, magával vitte nagybátyjának 465/500. Holland-Holland gyártmányú expressét is.

A késői indulást minden erejük megfeszítésével igyekeztek behozni, mi sikerült is. Délután már az óriási bika közelében voltak Kétszer megugrott előttük, de harmadszor egy magas, kevés alj növényzetű őserdőben megint utóérték. Horthy István, hogy nesztelenül belophassa, csak a kiringózival ment az elefánt felé. Még a fegyverhordozóját is visszahagyta, ki a 6.7 mm-es Mannlicher-Schönauerét vitte.

Az elefánt nagyon jó helyen és jól állt, úgy, hogy Horthy István már biztosnak vélte a hatalmas zsákmányt,

mikor a remek Holland-Hollandot a nagyagyarú elefántbika vállapjára fogva, pontos célzás után elnyomta a ravaszt. Még csak egy csettenés sem hallatszott. Próbálta a balcsövet, de azzal éppúgy járt. Lassan kinyitotta, hogy patront cseréljen, de utána megint hiába rángatta a ravaszt. Végre is széjjelszedni próbálta, de ekkor valamit mégis meghallott az addig nyugodtan álló óriás és elvonult a veszélyes helyről.

Képzeltető, hogy mily elkeseredést váltott ki ez a maga nemében páratlan «vadászspech»! Csak egy volt a vigasztaló, hogy a remek zsákmány elszállításán kívül más baj nem történt. Pedig vajmi könnyen megtörténhetett volna más, még sokkal komolyabb baj is.

A camp-ben lámpafénynél szétszedte Horthy István a lakatszerkezetet és kitűnt, hogy hol a hiba. A nagy záporok, az állandó nagy légköri nedvesség következtében valamiképpen egy kis víz vagy nyirok került a lakatszerkezetbe, hol annak következtében egy parányi rozsdafolt keletkezett, mely elegendő volt ahhoz, hogy a precíziós mechanizmust megakassza a működésében. A rozsdafolt eltávolítása után megint oly kifogástalanul működött az express, mint egy óramű...

Ha az a vén magányos elefántbika valahol az őserdő olaj pálmás sűrűjében megtudná, hogy azon az emlékezetes napon egy parányi rozsdafoltnak köszönheti életét, akkor ő is törhetné nagy fejét, hogy a Gondviselés útjai mennyire kifürkészhetetlenek!...

Március 15-én az első patakig — patakok voltak Kongóban a mérföldköveink — Horthy Jenővel együtt mentünk. Ott azután első jobban kitaposott elefánt váltón bement az úttól jobbra eső, le nem égetett elefántfüvesbe. Aznap volt az az érdekes kalandja, melyet oly érdekfeszítően írt meg a XVI. fejezetben.

Jómagam az ösvényen haladtam tovább. Nagy volt az elefántjárás. Nem kevesebb, mint kilenc kisebb csapat elefánt friss nyoma keresztezte az ösvényt, de sajnos, mind rossz nyomok voltak.

Később egy néger társaság, amely a szomszéd telepről jött, hogy a tegnap lőtt elefánt húsából részesüljön, azt újságolta, hogy a negyedik patakon túl két nagy elefántbika reggeli nyomát látták.

Ez a hír természetesen nagyon felvillanyozott, mert az egyedül vagy párosan járó bikák — ritka kivétellel — mind nagyon erős agyaráú állatok. Csak egyet sajnáltam, hogy Horthy Jenő már régen elment és így nem is lehetett arra gondolni, hogy hírt adjak neki.

Reménykedve mentünk hát át a negyedik patakon és meg is találtuk a kérdéses nyomokat, melyeket mindjárt gyengéknek tartottam ugyan, de követtem addig, míg egy mocsaras résznél meg nem állapítottam, hogy két tehén a követett. Persze azonnal félbeszakítottam a nyomkövetést, dacára, hogy már egészen a közelükben voltunk és a törésüket is hallottuk.

Tehát a bolondját járatták velünk a nagy bikáról szóló hírekkel! Egyedüli hasznunk az volt, hogy teleszedtük hátsákomat gyönyörű citrommal, mely a vadonság közepette termett egy valamikori shamba helyén, hol már csak ez a gyümölcsel megrakott fa jelezte, hogy ott valamikor egy kis néger telep lehetett.

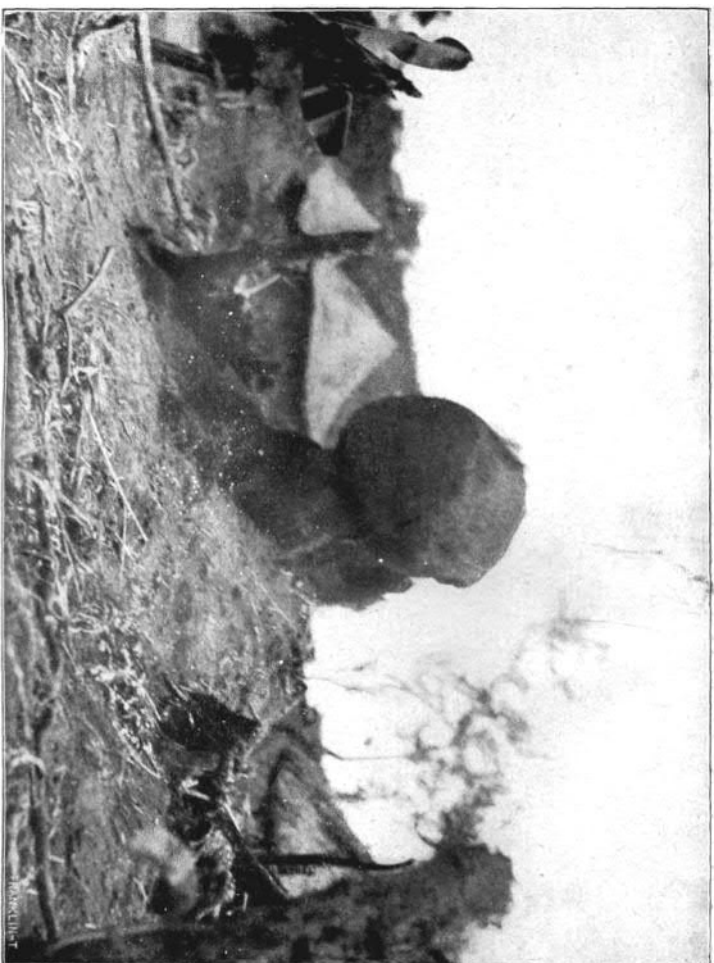
A vadon egy-két esős időszak alatt teljesen eltűnteti az emberi kéz munkáját és a néhai kultúra legföljebb arról ismerhető fel, hogy ott burjánzik legerősebben a dudva, a bozót, ott nő a legmagasabbra az elefántfű. A vadon hamar visszafoglalja azt, amit az emberi kéz egy időre elvett tőle. Az őserdő azonban vesztes marad. A feketék kíméletlen őserdő-pusztítók. Ha a shambájuk földje szerintök már kimerült vagy valami más ok a shamba elhagyására készíti őket, akkor új helyet keresnek az őserdőben, a faóriásokat meggyűrűzik és mikor a lassú halálra ítélt fák elszáradnak, az erdőirtást befejezi a tűz. Néhány év múlva megint megismétlődik ez, megint veszít az őserdő és ugyanannyi teret nyer az elefántfű vagy a bozotos vadon.

Déltájban hazafelé indultunk. A harmadik patakhoz érve az őserdőben elefántordítást hallottam. Odaküldtem a vezetőt és a «vörös» négert, hogy tudják meg pontosan az elefántok tartózkodási helyét, hogy azután esetleg meg-hajthassuk őket.

Mi azalatt Paulóval továbbmentünk. Egyszerre csak észrevettem, hogy a nyílt és félig már leégett területen egy elefántcsapat igyekszik az őserdőhöz. Nosza utánok! Pauló



Óriási termítadombokat láttunk Uelle-től délre eső őserdővidéken.
A termítacéptmény nagyságáról tiszta képet nyújt a termítadomb előtt épülő kunyhó és a domb
lábánál és tetstjén álló beemsszülötték.



Kilisebogo. Kuduva jételeke.

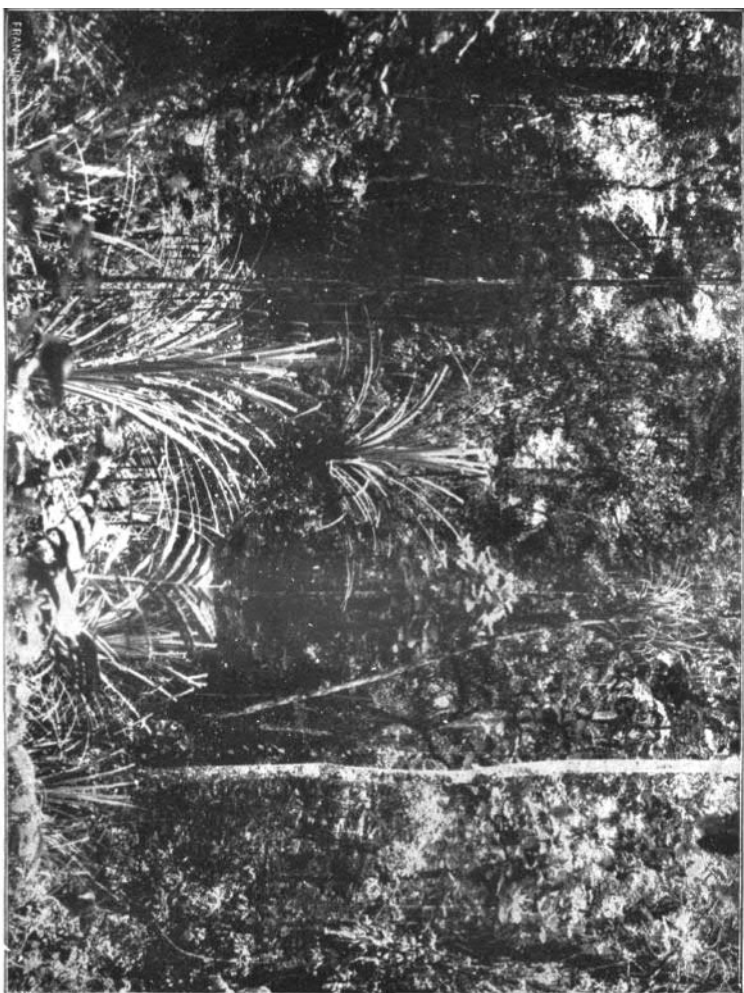
A termítádombok néha fantasztikus alakokat mutatnak.

Mint egy óriási fej emelkedik ki ez a különös alakú termítáéplémény az óserdő új frtásán létesült telepen.



Kittabeger Kálmán felette.

A «Nagy Edo» felülről nézve.



Edo a kongói őserdőben.

Kiritschberg, Adaman, 1906.

hosszú lábait magasra dobálva úgy nyargalt előttem, mint egy strucc. Nekem azonban jaj keserves volt ez a nekiiramodás. A félig leégett és a földre hajlott elefántfűszárok minduntalan elhurkolták lábamat és így csak szinte bukácsoltam a rohanó Pauló után, ki csakhamar egy hatalmas termitadombra kapaszkodott fel, hogy onnan jobban megfigyelhesse az agyarakat. Mire én is odaértem, a körülbelül 15 darabból álló csapat nagy része már beváltott az őserdőbe. De sem Pauló, sem én nem láttunk köztük egy valamire való agyarast sem. Így nem is törődtünk velők tovább.

Március 16-án a camp-ünktől délre fekvő kis hegyek mögé igyekeztem. Arra még nem jártunk, mert a bennszülöttek arról a tájról sohasem hoztak elefánthírt. Nem is látszott az most, a száraz időszak legvégén elefántos vidéknek. Eleinte egészen sík, nyílt területen mozogtunk. Az elefántfü majdnem tökéletesen le volt már égve és a sarj még alig ért derékig. Helyenként rövidfűvű foltok is voltak, ezek voltak az itt előforduló antilópok legelőhelyei.

Elefántnyomnak még híre sem volt és így embereim számára húst lövendő, egy felénk szaladó, majd kitartóan ránk kíváncsiskodó varacskos kant fejbőlöttem a cordite-tal. Fején hatolt be a lövedék és a combján jött ki. Paulónak és a vörös négernek nagyon tetszett ez a löhatás. Pauló ugyan nem tudott három szót az itteniek nyelvén, a vörös sem tudott sokkal többet kiszuahili nyelven, de azért kézzel-lábbal magyarázták egymásnak, hogy a «mzinga» milyen csodás szerszám. A varacskosdisznót azután felhúztuk a keselyük elől egy fára és miután visszaküldtem egy embert a camp-be emberekért, tovább folytattuk utunkat.

Nem sokkal később egy pompás színezetű erdei-antilópot láttam. Erős bak volt. Talán még szebben színezett, mint a nílusi bushbuck, de annál jóval nagyobb. Az expressemnek a távolság egy kissé nagy volt (csak 100 méteres irányzék van rajta), de mindenáron akartam egyet szerezni ezekből a bushbuckokból a Magyar Nemzeti Múzeumnak és így mégis rálöttem, persze eredménytelenül. A lövéstől elugrott bushbuck a hegy bozótosai felé menekült. Most már csak azért is! Hosszú cserkészés után sikerült is elejtenem teljesburkolatú lövedékkel, úgyhogy a bőrét egyáltalában nem rongáltam meg.

Felvettem róla a szükséges méreteket, lefényképeztem, majd fel is vágtam, — a Múzeumnak szánt emlősöknél ezt mindig magam végeztem — hogy azután Pauló a visszahagyott két emberrel szépen lenyúzza és a bőrt a camp-ben a szokásos módon kikészítse.

Nagyon, nagyon megbántam később, hogy ezt a bush-buckot megszereztem! Bár ne került volna utamba, mert ezzel kezdődtek az igazán szerencsétlen elefánt vadászataim!...

Mégegyszer elmagaráztam Paulónak, hogy mi a teendő és azután úgy — jó szerencsére — továbbmentünk.

A fegyverhordozó tisztjét a vörös néger töltötte be, ki igen büszkén és féltő gonddal vitte csodálata tárgyát, a mzingát. Hisz' ő is puskás vadász volt. Az ő szépen kidolgozott patronövében a bodzabél gyutacstartó-patronok három jó gyutacsot rejtegettek.

A kiringózin kívül még a fényképezőgépet hordozó gyerekmber is velem jött. Sajnos, egyikük sem beszélt a kiszuahelit és az én mongalla szókincsem alig volt két tucat.

Mentünk, mentünk! Seholy egy árva elefántnyom. Aránylag sok bivalynyomot találtunk és sok víziantilópot is láttunk.

A hegy háta mögött egy nagyobb «tinga-tinga» terület el, melyet sokféle vízimadár népesített be. Köztük méltóság-teljesen lépdegélt egynéhány pompás nyerges gólya, az afrikai gázlómadarak legszebb és talán a legmagasabb képviselője.

A magasban sok marabu keringett, jelezvén, hogy Pauló még mindig munkában van, a nyúzás még nincs befejezve. Mikor azután kezdtek ejtőernyőszerűen, előredobott lábakkal leereszkedni, tudtuk, hogy Pauló a bőrrel és a csontokkal már megindult a camp felé.

Azután meddő járkálás. Egy-két kisebb erdőfoltnál új azande-telepek voltak, de csak asszonynépet találtunk ott, a férfiak — állítólag — majom vadászaton voltak.

Kikérdeztem őket, — már ahogyan lehetett — mert néha az asszonyoktól lehetett kapni a legjobb információt. Nem sok hírral tudtak szolgálni.

Egy kicsit lepihentünk, hogy embereim elszívjanak egy pipa dohányt. Az azande eredeti módon, pipa nélkül pipázik. A pipa hiánya igazán nem okoz nekik gondot, hol banána-

shamba van. Lándzsájával tőből lenyisszant egy banána-levelet, melynek csak a szárát hagyja meg, kétoldalon a leveles részt lefejtí róla. Ez lesz a rögtönzött pipa szárá^ melyet csak egyszer használnak. Most a szár végénél egy jó arasznyira berovátkol egy kis rést, hova majd a pipa jön. Aztán elnyisszant egy olaj pálmalevelet, — az is akad minden azande-shambában — vékonyra hasítja a pálmalevél rostos, könnyen hasítható szárát, melynek végére — mint a puskatisztító-vesszőre a kócot — vékony rostfonalat csavar. Most már megvan az a szerszám, mellyel a szárban lyukat fúr. Könnyen szalad a húsos, nedvdús banánalevél-szárban a fúróvessző; kétszer-háromszor áthúzza rajta és kész a jól szelelő, hosszú pipaszár. A pipa is hamar készen van. Levág egy négyszögletes banánalevél-darabot, ujján «stancilít» formál belőle, melynek végét—miután dohánnyal megtöltötte — leharapja, a résbe helyezi és kész a pipa, csak parázs kell a tetejébe. A kunyhók előtti tisztára söpört téren mindig van tűz és így a parázs is csakhamar a megtömött pipa tetejére kerül és máris bodor füstfelhőt ereget orrán, száján a soros. Mert az azande illendőség úgy diktálja,— úgy kívánja meg a jó modor — hogy egy szippantás után a mellette guggolónak nyújtsa át a pipát, ki megint egy nagy szippantás után íovábbnyújtja. Igaz, hogy nagyon kiadós szippantások azok, mert a soros annyira teleszippantja füsttel a pofáját, hogy nagyon hasonlít egy tejes kukoricával teletömött pofazacskó jú páviánhoz . . .

Már-már hazafelé irányítottam a kirongózit, mikor egy bivalycsapat esti nyomára akadunk. Ugyan nem sok remény volt, hogy rájuk is akadunk, de mivel a nyomok a camp felé vezető ösvény irányába tartottak, felvettük és követtük. A nyomokat követve megint egy szép edoszerű tisztáshoz értünk. Leereszkedve oda, egy bozótból nagy robajjal rohant ki valami. Azt gondoltam, hogy bivaly vagy óriásdisznó. Az emberek valami ismeretlen nevű állatot emlegettek, mely valószínűleg a ritka vörös duicker volt.

Ebben a mocsaras őserdei tisztásban is felleltük az óriásdisznó nyomát. Kár, hogy ez is messze esett a camp-tól és különben is nagyon nehéz volt megközelíteni, mert különben itt is eredményesen lehetett volna lesbe állni.

Mikor az edo-t el akartuk hagyni, annak patakjában két hatalmas elefántnyomot fedeztünk fel. Továbbmenve még a hullatékát is megtaláltuk. Még úgyszólván meleg volt, de furcsa, agyagos és nagyon rossz szagú. Úgy látszik gyomor- és béltisztítás céljából sósagyag-kúrát tartottak.

(Az elefántkövetésnél a nyomkövető vadász fontos irányítója a hullaték. Olyan helyeken, mint a letiport elefántfüvesekben, hol a nyom nagyságát a leggyakorlottabb nyomozó is csak nagynehezen tudja megállapítani, a hullaték nagyságából bizton lehet az állat nagyságára is következtetni. Sokszor biztosabban, mint a nyomból. A hullaték mutatja meg legjobban, hogy mennyire friss vagy régi a nyom. Mikor még teljesen meleg, teljesen nedves felületű és a felületen még rajta vannak a lehulláskor rájuk vert por szemek, ez esetben az elefántok közvetlen közelben vannak. Kicsit messzebb mehettek, illetőleg valamivel előbb hagyták azt vissza, ha a hullaték még mindig nedves felületét apró, muslincaszerű legyek ezreinek raja lepi el és röpdösi körül. Még korábbi, ha már az óriási scarabeust is ott látjuk, amint egy gyerekökölnyi galacsint gyömöszöl össze és még sokkal régebben járt arra az elefánt, ha a hullaték mellett már egy vakondtúrászerű földhányás és lyuk mutatja, hogy az óriási bogár már eleget tett faj fenntartási hivatásának. A petéből kifejlődő lárva a földalatti üregben elhelyezett galacsinban megtalálja a táplálékát is ... A nyomozó gyakran kémleli a hullaték hőfokát úgy, hogy lecsúsztatja a szandálját és a láb hüvelykujját beledugja. Ezt azonban csak a «kényesek» csinálják ily finoman, mert legtöbbjük — és legtöbb öreg afrikánus vadász — a mutatóját használja hőmérőnek.)

Délután két óra felé egy nagyon csúnya elefántfüvesben a nagyobbiknak már egészen közelébe jutottunk. A két bika ugyanis időközben szétvált és először a kisebbet követtük, de azután észrevettük tévedésünket és újra visszamentünk a nagyobbik nyomára.

Csak ekkor vettem észre, hogy Pauló nem adta át a hamus zacskót, pedig az nagyon szükséges lett volna a szél állandó figyelésére. Hamus zacskó hiányában kénytelen voltam időről-időre gyufával kémlelni a szél irányát. Éppen

megint meggyújtottam egy szál gyújtót, mikor a jóval előtünk lévő facsoport felől gyenge ágroppanás és lombmozgás jelezte, hogy előtünk van az elefánt. A legnagyobb elővigyázattal mentünk, másztunk arrafelé a magas elefántfűben.

Szelünk elég jó volt, tehát nem tudom, hogy mit vett észre a gyanakvó öreg, mert mire odaértünk, már csak hűlt helyét találtuk. Az ágroppanás csendes elcsúszását jelentette.

Kezdett veszni a reményem! Szidtam a múzeumi bush-buckot, mert ha Pauló a hamuzacskóval velem van, aligha kapott volna szelet és mindjárt lövésre kaptam volna. Persze azért utána mentünk. Akkor láttam csak, hogy az öreg ugyancsak megriadt és ugyancsak jó tempót diktált, mert a fű nagyon be volt «permetezve» a hullatékától, összevissza csavargás után — körülbelül egy órát mentünk a menekülő után — láttam, hogy már meglassúdott az irama és már gyakran ácsorog.

Kiértünk az őserdőből és a nyom újra egy leégett, de már derékon felül érő elefánt füvesen vezetett, aztán újra lehajlott az őserdő felé. Erős hajlása volt a terepnek. Le kellett ereszkedni az őserdőbe. A nyomozó kiringózi pár lépéssel előttem járt, mert az elefánt fű kibogozta a félcipóm zsinórját és azt kötöttem meg. Mikor a kiringózi után sietek, látom, hogy a szamár megy-megy a nyomon és nem látja az őserdő szélén sűrű takarásban álló elefántot, melynek hát körvonalait és fülét tisztán láttam.

Egy darab elefántfűszárat török el, hogy a kiringózi hátranézzen és visszaintsem, de az a tökéletlen fekete nem lát, nem hall és még azt sem hallotta, mikor gyengén ráfüttyentettem, miután már elkaptam a vörös négertől a cordite-omat.

Végre észreveszi a kiringózi is a veszélyes közelséget és a helyett, hogy lassan, óvatosan visszalopakodna, rémületében nagy zajjal megugrik és rohanni kezd.

Az elefánt persze azonnal észrevette a veszedelmet és megindult.

Már alig öt napunk volt Kongóban és szinte kétségbe ejtett az a gondolat, hogy a hatalmas elefántbika, az annyira

vágyott vadászsákmány újra és valószínűleg örökre eltűnik, Ez a lelki állapot — meggyónom őszintén — egy nagyon nagy meggondolatlanságra, elhamarkodásra készített.

Hirtelen elhatározással célba veszem a fejen a vélt jó helyet, bár lián és lombos gally némileg fedte azt és lövök. Nem torpant össze. Tehát gyorsan a nyakszirtet vésein célba, — a vállapot nem láttam — bár azt sem láttam a lombtakarás miatt egészen tisztán. Lövésemre megint nem zuhan össze, még láthatólag meg sem inog, hanem óriási ropogással, recsegéssel felénk igyekszik a sebzett elefánt - bika.

Embereim villámgyorsan eltűnnek az elefántfüben. Gyorsan tölteni akarok, de a puskám kissé megvetemedik — nagyon hamar rozsdásodik Kongóban minden és így nem sikerül a puskámat gyorsan szétnyitnom. Végre! Elrohantomban kidobom a két kilőtt töltényhüvelyt és újra meg akarom tölteni. Ekkor már alig két lépés volt közöttünk a távolság. Nagyot szökök oldalt, a széles duplanemez kalapom is leesik fejemről és gyorsan össze akarom csukni a fegyveremet. Szerencsétlenségemre a csövet emelve akartam összezárni a fegyvert, mert a jobbkezem nagyon fáj, de a két töltény kiesik az összecukás előtt. Újra üres puska van a kezemben! Vége mindennek, — gondolám — beteljesedett rajtam az öreg elefántvadászok végzete!

Tisztán emlékszem, hogy arra voltam nagyon kíváncsi, hogy milyen módon végez velem a feldühödött óriás. Semmi keserűség nem volt bennem, mert hisz én hibáztam, bár elsősorban kirongózim ügyetlensége idézte elő ezt a mindenképpen szerencsétlen esetet.

Váratlanul mikor végre sikerült két újabb töltényt a puskámba nyomni — látom, hogy üldözőm eltűnt és már a csörtetését hallom az őserdőben. Gyorsan arrafelé rohanok, hogy hátha még lövésre kaphatom, de már nem látok belőle semmit.

Hogy mi készíthette az elefántot az oiy gyors visszavonulásra, mikor már mindent elveszettnek gondoltam, azt máig sem tudom megmagyarázni?! Talán az embereim zaja, vagy az, hogy a lövéseim mégis némileg kótyagossá tették!? Sokat gondolkoztam e dolgon és gyakran még most is rá-

terelődik gondolatom, de most is olyan talány marad, mint közvetlen az eset után . . .

Csak azután szedtem fel a kalapomat, valamint megtaláltam a csőből kiesett két patront is. Ha legalább akkor tudtam volna gyorsan összecsukni a puskámat!

Kalapom mutatta legjobban, hogy mily közel járt a vég! Rajta volt az elefánt fél nyoma.

Az előkerült kirongózi szerencséjére nem értette meg, hogy miket mondtam neki, bár valószínűleg sejtette a hang-lejtésből és a gesztusokból, hogy miket kívántam neki. Azután gyorsan a menekülő után, melynek nyomában bőségesen volt vér. Erős iramban ment a sebzett és mi is rohantunk utána, amennyire a szív és a tüdő engedte. Mindenáron meg akartam szerezni ezt az elügyetlenkedett pompás zsákmányt. Nemcsak az elvesztett hatalmas agyarpár — bár az egyszer igazán nem tudnám az agyar súlyát fontokban megbecsülni — sarkalt a rohanó követésre, de sarkantyúzott a kínzó önvád is

Hiába volt minden. Az elefántunk, mint azt a nyomából láttuk, egyáltalában nem lassította futását. A nyom sokszor nagyon jó, magas őserdőn vezetett át, majd meg annál rosszabb elefántfüvesben kellett utána mennünk.

Délután négy óra tájban megint kiértünk az őserdőből. Az őserdőszelel bozotos, rosszul leégett elefánt füvesében bivalyokat láttunk. Legalább is bivalyoknak tetszetek a mozgó fekete alakok. Két emberem megugrani próbált, — a fényképezőgépet hordozó gyerek messze mögöttünk járt — de a vöröstől elkaptam a puskát. Furcsának találtam a bivalyaimat. Nem láttam szarvat. Akkor aztán már tudtam, hogy mik azok? A régen óhajtott óriásdisznók! Sok minden gondolat átcikázott az agyamon! Nem szabad elengednem ezt az esélyt, mert ki tudja, lesz-e alkalmam még óriásdisznót löni, pedig mindenáron szerettem volna a Magyar Nemzeti Múzeumnak egy-két példányt biztosítani. Bár jól tudtam, hogy lövéseim az esetleg már megnyugodott sebzett elefántbikát megint felzavarják, illetőleg felzavarhatják, mégis győzött bennem a gyűjtő.

Az egyik a nyakát és fejét mutatja a félig leégett elefántfűszárak összevisszaságából. Embereim — úgy látom —

még most sem ismerték fel őket, mert mikor fegyveremet az arcomhoz emelem, akkor szerterebben a két hős. Lövésemre a nyakbalótt azonnal összeesik. Balcsővel egy másikat, mely tőlem jobbra rohant el, vállapon lőttem. Vagy 6—7 darab volt együtt. Ez volt a legnagyobb óriásdisznó-csapat, mit eddig láttam.

Nem volt időm arra hogy a teljesburkolatú lövedéket ólomhegyűvel cseréljem ki, bár ennek meg az volt az előnye, hogy nem roncsolta annyira a bőrt. A nyakonlőtt még vergődött, mikor hozzá mentünk, óriási állatnak látszott a fölálló, hosszú sörteszőrök miatt.

Embereimnek azután mondtam, mutogattam, hogy kövessük a másik meglőtt mukulu nyomát. Meg is indultunk és mentünk is egy darabig, de az elefánt nyomán.

Végre megérttettem magam nagy nehezen, hogy egy másik mukulut is meglőttem. Annyira buzgólkodtak a testi épségük biztosításában, hogy nem is tudták, hogy egy másik óriásdisznóra is lőttem. Rávezettem őket a nyomra, hol néhány lépés után bőségesen megindult a szép, habos tüdővér. A legszabályosabb vállap-lövést kapta, de mégis ment vele vagy kétszáz lépésig. Ha ólomhegyű vagy expanzív lövedékkel lőttem volna, ilyen lövéssel egy lépést se tesz. Egy nagy vértócsában már dermedten feküdt a másik, az elsőnél jóval nagyobb mukulu. Sajnos, mind a kettő vén koca volt.

Az elsőhöz időközben visszajött egy már elég fejlett malac, melyet előbb egyáltalában nem láttam. Felbátorodott erre a két hős, megvillant a vörös kezében a gyámoltalan kirongózi kezéből kikapott lándzsa, de szépen el is hibázta az alig tizenöt lépésnyire álldogáló malacot.

Gyorsan egy-két felvételt készítettem róluk, azután, hogy megvédjem a hiénáktól és a keselyűktől, tövis bómával vettük körül. Jó, hogy két bushkés volt velünk, mert vadász-késemmel bajos lett volna az elfedéshez szükséges tövises ágakat levagdosni.

A fényképezőgépet hordozó suhanc vállalkozott arra, hogy a camp-be megy és a tuk-tukkal és emberekkel tér vissza az óriásdisznókhöz, melyeket egészen kell nekik kora reggel a camp-be szállítani.

Gyorsan megírtam a levelet, melyben röviden megírtam

az esetet és a gyereket útnak indítottuk. Mi meg újra ráálltunk a sebzett elefánt nyomára és követtük a besötétedésig. Hiába, nem bírtunk vele többet találkozni. Alkonyodás előtt a nyomkövetésnél egy kissé megakadtunk, mert a nyom egy nagyon összetaposott elefántfüvesbe váltott, hol nagyon nehéz volt azt tartani, annál is inkább, mert a vérnyom már megszűnt. Besötétedés előtt jelt tettünk a nyomra és — fájó szívvel bár — hazafelé indultunk, hogy majd másnap megint követjük a sebzett nyomát.

Már teljesen lebukott a nap, mikor végre kiértünk az ösvényre. Hejh! mit nem adtam volna, ha még vagy három óráig követhettem volna a sebzett nyomát?!

Máskor, mikor a vadonon átvergődve újra kitaposott ösvényen jár az ember lába, kiszáll abból minden fáradtság és szinte felüdülve, egész könnyen lépdegél a camp felé. Most ellenkezőleg volt, a megkönnyebbülés helyett teljes súlylyal nehezedett rám a pompás zsákmány elvesztésével járó lehangoltság, mely sokkal erősebben hatott, mint a fizikai fáradtság.

Már régen szólt a mi oroszlánunk, mikor a camp-be értünk. Hála! nem az elejtett óriásdisznók irányából hangzott felénk mennydörgő hangja s így nem kellett nyugtalankodnom zsákmányomért.

Nagyon kíváncsian vártak már bennünket a camp-ben. Pedig otthon is nagy esemény történt, Horthy István végre az itteni bivalyokból is lőtt egyet. Erősen rótszínnel tarkázott volt és valamivel kisebb, mint a tipikus szudáni bivalyok, de nem a törpe vörös bivaly.

Röviden elmondtam a történeteket. Mikor Horthy Jenőnek megmutattam a kalapot, melyen az elefánt talpának még a jellegzetes, durván cserepes törései is látszottak, — az öreg elefánt vadászok és a bennszülöttek szerint, minél nagyobbak ezek a törések, az elefánttalp «bakancsszögei», annál nagyobb az elefánt — szakértően megnézte és lakonikusan csak annyit mondott: «Fene jó nyom!» . . .

A levelet hozó gyerekeMBER jól tájékozódott a vadonon át és még jóval naplemente előtt befutott. Miután Mdefu alaposan kikérdezte, kiküldte a tuk-tukot vagy 40 emberrel, hogy a disznókat szállítsák be.

Mdefu szerint töltetlenül meg fogják találni sötétben is a disznókat és éjjel még haza is hozzák. Abban ugyan kételkedtem, noha Mdefu szerint fáklyafény mellett nem lesz oly nehéz a beszállítás. A bizakodás azonban nem vált be, mert noha a kis hegyeknél már három órakor hajnalban hallottam a disznót szállító pagazik énekét, azok mégis csak úgy Vs 8 órakor jöttek meg az első kocával. Sajnos, a kisebbet hozták. Ezt mindjárt a varacskos kan mellé tettem és lefényképeztem, hogy a nagyságbeli különbség látható legyen.

Azután felvettem a méreteket és lenyúztam. (A bush-buck bőre már a szárítóbakon volt.) Alig hogy befejeztük a nyúzást, bejött a másik, a nagyobb koca is. Azt Mdefu hozta be 30 teherhordozóval. Erről is felvettem a méreteket, felvágtam és csak azután indulhattam a sebesült elefánt után.

Kora reggel persze elküldtem a kiringózit egy másik pagazival a sebzett nyomára, azzal, hogy kilenc órakor várjanak engem — akár pozitív, akár negatív — hírrel az első folyónál.

Alig távolodtunk el a camp-től, máris látom a kiringózi mellé adott embert felénk szaladni. Hálásan pislogtam az % felé! Természetesen azt kellett következtetnem, hogy a kiringózi ráakadt a sebzetre és most a vele lévő embert az örömhírral a camp-be küldte, mert máskülönben az első patak átjárója mellett kellett volna reánk várni mind a kettőjüknek.

De csakhamar eltűnt ez a röpke reménység is, mikor a íassan ballagó kiringózit láttam felbukkanni a futó ember mögött.

A kiringózi jelentette, hogy a nyomot követték nem váltott ki abból a sűrűségből, hol a nyomozást alkonyatkor abbahagytuk. Állítólag hallották a hörgését is. legalább is ilyen módon tolmácsolta a tuk-tuk, kit, hogy ne alkalmatlankodjék a camp-ben, magammal vittem.

Mindjárt nagyon gyanús volt nekem ez a hörgésről szóló mese, mert a kiringózi nem az állítólagos hörgés irányába, hanem a tegnap visszahagyott jelhez vezetett. Mentünk a nyomon és mivel a kiringózi folyton bizonykodott, hogy hallotta a hörgést, a nehéz puskámat mindig lövésre készen cipeltem.

Vagy egyórai nyomkövetés után egy olyan helyre jöttünk, ahol a sok régibb-újabb elefántnyom sokaságában teljesen elvesztettük sebzett elefántunk nyomát. Egy borjas elefánttehén is mászkált hajnalban arra s annak a nyoma végleg megzavarta a nyomozókat. Azért még tovább kerestem volna az elveszett csapat, de időközben felhőszakadás-szerű záport kaptunk, mely aztán lehetetlenné tett minden további nyomozást.

Hazafelé menet késő délután megint ellátogattam a nagy edo-hoz. A széles és jól kitaposott elefánt-országúton oly zajtalanul lehetett járni, mint egy gondozott cserkészúton, de mégsem lehetett semmit az edo-nál meglepni, mert az ott éjjeli szállásra gyülekező páviánok és vörösfarkú cerkófok szitkozódó lármájukkal mindent elriasztottak. Csak a les lett volna célravezető, de napközben az is csak úgy, ha a vadász tökéletesen takarva lenne. Még így is könnyen felfedezhetné a leselkedőt a szemfüles majomhad.

De nemcsak az emlősök tartják a gyülekezőjüket az edo-nál, hanem az őserdő madárvilága is. Sok soha addig nem hallott és nem ismert madárhangot hallottam ott. Sok előttem ismeretlen madarat láttam, melyeknek épp hogy a hovatarozóságát tudtam megállapítani.

Az edo mellett egy bogyókkal telt fáról vagy 30 óriás-turakó rebbent fel nagy zajongással. Nem repültek messze, hanem körülöttünk rikácsoltak a faóriásokat behálózó Manókról Nagyon rossz néven vették a zavarást. Majomügyességgel kúsztak szerteszét a liánkötélzeten. Hosszú farkuk ide-oda csapódott, mintha Morse-jeleket adtak volna egymásnak, Majd a karmesterük belefogott a jellegzetes kurrogó kiabálásba, melyet csakhamar fülhasogató lármává növelt a népes kar . . .

Március 18-án megint elefántos napom volt. Nem indultam nagyon korán, mert még nem voltak készen az óriás-disznó-bőrök és így instruálni kellett az embereimet, hogy miképp folytassák a munkát. Pauló sem jöhetett el velem, mert ő volt a bőr vékonyrafaragásánál a munkafelügyelő. A harmadik pataknál egy nagyon érdekes madárjelene-tet láttam. Furcsa, soha nem hallott madárhang kötötte le figyelmemet. A rikácsolva hívó csalhang is elárulta, hogy az

«orrszarvú-madarak» családjához tartozik a kiabáló. Nemsokára a zajos, suhogó szárny csapásait is hallottam és így egész biztos voltam, hogy jól állapítottam meg az ismeretlen hangú madár fajtát és hogy egy eddig nem látott kongói «hondo-hondo»-t figyelhetek meg. Meg is láttam csakhamar. Sokkal nagyobb volt, mint a Kelet-Afriában vagy Ugandában gyűjtött «hondo-hondók» (Bycanistes). Úgy látszik, hogy nászruhában volt, mert fekete-, bronz- és acélcsillogású tollazata csakúgy ragyogott a rátűző napsugarakban. Csőre is fekete volt, valamint a csőrtaraja is. Ami a legfeltűnőbb volt rajta, a szem viaszhártyájának, a toroknak és a torokzacskónak gyönyörű kobalddkék színe és hogy furcsa szakállszerű tollpamacs volt a torokzacskóján és a fül környékén is szakállzuzmószerű tollazat díszlett.

Egy, valami nagy csemegeszámba menő, bogyót tartott csőrében és a legkülönbözőbb rikácsolással hívta a párját a jó falatra. Annyi esdeklést, annyi szerető kérést éreztem ki a sokféleképpen szóló rikácsoló csalhangokból, hogy igazán nagyon kíváncsi voltam a madárdámára, amelyik ilyen pompás nászruhába öltözött «férfit» (a madárvilágban a «ficsurok»), a fiatal hímek még nem díszeleghetnek pompás tollöltözetben) oly sokáig gyötrődni hagy.

Zúgó szárny csattogás jelezte, hogy a hívó hangra mégis közelebb szállt a várva-várt. Nagy suhogással leszállt egy csúcsszáraz fa legmagasabb ágára és így még szabadszemmel is nagyon jól láthattam.

Nem akartam hinni a szememnek, tehát mégis a látcsövemet vettem elő. Az újonnan érkezett olyan volt, mint a mesék vasorrú bábája! Arca és a toroka fehér volt és úgy tetszett, mintha egy nagy okularé lenne a szemén, a feje és a nyak hátsó része meg tűz vörös volt. Az egész madár különben is maga volt az ösztövé szögletesség. És hogy kérte magát?!

Mikor a nászruhában pompázó hím a párja szárny-suhogását meghallotta, még esdeklőbbre hangolta rikácsolásait, miközben hosszú farkával verte esdekléséhez a taktust. A bogyót, mit a «szépek szépének» szánt, a rikácsolás közben is mindig a csőrében tartotta.

A tojó végre felelni kezdett. Illetőleg nem annyira felelet-

nek hangzott, mint siránkozó, panaszkodó feleselgetésnek. Bizonyára felhánytorgatta, hogy mily előkelő családból származik, mennyire házias, mennyire erkölcsös és hogy miért nem hozza neki kézhez, illetőleg csórhöz azt a hitvány bogyót] «Persze a férfiak stb.!»

Hát az igaz is, hogy a «hondo-hondo»-k tojóinak nagyon nehéz a sora a költés alatt. Faodúkbán fészkelnek. A fészkeodú nyílását a költés ideje alatt befalazzák és csak annyi nyílást hagynak rajta, melyen keresztül a hím madár a kotló párját táplálni tudja.

Sokáig tartott a hím kérlelése, végre is — az okosabb enged — közelebb repült a tojóhoz és onnan ostromolta tovább a kérlelhetetlennek látszót. Végül mégis megegyeztek és egyszerre szárnyrakapva elmentek olyan helyre, hol nem figyeli őket a kíváncsi ember szeme...

(Budapesten utána néztem a szakirodalomban és úgy találtam, hogy ez az érdekes «orrszarvú-madár» valószínűleg a *Ceratogymna atrata* volt.)

Mentünk tovább. Nem voltak biztató jelek és így nem is nagyon sajnáltuk, hogy az elég késői induláshoz még egy ilyen kisebb idővesztés is járult, mint a fentebb leírt madár jelenet megfigyelése.

A negyedik patakon átkelve még jó darabig mentem az ösvényen, de miután nem találtunk nyomot, úgy gondoltam, hogy letérünk jobbra és jó szerencsére őserdőkön, elefántfüveseken keresztül igyekszünk a camp-be visszatérni.

Valahogy eltaláltuk a dolgot! Nem sokáig mentünk a bozótos elefántfü-vadon régi elefántösvényein, mikor egy elhagyott shamba mellett orromba csapott a friss elefánt-hulladék penetráns szaga. A szag irányába menve fel is vettük csakhamar a friss elefánt csapat. Nem nagyon ígéretesnek látszottak a nyomok, de ott nehéz volt a nyom nagyságát pontosan megállapítani, annyira össze volt tiporva az avar elefántfü.

Később megint találtunk hulladékot és abból arra lehetett következtetni, hogy egy vagy több hatalmas bika van a csapatban. Erről tettek tanúságot a hatalmas nagyságú kidöntött fák is.

A hatalmas és szívós mimózákat derékba törni vagy még

nagyobb fákat, gyökereit elszakítva a földre dönteni, olyan erőpróba, melyre az elefántoknál is csak a legerősebbek, a legnagyobbak képesek.

Nagyon rossz elefántfüvesben tanyáztak már több nap óta ezek az elefántok. Teljes biztonságban érezhették magukat, mert meglehetősen kis körben ugyancsak nagy pusztítást végeztek a mimózákban, melyeknek — miután a földre döntötték — kergét és gyengébb ágait és gallyait legelték le.

Persze ilyen összetaposott helyen nehéz is volt a nyomot tartani, annyira, hogy déltájban már úgy volt, hogy teljesen elvesztettük, noha még csak alig egy órája követtük azt.

Az elvesztett nyom kibogozása közben váratlanul egy faroppanás elárulta az elefántok hollétét. Az elefántfüvesből egypár magas fa koronája nyúlott ki, onnan hallottuk néha az elefántok zaját. Eleinte azt gondoltam, hogy az elefántfüves egy facsoport-szigetében vannak, de azután kitűnt, hogy amit mi facsoportnak véltünk, az egy mocsaras mélyedésben lévő őserdőfolt egy-két faóriásának a koronája.

Az öreg kiringózi volt aznap velem, kiről már említettem volt, hogy nemcsak külsejére hasonlított a chope-i «seitáni»-hoz, hanem a reputációja is hasonló volt. Ez az öreg kiringózi élém állt azzal, hogy ő majd becsúszik az őserdőbe és kikémeleli, hogy van-e az elefántok között jó agyaras vagy sem.

Egy embert adtam még melléje, hogy azzal küldje a híradását. A hamuzacskót is át akartam adni neki, de akkor láttam, hogy Pauló, mikor átadta az én vörös pót-gunbeareremnek a fegyverhordozói készséget, elfelejtette ezt az elefántvadászathoz annyira szükséges dolgot. Nagy baj volt ez, mert az elefántvadászathoz állandóan ellenőrizni kell a szél irányát. Nagy idő múlva jöttek vissza a kiringóziék. Már azt gondoltam, hogy hiába jártak, mert mind a ketten visszatértek. De a kiringózit kísérő ember félt és nem akart egyedül hozzánk jönni.

Az öreg jelentette, hogy egy igen nagy agyarú bikát látott. Meztelen combján mindjárt mutatta is az agyar vastagságát. Ez úgy látszik kongói agyarmérték, mert a tuk-tuk is combján mutatta az agyar vastagságát, noha az nem volt karvastagságú sem.

A kiringózi azt is mondta, hogy csak két elefánt van az

őserdőben. Ez azonban mindjárt valószínűtlennek látszott, mert nagy zajt csaptak, már pedig magányos vagy párosan járó vén bika a kora délutáni órákban mindig csendben marad és csak a csapatban lévő elefántok zajognak olyankor. Ez egy kissé megingatta azt a hitet is, hogy a kirongózi jó agyarást látott volna.

De azért természetesen mindjárt követtük a kirongózit és nemsokára a mocsárerdőnél is voltunk. Most láttam csak, hogy mily lehetekai mocsársűrűségben tanyáznak, így nem csoda, hogy teljesen biztonságban érezték magukat. Volt is ott olyan morgás, trombitálás, gyomorkorgás, ág-törés, hogy nem két, de húsz elefánt sem csinálhatott volna nagyobb zajt.

A kirongózi után ballagtam, de látván azt, hogy a mocsártalajban óriásira megnőtt phrynium között lehetetlen nesztelenül előremennem, a másik oldalon kíséreltem meg a hozzájuk jutást. Minden lépésnél nagyon ügyeltem arra, hogy némi fedezetem legyen a nagyon valószínű «stampede»-nél, mely valószínűleg bekövetkezett volna, ha szelet kapnak vagy valami más módon észrevesznek.

Amint így egymagam óvatosan előrelopakodom, — még a kirongózit sem vittem magammal ~ alig öt lépésnyire tőlem a phrynium-sűrűségben megpillantok egy hallgatkozó elefántfejet. Agyaraiból persze semmit sem láthattam. Valami gyanúsat vehetett észre, mert teljesen nesztelenül állt, még a fülét sem mozgatta, pedig az a delelő elefántnál állandóan legyezgető mozgásban van. Apró, gonosz tekintetű szemével gyanúsán pislogott irányomba, de nem vett észre, mert egy fatörzs mögött teljesen mozdulatlanul álltam.

Néhány perc múlva felszabadultam mozdulatlanságomból, mert az elefánt lassan elfordult és csendesen eltűnt a phrynium-sűrűbe, a többi elefánt zajongása irányában.

Visszamentem a kirongózihoz és azután mégis a phrynium-sűrűn keresztül igyekeztem a nagyagyará felé. Akkor láttam csak, hogy ingoványos alj olajpálmásában vannak az elefántok, de nem kettő, hanem sok.

A vezető mindjárt mutogatta a nagy bikát, de nem láttam az agyarakat. Csak később villant meg közel a talajhoz — tehát hatalmas hosszúságú lehetett — egy nagyon vastag

agyarvég. Hozzája akartam lopóznai, hogy még jobban szemügyre vegyem és lehetőleg egész közelről adjam meg a halálos lövést. Már egészen közel voltam hozzá, mikor észrevettem, hogy két tehén — jobbról is egy, balról is egy — felém fordulva figyel. Nem volt mást mit tennem, mint lassan visszavonulni.

A kiringózi megint mutogatta a nagyagyarút, mely teljesen felénk fordulva figyelt. Sokáig álltunk így. Vártam a jobb alkalmat. Az előtérben álldogáló két tehén, akárcsak a testőrei lettek volna az öregnek, egy tapodtat sem akartak elmozdulni, de a vén bika sem.

Már attól kezdtem félni, hogy a nagyagyarú bika elkeveredik a többivel és így végre elhatároztam a frontális fejlövést. Nehéz lövés nagyon, de már több elefántot ejtettem így el és a múltkorit is némileg hasonlóan lőttem. Letérdeltem és pontos célzás után lőttem. Csak annyit láttam, hogy lövésem után megtorpant. Másik pillanatban már nem láttam a meglőttet, mert az egész elefántcsapat egy csomóba tömörülve, romboló fergetegként, zúzva-törve, ordítva tovarohant. A balcsövet nem használhattam, pedig arra nagyon számítottam, hogy a balcső tartalmát — ha lehet — a vállapjába applikálom az esetben, hogyha az elefantom a fejlövés után nem zuhanna össze.

Mikor lecsendesült körülöttünk minden, összeszedelődzünk és nagynehezen, némelykor majdnem derékig süllyedve az ingoványos talajon oda vergődünk, hol a meglőtt állott. Semmit sem lehetett látni, mert a lövés után a nagy agyarast körülvevő elefántok összetiptak-gázoltak mindent. Vért nem találtunk később sem, de az nem is volt csoda, mert két és fél méter magasságig minden vastagon be volt mázolja sárral a mocsárban nemrég dagonyázó elefántok nyomán. Ha előbb a két csendesen álló elefánttehenet idejekorán észre nem veszem, úgy valószínűleg leterítettem volna elefántomat, de — mint a nyomokból láttuk — nem tudom, hogy mi módon szedték volna ki embereim a mocsárból azt, mi belőlem még megmaradt volna.

Végtelenül lehangolt állapotban indultam utánok. Tudtam ugyan, hogy ily fejlövés, ha nem azonnal halálos, úgy semmit sem ér, de tekintve, hogy a többiekkel ment, mégis



Kittlenberger, Kálmán felvétele.

Horthy István a «Nagy Edo» elefántvájta üregében, melyet az elefántok egy őserdei famathusálem gyökérszete alatt ástak.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Hogyan készül a kongói pipa.

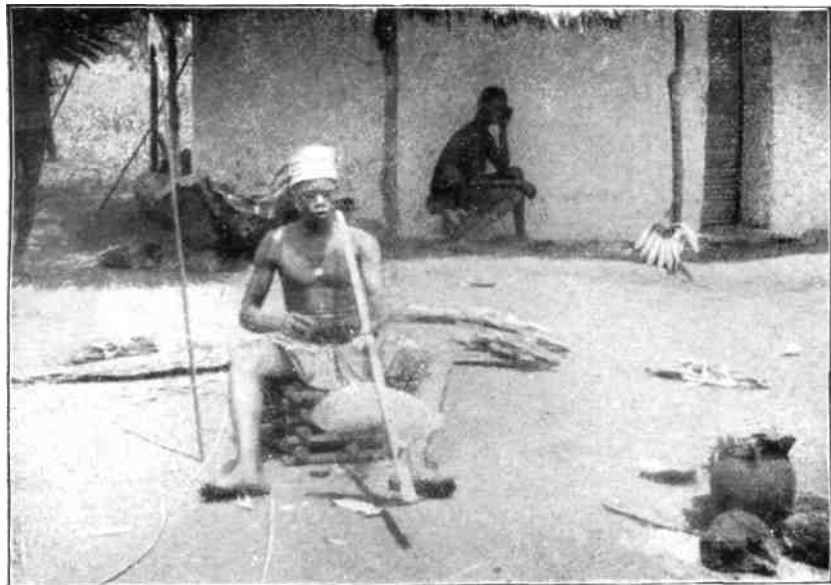
I.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

Hogyan készül a kongói pipa.

II.



Horthy István mozgófényképfelvétele.

Hogyan készül a kongói pipa.

III.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Vörösfarkú cercófmajom és nagy turakó.



Mély barlangokat vájtak itt az «edo» sőt tartalmazó agyagában a bivalyok és az őrtádszomók.

Kőrösliget, Kalmán-jávorság.

reméltem, hogy még összeakadok velők, óriási hőség volt és így annál inkább reméltem, hogy ezen föltevésem helyes, lesz.

A meglőtt bikának a lövés következményeként — úgy látszik — gyenge agyrázkódása volt, mert a nyomában több helyütt hányást találtunk. A nyomok különben rendesen igen rossz elefántfüvesen vezettek keresztül.

Délután négy óra tájban egy erdőszélen megint hallottuk a vörösparókás «hondo-hondo» szitkolódzó rikácsolását, de nem értem rá megfigyelni, hogy mi is az izgalmanak az oka, mert a vörös néger nagyhirtelen felém lökte a cordite-t. Hátunk mögött nagy zajjal-töréssel megindultak az elefántok*

A csapat egy része volt, de azok között nem volt a nagy bika. A csapat másik része a sebzett bikával már előzőleg átváltott az őserdőben lassan folydogáló mocsaras patakon. Nemsokára azokat is meghallottuk, de az elefántok zajával egyszerre arra menő négerék dalolását is. Az erdő mellett vezetett el ugyanis a feketék shambáit összekötő ösvény és az arra járó feketék meghallván az elefántok zaját, valószínűleg énekszóval akarták azokat elriasztani.

Lopakodva mentünk a zajongó elefántok felé. Nem tudom, hogy szelet kaptak-e vagy meghallották közeledésünket, de csakhamar megiramodtak.

Teljes erőmmel utánok vettem magam, mert láttam, hogy azon a részen az őserdő aljnövényzete le van tiporva és így esetleg megláthatom a nagy agyarast. Ebben az igyekezetemben nem törődtem semmivel, csak az volt a vágyam, hogy még egyszer megláthassam a sebzettet. Ez a vágyam csakhamar teljesedésbe ment, mert abban a pillanatban óriási recsegéssel-ropogással megnyílt az őserdő sűrűje és zsinóregyenesen felém rontott a nagyagyam bika.

Olyan élénken belevésődtek emlékezetembe az akkor fogamzott képzetek, hogy még most is jól emlékszem, hogy a másodpercnek mily kis töredéke alatt mennyi gondolat és mennyi elgondolás cikázott át az agyamon! Meglátni jól az ormánytónél a halálosan sebezhető pontot, tekintetbe véve azt is, hogy én egy kissé magasabban álltam és úgy lőni, hogy ez a fejedelmi zsákmány bizonyos legyen. Akkor még csak a zsákmány megszerzése volt minden gondolatom!

Arra egyáltalában még nem gondoltam akkor, hogy most már szerepet cseréltünk és a vadászból lett az üldözött.

Gyorsan célbakaptam a felém rohanó ormánya tövét. Éreztem, hogy jól kellett találnom, de lövésemre nem esik össze, bár erősen meginog. Nyomban utána szólt a balcső is, de az sem tudta megakasztani a rohanását.

Arról szó sem lehetett, hogy újra tölteni tudjak, tehát menekülni kellett a «drága» életért. Arra sem volt már időm, hogy a futásom irányában lévő nagy fa mögé kerüljek, hanem csak a fa törzséhez vettem magam.

A nagy fának volt egy vendégtörzse; vékony, alig combnyi vastagságú fiatal sarjhajítás. E közé csúsztam, de a ballábam és a cordite-puskám kint maradt. A feldühödött óriás nyomban ott volt. Féltérde ereszkedve kétszer is lábam felé dőft agyarával. Úgy döngött attól a kemény talaj, mintha gránát vágott volna lábam mellé! Azt gondoltam, hogy most igazán elérkezett a vég! Persze veszteg maradtam és meg sem moccantam. Csodálkoztam, hogy mi lesz a folytatás?! De akkor már a fa mögött álló vörös négerem galléron kapott és lábra segített.

Gyorsan felkaptam a puskámat. Végtelen öröömre annak nem volt semmi baja, de az is tele volt permetezve, akárcsak a ballábam «puttee»-ja a fejbeltől elefánt vérével. Kinyitottam, hogy gyorsan töltsék, mert még láttam a vagy 15 lépésre álldogáló sebzett hátulját. Szerencsétlenségemre a puskám csöve tele lett földdel. Elharaptam egy phrynium-szálat és azzal tisztítottam ki a beletömődött földet. Éppen mikor a tisztítással készen voltam és két töltényt dugtam a csőbe, eltűnt a sebzett elefantom is. Ha csak egy-két pillanattal előbb vagyok készen, úgy, egy ugyan nem szép, de igen hatásos gerinclövéllel biztosítottam volna zsákmányomat.

Az előbbi kis epizód már feledve volt, de égetően bántott az, hogy zsákmányom elvész és hogy ilyen nemes állatot hiába sebeztem meg. Nem is vártam meg, míg embereim összegyülekeznek, hanem mindjárt a sebzett után rohantam.

Erős vérnyom — egész vértócsák — jelezték eleinte a menekülő útját. Eleinte nem messze jártunk tőle és talán utol is érjük, ha magányosan van, de így a megriasztott csapat mindig magával ragadta.

Annál a pataknál, hol néhány nap előtt az elefántomat lőttem, a sebzett nyomában egy hatalmas óriásdisznó nyomát találtam, óriási állat volt. Olyan nagy óriásdisznónyomot még sohasem láttam.

A sebzett nyomát egész a besötétedésig követtük és a camp-be csak későn, sötétben érkeztünk meg.

Útközben érdekes csimpánzkiabálást hallottunk. Megint új, addig nem hallott hangon szóltak. Az ösvényre kiérve egy addig még nem észlelt, hosszú és lépcsőzetesen szűkülő farkú lappantyút is láttam; bizonyára Scotornis climacurus volt. Egy addig még nem látott madár megpillantása mindig nagyon fel szokott villanyozni, de most fásultan vettem róla tudomást és olyan fáradtan bandukoltam a camp felé, mint még soha, pedig talán nem is voltam fáradt! . . .

Horthy Jenő szokás szerint gúnnyal vigasztalt és ügyetlenkedésemmel járó balszerencsémét «a kivénülés biztos jelének» deklaráta. Lehet, hogy némileg igaza volt, de annyi bizonyos, hogy ezt a második számú balesetet, éppúgy, mint az elsőt, elsősorban időnk rövidsége okozta, másodsorban meg az, hogy nem beszéltem az ottani bennszülöttek nyelvét és így nem értettük meg egymást. A tábortüzeknél persze nagy élénkség volt. A kísérőim hamarosan elmondták a kudarcjal járt elefánt vadászat történetét. A sátorba vonulás előtt arra lettem figyelmes, hogy Mdefu maga köré rendelte az összes pagazikat. Nagy szónoklatot tartott. Szerinte a pagazik között egy nagyon gonoszlelkű ember van és ez az oka, hogy mára második elefántom is elveszett és hozzá még majd hogy meg nem ölt mind a két esetben az elefánt. Pedig hát ő nagyon jól ismeri az én «mzingám golyóit», egy lövés abból mindig elég egy elefántnak, ha rendes emberek vannak a szafáriban ...

Az éjszaka nem jött szememre az álom. Nagyon bántott a szerencsétlen elefánt vadászat. Visszahívtam emlékezetembe az elefántokkal való találkozás minden mozzanatát. Arra a következtetésre jutottam, hogy a kongói erdei elefántok koponyaalkotása némileg más, mint az ugandaiaké, mert szerintem a támadóra lőtt első lövésemnek föltétlenül halálosnak kellett volna lenni. Aztán újra meg újra más megvilágításban láttam az esetet; mindig újabb meg újabb apró

részletek jutottak az eszembe. E szomorú visszagondolásoknak, töprengéseknek stílszerű volt a kísérő zenéje is. Többféle bagoly szakadatlanul hallatta a hangját és a nagy szürkeuhu, a Hamisz boyom «kaszaráni»-ja is szünet nélkül huhogott. ..

Március 19-én már kora hajnalban a sátram falát kaparta az öreg kirongózi. Sajnos, nem indulhattam el mindjárt, mert az óriásdisznók bőrének konzerválását kellett befejeznem. Különben nemsokára az eső is megeredt. A nyomozók azonban már kora reggel szertementek. Azok közül egy gyerek azonnal visszazaladt és egy csapdában fogott cibetmacskát hozott.

Kilenc óra tájban indulhattam csak el. Nemsokára egy igen erős bika hajnali nyomát fedeztük fel. Azonnal küldöncöt szalasztottam a camp-be Horthy Jenőért, ki csakhamar rá is állt a nyomra. A nagy bikával azonban nem tudott találkozni, mert egy elefántoktól nagyon összejárt elefántfüvesben elvesztették a nyomot.

Az én nyomozóim is elvesztették csakhamar a sebesült elefántom nyomát. A nyomkövetés közben hallottunk ugyan elefánt ordítást, de oly rossz nyomúak voltak, hogy nem is követtük őket.

Az edo-nál megint hiába jártam. Már-már lesre szántam magam, de a tornyosuló sötét felhők megint felhőszakadást jeleztek, tehát sietve a camp felé igyekeztünk. Hiábavaló volt a sietség, mert a zápor megint utóíért.

Még egy napot töltöttünk a komodói camp-ben; ezen a napon, március 20-án lőtte meg Horthy István az első elefántját. Sajnos, elég gyenge állat volt és csak most sajnálta igazán, hogy oly gonosz balszerencse fosztotta meg a múltkori hatalmas zsákmányától. Az utolsó napon természetesen nem lett volna sok értelme a válogatásnak.

Mdefu este azt jelentette nekem, hogy másnap egy oly helyen ütjük fel sátrainkat, hol sok az óriásdisznó. Egy odavaló pagazi (kit elem is vezetett) biztos helyeket tud és így feltétlenül lövünk majd ott mukulut.

Horthy Jenő nagyon tamáskodott ebben a jó hírben, mert már teljesen lemondott arról, hogy óriásdisznóval akadjon össze.

A mukulu-esélyek megbeszélése közben fogadást ajánlottam fel, hogy másnap lő óriásdisznót. «Dupla vagy semmi»

fogadás volt, mert már volt egy öt üveg pezsgós megnyert fogadásom.

Horthy István már a sátrában volt és onnan korholta nagyon «vétkes könnyelműségemet», hogy a már megnyert pezsgőket ily könnyelműen kockára teszem.

Dacára, hogy annyi balsiker kínzó emléke fűződött a komodói camp-hez, melyet méltán nevezhattünk volna «Hopeless camp»-nek is, mégis fájó szívvel bontattam sátrat március 21-én.

Nem okosság ugyan a végzet, a sors ellen dacolni, de mégis szeret az ember ujjat húzni azzal és mindenáron ilyen balszerencse kísérte helyeken akarja kiverekedni az eredményt. Talán azért is indultam oly búsan a szafári után, mikor minden teher a pagazik vállán vagy a fején volt és énekszóval mozgásba jött a teherhordozó karaván.

Még fájdalmasabbá tette az is a búcsúzást, hogy a harmadik pataknál annyi volt a friss elefántnyom, mint még soha. Egy-két elég jó bika nyomát is láttuk közöttük.

A mukulu-vadászatot és így a fogadást is majdnem megrontotta, hogy a kirongózi félreértésből nagyon messzire vitte a szaf árit és ennek következtében nagyon messze kellett az óriásdisznós helytől táboroznunk. Különben ezt, valamint a mukulu-lövés történetét az előző fejezetben írta meg Horthy Jenő.

Nagy volt az öröm, mikor délutáni vadászsétámról hazafelé menet a naplemente után puskalövést hallottam az óriásdisznós edo-tól és egy kis idő múlva ugyanonnan a másikat. Akkor már tudtam, hogy az annyira óhajtott vad megvan.

Kár, hogy Horthy Jenő csak a fejét hozhatta haza az érdekes zsákmányának és így nem vehettünk róla pontos méreteket. Ügy láttam azonban, hogy ezek az óriásdisznók némileg mások, mint aminőket valamikor a Bugoma őserdőben lőttem. Azt hiszem jóval nagyobbak is.

Horthy Jenőt ez az utolsó vadászat teljesen kibékítette Kongóval!

Március 22-ike volt az utolsó vadásznapi Kongóban. Ezt a napot még a Gada partja mellett levő camp-ben kellett töltenünk, hogy a mukulu fejbőrét kipreparáljuk.

Nagyon kora hajnalban indultam el. Előtte való este úgy beszéltük meg, hogy Horthy Jenő az úttól jobbra nyo-

moztat, én meg balra. Már reggel hét órakor meghallottam az első elefántcsapat zaját, de az úttól jobbra, tehát Horthy Jenő területén. Azután még kétszer hallottuk az elefántok zsvajgását, de mindig az útról jobbra.

Az elhagyott komodói camp második patakjáiig mentem vissza, de balfelé nem vezetett egy nyom sem. Ahogy a patak őserdejében szemlélődtem, megint két helyről is felénk hangzott az elefántok zaja. Ezeket azután követtem. A hang után mentünk. Nyomot nem is találtunk, csak az időközben fel-felhangzó morgás vagy trombitálás volt a vezetőnk. Kár, hogy sokáig bolyongtunk így és már az elefántokat nem találtuk az őserdőben.

Egy nagyon rossz elefántfüvesben reccsent fel újra az elefántok trombitálása. Sehogy sem tetszett nekem ez a hely! Az elefántfü oly magas és tömött volt, hogy az egy-két lépésnyire levő elefántokból sem láthattunk volna semmit.

Egy facsoport volt néhány lépésnyire előttünk. Oda irányítottam az embereimet. Az egyik kísérőmet, ki majomügyességű famászó volt, felküldtem egy fára, hogy nézzen körül. Az emberem alaposan körül is nézett magas megfigyelőhelyéről, de nem látott semmit.

Most már a meglepetéstől biztosítva mehettünk a második facsoporthoz. Itt is felkapaszkodik emberem a fára. Hosszas szemlélődés és feljebb, mindinkább feljebb mászás után jelenti, hogy egy elefánt nem messze tőlünk legyen - geti füleit. Es egy másikat is lát. Persze «nagyok», mondja kérdésemre. Most nagyon óvatosan még előbbre csúsztunk és ott is egy fára segítettük a vezetőt, mi meg Paulóval és a vörös négerrel ennek a magányos fának a tövében álltunk.

A fára kapaszkodott néger egyszerre jelzi a magasból, hogy az egyik elefánt felénk jön. Teljesen nesztelenül közeledett. Legalább is én nem hallottam semmit. Végre szétnyílik az elefántfü-fal és kitódul azon egy elefánthomlok. A puskám legye az egyre jobban előnyomuló elefántfejen a halánték halálosan sebezhető részét fedi, de csalódottan látom, hogy agyari gyengék.

— Csak menj békében «seitáni» — gondoltam és gondolatban hozzátettem, kár, hogy nem vagy erős agyaru bika!

Hogy, hogy nem, ez a hitvány agyaru állat úgy 12 lépés-

ről meglátott minket, azonnal ingerülten recsegve trombitált és veszettül nekünk támadt. Három torok is pisszegi felém, hogy dőjj, lőjj! Mintha nagyon kellett volna engem biztatni, akkor, mikor már egy pillanatig sem volt szabad késnem. Ormánytöve fölött lőttem meg. A nehéz puska lövése azután kiütött belőle minden támadó kedvet. Megfordult tengelye körül és összevágódott. Sokáig vergődött így ordítva, de aztán nagynehezen feltápáskodott és keserves bögéssel továbbment, minék szívből örültem, mert nem szándékoztam megölni.

A lövésemre és még inkább a földön vergődő elefánt fájdalmas bögésére az elefántfüves különböző pontjáról jött a trombitáló válasz, úgyhogy lövésre készen vártam az esetleges újabb kellemetlen meglepetést. Csak mikor minden elcsendesedett körülöttünk, akkor kezdtük megtárgyalni az esetet. Pauló szörnyen megbotránkozott azon, hogy az a nyavalyás elefánt minden provokálás nélkül «verekedést kezdett».

— Pedig a szelünk is egészen jó volt — hajtogatta Pauló és fejét megbotránkozóan csóválva, száját tenyerével befödve szórta a nehéz arab kitételekkel tarkított szitkokat a mindenáron verekedni akaró elefántra. És még a sátraknál is azon dohogott, hogy szimatot nem kaphatott és mégis!..

Nekem is érthetetlen volt némileg az elefántunk viselkedése, amit csak azzal tudnék megmagyarázni, hogy nemrégiben bennszülött vadászok megsebeztek. Az ilyen megsebzett állat azután mindig nagyon ingerlékeny marad és igen gyakran provokálás nélkül is megtámadja a gyűlölt ellenséget, az embert. Annyi bizonyos, hogy sehol sem találtam olyan támadó kedvű elefántokat, mint Komodó és Gada folyócska között, igaz azonban az is, hogy ott az elefántokat állandóan nyugtalanítják.

Valahogy nekem is egy kissé idegeimre kezdett menni ez a sorozatos, rövid egymásutánban megismétlődő elefánt kalamitás. Meg is fogadtam, hogy naplómban nem fogok gúnyolódni, — legalább is egy jó ideig — mert attól a naptól kezdve, mikor azokat az emlékezetes sorokat írtam, szakadtak rám az elefánt-ijesztgetések . . .

Az elefántfüben innen is, onnan is zajongó elefántok felé nem is indultam. Teljesen haszontalan dolog lett volna...

mert valószínűleg nem volt köztük valamire való bika és a 3—4 méter magas, sűrű elefántfűben úgysem lehetett volna az agyarakat meglátni. Azonkívül majdnem biztosan megint támadásban lett volna részem és akkor önvédelemből a legrosszabb agyarút is le kellett volna lőnöm, amit igazán nem óhajtottam. De az is megeshetett volna, hogy egyikünk vagy másikunk otthagyja a fogát.

Az elefántfűből nagyon vigyázva vonultunk ki, nehogy megint egy álmodozó elefántkamaszba ütközzünk. Így minden egyes alkalommal, ha megmászható fa volt a közelben, egyik emberem felkapaszkodott arra, hogy előttünk a terepet kikémlelje, mert még egyre hallottunk mindenfelől elefántzsvajt.

Már majdnem az őserdő szélére értünk, mikor a vörös négerünk is felkapaszkodott egy félig kiszáradt hatalmas mimózára. Amint feljebb és feljebb kapaszkodott, visítva, vijjogva felé repül egy élődi kánya és ismételen a feje felé csap. Eleinte azt gondoltam, hogy fészke van a közelben, de még régi fészkek nyomát sem találtuk.

Pauló aztán nevetve azt állította, hogy a «kipanga» azért vágott a vörösünk szép frizurájára, mert azt véres húsdarabnak tartotta. Később elkomorodott, maga elé meredt és mintha látнокi ihlet szállta volna meg őt, titokzatosan előadta nekem, hogy az utóbbi kellemetlen elefántesetek a mi derék vörös négerünk miatt voltak. A vörös ingerli őket minden egyes esetben a támadásra. Nagyon szemrehányóan csóválta fejét ez az augurrá vedlett hosszú szamár, mikor ezért őt kinevettem.

Délután a camp-be visszatérve megkezdődött az elpakkolás. Kongói vadászatunk ezzel véget ért!

Másnap, március 23-án a kora délelőtti órákban már bevonultunk Biudi-ba. Miután az embereinket kifizettük, Mdefu mégegyszer utoljára maga köré gyűjtötte őket és a szafárink befejezéséül felharsant megint az a vad harci dallam, melyet északon a hiéna lelándzsázása után énekeltek el!

Nemsokára azután püffögve megindult velünk a nagyon megterhelt Chevrolet és a kunyhóikhoz visszatérő pagazik ujjongva kiáltoztak utánunk...

XIX.

HAZAFELÉ

Vásár Dungu-ban — Exotikus csemegék — Ali flörtöl — Éjjeli multság — Pauló imitál — Csalóka nyom — Látogatás az elefánt-farmon — Hogy fogják az elefántot — Fekete előkelőség hordszéken — A belga-kongói vadásztörvény — Ismét angol területen — Rinómama fotografálása — Bulokatonai camp-ben — Skorpió-tanulmány — Nem szólnak az oroszoknak — Honvágy Kongó után — Utolsó bivalyom hősi halála — Jó trófeák — Leopárd-nyomon — Az óriáskígyó viperává vedlik — Hajózás a Níluson és Albert-Nyanzán — Búcsúzás — «Kwaheri Mukulm — Elbizakodott vízilovak — Sáskafelhő — Murány grófja — Mombasában — Még itt is kétfejű sas — Búcsú Afrikától.

Nagy embertömeg vándorolt Uelle révéhez. Dungu-ban vásár volt, oda igyekeztek. Mikor nehéz teherautónk ráfutott a hatalmas kanukra épített kompra, vad tülekedéssel, ordítással rohamozta meg azt a vásárra menő tömeg. Megszálltak minden talpalatnyi helyet és a fekete révészeknek ugyancsak sok dolguk akadt, hogy a kompot a túlterheléstől mentesítsék. Senki sem akart lekésni a vásárról. A néger számára a vásár nemcsak vásár, hanem népünnepély is. A fekete él-hal az ilyen zajos sokadalomért, hol annyi testvérré* és annyi «barátra» talál, kikkel aztán megbeszélhetik a közeli napok eseményeit.

Nagyon érdekes az ilyen vásárra tóduló, zajos és térésen illatozó» sokadalmat megfigyelni. Érdekes néprajzi tanulmányokat és gyűjtéseket végezhetne ilyen helyen az ethnografus.

A vásárra vitt áru nagy része természetesen élelmiszer, mindent megtalálunk ott, amit az azandék földje produkál. Az exotikus csemegék is erősen keresett cikkei az ilyen vásároknak. Banánalevéllal letakart, pálmrostból font szakajtokban viszik eladásra a «szegény nagyvárosiaknak» a négerek

legbecsesebb csemegéjét, a leforrázott, kipréselt (a kiszajtott nedvet azután hajolajnak használják) és kiszáritott termitákat, A fehér hangya náluk olyan csemegeszámba megy, mint nálunk a kaviár. Különbég csak az, hogy ott ehhez az értékelt csemegéhez mindenki hozzájuthat,

Stafford barátunknál mi is ettünk előételként termitákat. A pörkölt termitákkal megrakott pirított kenyérdarabkákat igen jóízűnek találtuk. . .

Voltak azután erősen illatozó csemegék is, mint száritott halak, pörkölt majom- és elefánthús.

A legeredetibb delikátéset azonban egy gyereknél láttam, ki egy pálaroztra kötött füstölt «puffadder»-t (Bitis; püfögő vipera) vitt eladásra. Úgy látszik nagy árat remélt elérni a különleges csemegéért, mert szerető gonddal pislogott le rája.

De éppoly nagy választék volt a vásárra vitt háztartási cikkekben is, mint famozsarakban, zsámolyokban, alvó- és imagyékényekben stb.

Emberek nagyon élvezték ezt a kompon nyüzsgő sokadalmat és csakhamar megindult ott helyben az alku-dozás. Pauló és Sztiedi teleszájjal faltak valami gyanús kinézésű lepényféléit, melyet egy szurtos, szudáni frizurát viselő vénasszonytól vettek. Nagyon ízlett nekik, mert Szuedi olyanokat büfögött utána, mint egy fia víziló.

Hamisz és Ali boyaink néprajzi kuriozitásokat vásároltak számunkra, igaz ugyan, hogy Ali inkább az asszony-népre halászott, mint a néprajzi tárgyakra. Elemében volt, mert egy-két egészen «modern», jól öltözött fekete dáma is volt a sokadalomban. A Dúngu ban és annak környékén lakó görögök «házvezetői» és a fekete altisztek feleségei körül legyeskedett nagyon Ali, kinek könnyen lobbanó szívét hamar lángra gyújtották a jól öltözött szépségek a vadenség ruhátla n vagy csak le velesgaly ruháj ú barbár asszonynepe után.

Dúngu-ban mindjárt érdeklődtünk a lánra került azande faragóművész után, mert szerettünk volna tőle néhány elefántcsontfaragványt venni. Most sem volt szerencsénk, mert művésznk valami nagy disznóságot csinálhatott és még mindig láncon volt valahol Niangará-ban.

Éjjel a »civilizációt« ünneplő népünk miatt vajmi keveset

aludhattam. Ali társasága volt megint a legkellemetlenebbül hangos. Be is volt rúgva az egész had és persze a «jól öltözött» fekete szépségekből álló társaság erősen visongott. Csak akkor hallgattak el, mikor udvariatlanul kiordítottam, hogy széjjelverem nagykaliberű szájukat, ha nem fogják be.

Paulóék szintén felöntöttek a garatra, de Pauló még így is a mesterségénél maradt. Ha nem bosszantott volna zajongásuk, úgy élveztem is volna előadói készségét. Végtelenül tetszett hallgatóságának, mikor az utolsó elefántafférünket adta elő, ahogy az elefánt feltrombitálva támad, majd mikor a mzinga szólt és az elefánt siralmasan ordítva összeesett és éppoly panaszkodóan ordítva elvánszorgott.

Eleinte hanggal próbálta utánozni a meglőtt elefánt támadó trombitálását és később siránkozó bögését, majd szóval is értelmezte az utánzott hangokat. Mondhatom, hogy eredeti módon, szinte szellemesen figurázta ki a szegény kárvallott állatot és az amúgy is hálás hallgatóság csakúgy fulladozott a kacagástól. (A feketéknek egyáltalában nincs érzékük a meglőtt vad szenvedése iránt. Igaz azonban az is, hogy nálunk is a hajtósereg nagyon szokott mulatni, — legalább is nagy része — a rosszul meglőtt nyúl sírásán stb.)

Később engem is utánzott és magas fisztulahangon (az indulatba jött fehér ember hangját mindig így imitálják) előadta, hogy mit mondtam akkor, mikor az elefánt nekünk támadt és akkor, mikor összeesett. A hallgatóság kedvéért nagyon erős kitételeket használt, miket valószínűleg nem is mondtam. Persze Pauló sem mondta volna, ha az alkohol el nem feledteti vele, hogy nagyon ébren alszom (Horthy Jenő szerint ez a tulajdonság megint az «előregedés» jele!) és hallgatom az előadását ...

Március 24-én reggel elhagytuk Dungu-t. Mdefu kora reggel ünnepi díszben megjelent előttünk, hogy elbúcsúzzék tőlünk. Derék ember volt, jól végezte a kötelességét.

Ugyancsak megjelent egy égetéssel díszített famozsarat áruzó fiú, ki már előző napon is minden áron ránk akarta sózni áriját, hogy még utoljára megkísérelje velünk a vásárt. A boyaink váltig magyarázták neki, hogy a fehér embernek ott messze Ulejában (Európa) nem kell mozsár, ott nem törik a magot mozsárban, hogy lisztet kapjanak.

Dungu és Faradji között, a Dungu folyó déli partján egy állami elefántfarm van. Engedélyt kaptunk, hogy ellátogassunk oda és mindjárt programmunkba is vettük, hogy azt az érdekes intézményt megnézzük.

Néhány kilométernyire az elefántfarmhoz elágazó út előtt a dübörgő autóról két óriási elefántnyomot vettem észre a bara-bara árkában.

Azonnal megállítottuk az autót, hogy a nyomokat megvizsgáljuk.

Első pillanatban a homokos talajon (homokon a legnehezebb megállapítani a nyom frissességét) frissnek véltük a nyomokat. Képzeltető, hogy mily nagy volt az öröm, mert egész kongói utunk alatt nem láttunk két oly nagy nyomot, mint ez volt, mely még west-nilei viszonylatban is a leg-erősebbek közé számított volt.

Meg kell említenem, hogy Faradji és Aba között, tehát a Belga-Kongó legészakkeletibb sarkában, a nagy szudáni «bushelefánt» is előfordul. Ezek agyara adja az értékes, «puha» elefántcsontot, míg az őserdőben élő elefántok az úgynevezett «kemény» elefántcsontot szolgáltatják, melynek értéke jóval a puha elefántcsonté alatt van. A két elefántcsontváltozatot az elefántcsonttal kereskedő egy pillanat alatt meglátja. De a megkülönböztetés nem is nehéz dolog, mert míg a puha csontnál az agyar kékesfeketén erezett, repedezett, addig a kemény elefántcsont teljesen sima, érhálózat nélküli.

Míg mi Paulóval a nyom felett vitatkoztunk, hozzánk sietett Horthy Jenő, hogy ő is résztvegyen a «nyomkonziliium»-on. Szuedi is ott díszelgett a háta mögött és csakúgy ágaskodott benne a tudálékosság. Felfúvódva, mint egy tavaszi pompában díszelgő pulykakakas, bele is fogott, hogy csalhatatlan véleményét kinyilatkoztassa, de Horthy Jenő egy tekintettel beleszuklasztotta a szót és így már nem is volt szükség arra, hogy én is egy-két nagyon erős «kítétellel» megakasszam szóáradatát.

A nyom északról jött és dél felé tartott, követhettük volna tehát, mert úgy tudtuk, hogy a bara-bara képezi a kongói elefántvédterület déli határát. (Az elefántfarmnál azután megtudtuk, hogy nem a bara-bara, hanem Dungu

folyó a déli határ.) Horthy Jenő is, én is késő esti nyomnak deklaráltuk a csapat. Igaz, hogy némi kételyeim is voltak ebben a meghatározásban, de erősen befolyásolta véleményemet az, hogy még legalább is egy-két vadásznapot szerettem volna eltölteni Kongóban.

A nagy nyomok látása következtében Horthy Jenőben is meg lett volna a hajlandóság a maradásra, bár mint gyakorlott autós nem szerette volna magát annak a veszélynek kitenni, hogy valami defektus következtében lekéssük a Níluson, majd az Albert-Nyanzán közlekedő hajót, mely egyszersmind a Mombaszából induló hajónk lekésését is jelentette volna.

Továbbmentünk a nyomon, hogy nagyobb bizonyóságot szerezzünk a nyom frissességét illetőleg. Nemsokára azonban minden reményünknek véget vetett az, mikor Pauló a nyomból egy elszáradt fűsarjat nyújtott felém. Ez azután világosan mutatta, hogy a nyom több, mint huszonnégy órás és követése vajmi kevés, illetőleg semmi reményt sem nyújt.

Búsan ballagtunk vissza az autóra és megint elmerengtem a kongói emlékeken. Visszaidéztem emlékezetembe a mocsár-őserdőben hallott különös, azelőtt sohasem hallott madárhangokat, hogy azok erősen megrögződjenek memóriámban, mert hátha még egyszer alkalmam nyílik azon a vidéken gyűjtve vadászni.

Még csak huszonnégy óra múlt el azóta, hogy Mdefu jeladására felhangzott az azandéink vad dallamú himnusza. Alig huszonnégy órája még szafárral jártunk és már annyira elkerültünk onnan, hogy szafárral olyan hosszú út megtevéséhez talán egy hét is kevés lett volna. Az utakat nagyon megrövidítette a Megváltozott Afrika! . . .

Leeresztett sorompó állta utunkat az állami elefántfarm bejáratánál. Piszkoszöld khakiölt özet ú aszkárik siettek a sorompót felnyitni és beroboghattunk az elefántfarm területére.

Egy fiatal belga lovastiszt volt a telep vezetője. Nagyon kedvesen fogadott és azonnal bemutatta az elefántfarm állatait. Az elefántok egy része legelőn volt, a két első lábukon vastag láncbéklyóval. A nehezen mozgó állatok békésen legelték a csenevész mimózák ágait. Az «elefántpásztorok» —

mind kongói aszkári uniformisban — termitadombra kapaszkodva fegyveresen őrizték a rájuk bízott állatokat.

Az elefántok másik része éppen a Dungu-ban fürdött, később azután azokat is felhajtották a többihez.

Ez a telep különben inkább fogó- és szoktatóhely volt. Ez volt a befogott elefántok előkészítő iskolája, ahonnan bizonyos idő múlva, mikor már megszelídültek, a nagy elefántfarmba, Api-ba kerültek.

Az elefántokat itt nem «keddah»-ba (fatörzsekből épített karám) fogják, mint Indiában, hanem fiatal állatokat ejtenek foglyul és — állítólag — legtöbbször a nélkül, hogy az anyaállatot lelőnék.

A már fejlett borjúval járó anyaállatot igyekeznek a csapattól elszakítani és azután a fogóvadászok a fiatal állat lábára hurkot dobnak és megkötözik. Ha az anyaállat támad, akkor először riasztó lövéssel igyekeznek elzavarni, csak ha komolyra fordul a helyzet, lövik le a borját védő anyát. Minden egyes fogóvadászt négy-öt puskás fedez ugyan, de még így is nagyon veszélyes foglalkozás és csak olyan kitérő emberanyaggal lehet végrehajtani, amelyet az északkongói néger törzsek adnak.

Az egész kongói elefántbefogás és szelidítés még mindig kísérleti stádiumban van és nehéz volna megmondani, hogy az indiai eredményekhez hasonlót fognak-e valaha elérni?

Mint teherhordó állatok most a motor korszakában már elvesztették jelentőségüket és rendszeres erdőkitermelés, hol az elefántok munkarejét a legjobban ki lehet használni, még alig-alig van a kongói őserdőkből.

A befogott állatok mind erdei elefántok voltak. Könnyen megkülönböztethetők ezek a keleti, a «busheléfant»-tól, mert eltekintve nagyságuktól (az őserdei elefánt jóval kisebb, mint a keleti rokona), fülük is jóval kisebb és majdnem ovális, míg a busheléfantoknál a fül inkább háromszögletű.

Hosszú út állt még aznap előttünk és így elbúcsúztunk az elefántfarm vezetőjétől és folytattuk utunkat kelet felé.

Watsha előtt az ottani aranybánya vadászának fekete asszisztenseit láttuk kivonulni. Legtöbbjük elöltöltővel volt felfegyverezve, de láttunk náluk ismétlőpuskát is. Mennyi vadat kell elejteni, hogy a bányák húséhes fekete munkásait

ellássák?! A bányavadászok által zsákmányolt vad legnagyobb része elefánt. Persze válogatás nélkül lövik az eléjük került vadat, a nagyagyarú vén bikát éppúgy, mint a még agyartalan tehénborjút. Nem csoda, hogy az aranybányák környékén rövid időn belül a vadnak még írmagja sem marad.

Watsha mellett a szultáni rest-camp-jében táboroztunk. Szép, tisztán tartott épületek álltak rendelkezésünkre, úgy, hogy nem kellett sátrat ütnünk. Ez nagyon nagy előny volt, mert másnap nem kellett sátorbontással vesződnünk és így még sötétben, hajnalhasadás előtt indulhattunk,

A hűvös esti és hajnali órákban jobban működik a motor, mint a déli forróságban, mikor a hűtőben rövid időközökben forni kezd a víz, úgy, hogy meg kell állani és hideg vizet adni a «szomjas» motornak.

Már nagyon lehetett látni az országúton közlekedő feketeiken, hogy az azandék területét elhagytuk. Más öltözetű és teljesen más hegtetoválású alakokat láttunk, mint az azandék földjén.

Egy fekete hatalmasság is utazott valahova velünk szemben. Ősi módon, raffiapálmardakon lógó hordszéken vitette magát és onnan integetett joviálisán felénk. Talán az elhagyott rest-camp-ünk gazdája volt az a hatalmas termetű, kövér néger, kit nyolc teherhordó izzadva cipelt. De nemcsak a hordszék mutatta előkelőségét, hanem és még inkább az, hogy fegyveres kísérettel utazott. Szedett-vedett «uniforma-ban» eskortálták a fekete előkelőséget.

Még a délelőtt folyamán befutottunk Aru-ba, a Belga-Kongó határvárosába. Hamarosan átestünk a formaságokon és — végre — megkaptuk az «ágazi» vadászjegyeinket, mert addig csak ideiglenesen kiállított jeggyel vadásztunk és megtudtuk azt is, hogy mire lett volna szabad vadásznunk Kongóban és mire nem. Mert nemcsak a fehér-orrszarvút védi a belga-kongói vadásztörvény, hanem még sok más vad lövését is tilalmazza. Nevezetesen a gorillát, csimpánzot, okapit stb. Pedig mi igazán teljesen ártatlanok lettünk volna a vadásztörvény megsértésében, ha egy okapit sikerült volna elejtenünk, minthogy bona fide ejtettem el a csimpánzot is, melynek bőre és csontváza a teherautón volt.

Az elefánt elejtésére vonatkozólag is új rendelet lépett

életbe, mely rendelet szerint az elejtendő elefánt agyarának minimális súlya (egy agyar) 4 kg-nál kevesebb nem lehet. Szóval nem is egyharmadát teszi ki a limitált agyarsúly annak, amit megkívánnak az angol gyarmatokon.

Nemsokára azután bent voltunk az angol területen. Aruá-ban üdvözöltük angol barátainkat, átvettük felgyülemlett postánkat és embereink nagy szívbeli fájdalomra, kik nagyon szerettek volna egy-két víg éjjelt az arua-i «ndugu»-k körében eltölteni, továbbmentünk, hogy a hajó érkezését Bulokatoninál várjuk be.

Sivár unalom ült a kiaszott, kiégett, lombjavesztett szavanna-erdőkön. Milyen más vidék volt Dungu környéke, hol minden zöldéit, minden tavaszi pompában díszlett! Igaz, hogy a sivárság közepette is mindenfelé vadat lehetett látni. Leginkább oribiket, melyek késő délutánonkint oly előszeretettel ácsorognak a bara-barán, s annak közelében.

Bulokatonin közelében — talán, hogy az elhagyott Kongóért vigasztaljon — kellemes élenkséget hozott egy hatalmas szarvú fehérrinó-mama félig kinőtt borjával. Autónk előtt szaladt át az úton kétszer is és egy darabig az úttal párhuzamosan szaladt a csenevész mimózaerdőben. Persze volt nagy kapkodás! Nem a fegyverek, hanem a fényképezőmasinák után. Horthy István hamarosan készen volt a filmmasinával és sikerült is neki «néhány tucat lányi fehérrinót» löni. Az én stativkamerám természetesen nem juthatott szóhoz ebben a versenyfutásban.

Bulokatonin camp — hála — üres volt és így hamarosan el is rendezkedtünk benne. Azután sietve meglőttük a konyh-oribit, hogy ne legyünk friss hús nélkül. Valahogy az oribihús is nagyon csökkent a mi értékelésünkben, pedig addig azt tartottuk a legjobb sültnek. Kongóban az utolsó napokban néhányszor óriásdisznó «stake»-ket ettünk és azóta nagyon második helyre szorult az oribigerinc.

Este kint a «banda» előtt vacsoráztunk, mert a «banda»-ban sok volt a szűnyog, no meg azért is, mert vártuk, hogy mikor és merre szólalnak meg az oroszlanok.

Horthy Jenő nagyon számított arra, hogy a Bulokatoninál eltöltendő néhány nap alatt megint összeakad oroszlanokkal. De hát Afrikában minden másképp történik, mint



Kittlenberger Kálmán férféde.

Egyetlenegy feilövessel eleített elefántbika.



A Magyar Nemzeti Múzeum számára lőtt kongói bozót-antilópbak.

Károlyi György Antilopja felvétele.



Kittensberger Kollonin felelede.

Puynimus tisztás a kongói őserdőben.



A avörösi egy erdei gyöngyvirűköt tart.

Károlyi Károlyi János

ahogy az ember tervezi. Az oroszlánok némák maradtak, nemcsak az este, de mindvégig az ottlétünk alatt.

Horthy István cigarettáért ment a bandába, miközben egy nagy fekete skorpiót vett észre, amint az a bandából éjjeli vadászatra indult. Ez volt az első skorpió, melyet a mostani utunk alatt láttunk. Különb en angol barátaink figyelmeztettek, hogy Bulokatoni camp-ben sok a skorpió. Ilyen napfényt kerülő, kellemetlen férget ritkán lát az utazó, hacsak nem foglalkozik azok gyűjtésével, mert akkor százakat foghat egy nap alatt. Persze akkor a köveket fel kell forgatni, száraz fák kérgét lehasogatni.

A skorpió különben a szárazabb vidéket szereti és olyan helyeken néha kellemetlenül nagyszámban van. Például üyen vidék volt Jippe-tó és Letema-hegyek környéke. Az ottani fű, illetőleg banánalevél-kunyhókban mindennapos vendégek voltak és az esős időszakban nem lehetett egy ládát elmozdítani, hogy egy-kettőnek nyugalmát meg ne zavartuk volna. Az én akkori «barbár» boyaimnak az volt a szokásuk, hogy a «napfényre leplezett» skorpió fel kunkorít ott farkvégének fullánkcsapóját ollóval lenyírták. Amint ők néger szellemséggel mondták: «megszelidítették a skorpiót».

Ez a majdnem kecskerák hosszúságú fekete skorpió valószínűleg nem hordoz olyan hatékony mérget, mint egy jóval kisebb sárgafajta, melytől a négerék sokkal jobban félnek, mint annak nagyobb fekete rokonától.

Ennek a nagy fekete skorpiónak igen nagy az elterjedési köre, mert Indiában is igen gyakori volt a Madras tartományban levő hadifogolyüdülő-camp közelében, Ramadroog-ban. Az ottani hadifoglyoknak a skorpió vadászat volt a legnagyobb sportja és fel is fordítottak minden megfordítható kő- és szikladarabot, hogy az ott tanyázó skorpiókat összefogdossák, melyek közül sokat üvegbura alatt vagy spirituszos üvegben elteve mint «Emlék hadifogságom idejéből» még most is őriz néhány német fogolytárs . . .

Az éjjel és a hajnal is néma maradt, mintha az oroszlánok értesültek volna Horthy Jenő tervéről. De azért hajnalban elindultunk. Sajnos, Bulokatoni híres nyomozója sem volt otthon s így csak jószerencséjére indulhatott Horthy Jenő az oroszlános hely felé.

Magam a bivalyos helyekhez lépdeltem, de nem komoly «bivalyozási» szándékkal. Mindenesetre ki akartam kérdezni a bennszülötteket, hogy a bukfencre lőtt bivalybikát, illetőleg annak maradványát megtalálták-e?

Persze, amint ezt előre sejtettem, nem találtak semmit, és azt is jól tudtam, hogy még akkor sem szóltak volna, ha a sebzett bivalybikát időközben megtalálták.

Szürke, egyhangúan sivár volt az egész vidék. Csak itt-ott a frissen leégett helyeken zöldéit a mélyebben fekvő részekben egy-egy pázsitfolt. Vadat azonban lépten-nyomon láttunk. Duikerek pattogtak ki előttünk és gumilabdászerű szökésekkel iramodtak tovább, oribik kíváncsiskodtak felénk, de az állatélet megnyilvánulásai is alig érdekeltek. Gondolatom még mindig a nemrég elhagyott Kongóban járt. Mily más volt ott minden! Örökké változatos tájak, érdekes meglepetések és igazán kiszámíthatatlan esélyek, dacára, hogy vadban nagyon szegény tájakon jártunk.

Egy-két ismeretlen madárhang is motoszkált emlékezetemben, azon törtem a fejem, hogy hol hallottam hozzá hasonlót, milyen madár hangjára emlékeztetett ez?... Akárcsak egy szorgalmas kisdíák, ki egy makacskodó rendhagyó ígét dresszíroz agyában.

Alig vettem észre, hogy a folyómedret szegélyező árnyas fák közelébe értünk. Nemsokára már éreztem is a folyópart és az árnyékos fák közelségét, mert hamarosan egy-két cecelegyszúrás riasztott fel álmodozásomból.

Ezek a kellemetlen dipterák mindig a bivalyos helyeken tanyáznak elsősorban, úgy, hogy tapasztalataim szerint igazat kell adnom azoknak, akik a bivalyt a cecelegy terjesztőjének tartják. Ahol bivalyt találtunk, ott minden esetben cecelegyeket is észleltünk.

Sok frissebb, régibb nyom volt a száraz meder vizes-gödreinél. Egy jó oroszlán is járt ott napok előtt. Lehet, hogy bivalyokra vadászott, bár ezen a vidéken könnyebb zsákmányt is ejthet, mert van ott varacskosdisznó is elég.

Nemsokára azután két magányos bivalybika nyomát is felleltük. Ezek hajnalban jártak ott és legelték a part mentén zöldelő friss sarjat.

Csakúgy ímmel-ámmal követtem. Már nem nagyon vonzott a bivaly vadászat.

Elég sokáig követtük már a nyomot. Egy-két nagyon csúnya helyre is be kellett mászni, utána, úgy, hogy már kezdtem belemelegedni a dologba.

Egyszerre a nyom felől egy fekete szaladt felém azzal a jelentéssel, hogy ő és társa meglelte a bivalyokat. Abba hagytuk a nyom követését és sietve mentünk az önkéntes nyomozó után a bivalyok felé. Egy félóra múlva már ott is voltunk. Jó szelünk volt, de úgy látszik a bivalyok a nyomozókat már előbb észrevehették, mert az egyik bivaly — a másikat nem is láttam — egy nagy, árnyas fa alatti sűrű bozótban már felénk figyelt.

Kissé nagy volt a távolság; jó százhusz lépés. Ily meszsziire nem szívesen lövök a nehéz puskával. De mégis lőnöm kellett, mert félttem, hogy megugrik. Szügyét vettem célba, bár azt némileg takarta a fű meg a bozót. Ez bizony nem volt okos dolog, mert már több ízben megfogadtam, hogy olyan esetben, mikor a célpontot valami takarja, nem lövök.

Lövésemre gyorsan megfordult és ugyanabból a bozótból kiugrott másik bikával hamarosan el is tűnt, a nélkül, hogy másodsor lőhettem volna.

Nagy volt a hőség s így tudtam, hogy a bivalyok nem-sokára újra megállnak valahol. Vért egyáltalában nem találunk az elfutó nyomában.

Gyilkos tempóban mentünk a jól követhető nyomon és alig egy félóra múlva utói is értük a bivalyokat.

Megint nagyon rosszul, takarva álltak, de most már sokkal közelebb tudtam hozzájuk jutni. A hozzám közelebb állóra lőttem először, az a lövést jelezve megugrott. A másik még mindig átfeketéllett a sűrűsége, úgy, hogy abba is két lövést küldtem. De az sem esett össze, hanem az első után futott.

Mi az elszaladok után siettünk és rövid néhány perc múlva megint megláttunk a sűrűben egy fekete tömeget. Rövid szemlélődés után a jobbsóvel lapockán lőttem, mire félkörben kezdett futni; most a balcsóvel vállapon lőttem. Ekkor már kiért az előttem levő tisztásra és rövid felbőffenő morgással nekem rontott.

Hátam mögött néhány lépésnyire egy vastagabb fa

volt, a mögé akartam szaladni, persze szaladás közben is lázasan dolgoztam, hogy kilőtt puskámat megtöltssem.

Azt hiszem, ezt már nem tudtam volna megtenni, mert még néhány ugrás és feltétlenül utólért volna. Ekkor azonban bivalyom váratlanul megingott és összezuhant. Még mindig a puskámmal bajlódtam, mikor felhangzott fájdalmasan panaszos halálbögése.

Utolsó lehelletig sportsman volt ez a vén «mbogó», életerejének utolsó szikrája volt ez a támadás!

Még el sem hangzott a halálbögés fájdalmas végakkordja, mikor kissé távolabb a másik meglődözött ön is erőt vett a véggyöngeség és az is belefogott a halálbögésbe.

Megilletődve hallgattam ezeket a különös, soha el nem felejthető fájdalomhangokat és úgy éreztem, hogy a két utolsó bivaly bikám halálbögése takarodója afrikai vadászataimnak is . . .

A támadó bika kistestű öreg állat volt, nagyon széles és jóformájú szarvval! Azután a másikhoz mentünk, mely már mozdulatlanul feküdt. Szarvára pillantva, Pauló azonnal kikaparta kenyérzsákjából a mérőszalagot, mert már tapasztalatból tudta, hogy ilyen nagyságú szarvat azon frissiben le szoktam mérni. Ez a bivalybikám is közel járt a világrekordhoz, mert terpesztése 41 hüvelyknyi (a szudáni bivaly rekordja 44 hüvelyk) volt . . .

Kiadva az utasításokat, sietve igyekeztünk a camp felé. Hasztalan volt a sietség, mert kis idő múlva már nyakunk közé zúdult a felhőszakadásszerű zápor. Már West-Nile-ban is jelentkeztek az esős időszak első jelei.

A hirtelen jött zápor csakhamar el is múlt és nemsokára már erős napfény szárította ruhánkat.

Mikor több vadat már nem akartam löni, akkor fegyverhordozómat is előttem járattam a töretlen utakon. Most is szólok Paulónak, ki éppen a pipáját tömte, hogy járjon előttem. Nem akartam mást, mint Paulót még egyszer zavarba hozni. Most is zebre vágj a a pipáját és szomorú pofával mondja, hogy éppen pipára akart gyűjtani és akkor rendelem őt, hogy előttem járjon. Pauló exaszkári és tudja, hogy ilyen dolog nagy illetlenség. Nem is tenné a világért sem, hogy előttem járva pipázzék.

Elmosolyodik, mikor mondom neki, hogy «csak gyújts rá Pauló, nem kell előttem járnod».

Azután mechanikusan lépdegéltem a kirongózi után. A száraz folyómederhez érve alkalmas lejárót kerestünk, mert a meder meredekfalú és több méter mély volt. Az esős időszakban öt-hat méteres mély vízár hullámszik ott, hol a száraz időszakban a legtöbb helyen csak ásás után lehet vízhez jutni. A partot magas elefántfü takarta és éppen azt akartuk elkerülni, nehogy a bivalyváltón összehajló nedves elefántfü újra átáztassa ruhánkat.

A lejáró keresése közben valami állat megugrását hallottuk. Mikor leereszkedtünk, akkor láttuk, hogy leopárd feküdt a fővényen és szárítgatta ott megázott, pettyes bundáját. Ha az elefánt fűvön átvezető bivaly váltón ereszkedtünk volna le, úgy talán láttunk is volna belőle valamit. Persze lőni akkor sem tudtam volna, mert nem lett volna hozzá időm.

Egy darabig követtük a nyomot a felázott talajon, azt remélve, hogy talán egy kisebb elefántfüfoltba vagy bozótosba váltott be és ebben az esetben a nagy pettyes macska a mienk. A camp már nem volt messze, így hamarosan hírt adhattam volna és kész lett volna a leopárdhajtás. A leopárdnak is volt azonban esze, mert olyan helyre váltott be, hol a hajtásról szó sem lehetett.

Délután a camp-ben lelkendezve szalad hozzám Hamisz boyom és jelenti, hogy a camp mögött levő nagy odvastörzsű ficus-fánál, hol a camp körül settenkedő feketék húholták le a bivaly- és más koponyákat, egy «szadu» van. Mindjárt szóltam Horthy Jenőnek, hogy olyan valamit látunk, mit a mostani kirándulásunk alatt még nem, óriáskígyót. (Python saebae-t, az afrikai óriáskígyót nevezik szadunak.)

A kis 22-essel és a fényképezőgéppel mentünk a ficus-fához, melytől most kissé távolabb zajongtak a feketék. Gyanús volt nekem mindjárt a dolog, mert furcsának tartottam, hogy egy python olyan lármás helyet választott volna magának. Hamisz mindjárt jelentette is, hogy csak «egy kicsit nagy, de kicsi» az óriáskígyó.

Persze, hogy nem python volt a ficus odvas törzsében, hanem egy hatalmas «puffadder». Lefényképeztem és aztán

agyonlőttük, Szuedi nagy bánatára, mert neki kellett a bőrt lenyúzni.

Ennek a hatalmas viperának, melynek talán a leg-hosszabb méregfogai vannak az afrikai mérges kígyók között, — úgy látszik — nem mindig halálos a marása. Az első könyvemben (Vadász- és gyűjtőúton Kelet-Afrikában 1903 — 1926. VIII. fejezet) megemlítettem, hogy Bngoma őserdő-nél az ottani kirongózimnak gyerekkorában egy «puffadder» harapta meg a kezét. A megharapott kézen csak a mutatóujj maradt meg és a kar is elsatnyult, fejlődésben visszamaradt. Teljesen hasonló esetet láttunk egy ottani fiatal bennszülöttnél, kit szintén gyerekkorában harapott meg a puffögő vipera és ennek is hasonlóképpen nyomorodott el a megharapott keze.

A bivaly vadászattal be is fejeződött számomra a vadászat. Bivalyt még lőhettem volna, mert többször jöttek a feketék bivalyhírrrel, de már nagyon megelégettem a bivalylövést. Szemlélni ugyan még ki-kijártam, de legföljebb egy-egy oribit lőttem a konyhára.

Csak Horthy Jenő járt rendületlenül az oroszlánok után, noha az éjszakák mindig némák maradtak és csak a foltoshiénák üvöltöttek a camp körül.

A hosszú hajóra várás és unalmas elpakolás után *igazán* nagyon örültünk, mikor március 31-én a pompás nilusi gőzhajó, a «Lugard» elindult velünk dél felé.

Megszokott, mindennapi képek a Níluson. Itt-ott egy krokodilus háromszögletű feje, egy kisebb trupp víziló felbukkanása, majd egy kis úszó szigeten halzsákmányra leselkedő óriásgém, varsáikat kirakó bennszülöttek rozoga kanui újra meg újra megújuló látványai a nilusi hajóútnak, annyira, hogy még a látcsövet sem emeli szeméhez az ember.

Nem tudok azonban betelni a sötéten zöldelő papyruszbugák fölött elegáns repüléssel tovalibbenő, gyönyörű nubiai gyurgyalagokkal (Merops nubicus), melyek hajnal-rózsaszínű tollazatukkal, kékeszöld fejükkal talán a legszebbek a «merops»-ok különben is ékes tollazatú családjában. Ezeket a gyönyörű «méhfarkasokat» mindig nagyszámmal láttam a Nílus ezen szakaszán és mindig nagy gyönyörűséget szerzett látásuk...

Albert-Nyanza előtt átszálltunk a tavat járó «Samuei Bakerére. Jó, hogy nem az apró «Livingstone» volt a hajónk, mert Albert-Nyanza nagyon haragos volt aznap, nagyon erősen hullámzott, úgyhogy nagyon meglassította a jóval nagyobb «Samuel Baker» haladását is.

Butiába kikötőjénél már várt reánk Stafford barátunk és az ő autóján robogtunk Dwole-ban lévő ültetvényére. Nagyon jó volt, hogy elénk jött, mert máskülönben talán aznap nem is tudtunk volna továbbmenni nagyon megterhelt autónkkal. Hozzá még egy nehéz betegünk is volt. Mitiansi, Horthy István fegyverhordozója megkapta a «nrimbi»-t (guinea-féreg) és már csak négykézláb tudott a hajóhídra mászni. Persze hiába figyelmeztettem őt is, mint a többieket, hogy West-Nile-ban csak forralt vizet igyanak.

Április 5-én azután elbúcsúztunk Stafford barátunktól és elindultunk az Ugandai Vasút legújabb és legnyugatibb állomása, Jinja felé.

Április 7-én este érkeztünk Jinjába. Ott elbúcsúztunk az autónktól; nem volt már szükség rá, mert másnap reggel vasúton mentünk Nairobi, illetőleg Mombasza felé.

A még Hoimában elbocsájtott fegyverhordozóink és szakácsunk után a «dereva» és asszisztense is «rukszá»-t (elbocsájtást) kapott. Boyaink a távolodó «Chevrolet» után vígan kiáltozták a kongói pihenése alatt elhízott «dereva boy» felé, hogy: «Kwaheri Mukulub (Isten veled óriásdisznó!) Azt hiszem, hogy ez a Horthy Jenő adta gúnynév rajta marad akkor is, mikor már ő is vizsgázott «dereva» lesz és talán idővel büszke is lesz rá, hogy oly érdekes, ritka állat a névrokona.

Szemergő esőben — már megkezdődött Ugandában az esős időszak — megtekintettük Jinja legnagyobb nevezetességét, a Ripon-eséseket, hol a Victoria-Nílus szakad ki zúgó robajjal a Victoria-Nyanzából. A (Megváltozott Afrika* nem engedheti parlagon heverni az ily fenséges vízesésnek sok százezernyi lóerejű energiáját és már áll is ott egy épület, mely a zúgó, morajló víztömeget munkára fogja kényszeríteni.

A Ripon-esések közelében egynéhány nagyon védett

víziló tanyázott, de az utolsó években a nagy védésnek az lett a következménye, hogy a kibokók szent- és sérthetetlennek érezték magukat és — talán merő kedvtelésből — néhány túlpartra igyekvő kanut felborítottak. Ezeknél a vízilótámadásoknál több bennszülött az életét is vesztette. Nagyon gyakori eset, hogy a nagyon védett állatok elvesztik az ösztönös emberfélelmet és akkor azután rémei lesznek a lakoságnak.

Hogy az elbizakodott kibokókat megint emberfélővé tegyék, jó ismerősünket, Maitland-Warren urat, ki akkor a távollévő Game Wardent helyettesítette, bízta meg azzal, hogy a rakoncátlan vízilovakat rendbeszedje.

Maitland-Warren úr sietett is ennek a megbízatásnak eleget tenni és agyon is lőtt néhány vízilovat. Mikor azután kanujával a part felé eveztek, egy víziló észrevétlenül alájuk került és a kanut felborította.

Ott, ahol ez a baleset történt, már nagyon erős volt a víz sodra, mert már párszáz méterre zúgva morajlott a víz-esés. Maitland-Warren élete kockáztatásával több mint egy negyedóraig úszkált ebben a rohanó árban és néhány feketét ki is mentett. Szerencsétlenségre még így is három emberéletbe került ez a «vízüő büntetőexpedíció» és valószínűleg még nagyobb lett volna a veszteség, ha Maitland-Warren nem Kelet-Afrika és Uganda egyik legjobb all round sportsmanje...

Nairobi felé közeledve a vonatunk ablakából hosszú, széles füstfelhőt láttunk, melyről hamarosan kitűnt, hogy vándor sáskafelhők. Sok-sok kilométernyire robogott velünk a vonat, de a sáskafelhő hossza még mindig tartott. Mennyi milliárd rovar adhat ilyen tömeget?! Ez volt a legnagyobb sáskajárás, mit eddig Afrikában láttam.

Április 8-án délután futott be vonatunk Nairobi pályaudvarába. Itt elváltam Horthyéktól, kik a hajóindulást a magasfekvésű Nairobiban akarták megvárni; én továbbutaztam Mombasza felé. Valahogyan sokkal jobban szeretem Mombaszát, ezt az ősrégi keletafrikai várost, mint a «világvárossá» lett Nairobít, ahol éppen akkor felhőkarcolószzerű szállók épültek, azon a helyen, hol negyedszázad előtt éjjelenként még az oroszlán bömbölt.

Mombasza is nagyon megváltozott ugyan, de a régi városrész még mindig a régi Afrika bélyegét viseli magán. Ott kószálva mindig sok régi emlék ébredt fel bennem és azért is inkább türtem Mombasza kellemetlen nedves hőségét.

A Nairoiból tovainduló vonat kocsiján egy magyar név tűnt fel: «Count of Murány». Murány grófja utazott benne kíséretével. Ferdinánd, a bolgárok volt cárja ment hazafelé kenyai és ugandai lepkéző kirándulásáról.

Április 9-én elértük a tengerpartot, Mombaszában voltunk. Délutánonként, mikor a rekkenő hőség némileg elült, útba vettem a régi várost, a bennszülött negyedét. A sikátor-szerű szűk utcában bizony nagyon «nehéz» a levegő. Az ott terjengő kellemetlen szag és az undorító fekélyekkel borított testű koldusok nagyon visszatartják az embert az ilyen tanulmányi kószálásoktól. Sietve igyekszik ki a bazárnegyed valamivel tágasabb utcáiba, hol állandóan nyüzsg a nép és Kelet-Afrika összes népfajának képviselőjét meg lehet találni.

Első utam alatt nagyon csodáltam a velem sétáló öreg afrikánust, ki azonnal felismerte a különböző törzsek fiait. Mikor azonban azt kérdeztem tőle, hogy milyen ismertetőjelekből mondja meg azok hovatarozását, nagyon elégtelen választ adott. Most már én is felismertem az általam bejárt területek törzseinek fiait, de arra igazán nem mernék vállalkozni, hogy leírjam a törzsi ismertető jeleket.

Egy-két arab és félarab vénség gyűlölködő szempillantással kísér. Ezek tekintetéből a régi Afrika villan elő! Nekik igazán nincs okuk az európaít szeretni.

Legszívesebben a régi kikötőhöz mentem. Lehorgonyzott arab dhauk árbócerdeje himbálódzik a csendes kikötőben. Most már ritkán köt ki oda gőzhajó, mert csak kisebb hajók köthetnek ott ki a sekély víz miatt. Negyedszázad előtt, mikor először tettem lábam Kelet-Afrika földjére, ott kötöttünk még ki. Micsoda nyüzsgő élet volt akkor még ott?!

Elnézegettem a magas partról az ott halászó bennszülötteket, miközben a Mombasza történetéről olvasott dolgokon tűnődtem. Mikor a portugálok nagy admirálisa, korának legnagyobb utazója, Vasco da Gama 1498. évben először kötött ki ott és mivel a bennszülött pilóta miatt majdnem

tönkrement egyik hajója, a pilóta testét «kénytelen volt forró zsírral öntöztetni». Be is vallotta a megkínzott, hogy az arabok parancsára cselekedett. Azután az örökös harcok a portugálok és az arabok között, mely hol a portugál királynak, hol a Muscat szultánjának szerezte meg Mombaszát...

Első mombaszai tartózkodásom alatt valaki figyelmeztetett, hogy a «Fort Jesus» falán valahol a kétfejű sast is feltalálhatom, abból az időből, mikor Portugália Spanyolország alá tartozott. Persze nem voltam kíváncsi arra a magyar szemnek nem kedves madárra! . . .

Április 13-án megjöttek Horthyék is. Pontosan befutott a hajónk és 16-án búcsút mondtunk Afrikának, elindultunk hazafelé...

FEKETÉINK

Kiveszöben a pagazik kasztja — Világmarka a pagaziban — írói nevek — Cigaretta — Naisebwa rangot kap — Gyöngédség és részvétlenség — Naisebwa sportérzéke — Kigombe, a nagy vadász — Az oroszán zsírja — Matirigo varázslatai — Tudja, mi az illendőség — Jóban kell lenni a varázslókkal — Kígyódoktorok — Nem árt nekik a kígyóméreg — A pagazik tudománya — Pénzpocsékolás — A vak pagazi lakkcipője — Uzsorás munyamparék — Humánus tulajdonság — Igazhívők és kaffirik — Födolog a «metszes» — Vadász-bajtárs — Mjaja vadászbabonái — Okosak a kis négerek — Boyok boya — A feketék látóképessége — Tájékozódó képességük — Ostoba szokás — Totem-állatok — Fecsegés a tábortüznél — Katutu ravaszsága — Asszony nép a szafáriban — Kiváltságos mászaiak — A totók ügyessége — örök ismeretlen.

A «Megváltozott Afrikában» lassan-lassan csak a vadász és a nemesfémek és kövek után kutató prospector fog szafárra szorulni. A szafári lassú pusztulásával kivesznek a régi szafári emberei, kihal a hivatásos keletafrikai teherhordozók, a pagazik kasztja. Az ültetvények, iparvállalatok, útépítések munkafelügyelőivé változnak a pagazik fejei, a munyamparék is.

Most, hogy a motor a szafárit halálra ítélte, megilletődve gondolok vissza a hivatásos pagazik kemény, de sokszor nagyon is gyülevész hadára, kiknek csavargótermészete és legyőzhetetlen vándorkedve nélkül Afrika térképét talán még ma is teljesen fehér foltok tarkítanák.

Mennyi pagazi-életet kívánt áldozatul évente-naponta az ismeretlen Afrika! A szomjasan izzó, sivatagszerű pusztaságok «telekáza» menetelése, a járványok, a végkimerülés, az éhínség — nem is beszélve az ellenséges törzsek és a vadállatok áldozatairól — száz- és ezerszámra rótták soraikra a haláldézmát évente és ezek a borzalmak sem bírták legyőzni

vándorkedvüket, hanem újra meg újra útrakeltek, ha a munyamparájuk toborzója új útra szólította őket...

A pagazik különböző törzsekből rekrutálódtak, de legjobbak voltak — valóságos világmárka a pagazik kasztjában — a wanyamweziek, kiknek hazája Tábor körül (Tanganyika, azelőtt Német-Kelet-Afrika) terül el. Nem csoda azután, hogy a wanyamwezikkal rokon törzsek, mint a waszukumák, washashik, mint valóságos wanyamweziek álltak az ember szolgálatába.

A megbízható és örökké jókedvű wanyamwezieknek volt azonban egy nagy hibájuk, hogy nem szívesen hagyták el a járt bara-barát, melyek ugyan csak a bómák, a telepek közvetlen közelében voltak dülőútszélességűek, távolabb annyira összeszűkültek, mint egy jól kitaposott ösvény. Az ismeretlen, úttalan vadonságok bejárására a partvidékek pagaziai voltak a jók. Nehezen fegyelmezhető, tolvajlásra, erőszakoskodásra hajlamos népség volt ez a magát wagwanának, waszuahiliknek nevező gyülevész népség, de ezekben a kalandvág nagyobb volt, mint a derék wanyamweziekben, kik a bara-barák teherforgalmát bonyolítottak le.

Voltak azonban a wanyamweziek között is sokan, — talán néha kényszerítő körülmények nyomása következtében — akik a messze ismeretlenségeket átkutató szafarik útjain is részt vettek.

Ilyen «szafiri» — sokat utazott — volt az első kirándulásom utolsó munyamparája, «Cigaretti» is. Hogy mi volt a tulajdonképpeni neve, azt legközelebbi ismeretsége sem tudta, mert Cigaretti néven ismerte őt a Kilima-Ndjaró és Meru hegységek környékén mindenki. A wanyamweziek és a többi pagazik világot próbáló teherhordozóskodásuk ideje alatt rendszeren «írói nevet» vettek fel. Így a pagazik felvevésénél a derék wanyamweziek nagyon gyakran a következő, náluk divatos neveket diktálták be: «Nusz-rupia» (fél rúpia); «Peza-moja» (egy peza); «Penda-Kula» (szó szerint: szeret enni, nagyétvágyú). Ezek rendszeren kitűnő fickók voltak, ha dupla porciójú «ugali» (kukoricalisztból főzött polenta) és elegendő «kitoeo» (hús) adaggal tömhatték tele feneketlen bendőjüket. «Szema-kwéli» (igazat mondj) az ilyen talán életében sem mondott igazat. «Szimweszi-szema-mongo» (nem

tudok hazugságot mondani), ki pedig tévedésből sem mondott igazat. «Mali-Gumu» (nehezen megszerezhető vagy) stb.

Cigarette öregebb ember volt. Valami rossz fát tehetett a tűzre fiatal korában, mert egyáltalában nem gyötörte a honvágy, hazájába nem kíváncszott vissza. Régezt azt hiszem «emberhalász»-karavánokkal is járt, bár ő maga nagyon jószívú, csendes fickó volt.

Tulajdonképpen nem is volt munyampara, — én adtam neki díjmentesen ezt a titulust — hanem közönséges teherhordó, ki munyamparasága mellett a legnehezebb ládákat cipelte. Hogy munyamparaságának legalább a jellege maradjon meg, egy nehéz elöltöltőt nyomtam a kezébe. Akkor még ugyanis minden szafárinál volt egy csomó elöltöltő is; nem mintha sok kárt tehetek volna vele esetleges ellenséges támadás esetén, de nagyon fokozta a szafári önbizalmát.

Utolsó karavánunk, mikor Unbulu felé tartottam elefántvadászatra, nagyon rossz volt. A szafári fele egy vízgödörnél dysenteriával fertőződött s a betegség annyira súlyos lefolyású volt, hogy néhány emberem el is pusztult. Magam is csak nagynehezen vánszorogtam vissza Árusába.

Cigarette kísért azután a Kilima-Ndjarohoz, majd mikor betegségemből némileg kilábaltam, a tengerpart felé. A patakokon ő szokott átszállítani úgy, hogy nyakába vett és átgázolt velem. Tavettá-t elhagyva, egy patakon kellett átkelni. Amint Cigarette a nyakába vesz, érzem, hogy egész teste olcsó parfümtől illatos. Megkérdezem tőle: «Mi lelt Cigarette, mért vagy így beillatosítva?»

— Uram, Te gyakran szidsz engem, hogy nagyon bűdös vagyok, ha nem fürdöm és tegnap, mikor baksist adtál, hogy Tavettá-ban vegyek magamnak valamit, az indusnál egy rupiért illatos vizet vettem, hogy ne mondhasd nekem, hogy megint bűdös vagyok.

Legjobb munyamparám kétségen kívül a Rnvana-steppén volt az öreg Naísebwa.

Szultánja a washashik szultánja, az én testvérbarátom, Katutu küldte hozzám. Ezermeister volt, mindenhez értett.

Nagyon jól ismerte az állatok szokásait és mikor állatfogó voltam, ő volt a legjobb állatápoló és állatnevelő. Egy ambíciója volt: hogy megkapja szultánjától, Katututól a «manangwa»-ságot. (Manangwa a szultán egyik főembere és a törzs egyik csoportját adminisztrálja.)

Ez az ambíciója teljesezésbe is ment, mert az én protekcióim révén Katutu tényleg manangwává tette.

Nagy volt öröme, mikor a manangwasághoz szép fehér «kwanzu»-kat (bokáig érő arab ing) és egy szépen hímzett arab mellényt is adtam neki. A legboldogabb mégis akkor volt, mikor az emberek előtt úgy tituláltam: «munyamparátok. a manangwa Naisebwa».

Egyszer Ruvana-steppén fekete vízlázban gyötrődtem. Mikor félig eszméletlenül vergődtem tábori ágyamon, Naisebwa munyamparámat látom egy lopótökkel, antilopszarvakkal, manguszta- és más apró bőrökkel díszített öltözetű, nagyon rossz szagú négerrel felém közeledni. Még most is bánom, hogy a cipőmet igyekeztem hozzájuk vágni és kikergettem őket.

Pár nap múlva, mikor már lábbadoztam, megkérdeztem Naisebwát, mit is akart azzal az emberrel? Naisebwa azután elmondta, hogy miután ő és Pandasáró (a másodmunyamparám) látták, hogy nagyon rosszul vagyok, elhatározták, hogy az ikomai híres varázslót elhívják, hogy segítsen rajtam.

— Persze Uram, te kidobtál bennünket!

Ez a Naisebwa, aki olyan gyöngédséget és türelmet mutatott a fogságba került fiatal állatokkal szemben, némelykor mégis megmutatta, hogy milyen részvétlen tud lenni a néger, ha embertársáról van szó.

Egy alkalommal Pandasáró jelenti, hogy az egyik teherhordó nagyon veszélyesen beteg, el kell küldeni. A pagazit azonnal magamhoz hívtam és rögtön láttam, hogy az emberek és Pandasáró helyesen állapították meg a diagnózist. A teherhordón a legborzalmasabb betegség, a lepra tünetei jelentkeztek. Persze azonnal kifizettem a bérét, azonkívül jó baksist adtam neki. Egy-két vigasztaló szót sem sajnáltam a szerencsétlentől. Egyszerre csak megszólal a nyomorult előtt Naisebwa: «Nem kell ennek már sok, majd otthon

kötelet dobnak a nyakára, kihúzzák az euphorbiák közé; majd jól lakik belőle egy-két hiéna*.

Ezután felkacagott és vele kacagott az összes többi teherhordó is. A beteg meg egykedvűen, mintha a brutális szavakat nem is hallotta volna, összeszedte cókmojkját és elindult faluja felé . . .

Naisebwában különben volt sportérzék is. Addig a csapdában fogott leopárdot egyik-másik emberemmel lenyilaztattam. A washashik nyilas nép, gyorsan ölü nyílmérget használnak s az ilyen csapdában fogott leopárd lelövése nagy örömet szerzett annak, akit végrehajtásával megbíztam. Naisebwa ennek a gyakorlatnak hamarosan véget vetett és behozta a leopárd igazán sportszerű kivégzését. Az öreg ugyanis valamikor nagy mestere volt a washashiknál nagyon divatos botvívásnak és ebbeli tudományát, ügyességét a csapdába esett leopárd megölésénél értékesítette.

Két hosszú bottal indult a megfogott és dühtől tomboló állat felé. Az egyiket a támadó leopárd elé tartotta, míg a másikkal egyetlen hatalmas ütéssel eltörte annak derekát. Csak igen kivételesen fordult elő, hogy egy második ütésre is szükség volt.

Katutu szultán barátomnál még egy fekete barátomnak szerzett manangwaságot az én magas pártfogásom. Ez tulajdonképpen nem volt a szolgálatomban, csak a «barátom», volt, vadásztársam, a Ruvana-steppe egyik legjobb nyomozója, Kigombenek hívták.

Gazdag ember volt, százszámra volt szarvasmarhája, mert állítólag híres csodaorvos volt: a fáma szerint a fekete-himlő ellen volt biztos szere.

A «régi Afrikában» a fekete-himlő borzadalmas betegség volt, egész karavánokat, egész falvakat pusztított el. Most már ott is oltanak himlő ellen és a feketék nagyon szívesen tűrik azt a kis kellemetlenséget, ami az oltással jár.

Kigombe barátom kiváló oroszlán vadász volt. Akkoriban mérgezett nyilával — saját bevallása szerint — vagy másfél tucat oroszlant ejtett el. Az oroszlán vadászaton nem is mutatott semmi félelmet, sem az elefántnál. A bivalynál már kissé óvatosabb volt, a rinocéroszt pedig egyáltalában nem szerette. Úgy látszik belátta, hogy a nyakán lógó amu-

lettek a rinocerosz ellen mégsem teljesen biztosak. Egy sebzett rinó egyszer felhajította és hátát csúnyán felhasította. Mikor megláttam az óriási behegedt sebet, elbámultam, hogy egy bennszülött milyen sebesüléseket tud kiheverni minden különösebb orvosi segítség nélkül.

Kigombeval vadászva egyszer egy hím oroszlánt lőttem. Utunk sietős volt, így csak sebtében nyúztam meg, hogy mielőbb továbbhaladhassunk. A fejet nem nyúztuk le, hanem a bőrrrel együtt vittük magunkkal.

Alig haladtunk vagy százötven lépést, a keselyűk máris egymásután zúgtak alá a lenyúzott kadaverre. Amanangwává lett Kigombe egyszerre csak élém állt és mintha csak akkor jutott volna eszébe, jelenti, hogy neki sürgősen haza kell menni, mert szultánja parancsára egy-két emberét — akik valami disznóságot követtek el — a szultánhoz kell kísérni. Természetesen útjára engedtem, de mikor elment, kacagva mondtam embereimnek, hogy: tudjátok-e, mi hívta el olyan sürgősen Kigombet?

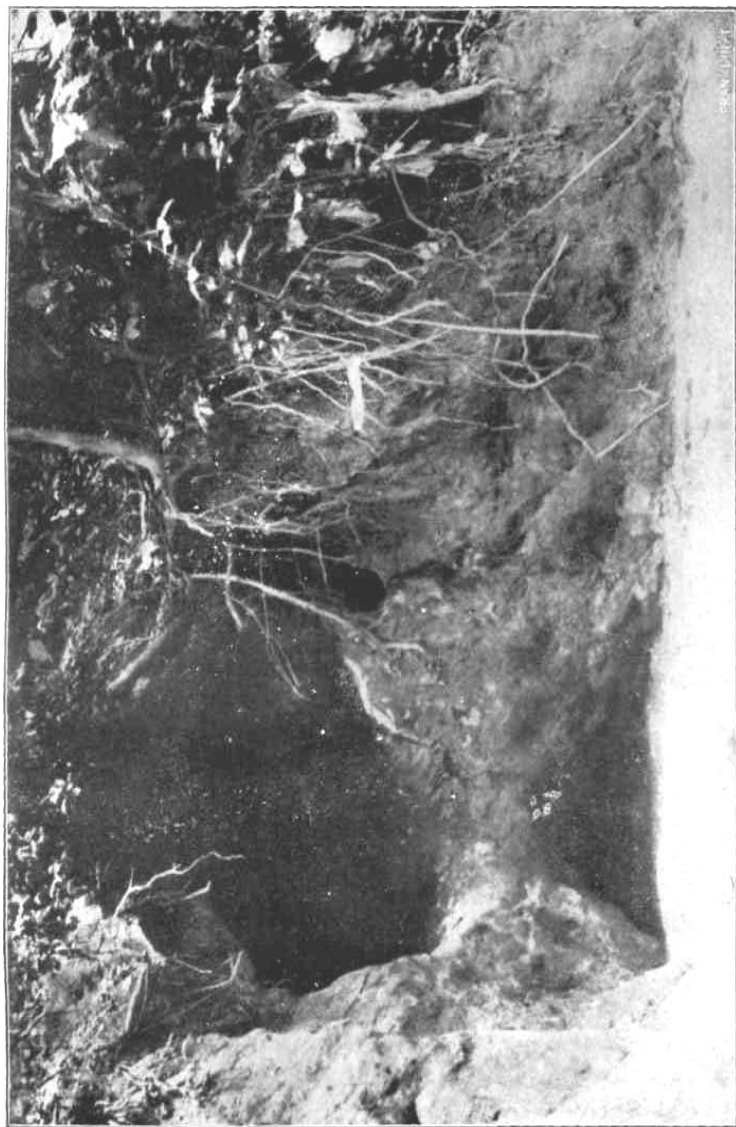
Nevetve magyaráztam meg azután nekik, hogy az oroszlán zsírja az, ami miatt olyan gyorsan kellett Kigombenak elmenni; azt akarja kiszedni, mielőtt a keselyűk felfalnák az oroszlánt.

Tudvalevő, hogy az oroszlán zsírjának nagy az értéke nemcsak a feketéknél, de az Afrikában élő keletindiai kereskedőknél is. Elejtett oroszlánjaim zsírját rendszeren az szokta megkapni, aki a vadat először pillantotta meg, a jutalomból részt kapott fegyverhordozóm is. Ebben az esetben sietős utunkra való tekintettel nem vágtuk ki a «nagy értéket». Ezt nem akarta Kigombe a keselyűk martalékául hagyni.

*

Ruvana-steppei gyűjtő- és vadfogótanyámon még egy varázslóval voltam nagy barátságban, a steppe környékének manangwájával, kit Matirigonak hívtak.

Matirigo már a vadonban lakott. Ő volt Katutu szultán «granicsár»-ja. Varázsló tudományát állítólag apjától örökölte, aki viszont nagyatyjától tanulta ezt a mesterséget. A varázslat abból állt, hogy mikor a mászaiak rablóhadjára-



Kittbenyeger Kálmán Művelő.

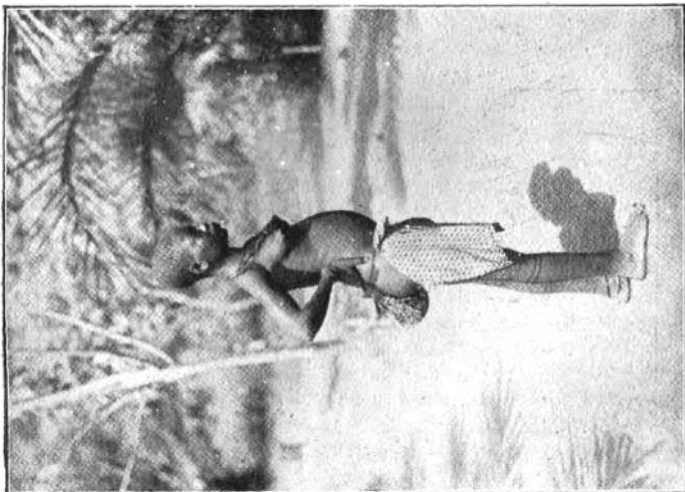
Kettős sózó az edo-ban.

Felül az elefántok, alul az őriádisznók ástak a sós agyagért.



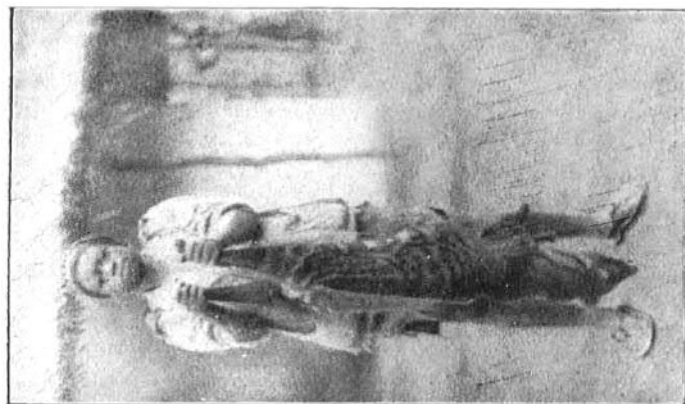
Vadattolyás, mocsaras tisztás Bugoma-öserdőben.

Kőrösi György Képek a Kármán-féle.



Kittbenberger Kálmán felvétele.

A «tuk-tuk» növére ejől öltözött» kongói szépek közé tartozott.



Kittbenberger Kálmán felvétele.

Szuedi egy csapatában fogott cibetmacskával.



Kittenberger Kálmán felvétele.

Komodó környéki azande asszonyok.
Az egyik zavarában befogja az orrát.



Kittenberger Kálmán felvétele.

A «civilizált» dungui- fekete szépségek az indulásra kész
teherautónknál gyülekeztek, hogy Alitól elbúcsúzzanak.

tot indítottak a washashik földjére, kiknek meglehetősen nagy a marhaállományuk (a mászaiak hite szerint «Ngai», a mászaiak istene minden szarvasmarhát a mászaiaknak hagyott, ennél fogva minden nem mászaitól el kell venni a szarvasmarhát és az «elmeg»-et, — a nem mászait, «barbárt» — lehetőleg le kell gyilkolni), akkor Matirigo barátom, éppúgy, mint apja vagy nagyapja, hatalmas dawát csinált. Dawájával annyira megbolondította a mászaiakat, hogy az összes mászai «elmorán», azaz mindegyik mászai harcos derékon kapott egy fát és azt olyan önfeledten ölelgette, hogy még a pajzsát sem tudta használni a washashik jól irányzott mérgezett nyilai ellen. Hogy aztán ez igaz volt-e vagy sem, azért informátoraim felelősek. Annyi bizonyos, hogy Matirigo mint «mászai varázsló» volt kiküldve a mászaiaktól leginkább veszélyeztetett gránicra . . .

Matirigo nekem nagyon sok szolgálatot tett. ő volt a tejliferánsom, mikor mint kezdő állatfogónak még nem volt elég tejelő tehenem. Sőt még később is szállított, mikor befogott vadállományom annyira megnövekedett, hogy az én gulyám egyedül nem győzte tejjel ellátni a sok árvaságra jutott kis állatot. A szállított tejet természetesen mindig jól megfizettem neki, egyéb szolgálataiért is megfelelő baksist kapott, ezenkívül minden egyes alkalommal, mikor Shiratiba kellett mennem, hoztam neki valami apró ajándékot, leginkább valami ruhadarabot, mert rendszeren ilyeneket kívánt.

Egyszer egy nagyon forró napon beállít hozzám Matirigo, mert valamiért magamhoz hívtam. Megjegyzem, tembeje (laposfedelű, szárnyékkai egybekötött tömegkunyhó) jó 6—8 km-nyire volt camp-emtől. Amint kitekintek a sátramból, látom, hogy az én Matirigo barátom, ki a legfeketébb néger volt a Ruvana-steppén és környékén, nagyon terjedelmes és szörnyen izzad. Közelebről megnézve látom, hogy az összes általam ajándékozott ruhadarab, flanellingtól a vörös angol huszárátilláig, ezenkívül még néhány ruhadarab, amit másoktól kapott, mind rajta van. Mondtam is neki: «Matirigo, te talán megbolondultál, hogy ilyen forróságban ennyi ruhát veszel magadra!?» — Matirigo legyintett egyet a kezével és azt felelte: «Ő tudja mi az illendőség; nem azért

kap ajándékot a fehér emberektől, hogy azt elrejtse, hanem azért, hogy viselje!»

Erre persze nem tudtam mit válaszolni, de szóltam a boy ómnak, hogy hozzanak Matirigo barátomnak teát.

A négerek varázsló csodadoktorai nagyon sok kellemetlenséget okozhatnak az utazónak. Ezért a legjobb, ha az ember jóban van velük és holmi csekély baksissal szolgálátának megnyeri őket.

Emlékezem, az első kirándulásomkor a Kilima-Ndjaró lábánál elefántvadászaton boyom — akkor még nem vadásztam fegyverhordozóval, de valamelyik teherhordóm hozta utánam a puskát — egy feketével jött elém, „aki arra vállalkozott, hogy «megköti» számomra az elefántokat. Ez természetesen csak képletesen értendő; azt akarta mondani, hogy akkor arról a helyről nem vándorolnak el az elefántok akkor sem, ha szelet kapnak vagy ha rájuk lövök.

Rossz kedvem volt, kidobtam őket.

Egy hétig voltam azon a helyen és bár nagy volt az elefánt járás, eggyel sem tudtam összeakadni. Embereim egészen elkedvetlenedve jöttek velem és úgy vélekedtek, hogy egészen másképp lett volna a dolog, ha a varázslóval szóba állok és megadom neki a kért baksist. . .

A négereknél sokféle varázsló van. A legtekintélyesebb közöttük az esőcsináló. Ha a dolog jól megy, az ilyen varázsló nagyon szépen keres, de ez nem is csoda. Az ilyen varázsló minden hájjal megkent fickó, aki megszorult embertársait alaposan ki tudja használni. Meg is teszi!

Vannak azután amulettkészítő csodadoktorok, akik a legkülönbözőbb veszélyek ellen, a szem veréstől kezdve a mérges kígyóig és az emberre veszélyes vad minden fajtája ellen tudnak védő dawát készíteni. A dawát természetesen borsos áron adják el s az az érdekes, hogy a hiszékeny feketék között minden varázsszerre találnak vevőt.

Az ilyen dawa természetesen humbug, de viselője erősen hisz benne. Egyes négerek talán ezért is tanúsítanak bizonyos

állatfajokkal szemben olyan bámulatos hidegvért és bátorságot...

A kígyó-csodadoktorok egy-két dolgát láttam és úgy vélem, hogy nem nagyon csalódom, ha azt állítom, hogy ezek a «kígyó-fundi»-k némely mérges kígyó harapása ellen immúnisak.

A Jippe-tónál például, az ottani szedett-vedett lakosság között volt egy öregebb wanyamwezi a «wajeje»-k törzséből, akit később mint kígyógyűjtőt szolgálatomba is fogadtam. Körszakállas, rosszképű fickó volt, amilyennek a régi fametszetek a rabszolgakereskedők embertelen hadnagyait ábrázolják.

Ha egy bennszülött kunyhójába kígyó csúszott, akkor a «fundi»-t hívták. Mikor az ott megjelent, magára zárta a kunyhó ajtaját (a lakókat nem kellett kiküldeni, azok amúgy is régen elszaladtak) és nemsokára kijött a nyakonfogott Na ja haj a-val, azon a vidéken rendszeren ez volt a kunyhót meglátogató kígyó, mely karján tekerőzött.

Mielőtt szolgálatomba lépett, a megfogott kígyókat rendszeren kivitte a határba és ott szabadon bocsátotta. Hite szerint ugyanis egy «kígyó-fundi»-nak sohasem szabad kígyót ölni, mert akkor az ő ellenszere elveszti hatékonyságát. Nekem is mindig az eleven kígyót hozta és adta el. Azt azonban nem kifogásolta, mikor a szélesszájú spirituszos üveget eléje tettem, hogy a kígyót tegye bele. Bizonyára úgy gondolkozott, hogy akkor nem ő öli meg a kígyót, hanem a fehér ember dawája, arról meg ő nem tehet.

A spirituszba tett kígyó természetesen hánykolódott. A «fundi» ilyenkor nem a dugóval zárta el az edény száját, hanem a tenyerét tette rá. Némelykor csakúgy sercegett a kígyó méregfoga az edény falán, az üveg száját pusztá kézzel befogó fundinak azonban kutya baja sem történt.

Egyszer egy jó két méter hosszú, zöld, fán élő kígyót hozott és mutatta, hogy az megmarta. A két méregfog harapása helyét láttam is. Nevetve mondta, hogy semmi baja sem lesz és tényleg nem is lett. Valami összerágott levelet tett a sebre, a mellett ugyanolyan levelet rágott is.

Hogy annak a kígyófajnak a mérge nagyon hatékony, egy majdnem végzetessé vált eset alkalmával saját szemem-

mel láttam a Kilima-Ndjarónál, mikor még alig laktam két napja a hatalmas hegység lábánál.

Az ottani misszionáriusok kertjében ültünk a missziót meglátogató püspök társaságában. Egyszerre csak felhangzott a lombok között a madarak riadója, az a más hanggal össze sem téveszthető vészjel, mellyel a madárvilág csakis a kígyó jelenlétét jelzi. Hamarosan meg is láttam az ágak között a zöld kígyót és botpuskámmal rálöttem. Minthogy nem esett le azonnal, a misszionáriusok azt mondták, hogy el sem találtam; kisvártatva azonban vér kezdett csepegni az ágak közül, mire egy bennszülött bottal ledobta a sebzett kígyót.

A püspök titkárja odament a vergődő kígyóhoz, megnézte a méregfogát és felületes, gyakorlatlan vizsgálattal kimondta rá, hogy «nincs is méregfoga». Azzal az udvaron ácsorgó feketék közé lökte. Azok természetesen félreugrottak a kígyó elől. A misszió foxterrierje odament a tekergőző, gerincen lőtt hullóhoz és a titkár abban a hitben, hogy a kígyó már ártalmatlan, a kutya nyakára tekerte. Az agonizáló kígyónak még volt annyi ereje, hogy hátravágjon a kutya nyakához és belemart. A szegény foxinak egy félóra múlva vége volt.. .

Később az én haramiatekintetű «kígyó-fundi»-m öt rúpiáért arra is ajánlkozott, hogy előttem maratja meg magát mérges kígyóval. Tudja Isten! valahogy nem vitt rá a lelkem erre a kísérletre! Az ottlakó bennszülöttek azonban esküdöztek, hogy annak a fundinak még a köpése is orvosság a kígyóméreg ellen.

Megemlítendőnek tartom, hogy mikor a Naja haja, az afrikai szemüvegeskígyó egy bennszülött szemébe köpi a mérgét, akkor az ilyen varázsló szembeköpi a páciens. Így gyógyította Naisebwa is a Ruvana-steppénél cobra által szemenköpött két emberemet is.

* * *

Valószínű, hogy az ilyen mérgek ellen lehet bizonyos fokú immunitást szerezni. Ugyancsak a Jippe-tó mellett volt egy nagyon haszontalan pagazim. Neve igen találóan jelle-

mezte szószátyárságát. Maneno-nak (beszéd, átvitt értelemben pletykálkodásnak) hívták. Ez gyakran produkálta magát és egy darab cukornádért frissen megfogott skorpióval megszuratta magát. Megjegyzem ez is a wanyamweziék előbb említett érdekes törzséhez, a wajejekhez tartozott.

* *

A keletafrikai hivatásos teherhordozó minden tekintetben érdekes típus volt. Sok hasonló vonásuk volt a vitorlás hajók óceánokat bejárt matrózaival, ők is, mint a régi «tengeri farkasok», nagyon szerettek a mesék országaiban elkalandozni, ha a tábortüzeknél a régi kalandjaikat, élményeiket és tapasztalataikat adták elő a mindig hálás hallgatóságnak.

Néhány ilyen pagazinak, aki évek hosszú során át járta a keletafrikai bara-barákat, szinte csodálatos volt a nyelvtelensége, emlékezete és megfigyelőképessége. Nem volt ritka az olyan pagazi, aki öt-hat egymástól nagyon különböző nyelvet beszélt, aki a tengerpartoktól a Kongóig minden táborhelyet könnyedén felsorolt; tudta az egyes camp-ek jó és rossz tulajdonságait; ahol bővében van az élelem és ahol az élelmiszerek beszerzése nagy gonddal jár; a víztelen, a «szomjas szakaszokat», sivatagszerű területeknek vizegödreit, azonkívül mind ismerték a beutazott területek botanikai és zoológiai érdekességeit. Ezek az ismereteik sokszor annyira terjedtek, hogy egyes állatfajok elterjedési határait is jól és pontosan meg tudták határozni.

A szafári befejezése után a pagazik könnyelmű pénztékozlása szintén a hosszú útról szárazra került matrózok könnyű vérű, könnyelmű pénzhajigálására emlékeztetett.

Így például, mikor néhai Fernbach Bálinttal 1909-ben a Vitoria-Nyanzától az Indiai-óceánig mentünk úttalan utakon, lakatlan pusztaságokon keresztül, volt szafárinkban egy majdnem vak pagazi is. Még ma is csodálom, hogy egyáltalában látott valamit, mert mind a két szemén hályog volt. Azért kitartással cipelte nehéz terhét a meredek sziklakapaszkodókon, a tüskés bozóterdőn keresztül, a szomjas, izzó nátronsteppéken, ahol gyakran volt «telekáza» menetelésünk.

Akkor épült a tanga—kilimandjaroi vasút, amely akkor a tengerparttól nem messzire, Bujko-ig közlekedett. Bujkóban, az akkori végállomáson, kifizettük karavánunkat és a pagazik hazafelé mentek. Mi boyainkkal vonaton mentünk be Tangába, ahonnan Fernbach haza, én meg Mombasába és az Uganda vasúton vissza, Victoria-Nyanzához mentem.

Egynéhány pagazi, aki csak hírből hallott a «gari mosmV ról (füstölő kocsi, tüzes kocsi), persze nem mulasztotta volna el ezt az alkalmat, hogy ki ne próbálja ezt az alkalmatosságot: az ördögös masinát. Egy már tengerpartot járt társuk vezetésével — aki persze alaposan kihasználta ezért őket — kiváltották a «tikuti»-t — jegyet — és nagy volt a boldogságuk, mikor a vonat éles sípszóval elindult velük.

Este találkoztam a mi félig vak pagazinkkal, akin egy fehér nadrág volt, különben alig topogott, mert lábán szörnyen hegyes orrú lakkcipő csillogott.

A szerencsétlen több mint három hónapig cipelte nehéz terhét és a nehezen szerzett bérét mégis a legelső kufámál hagyta egy haszon taianságért. Mint mondta, nagyon megtetszett neki a hegyesorrú lakk félcipő. Másnap megint találkoztam vele; már megint a régi rongyaiban volt. Nem volt rajta már sem a fehér nadrág, sem a lakk félcipő. De leritt róla az öröm, hogy a terhes gyönyörűségektől megszabadult. Megkérdeztem, hová tette kincseit? Erre azt felelte, hogy eladta egy társának egy rúpiáért. Persze, már a rúpiából sem maradt meg sok, mert a tengerparton drága a pombe s a háromhónapi keserves munka gyümölcséért a tengerparti pombeből, a pálmaborból éppen csak hogy egy alapos mámort szerzett. ..

A pagaziknak ezt a hihetetlen könnyelműségét egynéhány agyafúrt társuk, de kiváltképpen a fehér ember szolgálatában levő boyok és a munyamparák használták ki. Az útközben adott kölcsönökért a szafari befejeztével a kifizetés napján a leghetlenebb uzsorakamatokat követelték.

Mikor a pagazit elkapja a könnyelműségi roham, igazán odaadná egy tál lencséért elsőszülöttségi jogát. Volt egyszer egy ilyen esetem, amire most is élénken visszaemlékezem.

Mikor az ominózus 1914. évben Bugoma őserdőnél felépítettem elefántfű gyűjtőházamat, pagaziaim legnagyobb

részét elbocsájtottam. Az emberek kifizetésénél elélem állt a szafári munyamparája és azt mondta, hogy az egyik ember fizetéséből vonjak le egyhónapi bért, mert annyival tartozik neki. Megkérdem a pagazit: «Te annyival tartozol a munyamparának?» A pagazi hűségesen azt felelte, hogy «igen». Kíváncsi voltam, hogy mikori és mennyi lehetett a kapott kölcsön. Kérdezősködésemre azután megtudtam, hogy egyáltalában nem kapott kölcsönt, hanem egyszer, amikor éhes volt, a munyamparától ellopott két cső sült kukoricát. Ezt értékelte ilyen magasan a munyampara és a szerencsétlen pagazi, aki a legostobábbak legostobábbja volt, nem is protestált ez ellen.

Persze rögtön készen voltam a salamoni ítélettel. A pagazit nyakon legyintettem, mondván, hogy ez a lopásért van. A munyamparának adtam két pézát, amivel bőségesen meg volt fizetve a két cső kukorica. A pagazit meg figyelmeztettem, hogy siessen el a pénzével, hogy valahogy újra a munyampara kezébe ne kerüljön. Ez utóbbi nagyon savanyú arcot vágott az ítélethez, de népemnek szörnyen tetszett és hallottam, amint mondták, hogy «a fehér ember az igazságot mondta»...

* *

A pagaziknak nagy általánosságban egy nagyon szép tulajdonságuk volt, amit mindig belső megelégedéssel tapasztaltam.

Ha hosszú, fárasztó, egésznapos menetelés után bevonultak a táborhelyre, a legerősebbek — akik rendszeren a sátor és a sátorfelszerelést vitték — alig hogy ledobták terhüket és alig, hogy szomjukat a táborhely vizesgödrenél elverték, felszólítás nélkül máris visszaindultak vízzel telt kalabassáikkal, hogy szomjúságtól és a fáradtságtól ellankadt, visszamaradt, gyengébb társaiknak vizet vigyenek. Ha az elcsigázott pagazi a víztől sem kapta volna vissza teljes erejét, gondolkodás nélkül felkapták a terhét és a táborhelyre vitték.

A pagazi ezt az emberbaráti cselekedetet természetesen elsősorban saját törzsbelijével vagy bajtársával szemben

gyakorolta. Ritkán fordult elő, hogy wanyamwezi szuahelinek segített volna vagy viszont.

* *

A szafárik sokszor bizony nagy rémületet okoztak egyegy, a bara-barától távolabb eső, karavánoktól nem érintett néger faluban. Még élénken emlékezetükben volt a «rabszolgahalász» karavánok ideje. A pagazik különben is — kivált a régibb időben — a néger falvak népét körülbelül úgy tekintették, mint a régi zsoldos katonaság a parasztot, akiket ha meg lehetett lopni vagy be lehetett csapni, igazán nem tekintették az ilyesmit bűnnek, hanem élelmességnek és erénynek. Természetesen az utazónak nagyon kellett vigyáznia arra, hogy a lakosságot ilyen önkényeskedések elnézésével ne vadítsa, ezért az ilyen kilengéseket mindig a legszigorúbban büntettem. Az erőszakos szerzésre, harácsolásra különösképpen nagy hajlandóságot mutattak a manyémák, egy, a Tanganyikától nyugatra élő kannibál törzs, ahonnan valamikor Tippu Tip, a híres arab főnök és rabszolgakereskedő toborozta embereit. Ezek úgy látszik folytatni akarták a «rég jó idők» harácsolását és martalózkodásait.

A partokat megjárt négerék nagy része, így a boyok, a szakács, rendszeren az izlám követőinek vallották magukat. Mohamedánnak lenni előkelőséget jelentett az ő fogalmaik szerint, mely egyszerre magasan fölé emeli, felsőbbrendűvé teszi a mohamedánná váltat, a «kaffiri»-k és «msenzi»-k fölé, noha nemrég még őt is msenzinek titulálta mohamedánus felebarátja. A mohamedanizmus a legtöbb szafári négernél nagyon felületes valami; a hitélet mélységéről szó sem lehet. Alig tud elmormogni egy imát, a próféta törvényeit sem ismeri, azokból különben is csak azt tartja meg, ami neki jól esik. Fődolog az, hogy a «malimu» (hitoktató, dervis) társaságában leülhet és hogy ő is megvetéssel beszélhet a kaffiriről, tisztátalanokról és a msenzikről. A legrongyosabb, legpiszkosabb néger is, ha mohamedánnak tartja magát,

teljes meggyőződéssel tisztátalannak nyilvánít minden nem mohamedánust.

A próféta törvényei közül azt az egyet tartják meg, hogy olyan állat húsát nem szabad megenni, amelynek nyakát nem vágta el mohamedánus. Természetes, hogy a prófétának ezt a rendelkezését is nagyon kedvük és kényük szerint értelmezik. Így például azok a mohamedánus törzsek, amelyek a víziló húsát csemegének tartják, a kibokót egyszerűen a halak közé sorolják, mert a lelőtt vízilovat nem lehet rituálisan megsaktozni. Az agyonlőtt víziló ugyanis lemerül és csak több óra múlva vetődik tel újra a víz színére. Azt sem veszik nagyon szigorúan, hogy a rituálisan megmetszendő állatban már szikrányi élet sincs. Így például még sohasem láttam, hogy embereim közül egy is saktolni merete volna a lelőtt bivalyt, ha abban leheletnyi életet vélt. Úgy segítenek magukon, hogy az elesett vadat hátulról megrúgják és ha a hátsó comb ennek követ*keztében egy kicsit megremeg, még élőnek deklarálják, elhangzik az «Allahu Akbar» és a próféta előírásának elég van téve.

Ez a rítus nagyon kellemetlen volt, mert a muzeális gyűjtés anyagát sokszor megrongálta.

Érdekes, hogy minél felületesebb mohamedánusok voltak embereim, annál inkább ragaszkodtak ahhoz, hogy csak kősert egyenek, csak egy mohamedán által rituálisan metszett bizonyos vadfajta húsát fogyasszák. A danakii Szómáliák földjén például, ahol a népség fanatikus mohamedán, ezt a rítust korántsem vették olyan szigorúan, mint a kelet-afrikai látszatmohamedánok. Nagyon szívesen és hálásan fogadták, ha nyeregkápámról egy-két dik-diket dobtam eléjük, melyeket reájuk való tekintettel magam «nyakelvágtam». Mikor azt mondtam nekik, hogy a szokásos intonációt is odamormoltam, lelkiismeretük teljesen megnyugodott. Ha azután tréfából azt mondtam nekik, hogy Asszab-ba vissza kerülve beáruolom éket a kádinál, nevetve telelték, hogy a «khaala»-ban, a sivatagban a próféta törvényei mások, ott a kádi is nagyon szívesen megenné a keresztény által saktolt vadat.

A vadászszaféróban a jó fegyverhordozó egész különleges pozíciót tölt be. A vadászkluborlások közben nagyon sokszor adódnak elő olyan esetek, amikor az a merev válaszfal, ami az urat a szolgától és még inkább a fehér embert a színestől elválasztja, némileg enyhül. A közös fáradalmak, az esetleg együtt átélt nagyon nehéz percek, fáradságos gyötördések a szomjas bozóterdőkben és végre egy-egy pompás zsákmány feletti öröm, oly motívumok, hogy a vadász szinte bajtársának tudja a fegyverhordozót.

Valamikor nem tartottam hivatásos fegyverhordozókat, hanem a pagazik közül választottam ki erre a célra a legélesebb szemű és a nyomot legjobban tartó négert. Rövid tréning után a legideálisabb fegyverhordozót neveltem belőle. Többnyire sokkal többet érő volt, mint a sok «barua»-val (barua levelet jelent, itt ajánló bizonyítványt) felfegyverzett rátarti szomáli és más ilyen drágabéru fegyverhordozó! Két legjobb fegyverhordozóm is üyenekből rekrutálódott. Mind a kettő teherhordóból lépett elő és szerencsés választással igazán meg lehettem elégedve, sőt büszke lehettem nevelésemre.

Fegyverhordozóimról sokat írtam. így 1925/26, évi expedíóim fegyverhordozójáról, Johannáról is, aki bár igazán nem volt «igazgyöngy» a fegyverhordozók között, mégis szerettem, mert megvolt benne az, ami a négerekben a legritkább esetben található meg: volt humorérzéke. Valamikor Kongóban vadászó elefánt vadászok szolgálatában állott, így az agyarkicsempészés ezer fufangját nagy élnéklésséggel tudta előadni. Úgy látszik bennem olyan individuumot látott, akit erre az érdekes, de nagyon veszélyes foglalkozásra alkalmasnak tart és ezért gyakran nagyon ajánlotta, mikor Bugoma őserdőben voltunk, hogy menjünk a Kongóba. Mert: «Uram Te úgy ismered a puskát és a vadonságot, az elefántokat, hogy annyi vagyont szerezhetsz, mint régi uram, Captain X., akinek szolgálatában a bivaly eltörte a karomat. Annyi agyart hozott haza Kongóból, hogy hazament Ulejába és vett magának egy «mamsab» feleséget, (Hindosztániból) átvett szó: «mem sahiba» = úrnő.) Te is vehetsz magadnak.

A vadász-utazó eredményét a jó nyomozó «kirongózi» biztosítja, A jó kirongózit nagyon megbecsüli a vadászember. Nem megy szolgálásomba, szinte a vadász bajtársa.

Még most is szívesen gondolok vissza az első kirándulásom egyik nyomozójára, aki Mto-ya-Kifaru (Rinocerosz íolyó, a Jippe-tóba ömlik) mellett lakott, hol a Pare-hegyek egy gyönyörű amfiteátrumot alkotnak. Mjajanak hívták,

Mjaja tulajdonképpen a waparék törzsébe tartozott, de mikor gyerekkorában nagy éhínség volt, szülei a nomád wandorobo vadászoknak adták el. Ott tanulta a vadászatot, ott vitte tőkélyre a nyomozás művészetét. Valahogy azután elszabadult a wadoroboktól és a Mto-ya-Kifarunál telepedett le. Itt feleségei rizst termeltek, ő meg mérgezett nyilával vadászott mindenre, amit nyílhegyre kapott.

Mjajával többször kirándultunk a Pangani folyóhoz, ahol akkor a nagy marhavészben kipusztult bivalycsordák maradványai éltek.

Már csak azért is érdekes volt vele vadászni, mert sok néger vadászbabonát hallottam tőle. Például: Mjaja boldog talán lett volna, ha tűzszerszáma — mert akkor még az ősi módon, dörzsöléssel, illetve pergetéssel gyújtottak tüzet nem lett volna tegezében. Szerinte az Isten akkor megköti a madarakat, azaz az elesett vadra nem vezetnek rá a keselyűk, nem árulják el a mocsárban hűsülő bivalyt a tehéngémek.

Egyszer, mikor egy szemüvegeskígyó ágaskodott lel előttünk és torokizmait jellegzetes módon megduzzasztotta, semmi áron sem tudtam rávenni, hogy velem jöjjön. A felágaskodó cobra szerinte «malum ómen», akkor az okos vadász visszafordul Ha nem, feltétlenül baj éri a poriban, a vadon-ságban.

A Pare lábánál Mjajával rinocerosz nyomában jártunk. Nagy sűrűségben akadunk rájuk. Sikerült mind a kettőt elejtenem. Mikor az egyiket, a tehenet felbontották, láttuk, hogy embryo van benne. Erre Mjaja sietve levágott egy levelesgallyat és a rinoceroszt trancsírozó emberek fejét ütögette vele, mondván, hogy így kell tennie engesztelésül, nehogy más állapotban levő egyik feleségének baja történjék.

Leírásaim során többször említést tettem arról, hogy milyen csodálatos gyorsan fejlődik a néger gyerek értelme. A vén afrikánus azt tartja, hogy a néger csak addig okos, amíg a pombét és az asszonyt nem ismeri. Mikor életében ez a pillanat elérkezik, nemcsak megáll az esze, de rögtön el is megy.

Hogy egy apró néger gyerek milyen teljesítményekre képes, a következő nagyon jellemző dolog illusztrálja a legjobban.

Ruvana-steppén, a Tirina vizesgödrök melletti gyűjtő és állatfogó tanyából kitekintve, az asztalsimaságú steppén egy kis fekete pontot láttam nagy messziről camp-em felé közeledni. Camp-emből, fűpalotám küszöbéről sok mindenféle állatot láthattam naponta. A mozgó állat tornyok, a zsiráfok, naponta átváltak a fátlan steppén az egyik mimóza-erdőből a másikba, rinocerosz is gyakran arra tévedt, farkaskutyák ott űzték zsákmányukat, de olyan állatot, mint ez a közeledő fekete kis pont, nem láttam még soha.

Nem hasonlított egy vadállathoz sem. Füttyentettem a távcsövemért. A pompás prizmás látcső elém rajzolta egy alig öt-hat éves pöttömnyi kis néger gyerek alakját, aki a szafárinéger hosszú, egyenletes lépteivel haladt az Ikoma felé vezető ösvényen. Szólok mindjárt Naisebwának, hogy «nézd, egy apró gyerek közeledik felénk, teljesen egyedül; mi lehet az oka, hogy egy ilyen vadonságnak egy apró gyerek nekivág?» Megjegyzem, az utolsó lakott hegybérc camp-emtől jó tíz kilométernyire volt; Ikoma onnét pedig jó 35 kilométernyire.

A fekete pontot egyre figyeltem. Kísérője nem volt. Egyenletes lépésekkel egyre közelebb jött. Mikor azonban fűpalotámat s a befogott állatok karámját megpillantotta, meghökölt és egy helyen, ahol a fű magasabb volt, oldalt el akart csúszni. Füttyentettem embereimnek, közöttük gyorslábú Magambo fegyverhordozómnak, hogy csípjék el és hozzák elém a kis bujdosót. Nemsokára azután a hatalmas nagy szál emberektől eszkortálva elém hozták a kis szökevényt. Csinos és értelmes arcú, öt-hat éves néger gyerek volt, kezében egy gyerekíj, amivel néger gyerekek egerekre,

ürgemókusra, gyöngytyúkra vadásznak. Máskülönb a bőrén látszott az elhagyatottság, a rosszul tápláltság.

Szörnyen meg volt ijedve és szinte láttam, hogy dobog bordái alatt kis szíve. Kétségbeesetten gesztikulálva magyarázott nevető eszortjának. Rászólok: «Hol van a vadászjegyed? Te bizonyára az én oroszlánjaimat és rinoceroszaimat akarod agyonlőni!» — és ijára mutattam. Humor iránt — mint említettem — a négernek nincs érzéke. De kijelentésem grotesksége még négereimet is kacagásra ingerelte. Csak úgy düledeztek, hogy a «mzungu», a fehér ember milyen furcsákat tud kérdezni.

A kis M nagyon komolyan szabadkozott, hogy ő nem bántja az én rinoceroszaimat, az oroszlánoknak is békét hagy, ő az édesanyját keresi Ikomában.

Embereim azután megmagyarázták, hogy a kisfiú apja nagyon kegyetlenül bánt Ikomában vásárolt feleségével, a kisfiú édesanyjával. A rossz bánásmódhoz nagyon hozzászokott néger asszony is megelégtelt a túlságos kegyetlenséget és visszaszökött falujába. A kisfiút, ezt az öt-hat éves csöppséget az anyja utáni vágyódás készítette erre az óriási útra. Negyven-ötven kilométert kellett volna megtenni az izzó steppéken víz nélkül, élelem nélkül, kíséret nélkül, ahol — bár az oroszlánok nem voltak emberevők, — de egy ilyen kis cseppséggel még egy nyomorult hiéna is elbánt volna.

Nagyon meghatott a kisfiú édesanyja utáni vágyódása és Naisebwának megmondtam, hogy «tegyen cukrot a nyelvére» (a legbarátságosabb szavakat használja) és úgy nyugtassa meg a kisfiút. Ültesse a tűzhöz, lássa el minden jóval és majd másnap Ikomába menő embereimmel ő is elmehet. Ezenkívül mindjárt lehasítottam egy darab gyołcsot, hogy jó ruhában menjen másnap az anyja elé.

A tűz körül ülve a kisfiú alaposan nekilátott a ritka csemegének, a húsnek. Naisebwa később figyelmeztetett, hogy kis hasa milyen terjedelemre dagadt új gyołcsöltözeteiben. Kiderült aztán, hogy nemcsak pukkadásig teleette magát, hanem a nyárson sült hús nagy részét új ruhája alá rejtette, mert — mint büszkén kijelentette — «édesanyja elé nem megy az ember üres kézzel»...

Naisebwának azonban a kisfiút estére meg kellett kötni a nyugvószékhez, mert különben éjjel megszökött volna.

Másnap azután az erejéhez mért kicsi teherrel ballagott teherhordóim mellett édesanyjához.

A néger szülő rendes körülmények között nagyon szereti gyermekét. Nagyon jó anya és apa. De jaj az anyátlan árváknak. Soha elhagyatottabb apróságokat nem láttam, mint az anyátlan néger gyerekeket. A Victoria-Nyanzánál borzalmas és szánalmas példáját láttam annak, hogy milyen a kis fekete árva sorsa. Gondozatlan, száraz, kicserepesedett bőre telis-tele csúnya fekélyekkel és mindenütt, a leglehetőlenebb helyen is, belefürödött homoki bolhák százai. Az ilyenek igazán megváltás a halál.

Nem csoda tehát, ha ez az öt-hat éves apróság merész elhatározással nekivágott a nagy útnak, hogy édesanyját felkeresse,

Kisgyerekekkel kapcsolatban mégegyszer nagyon megnevettetem washashi teherhordókból álló karavánomat. Út-talán utakon rövidítettük menetelésünket és mikor kunyhók közelébe értünk, egy kisebb kecskenyáját őrző, lándzsával és parányi pajzzsal felfegyverzett apró gyerek nyáját cserbenhagyva, sírva menekült a magas fűbe. Rászóltam: «Na te hős, hogy véded meg apád kecskenyáját a mászaiaktól vagy az oroszántól, ha még békés utasok közeledésére is cserbenhagyod és elmenekülsz?*

Megint a helyzet grotesksége hozta mozgásba karavánom nevető izmait.

Gonosz vidék volt Danakil-Föld. Talán még most is az. Vad kegyetlenséggel gyilkolta a dankali (danakil a többes-szám) a kezeügyébe jutott abesszíniait. Igaz, hogy az abesszíniai sem maradt adós, sőt az abesszíniaiak voltak azok, akik rabszolga-vadászat közben gyakorta meglátogatták a

danakil sivatagokat is. Ezért mondja az arab közmondás: «Ha találkozol egy kígyóval és egy «habes»-sai (abesszíniai), akkor hagyd elcsúszni a kígyót és üsd agyon a habest».

Nem volt ott biztonságban még a jámbor gyűjtőutazó élete sem. A borzalmas trófeákkal ékes homlokú dankali harcosok látogatásai sátramnál sok álmatlan éjszakát okoztak

Egyszer Wadi-Gibdóban két fegyveres kíséremmel a Wadi mentén mentem öszvérháton. Véletlenül aomád dana kilók kecskenyájára bukkantam. Ott biztonságban érezhették magukat a danakilok, mert a nyáj őrzője csak egy 10—12 éves kislány volt.

Mikor feltűnni látott bennünket, rémületében egy ernyőakácia ferde törzséhez lapult és szemét is behunyva próbált elrejtőzködni.

Élénken emlékeztetett a halottat mimikriző bogarakra. Örültem, hogy a gyerek rémületében nem kezdett sivalkodni, mert akkor a távolabb levő danakilokkal kellemetlen összeütközésbe kerülhettem volna. Ilyen ártatlan félreértésekből gyakran keletkezik nagyon súlyos kimenetelű vérontás. A dankali gyerek rémülete az idegen fegyveres emberek feltűnésekor érthető volt, mert hiszen este a tüzeknél eleget hallott a habesek rabszolga vadászatairól, valamint az ő szülei kegyetlen «hóستetteiről».

* *

A boyoknak, szakácsoknak, egyáltalában a «szafári előkelőségeknek» maguknak is volt boyuk. A «boyok boyai» rendszeren nagyon apró gyerekek, akik gyerekes kalandvágából elsöktek szüleik kunyhójából, hogy a bara-barákon kószáló szafárikhoz csatlakozzanak, világot lássanak.

Nevetséges kis bérért cipelték uruk és parancsolójuk cókmojkját, főzték annak «sakulá»-ját, ételét. Olyan követelőző gazdát fehér emberben el sem tudok képzelni, mint ezek a szafárinagyságok voltak kis szolgálkikkal szemben.

Szinte hihetetlen dolgokat olvastam és hallottam a természet gyermekeinek kiváló érzékeiről. Hosszú afrikai vadászataim alatt azt tanultam meg azonban, hogy a feketék látóképessége semmivel sem jobb, mint egy éles szemű fehér emberé. Sőt talán azt mondhatnám, hogy a fehér ember látása sok tekintetben túlszárnyalja a négerét. Hogy a fekete mégis előbb veszi észre sokszor a vadat, &z arra vezethető vissza, hogy a környezetet megszokta a szeme, «jól tud látni» a megszokott környezetben, míg a fehér embernek először meg kell szokni, hogy a környezetet felismerje.

Jómagam például a kezdet kezdetén némelykor szinte kétségbe voltam esve, hogy nem tudtam meglátni azt a vadat, amit az előttem lépegető fekete mutogatott és izgatottan suttogta: «huju-raju». (Az, az!) Később természetesen megszoktam a környezetet, nagyon gyakran sokkal előbb vettem észre a vadat, mint a feketék. Természetesen szabad és nem látcsővel felfegyverzett szemről beszélek, mert a prizmás látcsővel felszerelt európai, hacsak nincsen valami szembeli defektusa, minden fekete látását felülmúlja.

A mesterségembe vágó dolgoknál én vertem mindig a kísérő feketék szemét. Nevezetesen a rovargyűjtésnél, a madarak és fészkek meglátásánál. A faodúkból, sziklaüregek-ből ki-kirebbenő méheket viszont minden egyes alkalommal az arra gyakorlottabb szemű feketék vették észre.

Egyet azonban mindig megbámultam a feketéknél és azt hiszem, nemcsak én, hanem mindenki, aki az ismeretlen afrikai vadonságokat évek hosszú során át járta. Ez a legprimitívebb négereknek bámulatos tájékozódási képessége. A nagyvad, nevezetesen elefánt nyomát követve, az egyhangú bozóterdő sivárságában, hol szembetűnő hegy, folyó vagy hatalmas magános fa nem nyújtott tájékoztatást,, nyomkeresőim sötét éjszakákon is csodálatos ösztönnel sátramhoz vezettek. Az igazat megvallva, sokszor bizony nem tudtam volna megmondani, merrefelé van camp-ünk és egyedül talán sohasem találtam volna vissza.



Oribi.

Kittenberger Kálmán felvétele.



Kiltenberger Kálmán felvételt.

Bulakatoni-nál elejtett bivalybikám félszarva le volt törve.



v. Horthy István mozgófénykép felvétele.

«Puffadder.»



Kittenberger Kálmán felvétele.

«Puffadder» a campmelletti vén ficus odvában.



Legerősebb bulokatonai bivalybikám a terftéken.

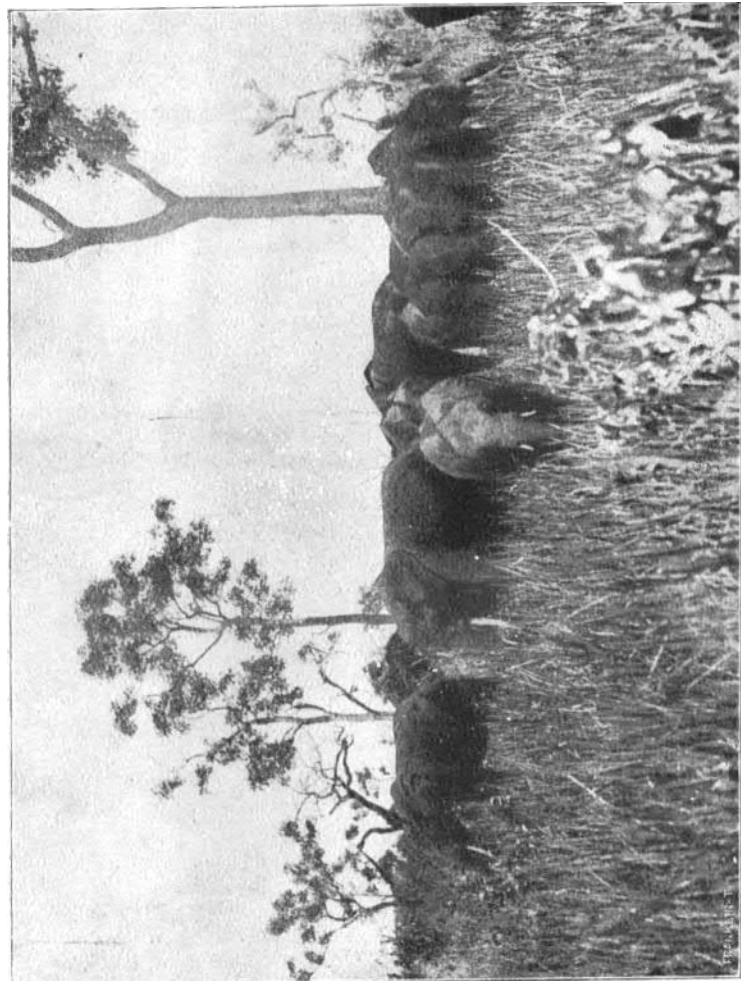
Kittenberg Kalmán féltete.



FRANKLIN'S

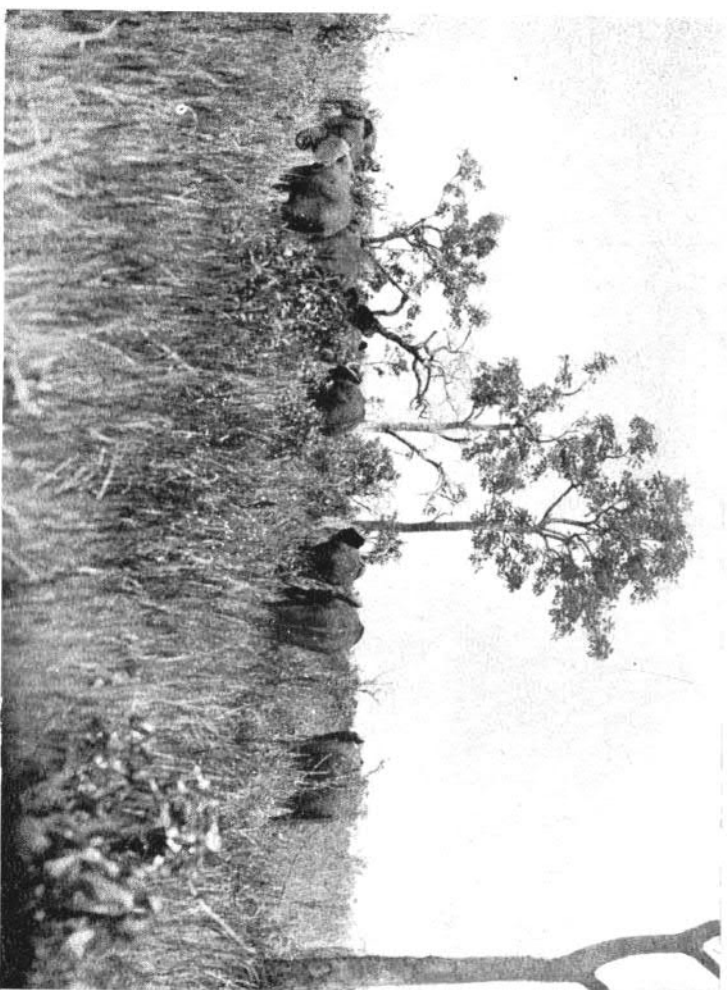
«Útolsó lehelletéig sportsman volt ez a vén ember»...»

Kittowenbyr Kalmán fotója.



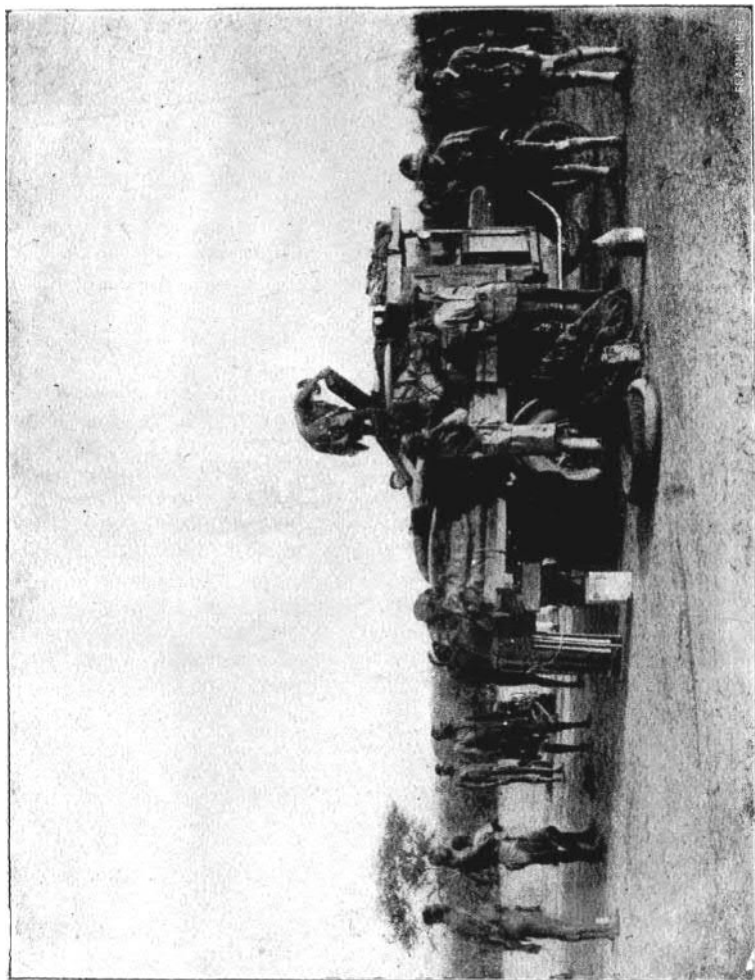
Kilimberger Kálmán fényképe.

Befogott és szelídített elefántok a Dungu közelében lévő állami elefántfarmon.



Befogott elefántok az állami elefántfarnon.

Károlykoppa, Kálmán, fotó



Kittlenberger Kalmata Jelefele.

Hazafelé!

Azt hiszem, minden teher vadásznak feltűnt a kísérő feketéknek egy ostoba szokása, mely minden afrikai vadászt egynehányszor vérig bosszantott.

A vadász észrevesz valamilyen vadat. Természetesen abban a hitben, hogyha ő meglátta, akkor eo ipso észrevette az élesszemű kísérő is, összeszedi minden cserkészési tudományát, ügyel a szélre, kihasználja a terepet, felhasznál minden fedezéket és a már biztosnak hitt zsákmány felé kúszik. Mikor azután úgy gondolja, hogy «no most egy-két pillanatig kifújom magamat és a legközelebbi fedezék mellől rálövök a vadra», akkor egyik néger kísérője izgatottan feléje kap vagy legalább is elkezd felé suttozni, püsszegni és izgatottan mutogatni a keservesen becserkészett vad felé, hogy «huko-huko bwana» (ott, ott, uram). A fáradságosan becserkészett vad természetesen a legtöbb esetben elugrik és ha a vadásznak alkalma nyílnék is arra, hogy rálőjjön menekülése közben, meglepetésében és sokszor mérgeledésében nem jut lövéshez.

Szinte elképesztő hatása van az ilyen kellemetlen incidensnek a vadászra. Nem tudja elképzelni, hogy feketéje a vadat csak most látta meg, mikor már félórája vagy még régebben is követi gazdájának cserkésző manővereit. Nem is csoda, ha ez a bárgyúság felbosszantja a vadászt és dühét temperamentumának megfelelően számázkodó emberén tölti ki. Nem egy kísérőmet voltam kénytelen vadászcipómmal «súlyponton billenteni», hogy dühömet legalább így levezessem.

*

Sok bosszúságot okoz az utazónak, hogy a karaván egyik vagy másik embere bizonyos vadhoz hozzá sem akar nyúlni, vagy legalább is húsából a viláért sem enne. Kényyszerítés esztelenség volna ilyen esetben, különben is az teljesen haszontalan dolog, bár a kezdő Afrika-utazó nagyon hajlamos erre.

A néger törzsek legtöbbszörében egyes családoknak megvan a totem-állatjuk, amelynek húsából enni nem szabad, — amennyiben az ehető — de még csak hozzá sem szabad nyúlni, mert az szerintük nagyon súlyos következményekkel

jár. Hitük szerint az ilyen megszenteltetés következménye az, hogy a totem törvény ellen vétő megkapja a legborzalmasabb betegséget, a leprát. Az ilyen totemállatok nagyon különbözők voltak. Az egyik például a világért sem nyúlt volna a «bushbuck»-hoz, a másik a jávorantilóphoz, annak ellenére, hogy mindkét vadnak a húsa máskülömben nagyon jó. A harmadik meg a zebrát tartotta szent állatnak. Soknak a totem-állatja azonban nem a megehető vad csoportjához tartozott, ezeknél megint az volt a baj, hogy a lelőtt állatot sem a camp-be vinni, sem lenyúzni nem akarták.

Legutolsó fegyverhordozóm, Pauló «a tyúkok nemzetsegs-éből származónak tartotta magát. (Bizonyára ezért is volt olyan kevés esze!) Bár készséggel apportírozta a lelőtt gyöngytyúkot, a világért sem evett volna a gyöngytyúk vagy házityúk húsából. Azért a neki baksisként kiutalt gyöngytyúkot elfogadta, de azonnal valami más értékre cserélte be.

A szafári négereknek egyik legkellemetlenebb tulajdonsága, hogy éjjel a tábortüzek mellett még a legfárasztóbb menetelések után is, mikor a húsos vagy «ugali» fazekak mellett ülnek, késő éjszakáig nem áll be a szájuk. Tudja az Isten, hogy hol veszik beszédük anyagát, mert a menetelés közben a pihenőknél ugyancsak kibeszélhetnék magukat és azt gondolná az ember, hogy táborverés után, mikor ételüket már megfőzték és megették, csakhamar nyugovóra térnek, hogy a másnapi hosszú útra erőt gyűjtsenek. Úgy látszik náluk a meglehetősen hangos beszélgetés vagy valami monoton, értelem nélküli, együgyű dal dűnnyögése az álmodást is pótolja.

Legalább is ezt kellett volna hinnem, ha másnap könnyebben tudtam volna sokszor embereimbe életet verni. Mennyi csatározása volt mindannyiunknak, hányszor hallatszott ki fenyegetően sátrunkból a zajongók felé, hogy «kelele? (lárma; szabadon: fogd be a szád), de a pillanatokig elcsendesedett szóáradatot néhány perc múlva folytatták.

Egyszer-kétszer eredeti módon riasztottam meg a beszélgetőket. Magam a hazulról direkt erre a célra hozott nagy

rakétabéka taplókanócát meggyújtva a zajongókhoz lopóztam, ott azt letéve, gyorsan elrejtőzködtem. Nagy volt a zajongók rémülete, mikor a legjobb ízű beszélgetést két három, egymásután következő gyors pukkanás riasztotta meg. Hasznom azonban nem sok volt belőle, mert a riadalom hamar elült, elkezdődött a fojtott hangú titokzatos suttogás, amely egyre hangosabb lett, amelynek a refrénjéből kihallatszott a wanyamweziek legnagyobb indulatszava: «i» de hozzátették «akili-ja-muzung!» (a fehér ember esze),

*

Naisebwa máskülönben is eredeti ember volt. A maga módja szerint a feltalálók közé sorolhatta volna magát. Újfajta hnrokcsapdákat konstruált, mindenre megvolt a saját módszere; így a földimalac kiásását is egész eredeti módon végezte. Szerinte ugyanis, mikor a «műhanga», a földi malac a várát ostromló csákány és ásó zaját hallja, szintén nekifog az ásásnak és kevesebb fáradtsággal többet ás ugyanannyi idő alatt, mint az odú kiásására rendelt emberek.

Naisebwa, hogy a földimalacot némileg elkábítsa, egy nagy emailírozott csuporban a bennszülöttek nehéz dohánnyát vízbe áztatta és az egészet összekötözött hosszú vesszők segítségével olyan mélyre tolta a földimalac várába, amennyire csak lehetett.

Hogy ez az eredeti narkotikum használt-e (én abban, hogy használt volna, erősen kételkedem), azt nem tudom. Elég az hozzá, hogy embereim ilyenkor a földimalacot mégis kiásták. A kiásott földimalac azonban meglehetősen élénk volt és a kábulatnak még csak nyoma sem látszott rajta. Mikor erre Naisebwát figyelmeztettem, mindjárt készen volt rá a válasszal: «Uram, hát még milyen friss lenne az állat, ha a «tumahko»-t nem tesszük a várába!

*

Körülbelül ilyen feleletet kaptam szultánjától, Katuttót, az én «testvérbarátom»-tól. Egyszer sátram előtt üldögélve, egy bóbítás ölyvsasra figyelmeztetett (Spizaetus occi-

pitalis). Azt mondta, hogy ez a gonosz madár mindennap elhord tőle egy-két tyúkot és kért, hogy lőjjem le. A madár vagy száznolcvan lépés messzire volt tőlem és egy letarolt shambában lévő fán gubbasztott.

Katutu, hogy a tyúkrablótól megszabaduljon, «becsületemnél kezdett piszkálni, mondván, hogy azt a madarat a sátortól még én, a «Bwana Ndege» (madárúr) sem tudom lelőni. Sőt mindjárt fogadást is ajánlott. A fogadást meg is kötöttem vele és kikötöttem néhány rúpiám ellenében, hogyha lövésem sikerül, ötven friss tyúkotjást (a Ruvána-steppén nagy értéket) szállít nekem.

A fogadás megkötése után letérdeltem., pontos célzás után eldőrdült a Mannlicher-Schönauer (akkor még nem kellett távcsöves puska) és a bóbítás sas mellén találva, lezuhant. Nagy volt a gaudium! Katutu barátom a kezemet rázva gratulált, de mikor a tojásokat kértem, azt mondta: «Ugyan, testvérem, «Bwana-Ndege», hát nem mondtam az előbb, hogy ez a gonosz madár minden tyúkomat elhordta? Honnan vegyek most tojást?»

*

A hara-barák örökös vándoraihoz, a hivatásos pagazikhoz csakhamar asszonykép is szegődött volna. Nem nagyon fiatal, de nem is nagyon vén, feltétlenül azonban a leglehetőlenebb némberek társasága. Mindig nagy gondot okozott, hogy a szafárit követő «bibi»-ktől karavánunk megszabaduljon. Különben örökös civódás, veszekedés volt a szafáriban és persze legnehezebben volt fegyelmezhető a szépnemű társaság, amelyet tudja Isten, hol és mikor szedtek föl a pagazik.

Némelykor az ember kényszerítve volt, hogy ezeket a bármily undorító némbereket is megtűrje a pagazik között, mert ezek vitték a pagazik cökmókját, élelmiszereit. Némileg hasonlítottak a középkori zsoldos hadakat követő asszony-sereghez. Sátor verés után sokszor megzavart a «bib»-k sivalkodása, aminek a vége rendszeren párbaj volt. Mint két fúria rontott egymásnak a két fekete démon és igazán nem volt épületes látvány, amint egymásról letépve a rongyokat, marták, szaggatták egymást.

Sokszor uruk és parancsolójukkal szemben is tettlegeségre került a sor. Nagy volt a szafári gaudiuma, ha a férfi húzta a rövidebbet, ami nem is volt olyan ritka eset, ha véletlenül a cingár pagazi egy hatalmas termetű, hegyesre reszelt fogú manyerna vagy mkamba hölgygel kötött barabara házasságot.

Állandó gyűjtőtanyámon, a Ruvana-steppén, amely későbben lassan egész faluvá nőtte ki magát, a munyamparák és más bizalmi emberek magukkal hozhatták feleségüket, aki gondot viselt reájuk. Ezek a családok szabályszerű háztartást vezettek. Egy-egy párnak külön kunyhója volt, az asszony egy kis darab földet is megmunkált, amelyen megtermelte a háztartása részére szükséges kukoricát, négerkölest stb.

Ruvana-steppén egyszer hallottam, hogy a camp fekete hölgyei valamin nagyokat kacagva mulattak. A nagy mulatság a befogott állatok karámja körül volt, onnan hallottam a zajt. «Mit nevettek, ti fekete boszorkányok» förmedtem reájok. Azok csak vihogtak, de nem szóltak egy szót sem. Naisebwa azután megmagyarázta, hogy a két nap előtt elrabolt két apró oroszlánkölyköt nézték. A két kis oroszlán «gyerek» szemén még rajta volt az a kék hályog, amely közvetlenül a szem felnyílása után — úgy látszik, hogy a hirtelen jövő túlerős világítástól kímélje a szemüket — néhány napig megvan. A bibik állítása szerint a kis oroszlánok szeme éppen olyan színű volt, mint a fehér emberé. Ezt nagyon mulatságosnak találták.

Nagyon rátarti nép Kelet-Afrikában a semita-hamita eredetű mászai. Valamikor rémei voltak egész Kelet-Afrikának, rablóhadjárataik a tengerpartoktól egészen a Victoria-Nyanzáig minden marhatartó népet rettegésben tartottak. A mászai ak nálam leginkább csak kirongózi szerepét töltötték be, azt is csak olykor-olykor. Érdekes nép volt. Nagyon elütött a szolgálai bantu néptörzstől, amelyet mélységesen meg is vetett.

Érthetetlen volt, hogy a hatalmas nagy wanyamwe/tek mennyire respektálták a gyakran még gyerekembszámba menő mászai kirongózikat. A mászaiak például a szabad tűznél aludtak, míg a wanyamweziek és a többi pagazi ha nem volt sátruk, éjszakára fűből építettek maguknak kunyhókat. Ha hirtelen zápor jött, a mászai kirongózi egyszerűen elfoglalta a legjobb fűkunyhót, nem törődve azzal, hogy *a.* jogos tulajdonos bátortalanul zokogja a wanyamweziek indulatszavát, hogy «—i- i», a nélkül, hogy a betolakodót onnan kiebrudalta volna.

A mászai persze terhet sohasem vitt, sőt mindig ki-gúnyolta a derék wanyamweziek hatalmas váll- és kar-izmaikat. Azt mondták róluk, hogy «buzogányizmúak». A mászaiaknál a szépségideált az antik görög szobrok sima vonalai testesítették meg

Egyszer például három mászai gyerekember volt szol-gálatomban. Nézték, hogy miként úszkálók a Ngare-Dowash-ban, ahol állításuk szerint nem volt krokodil. A mászaiak nem vízi emberek és nem is tudnak úszni. Érthető volt ehát kíváncsiságuk, Mikor kijöttem, hallottam elfojtott vihogásukat. Mikor megkérdeztem, hogy miért, röhögnek, ekkor azt mondták hogy én «Ulejában» alighanem sok ter-het cipelhettem, hogy olyan kiálló irmaim vannak.

Mint természetrajzi gyűjtőnek, legjobb segítőim a néger gyerekek voltak. Hamar megtanítottam őket a rovargyűjtés minden ágára. így azután volt dégy-gyerek», tméh-gyerek»_f hamar fel tudták ismerni a dipterák és himenopterak közötti különbséget — «lepke-gyerek» stb.; sőt amikor állatiogó voltam, «egér-gyerek»-em is volt, akinek egyetlen foglal-ko-zása abból állott, hogy egereket fogjon, kígyászkeselyűim és egyéb egérpusztító állataim számára.

A néger gyerekek a gyűjtésre is, valamint a madarak preparálására is sokkal alkalmasabbak voltak, mint a feln-őttek. Sokszor csodálatosan rövid idő alatt tanultak meg olyan komplikált munkát is, mint például a madárbőrök kikészítése. Az sem okozott gondot, hogy ilyen apró gyűjtő-

gyerekek kezébe ciánkális ölüüvegeket adtam a gyűjtendő legyek, lepkék stb. számára. Sohasem történt semmi baj.

De nemcsak gyűjtésre voltak ilyen gyerekszolgáim, hanem a konyhában a szakács kuktája szintén ilyen totó volt. Rövid idő múltán a szakács csak «reprezentált» a konyhában, egyéb foglalkozása kimerült abban, hogy lopta a cukromat és egyéb holmimat, a totó főzte-sütötte az ebédet.

Volt idő, amikor a tolmácsom is egy ilyen «toto», egy egészen kis gyerek volt. Mászai származású volt és csak az Isten tudja, milyen körülmények között került szuahili nevelőszüleihez, akik azután hozzám adták szolgálatba.

Érdekesebb és energikusabb kis szolgám nem volt nála. Ha a kikérdezett szemtelenül hazudott vagy más módon próbált pimaszkodni, totó mint egy hörcsög ugrott neki és úgy nyakpenderítette, hogy a hatalmas szál ember alig tudott felocsúdni álmélkodásából. De éppen úgy nekirontott az ügyetlenkedő pagaziknak, a sátorverésnél vagy sátorbontásnál. Ennek az apró gyereknek több respektusa volt a pagazik között, mint a jószívű, öreg munyamparának, Cigaretteinek.

Ötletszerűen böngésztem össze jegyzeteimből, emlékezetemből a fent felsorolt feketéinket jellemző apróságokat. Nem fontos dolgok ezek, nem néprajzi tanulmány akar est lenni, hanem csak szórakoztató megemlékezés.

Afrika térképeiről eltűntek a fehér foltok, már a nagy állatvilága is annyira ismert, hogy csak a legsötétebb őserdők mélyén vagy a nagy mocsárterületek szívében lehet — talán! — eddig ismeretlen fajtát találni. Egy azonban még sokáig, talán örökre ismeretlen marad: ez Afrika lelke, a feketék lelkivilága, melyről a néhai jó Krüger apó, a szabad Búr-köztársaság utolsó elnöke azt szokta mondani, hogy olyan fehér ember még nem született, aki a feketék lelkivilágát ismerte volna.

TARTALOM

Előszó	3
I. A megváltozott Afrika	5
Vörös vonalak, teher foltok a «Fekete Afrikát térképén — Fehér és fekete elefántcsont — Kegyetlen kereskedés — Felderítő expedíciók — Lassan színessé válnak a fehér foltok — Az úttörés első hősei — Uganda-vasút — Első kirándulásom — Bara-barák, ösvények — Bevándorló búrok — «Wagwaná»-k és «msenzi»-k — Az ősi tűzcsinálás — Rémület a néger faluban — Ültetvények, guiyák az újkorban — A motor a kultúra terjesztője — Cséplőgép — Néger betörő gummikesztyűben — Á vadállatok is alkalmazkodnak — Vadvédelem — «Rekord-vadászok» — öreg :frikánusok visszaemlékezése	
II. Chope	14
Füstbe ment tervek — «Mi biztosan meglőjük» — A katulakiri-i elefántvadász — A kotnyeles Suedi — Bunyoró vezetőim — Elefánthírek — Eredménytelen nyomozások — Maszasza — Vergődés hazafelé — Kadaverek — Musu-vadászat — Kangao divatkreációja — Pauló megérkezik — «A szerelem madarai» — Sűrű elefántjárás, jó agyaras nincs — Katulakiri szabad — Meglett a Múzeum bikája — Nehéz munka, rossz munkások — Híradás egy nagy bikáról — Kibokó a pocsolójában — joszia és Suedi párviadala — Ismét agyarasok nyomán — A «méiy» ciszterna — Joszia kigyóvadászata — A Game Reserve határán — Pauló mint Lucifer — Éjjeli állatok a reflektor fényében	
III. A chopei «seitáni»	48
«Életveszély» — A legszebb, legférfiasabb sport tartozékai Katulakiri-t elfoglaljuk — Reggeltől estig az elefántfűben — Sztrájk és sztrájk törés — «Nem jó a feje» — A «seitáni» jó hírt hoz — A magányos bika nyomán — Elhagyogatott «névjegyek» — Ujabb nyomok — Az agyaras megdönti a haditervet — Közelharc a bikával — Gyógyító lövések — «Seitáni» a sebesült nyomán — A sebesült a «seitáni» nyomán — A fegyverhordók hősi eltűnése — Hogy kerül ide Pókainé — Zárótűz — «Seitáni» diadala	
IV. Bugomai kirándulásunk	54
Dwolé-ban — Stafford ültetvénye — A rézdrót, mint szenzáció — Protekciós majmok — Kártevők — Bugomai és budongói elefántcsordák — Bugomai vendégszeretet — Udvarias-ság — Terepszemle az őserdőben — Hangyaveszedelem — Az óriásdisznó kipusztult — Elkésett elefánthír — Eredménytelen nyomozások — Nincs jó agyaras — A legelő elefántcsapat keilős közepében — Hasztalan reménykedés — Belopjuk a malányos bikát — «Csak kicsit nagy» — Egy ujjgörbítés — Pauló hiába biztat — Elkésett felvétel — Hús kell!	

V. A shamba-pusztítók..... 70

Morális szempontok a terepváltoztatás körül — Vendégszerető keresztény feketék — «Gazelle» nehezen veri a «lovászt» — Bujkálás az elefántok körül — Nincs lövésre érdemes — Küldöttség érkezik — Jóindulatú félreértés — Szót értünk: Jó agyarasok garázdálkodnak a shambákban — Menjünk, ne menjünk? — A küldöttség győz — Óriás-turakó — Veszekedő hangok az erdőben — «Még három hegy, négy patak» — Dögkeselyűk a fákon — Szuedi «bölc» válasza — Az elpusztított shambán — Hamis nyommérték — Izgalom a faluban — Sürgető hírek — Megérkeztek a bűnösök — Idill, drámai háttérrel — Sikertelen provokálás — Humánus ítékezés — Karácsonyest

VI. Az Albert-Nyanza lapályain..... 78

Hogyan respektálják a négerok a határárat — Halászszaifári — Jó vadász hírek — Panoráma a Nagyszakadék szélén — Kis-Nyanza — Jó és rossz krokodilok — Meredek hegyiösvény — Hogy szolgál a «magnum?» — Elefánt- és oroszlánhírek — Póruljárt pávián-basa — Lerándulás a bohukai lapályokra — A pishi-boy balesete — Fürdőző elefántok nyomán — Ne tovább! — Halászati maradványok — Krokodilhalászat — Kitűnő fürdőhely — Eltévesztett nyomozás — Vissza Dwoléba — Vakmerő hiéna — Week-end elefántvadászok — A születésnap «csemege» — Hajóra szállunk — Kikötés Rhino Camp-nél — «Régi ismerősek* — Filmező kirándulás — Izgalmas felvételek

VII. Mikor a «kaszaráni» szólt..... 100

Kikötünk Palorinában — örömmel üdvözölnék — Terepszemle Relli felé — «Nyers» kíséret — Moszkitók és cecelegyek — Szarvasvarjú — Vadnyomok a bara-barán — Abiaszi sem a régi — Elefántcsapatok a tinga-tingában — Keserves út a vélt bikához — Kerékpáron hazafelé — Elefánt-Kindergarten — Madarak szüretje a vadfügefán — Abiaszi fehér lábravalója — Szomjas méhek — Fatális méhszúrás — Régi tanyánk nyomai — Elefántok násza — Megszólal a «rossz madár» — Nílusi hajnalhasadás — Lopakodás az elefántok felé — Agyarvizsgálat és anatómia — Eldördülnek a lövések — Idepróbás percek — Izgalmas nyomozás — Lövés «nyeregéből» — Szívettpő kétségek — Lövés vaktában — Halálhörgés — A jobb agyar méretei — Milyen lehet a bal? — «Húzás» a «húshegy» felé — Gratulálás baksisért — Népvándorlás a bara-barán — A «gyáva metsző» — Gyász hír — Karalla levele — «Matata» a húsosztásnál

VIII. Papyrusban..... 141

Milyen is az Albert-Nílus? — Lassan folyik minden — Elefántok hazája — Küzdés a «lehetetlen»-nel — Hajnali készülődés — Kialakult program — Az admirálist fel kell kelteni — Behajózás a kettős csónakba — «Morosa» ellenséges szándékai — Kilátás a kilátóról — Balettjárás az elefántok felé — A vízirózsa «dicsérete» — Az admirális nyakán — Az admirális a nyakamon — Két bika — Két lövés a nagy agy árúra — Közbelep a harmadik — Hasznos a futás — Gondolati csevegés az «öreggel» — A sebzett követése — Vége!

TX. Az amuai elefántvadászat..... 149

Félagyaras fogadkozások, tervek — Sötétben az elefántos hely tele — Éjjeli csendháborítás — Horthy Jenő kibukója —

Nyomok a bara-barán — Húsrá váró feketék — Mi is megfeketedünk — Még kint vannak az elefántok! — Megfigyelés a hurka-fáról — A termitadombról — Még nem látunk jó agyarást — Szelet kaptak — Abiaszi örömhíre — Megvan a második — Üröm az örömben — Madarak lakomája a leégett step-pén — Pelikán-história — Másnapi elefánteset — Fekete hölgyek híradása — Ügyetlen nyomozó — Meglepetés

X. Palorinai bivaly vadászatok..... 165

Nem védik a bivalyt — A marhapestis terjesztője — A mádiakat «rágja az éhség» — Utalvány egy elefánt-combra — Kiszínezett elefánthírek — Cosima bemutatkozik — Meddig tart a néger «esze?» — Négy elefánt — Cosima új hírekkel jön — Gyorstüzelés a két bivalyra — Pompás trófea — Cosima a helyzet magaslatán — Levélírás — Lövések a sziklaszigetek táján — Vendéglátás — Délutáni hússzerző sétára — «Fekete valamik» — Nem tökéletes a «dupla» — Átvészelt bivaly — Hús a misszióknak — Rossz nyomozók a mádiak — Magányos bivalybika — Cosima ismét megjelenik — Lábhurkozás — Uganda bivalyfajtái — Rekord-méreték — Törpe vörösbivaly

XI. Rinocerosz-kaland..... 182

Csak egyet szabad löni — Szigorúan védik a fehér rinót — Szabad a keleti part — Jó nyomon — Shambáról-shambára — Körülményes nyomkövetés — Fej- és vállaplövés — Vértócsák — A «holt» rinó megmozdul — Rekord-ugrás — A rinó-szarv értéke

XII. Oroszlánnyomon..... 187

Laikus kérdés — Sportsman-ek nemzete — Dollár-sport — Falkavadászat oroszlánra — Idő és darabszám rekordja — Fizek — Oroszlánirtási metódusok — Védelmi intézkedések — Ugandában a terep is védi — Vadak Eldorádója — Oroszlánok koncertje — Orvvadászok és lugwarik — A harci kedvet lehűtik — Ébred a tábor — A hölgyek friss toalettje — Vadászati módok — Csodálatos nyomozó tehetség — Gyors lövés — Végtisztesség

XIII. Bulokatoni 194

Várjuk a hajót — A baksis-osztás taktikája — Szúnyog-invázió — Harc a patkányokkal — Bérsztrájk — «Nem kell a fehér ember pénzé» — Behajózunk — Kirándulás Bulokatoni-ba — Oribik — Rest-camp-ünk kényelme — A «kungu» jó vadászhi-reket hoz — A bara-bara mint vadászterület — Lanyhul az «irányzat» — Az ivóra járó bivalybikák nyomán — Elül-hátul bivaly hírek — Bika-hajtás — Húsrá váró öregek — Csúnya betegség — Az öreg néger bivalya — A fekete valami megmozdul — A lugwari asszonyok teherbírása — Leopárd-nyomozás — Elretentő fenyegetés — Eltűnt a csalétek — Kinyomozzuk a rablót — Még egy kudarc — Csalétek oroszlánoknak — Három bivaly egész közel — «Ruliroz» az egyik — Megvan a második — A bukfencező feléled — Hova ment az első lövés — A sebzett bika eltűnik — Fehér rinók maradványai — Ivás előtt keresztvetés — Az elvitt csalétek

XIV. Belga-Kongó északi határán 212

Rossz hírek Belga-Kongóról — Rendezetlen vadászati viszonyok — A kedvezőtlen hírek forrása — Hivatalos formások

a határon — A Bulamatarik országában — Nyelvi nehézségek — Mire jogosít a vadászejegy? — Görög kereskedők — Vadpusztítás — Kezdődik az elefánt járás — Faragóművészek — Kényesek a fekete hölgyek — Sok a «ndugu» Dungu-ban — Mdefu — A fekete hölgy hálája — Nehezen megy a toborzás — Pauló valutázik — Mulatságos átkelések a «folyóvizeken» — A fekete és a vörös — Gyér nyomok, vadsegénység — Szelíd gyöngytyúk — Kígyó a sátorban — Nem támad a rinó — Varanusz-eset — Elefánthullák — Hogy vadásznak a feketék — Freskók a kunyhó falán — Naj a-vadászat — Csalnak a kirongózik — Hiéna-fogás — Az azandék műveltsége — Ruházkodásuk — Vissza Jakuluku-ba.

XV. Bongó nyomában 247

A «bongós» őserdőben — Nincsenek nyomok — Elefántok után — Hatósági nyaklevesek — Nincs jó agyaras — Mbió-nyomok — Mégis van bongó-nyom — Lady-kirongózi — A kongói első — Kellemetlen csalódás — ő nagysága az elefánt hátán — Új bongós hely — Az éjjeli les akadályai — Csimpánzok — A majmok tam-tamja — A kongói második — Vissza Dungu-ba

XVI. A vörös bivaly 259

«Igazvadász» — Zoológiai csata — Elefántcsapat nyomán — Évszázados elefántváltók — Elefántot keresve, vörös bivalyra gondolva — Mozgó vörös részlet — Nem lehet becserkészni — Hajtást próbálunk — Bivaly helyett elefántbika — Lövés a vörös foltra — Sikító ordítás — Rogop az erdő — Villámgyors terepszemle — Feldühödött támadó — Kritikus pillanatok — Önkéntelen repülés — «Eljleszttem» — Nem «mbogo», hanem «bungu!» — Kinek volt igaza?

XVII. «Mukulu» 266

A szó jelentése — Bugomában nyoma sincs — Kongóban a remény — Az első nyom — «Óriási disznó» — Varacskos és óriás — Mukulu nyomán bivalyok — Negatív fogadás — A szafári nem áll meg — Rögönítélkezés — Amnesztia — Sózó az őserdőben — Lesben — Emlékezés az első lesre — Cerkófmajmok mulatása — Esti hangulat — A mukulu megjelenik — A lövésekre nem reagál — Nyúzás gyufafénynél — Holdfényes séta hazafelé — Vizsontlátásra!

XVIII. Szerencsétlen elefántvadászatok 274

Elakad az autó — Olajpálmás erdőfoltok — Biudi szultánja és a régens. — Nehezen gyűlnek a pagazik — Kedvező hírek a vadállományról — «Tuk-tuk» — Hősies átkelés a Gada hídján — Elefántok nyomán — Vermek a shambákban — Eltérő agyarbecslések — Gyenge «csontok» — Egy ijabb seitáni — A «vörös» társadalmi helyzete — Csimpánz-fészkek — Agyar-nyomok az edo-ban — Kítűnő megfigyelőhely — Óriásdisznóból gyöngytyúk — Elefántok a phryniumban — Jól sikerült lövés — Elefántfergeteg — Halászat bódítóval — A nagy bika szerencséje — Ha nincs elefánt, citrom is jó — A mzinga dicsérete — Pipázás pipa nélkül — Hullaték-tanulmány — A bushbuck miatt nincs hamuzacskó — Cipőzsinór és egyéb veszedelmek — Elhamarkodott lövések — Fegyver- és patronbajok — Csodálatos menekülés — A sebzett nyomán — Közben mukuluzsákmány — Nincs meg a sebzett — A hondo-honok násza — Ismét friss nyomon — Megint nincs hamuzacskó — Rossz helyen ta-

nyáznak — Sikertelen fejlődések — Kritikus pillanatok — A kivétel jelei — Mdefu bűnbakot keres — Haszontalan töprengések — Dupla vagy semmi — Utolsó vadásznapi — «Verekedő» elefánt — Pauló megtalálja a bűnbakot

XIX. Hazafelé..... 521

Vásár Dungu-ban — Exotikus csemegék — Ali flörtöl Éjjeli multság — Pauló imitál — Csalóka nyom — Látogatás az elefánt-farmon — Hogy fogják az elefántot — Fekete előkelőség hordszéken — A belga-kongói vadásztörvény — Ismét angol területen — Rinómama fotografálása — Bulokatonni campben — Skorpió-tanulmány — Nem szólnak az oroszlánok — Honvagy Kongó után — Utolsó bivalyom hősi halála — Jó trófeák — Leopárd-nyomon — Az óriáskígyó viperává vedlik — Hajózás a Níluson és Albert-Nyanzán — Búcsúzás — «Kwaheri Mukulu» — Elbizakodott vízilovak — Sáskafehlő — Murány grófja — Mombasában — Még itt is kétféjű sas — Búcsú Afrikától

XX. Feketénk 339

Kiveszében a pagazik kasztja — Világmárka a pagaziban — írói nevek — Cigaretta — Naisebwa rangot kap — Gyöngédség és részvétlenség — Naisebwa sportérzéke — Kigombe, a nagy vadász — Az oroszlán zsírja — Matirigo varázslatai — Tudja, mi az illendőség — Jóban kell lenni a varázslókkal — Kígyódoktorok — Nem árt nekik a kígyóméreg — A pagazik tudománya — Pénzpcsékolás — A vak pagazi lakkcipője — Uzsorás munyamparák — Humánus tulajdonság — Igazhívók és kaffirik — Födolog a «metszés» — Vadász-bajtárs — Mjaja vadászbabonái — Okosak a kis négerék — Boyok boya — A feketék látóképessége — Tájékozódó képességük — Ostoba szokás — Totem-állatok — Fecsegés a tábortüznél — Katutu ravaszága — Asszonynép a s/afáriban — Kiváltságos másziai; — A totók ügyessége — örök ismeretlen

A KÉPEK JEGYZÉKE

- A chopei bennszülöttek nyomorúságos kunyhókban laknak — Felgallya zott keselyük a «múzeumi» elefánt kadavere körüli fákon — Horthy István egy chopei «mámi» kunyhója előtt — A «múzeumi» elefánt — A chopei «nagyfogú» kirongózi — «A termitadomb mocsár felé eső felét már «megették» a sóra vágó elefántok»..... 8
- Mr. D. N. Stafford a «házi hiénája» által megrongált csapdával — Cobus thoraasi, az uganda-kob, a legközönségesebb antilópjá Ugandának — A «múzeumi» elefánt koponyája és lábszárcsontjai — Horthy Jenő chopei támadó elefántbikája — Fejtanulmány Horthy Jenő chopei támadó elefántjáról — Útban Albert-Nyanza lapályaira 24
- Horthy István, Albert-Nyanza lapályain lőtt Jackson-tehénantilópjával — A 762 mm «Magnum» első vadja egy erős varacskos-kan volt, melyet a bohukai lapályokon ejtettem el — Mikor kézhez kaptam a fényképezőgépet, elefántunk már nekiindult, úgyhogy a rácsentett «fél-vétel dupla» nem sokat ért — «Jávorszaru-orchideákkal» ellepett mimóza a Bugoma-őserdőt szegélyző elefántfürengetegben — Horthy Jenő a bukumi-i rest-camp mellett lőtt páviánjával — Varanusz gyíktojás-sok — Aibert-Nyanzában elejtett víziló-bika..... 56
- «Eddig és ne tovább!» — A meredek, Albert-Nyanzába mélyen benyúló hegyhát zárta el északra az utat — Mimózák árnyékában álldogáló fehér rinó — Egy hatalmas fehér orrszarvú bika — Fehér-orrszarvú a mimózaerdőben — Három fehér-rinó egy képen — A két vén bivalybika dacosan bámul a bátor fényképészre — óriásgém Albert-Nílusnál..... 73
- Fekete szanitécek a west-nilei álmokörtelepen — Egy álmokörös bennszülött injekciót kap — «... hátul meg rá-ráborul a hajladozó papi-ruszbugák zöld tömege» — Az «egyagyaras» fej képe — Parti ágyúra emlékeztető sziklaalakulat Albert-Nílus keleti partján..... 104
- Horthy Jenő, west-nilei legjobb elefántagyarával — West-nilei elefántagyaraim — Horthy Jenő, legjobb west-nilei elefántbikája mellett — Az amuai elefántbikám. Mellette Abiaszi áll — Maszuramke — A palorinai rest-camp gondnokai..... 120
- Mádi asszonyok csecsemőiket pálmárostból kötött készséggel védik a gyilkos napsugarak ellen — Mádi lány és mádi asszony a mádi asszonyok jellegzetes farkszerű fardíszével, mely egyúttal egész ruházatuk is — Cosima, első west-nilei bivalybikám mellett — Horthy Jenő elefánt «habári»-t vár a palorinai camp-ben — Horthy István első bivalybikájának szarvával 152
- Cosima az utolsó palorinai bivalybika elejtésénél is megjelent — Albert-Nílus keleti partján elejtett orrszarvú bika — A három legerősebb szudáni bivalybikám — A Keletafrikai-Nagyszakadéknál lőtt erős kaffer bivalybika szarva és egy igen erős semliki-i bivalybika szarva — Ugyanaz a tipikus kaffer bivalybikaszarv, összehasonlítva a legjobb szudáni bivalybikám szarvával — Horthy Jenő, a Bulokatoni mellett lőtt nőstény oroslánjával 184

- Lugware lány és fiatalasszony — Aruvidéki fiatal asszony — Az első buloktoni-i bivalybika — Társa halálbőgésére visszatérő bivalybika a terítéken — Egyetlen óriási sziklatömbből álló Nakongó-hegy..... 200
- Mocsárőserdő Északkelet-Kongóban — Lugware lányok és lánygyerekek, kik Buloktoni rest-camp-jét vízzel látták el — A lugware lányoknak elül-hátul leveles gally az öltözete. Dungui komp..... 216
- Két jóképű «niam-niam» pagazi — Azande kunyhó — «Vörös lovam» a nehéz elefántlő lándzsával — Azande pagazik a poshokiosztásnál 232
- Olaj pálma-fasor Jakuluku-ban — «Hurka-fa» (Kigelia) — A Magyar Nemzeti Múzeum számára lőtt kongói feketearcú csimpánz — Északkelet Kongóban lőtt hím csimpánz — Csendélet egyik azande vezetőnk kunyhóinál 248
- A hatalmas pávián «basát» is terítékre hozta a kis 22-es «Walther» — A «fekete» és a «vörös» lovunk — Kirongózim asszonynepe rosszalólag nézte, hogy uruk annyi húst hagyott a csimpánzcsontvázon — «Vörös» négerünk az őserdő phryniumos tisztásán — A megfőzött termitákat — a négerek legkedvesebb csemegéjét — főzés után kipréselik — A cölöpökre épített magtárak alja az azande bennszülöttek napközi otthona..... 264
- Azande-lány — Azande asszony — Horthy Jenő mukulu-kanjának ki-preparált feje — A kisebbik óriásdisznó koca és egy gyengébb varacs-kos-kan — Embereink óriásdisznót nyúznak — Bindi környékén már gyakran láttunk mongbetu szokás szerint deformáltfejű asszonynepet — Régi egyiptomi síremlékek gyermekképeihez hasonlított ez a kis mongbetu lányka 280
- Óriási termitadornbokat láttunk Eelle-től délre eső őserdővidéken — A termitadornbok néha fantasztikus alakokat mutatnak — A «Nagy Edo» felülről nézve — Edo a kongói őserdőben 296
- Horthy István a «Nagy Edo» elefántvájta üregében, melyet az elefántok egy őserdei famathusálem gyökérzete alatt ástak — Hogyan készül a kongói pipa. I. — Hogyan készül a kongói pipa. II. — Hogyan készül a kongói pipa. III. — Vörösfarkú cercófmajom és a nagy turakó — Mély barlangokat vájtak itt az «edo»-sót tartalmazó agyagában a bivalyok és az óriásdisznók 312
- Egyetlen egy fejlődéssel elejtett elefántbika — A Magyar Nemzeti Múzeum számára lőtt kongói bozóti-antilópbak — Phryniumos tisztás a kongói őserdőben — A «vörös» egy erdei gyöngytyúkot tart..... 328
- Kettős sózó az edo-ban — Vaddatolyás, mocsaras tisztás Bugoma-őserdőben — A «tuk-tuk» nővére «jól öltözött* kongói szépek közé tartozott — Szuedi egy csapdában fogott cibetmacskával — Komodó környéki azande asszonyok — A «civilizált» dungu-i fekete szépségek az indulásra kész teherautónknál gyülekeztek, hogy Alitól elbúcsúzzanak 314
- Befogott és szelídített elefántok a Dungu közelében lévő állami elefántfarmon — Befogott elefántok az állami elefántfarmon — Legerősebb buloktoni-i bivalybikám a terítéken — «Utolsó lehelletéig sportsmann volt ez a vén «mbogo» — Oribi — Buloktoni-nál elejtett bivalybikám félszarva le volt törve — «Puffadder» — «Puffadder» a camp-melletti vén ficus odvában — Hazafelé! — A távolodó «Luggard» 360

Mély barlangokat vájta itt az «edo»-sót tartalmazó agyagában a bivalyok és az óriásdisznók	312
Egyetlenegy fejlövessel elejtett elefántbika	320
A Magyar Nemzeti Múzeum számára lőtt kongói bozóti-antilópak ...	320
Phrynumos tisztás a kongói őserdőben	320
A «vörös» egy erdei gyöngytyúkot tart	320
Kettős szó az edo-ban	328
Vaddatolyás, mocsaras tisztás Bugoma-őserdőben	328
A «tuk-tuk» nővére «jól öltözött» kongói szépek közé tartozott	328
Szuedi egy csapdában fogott cibetmacskával	328
Komodó környéki azande asszonyok	328
A «civilizált» dungu-i fekete szépségek az indulásra kész teherautónknál gyülekeztek, hogy Alitól elbúcsúzzanak	328
Befogott és szelídített elefántok a Dungu melletti állami elefántfarmon	336
Befogott elefántok a Dungu melletti állami elefántfarmon	336
Legerősebb bulokatoni-i bivalybikám a terítéken	336
«Utolsó lehelletéig sportsman volt ez a vén «mbogó»	336
Oribi	344
Bulokatoni-nál elejtett bivalybikám felszarva le volt törve	344
«Puffadder»	344
«Puffadder» a campmelletti vén ficus odvában	344
A távolodó «Luggard»	352
Hazafelé!	352